TIDSSKRIFT

FOR

LANDØKONOMI

UDGIVET AF

DET KGL. DANSKE LANDHUSHOLDNINGSSELSKAB

REDIGERET AF

H. M. KNUDSEN

1933

KØBENHAVN

HOVEDKOMMISSIONÆR:

FH. AUGUST BANGS FORLAG

EJVIND CHRISTENSEN

TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE (AXEL SIMMELKIÆR)

1933

INDHOLD.

	Side
Landbruget i 1932. Af Forstander *N. Bredkjær*	1
Fjerkræavlens Udvikling. Af Statskonsulent *W. A. Kock*	33
Ægkvalitet og Behandling og Afsætning af Handelsæg. Af Konsulent *Per Ulrik*	41
Boganmeldelser af Konsulent *K. M. Jensen* og Statskonsulent *Nic. Hørlyck* og udkomne Bøger	58
Mindre Meddelelser:	
Bestyrelsesmødet i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab	62
Nye Medlemmer i Landhusholdningsselskabet	62
Foredrag i Landhusholdningsselskabet i Vinteren 1933	64
Proprietær J. H. Holms Legat til Uddannelse af unge Landmænd uden for Bondestanden	64
Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Generalforsamling den 16. December 1932. I	65
Landbrugsraadets Virksomhed i 1932	99
Rugning og Kyllingopdræt. Af Konsulent *Oluf Nielsen*	106
Landbrugsskolens og Landbrugspressens Virksomhed. Af Landbrugslærer *K. Møller* og Redaktør *K. Raunkjær*, M. F.	118
Boganmeldelse af Statskonsulent *Alf. L. Søndergaard* og udkomne Bøger	128
Mindre Meddelelser:	
Foredrag i Landhusholdningsselskabet i Februar Maaned	132
Rugeæg	132
Overordentlig Generalforsamling i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab	132
Episoder fra min Virksomhed i England. II. Af Statskonsulent *Harald Faber*	133
Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Generalforsamling den 16. December 1932. II	157
Hønsenes Næringsstof- og Foderbehov. I. Af Professor *Johs. Jespersen*	178
Prisopgave vedrørende Vejledning for Elever i den landbrugsfaglige Aftenskole	200
Udkomne Bøger	202

Side

Mindre Meddelelser:
Foredrag i Landhusholdningsselskabet i Marts Maaned 203
Hædersgave til Dr. Hindhede 203
Kapitelstaksterne for Aaret 1932 203
Uddeling af Landhusholdningsselskabets Duelighedsmedailler 204
Undersøgelser over Landbrugets Driftsforhold. Beretninger fra det landøkonomiske Driftsbureau. Af Forstander *J. C. Overgaard* 205
Hønsenes Næringsstof- og Foderbehov. II. Af Professor *Johs. Jespersen* 221
Aftenskoleundervisning og anden Virksomhed med særligt Henblik paa Landboungdommens faglige Dygtiggørelse i 14—20 Aars Alderen. Af Forstander *N. Bredkjær* og Konsulent *H. Gejl Hansen* 253
Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs overordentlige Generalforsamling den 22. Februar 1933 263
† Landbrugslærer Otto Christensen. Af Forstander *N. Bredkjær* 273
† Grosserer J. Stilling-Andersen. Af Forstander *A. P. Hansen* .. 276
† Forpagter J. Winkel 278
† Hofjægermester Fr. Sporon-Fiedler 278
Boganmeldelse af Konsulent *K. M. Jensen* 279
Træk af Udviklingen af Landbrugets Redskaber og Maskiner i Danmark, særlig med Henblik paa Landhusholdningsselskabets Indflydelse derpaa. Af Statskonsulent *Anton Christensen*. ... 281
Kan der fra Landbrugets Side ydes større Medvirkning til Udforskning og Bekæmpelse af de vigtigste Husdyrsygdomme. Af Forstander *H. J. Rasmussen*, Næsgaard 308
Boganmeldelser af Bibliotekar *Aksel Millhers* og Konsulent *L. Rasmussen* og udkomne Bøger 335
Mindre Meddelelser:
Hædersbelønninger for Landboflid 339
Fond til Landmænds Uddannelse 339
Forsøgsleder L. Helwegs Mindelegat 339
Landejendomssalg i 1931 339
Mælkeribruget i Danmark 1932. Af Statskonsulent *Th. J. Brask* 341
Indtryk fra en Rejse i Argentina i Aaret 1932 med særligt Henblik paa Landbrug og Landbrugsindustrier. Af Professor, Dr. phil. & scient. *Orla-Jensen* 375
† Hofjægermester Aage Krabbe. Af Statskonsulent *Anton Christensen* 392
† Direktør J. E. Jacobsen. Af Grosserer *Kai Stallknecht*..... 394
† Godsinspektør J. Spang. Af Konsulent *L. Rasmussen* 396
Udkomne Bøger 398
Mindre Meddelelser:
Dansk Standard for Ringe til Cambridgetromler 399
Ejendomsskylden og Salgsprisen for Landejendomme 399

Side

Forsøgslaboratoriets Aarsoversigt over de lovbefalede Smørbedømmelser i 1932 400
Husdyrbruget i 1932 med særligt Henblik paa Kvægbruget og Kvægavlen. Af Forstander *N. Bredkjær* 401
Det landbrugsfaglige Arbejdes Stilling og Betydning. Af Statskonsulent *Anton Christensen* 418
Boganmeldelse af Landbrugslærer *K. Møller* og udkomne Bøger . 439
Mindre Meddelelser:
† Proprietær Anders Andersen, Truelsholm 441
† Gaardejer Niels Knudsen, Vallensbæk 442
Købmand Jørgen Sørensens og Hustru, Cecilie Sørensen, født Langes Legat 442
Selvantændelse i Hø 442
Arbejdslønninger i Landbruget 443
Landbrugsmuseum-Spørgsmaalet. Af Forpagter *Chr. Sonne* og Statskonsulent *K. Hansen* 445
Stavnsbaandets Indførelse den 4. Februar 1733 samt Aarsagerne til denne Foranstaltning. I. Af Forstander *J. J. Hansen* 474
† Professor, Dr. phil. Fr. Weis. Af Professor *S. Tovborg Jensen* . 487
† Gaardejer Mads Lambæk. Af Sekretær *Otto Himmelstrup* 491
Boganmeldelser af Konsulent *Børge Davidsen* og Forstander *Ernst Gram* og udkomne Bøger 494
Mindre Meddelelser:
Nye Medlemmer i Landhusholdningsselskabet 498
Prisopgaver angaaende Vejledning for Elever i den landbrugsfaglige Aftenskole 498
Uddeling af Præmier vedrørende Landbrugets Binæringer ... 499
Oprettelse af mindre Landbrug 500
Laurits Andersens Fond 500
Landbohøjskolen og Landbruget. Af Forpagter *Chr. Sonne* 501
Stavnsbaandets Indførelse den 4. Februar 1733 samt Aarsagerne til denne Foranstaltning. II. Af Forstander *J. J. Hansen* ... 513
Danmarks Omsætning med Udlandet af Landbrugsprodukter og Hjælpestoffer for Landbruget i 1932. I. Ved Konsulent *Ivar Dokken* 535
Kursus i Fysik og Kemi 550
Boganmeldelser af Statskonsulent *Nic. Hørlyck* og Landbrugskandidat *Ch. Neergaard* og udkomne Bøger 562
Mindre Meddelelser:
Landbrugets Prisforhold i 1932—33 555
Landbrugsarealet og Høsten i 1932 556
Danmarks Omsætning med Udlandet af Landbrugsprodukter og Hjælpestoffer for Landbruget i 1932. II. Ved Konsulent *Ivar Dokken* 557

Side

Udskiftningens historiske Gang gennem de europæiske Lande og dens Udførelse i landbrugsteknisk Henseende. I. Af Statsraad *C. A. Koefoed* 566

Resultater af Forsøg med danske Sorter og Stammer i Udlandet. Ved Fuldmægtig *L. P. M. Larsen* 596

† Adam Wilhelm Mørkeberg. Af Dyrlæge *C. Hedegaard* 616

Statskonsulenternes Indberetninger for Aaret 1932. I—II. Af Statskonsulenterne *Nic. Hørlyck* og *Johs. Jensen* 621

Mindre Meddelelser:

Kursus for Husholdningskonsulenter og -lærerinder 628

Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Kontorer flyttes .. 628

Udskiftningens historiske Gang gennem de europæiske Lande og dens Udførelse i landbrugsteknisk Henseende. II. Af Statsraad *C. A. Koefoed* 629

Hestene i 1932. I. Af Statskonsulent *Aug. Kjær* 666

Statskonsulenternes Indberetninger for Aaret 1932. III—VII. Af Statskonsulenterne *Th. J. Brask*, *Chr. H. Ibsen*, *N. Tholstrup Pedersen*, *Anton Christensen* og *Niels Balle* 684

Kursus for Husholdningskonsulenter og -lærerinder 697

Mindre Meddelelser:

Kontrol med Eksportkartofler 698

Boganmeldelser af Konsulent *Ivar Dokken* og Landbrugskandidat *Ch. Neergaard* og udkomne Bøger 699

Udskiftningens historiske Gang gennem de europæiske Lande og dens Udførelse i landbrugsteknisk Henseende. III. Af Statsraad *C. A. Koefoed* 705

Hestene i 1932. II. Af Statskonsulent *Aug. Kjær* 723

Vejrforholdene i Landbrugsaaret 1932—33. Af Statsmeteorolog *H. Hansen* 754

Statskonsulenternes Indberetninger. VIII—X. Af Statskonsulenterne *W. A. Kock*, *Aug. Kjær* og *Alf. L. Søndergaard* 777

Bestyrelsesmødet i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab 788

Mindre Meddelelser:

†Godsejer P. Olufsen 791

Landhusholdningsselskabets Bestyrelsesmøde og Generalforsamling 791

Selskabets Boligforhold 791

Udkomne Bøger 792

REGISTRE.

a. Emner.

Side

Aarsoversigt for 1932 1
Aarsoversigt over de lovbefalede Smørbedømmelser 400
Afsætning af dansk Sædefrø til Udlandet 173, 596
Aftenskolen, Den landbrugsfaglige 200, 253, 498
Andersen, Anders, Proprietær 441
Arbejde, Det landbrugsfaglige 418
Arbejdslønninger i Landbruget 443
Argentina, Indtryk fra en Rejse i 375

»Beretning om Statens Fjerkræudvalgs 1. Konkurrence mellem hele Hønsehold«. Ved J. Løvendahl Jensen 553
Bestyrelsesmøder i Landhusholdningsselskabet 62, 791
Boganmeldelser 58, 128, 279, 333, 438, 494, 552, 699
Boligforhold, Selskabets 176, 628, 791

Christensen, Otto, Landbrugslærer 273

Danmarks Omsætning med Udlandet af Landbrugsprodukter og Hjælpestoffer for Landbruget i 1932 ..... 535, 557
»Det danske Landbrug«. Ved Hans Jensen, Mads Iversen, N. Bredkjær, Jørgen Pedersen, O. H. Larsen og H. J. Kristensen 333
Det landbrugsfaglige Arbejdes Stilling og Betydning 418
»Die Lage der Landwirtschaft im Fristaat Sachsen. II.« Af Friedrich Falke 699
Driftsforhold, Landbrugets 205, 555
Dueligheds medailler, Landhusholdningsselskabets 170, 204

Ejendomsskyldvurderingen og Salgsprisen for Landejendomme .. 399
Eksportkartofler, Kontrol med 698
Episoder fra min Virksomhed i England. II 133

Fjerkræavl og Fjerkræhold, Foredrag om 33, 41, 106, 178, 221
Fjerkræavlens Udvikling 33

Side

Flytning af Landhusholdningsselskabets Kontorer 628, 791
Flæskets Kvalitet, Nogle Fodermidlers Indflydelse paa 279
Foderbehov, Hønsenes 178, 221
Fond, Laurits Andersens 500
Fond til Landmænds Uddannelse 167, 339
Foredrag i Landhusholdningsselskabet i Vinteren 1933
64, 132, 133, 203, 281, 308, 445
Foredrag ved Konsulentmødet 418
»Foreløbig Beretning vedrørende Staldventilationsanlæg«. Ved Jørn Høgsbro 494
»Forsøg med Majsflager«. Af Johs. Jespersen og U. A. Plesner.. 279
Forsøgslaboratoriets Aarsoversigt over de lovbefalede Smørbedømmelser 400
Forsøgsleder L. Helwegs Mindelegat 339
»Fremstilling af Smelteost«. Af Otto Gratz 59
Fysik og Kemi, Kursus i 550

Generalforsamlinger i Landhusholdningsselskabet 65, 132, 157, 263, 791
Grænse-Kalkulationer, Landbrugets 438

Handelsforholdene i 1932 ..... 29, 99, 535, 557
»Haveplanternes Skadedyr«. Af Mathias Thomsen og Prosper Bovien 495
Hestene i 1932 ..... 403, 466, 723
Hestenes Foderbehov 128
Husdyrbruget i 1932 ..... 19, 401
Husholdningskonsulenter og -lærerinder, Kursus for 628, 697
Hædersbelønninger, Landhusholdningsselskabets 170, 339
Hædersgave til Dr. Hindhede 203
Hø, Selvantændelse i 442
Hønseholdet i 1932 28
Hønsenes Næringsstof- og Foderbehov 178, 221
Høsten i 1932 ..... 17, 556

Indtryk fra en Rejse i Argentina i Aaret 1932 375

Jacobsen, J. E., Direktør 394

Kan der fra Landbrugets Side ydes større Medvirkning til Udforskning og Bekæmpelse af de vigtigste Husdyrsygdomme? . 308
Kapitelstaksterne for Aaret 1932 203
Kartofler, Prisopgave vedrørende 168
Kartofler, Kontrol med 698
Knudsen, Niels, Gaardejer 442
Kontorchef H. C. Larsens Ændringsforslag til Love for Landhusholdningsselskabet 97, 266

Side
Kontrol med Eksportkartofler 698
Krabbe, Aage, Hofjægermester 392
Kursus for Husholdningskonsulenter og -lærerinder 628, 697
Kursus i Fysik og Kemi 550
Kvægbruget og Kvægavlen i 1932 401
Kyllingopdræt 113
Købmand Jørgen Sørensens og Hustru, Cecilie Sørensen, født Langes Legat 442

Lambæk, Mads, Gaardejer 491
Landbohøjskolen og Landbruget 501
Landboungdommens faglige Dygtiggørelse 253
Landbrug, Det danske 333
Landbruget i 1932 1
»Landbrugets Grænse-Kalkulationer«. Af Jens Warming 438
Landbrugets Prisforhold i 1932—33 555
Landbrugsarealet og Høsten i 1932 556
Landbrugsfaglige Arbejdes Stilling og Betydning, Det 418
Landbrugsmuseum-Spørgsmaalet 445
Landbrugspressen 122
Landbrugsraadets Virksomhed i 1932 ..... 99, 172
Landbrugsskolens og Landbrugspressens Virksomhed 119
Landejendomssalg i 1931 339
Landhusholdningsselskabets Bestyrelsesmøder 62, 791
Landhusholdningsselskabets Boligforhold 176, 628, 791
Landhusholdningsselskabets Dueligheds medailler 170, 204
Landhusholdningsselskabets fremtidige Stilling 73
Landhusholdningsselskabets Generalforsamlinger 65, 132, 157, 263, 791
Landøkonomisk Rejsebureau 171
Laurits Andersens Fond 500
Legater under Landhusholdningsselskabet 64, 339, 442, 499
Lovbestemmelser om Smørrets Vandindhold 133
Love, Landhusholdningsselskabets 73, 97, 263
Love vedrørende Landbruget i 1932 30
Lønninger i Landbruget 443

Majsflager, Forsøg med 279
»Mejeribrugets Historie«. Af A. Axelsen Drejer 552
Mælkeribruget i Danmark 1932 341
Mørkeberg, Adam Wilhelm 617

Nye Medlemmer i Landhusholdningsselskabet 62, 498

Olufsen, P., Godsejer 791
Omsætningen med Udlandet i 1932 ..... 535, 557
Oprettelse af mindre Landbrug 500

Side
Ost. Fremstilling af Smelteost 59
Overordentlig Generalforsamling i Landhusholdningsselskabet 132, 263

Planteavlen i 1932 15
»Plantesygdomme«. Af Hans R. Hansen 496
Prisforhold i 1932—33, Landbrugets 555
Prisopgaver 168, 200, 498
Proprietær J. H. Holms Legat 64

Redaktør J. Pedersen-Bjergaards Legat 499
Redskaber og Maskiner, Landbrugets 281
Regnskabsresultater fra danske Landbrug 205
Regnskabsresultater fra sachsiske Landbrug 699
Resultater af Forsøg med danske Sorter og Stammer i Udlandet. II. 596
Rugeæg 132
Rugning og Kyllingopdræt 106

Salgsprisen for Landejendomme 389
Samvirksomheden for landbrugsfagligt Oplysningsarbejde 65
Selvantændelse i Hø 442
Skadedyr, Haveplanternes 495
Skorstenshætter, Sammenlignende Undersøgelser af 494
Smørbedømmelser, Aarsoversigt over de lovbefalede 400
Smørrets Vandindhold, Lovbestemmelser om 133
»Sorø Amts landøkonomiske Selskab gennem Hundrede Aar 1833—1933«. Ved H. Kristensen 701
Spang, J., Godsinspektør 396
Sporon-Fiedler, Fr., Hofjægermester 278
Staldventilationsanlæg, Beretning om Undersøgelsen vedrørende. 494
Standard for Ringe til Cambridgetromler, Dansk 399
Statskonsulenternes Indberetninger for Aaret 1932 .... 621, 684, 777
Stavnsbaandets Indførelse den 4. Februar 1733 ..... 474, 513
Stilling-Andersen, J., Grosserer 276
Svineholdet i 1932 ..... 27, 404
»Svinets Avl og Fodring i kortfattet Fremstilling«. Af E. Møldrup 58
Sygdomme, Bekæmpelse af de vigtigste 308
Sædefrø til Udlandet, Udvalget for Afsætning af 173, 596

Træk af Udviklingen af Landbrugets Redskaber og Maskiner i Danmark 281

Uddeling af Landhusholdningsselskabets Hædersbelønninger og Duelighedsmedailler 170, 204
Udkomne Bøger 31, 58, 128, 202, 279, 333, 398, 438, 494, 552, 699, 792
Udskiftningens historiske Gang gennem de europæiske Lande og dens Udførelse i landbrugsteknisk Henseende 567, 629, 705

Side
»Ugress i beiter«. Af Emil Korsmo 336
»Undersøgelser over Arbejdshestenes Foderbehov«. Ved Professor Johs. Jespersen 128
Undersøgelser over Landbrugets Driftsforhold 205

Vejledning for Elever i den landbrugsfaglige Aftenskole ... 200, 498
Vejrforholdene i Landbrugsaaret 1932—33 754

Weis, Fr., Professor, Dr. phil. 487
Winkel, J., Forpagter 278

Ægkvalitet og Behandling og Afsætning af Rugeæg 41

b. Forfattere.

Balle, Niels, Statskonsulent 694
Brask, Th. J., Statskonsulent 341, 684
Bredkjær, N. Forstander 1, 253, 273, 401

Christensen, Anton, Statskonsulent 281, 392, 418, 692

Davidsen, Børge, Konsulent 494
Dokken, Ivar, Konsulent 535, 557, 699

Faber, Harald, fhv. Statskonsulent 133

Gram, Ernst, Forstander 495, 496

Hansen, A. P., Forstander 276
Hansen, H., Statsmeteorolog 754
Hansen, H. Gejl, Konsulent 257
Hansen, J. J., Forstander 474, 513
Hansen, K., Statskonsulent 462
Hedegaard, C., Dyrlæge 616
Himmelstrup, Otto, Sekretær 491
Hørlyck, Nic., Statskonsulent 59, 552, 621

Ibsen, Chr. H., Statskonsulent 687

Jensen, Johs., Statskonsulent 623
Jensen, K. M., Konsulent 58, 279
Jensen, S. Tovborg, Professor 487
Jespersen, Johs., Professor 178, 221

Kjær, Aug., Statskonsulent 666, 723, 779
Kock, W. A., Statskonsulent 33, 777
Koefoed, C. A., Statsraad 566, 629, 705

Larsen, L. P. M., Fuldmægtig 596

Side

Milthers, Aksel, Bibliotekar 333
Møller, K., Landbrugslærer 119, 438

Neergaard, Ch., Landbrugskandidat 553, 701
Nielsen, Oluf, Konsulent 106

Orla-Jensen, Professor 375
Overgaard, J. C., Forstander 205

Pedersen, N. Tholstrup, Statskonsulent 690

Rasmussen, H. J., Forstander 308
Rasmussen, L., Konsulent 336, 396
Raunkjær, K., Redaktør 122

Sonne, Chr., Forpagter 99, 445, 501
Stallknecht, Kai, Grosserer 394
Søndergaard, Alf. L., Statskonsulent 128

Ulrik, Per, Konsulent 41

c. Illustrationer.

Grafisk Fremstilling af det daglige Foderforbrug til Kyllinger ... 184
Landbrugslærer Otto Christensen 273
Diplom for Præmiepløjningen paa Kokkedal 1823 289
Hofjægermester Aage Krabbe 392
Direktør J. E. Jacobsen 394
Godsinspektør J. Spang 396
Professor, Dr. phil. Fr. Weis 487
Parcellernes Fordeling i Landsbyen Lichtenvoorde 567
Den oprindelige Fordeling af Parcellerne i Aarslev 568
Parcellernes Fordeling i Landsbyen Mestalischki 569
Jordens Fordeling mellem 20 Landsbyer i Nordrusland 572
Landsbyen Much Wymondley 577
Udskiftningskort over 4 Landsbyer i Malmøhus Len 583
Landsbyen Grästorp, Sverige 585
Landsbyen Jensu, Finland 587
Udskiftningskort ovet Landsbyen Skejby, Aarhus Amt 589
Udskiftningskort over Landsbyen St. Darum, Ribe Amt 591
Adam Wilhelm Mørkeberg 616
Landsbyen Eltmannsee, tæt ved Kassel 632
Landsbyen Mezice i Mähren 634
Landsbyen Bielerdorf i Algau 638
Dele af Landsbyerne Volkershausen og Ebertshausen i Bayern .. 643
Frigørelsen af Landbruget i en Del af Landsbyen Bastendorf i Luxemburg 645

Side

Udskiftningskort over Landsbyen Kodisma i Lifland 647
Kartografisk Billede af Udskiftningens Udbredelse i »de indre Guvernementer« 650
Udskiftningskort over Landsbyen Subki i Hviderusland 651
Udskiftningskort over Landsbyen Gimbuze i Nordlitauen..... 653
Udskiftningskort over Landsbyen Schudlof i Warszawa Vojvostva 654
Udskiftningskort over Landsbyen Lankupjany 655
Landsbyen Subrinki i Volynien, før og efter Udskiftningen..... 657
Udskiftningskort over Landsbyen Anelovo i Petersborg Guvernementet 661
Udskiftningskort over Landsbyen Kremesch i Volynien 662
Udskiftningskort over Landsbyen Pavlovka i Steppen Nord for Krim..... 663
»Skjalden«, Elite-Stbg. Nr. 1773..... 727
2 Aars Hoppe efter »Fjandbo«..... 740
»Grantorp« og »Hof«..... 751
Selskabets Bygning, Rolighedsvej 26..... 791

Landbruget i 1932.

Af Forstander *N. Bredkjær.*

Kalenderaaret 1932 blev saa mørkt og tungt som ikke kendt i flere Slægtled. Det gælder for det samlede Landbrug, men det føles dobbelt stærkt af mangen enkelt Landmand. Det blev Katastrofens og Opgivelsens Aar for nogle, men for mange flere blev det et pinligt Uvishedens Aar, som udrandt uden Afklaring af den økonomiske Tilværelse.

Nøgternt og stærkt kommer det frem i Det landøkonomiske Driftsbureaus foreløbige Regnskabsopgørelse over 200 Landbrug for Aaret 1931—32. Baade Tal og Tekst virker uhyggeligt afslørende, og Hovedresultatet samler sig i følgende mistrøstige Udtalelse: »Som Helhed er Resultatet for indeværende Aar langt ringere end noget tidligere Aar, hvorfra der foreligger virkelige regnskabsmæssige Optegnelser, og vi skal sikkert langt tilbage i Aarene under den store Landbrugskrise i første Fjerdedel af det 19. Aarhundrede for at finde tilsvarende Forhold.«

En Opgørelse for selve Kalenderaaret 1932 vil næppe stille Sagen lysere. Og disse 200 Landbrug hører endda utvivlsomt i driftsmæssig Henseende til den bedre Halvdel af danske Landbrug. — Uvilkaarligt tvinges Tankerne hen mod de Skildringer, der foreligger over tidligere Kriseaar for vort Landbrug. Hvad blev der gjort for 100 Aar siden — og for 50 Aar siden, da det ogsaa saa mørkt ud?

H. Hertel har om den store Krisetid i 1820erne skrevet: »Ofte var det Landmændene umuligt at betale deres Skat-

ter og Renter, og de fik Kapitalerne opsagt uden Mulighed for at faa ny Laan, og en stor Mængde Tvangsauktioner fandt Sted. .... Mange Steder blev Jorden lagt øde, og i Tusindtal maatte Landmændene forlade Hus og Hjem. Staten gjorde, hvad den kunde for at hjælpe, den nedsatte Statsskatterne, lettede Kommuneafgifterne, hjalp med Laan og gav forskellige Toldlettelser. Dette var dog kun for Stykkeværk at regne, væsentligst ved egne Kræfter maatte Landbostanden søge at komme over Landbrugskrisen.«

»Væsentligst ved egne Kræfter« — ja, intet vilde stemme mere overens med sund Landmandstankegang i 1932, men Ulykken er jo netop, at Krisen i sine Aarsager og Virkninger — mangeartede og paa saa mange Maader uoverskuelige — synes at skyldes Kræfter, der ligger langt udenfor den enkelte Landmands begrænsede faglige og økonomiske Omraade; han synes magtesløs overfor dette gigantiske Sammenspil af Bevægelser, der over store Dele af Jordkloden har fremkaldt Krisetilstande.

Det er ligeledes ejendommeligt at faa Indblik i de Tanker, der rørte sig under Krisen i 1880erne — f. Eks. ved Læsning af Artiklerne i et Fagblad som »Tidsskrift for Landøkonomi« — ikke mindst Kaptajn *J. C. la Cours* Aarsoversigter. Fra Tidsskriftet blev i 1885 udsendt et Spørgsmaal til Korrespondenter i Landets forskellige Egne lydende saaledes: »Fra hvilke Sider eller ved hvilke Midler antager De, at en Bedring i Landbrugets nuværende trykkende Kaar vil kunne ventes.« — Og ligesom Korrespondenterne skriver om de lave Priser og uforholdsmæssige Driftsudgifter og andre lignende Foreteelser, som i mange Retninger ligner vore Dages Besværligheder, saaledes minder deres Forslag paa flere Punkter om de, der nu om Stunder er bragt frem i den offentlige Diskussion. Men over dem alle lyder *la Cours* myndige Røst om Betydningen af Landmændenes egen Indsats og Værdien af Opretholdelsen af en vis Tiltro og Optimisme midt i al Modgangen.

Der kan være Grund til at mindes dette under de nuværende Forhold, hvor Krisen i indeværende Aar skærpedes saa stærkt. Mange var ogsaa i vore Dage Raadene, og mange var der om Raadene; men dette til Trods blev det Aarets Særpræg, at baade Enkeltmand og offentlige Myndigheder oftest syntes at staa raadløse overfor alt det, der væltede ind paa Erhvervslivet og Samfundsforholdene.

Krisen midtsamlede sig i 1932 om den uhyggelige Arbejdsløshed i Byerne og Ødelæggelsen af Landbrugets Økonomi, og stærke politiske og erhvervsmæssige Bevægelser rejste sig. Navnlig i Sønderjylland, der er den Landsdel, der haardest føler Krisetrykket, gav det sig undertiden saa drastiske Udslag, som det sjældent sker for det forholdsvis rolige og ligevægtige danske Folkesind.

Den i 1931 dannede Organisation: »Landbrugernes Sammenslutning«, voksede sig stor i 1932, og under Devisen Genskabelse af Landbrugets Økonomi holdtes Landet over kæmpemæssige Landbomøder, hvor der ikke blev sparet paa stærke og fængende Ord. Organisationen beskæftiger sig kun med de erhvervsøkonomiske Landbrugsproblemer, men ikke med det landbrugsfaglige Arbejde, der varetages af Landbrugets ældre Organisationer. Bevægelsens Bestræbelser har i Aarets sidste Halvdel særlig samlet sig om et Samarbejde med et større Antal af Landets Andelsslagterier og Andelsmejerier, men direkte Forslag til Krisens Imødegaaelse har dette Samarbejde endnu ikke affødt.

En Arbejdskonflikt opstod i April Maaned paa Svineslagterierne. Gennem hele Maaneden stod Forhandlingerne om Lønningsforholdene paa, indtil der den 29. April ingen Vej syntes at være farbar frem til Forlig og Overenskomst med Arbejderne, hvorfor Lockouten blev erklæret, og Svineslagtningerne standsedes. Historisk set var det et ret enestaaende Skridt, at Landbruget selv standsede et af sine vigtigste Produktionsapparater — en

Standsning, der ikke blot dybt maatte berøre Landbruget og de 4—5000 Slagteriarbejdere, men som i sit videre Forløb maatte forudses at kunne komme til at gribe stærkt ind i hele Samfundets økonomiske Tilværelse. Dette og ligeledes Hensynet til Bevarelsen af et usvækket engelsk Flæskemarked aabenbarede ret hurtigt, at der indenfor Landbrugets egne Rækker var meget delte Meninger om det foretagne Skridt, og stærke Forligsbestræbelser udfoldede sig. Slagteriernes Ledelser og Slagteriarbejderne indgik derfor ogsaa efter en halv Snes Dages Krigstilstand paa Forligsmandens Forslag, og den 12. Maj kunde Slagtningerne atter komme i Gang. Tildragelsen medførte, at der i 2—3 Uger af Maj Maaned fandt nogle mægtige Slagtninger Sted — en enkelt Uge over 200 000 Stkr. —

Den her i Landet i Aarets Løb førte Valutapolitik har grebet dybt ind i Erhvervenes og deriblandt Landbrugets Forhold. Det vil erindres, at Nationalbanken ved Lov af 29. September 1931 fritoges for Pligten til at indløse udstedte Sedler med Guld, og fra Landbrugets Side fremholdtes efter denne Begivenhed Ønsket om, at Kronens Værdi »i nogen Maade« fulgte Sterlingkursen. Ved forskellige Foranstaltninger, der navnlig støttede sig til den vedtagne Lov af 18. November 1931 til Værn for den danske Valuta, blev en saadan fast Sterlingkurs søgt opretholdt. Der gennemførtes endvidere en stærk Kreditindskrænkning, en Monopolisering af Valutahandelen og en betydelig Begrænsning af den Valuta, der kunde stilles til Raadighed. Endelig gennemførtes det ved den betydningsfulde Lov om Foranstaltninger til Værn for den danske Valuta af 30. Januar 1932, at fremmed Valuta skulde indleveres til Bankerne og af disse stilles til Nationalbankens Raadighed; endvidere at Afleveringskurserne for den fremmede Valuta fastsattes af Nationalbanken, og endelig at Importen af Varer gjordes afhængig af Udstedelsen af særlige Importattester.

Denne saakaldte Valutacentrals Virksomhed blev i

Aarets Løb fra forskellig Side kritiseret. Handelserhvervet gav gentagne Gange Udtryk herfor, mens Industrien lagde mere Tilfredshed for Dagen.

I Landbruget mærkedes det efterhaanden, at der ved disse Foranstaltninger skabtes beklagelige Besværligheder for Foderstofimporten. Endvidere rejste sig i Landbrugskredse en ret udbredt Anskuelse om, at den tvungne Afleveringspligt af fremmed Valuta til bestemte, fastsatte Kurser, der ikke var dikteret af fri Tilbud og Efterspørgsel, forvoldte Landmændene et føleligt Tab. Fra mange Sider fremholdtes den Opfattelse, at Sterlingkursen vilde have været højere og Priserne paa Landbrugsprodukterne derfor større, hvis Afleveringspligten bortfaldt.

I en Skrivelse af 21. April 1932 fra Landbrugsraadet til Ministeriet for Handel og Industri støttes Kravet om, at Afleveringspligten for fremmed Valuta ophæves, og at fri Valutanotering bliver gennemført, hvorimod den gældende Hjemførselspligt anbefales opretholdt. Efter forskellige erhvervsmæssige og politiske Drøftelser ophævede Handelsministeren i Bekendtgørelse af 27. August 1932 Pligten til Aflevering af fremmed Valuta, hvorimod de øvrige paabudte Bestemmelser fremdeles bibeholdtes.

Denne Udvikling frem mod fri Valutahandel medførte en mindre Opgang i Sterlingværdien paa 4—5 pCt. Der hersker dog i kyndige Kredse noget delte Meninger om, hvad der i det lange Løb indvindes ved denne Form for fri Valutanotering, naar de øvrige Bestemmelser fremdeles staar ved Magt, og der bankmæssigt fremdeles kan øves Indflydelse paa Valutakurserne.

Baade ved de bevægede politiske Forhandlinger, som Aaret var rigt paa, og ved de økonomisk-faglige Erhvervsdrøftelser var Spørgsmaalet om en Sænkning af Kronens Værdi i Forhold til Sterling stærkt fremme, og bl. a. skabtes derved Begrebet Shillingkronen. Under Efteraarets politiske Valgrøre i Anledning af Folketingsvalget kom Spørgsmaalet om, hvorvidt en saadan Sænkning af Kroneværdien vilde fremkalde et Dumpingmo-

ment, til at spille en fremtrædende Rolle. Modgaaende Interesser om alt dette spores i Landbrugskredse, og Skyggen af den store Inflationstid for nogle Aar siden holder mange tilbage fra den aabenlyse Tilslutning til Ønsket om en Kronenedgang, et Ønske, som ganske naturligt kommer stærkt frem under de faldende Produktpriser.

Et andet fremtrædende økonomisk Problem i Aarets Løb har Rentespørgsmaalet været. Nationalbanken opretholdt i de første af Aarets Maaneder en høj Rentefod, og Obligationskurserne var lave. Den herskende Erhvervskrise medførte nødvendigvis fra Landbruget som fra andre Erhverv Udtræk af Banker og Sparekasser, og disse maatte realisere en betydelig Del af deres Obligationsbeholdninger. Forholdene har ændret sig noget nu mod Aarets Slutning, idet Obligationskurserne som Følge af Opkøb fra Nationalbankens Side er steget betydeligt, og der hævdes nu fra sagkyndige Folk, at Bankerne har relativt store Kassebeholdninger. Kravet om Rentenedsættelse, der Gang paa Gang har lydt, forstærkes nu. Det rejses af de mange, der sidder daarligt i det, og mer eller mindre velbegrundet faar det ofte Form som et særligt Landbrugsspørgsmaal. En almindelig for hele Erhvervslivet omfattende Nedsættelse af Renten er paa det sidste bragt paa Bane, og der henpeges bl. a. paa en Konvertering af Kreditforeningsobligationerne. En mindre Rentenedsættelse hist og her kan vel nok paapeges nu i December; men det bliver det kommende Aar forbeholdt at give Svar paa, hvorledes dette store og vidtrækkende Problem løses.

Opretholdelsen af Landbrugets Eksport foregik i 1932 under de største handelsmæssige Vanskeligheder. Gang paa Gang rejste Udlandene Told- og Kontingenteringsbestemmelser imod den frie Vareudveksling. Danmark stod ikke alene, ogsaa andre Lande følte Svøben, der særlig rettedes mod de Levnedsmidler, der produceres i Husdyrbruget. Paa dette Omraade er dansk Landbrug

imidlertid Storproducenten, der kun har et beskedent Hjemmemarked at ty til, og som derfor stærkere end noget andet af Europas Landbrug har følt Selvforsyningsbestræbelserne rejse sig som en Trusel imod det.

En sammentrængt Oversigt over de herhenhørende Tildragelser er nødvendig for at give Aarets Historie. Det er nærliggende at begynde med Tyskland.

Ved en Nødforordning den 19. Januar 1932 paalagde den tyske Regering Varer fra alle Lande med lav Valuta en Udligningstold. Den ramte foreløbig først Smør, for hvilket den almindelige Told fra 23. Januar forhøjedes fra 50 til 100 Rmk. Men yderligere paalagdes et Valutatillæg paa 36 Rmk. pr. 100 kg Smør fra valutasvage Lande. Ifølge den mellem Tyskland og Finland gældende Handelstraktat kunde alle Lande med Mestbegunstigelse indføre 5 Mill. kg Smør til den lave Toldsats plus de 36 Rmk., altsaa 86 Rmk. pr. 100 kg mod 136 Rmk. for det øvrige. Her i Landet følte denne Fortolkning af Mestbegunstigelsesretten som urimelig og uforenelig med de gældende Handelstraktater, og det hævdedes, at den danske Valuta ikke kunde øve Indflydelse paa Prisen paa en Verdensmarkedsvare som Smør. De tyske Landmænd gennemførte imidlertid deres Krav, og det blev en af de mange Begivenheder i Aarets Løb, som ikke skulde bidrage til at skabe blidere Følelser overfor de tyske Varer, der skal afsættes i Danmark. Forøvrigt indførte Tyskland fra 1. Marts den Bestemmelse, at der af Kontingentet til den lavere Toldsats højest maatte indføres 500 Tons maanedlig.

Vanskeligheden for de tyske Importører med at fremskaffe de nødvendige Deviser gjorde heller ikke Handelsforholdene lettere. Fra 1. Juli indførte Preussen en Slagteskat, som belastede dansk Kød med 10 Pf. pr. kg udover de eksisterende betydelige Toldsatser. Tyskland har endvidere opsagt den svensk-tyske Handelstraktat til Ophør den 15. Februar 1933, og formodentlig vil dette medføre, at hele Kreatureksporten til Tyskland bliver paalagt højeste Toldsats, 24,50 Rmk. pr. 100 kg.

Senere paa Aaret gennemførtes efter forudgaaende Forhandlinger bl. a. med Danmark en ny Ordning af Smørudførselen til Tyskland. Fra 15. November blev Indførsel af Smør officielt forbudt, men der kan gives Tilladelse til et aarligt Importkontingent af 55 Mill. kg til en Toldsats af 75 Rmk. pr. 100 kg. Denne Mængde fordeles til de forskellige Lande i Forhold til det i Aarene 1929—31 indførte, og for Danmarks Vedkommende bliver det ca. 300 Tons ugentlig.

Ogsaa de smaa Markeder har der været Røre om. End ikke vort Broderland, Sverige, hvortil der fra Danmark er en ikke ubetydelig Ægeksport, har kunnet lade være at betræde Toldvejen, idet der er blevet paalagt en Ægtold paa 20 Øre pr. kg.

Holland fordoblede pr. 1. Januar 1932 sin Kødtold. Ogsaa med dette Land maatte der føres indgaaende Forhandlinger, navnlig fordi de hollandske Landmænd krævede og fik gennemført skarpe Kontingenteringer af Oksekød.

Belgien hævede atter sine Toldsatser paa levende Slagtekvæg fra 1. April, saa de derefter udgjorde 50 belgiske Frcs. pr. 100 kg lev. Vægt. Fra Danmark indførtes i Foraarsmaanederne 1300 Stkr. Slagtekvæg ugentlig, men efter 1. Maj begrænsedes dette til 8—900 Stkr. pr. Uge. Fra 1. September blev Kontingentet af Smør, Kvæg og Kød fra Danmark fordelt blandt belgiske Importører ved den belgiske Regerings Foranstaltning, hvilket et Par Uger medførte forøgede Vanskeligheder for Eksporten. Kontingentet af Kreaturer blev en Overgang nedsat til 450 Stkr. ugentlig. I de sidste Maaneder af Aaret udføres 8—900 Stkr. ugentlig. Importørerne fordeler selv Mængden, men det danske Landbrugsraad holdes orienteret derom.

I Frankrig er ogsaa baade Told og Kontingentering blevet anvendt, og vor Smøreksport til dette Land er af disse Grunde dalet stærkt. Fra 1. Oktober ophævedes Kontingenteringen af Smør, men samtidig forhøjedes

Smørtolden fra 200 Frcs. pr. 100 kg til 700 Frcs., og desuden maa der betales 15 pCt. Valutatillæg. Et ret betydeligt Antal Slagteheste er i 1932 udført til Frankrig, men ogsaa denne Udførsel har været begrænset af Kvotabestemmelser.

Mest vidtrækkende af alt var dog Ændringen i Afsætningsforholdene paa det engelske Marked. I Hundrede Aar har der været en stadig stigende Handelsforbindelse mellem England og Danmark. Tidligere sendtes fra Danmark Korn til England. Efter Frihandelsgennembrudet i 40erne ophævedes Tolden paa Korn og Kvæg, regelmæssige Dampskibsforbindelser oprettedes, og Eksporten af levende Hornkvæg og Svin spillede i den følgende Tid en stor Rolle, ligesom Smøreksporten efterhaanden voksede stærkt. 1892 lukkede England af veterinære Grunde for Indførsel af klovbærende Dyr, og Hovedmarkedet for disse maatte siden den Tid søges hos vor sydlige Nabo, medens England blev den store Aftager af Bacon, Smør og Æg. Uhindret og frit har disse Produkter kunnet gaa ind paa det engelske Marked — indtil i Aar. Ikke uden Grund føler da ogsaa danske Landmænd, at det, der nu sker med Ændringerne i dansk-engelsk Samhandel, er noget af en historisk Begivenhed.

Den 4. Februar i Aar forelagde den engelske Finansminister et Toldlovforslag for Underhuset, hvorefter der fra 1. Marts paalægges en Række Varer en Toldafgift paa 10 pCt. af Værdien. Mejeriprodukter og Æg fra Udlandene hører til disse Varer, mens Toldbyrden ikke paalægges Varer fra engelske Kolonier og Dominions.

Dette var første Varsel og bevirkede, at den store Ottawakonference fra dansk Side maatte følges med spændt Opmærksomhed. Den afsluttedes den 20. August, og de mest følelige Resultater for den danske Eksport var, at den gældende 10 pCt.s Værditold for Smør og Æg afløstes af en Vægttold fra 17. November. For Smør 15 sh. pr. cwt. For Æg blev Toldsatserne varierende efter Ægstørrelsen. Samtidig bebudedes det, at Indførselen af

Bacon vilde blive reguleret saaledes, at der sikredes Canada en Baconkvota paa indtil 2,5 Mill. cwts., ligesom ogsaa de engelske Svineproducenter skulde have en begunstiget Stilling, som nærmere skulde fastsættes, naar den engelske Kommission til Reorganisation af Svineavlen havde afgivet Betænkning.

Denne kom i Oktober, og i Betænkningen fremhæves, at det er afgørende, at de engelske Producenter kan opnaa højere Priser, hvis en Udvikling af den engelske Baconproduktion skal gennemføres. Dette kan naas ved Regulering af Tilførslerne fra Udlandene, og derved skabes et solidt Grundlag for den hjemlige Produktion.

Med over 60 pCt.s Andel i Bacontilførslerne til England er det klart, at Danmark først og fremmest maatte blive ramt ved en saadan Plans Gennemførelse. Noget beroligedes Sindene her hjemme ved, at Indskrænkningerne tidligst ventedes at kunne træde i Kraft den 1. Juli 1933 — og vel ogsaa noget ved den beskedne Baconmængde, Canada i de senere Aar har kunnet eksportere, samt ved Tanken om, at de engelske Landmænd næppe med et Slag vil kunne hæve Produktionen.

Det var som Lynets Udløsning fra en sammentrukken Tordensky, da Englands overraskende Krav af 7. November om en øjeblikkelig, frivillig Indskrænkning af Baconeksporten indtraf. Den drastiske Begivenhed kom lige midt i det hjemlige, politiske Valgrøre og virkede omtrent, som da England den 21. September 1931 løste Sterling fra Guldet. Danmark erklærede sig villig til at foretage den ønskede Begrænsning, omend det blev fremhævet, hvor vanskeligt det var i Løbet af kort Tid at gennemføre denne Sag. Fra 23. November er der tildelt Danmark en ugentlig Kvota paa 108—110 Tusinde Svin. Mens dette skrives, forhandler en større Delegation paa de forskellige danske Producent- og Erhvervsinteressers Vegne med Englænderne om det fremtidige Handelssamkvem. Samtidig er Spørgsmaalet om, hvorledes Svineregulerингen her hjemme skal foretages, Genstand for stærke

Drøftelser. Formodentlig vil den blive ordnet under Hensyntagen til tidligere Leveringer, Mælkemængde, Koantal, Ejendomsstørrelse, o. s. v.

Indenfor dansk Landbrug har gennem flere Aar været ført en mere teoretisk Diskussion om det ønskelige og formaalstjenlige i en Begrænsning af Baconproduktionen; nu er dette pludselig ændret til Spørgsmaalet om, hvorledes den nu nødvendige Regulering skal foretages. Efter Englandsforhandlingernes Afslutning ventes Offentliggørelse af hvilken Ordning, Landbrugets ansvarlige Hovedorganisationer — først og fremmest Slagteriledelserne — maatte træffe.

De handelsmæssige Forhandlinger Danmark og England imellem følges med gode Ønsker og Forhaabninger. Det er en helt ny Situation, der her er indtraadt, og dens Løsning kan paa visse Maader let tænkes at faa skelsættende Betydning for den danske Landbrugseksport af Husdyrbrugsprodukter.

Gang paa Gang i Aarets Løb er danske Forhandlingsdelegationer blevet udsendt i Anledning af de udenlandske Told- Kontingenterings- eller Veterinærforanstaltninger. Verden er i Ulave. Hvert Land søger at være sig selv nok og beskytte sine hjemlige Erhvervsinteresser — en afsindig Afspærrings- og Selvforsyningspolitik har vundet Indpas i alle Lande. Under alt dette indskrænkes Verdenssamhandelen, og den skal efter kyndige Folks Udsagn fra 1929 til 1932 være dalet med mere end 50 pCt. Danmark udførte i 1929 Landbrugsvarer til Tyskland til en Værdi af 300 Mill. Kr. I 1932 bliver det næppe stort mere end Trediedelen heraf. Danmark udførte i 1929 Landbrugsprodukter til England for over 900 Mill. Kr. I 1932 bliver det næppe mere end to Trediedele heraf. Det er den Svækkelse, Forstyrrelsen af det frie Handelssamkvem fører med sig. De store Forbrugsinteresser synes skudt til Side for de producerende Særinteresser, der dog selv lammes efterhaanden af den Heksedans, man er kommet ind i.

Delvis som Følge af de alvorlige økonomiske Erhvervs-

vanskeligheder fremkaldtes her i Landet et Folketingsvalg i November. Resultatet heraf blev ingen Ændring i synderlig Grad af de politiske Magtforhold.

Regeringen nedsatte i 1932 en stor Landbokommission, som dog endnu ikke har afgivet Betænkning og Forslag til Imødegaaelse af de skæbnesvangre Forhold, Landbruget under Krisen er kommet ind under.

En Tillægslov til Lov om ekstraordinære Foranstaltninger i Anledning af Landbrugskrisen (19. Oktober 1931) vedtoges af Rigsdagen i Juni Maaned. I Loven af 19. Oktober 1931 var det til Foranstaltninger i Anledning af Landbrugskrisen bevilgede Beløb fastsat til højest 30 Mill. Kr. Da der imidlertid kunde regnes at medgaa ca. 24 Mill. Kr. til Krisehjælpen alene for Oktober Kvartal 1931 og Januar Kvartal 1932, og der herefter kun vilde være 6 Mill. Kr. i Behold til April og Juli Kvartal 1932, foreslog Regeringen, som mente, at Loven i det hele havde virket tilfredsstillende, og som ansaa det for nødvendigt at fortsætte med Krisehjælpen, at anvende yderligere 18 Mill. Kr. for de to resterende Kvartaler. Denne sidste Del af Krisehjælpen bliver med enkelte Begrænsninger og Ændringer ydet efter de samme Grundregler, som man hidtil havde fulgt.

Ligeledes vedtoges 2 Tillægslove til Loven af 28. April 1931 om Udlaan af Erhvervenes Laanefond til Ejere af Landbrugsejendomme til Opnaaelse af Akkord. Formaalet med disse ny Love var at skabe Mulighed for større Udnyttelse af den Akkordordning, som var oprettet, og de 30 pCt., som efter den tidligere Lov var Maksimum for Dividenden til Akkordkreditorerne, forhøjedes til 35 pCt., ligesom der skete den Udvidelse, at der yderligere kan tillægges Kreditorerne indtil 35 pCt. af deres Tilgodehavende, naar de indgaar paa at lade denne Del indestaa i Ejendommen i 5 Aar. Denne Prioritet sikres ved Pant næst efter Laanet af Erhvervenes Laanefonds Midler, den forrentes ikke, og dens fulde Udbetaling gøres afhængig af Gennemsnitspriserne paa Flæsk og Smør i 5 Aars Perioden.

En betydningsfuld Lov om Betalingshenstand vedtoges i Juni Maaned. Aaret gav imidlertid Røre om Henstand med Renter og Afdrag af Kreditforeningslaan for Juni Termin 1932. En Del Kreditinstitutioner syntes ikke at være villige til at give denne Henstand, idet de hævdede ikke at være i Stand til at erhverve likvide Midler fra Nationalbanken til Dækning af den formindskede Indtægt.

De samvirkende danske Landboforeninger sendte i den Anledning en Skrivelse til Nationalbanken og paapegede det yderst uheldige i dette Forhold og henpegede paa, at der i sin Tid ved Forhandlinger mellem Rigsdagens Fællesudvalg, Nationalbanken og Ministeriet var truffet Aftale om denne Henstand og Fremskaffelsen af Midler dertil, naar Kreditinstitutionerne overfor Nationalbanken fremskaffede den fornødne Sikkerhed. Sagen synes ogsaa derefter at være gaaet i Orden og Henstand at være ydet til de mange, der ellers stod overfor en Tvangsrealisation af deres Besætninger og Avl.

Om disse Kriseloves Virkninger kan det vel siges, at de har bidraget til, at en Del økonomisk stærkt truede Landmænd har fattet nyt Mod ved Afværgelsen af — eller i hvert Fald Udsigt til Afværgelse af en overhængende Katastrofe. Den egentlige Krisehjælpslov gav endvidere mange Kommuner en haardt tiltrængt økonomisk Styrkelse.

Men den Slags Love kan ikke afhjælpe, men højest virke mildnende og udsættende. Afgørende Ændring af Krisetilstanden fremkalder de ikke. Det er derhos vanskeligt at se, hvorledes de i det lange Løb kan fortsættes, og truende og mørk tegner Stillingen sig for mange, naar Krisehjælpen forsvinder. Det kan forudses, at Kommunerne i det kommende Aar vil komme ud for store finansielle Besværligheder.

Landbrugets fortvivlede økonomiske Stilling blev lagt klar for Dagen gennem Det landøkonomiske Driftsbureaus foreløbige Oversigt over Regnskabsresultaterne for Aaret 1931—32 fra 200 Landbrug. Den udviste, at

Kapitalen, der er bundet i Landbrugene, er omtrent den samme som i Aaret forud, nemlig godt 2400 Kr. pr. ha. Bruttoudbyttet er derimod dalet med 20 pCt., fra 656 Kr. til 546 Kr. pr. ha. Sammenlignes Tallene fra Bureauets regnskabsførende Landbrug i 1928—29 med de 200 Landbrugs Regnskaber for 1931—32, er Bruttoudbyttets Nedgang over 300 Kr. pr. ha. Det er særlig Nedgangen for de to store Hovedposter, Kvægholdet og Svineholdet, som fremkalder dette.

Landbrugenes Driftsomkostninger er ogsaa dalet noget, nemlig med 69 Kr. pr. ha, bl. a. ved noget mindre Folkeholdsudgifter. Men det forslaar ikke, thi selv efter at den beregnede Driftslederløn er nedsat med 13 pCt., bliver Nettoudbyttet, det, der bliver tilbage til Kapitalens Forrentning, ÷ 28 Kr. pr. ha, mens det dog i Fjor var positivt med + 13 Kr. pr. ha. Forrentningsprocenten bliver da ÷ 1,2 mod + 0,5 i Fjor. Det største Nettounderskud fremkommer i de smaa Landbrug, idet Prisfaldet paa Smør, Flæsk og Æg her har gjort sig stærkest gældende.

Stærkest møder os Tidernes Ugunst i Opgørelsen over Familiens opnaaede Arbejdsfortjeneste, d. v. s. det, der bliver tilbage, efter at de almindelige Driftsomkostninger plus Kapitalens Forrentning med 5 pCt. er afholdt. Det andrager paa Ejendomme under 10 ha kun den beskedne Sum af 73 Kr. pr. ha eller 445 Kr. pr. Ejendom. Paa Bøndergaardene bliver der ÷ 36 Kr. pr. ha, og i Storbrugene over 50 ha er der ÷ 71 Kr. pr. ha eller gennemsnitlig op mod ÷ 9000 Kr. pr. Ejendom. Selv paa en gældfri Ejendom bliver der ikke passende Vederlag tilovers til Familiens Underhold. Ses der hen til det gennemsnitlige Forhold, at Gælden andrager 60 pCt. af den bogførte Kapital, bliver der for Husmandsbrugene kun 824 Kr. tilovers pr. Ejendom til privat Forbrug og til personlige Skatter. Paa Bøndergaardene er det tilsvarende Tal omtrent 0, og paa de store Ejendomme maa der ligefrem skaffes 3—4000 Kr. til Veje gennemsnitligt, inden Nulpunktet passeres i positiv Retning.

Formueforbrug og Gældsstiftelse trods Henstand og Krisehjælp bliver Følgen af alt dette. Det er ingen humørfyldt Beretning fra disse Landbrug, der dog antagelig maa karakteriseres som Landbrug, der i driftsmæssig Henseende staar over Gennemsnittet.

Under alt dette melder sig uvilkaarlig Spørgsmaalet, om Tiden er inde til Ændringer i Landbrugenes Driftsformer, Strukturændringer i Landbruget, som det ogsaa er kaldet. Fra flere Sider er det ført frem i Aarets Løb, men det kan dog straks siges, at ingen har fremsat Forslag eller Anvisninger paa gennemgribende Ændringer, det er mest blevet til Hentydning til Smaaændringer paa forskellige Omraader — en tidssvarende Tilpasning af Landbrugets Driftsformer. En vis Begrænsning af Kvæghold og Svineholdet synes allerede at være under Udvikling og vil sætte sig Spor i Jordens Dyrkning, omend vel næppe af større Omfang. Det mangler i og for sig ikke paa Tanker og Ideer med Henblik paa de mindre Produktionsomraader, og det er vel godt, at de kommer frem, selvom det meste er Fremtidsmusik, der ikke kan ændre stort ved den øjeblikkelige Situation.

Et gammelkendt og ofte paapeget Raad til dansk Landbrug stilles dog i særlig Belysning under de vanskelige Afsætningsforhold. I vore Produkters Kvalitetsoverlegenhed har Landbruget maaske sit stærkeste Vaaben under Afsætningskampen i Fremtiden. Kan end Præference, Told og Kontingentering nu og da gaa haardt imod dette, har der altid ligget et Værn i Forbrugersympatien og Tilfredsstillelsen af Forbrugerønskerne, som ikke maa forskertses.

I det følgende samles Aarets Hovedtræk som sædvanlig under de to Hovedfelter Planteavlen og Husdyrbruget.

Planteavlen.

Med et mildt og tillokkende Klima begyndte Aarets første Maaned. Undertiden maaltes op til 8° C. Varme om Dagen. Græsmarkerne var grønne, saa man næsten

kunde fristes til at drive Kreaturerne paa Græs. Der foregik stadig Arbejde i Marken. Jorden var tør og let at færdes paa, hvorfor skulde man saa ikke køre Gødning ud, og hvorfor skulde man vente ret længe med Spredning af Kali og Fosforsyregødningen.

Ogsaa i Februar var Vejret mildt, næsten ingen Nedbør. En let Frost om Nætterne gjorde den tørre Jord stærkt smuldrende og fin. Allerede sidst i Maaneden kunde man skimte, at den danske Jord vilde ligge parat til Saaning, saasnart Frosten hørte op. Enkelte Vovehalse siges at have saaet Korn sidst i Februar, og for Jordbehandlingens Skyld kunde det nok lade sig gøre. Gødningskørsel og Kunstgødningsspredning var et almindeligt Arbejde. — Naa, i Marts kom Vinteren og afbrød brat alle Foraarsfornemmelser. Der kom ikke megen Sne, men haard Frost, der nævnes Eksempler paa ÷ 16° C. Ret megen Saaning blev der ikke Tale om før Paaske, men et herligt Foraarsvejr 3. Paaskedag den 29. Marts indvarslede med et Slag den egentlige Sædetid. Jorden var fremdeles usædvanlig tør og indbød til, at man kom let over Bearbejdningen, saa Kornsaaningen kunde gennemføres paa faa Dage. Ved altfor stærk Dybdebehandling vilde der være Fare for, at Sædekornet kom for dybt i Jorden og iøvrigt for, at denne udtørredes. Den lette Harve maatte følge efter Tromlen, om dette skulde forhindres.

April gav »Aprilsvejr« — ustadigt og vekslende. Fyn, Lolland-Falster og Bornholm fik normal Nedbør. Mens Kornet stod i grønne, smukke Rækker paa Øerne, var Saaningen næppe tilendebragt i de nordlige Egne af Landet. Vintersædsmarkerne stod gennemgaaende upaaklageligt. Græsmarkerne laa saadan, at Udbinding af Kreaturerne blev almindelig efter 15. April. Rodfrugterne kom godt op, og baade Kartoffellægning og Frøroernes Plantning kunde foregaa under gode Vilkaar.

Højsommeren prangede med rige Forjættelser og dannede en skærende Kontrast til de mørke økonomiske Tilstande. Vi oplevede en »rigtig« Sommer med Varme og stadigt Vejr, som ikke kendt i mange Aar. Alle Lands-

dele fik en normal Nedbør i Maj Maaned, og denne Nedbør kom saa vel tilpas som overhovedet muligt, idet Jorden ikke havde megen Foraarsfugtighed i sig. De sydlige Øer fik muligvis Regnen lovlig voldsomt og lidt for rigeligt, flere Steder det dobbelte af Normalen. Det medførte for en Tid en Del Vanskeligheder med Roernes Pasning. Græsvæksten var ypperlig, og nogle prægtige Kløverafgrøder voksede frem. Juni var tør, de store Kløverhøafgrøder kunde indbjærges i fineste Kvalitet.

Men det blev for tørt gennemgaaende over hele Landet i Begyndelsen af Juli, særlig dog i Midtjylland. Stærkere end det den Gang saa ud til, virkede det paa Afgrøderne, det gav sig til Kende ved Indhøstningen. Der kom Landeregn fra 16.—23. Juli, men det var lovlig sent, Kornmodningen var i Gang. Nu blev der Lejesæd næsten over det ganske Land lige med et Slag, og en besværlig Høst kunde forudses. Forsaavidt gik det anderledes, som August, der gav en Temperatur 3—4° C. over det normale, ogsaa gav et ideelt Høstvejr — det vilde have blevet et frygteligt Arbejde, om ustadigt, vaadt Vejr var indtraadt.

Hvedefoldene viste sig at variere stærkt — lige fra 0 til 32 Fold pr. Td. Land. Byggen gav vel nærmest en lille Middelhøst, Havren gav over Middel. Den tidlige Modning berørte ogsaa alle Frøafgrøder, og baade Kløverfrø og Roefrø kunde høstes forholdsvis tidligt, og der blev avlet meget Frø i denne Sommer, selvom visse Græsfrøsorter svigtede. Runkelroerne udnyttede Septembers herlige Vejr, men det blev allerede da klart, at Kaalroerne vilde give noget mindre, end deres frodige Udseende i Forsommeren havde givet Forhaabninger om.

Ogsaa Kartoflerne skuffede; de var »groet igen«, saa Kvaliteten er ikke fin. September gav en god Græsvækst. Skrælpløjning var der god Tid til i det forholdsvis lange Efteraar, inden Roeoptagningen begyndte. Roernes Indbjærgning kom i Gang paa et tidligt Tidspunkt, og det var godt det samme, thi sidste Halvdel af Oktober bragte

Regn og Søle, og Hjemkørselen af Rodfrugterne fra de opblødte Marker var besværlig for baade Mandskab og Heste, og Arbejdet trak i Langdrag. En god Vinterpløjning har kunnet gennemføres i den milde December Maaned.

Om Plantesygdomme og Skadedyr kan anføres, at Lyspletsyge navnlig i Jylland var fremtrædende. Havreaalsangreb indløb der mange Beretninger om, ligesom Aaret bragte slemme Angreb af Stankelbenslarver. Fodsygen var forholdsvis godartet. Gulrust paa Hvede var ret udbredt. Krusesyge paa Kaalroerne forvoldte større Skade end oprindelig antaget.

Foderroehøsten blev betydelig større end i Fjor, men til Gengæld ligger Tørstofprocenten efter alle Solemærker at dømme meget lavere. Sukkerroerne gav stort Udbytte, men Sukkerprocenten er lav.

Aaret gav ligeledes en god og smuk Frugtavl. I vide Kredse er der nu Forstaaelse af Sprøjtningens eller Pudringens Betydning og en mere klar Erkendelse af Pasning og Gødskning af Frugthavearealerne.

I Fjor blev der sparet paa Kunstgødningen, men at dømme efter Indførselstallene er der sparet endnu mere i Aar paa Kali- og Fosforsyregødningerne.

Indførsel af Kunstgødning (November—Oktober.)

	1931—32		1930—31	
Raafosfat	97	Mill. kg	142	Mill. kg
Superfosfat	88	— —	118	— —
Kalksalpeter	97	— —	45	— —
Chilesalpeter....	32	— —	27	— —
Sv. Ammoniak ..	49	— —	46	— —
Kaligødning	39	— —	53	— —
Andre Gødninger	4	— —	10	— —

Arealudnyttelsen i Sommeren 1932 foreligger, da dette skrives, kun opgjort for Frøavlsarealerne. Formodentlig er Korn- og Foderroearealet i det væsentlige bibeholdt. Kartoffel- og Sukkerroearealet er udvidet, og muligvis er dette ogsaa Tilfældet med de vedvarende Græsmarker,

maaske paa Bekostning af Sædskiftets Græs og Kløvermarker. Det samlede Frøavlsareal er dalet fra 33 000 ha til godt 28 000 ha. Avlen af Frø af Græsmarksbælgplanter er udvidet, mens den øvrige Frøavl er indskrænket, særlig Rodfrugtfrøarealerne.

Angaaende Priserne paa Planteavlens Salgsvarer maa nævnes, at i Foraaret 1932 var Kartoflerne meget dyre, undertiden kunde regnes over 12 Kr. pr. Td. Priserne paa indeværende Aars Kartoffelavl er næppe det halve af Prisen i Foraaret, hvilket maaske i nogen Grad skyldes, at Kartoflerne ikke har let ved at holde sig under Opbevaringen og næppe er af saa fin Kvalitet som i Fjor. Med Henblik paa den Eksport, der i Fjor fandt Sted til England, og som Følge af de høje Priser har mange udvidet Kartoffelarealet i Aar.

Frøpriserne ligger lavere end i Fjor; for mange Sorters Vedkommende er Overproduktionen stor. Kornpriserne laa ved den ny Høsts Fremkomst paa Markedet for alle Sorter 2,00—3,00 Kr. over de tilsvarende Noteringer i Fjor. I Oktober Maaned er Noteringerne for Rug, Byg, Havre henholdsvis 10,00 11,25, 10,00 Kr. pr. Td. eller ganske det samme som i Fjor ved den omtalte Tid. Hvede var med en Pris af 10,50 Kr. ca. 1 Kr. højere noteret end i Fjor i Oktober Maaned. En Maaned senere var der omtrent de samme Noteringer, og de er kun lidt ændrede ved Aarets Slutning; men nu ligger Priserne 2,00—3,00 Kr. under de tilsvarende i Fjor, særlig for Byg og Havre.

Husdyrbruget.

Som sædvanlig er der Grund til først at paapege Resulterne af Kreaturtællingerne. Den almindelige Tælling af Heste, Hornkvæg og Svin afholdtes den 20. Juni og omfattede Landdistrikterne. Derudover holdtes »repræsentative« Tællinger over Svinebestanden den 15. Januar og 19. November. Ved disse sidste Opgørelser var indhentet Oplysninger fra en Femtedel af Landets Kommuner; ogsaa disse Tællinger omfattede kun Landdistrikterne.

Efter Statistiske Efterretninger meddeles følgende Hovedresultater:

			$^{19}/_{11}$ 1932	$^{20}/_{6}$ 1932	$^{15}/_{1}$ 1932	$^{15}/_{7}$ 1931
Heste	(Tusinde	Stkr.)	—	496	—	499
Hornkvæg	—	—	—	3288	—	3208
Heraf Køer	—	—	—	1739	—	1676
Svin	—	—	4826	4886	5487	5453

Den lille Tilbagegang, der er i Hestebestanden, falder udelukkende paa Hopperne. Fra 15. Juli 1931 til 20. Juni 1932 har Overskudsudførselen været ca. 5000 Stkr., Tilgangen af Føl ca. 22 000 Stkr., og den samlede Afgang af Heste maa altsaa have været ca. 20 000 Stkr. I samme Periode er bedækket ca. 29 000 Hopper.

Forskydningerne indenfor Hornkvægbestanden er den karakteristiske, at der er Fremgang for alle Grupper undtagen for Kalve, der udviser en Tilbagegang paa ca. 8 pCt. Dette tyder paa en begyndende Reduktion af Hornkvægets Antal, medens Stigningen i de øvrige Grupper antagelig i nogen Grad kan forklares ud fra de vanskelige Afsætningsforhold, der har øvet en hæmmende Indflydelse paa den naturlige Afgang. For Tyre og Stude er Stigningen henholdsvis 10 og 15 pCt., for Køerne knap 4 pCt.

Aar for Aar er Kvægbestanden siden Verdenskrigens Afslutning udvidet. Muligvis er Kulminationen nu naaet foreløbig, og en mindre forsigtig Begrænsning fra den »daarlige Ende« og af den mest uøkonomiske Del, Ungkvæget, falder i Traad med de strenge Vilkaar, Tiderne har givet for Udnyttelsen af Hornkvægbestanden.

En særlig Interesse knytter sig til Svinetællingerne, hvorfor der fremsættes en Oversigt over Forskydningerne indenfor de enkelte Grupper.

Fra 15. Januar til Sommertællingen er der foretaget en ret betydelig Formindskelse af Svineholdet, nemlig ialt ca. 11 pCt. I nogen Grad standsede Tilbagegangen i sidste Halvaar. Saafremt de engelske Kvotabestemmelser skal staa ved Magt i længere Tid, muligt endda skærpes,

(Tus. Stkr.)	19/11 1932	20/6 1932	15/1 1932
Orner	28	29	30
1. Gang drægtige Søer	45	40	37
Andre drægtige Søer	276	296	318
Diegivende Søer	112	115	129
Goldsøer	51	42	66
Fedesvin, 4 Mdr. og derover.	1260	1198	1320
Grise, 2—4 Mdr.	1659	1688	1932
Grise under 2 Mdr.	1395	1478	1655

tyder alt paa, at der endnu er en lovlig rigelig Sobestand. Paa den anden Side vil en panikagtig Indskrænkning, som undertiden har fundet Sted med Svinebestanden, sikkert ikke være af det gode.

Hønseholdet har ikke været inddraget under Aarets Tællinger. Der kan næppe tvivles om, at der i disse Aaringer foregaar en Udvidelse af denne Husdyrgruppe — antagelig endda en meget betydelig Forøgelse, som det vilde være af stor Interesse at faa bestemt konstateret.

Om Aarets Vilkaar, Produktion og Udførsel kan med Henblik paa de enkelte Husdyrgrene gives følgende kortfattede Skildring.

H e s t e n e. Gennem flere Aar har der været en meget lille Udførsel af Heste, for Aarene 1927—31 gennemsnitlig knap 5000 aarlig. I Aar bliver Udførselen paa over 9000 Stkr., hvoraf ca. Halvdelen er udførte Slagteheste til Frankrig. Indførselen af Heste er formindsket betydeligt, antagelig omkring 2500 Stkr. mod ca. 9000 Stkr. i 1931. Da der endvidere ganske sikkert gennem flere Aar er »tæret« paa Hesteholdet, idet Føltillæget og Indførselen næppe har kunnet erstatte Afgang og Udførsel, tyder flere Omstændigheder paa, at der meget vel kan blive relativt gode Betingelser for Hesteopdræt igen. Den Gennemsnitspris for gode Heste paa 600—650 Kr., som betaltes i 1932, er i Forhold til andre Produktionsretninger nogenlunde tilfredsstillende.

K v æ g e t. De indre Rentabilitetsforhold har med lave Smørpriser og næsten usælgeligt Slagtekvæg været alt andet end gode. Selve Produktionen er paa Baggrund af de

vanskelige Kaar ganske smukt opretholdt. Vi staar her overfor den Del af Husdyrbruget, som mest intimt og nøje er forbundet med Jordens Dyrkning og selve Planteproduktionen. Kvægholdet er Hovedmidlet til Omsætning af den Grovfodermængde, der i saa fremragende Grad hidtil har præget dansk Planteproduktion. Store Svingninger i dette Driftssystem fra Aar til Aar kan ikke gennemføres. Men Tidens Tryk mærkes ogsaa paa dette Felt af Landbruget, og ændres Pris- og Afsætningsforhold ikke til det bedre, vil den stærke Produktionsudfoldelse næppe i Fremtiden helt opretholdes. Det er en nøgtern Erkendelse af Tingenes Tilstand, der vil diktere Kvægholderne dette, hvorimod sangvinske Teorier om noget, der kunde sættes i Stedet for Kvæget i Landbrugets Driftsorganisme, formodentlig ikke vil øve mærkbar Indflydelse.

Med Hensyn til Udførselen kan følgende sandsynlige Opgørelse for 1932 opstilles til Sammenligning med de nærmeste Aar.

	1932	1931	1930	1929
Smør (Mill. kg)	155,5	171,7	169,0	159,0
Ost — —	6,5	4,3	5,7	6,6
Kød — —	13,0	31,4	19,3	4,7
Lev. Hornkvæg (Tus. Stkr.)	116,0	123,9	169,0	270,2
Ialt Kød og Hornkvæg — —	165,0	238,2	239,1	287,4

Den procentvise Fordeling af Smørudførselen til de forskellige Lande ændrede sig allerede noget i Fjor, men en endnu større Forskydning over til det engelske Marked er sket i 1932 som Følge af Importbesværlighederne til Tyskland. Saavidt det kan skønnes, bliver Forholdet det, at England faar 81 pCt. imod 72 pCt. i Fjor, Tyskland 9 pCt. mod 18 pCt. i Fjor og andre Lande 10 pCt. ligesom i 1931. Fremhæves maa dog, at af de sidste 10 pCt. repræsenterer Smørudførselen til Belgien over de 6 pCt. Belgiens Import ligger med andre Ord kun lidt lavere end Tysklands. Med Hensyn til levende og slagtet Hornkvægs Afsætning har Tyskland taget de 50 pCt., Belgien

32 pCt., Holland 12 pCt. og Italien 5 pCt. I Forhold til i Fjor ligger Holland med et lavt Tal, hvilket er en naturlig Følge af de generende Restriktioner, der mødte dansk Eksport fra dette Land. Reelt er Forholdet dette, at Holland næppe har taget 50 pCt. af den Kødmængde, det i 1931 fik fra Danmark.

Om Prisforholdene for de vigtigste af Kvægbrugets Produkter kan der for 1932 gives følgende Fremstilling, hvorved dog maa erindres, at Aarets sidste Noteringer er skønsmæssigt ansat.

Gennemsnitlige Smørnoteringer.

	1932	1931	1930	1929
1. Kvartal (Øre pr. kg).....	200	227	280	312
2. — — —	154	195	223	277
3. — — —	177	200	246	302
4. — — —	185	215	232	322

Atter er Smørprisen, som det fremgaar, dalet betydeligt, ligesom der er iøjnefaldende Svingninger lige fra Højdepunktet 253 Øre i Februar til Lavpunktet 142 Øre i Juni Maaned. Aarets Gennemsnitspris bliver ca. 180 Øre mod 209 Øre i 1931 og mod 245 i 1930. Fra Gennemsnitsprisen i 1929 paa 302 Øre er der alene i Forhold til 1932 et Prisfald paa ca. 40 pCt.

Dog endnu mere trist er Indtrykket af Priserne paa Slagtekvæg. Som i tidligere Aar anføres Noteringerne for unge Køer af mellemste Klasse paa Københavns Kvægtorv — Øre pr. kg levende Vægt.

	1932	1931	1930	1929
15. Januar	20	36	44	42
15. April.....	15	32	45	44
15. Juli.....	16	30	46	50
15. Oktober.....	16,5	24	43	46
15. December ...	19,5	20	38	48

Med Hensyn til Kvægbrugets almindelige Produktionsvilkaar skal der mindes om, at Roemængden i Vinteren 1931—32 ikke var stor, men den høje Tørstofprocent bødede noget herpaa. Skjules kan det dog ikke, at der var

Landbrug, hvor det omkring 1. April kneb haardt at fodre igennem. Der blev sparet paa Kraftfoderet, thi de lave Smørpriser indbød dertil, og Savnet af Penge eller Kredit maatte desværre tvinge adskillige dertil.

Det er allerede nævnt, at en forholdsvis tidlig Udbinding kunde praktiseres. Maj og Juni gav en rigelig Græsvækst, og sjældent er vel Mælkeproduktionen i den Grad blevet baseret paa Græsset som i Aar. Forbruget af Oliekager var i Sommertiden meget lille, og paa en vis Maade var dette maaske heldigt, idet Kraftfoderpriserne derved holdtes paa et rimeligt Stade. — Det kneb hist og her med Græsset under Tørkeperioden omkring 1. Juli, og i August Maaned var Græsvæksten heller ikke overvældende. Desværre steg Prisen paa Oliekager ret betydeligt i Efteraarstiden. Vejrliget kunde ikke være bedre, og Dyrene holdtes ude baade Nat og Dag i forholdsvis lang Tid af Sommeren 1932.

God Roehøst — omend, som det siges, med en lav Tørstofmængde — rigeligt af Halm, samt Hø af fineste Kvalitet har givet gode Fodringsvilkaar i Aarets sidste Maaneder. Men der skal spares paa Kraftfoderet, og Parolen lyder derfor paa, at man maa søge Æggehvidebehovet inddækket gennem Brugen af højprocentiske Oliekager, og mere end normalt Huld er der ikke Raad til at have Køerne i i denne Vinter.

Opdrættet kan fodres billigt. I Diskussionen om Ungkvægholdets eventuelle Indskrænkning melder sig Spørgsmaalet, om ikke et af Midlerne dertil vilde være at faa Kvierne til at kælve ved 2 Aars Alderen i Stedet for, som det i de senere Aar har været Sædvane, ved $2^1/_2$ Aars Alderen.

Mund- og Klovesygen huserede hele Aaret, men dog gennemgaaende kun med spredte Angreb, i den første Del af Aaret paa Øerne, senere i forskellige jydske Amter.

Med Henblik paa Udsætterkvægets Afsætning fik et af Landbrugsraadet nedsat Udvalg i Samarbejde med Andels-Kreatureksportforeningerne og Svineslagterierne

iværksat en Destruering af gamle, magre Udsætterkøer. Slagterierne afregner Dyrene med en Pris af 18 Øre pr. kg slagtet Vægt. Af en særlig Fond refunderer Landbrugsraadet de enkelte Slagterier denne Pris. Tarme, Tunge og Lever tilfalder Slagteriet til Udnyttelse, mens Kød og Affald destrueres. Hudens Værdi tilfalder den ovennævnte Fond. — Det synes, som om denne Foranstaltning er gennemført paa en heldig Maade, og selv om det ikke er store Værdier, som derved kan indvindes for Landmændene, medfører det en vis Lettelse, at disse daarlige Kreaturer kan udsættes af de overfyldte Stalde.

Det blev foran nævnt, at Kraftfoderforbruget utvivlsomt er blevet formindsket i 1932. Dette giver ogsaa Tallene for Indførselen af Foderstoffer i de første 10 Maaneder af Aaret Bevis for. De sammenlignes med Indførselen i samme Tidsrum af 1931 og 1930.

	1932	1931	1930
Oliekager ÷ Genudførsel	423,3 Mill. kg	554,6 Mill. kg	551,4 Mill. kg
Soyamel og Soyaskraa..	5,7 — —	25,5 — —	55,3 — —
Hvedeklid	40,7 — —	46,4 — —	33,2 — —

Som en Antydning af Foderstofpriserne gennem Aaret er opstillet Noteringer fra Jydsk Andels Foderstofforretning.

	$^{15}/_{1}$	$^{15}/_{4}$	$^{15}/_{7}$	$^{15}/_{10}$	$^{8}/_{12}$
Bomuldsfrøkager ...	13,10	11,80	11,70	13,50	13,00
Solsikkekager	12,40	10,80	11,40	12,70	13,50
Jordnødkager	16,00	14,10	14,70	15,00	15,30
Kokoskager	14,10	14,30	13,10	13,80	13,80
Hvedeklid	10,30	11,80	9,70	9,90	9,60

Foderstofpriserne er stort set fuldt saa høje som i 1931, og da Smørprisen er lavere, giver Aaret et daarligt Forhold mellem Foderstofpris og Smørpris, saaledes som det ogsaa fremgaar af nedenstaaende Tabel.

	$^{15}/_{1}$	$^{15}/_{4}$	$^{15}/_{7}$	$^{15}/_{10}$	$^{8}/_{12}$
1932..	13,6	13,5	13,3	12,7	12,8
1931..	16,2	15,0	15,7	16,4	14,6
1930..	14,7	12,4	15,6	16,7	14,2
1929..	14,5	12,4	14,3	16,0	15,3

Aarets gennemsnitlige Smørpris divideret med Gennemsnitsprisen for Foderblandingen vil give Tallet 13,3. Som flere Gange tidligere antydet kan Malkekvægets Rentabilitet ikke afledes af dette Tal, men paa den anden Side gør Tallet det let forklarligt, at der i Aaret 1932 er udvist Forsigtighed med Anvendelsen af Kraftfoder.

Selve Avlsarbejdet indenfor Kvægbruget vil senere blive omtalt i »Tidsskrift for Landøkonomi« i en særlig Artikel. Det vil være nok her at anføre, at selvfølgelig kniber det under de nuværende Prisforhold hist og her med at holde Avlsforanstaltningerne i Gang. Enkelte Landboforeninger holdt intet Dyrskue, og der er de Tyreholdsforeninger, som det kniber at holde i Gang. Paa den anden Side er Tyrekalvene meget billige, og til det private Tyrehold har det været muligt at indkøbe Dyr med 1. Klasses Afstamning til smaa Priser. Kontrolforeningernes Virksomhed har i det store og hele haft samme Omfang som tidligere, men hist og her hører man fremdraget Eksempler paa, at en Forening har besluttet sig til at »hvile« foreløbig. For Iværksættelsen af en nøjagtig og tidssvarende Fodring, som under de vanskelige Rentabilitetsforhold er saa paakrævet, er det meget ønskeligt, om Kontrolforeningsvirksomheden i fuldt Omfang kan opretholdes, og den Vejledning, Tallene giver, i fuldt Maal udnyttes.

Under en indre Rentabilitetskamp er Kvægbrugets Produktion i Hovedsagen opretholdt paa normal Vis. Men den ydre Kamp mod Told, Kontingentering og lign. og i skarp Konkurrence med andre Lande har været haard. Paa det engelske Smørmarked har Danmark bevaret sin Stilling med en Levering af 31 pCt. af den engelske Indførsel, men New Zealand og Australien rykker voldsomt frem. Fra dansk Side gøres nu Forsøg med en Placering af dansk Pakkesmør paa det engelske Marked. — Udførselssituationen for Kød og Slagtekvæg sammen med de lave Smørpriser er de mørke Linier i Billedet af Kvægbrugets Virksomhed i 1932.

Svineholdet. Til Trods for Kontingenteringsbegrænsningen i den sidste Maanedstid vil 1932 komme til at møde frem med den største Flæskeeksport, der nogen Sinde har været. Op imod 388 Mill. kg vil der være afsendt, og Rekorden fra i Fjor er dermed slaaet. Uvilkaarlig melder Tanken sig, om dette er Kulminationen for en længere Fremtid. Vil der atter en Gang blive fri Bane for en ny Udførselsrekord?

Udførsel af Svineprodukter.

	1932	1931	1930	1929
Bacon og Flæsk (Mill. kg)..	388,0	376,1	306,4	248,9
Levende Svin (Tus. Stkr.)....	25,0	34,0	61,8	51,1
Slagteriaffald (Mill. kg).....	30,0	34,4	34,4	27,6

Som sædvanlig er 98—99 pCt. af Flæsket gaaet til England. Udførselen af levende Svin er især sket til Saaromraadet, Czekoslovakiet og Østrig. Af Slagteriaffaldet har Tyskland været Hovedaftager. Englands Indførsel af Bacon og Skinker er i de første 11 Maaneder af 1932 lidt større end i samme Tidsrum i Fjor. Danmarks Andel er vokset til 63 pCt. mod 61 pCt. i 1931. Polen og Canada har ligeledes nogen Fremgang, mens flere Lande, særlig De forenede Stater, har Tilbagegang i Udførselen til England.

Flæskepriserne ligger i Aarets første Kvartal mellem 62 og 68 Øre pr. kg; i andet Kvartal fremkommer en lille Stigning til 72 Øre. Fra Midten af Juli foregaar der en Prisstigning, der kulminerer med 94 Øre pr. kg i September. I Oktober ligger Noteringen ved 76 Øre. Mod Aarets Slutning er der en moderat Prisopgang, formodentlig noget som Følge af Kontingenteringens Gennemførelse. Aarets Gennemsnitspris bliver formodentlig 76 Øre pr. kg for 1. Kl. I 1931 var Gennemsnitsprisen 82 Øre.

Aarets Hovedbegivenheder paa Flæskeproduktionens Omraade var Slagterilockouten i April—Maj og nu den paatvungne »frivillige« Kontingentering foreløbig for et Par Maaneder. Begge Dele er foran omtalt. Selv om Dagens Hovedspørgsmaal for Svineproducenterne er den

indenlandske Kontingenterings Udformning, og dette optager Sindene stærkt, er der ingen Uro eller Panik over den indtrufne Tilstand. Derimod gaar det vel nok lidt trægt med at indstille sig paa det uomgængelige, at Leveringerne til Slagterierne skal begrænses. Forhaabentlig vil der i mange Svinehold i den nærmeste Fremtid blive fodret mere moderat og med Anvendelse af et større Roefoder, for at Fedningstiden kan trækkes ud og de øjeblikkelige Leveringsvanskeligheder bedre undgaas.

Forholdet mellem Flæske- og Majspris fremgaar af følgende Oversigt:

	$^{15}/_{1}$	$^{15}/_{4}$	$^{15}/_{7}$	$^{15}/_{10}$	$^{8}/_{12}$
1932..	7,1	6,6	7,6	8,0	9,3
1931..	10,9	11,3	10,8	9,5	6,6
1930..	12,2	12,1	10,4	9,8	9,5
1929..	7,6	10,0	9,8	9,5	10,3

Det gennemsnitlige Forholdstal for Aaret 1932 bliver kun 7,8, idet Majsprisen er ca. 9,60 Øre pr. kg. Omend Prisforholdet er betydelig gunstigere mod Aarets Slutning end i Fjor, maa det erkendes, at der i 1932 har været anstrengte Produktionsbetingelser. — Pattegrispriserne har svinget med Flæskenoteringernes Ændringer, og den gennemsnitlige Pris andrager antagelig 12—13 Kr. pr. Stk.

Den indtrufne Svinesituation har givet en Understregning af det formaalstjenlige i de Bestræbelser og Planer, der i længere Tid har været fremme angaaende Oprettelsen af en Opskærings- og Konservesfabrik til Behandling af de overskydende Flæskeprodukter.

Hønseholdet. Ogsaa i Ægudførselen møder der os et Rekordtal paa ca. 56 000 Snese mod 48,7 i 1931 og 43,1 i 1930. Der er imidlertid sket en stor Forskydning i Afsætningen af Æggene, idet England i Aar kun har faaet ca. 68 pCt., Tyskland derimod 30 pCt. I Fjor var de tilsvarende Tal 85 og 13. Englands Ægindførsel er formindsket ret betydeligt, og da samtidig det engelske Fjerkræhold er udvidet, giver dette tilsammen en vis Advarsel til danske Producenter.

Gennemsnitsprisen paa Æg vil komme til at ligge omkring 98 Øre pr. kg mod 108 i 1931. I de senere Aar har Fjerkræavlens Organisationer udfoldet et beundringsværdigt Arbejde for Oplysning og Vejledning i Fjerkræavlen.

Udover den Indførsel af Oliekager, der allerede er omtalt, har det været nødvendigt at supplere den hjemlige Kornavl ved Indførsel af udenlandske Kornvarer. Mens der af uformalet Hvede, Rug, Havre, Byg er indført 531 Mill. kg i de første 10 Maaneder af Aaret mod 970 Mill. kg i 1931, er Indførselen af Majs 800 Mill. kg i Januar—Oktober mod ca. 560 Mill. kg i Fjor i samme Tidsrum. Den store Bygimport i Fjor er altsaa i Aar afløst af en stærkt forøget Majsindførsel.

Andre Forhold vedrørende Landbruget.

Den Pengeværdi, Landbrugets Handelsomsætning repræsenterer, kan, da dette skrives, kun opgøres for de 10 Maaneder af Aaret. Foretages en Sammenligning med andre Aar, er det imidlertid ikke vanskeligt at danne sig et Indtryk af den Indflydelse, ændrede Prisforhold m. m. har haft paa Udførsels- og Indførselsværdierne:

Udførsel (Januar—Oktober. Mill. Kr.)			
	1932	1931	1930
Levende Dyr	19,8	30,6	51,8
Flæsk, Kød m. m.	343,5	390,9	460,4
Mejeriprodukter	269,2	331,8	394,2
Æg	67,4	64,6	66,6
Planteprodukter	32,7	28,2	32,2
Skind, Huder m. m.	13,7	15,9	22,4
Ialt	745,7	862,0	1027,6

Indførsel (Januar—Oktober. Mill. Kr.)			
	1932	1931	1930
Uformalet Korn og Bælgsæd	124,8	117,0	110.3
Foderstoffer	55,5	69,0	87,8
Gødningsstoffer	30,0	27,1	54,6
Forskellige andre Varer	37,4	56,1	80,9
Ialt	247,7	269,2	333,6

Det ses, at Overskudsudførselens Værdi efter denne grove Opstilling meget nær for de tre Aar kan udtrykkes med de runde Tal 500, 600 og 700 Mill. Kr. Hertil maa dog bemærkes, at der under Posterne Planteprodukter og Forskellige andre Varer er medregnet Værdien af enkelte Produkter, der kun i videre Forstand kan indbefattes under Begrebet: Landbrugets Handelsomsætning.

Et rigt Lovgivningsarbejde af særlig Interesse for Landbruget har udfoldet sig i 1932. Udover hvad foran er nævnt, skal her yderligere paapeges enkelte betydningsfulde Lovforslag, der er vedtaget: Lov om Udsættelse af Tvangsauktioner, Lov om Fortrinsret i Høsten for Aaret 1932, Lov om midlertidige Ændringer af Husdyrloven. Endvidere forskellige Love om Kødkontrol, Bekæmpelse af Sygdomme hos Planter og Husdyr, Mælkekontrol, Grundforbedringslaan, m. m. En særlig Gruppe af baade vedtagne og ikke vedtagne Lovforslag vedrører Foranstaltninger i Anledning af Landbrugskrisen.

De bevægede Tider rejser et stort Antal Spørgsmaal af erhvervspolitisk og erhvervsøkonomisk Natur, som Landbrugets Organisationer maa tage Stilling til. Ganske særlig berøres Landbrugsraadets betydningsfulde Virksomhed af disse Forhold, og det har derfor i Landbrugskredse vakt Paaskønnelse og Tilslutning, at det i Aarets Løb er lykkedes at faa Husmandsorganisationerne repræsenteret i Landbrugsraadet, der altsaa nu er sammensat af ledende Mænd fra de tre organisationsmæssige Hovedled: Landboforeningerne, Husmandsforeningerne og Andelsforeningerne. Landhusholdningsselskabet maatte ved denne Nyordning give Afkald paa Repræsentation i Landbrugsraadet.

Men Organisationsrammerne kan ikke alene gøre det — hvor betydningsfulde de end er. Tidernes Tryk fremavler ny Arbejdsopgaver og maner til fortsatte Bestræbelser for at styrke og opretholde det faglige og økonomiske Samvirke i Landbruget. Paa Delegeretmøder og Sendemandsmøder er dette kommet stærkt til Orde, og ikke

mindst skete det gennem den Andelskongres, der den 13. Januar holdtes i Aarhus. Paa denne blev der vedtaget et omfattende Arbejdsprogram, hvoraf et Hovedled var Rejsningen af en ny Andelsbank paa Grundlag af den bestaaende Andels- og Folkebanks Udvidelse. Den 2. Juni 1925 indtraf den tragiske Begivenhel, at Den danske Andelsbank maatte standse sin Virksomhed. I Stilhed og under beskedne Former var siden da vokset en Bankvirksomhed frem; man har ment, at Tiden nu var inde til at underbygge og udvide denne, saaledes at Navnet: »Andelsbanken« atter kunde plantes indenfor Andelsbevægelsens Omraade. »Til fornøden Støtte for Landbrugets Foretagender .... til Skabelse af det økonomiske Grundlag for en Udbygning og Styrkelse af Landbrugets Andelsvirksomheder søges tilvejebragt et øget Samarbejde indenfor Landbrugets Pengeomsætning« — hedder det udtogsvis i Andelskongressens Udtalelse. Den ny Andelsbank traadte senere paa Aaret i Virksomhed.

Blandt Aarets festlige Tildragelser skal kort mindes om to 50 Aars Jubilæer. Den 10. Juni 1932 var det et halvt Hundrede Aar siden, det første Andelsmejeri i Hjedding ved Varde traadte i Virksomhed under Ledelse af *J. Stilling Andersen*. 1400 Andelsmejerier staar nu som det synlige Bevis paa Grokraften og Virkeliggørelsen af denne Idé. Det største af Landbrugets almindelige Fagblade »Vort Landbrug« havde 1. Oktober 1932 virket i 50 Aar paa en Maade, saa Hensigten, der var udtrykt i Bladets første Nummer: at »blive et Ugeblad for den danske Bonde«, i fremtrædende Grad kan siges at være lykkedes, takket være særlig de Mænd, der gennem det halve Aarhundrede forestod Redaktionen.

En rig Høst af Stambøger, Beretninger og Pjecer om Landbrugets Forhold har Aaret 1932 bragt. Der er dog Grund til at nævne et Par af de mere betydelige Værker: Professor *Johs. Jespersens* Lærebog i Svineavl og Svinehold og Konsulent *Hansen Larsens* prisbelønnede Skrift om Kostaldens Hygiejne.

I Landbrugets store Arbejdsmark er der rundeligt med Opgaver. De fleste, der melder sig som Arbejdere paa de vidtspredte og forskelligartede Omraader, som dansk Landbrug omfatter, vinder sig kun Navn indenfor den snævre Kreds. Derfor kan den Enkeltes Indsats være lige paaskønnelsesværdig og frugtbringende. Men frem af Aarets Historie glider ogsaa Mindet om Mænd, der ragede op og hver paa sit Felt vandt sig Navn gennem den Livsgerning, de øvede — men som fandt sin Afslutning i Aarets Løb: Direktør for Frederikssund Andels Svineslagteri, *Fr. L. Sieck;* den fremragende jydske Landøkonom, Etatsraad *Jørgen Larsen,* Gaardbogaard; den tidligere Landbrugsskolemand, Gaardejer *Jacob Hansen,* Forsinge; Konsulent *Kr. Frydenlund,* Nykøbing F; Direktør i Hedeselskabet *J. Westergaard;* Laboratorieforstander *P. Christensen,* Odense, og den højtansete Videnskabsmand, tidligere Veterinærfysikus, Professor *Bernhard Bang* er blandt de mange, som dansk Landbrug er Tak skyldig.

Aaret er omme, et nyt begynder. Broget og uoverskueligt paa saa mange Maader var det svundne Aar. Bitre Tildragelser og haabløs Strid er mangen Enkeltmands Minde om det. Uvished og Uklarhed gav det i Arv til det ny Aar, og meget kan tyde paa, at skelsættende Tider er inde for dansk Landbrug. 1932 var et bevæget og interessant Aar, men næppe mange Landmænd vil kalde det et godt Aar.

Fjerkræavlens Udvikling.

Indledende Foredrag ved Samvirksomheden for landbrugsfagligt Oplysningsarbejdes Fjerkrækursus den 17.—20. Oktober 1932.

Af Statskonsulent *W. A. Kock.*

De første Bestræbelser for at øge Æg- og Fjerkræproduktionen er sikkert i Danmark som i flere andre Lande udgaaet fra Klostrene, der holdt forskelligt Fjerkræ, som man søgte at udbrede, ligesom man gav Omegnens Befolkning Vejledning i Pasning og Opdræt. Ogsaa store Jorddrotter og enkelte af vore Konger har næret Interesse for Fjerkræet og opmuntret til Udbredelse af det.

Indtil Midten af forrige Aarhundrede spillede Fjerkræet kun en yderst beskeden Rolle herhjemme men lidt efter lidt lykkedes det at vække nogen Forstaaelse for Sagens Betydning saavel i Byerne som paa Landet, og samtidig begyndte man i flere andre Lande at skænke Fjerkræet Opmærksomhed, efter at de første asiatiske Høns var blevet indført i Europa. Danske, der havde opholdt sig paa større Godser i England eller besøgt de derværende Udstillinger, og som derved havde fattet Interesse for Fjerkræavl, hjembragte de i 1870'erne paa Mode værende Prydfjerkræracer, til hvilke der opførtes store, dyre Hønserianlæg, men denne sportslige Bevægelse døde snart hen, og man bestræbte sig for at faa indført Racer, der lagde store og vægtige Æg. Opmærksomheden fæstnedes saaledes paa Frankrig, der var begyndt at blive bekendt for sine Eksportæg; men de franske Hønseracer

viste sig snart ikke at være egnede for vort Klima. Stor Indflydelse ikke alene paa Ægproduktionens Forøgelse, men ogsaa paa Æggenes Størrelse, fik derimod Indførslen af de for vore Forhold og vort Klima velegnede, rigtlæggende Middelhavsracer. De første Italienerhøns indførtes fra Italien omkring Aaret 1875, og senere blev der fra Tyskland indforskrevet en Del Italienerhøns, der var mere ensartede, noksaa store og svære og i det hele taget af et langt bedre Udseende end de fra Italien importerede. Særlig brune og hvide Italienere, men ogsaa Minorkaer vandt snart megen Udbredelse, og senere har navnlig Italienerne overalt sat meget tydelige Spor indenfor den fremdeles langt overvejende Bestand af Blandingshøns. Ogsaa de senere tilkomne udprægede Nyttehønseracer, Plymouth Rocks, Wyandotter og Rhode Islands, hvilken sidste næst efter Italienerne er den mest udbredte Hønserace herhjemme, fik stor Betydning bl. a. for Produktionen af farvetonede Æg, og endelig kan endnu nævnes, at der i enkelte Landsdele fra gammel Tid er forekommet en dansk Landhøne, hvoraf det er lykkedes at faa udviklet en i Type, Form og Farve konstant, men kun lidt udbredt Landrace. Noget lignende har været Tilfældet for Ændernes og Gæssenes Vedkommende.

Den vakte Interesse for Fjerkræholdet paa de større Ejendomme, i Præstegaardene og i Købstæderne forplantede sig efterhaanden videre rundt i Landet, og alt som Aarene gik, blev Hønseavlen, der kan opvise den hurtigste Udvikling indenfor vort Husdyrbrug, Genstand for en stærk Fremgang ikke mindst ved mange Tusinder Landbo- og navnlig Husmandshjem, hvor Hønsene danner et vigtigt Led i Bedriften, og hvor der iøvrigt findes det største Antal Høns i Forhold til Arealets Størrelse. Det er saaledes ikke Ægproduktionen fra de enkelte større Hønserier, der vejer til og betyder noget, men derimod, hvad der er værd at mærke sig, den samlede Ægproduktion fra de mange Tusinder over hele Landet spredte Hønsehold.

Ægproduktionen er stadig det bærende indenfor dansk Hønseavl, og intet andet Land har i Forhold til Befolkningens Størrelse saa stor en Ægudførsel. Nogle faa Tal fra Statistiken vil bedre end mange Ord give en Forestilling om den rige Udvikling, der har fundet Sted indenfor vor Hønseavl og Ægproduktion, ikke alene med Hensyn til den Tilvækst, der efterhaanden er sket med Hønsenes Antal, men ogsaa til Produktionens Størrelse. Ved Kreaturtællingen i 1888 blev Fjerkræet medtaget for første Gang, og Antallet af Høns har da bortset fra Krigsaarene været meget stærkt voksende. I 1888 fandtes der ca. $4^1/_2$ Mill. Høner, Haner og Kyllinger, i 1898 var Antallet næsten fordoblet, idet det androg 8,7 Mill. Stkr., i 1903 var Antallet vokset til $11^1/_2$ Mill. Stkr. eller $2^1/_2$ Gang saa mange som i 1888, i 1914 til 15 Mill. Stkr. og i 1924 til 20,2 Mill. Stkr. Ifølge sidste Tælling, nemlig i 1929, fandtes der 22 Mill. Høns og Kyllinger foruden 71 000 Kalkuner, 690 000 Ænder og 332 000 Gæs. Der findes nu henved 375 000 Hønsebesætninger, hvoraf den største Del er knyttet til Landbedrifterne, og det maa antages, at Hønseantallet siden sidste Tælling er steget betydeligt.

Æggene er fra en beskeden Begyndelse vokset op til at udgøre den tredie største af Landbrugets Udførselsartikler, og ved Siden heraf er der desuden tilfredsstillet et betydeligt Hjemmeforbrug ikke alene af Æg, men ogsaa af Fjerkrækød, som der i Tiden er Interesse oppe for at faa mere Udbytte af. I 1865—66, da vor Ægeksport paa England begyndte, androg Overskudsudførslen kun 35 000 Snese, og i 1875 var den 1,5 Mill. Snese. I Tidsrummet fra 1878 til 1901 steg Overskudsudførslen til at være næsten 13 Gange større for i 1914 at naa 21,5 Mill. Snese. Den højeste Værdi naaede vor Ægeksport i 1920, hvor den androg 27,2 Mill. Snese til en Værdi af 186,2 Mill. Kroner, hvilket skyldtes de høje Efterkrigspriser. I 1931 eksporterede vi 48,7 Mill. Snese, den hidtil største Udførselsmængde, til en Værdi af 75,7 Mill. Kroner. Af den samlede Udførselsmængde er 41,5 Mill.

Snese eller 85,2 pCt. gaaet til Storbritannien og 6,5 Mill. Snese eller 13,3 pCt. til Tyskland.

Den bedre Afsætning af Æggene til gode Priser har, hvad naturligt er, været af største Betydning for Hønseavlens videre Udvikling, og naar vore Æg paa Udlandets Markeder har vundet sig en smuk Plads blandt vore øvrige Landbrugsprodukter, da skyldes dette ikke mindst den forbedrede Indsamling af Æggene samt den paa Ægpakkerierne gennemførte Sortering, Lysning og Pakning af Æggene. Men endnu er der paa dette Omraade stor Plads for Fremskridt, og ikke mindst tiltrænges der stærkt én større Interesse blandt vore Hønseholdere for at producere Æg af bedste Kvalitet og levere dem i bedste Stand.

Ifølge Loven om Udførsel, Indførsel og Forhandling af Æg er disse underkastet Statskontrol, ligesom der er fastsat bestemte Regler for Æggenes Behandling og Pakning. Ægeksportørerne autoriseres af Landbrugsministeren, og danske Æg af sekunda Kvalitet maa ifølge Loven overhovedet ikke udføres her fra Landet. Alle til Eksport bestemte danske Æg skal være ensartede sorterede. Friske danske Æg skal paa hvert Æg være mærket med Ordet »Danish« i en oval Ramme af rød Farve. Alle til Danmark importerede Æg skal ved Indførslen paa hvert Æg være mærket med Navnet paa Oprindelseslandet, der ligeledes skal anføres paa Emballagen. Eksportørerne maa føre Bøger over de modtagne Ægmængder og over, hvorledes der er disponeret over dem, samt sende ugentlige Opgørelser ind til Statskontrollen, som undersøger Eksportæggene paa Pakkerierne, ved Havnene eller paa Jernbanestationerne. Ved Afskibningshavnene har Staten særlige Undersøgelseslokaler, hvor de udtagne Partier Æg undersøges med Hensyn til Sortering, Vægt og Kvalitet. Kontrollens Bedømmelse af Æggene er afgørende, dog under Rekurs til de af Landbrugsministeriet udnævnte Skønsmænd. Saafremt Æggene ikke opfylder de givne Bestemmelser, konfiskeres de til For-

del for Statskassen, og Eksportøren idømmes Bøde. Den 15. Maj 1930 har Landbrugsministeriet udstrakt Ægkontrollen, der hidtil kun har omfattet Eksportæggene, til ogsaa at gælde de Æg, som leveres fra Ægsalgskredse, Ægsamlere, Købmænd, Brugsforeninger og dermed ligestillede til Eksportører, Eksportforeninger, Grossister, Indsamlingssteder eller Lagre.

Arbejdet til Fjerkræavlens Fremme paabegyndtes under beskedne Former og gaar saa langt tilbage som til 1878, da den første Fjerkræavlerforening blev oprettet. Efter at forskellige Omskiftninger indenfor Fjerkræforeningerne har fundet Sted, blev der i 1912 ved en Sammenslutning af de tidligere bestaaende 3 Fjerkræavlerforeninger oprettet en hele Landet omfattende Forening, nemlig Danmarks Fjerkræavlerforening, der varetager forskellige Opgaver til Avlens Fremme. Desuden findes der et betydeligt Antal Fjerkræklubber omfattende bestemte Egne eller specielle Racer, de saakaldte Specialklubber, hvoraf den første blev oprettet i 1887.

Den i Tidernes Løb voksende Interesse for Fjerkræavlen indenfor Landbrugsorganisationerne førte efterhaanden til, at flere Landboforeninger og særlig Husmandsforeninger ogsaa lod afholde Foredrag og Kursus, oprettede Fremavlssteder og Avlscentre for Høns og kom ind paa Konsulentvirksomhed. Senere hen blev der tilvejebragt et Samarbejde indenfor Landbrugsorganisationerne og Dansk Andels Ægexport gennem Oprettelsen af Fællesudvalget for Fjerkræavlen, der bestaar af en Repræsentant fra hver af de i Samarbejdet deltagende Organisationer. Endelig skal anføres, at Landbrugsministeriet har nedsat to Udvalg, nemlig Statens Ægudvalg, hvis Opgave det er at varetage forskellige Oplysnings- og Agitationsarbejder til Fremme og Forbedring af vor Ægproduktion, og Statens Fjerkræudvalg, der bl. a. har Præmiering af hele Hønsehold og Dannelse af Avlscentre paa sit Program. Foruden at danne gode Spredningssteder for Avlsmateriale har disse Hønseavlskonkurrencer ogsaa

andre Formaal, nemlig at paavise, hvor indbringende velpassede Hønsehold kan være, og at tvinge Deltagerne ind paa at føre nøje Regnskab med Hønseholdet og gennemføre et planmæssigt Avlsarbejde. Nævnte Opgave maa derfor betragtes som værende af den allerstørste Betydning for vor Hønseavls videre Udvikling i økonomisk Retning.

Ved Siden af det egentlige Agitations- og Oplysningsarbejde gennem de mange oplysende Artikler i Fag- og Landbrugspressen, gennem Konsulenter, Bøger, Pjecer, Foredrag, Kursus og Fjerkræavlermøder skal af andre Foranstaltninger endnu nævnes, at Undervisning i Fjerkræavl er optaget paa vore Landbrugs- og Husmandsskoler samt paa Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole og endvidere, at det landøkonomiske Forsøgslaboratorium siden 1902 har beskæftiget sig med Hønseforsøg, der til at begynde med er foretaget i Besætninger, som Ejerne har stillet til Disposition, og senere er der paa Statens Ejendom »Trollesminde« oprettet et særligt Forsøgshønseri. Desuden varetager Forsøgslaboratoriet Ledelsen, Pasningen og Kontrolleringen af de Hønsehold, der deltager i den af Danmarks Fjerkræavlerforening og Fællesudvalget for Fjerkræavlen paa »Faurholm« afholdte aarlige Æglægningskonkurrence.

For at bekæmpe Fjerkræsygdomme blev der i Aaret 1903 ved Landbohøjskolen oprettet en Fjerkræklinik med det Formaal at undersøge og behandle sygt Fjerkræ gratis, undervise de Veterinærstuderende i de forskellige Fjerkræsygdomme og deres Behandling samt skabe Grundlaget for et nøjere Studium af Fjerkræets Sygdomme, som der for Fjerkrætuberkulosens og Hønsetyfusens Vedkommende med Støtte fra Staten gøres et Arbejde for at bekæmpe.

Jeg har herved haft den Ære i korte Træk at forelægge for Dem den Udvikling, vor Fjerkræavl og særlig vor Ægproduktion har kunnet opvise, men vil gerne benytte Lejligheden til hertil at føje, at denne Produktionsgren

ogsaa i andre Lande særlig i de senere Aar har været Genstand for en stærk Udvidelse. Det er en betydningsfuld Stilling, Æggene indtager indenfor Handelsverdenen, idet Verdensomsætningen i 1930 androg 359 Mill. Snese Æg. Heraf aftog England ca. 40 pCt., Tyskland ca. 35 pCt., og vor Andel i Verdensmarkedets Ægforsyning androg ca. 12 pCt. mod ca. 5 pCt. før Verdenskrigen.

Ser vi hen til Hovedaftageren af vore Æg, England, der i 1913 selv dækkede ca. $^1/_3$ af sit Ægforbrug og nu dækker henved Halvdelen, skønt Forbruget er steget fra 80 til 105 Æg pr. Indbygger aarlig, da kan man ikke se bort fra, at der her paa Hønseavlens Omraade er foregaaet en meget stærk Udvikling, og at de iværksatte Toldforanstaltninger sikkert yderligere vil bidrage til at støtte Englands og dets Koloniers Ægproduktion. Resultatet af den Tælling, der i England har fundet Sted den 4. Juni d. A., viser, at der i det sidste Aar har været en Stigning i Hønseantallet paa henved 10 pCt., og at der fra 1921 til 1932 er sket en Forøgelse af det samlede Antal Høns og Kyllinger fra ca. 25 til ca. 58 Mill. Stkr. Til Sammenligning tjener, at England i 1913 havde henved 29 Mill. Stkr. Forholdet ligger nu iøvrigt saaledes, at England selv leverer 52 pCt. af sit Ægforbrug, det britiske Imperium 11 pCt. og Resten, 37 pCt. indføres fra andre Lande. Vor Andel i Englands Ægindførsel udgjorde i 1931 29,1 pCt., og vore vigtigste Konkurrenter er den irske Fristat, Holland, Polen og Belgien, der før Krigen var et ægimporterende Land.

I Tyskland, hvor Ægproduktionen i 1931 androg 6,3 Milliarder Æg og Indførslen 2,3 Milliarder Stkr. til en Værdi af 170 Mill. Mark, er Hønsebestanden fra 1913 steget fra 63,97 til 84,1 Mill. Stkr. ved Tællingen den 1. December 1931 eller 4,05 Mill. mindre end Aaret forud. Af Gæs fandtes der i 1931 5,85 Mill. Stkr.

Meget synes desværre at tyde paa, at de fremtidige Kaar for vor Ægproduktion vil blive vanskelige, men saa meget desto mere gælder det om, at vi tager Lære af

Fremskridtene, indfører Forbedringer i Bedriften og særlig, hvad jeg gennem de mange Aar har slaaet til Lyd for, ikke alene holder bedre Høns, idet det ikke er Mængden af dem, men Kvaliteten, der er det afgørende, men ogsaa gør et ekstra Arbejde for at fremskaffe den gode, den bedst mulige Ægkvalitet, den vi skal leve paa i Konkurrencen paa Udlandets Markeder.

Ægkvalitet og Behandling og Afsætning af Handelsæg.

Forkortet Sammendrag af Foredrag ved Samvirksomheden for landbrugsfagligt Oplysningsarbejdes Fjerkrækursus den 19. og 20. Oktober 1932.

Af Konsulent *Per Ulrik.*

Der er i mange Aar fra Fjerkræorganisationernes Side talt og skrevet om Ægkvalitet og Behandling af Æg, Hovedvægten blev imidlertid som Regel lagt paa at producere et godt Rugeæg. Oprettelsen af Statens Ægudvalg førte Arbejdet ind paa nye Baner, idet Handelsægget, dets Kvalitet og Behandling, blev taget op som en særlig Opgave; naar der i denne Artikel tales om Ægkvaliteter og den mest formaalstjenlige Behandling af Æg, er det derfor det aldeles prima Handelsæg, der stadig er Maalet for de Oplysninger og Vejledninger, der i det efterfølgende vil fremkomme.

I disse for Landbrugseksporten saa vanskelige Tider vil Kvaliteten af de eksporterede Varer være et af de betydningsfuldeste Vaaben i Konkurrencen med de stadig stigende Mængder, der fra andre Lande møder de danske Landbrugsprodukter, specielt Æggene, paa det engelske Marked. De danske Ægeksportører udfører og har igennem mange Aar udført et stort Arbejde, derved at de gennem omhyggelig Sortering og Lysning af alle de til Eksport bestemte Æg har oparbejdet en ensartet og god Kvalitet og samtidig fæstnet Tilliden til det danske Æg i de Lande, der eksporteres til; dertil kommer, at Statskontrollen med Smør og Æg vaager over, at de Bestemmel-

ser og Krav, der stilles til et dansk Eksportæg, nøje overholdes, saa man kan roligt gaa ud fra, at Kvaliteten af de udførte Æg er i Overensstemmelse med Tidens Krav.

Et helt andet Spørgsmaal bliver det, naar man ser paa de Æg, der kommer ind til Ægpakkerierne Landet over; dér lader Kvaliteten meget tilbage at ønske, der er Eksempel paa, at der i en Uges Indsamling af Æg i en By med tilhørende Opland har været saa mange sekunda Æg, at det har været vanskeligt at faa en god Eksportsortering, og det er langt fra noget enestaaende Tilfælde.

Der kan derfor være nogen Grund til se noget nærmere paa de Fejl, Æggene er behæftede med, og hvilke Aarsager, der ligger til Grund for disse Fejl. Det maa dog med det samme bemærkes, at disse Forhold trænger til nærmere Undersøgelser, idet de paa nuværende Tidspunkt for en stor Del hviler paa praktiske Erfaringer og de Slutninger, der kan drages deraf. Det vilde være en stor Fordel, om der blev foranstaltet smaa korte Fodringsforsøg med efterfølgende nøje Undersøgelse af Ægkvaliteten, saaledes at man derigennem kunde fastslaa de enkelte Foderemners Indflydelse paa Æggenes Kvalitet, i dette Tilfælde Æggenes Udseende og Smag. Tager man f. Eks. et Foderemne som Sildemel, vil de fleste være klar over, at det i store Mængder kan virke skadeligt paa Smagen, jeg vil anslaa Maksimumsgrænsen til 10 pCt. af det samlede Foder, men mangler i Virkeligheden Forsøg, der kan fastslaa den nøjagtige Grænse. Paa samme Maade ved man, at raa Fisk giver Afsmag, naar de gives i større Mængde; i den Retning har jeg været ud for et særligt slemt Tilfælde for ganske nylig.

Ved overdreven Brug af Kød- og Benmel kan Æggenes Smag ogsaa lide betydeligt; Maksimumsgrænsen bør her sættes til ca. 20 pCt. af det samlede Foder. Der kan dog være nogen Grund til at gøre opmærksom paa, at Kvaliteten af det anvendte Foder maa være i Overensstemmelse med de Krav, der stilles til gode Foderemner. Fordær-

vede Foderemner bør helt undgaas, mindre gode Fabrikater af Kød- og Benmel, fordærvet raat Kød og lignende er Eksempler herpaa.

Blodmel og Blodkager kan anvendes, men det bør tilraades kun at bruge smaa Mængder og holde nøje Kontrol med, at Foderet ikke fordærves.

Mælk er et fortrinligt Foderemne, men det kan frembyde nogen Vanskelighed at anvende det, idet fordærvet Mælk, særlig blaasur Mælk og Mælkerester, kan virke skadeligt.

Forøvrigt kan der være nogen Grund til at gøre opmærksom paa, at efter min Mening kan overdreven Brug af Mælk, særlig i Forbindelse med Roer eller andet vandholdigt Foder, give Anledning til løs Luftblære, et Forhold, der paa bestemte Tider af Aaret stadig giver ret store Vanskeligheder.

Den »løse Luftblære« kan imidlertid ogsaa fremkomme paa anden Maade og er en af de Ting, der i høj Grad trænger til at belyses ved rationelle Forsøg.

Saafremt man sammenfatter de enkelte Foderemner af dyrisk Oprindelse, kan man anføre, at overdreven og ensidig Brug af enkelte Foderemner som Regel virker skadeligt og i høj Grad kan forvolde Vanskeligheder, idet Æg af den Art vanskeligt lader sig frasortere ved Lysning, da det ikke i alle Tilfælde giver Ændringer i Udseendet, og saadanne Æg vil altsaa være i Stand til at gaa igennem Kontrollen og derved virke skadeligt paa Afsætningsforholdene.

Gaar man derefter over til at se paa Foderemner med stort Indhold af Planteæggehvide, viser det sig, at vi ogsaa her har Foderemner, der ved deres uheldige Indflydelse paa Æggenes Kvalitet maa betegnes som uanvendelige, der tænkes her særlig paa Bomuldsfrøkager, og her er vi i det heldige Tilfælde at have danske Forsøg til Belysning af Spørgsmaalet. Der er paa Statens Ægudvalgs Foranledning i Sommer foretaget et Forsøg af Forsøgslaboratoriet; uden at komme nærmere ind

paa en Gennemgang af Forsøget, kan man roligt gaa ud fra, at 10 pCt. af det samlede Foder i Form af Bomuldsfrøkager giver en Farvning af Æggeblommen og en Ændring i Æggeblommens Konsistens, saaledes at Ægget maa betegnes som sekunda; der er endvidere Mulighed for, at selv ganske smaa Mængder givet over en længere Periode kan udøve en skadelig Indflydelse. Det samme kan uden Tvivl siges om Rapskager og Sesamkager.

Da nu de fleste Kraftfoderblandinger indeholder en eller flere af disse Kager, maa det kraftigt fraraades at anvende Køernes Kraftfoder som Tilskudsfoder til Høns, og det maa meget beklages, at det ofte i Skrift og Tale anbefales at anvende dette i Forbindelse med hjemmeavlet Korn.

Der kan ogsaa være Tale om, at olieholdige Frø kan skade Æggenes Kvalitet, idet der fremkommer Æg med matte og uklare Blommer; de fremkommer særlig om Efteraaret, naar Tærskeværkerne er kommet i Gang, og man maa formode, at det skyldes de alt for store Mængder af Underløb fra Maskinerne, der gives Hønsene paa en Gang. Man staar her overfor det samme Forhold, at ensidig og overdreven Fodring med enkelte Foderemner virker skadeligt, og det kan anbefales ved Sammensætning af Hønsefoderblandinger at tage nødvendigt Hensyn hertil.

Med Hensyn til vore almindelige Kornsorter og Majs vil det være unødvendigt her at komme ind paa en nærmere Gennemgang; jeg vil kun lige pege paa, at Rug ikke gerne tages af Hønsene og af den Grund er uanvendeligt, Byg i større Mængde virker for fedende, særlig saafremt det anvendes helt som Kornfoder, og paa samme Tid kan der være nogen Grund til at paatale Havrens gode Indflydelse paa Æggets Smag.

Et Spørgsmaal, der ofte møder frem særlig i den senere Tid, er: »Kan man anvende Tang til Høns?« De æder det gerne og har tilsyneladende ingen Skade af det; jeg maa her melde Pas, det har ikke været mig muligt

hidtil at faa konstateret noget hverken for eller imod, men jeg har ingen god Tro til Tang som Hønsefoder, saafremt det gives i stor Mængde.

Kartofler, enten raa eller kogte, har efter min Mening ingen eller ringe Indflydelse paa Æggenes Kvalitet og kan derfor anvendes; en anden Ting er, om det kan anbefales at bruge store Mængder af Hensyn til Ægantallet, og det maa siges at være tvivlsomt.

Rodfrugter ser man anvendt mange Steder og ofte i store Mængder, det maa dog siges med det samme, at Rodfrugterne kan ikke erstatte Grønfoderet Vinteren igennem, og af Hensyn til Ægkvaliteten vil jeg meget anbefale kun at anvende smaa Mængder; som Maksimum kan angives ca. 2 kg til 25 à 30 Dyr om Dagen. Som tidligere omtalt kan store Mængder Roer særlig i Forbindelse med Mælk give Anledning til »løs Luftblære«.

I et mindre Hønsehold kan Køkkenaffald og lignende ofte være af ret stor Betydning og kan, naar det opfodres friskt, anvendes uden Skade for Æggenes Kvalitet, det er dog aldeles nødvendigt at opsamle det paa passende Maade, frasortere skadelige Ting og daglig anvende alt, hvad der er brugeligt, og aldrig opbevare Ting, der let bliver fordærvet og derved skadeligt.

Med Hensyn til Grønfoderplanterne er der mange Ting, der kan trænge til nærmere Undersøgelse, og man kan i Øjeblikket kun udtale en grundet Formodning om, at en ret betydelig Mængde af almindelige Planter kan give Anledning til en Farvning af Æggenes Indhold, baade Æggehvide og Blomme. Det er særlig saadanne Planter som Agerkaal, Agersennep, gul Sennep, Turnipsblade, Kaalroeblade, Roetop o. s. v. Saafremt Dyrene særligt om Foraaret faar Adgang til at æde store Mængder af disse Planter, har man Beviser for, at Æggene farves. Ligeledes om Efteraaret kan Roetop og lignende give Anledning til en Farvning. Som gode Grønfoderplanter kan angives Græs, Hvidkløver, Rødkløver og Lucerne; der kan dog være nogen Grund til at være noget varsom

med store Mængder Lucerne. Vinteren igennem kan det være vanskeligt at skaffe frisk Grønt, man kan dog en lang Tid bruge Grønkaal og senere med stor Fordel anvende Rosenkaal. Om Foraaret, naar Kaalplanterne gror igennem, maa der kun anvendes meget smaa Mængder, da de saa er meget tilbøjelige til at farve Æggene.

Da det har stor Betydning for Ægkvaliteten, at Æggeblommen har den rette gule Farve, og da denne er nøje forbundet med det Kvantum Bladgrønt og de dertil knyttede Jernforbindelser, som Hønsene faar, kan der Vinteren igennem være Tale om at finde Erstatninger for det friske Grønfoder; det bedste vil være skyggetørret kort Græs med Kløver, helst Hvidkløver; der kan dog bruges mange andre Grønfoderplanter, naar de er høstede forsvarligt og fri for Mug; de kan gives enten tørt i en Høhæk eller let fugtet i Trug.

Grønfodermel indblandet i Fritfoderet er ogsaa en god Hjælp Vinteren igennem, særlig Lucernemel og Vitagrønt kan anbefales og kan fortrinligt anvendes i Forbindelse med et Tilskud af frisk Grønt i Form af Kaal og lignende. Spiret Havre kan ogsaa nævnes som et værdifuldt Foder, der kan gavne Æggenes Kvalitet, det maa dog bemærkes, at Spirerne skal være korte, det bør være i Form at »maltet Havre«, hvorved man undgaar det ret betydelige Tab ved Spiring til lange Spirer.

Æggets store Vandindhold, ca. 75 pCt., viser, at Drikkevandet har en afgørende Indflydelse paa Æggets gode Smag, og de Forhold, hvorunder Hovedparten af Danmarks Høns holdes, nemlig frit paa Landejendommene, bevirker, at de ofte kan faa Lejlighed til at drikke af stillestaaende og fordærvet Vand, som f. Eks. Pytter, Rendestene og Møddingpøle; det siger sig selv, at dette ikke er gavnligt for Æggenes Kvalitet; særlig Møddingen er her farlig og kan give en kraftig Afsmag i Ægget. De fleste vil mene, at det er en Paastand, der mangler Bevis, idet det helt friske Æg ingen eller kun ringe Afsmag har, man behøver imidlertid kun at gemme et Æg i ca.

tre Uger, blødkoge det og derefter lugte til det for at blive klar over Forholdet; naar man saa samtidig husker paa, at Hovedparten af de danske Æg let bliver op imod de tre Uger, inden de staar paa Forbrugerens Bord, kan der være al mulig Grund til at gøre et energisk Arbejde for, at Hønsene holdes borte fra Mødding og Rendestene. Dette kan i Praksis kun gøres ved at holde Hønsene i dertil indrettede Hønsegaarde og ikke frit paa Ejendommen; har man imidlertid Hønsene gaaende frit og ikke kan afse Plads til en velegnet Hønsegaard, er det aldeles nødvendigt, at Mødding og Rendestene hejnes fra, saa Hønsene ikke kan komme til at drikke saadanne Steder.

Drikkevandet skal om Sommeren være køligt og bydes Dyrene af rene Kar, og der skal altid være rigeligt af det, endvidere bør det være anbragt i Skygge ikke direkte udsat for Solen, og være anbragt baade inde i Hønsehuset og ude i Løbegaarden. Vinteren igennem bør Drikkevandet være lunket, i alle Tilfælde maa det aldrig fryse. Af praktiske Grunde er det fortrinligt at anbringe det hævet over Gulvet, hvorved det bedre holdes rent.

En kort Omtale af Hønsenes Kalkforbrug kan være paa sin Plads, idet 94 pCt. af Æggeskallen er Kalk, og det ifølge Undersøgelser er godtgjort, at der findes en meget nøje Forbindelse ($0{,}8742 \pm 0{,}0079$) mellem Dyrenes Ægmængde og deres Forbrug af Strandskaller; det vil heraf ses, at det er aldeles nødvendigt, at der altid findes Strandskaller tilgængelig for Hønsene; man kan regne med, at en Hønes Forbrug af Strandskaller ligger omkring 2 kg, og at omkring Halvdelen af denne Kalkmængde vil fremkomme som Æggeskaller.

Foruden Strandskallerne vil det være praktisk at anvende $1^1/_2$ til 2 pCt. vandrevet Kridt i Fritfoderet samt $^1/_2$ pCt. Salt; paa den Maade vil man have en Garanti for, at Hønsenes Mineralstofbehov er tilfredsstillet, og naar man saa samtidig sørger for, at Dyrene altid har Adgang til groft Grus eller Grit, vil Betingelserne for at faa en god Skal paa Æggene være til Stede; der er dog

en Del ydre Paavirkninger, Sygdom og lign., der kan have Indflydelse paa Æggeskallens Konsistens.

Der kan ogsaa være Tale om den mere indirekte Indflydelse, Foderet, Avlsarbejdet, Pasningen og Plejen af Dyrene kan have paa Æggenes Kvalitet.

Der tænkes her i første Række paa en Fodersammensætning, der foranlediger, at Dyrene bliver for fede, hvad der igen bevirker, at Æggene faar mangelfuld Skal, i svære Tilfælde helt kan mangle Skal, hvilket i høj Grad giver Anledning til Ægspisning; det er navnlig for stærk og ensidig Fodring med kogte Kartofler og Byg. Levertran kan, anvendt i mindre Mængder, virke fremmende paa Skaldannelsen, men i overdrevent store Doser kan det give Æg helt uden Skal.

Avlsarbejdet kan ogsaa faa stor Betydning for Ægkvaliteten, og paa dette Punkt vil jeg kun henvise til det banebrydende Arbejde, der fra Statens Fjerkræudvalgs Side gøres gennem Konkurrencen mellem hele, velledede Hønsehold, og den Kontrol, der derigennem faas med Avlsdyrenes Ægstørrelse og navnlig ogsaa med deres Ægform (ved Ægmaaling); dertil kommer de meget interessante Resultater, der vil fremkomme ved de Afkomsundersøgelser, der er paabegyndt paa Faurholm, jeg nærer ingen Tvivl om, at dette Arbejde vil medføre betydelige Forbedringer med Hensyn til Avlsmaterialets Ægstørrelse og Ægform.

Af andre Forhold, der kan have Indflydelse paa Ægstørrelsen, kan nævnes manglende Forstaaelse og Behandling af Opdrættet, hvilket medfører, at de unge Hønneker gaar for tidligt i Lægning, ofte i en Alder af omkring 4 Maaneder, og dette giver en Del meget smaa Æg i Efteraaret, hvorefter Dyrene paa Grund af manglende Kraft ophører med Æglægningen, tager en mindre Fældning og begynder først deres normale Æglægning, naar denne Fældning er overstaaet; dette betyder et stort Tab af Æg i den dyre Tid og giver en uforholdsmæssig stor Mængde smaa Hønnekeæg, saa smaa, at det ofte

er forbundet med store Vanskeligheder at faa dem afsat til rimelige Priser. Det kan ofte være nødvendigt at slaa dem ud og sælge dem i Spandevis for i det hele taget at komme af med dem. Hvad dette betyder økonomisk, behøver jeg ikke at komme nærmere ind paa.

Kyllingen bør i de tre første Maaneder af sin Levetid have et ret æggehviderigt Foder, der er alsidigt sammensat af forskellige Foderemner; derefter kan man gradvis gaa over til et betydeligt større Kornfoder og undlade i Fritfoderblandingen saadanne Foderemner, der kan virke fremmende paa Æglægningen, og sætte al Kraft ind paa at udvikle Sundhedstilstanden og Størrelsen. Læggemodenheden bør indtræde for de lette Racer i en Alder af $5^1/_2$ Maaned og for de svære Racer i en Alder af $6^1/_2$ à 7 Maaneder; til den Tid vil de normalt udviklede Individer være i Stand til at fortsætte Lægningen hele Vinteren igennem, og den normale Ægstørrelse vil indtræde langt hurtigere, hvorved den store Mængde af Smaaæg i nogen Grad undgaas.

Det er af stor Betydning, at Hønnekerne holdes for sig selv og ikke faar Lejlighed til at æde af det Foder, der gives de gamle Høns.

Det fremgaar klart af flere Undersøgelser, bl. a. ogsaa af Forsøgslaboratoriets Beretning, at Lysgivning i Hønsehuset kan forringe Ægstørrelsen; Spørgsmaalet kan da blive: kan det betale sig at give Lys i Vintertiden? Efter min Mening maa det besvares med Ja, idet det er uden for al Tvivl, at det giver flere Æg, og at disse Æg fremkommer paa en Tid af Aaret, hvor Prisen er god; det bliver derfor efter min Opfattelse et Spørgsmaal om at finde de Stammer, der er i Stand til at lægge saa store Æg, at den Nedgang i Størrelse, der fremkommer ved Lysgivning, ikke kan bringe Æggene under Standard Størrelse, hvilket vil sige ca. 58—59 Gram.

Ofte kan man ved Lysning af et stort Parti Æg finde, at nogle af Æggene indeholder mere eller mindre Blod, som Regel i Form af en fast afgrænset Blodplet placeret

op til Æggeblommen; det kan dog ogsaa være fordelt i hele Æggehviden. Grunden til, at disse Æg fremkommer, er ikke helt klarligt, men man har Beviser for, at det kan skyldes Fodring med for æggehvideholdigt Foder. Uden derfor at komme nærmere ind paa Sammensætning af Foderblandinger, kan det dog anføres, at mere end 16—18 pCt. beregnet fordøjeligt Æggehvide kan have skadelige Virkninger i Retning af Blodæg. Forøvrigt kan Blodæg ogsaa fremkomme ved, at Dyrene udsættes for ublid Behandling, pludselige Forskrækkelser, hvorved de flyver mod Vinduer og Døre og lider Overlast; dette kan i høj Grad undgaas ved rolig Færden i Hønsehuset og ved at avertere Dyrene om, at man kommer, f. Eks. ved at banke paa Døren paa én og samme Maade, hver Gang man kommer i Hønsehuset, et Forhold, jeg første Gang bemærkede i Holland og senere med Glæde har set, at flere danske Hønseholdere har taget op.

Af det foregaaende vil det ses, at der er mange Maader, hvorved Foder og Fodring kan have Indflydelse paa Æggenes Kvalitet, og det kan meget anbefales at have Opmærksomheden henvendt paa disse Forhold, og ved at følge de her givne Anvisninger samt de korte Vejledninger, der fra Tid til anden fremkommer i Dagspressen, deltage i Arbejdet for en bedre Kvalitet af Æggene, og derved styrke det danske Ægs gode Omdømme i Udlandet.

Et er imidlertid at producere et prima Æg, et helt andet og lige saa betydningsfuldt er Behandlingen og Afsætningen af de producerede Æg; det er meget store Mængder af Æg, der ved fejl Behandling, daarlig Pasning og uregelmæssig Aflevering bliver uegnet til Eksport; man kan som Motto over det efterfølgende anvende:

»Hønen lægger et rent og prima Æg, Køberen, enten han er dansk eller udenlandsk, forlanger Ægget i samme gode Tilstand«.

Det er derfor aldeles nødvendigt, at der oparbejdes en »Ægkultur« af samme Omfang og Betydning, som den »Mælkekultur«, vort Land er i Besiddelse af. Der maa anvendes et ganske bestemt System ved Æggenes Indsamling og Behandling, og dette System maa indarbejdes gennem Oplysning; saavel Ung som Gammel maa paavirkes, saa der snarest muligt kan komme Resultater af Arbejdet. Det er efter min Mening ikke Tvang, der i første Omgang skal til, jeg tænker paa Stempling og de Vanskeligheder, den medfører, men det er derimod Oplysning og atter Oplysning, der kræves.

Den almindelige Opfattelse mellem Hønseholdere er den, at et Æg er beskyttet af sin Skal og derfor kan taale en hvilken som helst Behandling, Vaskning og lignende. Denne Opfattelse er ganske f o r k e r t, og Ægproducenterne maa oplyses om, at Æg er i meget høj Grad modtagelige for ydre Paavirkning; i Virkeligheden er Forholdet det, at Æggene paa det Omraade er lige saa modtagelige som Mælken, og at de ved Indsamlingen og den efterfølgende Pakning skal behandles ud fra ganske tilsvarende Principper. I det efterfølgende skal jeg i Korthed gennemgaa de Retningslinier, der bør følges, og som, om de vinder Udbredelse, vil have en betydelig Forbedring af Ægkvaliteten til Følge.

Rederne og Redematerialet maa være i Orden og anbragt paa en saadan Maade, at Ægget ikke allerede i Reden tager Skade; der maa være Reder nok, man regner med 1 Rede til 4 Høns, og Rederne maa være ens i samme Hus, ellers vil det medføre, at Hønsene foretrækker enkelte Reder og disse vil i saa Tilfælde altid være overfyldte, hvad der giver Anledning til snavsede og ituslaaede Æg. Rederne maa anbringes paa en saadan Maade, at Solen ikke kan komme til at skinne i dem, altsaa med Indgangen vendende bort fra Lyset. I den Forbindelse kan der være Grund til at gøre opmærksom paa, at alt for meget Glas i Sydsiden af Hønsehuset giver for store Temperatursvingninger; det vil være langt

bedre, om der paa Forsiden afgives Plads til Redekasser, dog bør de i saa Tilfælde anbringes med en isolerende Afstand af et Par Tommer fra den varme Sydvæg.

Reden maa være stor nok, ca. 14 Tommer i Kvadrat, Kontrolreder noget mere, ca. 15 Tommer i Kvadrat, og Kontrolreder maa være godt ventileret af Hensyn til Sommervarmen.

Det er meget almindeligt, at Redebunden er af Staaltraadsnet, dette kan godt anvendes, naar det fornødne Redemateriale er til Stede, det mangler imidlertid ofte, og i saa Tilfælde vil der blive alt for mange Knækæg. Det rette Redemateriale i Reder med Staaltraadsbund er smaa Maatter, bundet af Siv eller Langhalm, Maatter af Kokos er ogsaa fortrinlige og er lette at holde rene. I Reder med fast Bund kan det anbefales at anvende en Blanding af $^1/_3$ Grus eller Sand, $^1/_3$ Bøgesavsmuld og $^1/_3$ Melkalk; i Stedet for Melkalk kan ogsaa anvendes Strandskaller. Denne Blanding vil altid være tør, let at holde ren, nem at forny og billig. Halm, Hø eller Avner kan meget vel anvendes, men er langt vanskeligere at holde i Orden, og skal for at være godt skiftes alt for ofte; jeg vil derfor meget anbefale at anvende den omtalte Blanding, den er langt lettere at arbejde med og giver langt flere rene Æg.

Rene Æg er en Nødvendighed, og det maa slaas fast, at Æg ikke kan vaskes uden at tage Skade. Den danske Æglov siger klart og tydeligt, at vaskede Æg er sekunda og skal sælges som sekunda; hvad det betyder i Økonomien, behøver ikke nærmere forklares, men der kan være Grund til at forklare, hvorfor et vasket Æg er sekunda. I det Øjeblik Ægget lægges, eller ganske kort forinden, overtrækkes Ægget med en klæbrig Hinde, der helt omslutter Ægget, og som meget hurtigt tørrer ind og ved Æggets Afkøling tvinges ind i Skallens Porer; paa den Maade faar Ægget en naturlig Beskyttelse mod Bakterier og Mugsporer. Saafremt nu denne naturlige Beskyttelse fjernes eller opløses af Vand, vil der ske en

hurtigere Fordampning af Æggets Vandindhold, og man giver samtidig Bakterier og Mugsporer uhindret Adgang til Æggets Indhold; det er givet, at man derved nedsætter Holdbarheden meget betydeligt. Som et Bevis herfor kan anføres, at Udrugningsforsøg med vaskede og uvaskede Æg gav som Resultat af flere Forsøg, at de uvaskede Æg gav i Gennemsnit 12,5 pCt. flere levedygtige Kyllinger, end de vaskede Æg. Holdbarhedsforsøg med vaskede Æg har givet ganske lignende Resultater.

Det vil derfor være af den aller største Betydning, om de danske Ægproducenter kommer bort fra den Tro, at Æg kan taale Vaskning, og i Stedet producerer rene Æg, det kan gøres, og det bør gøres!

Vaskningen af Æggene gør det ogsaa umuligt for Eksportørerne at finde nye Markeder for de danske Æg, idet Holdbarheden dèr lægger Hindringer i Vejen.

Nogle smaa Forandringer i Hønsehusets Indretning, der let lader sig gennemføre, kan være til stor Hjælp ved Produktion af rene Æg og skal kort omtales. Der maa udenfor Indgangslemmen være en gruset Plads, der altid maa holdes tør og ren. (Vel afdrænet). Selve Indgangslemmen maa være bred, saa at flere Høns kan gaa ud paa en Gang, derved undgaas den sølede Plads lige uden for Indgangslemmen; man maa dog i saa Tilfælde drage Omsorg for en Beskyttelse mod Træk i Huset ved et Vindfang eller lignende. Inden for Lemmen kan anbringes en Kasse med tørt Sand, forsynet med ret høje Sider, som Hønsene maa hoppe op paa og ned af for at komme ind i Huset, paa den Maade har man en Mulighed for, at Hønsene kommer ind i Huset med rene Ben.

Naar saa dertil kommer, at Huset holdes rent ved daglig Rengøring, og der foran Rederne er anbragt et 4 à 5 Tommer bredt Flyvebræt med Lister langs Siderne af Brættet, saaledes at det er muligt altid at holde Flyvebrættet belagt med en halv Tomme tørt Sand, og der i Rederne anvendes et godt tørt Redemateriale, vil det være muligt i Hovedsagen at producere rene Æg. Det

vil være en stor Hjælp, saafremt Hønsehusene er saa store, rummelige og velindrettede, at Hønsene, naar det er daarligt Vejr, kan holdes inde i alle Tilfælde om Formiddagen, saa vil Hovedparten af de Æg, der skal lægges den Dag, være lagt.

Spørgsmaalet om befrugtede Æg kontra ubefrugtede Æg er ogsaa af meget stor Betydning. De ubefrugtede Æg er af langt større Holdbarhed og kan af den Grund bedre taale Paknings- og Forsendelsestiden; naar man saa samtidig er klar over, at man faar lige mange Æg af en Flok Høns, enten der er Haner ved dem eller ej, maa det anbefales at holde alle Høns, der producerer Handelsæg, uden Haner. Saafremt man regner med en Hane pr. 10 Høns, vil det give en Besparelse i Foder paa 10 pCt., og det har ogsaa Betydning, særlig i disse Tider. Af Hensyn til Spredning af Ægleder betændelse vil det ogsaa være det rette at holde Hanerne borte fra de æglæggende Høns udenfor Avlstiden.

Sommeren igennem vil der i alle Hønsehold, hvor der arbejdes med svære og middelsvære Racer, være en Del rugelystne Høns; saafremt de faar Tilladelse til at ligge og flyde paa Rederne hele Dage igennem, vil de beskadige et meget stort Antal Æg, og jo længere det varer, inden de sættes til Afvænning, des længere varer det, inden de kommer i Lægning igen. Saasnart man mærker, at en Høne viser Rugelyst, bør den omgaaende sættes til Afvænning i et dertil indrettet Bur med Staaltraadsbund og Tremmeforside, saaledes at Buret er køligt, og det er muligt at fodre Dyrene af et Trug, der er anbragt foran Forsidens Tremmer. Dyrene maa fodres godt med ægdrivende Foder og rigeligt med Grønt. Paa den Maade vil der kun gaa ganske faa Dage, før Dyrene er i Æglægning igen. Forøvrigt kan Buret anvendes som Fedebur Resten af Aaret.

Selv i de Hønserier, hvor der gøres et energisk Arbejde for kun at producere prima Æg, forekommer der Aaret igennem en Del Æg, der af forskellige Grunde ikke

kan medregnes til de gode Æg; der er først Knækæggene, dem bør man selvfølgelig helst bruge i egen Husholdning, og er der flere, end man har Brug for i Øjeblikket, kan de meget vel sælges, men maa nødvendigvis sælges som Knækæg og frem for alt ikke lægges mellem de gode Æg, thi ved Transporten gaar de let itu, hvorved de vil beskadige mange andre ved den udflydende Æggehvide og Blomme.

Der kan ogsaa blive Tale om Æg, der findes udenfor Hønsehuset; man har ingen Garanti for, at disse Æg er friske, de kan være gode, og de kan være mindre gode, man maa altsaa enten bruge dem selv eller sælge dem som sekunda Æg. At ikke alle gør det, er der Bevis nok for i alle de helt raadne Æg, der til Stadighed kommer ind paa Pakkerierne; fra Hønsehusene kan de umuligt komme.

Saa har vi alle de Æg, der er fraklaret fra Rugemaskinerne; hele Foraaret igennem og nu snart Vinteren med fremkommer der stadig Partier af fraklarede Æg, det burde ikke være nødvendigt at paatale, at Æg, der har ligget i en Rugemaskine i 5 à 6 Dage, ikke er friske og nylagte Æg, og det er dog friske og nylagte Æg, vi sælger og forlanger en god Pris for; det er i Virkeligheden Salg af en Vare under falsk Varebetegnelse og derfor paa Grænsen af det strafbare, idet den, der sælger saadanne Æg iblandet de gode prima Æg, jo ganske er klar over de fraklarede Ægs meget ringe Kvalitet. Der er imidlertid intet til Hinder for at sælge fraklarede Æg, naar de sælges som sekunda Vare, og man tager den Pris, en saadan Vare kan hjembringe.

Det maa gøres Producenterne klart, at de sekunda Æg er en alvorlig Fare for Rentabiliteten i Hønseholdet, idet Prisen for de prima Æg trykkes paa Grund af de mange vaskede, snavsede, melerede og skyggede Æg.

Det er tidligere omtalt, at der maa oparbejdes et fast System, hvorefter Æg skal behandles, og at dette System kan holdes meget nær op til den Behandling og Omsorg,

der gives Mælken, idet Æggene paa samme Maade som Mælken tager Afsmag af fremmed Lugt og daarlig Luft og ligeledes ikke kan taale at udsættes for direkte Sol, Frost og Regn.

Den Producent, der om Sommeren lader Æggene ligge i Hønsehuset hele Dagen igennem, gør den samme Fejl som den Mælkeproducent, der under Malkningen lader Mælkejungen staa inde i Kostalden og lader den forblive der Natten over, hvad der er ganske utænkeligt, at en Landmand kan gøre.

Mælken bliver Vinteren igennem beskyttet mod Frost og Sommeren igennem mod Sol og Varme, men Ægkurvene, der ofte har samme Værdi, henstilles ofte paa Steder, hvor de er udsat for Fugtighed, Sol eller Varme. Der kan paa enhver Landejendom findes et Sted, hvor Æggene kan stilles, til Salget findèr Sted, der er altid kun et Sted, der er det bedste, og dette maa findes. Denne Plads maa holdes i Orden, og de Kurve eller Kasser, der anvendes, maa holdes rene og ikke benyttes til noget andet. Det svarer ganske til, at Malkespanden ikke tages i Brug ved andet Arbejde paa Gaarden. En Temperatur af fra 5 til 10 Grader vil være passende til Opbevaring af Æg, og der maa frem for alt være tørt og friskt.

Indsamlingen maa foretages mindst tre Gange daglig, f. Eks. mellem Kl. 9—10 og senere omkring Kl. 12 og endelig en Gang om Eftermiddagen, naar Æglægningen er sluttet; man hører ofte sagt, at det er der ikke Tid til, men saalænge der er Tid til at malke tre Gange, er der ogsaa Tid til at samle Æg ind tre Gange.

Der maa anvendes en Kurv med Laag, og denne Kurv maa ikke bruges til noget andet. Kurven maa være foret med et Klæde, og er den uden Laag, maa der være et Klæde til at brede over Æggene for at beskytte dem mod Sollys og Fugtighed. Vi maa bort fra at samle Æg ind i Forklæder, Lommer eller Foderspande, det giver snavsede Æg og Knækæg.

Æggene maa naturligvis med ind efter hver Indsamling, og ikke blive liggende ude i Hønsehuset i en særlig Rede eller Kasse, det er ikke et Sted at lægge en Vare, der tager Afsmag af daarlig Luft, og Sommeren igennem vil Temperaturen i Hønsehuset være saa høj, at den vil skade Æggene betydeligt.

Det burde ikke være nødvendigt at nævne, at Æggene skal leveres regelmæssigt hver Uge og helst først paa Ugen hele Aaret igennem; ikke først paa Ugen fra Jul til August og sidst paa Ugen fra August til Jul, en ikke helt ualmindelig Fremgangsmaade. Hengemning af Æg er en uærlig Handel og bør aldrig finde Sted, forøvrigt tror jeg ikke, det er ret almindeligt mere, men om Efteraaret, naar der ikke er ret mange Æg, sker det ofte, at Producenten springer en Uge over af Hensyn til de faa Æg og for at faa en større samlet Sum, det maa meget fraraades, da enkelte Æg derved bliver for gamle og af den Grund ikke kan bruges til Eksport.

Det er alle disse smaa Tings Betydning, jeg har søgt at fremdrage; taget hver for sig betyder de ikke meget, men samlet til et Hele og anvendt i Produktionen vil de betyde en stor Forbedring i Æggenes Kvalitet. Den landbrugsfaglige Oplysning spredes gennem Pressen, Skoler og Konsulenter; der maa gives en Haand med i Arbejdet af alle interesserede Personer, det er Økonomien i Hønseholdet, der er i Fare, saafremt Kvaliteten af Æggene ikke forbedres.

Boganmeldelser og udkomne Bøger.

Svinets Avl og Fodring i kortfattet Fremstilling. Af Landbrugslærer *E. Møldrup,* Slangerup. 98 Sider. (Andelsbogtrykkeriet i Odense).

Denne Lærebog for Landbrugsskoler og andre, som interesserer sig for Svineavl, er paa 98 Sider og spænder over et stort Felt vedrørende Svineholdet. — Bogen er inddelt i 6 Afsnit: I. Svinets Naturhistorie og de vigtigste Svineracer; II. Danmarks Svineavl; III. Svinets Fodring og Pleje; IV. Svinestaldens Indretning; V. Svineholdets Økonomi og VI. Danmarks Stilling paa Verdensmarkedet.

Forfatteren betegner selv Bogen som en kortfattet Fremstilling, og denne Betegnelse er særlig for enkelte af Afsnittene betegnende, men trods sin Kortfattethed paa nogle Omraader berøres dog de mange Faktorer, som maa tages i Betragtning ved Svineproduktionen.

I det første Afsnit placerer Forfatteren Svineracen naturhistorisk set og omtaler derefter de mange forskellige Svineracer, saavel i som uden for Europa, og da særlig engelske og amerikanske Racer. Et Afsnit, som selv i sin Kortfattethed sikkert vil interessere en Landbrugsskoleelev. Da dette Afsnit betegnes som de vigtigste Svineracer, burde den forædlede danske Landrace sikkert ogsaa være nævnt, selv om det følgende Afsnit indgaaende beskæftiger sig med Svineavlen i Danmark, og der her gives en udførlig Fremstilling af Dannelsen af en forædlet dansk Svinerace og de Hjælpemidler, der er anvendt ved Avlsarbejdet for at tiltrække og fæstne Racen. Svineavlscentrenes afgørende Indflydelse paa Racens Tiltrækning kunde nok have været præciseret noget stærkere, da det dog udelukkende er gennem Avlscenterarbejdet, at den danske Landrace har naaet den Standard, den nu indtager som en af Verdens fineste Baconracer.

Iøvrigt er dette Afsnit af Bogen det mest udtømmende og giver et godt Billede af Avlsarbejdet og Udviklingen, som den er foregaaet her i Landet; og der fremføres herunder

en Række Faktorer af den største Betydning for Produktionens Rentabilitet, som enhver Svineholder bør være bekendt med.

I det tredie Afsnit, om Svinets Fodring og Pleje, gives ogsaa en grundig Fremstilling af de forskellige Forhold, som maa tages i Betragtning, saavel med Hensyn til Næringsstofforhold som til Næringsbehov og de enkelte Fodermidlers Næringsværdi og Indhold af de forskellige Næringsstoffer.

Der gives herunder en speciel Omtale saavel af Avlsdyrenes som Smaagrisenes og Fedesvinenes Fodring, omend kortfattet saa dog indeholdende saa mange Vink og Detailler, saa Producenten kan høste Udbytte af at studere Indholdet grundigt og tage sig det til Indtægt, som maatte passe for den enkeltes specielle Forhold.

Afsnittet om Svinestalden og dens Indretning er forholdsvis kortfattet og kunde være mere udtømmende; det er imidlertid et saare vanskeligt Forhold at give en udtømmende Forklaring paa, og det vil vel altid være saadan, at den enkelte Bruger har sine bestemte Ønsker og sin Mening, ligesom lokale Forhold i høj Grad griber ind, men Forfatteren har dog i sin korte Omtale peget paa en hel Del Forhold af Betydning saavel for Bevarelsen af Sundheden som for andre for Svineholdets Økonomi betydningsfulde Forhold.

De to sidste Afsnit, om Svineholdets Økonomi og Danmarks Stilling paa Verdensmarkedet, er kun ganske korte og giver ikke nogen tilfredsstillende Fremstilling af disse Forhold.

Trods dette, at der saaledes paa enkelte Punkter kunde ønskes en større Uddybning af Emnet, er det dog en Bog, der indeholder saa mange Oplysninger af Værdi, at den fortjener den størst mulige Udbredelse, da den har Ærinde til alle Svineholdere.

K. M. Jensen.

Fremstilling af Smelteost. Af *Otto Gratz.* (August Bang). Bogen, som er oversat af Mejeribrugskandidat *Robert Hansen,* Konsulent ved Alfred Jørgensens gæringsfysiologiske Laboratorium, og med Forord af Lederen af Statens Forsøgsmejeri, Forstander *A. P. Hansen,* er værd at læse. Det er en meget grundig Bog med fyldige Oplysninger om alt vedrørende Smelteostens Fabrikation.

Det er kun naturligt, at vi har været og endnu er ensidige i vor Mejeriproduktion; heri ligger stor Styrke, men paa den anden Side vil det være urigtigt, om vi ikke er lydhøre. Vi er nu saa langt fremme, at vi ikke behøver at være bange

for at sprede vore Interesser noget mere end hidtil, det nye maa undersøges og prøves. Nu er Smelteost ikke noget helt nyt, allerede i nogle Aar er den fremstillet her i Landet og i andre Lande i adskillige Aar. Men for vort eget Vedkommende har man Indtryk af, at man i Særdeleshed har tænkt ad den Vej at faa Afløb for Vragosten. Saaledes bør dog Sagen sikkert ikke gribes an, den færdige Smelteost vil nemlig i Lugt og Smag minde om Raaproduktet, som er Osten, hvoraf den laves, og derfor bør Raaproduktet vælges med Omhu. Hermed menes ikke, at Vragost helt skal holdes ude, men Fabrikanten maa forstaa at træffe sit Valg, saa Smelteosten bliver, som den skal være.

Vi maa sige, at i Smelteostfabrikationen er vi bagefter mange andre Lande, og mange vil vel ogsaa mene, at der er noget urimeligt i først at lave en god Ost for bagefter at rive den i Stykker og smelte den. Der vil sikkert ogsaa være mange, som foretrækker en almindelig Ost for Smelteosten, men det udelukker ikke, at der er Brug for en Smelteost, og laver vi den ikke selv, maa vi indføre den, da der altid vil være et Marked for den. Om den er mere letfordøjelig og af den Grund foretrækkes af mange, eller om det er den mere fyldige Smag i den blødere Konsistens, er vel ikke let at afgøre. Men der findes Mennesker, faa eller mange, som foretrækker Smelteost for den almindelige.

Forsøgsmejeriet har de senere Aar beskæftiget sig med Sagen og har opnaaet gode Resultater baade af almindelig Smelteost og Smøreost i Tuber. Her i Landet er man ganske uvant med Tubeost og føler sig maaske i første Omgang frastødt, men der kan næppe være Tvivl om, at netop den Form kan opnaa nogen Afsætning, særlig synes den egnet for den, der skal tage sin Mad med sig fra Hjemmet. Den er dog endnu noget dyr og i Almindelighed ukendt.

Bogen om Smelteost foreligger nu, og den bør læses. Paa op mod 200 Sider gøres der Rede for saa at sige alt af Interesse. Vel er der noget om, hvad Forstander Hansen berører i Forordet: Den er noget bred. Men i hvert Fald for Fagmænd er den god. Der gives Oplysning om, hvor Osten laves, hvor længe den har været lavet, og hvor meget der laves. Beskrivelsen af Fremstillingsmaaden er indgaaende, og der findes mange gode Billeder. Har man læst Bogen, føler man sig beriget paa dette nye Omraade.

Nic. Hørlyck.

Kvægavlen i Jylland 1931 med et Tillæg om Kvægbesætninger under Tilsyn. Samlet og udarbejdet af Foreningen af jydske Landboforeningers Udvalg for Husdyravl og Husdyrbrug ved Konsulent *Nic. Bonde*. 540 Sider. (Aarhus).

Fodertabeller. Eksempler paa Fodring af Fedesvin og Grisesøer. Udarbejdet af Landbrugslærer *Halfdan Jørgensen*. 20 Sider. (Odense).

Enkeltprøver og Nyhedsprøver samt Arbejdsundersøgelser ved Høbjærgning og Roearbejde. 67. Beretning fra Statens Redskabsudvalg. 39. Meddelelse fra Nyhedsudvalget. Afgivet af Dommerudvalget ved Statskonsulent *Anton Christensen*. 92 Sider. (August Bang, Kbhvn.).

De samv. danske Landboforeningers Elite Stambog over Kvæg af jydsk Race. 4. Bind (XXXXI). Udgivet af De samv. danske Landboforeningers Udvalg for Stambogsføring over Kvæg af jydsk Race. Udarbejdet af Konsulent *Nic. Bonde*. 168 Sider. (Aarhus).

Regnskabsbog for unge. Udgivet af Konsulent *Jes Nielsen*. 3. Udgave. 56 Sider. (Kolding).

And. Nielsens Lommebog for Landmænd for Aaret 1933. Udgivet af *Kirstine Nielsen*, Svejstrup Østergaard. Redigeret af *Th. Hauberg Lund*. 228 Sider. (Steen Hasselbalchs Forlag, Kbhvn.).

Landmandens Lommebog for 1933. Af *N. P. Kristensen* og *K. Røhr Lauritzen*. (G. B. N. F., Kbhvn.).

Beretning om Jorders Trang til Grundforbedring. 1931. Udgivet af Hedeselskabets Afdeling for Undersøgelser og Forsøg. Redigeret af Afdelingsleder *Fridlev Thøgersen*. 230 Sider og 17 Planer. (Viborg).

Beretning om Fællesudvalget for Fjerkræavlens Virksomhed i 1931—32. Ved Statskonsulent *W. A. Kock*. 20 Sider. (Kbhvn.).

Folkehøjskoler og Landbrugsskoler. Statistiske Meddelelser, 4. Række, 90. Bind, 5. Hæfte. Udgivet af Det Statistiske Departement. 55 Sider. (G. B. N. F., Kbhvn.).

Landøkonomisk Aarbog 1933. Oversigt over det danske Landbrugs Organisation. Udgivet ved Landbrugsministeriets Foranstaltning. Redigeret af Det kgl. danske Landhusholdningsselskab ved Kasserer *H. M. Knudsen*. 34. Aargang. 207 Sider. (G. B. N. F., Kbhvn.).

Mindre Meddelelser.

Bestyrelsesmødet i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab Fredag den 16. December 1932. Til Stede var Præsidenterne Professor *L. Frederiksen*, Godsejer *P. Olufsen* og Forpagter *Chr. Sonne*. Af Bestyrelsesraadets Medlemmer var mødt d'Hrr. Gaardejer *Bertel Bjerre*, Guldager, Forpagter *W. Branth*, Juellinge, Proprietær *A. P. Damsgaard-Sørensen*, Hareskovgaard, Lensgreve *Danneskiold-Samsøe*, Gisselfeld, Direktør *K. Dorph-Petersen*, København, Godsejer, Dr. med. *K. A. Hasselbalch*, Borupgaard, Forpagter *V. Hvenegaard*, Frederiksgave, Forstander *J. K. Jensen*, Haslev Landbrugsskole, Gaardejer *Aage Johnsen*, Højgaard, Forpagter *H. Junker*, Lerchenborg, Godsejer *K. Langkilde*, Bramstrup, Professor *O. H. Larsen*, København, Baron *V. Lerche*, Benzonsdal, Hofjægermester *E. F. de Neergaard*, Skelstofte, Forstander *H. J. Rasmussen*, Næsgaard, Kammerherre *C. Sehestedt Juul*, Ravnholt, Godsejer *V. Selchau-Hansen*, Alslevgaard, Godsejer *J. Theilmann*, København, og Forpagter *J. Willumsen*, Anhof.

Da der ved Generalforsamlingen samme Dag blev givet Meddelelse om de fleste af de paa Bestyrelsesmødets Dagsorden opførte Sager, skal herom henvises til Referatet af Generalforsamlingen, der vil blive optaget i Tidsskriftet.

Nye Medlemmer i Landhusholdningsselskabet, optaget i December 1932:

Landbrugslærer *P. Hjertholm*, Lundby,

Forstander *Kr. Kristensen*, Sydsjællands Landbrugsskole, Lundby,

Landbrugslærer *Johs. Dons Christensen,* Rødding Højskole pr. Rødding,

Landbrugslærer *Hans Th. Jensen,* Høng Husmandsskole, pr. Høng,

Landbrugslærer *Søren Buus,* Kærehave pr. Ringsted,

Landbrugslærer *A. Nielsen-Hannerup,* Malling,

Landbrugslærer *V. Eriksen,* Ladelund pr. Brørup,

Landbrugslærer *K. Vadgaard,* Borris,

Forstander *H. K. Rosager,* Borris Landbrugsskole, Borris,

Landbrugslærer *E. Møldrup,* Slangerup,

Landbrugslærer *Emil Fenger,* Slangerup,

Forstander *Lars Bækhøj,* Ollerup Folkehøjskole pr. Ollerup,

Landbrugslærer *Aage Toft,* Ladelund pr. Brørup.

Landbrugslærer *L. Lauridsen,* Graasten,

Konsulent *H. P. Hansen,* Skaarup,

Landbrugslærer *Chr. Mogensen,* Kærehave pr. Ringsted,

Landbrugslærer *K. Møller,* Haslev,

Konsulent *N. Primdahl,* Odder,

Landbrugslærer *H. Land Jensen,* Ladelund pr. Brørup,

Landbrugslærer *Johan Aa. Nilsson,* Ladelund pr. Brørup,

Forstander *Cl. Clausen,* Skaarup Landbrugsskole, Skaarup,

Landbrugslærer *V. Haugaard,* Skaarup, og

Landbrugslærer *Sigurd Jensen,* Kappelev pr. Taastrup.

De nævnte 23 Medlemmer er alle indmeldt i Selskabet ved Formanden for Foreningen af danske Landbrugslærere, Forstander N. Bredkjær.

Endvidere er

Redaktionssekretær *A. M. Sørensen,* Norgesgade 50, København S., og

Proprietær *Diderik Villemoes,* Villemoesgaard pr. Hjerm, indmeldt ved Sekretariatet, og

Greve H. B. Ahlefeldt Laurvig, 132, Elm Ave., Hackensack, New Jersey, U. S. A.,
indmeldt ved Landbrugskandidat Ch. Neergaard.

Foredrag i Landhusholdningsselskabet i Vinteren 1933.
Der er foreløbig fastsat følgende Foredrag i Selskabet:

Onsdag den 25. Januar: »Episoder fra min Virksomhed i England (fortsat). Lovbestemmelse om Smørrets Vandindhold«. Af Statskonsulent *Harald Faber.*

Onsdag den 8. Februar: »Træk af Udviklingen af Landbrugets Redskaber og Maskiner i Danmark, særlig med Henblik paa Landhusholdningsselskabets Indflydelse derpaa«. Af Statskonsulent *Anton Christensen.*

Onsdag den 22. Februar: »Kan der fra Landbrugets Side ydes større Medvirkning til Udforskning og Bekæmpelse af de vigtigste Husdyrsygdomme?« Af Forstander *H. J. Rasmussen.*

Onsdag den 8. Marts: »Landbrugets Bygninger«. Af Arkitekt, Professor *Ivar Bentsen.*

Onsdag den 22. Marts: »Landbrugsmuseum-Spørgsmaalet«. Af Forpagter *Chr. Sonne* og Statskonsulent *K. Hansen.*

Foredragene afholdes Kl. 8 Aften i Selskabets Mødesal paa Prinsens Palæ, Frederiksholms Kanal 12, København.

Proprietær J. H. Holms Legat til Uddannelse af unge Landmænd uden for Bondestanden, der bestyres af Landhusholdningsselskabet, vil blive uddelt i Løbet af Marts Maaned 1933.

Denne Uddannelse af unge Landmænd uden for Bondestanden, hvortil Legatrenten bliver at anvende, kan bl. a. omfatte: a) Studium i landbrugsvidenskabelig Retning paa Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole, b) Deltagelse i Kursus paa en Landbrugsskole, c) Forberedelse til Eksaminer, til hvilke der fordres Kundskaber, som direkte eller indirekte kan blive Legatnyderen til Nytte ved hans senere Virksomhed ved Landbruget, d) Landøkonomiske Studierejser i Ind- og Udland, e) Oplæring i praktiske Landbrugsarbejder, f) Udførelse af videnskabelige eller praktiske Arbejder, der kan bidrage til Legatnyderens Uddannelse i Landbruget.

Til Ansøgning benyttes Skema, der faas i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab, Vestre Boulevard 34, København V., og skal være tilbagesendt inden den 1. Februar.

Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Generalforsamling
den 16. December 1932.

Af Hensyn til den overordentlige Generalforsamling, der som meddelt Side 132 afholdes den 22. Februar, bringer Tidsskriftet i dette Nummer Referat af den sidste Del af Forhandlingerne paa den ordentlige Generalforsamling, medens Referat af Dagsordenens Punkt 1 til 12 vil fremkomme i det følgende Hefte af Tidsskriftet.

Punkt 13. Samvirksomheden for landbrugsfagligt Oplysningsarbejde.

Professor *L. Frederiksen:* Ved Selskabets sidste ordentlige Generalforsamling vedtoges det, at Selskabet i Regnskabsaaret 1932—33 skulde virke for sit Formaal, bl. a. ved i »Fællesskab med andre Organisationer at danne en Samvirksomhed for landbrugsfagligt Oplysningsarbejde«. Paa samme Generalforsamling blev der forelagt og godkendt et Forslag til Ændringer i Selskabets Love. I det saaledes godkendte Forslag var der indført Bestemmelser vedrørende en Samvirksomhed, og der var anført Navne paa nogle Foreninger, om hvilke det maatte antages, at de vilde indtræde i Samvirksomheden.

Dette Lovforslag kom til Behandling paa en overordentlig Generalforsamling den 24. Februar 1932 og opnaaede et betydeligt Stemmeflertal, idet lidt over $^3/_5$ af de tilstedeværende Medlemmer stemte derfor, og ingen stemte imod. Imidlertid kræves det i Lovenes § 16, at endelig Vedtagelse af Lovændringer skal ske med »mindst $^3/_4$ af de mødte Medlemmers Stemmer«, og det forelagte — paa den ordentlige Generalforsamling den 18. December 1931 enstemmigt godkendte — Forslag til Ændringer af Selskabets Love blev derfor ikke endelig vedtaget paa den overordentlige Generalforsamling den 24. Februar 1932.

Det Forhold, at et Forslag til Lovændring ikke opnaaede $^3/_4$ af de mødte Medlemmers Stemmer paa den overordentlige General-

forsamling, rokkede ikke ved den paa den ordentlige Generalforsamling vedtagne Beslutning om, at Selskabet i Regnskabsaaret 1932—33 skulde virke for sit Formaal ved i Fællesskab med andre Organisationer at danne en Samvirksomhed for landbrugsfagligt Oplysningsarbejde.

En saadan Samvirksomhed, omfattende de i ovennævnte Lovforslag anførte Organisationer, blev oprettet den 19. Marts 1932, dens Vedtægter findes optaget i Tidsskrift for Landøkonomi, Aargang 1932, Side 332—334, og kan vel forudsættes at være Medlemmerne bekendt.

Selskabets Bestyrelse har valgt Selskabets 3 Præsidenter som Medlemmer af Samvirksomhedens Fællesudvalg, og de øvrige i Samvirksomheden deltagende 3 Organisationer har valgt hver sin Formand som Medlem af Fællesudvalget. Fællesudvalget har konstitueret sig med Selskabets ledende Præsident som Formand, og Formanden for Foreningen af danske Landbrugskonsulenter er for Tiden indtil 1. April 1933 valgt som Næstformand.

Samvirksomhedens Fællesudvalg har fra 1. April til Dato afholdt ialt 7 Møder.

Til Landsudvalget for landøkonomisk Ungdomsarbejde har Samvirksomheden efter Anmodning fra Landbrugsministeriet udpeget Landbrugslærer, Konsulent *P. Hjertholm* som Samvirksomhedens Repræsentant.

Samvirksomheden har paa Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole i Dagene 17.—20. Oktober ladet afholde et Kursus i Fjerkræavl og Fjerkræhold. I dette Kursus var der godt 70 Deltagere. Uddrag af Foredragene ved dette Kursus vil fremkomme i Tidsskrift for Landøkonomi.

Den 22. Oktober lod Samvirksomheden paa Landbohøjskolen afholde et Møde angaaende »Landbruget og det faglige Oplysningsarbejde under de nuværende Forhold«. Dette Møde havde samlet over 200 Tilhørere.

Samvirksomheden har paa Foranledning af Foreningen af danske Landbrugskonsulenter og Statskonsulent *K. Hansen* optaget en Drøftelse af, hvorledes den af Konsulentforeningens »Litteraturudvalg« under Ledelse af Statskonsulent K. Hansen iværksatte Fordeling af Landbrugslitteratur kan fortsættes. Ved dette Arbejde er der i de sidste 10 Aar paa en for Landbrugskonsulenterne uhyre fordelagtig Maade fordelt mellem 40 og 50 000 Bind Landbrugslitteratur. Samvirksomheden har tilsagt sin Støtte til at søge dette betydningsfulde Arbejde fortsat og eventuelt udvidet.

Efter Anmodning af Dansk Aftenskoleforening samt af et af

Foreningen af danske Landbrugslærere og Foreningen af danske Landbrugskonsulenter nedsat Udvalg har Samvirksomheden givet Løfte om et Samarbejde vedrørende Tilvejebringelse af Undervisnings- og Demonstrationsmateriale, dels til Brug i den landbrugsfaglige Aftenskole og dels til Brug paa Landbrugsskoler og ved landøkonomisk Foredragsvirksomhed.

Foranlediget ved en Henvendelse fra Professor *K. A. Bondorff* har Samvirksomheden vedtaget at søge tilvejebragt en Fortegnelse over de større udenlandske landøkonomiske Tidsskrifter, der findes paa offentlige Biblioteker eller hos offentlige, faglige Institutioner her i Landet, samt saa vidt muligt at søge udvirket, at betydningsfulde udenlandske Tidsskrifter, som kun findes i Enkelt-Eksemplarer her i Landet, ikke afsiges. Professor Bondorffs Forslag vil forhaabentlig medføre, at den skadelige Virkning af de formindskede danske Biblioteks-Bevillinger og de stigende Priser paa store Dele af den udenlandske Litteratur indskrænkes til det mindst mulige.

Til Dækning af Udgifterne i det første Aar har Samvirksomheden gennem Forpagter *Chr. Sonne* fra »Tuborgfondet« modtaget 5000 Kr. Denne stærkt paaskønnede Gave medfører, at Renteafkastningen af Landhusholdningsselskabets Arbejdsfond forhaabentlig kan holdes ubeskaaret, indtil Samvirksomheden kan opnaa en lovfæstet Tilknytning til Selskabet.

Baade Samvirksomhedens Fællesudvalg og Selskabets Bestyrelse nærer Ønske om, at det snart vil lykkes at faa Selskabets Love ændret saaledes, at Samvirksomheden indgaar i lovfæstet Forbindelse med Selskabet. Med Henblik herpaa er der drøftet forskellige Spørgsmaal vedrørende Tidsskrift for Landøkonomi, Lokaler for Samvirksomheden, Konsulentmøder og andre Møder m. m., men man har ikke ment at ville stille bestemte Forslag paa disse Omraader, inden der foreligger større Klarhed, dels med Hensyn til, hvilke andre Organisationer eller Institutioner, der maatte ønske at indtræde i Samvirksomheden og dels med Hensyn til Samvirksomhedens direkte Tilknytning til Selskabet.

Vedrørende Samvirksomhedens Økonomi kan tilføjes, at Selskabets Præsidium og Bestyrelse har vedtaget, at i hvert Fald en Del af Arbejdsfondets Renter kan komme den nuværende Samvirksomhed tilgode, selv om der — meget mod Forventning — skulde opstaa Hindringer for at faa Selskabets Love ændret saaledes, at Samvirksomheden indgaar som Led af et reorganiseret Landhusholdningsselskab.

I Tilslutning til Omtalen af Samvirksomheden erindrer jeg om, at Foreningen af danske Landbrugskandidater ved Skri-

velse af 28. Januar 1932 rettede Henvendelse til Selskabet angaaende Optagelse i den i det nævnte Lovforslag omtalte Samvirksomhed. Ved et Præsidentmøde den 16. Februar blev det enstemmigt vedtaget at meddele Foreningen af danske Landbrugskandidater, at Præsidiet straks efter det ovennævnte Lovforslags Ikrafttræden vilde afprøve Mulighederne for Foreningen af danske Landbrugskandidaters Optagelse i Samvirksomheden.

Præsidiets Stilling til dette Spørgsmaal er ikke ændret af Begivenheder, der er indtruffet efter den 16. Februar, og paa Bestyrelsesmødet i Dag blev der givet tydeligt Udtryk for, at Selskabet er villigt til — saa snart Bestyrelsens Lovforslag er endelig vedtaget — at søge Foreningen af danske Landbrugskandidater optaget i Samvirksomheden, ligesom man fra Selskabets Side i det hele taget meget gerne er rede til Forhandling med dertil egnede Organisationer eller Institutioner, som maatte ønske at indtræde i Samvirksomheden for landbrugsfagligt Oplysnings- og Forskningsarbejde. Kun har man fra Selskabets Side ment det baade praktisk og paakrævet, at Hovedlinierne for Selskabets Stilling til Samvirksomheden bliver fastlagt i Selskabets Love, saaledes at der er nogenlunde faste Holdepunkter for fortsatte Forhandlinger om Samvirksomheden som Led i Selskabets Reorganisation. Forhandlingerne om Selskabets Reorganisation har nu staaet paa i $5^1/_2$ Aar, og det turde for Sagens Skyld være paa Tide snart at se virkeliggjort visse praktiske Resultater af de mange og langtrukne Forhandlinger.

I Anledning af denne Generalforsamling har Selskabet fra Foreningen af danske Landbrugskandidater modtaget en Skrivelse med Meddelelse om, at saavel Foreningens Bestyrelse som dens sidst afholdte Generalforsamling har givet Tilslutning til Forretningsudvalgets tidligere Udtalelser om,

»at Foreningen af danske Landbrugskandidater ser med stor Sympati og Interesse paa Selskabets Bestræbelser for ved en Rekonstruktion at skabe Basis for en Samling af de Kræfter, som nu hver for sig arbejder for at fremme det landbrugsfaglige Forsknings- og Oplysningsarbejde her i Landet, og Foreningen er nu som før rede til et loyalt Samarbejde herom. Det er stadig vort Haab, at denne Sag inden alt for længe maa finde en Løsning«.

Det af Foreningen af danske Landbrugskandidater udtalte Haab deles af Selskabets Bestyrelse, og Bestyrelsen har i Dag erklæret sig villig til at medvirke til Haabets Virkeliggørelse, saa snart der er taget endelig Stilling til Spørgsmaalet om de

Lovændringer, der tilsigter en Reorganisation af Selskabets Ledelse.

Kontorchef *L. P. Frederiksen:* Jeg er Repræsentant for Foreningen af danske Landbrugskandidater og vil gerne i Anledning af den Meddelelse, den ledende Præsident har givet, paa Foreningens Vegne sige Tak for den velvillige Behandling, Selskabets Bestyrelse har givet Foreningens Henvendelse om at blive optaget i den paatænkte lovfæstede Samvirksomhed. Jeg behøver vist ikke at forsikre, at Foreningen, hvis saadant Samarbejde bliver til Virkelighed, vil deltage i dette Samarbejde med Loyalitet og Hensynsfuldhed, og jeg er saa dristig at tro, at Foreningens Optagelse i en saadan Samvirksomhed ogsaa vil betyde Styrkelse af Samvirksomheden, saaledes at den bedre bliver i Stand til at løse de betydningsfulde Opgaver, der ligger for denne Samvirksomhed.

Forstander *J. C. Lunden:* Forstander *Esbjerg,* der ved Sygdom i Familien er forhindret i at være til Stede, har sendt mig nogle Skrivelser, som han har bedt mig om at fremlægge her paa Generalforsamlingen. Han nævner først, at han i sin Tid indledede sin Aktion mod Sammenslutningen, da han saa det fortrolige Lovforslag, idet der ikke havde været Tid eller Lejlighed til at komme ind paa det ved den ordentlige Generalforsamling, idet det først blev fremlagt ved den Generalforsamling. Forstander Esbjerg henviser til sin Redegørelse i »Ugeskrift for Landmænd« — den er optaget i Nr. 10 1932 — og man kan der se, hvilke Ting han særlig anker over. Han spørger, hvorfor Medlemmerne ikke er gjort bekendt med Forslaget, og hvorfor man ikke har taget andre Organisationer eller Institutioner med; han nævner en Række Institutioner, han mener, der burde være rettet Henvendelse til, naar man vil begynde et saadant Samarbejde. Der var flere Punkter, men dem skal jeg ikke komme ind paa, da Dagsordenen er lang endnu.

Siden den overordentlige Generalforsamling har Forstander Esbjerg arbejdet en hel Del med Sagen, og han henviser til, at ved Mødet paa Landbohøjskolen den 22. Oktober 1932 udtalte Professor Lars Frederiksen som ledende Præsident: »Den 24. Februar 1932 søgte Selskabet ved en overordentlig Generalforsamling at faa det nævnte Forslag endelig vedtaget. Passiv Modstand fra et F a a t a l af Selskabets Medlemmer forhindrede Lovforslagets Vedtagelse. Forkastelse af Lovforslaget medførte, at Selskabets Reorganisation atter blev udskudt paa ubestemt Tid.« Forstander Esbjerg sender en Fortegnelse over Deltagerne ved den overordentlige Generalforsamling og nævner, at der var 14, hvoraf 12 var menige Medlemmer og 2.

som repræsenterede Foreninger, der undlod at stemme, medens 19 stemte for Forslaget; men han mener, at 11 af disse 19 paa Forhaand maa antages at have givet Tilslutning til Forslaget, idet det var Medlemmer af Selskabets Ledelse. Antallet af menige Medlemmer, som stemte for Forslaget, var herefter kun 8. Saa anfører han: »Skal der tales om et »Faatal«, var dette, naar der kun regnes med de »menige« Medlemmer, for Forslaget, medens der var et Flertal imod«. Endelig siger han, at »Lovene af 1872 saavel som det nu foreliggende Forslag forlanger, at en saa indgribende Foranstaltning som en Lovændring skal gennemføres af et stort Flertal.«

Der er flere Indlæg, men dem vil jeg senere komme tilbage til.

Professor *Frederiksen:* Jeg vil gerne svare paa det, Forstander Lunden fremførte. Jeg beklager, at Lovforslaget ikke i Fjor var udsendt i god Tid før Generalforsamlingen. Man skal lære, saa længe man lever, og Selskabets Ledelse har lært: i Aar har Lovforslaget været udsendt, saaledes at det har været samtlige indenlandske Medlemmer i Hænde i mindst 1 Maaned. Naar det ikke blev udsendt i Fjor, var det af rent praktiske Grunde. Lovforslag skal forelægges paa et Bestyrelsesmøde, inden det kan forelægges for Generalforsamlingen, og ordinært holdes der kun 2 Bestyrelsesmøder om Aaret. Til disse Bestyrelsesmøder kommer der som Regel flere Personer end til Generalforsamlingen. Vi burde selvfølgelig have indkaldt til Bestyrelsesmøde i saa god Tid, at Forslaget kunde være udsendt inden Generalforsamlingen; det gjorde vi imidlertid ikke for at spare et Bestyrelsesmøde; det var den eneste Grund, vi havde; vi regnede ikke paa Forhaand med, at der var en saa dybtgaaende Interesse for Forslaget, ellers er jeg ikke i Tvivl om, at Bestyrelsen gerne var rejst en ekstra Gang til et Møde.

Jeg skal ikke komme ind paa en Drøftelse af Petitesser med Hensyn til Stemmetallene ved den ekstraordinære Generalforsamling, saa meget mere som Brevskriveren er forhindret i at være til Stede; jeg har ved en anden Lejlighed sagt, at naar Stemmetallene blev opgjort til, at der var afgivet 20 Stemmer for, medens 13 ikke stemte, maa vi holde fast paa, at det er rigtigt. selv om der fremkommer Paastand om, at 14 og 19 er de rigtige Tal; det er ikke afgørende. Naar jeg sagde, at der var Flertal for Forslagene, regnede jeg med, at alle Selskabets Medlemmer havde Stemmeret. Jeg er klar over, at vi lever i en demokratisk Tid, men at den er i den Grad overdemokratisk, at kun menige Medlemmer, som de kaldes, skulde have Stemmeret, var jeg ikke klar over. Hvis det skal være almin-

delig gældende Regel for Stemmeoptælling, saa indrømmer jeg, at der ikke var Flertal paa den overordentlige Generalforsamling, men efter de nugældende Love, hvor hvert Medlem har 1 Stemme, maa jeg fastholde, at $^3/_5$ af de mødte stemte for Forslaget, og 13 eller 14 — for min Skyld er det lige meget, om det er 12, 13 eller 14 — undlod at stemme; et vist Tal blev siddende, og det har jeg karakteriseret som et Faatal, og det er det, enten man vælger det ene eller det andet af disse Tal, naar man tager i Betragtning, at Selskabet har 600 Medlemmer.

Forstander *Lunden:* Maa jeg have Lov til at fortsætte med næste Indlæg fra Forstander Esbjerg; han anfører, at ved Bestyrelsesmødet den 5. Juli 1932 vedtoges »ikke at optage Forhandlinger om eventuel Optagelse af andre Foreninger i »Samvirksomheden for landbrugsfagligt Oplysningsarbejde«, inden Selskabets Generalforsamling har færdigbehandlet det af Bestyrelsen vedtagne Forslag til Ændring i Selskabets Love«.

Saa skriver han videre: »Det maa efter dette vække Forundring, at Medlemmer af Præsidiet i Oktober og November har forhandlet med et Medlem af Foreningen af danske Landbrugskandidaters Forretningsudvalg.«

Han skriver videre: »Ved Mødet den 22. Oktober 1932 udtalte Professor Lars Frederiksen bl. a. (Tidsskrift for Landøkonomi, Side 696): »Mange i denne Kreds vil erindre Konsulent M. K. Kristensens Forslag og deraf følgende Forhandlinger med forskellige Foreninger. Disse Forhandlinger, som i sidste Instans blev ført udelukkende med Foreningen af danske Landbrugskandidater, blev afsluttede i 1929, uden at der opnaaedes noget positivt Resultat. En af Aarsagerne til, at de nævnte Forhandlinger endte resultatløst, var af ren økonomisk Art«.

Jeg har hidtil ment, at det økonomiske var eneste Aarsag til Forhandlingernes Stranding. Naar dette kun var »En af Aarsagerne«, maa der have været flere, maaske væsentlige Aarsager. Selskabets og Foreningens Medlemmer har Krav paa at faa meddelt, hvilke disse Aarsager var«.

Professor *Frederiksen:* Maa jeg til det sidste sige, at jeg tror dog, vi skal tage Tiden i Agt; jeg har maaske jaget lidt for meget med Dagsordenen under Hensyn til, at der er Medlemmer fra Jylland, som gerne vil hjem med Damperen Kl. 11, men til det allersidste vil jeg sige, at jeg var ikke med i disse Forhandlinger, og derfor turde jeg ikke sige, at det var den eneste Aarsag, der har mulig været nogle andre, men jeg ser

ikke, at det nu i 1932 spiller nogen særlig stor Rolle, om der har været en eller flere, større eller mindre Aarsager til det Resultat, som intet Resultat var i 1929.

Forstander *Kr. Kristensen:* Jeg vil gerne allerførst takke, fordi man saa velvilligt har taget den Opgave op, som blev foreslaaet paa Landbrugslærermødet i Sommer om Fjerkræ-kursus, det er en stor og betydningsfuld Opgave, som er løst paa en god Maade ved det Kursus i Efteraaret. Vi paaskønner, at det blev taget op saa hurtigt og udført paa en saa god Maade. Ligeledes glæder det mig at høre, at man har taget op og fører videre det Arbejde med Bogfordeling, som Statskonsulent K. Hansen gennem en Række af Aar har udført ganske storslaaet og paa en Maade, der har vundet Anerkendelse og Beundring rundt omkring, og som i udstrakt Grad har gavnet Konsulentvirksomheden.

Vi er Forpagter Sonne megen Tak skyldig for hans storstilede Gave, der har skabt Mulighed for alt det Arbejde, her har været udført; men naar vi saa kommer til den anden Side af Sagen, Maaden, hvorpaa denne Samvirksomhed er ført ud i Livet, tror jeg, vi er mange, som ikke er helt tilfredse. Jeg vil gerne henstille, at den Kongstanke, som *M. K. Kristensen* i sin Tid udkastede, blev realiseret paa en nok saa god Maade, saa at der kunde blive skabt et virkeligt Fristed for landøkonomisk Forskningsarbejde, for det var det, der oprindelig var Tanken. Jeg synes knapt, man har faaet Rammerne vide nok. Nu hører jeg, at der er god Vilje til det, og det glæder mig, men jeg synes, der er adskillige andre, som ogsaa burde med, foruden dem, her er foreslaaet. Det vilde være glædeligt, om man kunde finde en god rummelig Form, saa at man kunde samle alle interesserede inden for det landøkonomiske Oplysningsarbejde, inden for Forsøgsvirksomheden, inden for Forskningsarbejdet, og jeg føler mig forvisset om, at Forpagter Sonne ogsaa gerne vil være med til at forberede den gamle Linie, der var i Forslaget. Som Konsulentforeningens Repræsentant var jeg med til de første Forhandlinger, men jeg finder, at det, man da drøftede — det meste af det var økonomisk, maaske ogsaa andet, det skal jeg ikke her komme ind paa — var lidt langt fra det, man har naaet. Jeg vil derfor gerne henstille, at man endnu en Gang overvejer Sagen, maaske supplerer sig med visse Mænd fra den anden Side — jeg kunde tænke mig Konsulent M. K. Kristensen, Forstander Esbjerg og Professor Bondorff —, og at man førte det ud i Livet paa en lidt anden Maade, end sket er.

Professor *Frederiksen:* Dersom Forstander Kristensen ikke

har noget imod det, vil jeg gerne udskyde Besvarelsen af de rejste Spørgsmaal til det næste Punkt paa Dagsordenen. Det har De ikke noget imod?

Forstander *Kristensen:* Nej, jeg var bange for at komme bagefter.

14. Selskabets fremtidige Stilling. Forslag til Ændring af Selskabets Love.

Professor *Frederiksen:* Spørgsmaalet om Selskabets fremtidige Stilling har siden 1927 staaet paa Generalforsamlingens Dagsorden; det er 5. eller 6. Gang, vi skal drøfte det. Spørgsmaalet har i en Aarrække været drøftet i Udvalg og Underudvalg og med Repræsentanter for en Række forskellige Organisationer, og der er fra 2 af Selskabets Medlemmer ydet Selskabet meget betydelige Pengetilskud med Henblik paa en forventet Ændring i Selskabets Love. I Selskabets Bestyrelse er der opnaaet fuld Enighed om Forslag til Lovændringer, og paa 2 Generalforsamlinger har der været Enstemmighed eller Flertal for at søge Bestyrelsens Forslag til Lovændringer fremmet.

For 3. Gang forelægger Bestyrelsen nu for en Generalforsamling Forslag til Ændringer af Selskabets Love. Det Forslag, der her forelægges, og som har været de indenlandske Medlemmer i Hænde over en Maaned, er i sine Principper i fuld Overensstemmelse med det Forslag, der har været behandlet og har vundet Flertal paa de sidst forudgaaende 2 Generalforsamlinger.

Selskabets Bestyrelse saavel som Flertallet af de Medlemmer, der har deltaget i de 2 sidste Generalforsamlinger, har tydeligt og utvetydigt givet Tilslutning til de Hovedlinier for Selskabets Reorganisation, som der findes Udtryk for i det foreliggende Lovforslag fra Bestyrelsen.

Blandt Selskabets Medlemmer findes der dog ogsaa nogle, som ikke har kunnet give Lovforslaget ubetinget Tilslutning. I det sidste Aar er der fremkommet ikke mindre end 5 Ændringsforslag, nemlig 2 fra Forstander *N. Esbjerg,* 2 fra Professor *K. A. Bondorff* og et fra Kontorchef *H. C. Larsen,* som paa Grund af Sygdom er forhindret i at være til Stede. Det ene af Forstander N. Esbjergs Forslag fremkom lige før det den 5. Juli afholdte Bestyrelsesmøde og blev forelagt Bestyrelsen, der paa flere Omraader tog stærkt Hensyn til de af Hr. Esbjerg fremsatte Synspunkter.

De i den seneste Tid indkomne Forslag, der i Genpart er omdelt paa Pladserne, har været behandlet paa et i Dag afholdt Bestyrelsesmøde.

Bestyrelsens Stilling til de fremkomne Forslag har været den, at man i videst muligt Omfang bør imødekomme Forslagsstillerne, naar dette kan ske uden Skade for de i Bestyrelsens Forslag indeholdte principielle Synspunkter. Visse af de fremkomne Forslag tilsigter ikke nogen principiel Ændring, men kun en bedre og mere logisk Udformning af det, der har været Bestyrelsens Tanke med de paagældende Lovafsnit.

Andre af Forslagene giver Udtryk for en Ordning af Selskabets Reorganisation, der er principielt forskellig fra Bestyrelsens Opfattelse af, hvad der tjener Selskabet bedst, og altsaa ogsaa i principiel Uoverensstemmelse med det Lovforslag, der har været Flertal for paa de sidste 2 Generalforsamlinger.

Medens Bestyrelsen har kunnet tiltræde en Del af de indkomne Ændringsforslag, har der paa Bestyrelsesmødet i Dag været fuld Enstemmighed om ikke at tiltræde noget af de Forslag, som er i direkte Uoverensstemmelse med Hovedlinierne i det af Bestyrelsen udarbejdede Lovforslag. Den af Bestyrelsen tagne Stilling til nogle af de indkomne Forslag maa ikke betragtes som Udtryk for manglende Forhandlingsvillighed og ej heller som Udtryk for, at Bestyrelsen anser sit eget Forslag for at være saa fuldkomment, at det ikke kan forbedres.

Ethvert Forslag, som efter Bestyrelsens Skøn indeholder en Forbedring, vil Bestyrelsen støtte, men den føler sig paa den anden Side ogsaa forpligtet til at tage tydelig Afstand fra saadanne Forslag, som efter dens Skøn kun fører til en unødig og maaske skadelig Forhaling eller Ændring af hele Sagen.

Hovedlinierne i det af Bestyrelsen udarbejdede Forslag er i Overensstemmelse med det i Fjor forelagte Forslag. Bestyrelsen er stadig af den faste Overbevisning, at en Gennemførelse af de i dens Forslag indeholdte Hovedsynspunkter vil føre hen mod det Maal, som ventes naaet ved Selskabets Reorganisation. Vedtages Bestyrelsens Forslag — hvad vi for Selskabets Skyld meget vil haabe — maa dette ikke betragtes som Udtryk for, at det saaledes vedtagne Forslag ønskes gældende for Tid og Evighed. Det nuværende Præsidium erklærer sig villig til, hvis dette Forslag ved Anvendelse i Praksis viser sig at være behæftet med Mangler, da ved et nyt Forslag snarest at søge de paagældende Mangler afhjulpet. Bestyrelsen ønsker kun at medvirke til saadanne Ændringer, som maa antages at være til Gavn for vort gamle Selskabs fremtidige Stilling, men den ønsker tillige, at saadanne Ændringer gennemføres saa hurtigt som overhovedet muligt, thi en Forlængelse af de sidste 5 à 6 Aars hidtil resultatløse Drøftelser med Hensyn til Selskabets

Love kan næppe virke til Styrkelse af Selskabets Stilling. Tiden kræver Handling, og gennem sit Forslag har Bestyrelsen givet Anvisning paa, hvorledes Handlingen kan paabegyndes.

Det er nu Generalforsamlingens Sag at afgøre, om Bestyrelsen skal hæmmes eller fremmes i sine Bestræbelser for at skabe en ny Handlingens Tid for Landhusholdningsselskabet. Fortsatte langvarige og maaske atter resultatløse Drøftelser er Udsigten til den ene Side; Vedtagelse af Bestyrelsens Lovforslag og derefter følgende Muligheder for ny Handlekraft er Udsigten til den anden Side. Generalforsamlingens Flertal har nu Afgørelsen af, mod hvilken af disse Sider Selskabets Virksomhed skal drejes i det kommende Arbejdsaar.

Inden Bestemmelse tages i dette for Selskabets Fremtid meget vigtige Spørgsmaal, vil der selvfølgelig blive Lejlighed til Drøftelse og Belysning af alle de foreliggende Forslag, men inden denne Drøftelse og den deraf antagelig følgende Afstemning finder Sted, vil jeg gerne fremsætte nogle Bemærkninger, bl. a. vedrørende Afstemningen.

Overensstemmende med Selskabets Traditioner er der ikke ført nogen Art af Kontrol med de tilstedeværendes Adkomst til at deltage i Generalforsamlingens Afstemninger, men stemmeberettigede er kun Selskabets Medlemmer, det vil sige Personer, Foreninger eller Institutioner, der af Bestyrelsen er optaget i Selskabet, og som har betalt Medlemskontingent, eller af Generalforsamlingen er optaget som Æresmedlem eller bestandigt Medlem. Foreninger og Institutioner repræsenteres over for Selskabet ved deres Formænd. Stemmeafgivning ved Fuldmagt kan ikke finde Sted. Afstemning kan ske ved Haandsoprækning eller — hvis Afstemningen ved Haandsoprækning giver et tvetydigt Resultat — ved skriftlig Afstemning paa Stemmesedler, der underskrives med den stemmegivendes Navn, for Foreninger og Institutioners Vedkommende tillige med Angivelse af disses Navn. For at et Lovforslag kan nyde Fremme, skal det paa den første Generalforsamling vedtages med simpel Stemmeflerhed. Opnaas dette ikke, bortfalder Forslaget.

Ved Drøftelsen vil de indkomne Ændringsforslag, som fjerner sig mest fra Bestyrelsens Opfattelse, først komme til Behandling, men forinden de indkomne Ændringsforslag drøftes, vil jeg gerne gøre et Par Bemærkninger i Tilknytning til Bestyrelsens Forslag, der vel, uden dermed at antyde nogen Forskel paa Forslagenes Godhed, kan kaldes Hovedforslaget.

I det snart $1^2/_3$ Aarhundrede, der er gaaet, siden frisindede og socialt forstaaende Mænd oprettede Selskabet, har dets For-

maal stedse været at medvirke til Fremme af det danske Landbrugs almene Vel, og dette Formaal findes angivet i § 1 i det omdelte trykte Lovforslag. Undertiden har man hørt Selskabet karakteriseret som en konservativ Forening, der fortrinsvis varetog det store Landbrugs Interesser. Hver den, der kender Selskabets Historie, vil vide, at en saadan Karakteristik er urigtig; men det rigtige er, at mange af Landets Godsejere og Ledere af større Landbrug sammen med andre landøkonomisk interesserede Personer gennem deres Arbejde i Selskabet paa værdifuld Maade har medvirket til Fremme af Landbrugets almene Vel.

Selskabets Virksomhed har stadig været præget af den fædrelandssindede Aand, som gav Anledning til dets Oprettelse, og Frugterne af Selskabets Arbejde er i videst muligt Omfang stillet til Raadighed for hele det danske Landbrug. Varetagelsen af privat-økonomiske eller stands-egoistiske Interesser har altid ligget udenfor Selskabets Arbejdsplan.

Betingelsen for, at Selskabet fortsat kan fremme sit Formaal, er, at det kan regne med en Medlemsstab bestaaende af Enkelt-Personer og Repræsentanter for Organisationer eller Institutioner, der, uden Hensyn til egen økonomisk Fordel, vil gøre en Indsats til Fremme af dansk Landbrug i den Tid, der kommer.

I 1769, da Selskabet blev oprettet, fandtes der ingen andre Organisationer her i Landet, der virkede for Landbrugets Fremme. Siden den Tid, og da særlig i det sidste halve Aarhundrede, er der til Fremme af dansk Landbrug oprettet en lang Række delvis specialiserede Organisationer og Institutioner. Mange af disse yngre Organisationer og Institutioner har etableret et indbyrdes Samarbejde inden for visse Grene af Landbruget; men ingen af de Foreninger og Sammenslutninger, der hidtil er oprettet, virker som Fællesorgan for landbrugsfagligt Oplysnings- og Forskningsarbejde i Danmark. Med Henblik herpaa indeholder § 1 i det foreliggende Lovforslag en Bestemmelse om, at Selskabet — som et Led i Bestræbelserne for at opfylde sit Formaal — sammen med andre Organisationer vil indgaa i en Samvirksomhed for landbrugsfagligt Oplysningsarbejde.

Oplysningsarbejdet er ikke noget nyt Arbejdsomraade for Selskabet. Gennem Tiderne har Selskabet iværksat eller støttet en Række Foranstaltninger netop til Fremme af Landbooplysningen. Som Eksempel skal kun nævnes: Udgivelsen af Fagskrifter og landøkonomiske Læsestykker, Oprettelse af Landbrugsskoler, Understøttelse af Landbrugsstuderende (blandt disse et ikke ringe Antal, som har faaet praktisk Uddannelse

under Selskabets Lærlingeinstitution), Ansættelse af Landbrugskonsulenter i Ind- og Udland, Forsøg og Undersøgelser paa Redskabslærens, Husdyrbrugets, Planteavlens, Mejeribrugets og Driftsøkonomiens Omraader.

I nogle Tilfælde ligger Selskabets Medvirken til Virksomheders Igangsættelse saa langt tilbage i Tiden, at den nulevende Generation i Almindelighed ikke véd, at den første Spire til mange nu store og betydningsfulde Virksomheder indenfor dansk Landbrug er opvokset i Selskabet og i Begyndelsen blevet understøttet og plejet af dette. Paa mange Omraader har Selskabet virket som en »Planteskole« for fremragende og uegennyttige Landmænds og Landøkonomers Tanker og Idéer til Landbrugets Fremme.

Ogsaa i Fremtiden vil der formentlig blive Brug for en saadan »Planteskole«, hvor uegennyttige Idéer vedrørende det danske Landbrugs almene Vel — og herunder særlig det landbrugsfaglige Oplysnings- og Forskningsarbejde — kan finde gode Vækstbetingelser, blive drøftet og afprøvet, inden de udbydes til Nyttiggørelse paa det praktiske Landbrugs Arbejdsmark.

Gode Idéer fostres næsten altid af Enkelt-Personer. Initiativets Frembringelse egner sig næppe for Fællesvirke, derimod kan Samarbejdet have sin saare store Betydning for Idéernes Afprøvelse og ganske særlig for deres Udnyttelse i Praksis. Derfor ønsker Selskabet, at dets Medlemsstab stadig maa tælle mange i Landbrugets Vel varmt interesserede, initiativrige og uegennyttige Enkelt-Personer, og at det maa formaa at komme i Samarbejde med de Organisationer og Institutioner, som er mest tjenlige for gode Idéers Afprøvelse og praktiske Udnyttelse.

Det er ud fra disse Synspunkter, Bestyrelsens Lovforslag er udarbejdet og nu forelægges til Generalforsamlingens Afgørelse i Haab om, at Generalforsamlingens Flertal kan slutte sig til Bestyrelsens enstemmige Opfattelse af, hvad der bedst tjener til Fremme af Selskabets Formaal. Jeg skal ikke komme ind paa Enkeltheder i Bestyrelsens Forslag, idet disse vel kan forudsættes at være Medlemmerne bekendt, men er selvfølgelig meget gerne villig til at besvare eventuelle Forespørgsler. Paa det nærværende Tidspunkt ønsker jeg kun at tilføje, at Bestyrelsen i Dag har tiltraadt Kontorchef H. C. Larsens Forslag og stiller Forslag om, at Bestyrelsens Forslag ændres i Overensstemmelse med Kontorchefens Ændringsforslag.

Under Hensyntagen til det af Forstander N. Esbjerg indsendte Forslag foreslaar Bestyrelsen sidste Stykke paa Side 3

i det til Medlemmerne udsendte Lovforslag formet saaledes: »Forslag vedrørende de ordinære Valg til Selskabets Ledelse skal, for ved Selskabets Foranstaltning at blive udsendt til Medlemmerne, være Selskabet i Hænde inden 15. September eller senest 6 Uger før den ordentlige Generalforsamling«.

Efter det af Kontorchef H. C. Larsen stillede Forslag, som Bestyrelsen kan give sin Tilslutning, faar 1. Stykke af § 15 følgende Ordlyd: »I Samvirksomheden kan optages Organisationer og Institutioner, som direkte eller ved sine Medlemmer virker til Fremme af Landbrugsvidenskaben eller det landøkonomiske Oplysnings-, Forsøgs- eller Forskningsarbejde«. — Jeg maa her indskyde til Forstander Kristensen, at denne Formulering jo giver Mulighed for at faa væsentlige Sider af Konsulent M. K. Kristensens oprindelige Forslag virkeliggjort.

I andet Stykke af § 15 udgaar Ordet »andre«.

I § 16 foreslaar Bestyrelsen under Hensyntagen til Professor K. A. Bondorffs Forslag, at første Stykke faar følgende Ordlyd: »Samvirksomheden ledes af et Fællesudvalg, hvis Medlemmer skal være personlige Medlemmer af Selskabet, og som bestaar af . . .«.

Professor Bondorff har jo paapeget, at der kan komme Medlemmer ind i Bestyrelsen uden at være Medlemmer af Selskabet — teoretisk! Derfor siger vi nu saa klart som muligt, at det ikke skal ske.

Iøvrigt tiltræder Bestyrelsen de af Kontorchef H. C. Larsen foreslaaede sproglige Ændringer og Tilføjelser og optager disse som Bestyrelsens Forslag. (Kontorchef H. C. Larsens Forslag og de dertil knyttede Bemærkninger, som var omtalt ved Generalforsamlingen, findes gengivet Side 97—98).

Af det tidligere anførte vil det fremgaa, at Bestyrelsen for sit Vedkommende ikke kan tiltræde Professor Bondorffs første Forslag, ligesom Bestyrelsen heller ikke kan tiltræde de fremkomne Forslag om af Lovforslaget at udelade §§ 14—21, der indeholder Bestemmelser vedrørende Samvirksomheden for landbrugsfagligt Oplysningsarbejde.

Jeg kan med det samme svare Forstander Kristensen, at paa en Maade har Bestyrelsen allerede taget Stilling til det, De nævnte: nemlig et Udvalg til fortsat Drøftelse af denne Sag.

Bestyrelsen anser det for meget væsentligt, at der opnaas et Resultat, og at vi kommer til et godt Resultat paa denne Generalforsamling, og den har derfor søgt at fremsætte et Forslag, som man venter, Generalforsamlingen med stort Flertal kan slutte sig til. Men det er jo umuligt for os at slutte os til alle de Standpunkter, som er kommet frem, naar de er

væsensforskellige. Professor Bondorffs første Forslag om helt at lægge Drøftelsen til Side og udskyde det til senere, kan vi afgjort ikke gaa med til. Lige saa lidt kan Bestyrelsen tiltræde det fremkomne Forslag om, at §§ 14—21, der omhandler Samvirksomheden, udgaar af Forslaget. Vi tror, det er rimeligt og rigtigt, at Lovene indeholder korte Bestemmelser og Holdepunkter for Samarbejdet mellem Landhusholdningsselskabet og de mange andre interesserede Organisationer og Institutioner, som vi venter at komme i Samarbejde med. Jeg skylder at tilføje — det har jeg desværre glemt at meddele paa Bestyrelsesmødet —, at der til Selskabet fra et Medlem af Bestyrelsesraadet, som var forhindret i at være til Stede, er sendt skriftlig Meddelelse om, at vedkommende kan tiltræde Professor Bondorffs Forslag om at udsætte Drøftelsen af Selskabets Love til en senere Lejlighed. Men saa maa jeg ogsaa tilføje, at samtlige tilstedeværende Bestyrelsesmedlemmer i Mødet i Dag var enige om meget at maatte fraraade, at en saadan Udsættelse finder Sted.

Foreløbig vil jeg slutte disse indledende Bemærkninger — jeg beder undskylde, at de er blevet saa lange, men jeg har ment at burde fremsætte Bestyrelsens almindelige Synspunkt, selv om der endnu ikke har været Lejlighed til at komme ind paa Enkeltheder vedrørende de enkelte Forslag.

Professor *K. A. Bondorff:* Jeg vil gerne have Lov til at forudskikke den Bemærkning, at naar jeg har indsendt Forslag til Love for Det kgl. danske Landhusholdningsselskab, tilsigter jeg ikke dermed paa nogen Maade at spænde Ben for den Samvirksomhed, der er etableret. Tværtimod ser jeg med den største Sympati paa Samvirksomheden, og den Omstændighed, at jeg har tilstillet Samvirksomheden Forslag til Opgave, gør forhaabentlig ogsaa min Stilling til en Samvirksomhed klar. Det ene Ændringsforslag, jeg har indsendt, og som gaar ud paa, at man ikke nu skrider til at vedtage Lovændringer, men endnu en Gang overvejer, om de Forslag, der er fremsat, ogsaa er de bedste, er motiveret af andre Grunde; det betyder ikke, at jeg uden videre er glad for den Form, som den foreslaaede Samvirksomhed har faaet, den Form, hvorunder den er startet, men jeg opfatter det som Begyndervanskeligheder, og de Vanskeligheder, der har vist sig, de Gnidninger, der har været ved Samvirksomhedens Start, kommer man nok ud over, hvis ellers Viljen til Samarbejde virkelig er til Stede hos de forskellige Foreninger og Organisationer, der kan være Tale om. Jeg kan ikke tilbageholde den Bemærkning, selv om jeg maaske

tangerer det foregaaende Punkt paa Dagsordenen — jeg har lidt vanskeligt ved at holde dem ganske klart ude fra hinanden —, at man kan bidrage til Oplysningens Fremme paa to Maader, der kan karakteriseres ved, at der baade skal laves Tændstikker og stryges Tændstikker. Det forekommer i alt Fald mig, at Samvirksomheden i Øjeblikket fortrinsvis tager Sigte paa dem, der stryger Tændstikker, og jeg er lidt bange for, at Tændstikkerne lidt for hurtigt kan slippe op. Min væsentligste Betænkelighed over for det Lovforslag, der er fremsat, og som jeg altsaa er saa dristig at kritisere trods det, at Selskabets Bestyrelse staar saa énstemmigt bag ved det, er imidlertid den, at jeg mener, det er overflødigt at optage Bestemmelser om en Samvirksomhed i Selskabets Love. Erfaringen nu, da Samvirksomheden er etableret, viser, at Samvirksomhed kan iværksættes uden Ændringer i Selskabets Love, og hvorfor saa straks i Lovene optage ret detaillerede Bestemmelser derom? Jeg vil gerne minde om, at det danske Landbrug hidtil har været stolt af, at dets Organisation er vokset naturligt frem. Naar der har været Brug for et Organ, er dette Organ skabt. Jeg synes imidlertid, man her er ved at forlade denne Linie, og at man her tager Forbillede efter daarlige udenlandske Mønstre og laver Rammerne uden at have Sikkerhed for, at man kan fylde dem. Lad os se, hvorledes Samvirksomheden udvikler sig. Lad os se, hvilke Bestemmelser der maaske k a n blive nødvendige i Selskabets Love, naar vi en Gang faar mere Klarhed over, hvilke Veje vi skal frem ad med Samvirksomheden. Jeg kan ikke se, at det haster med at lave Lovændringer. Af Hensyn til Samvirksomheden behøver vi ikke disse Lovændringer.

Den allervæsentligste Grund til mit Forslag om at vente med Lovændringer og overveje, om vi er paa den rigtige Vej, er de foreslaaede Bestemmelser om Selskabets Stilling til Samvirksomheden. Jeg er ikke blind for, at Bestyrelsen har søgt at sikre Selskabet en Indflydelse i Samvirksomheden, der er tilstrækkelig stor, hvad ogsaa er rimeligt, da Selskabet skal — og, takket være først og fremmest Forpagter Sonne, ogsaa kan — betale Virksomheden, men til Trods for disse Bestemmelser forekommer det mig, at Selskabet ofrer overordentlig meget i Forhold til, hvad Selskabet naar. Jeg synes, Selskabet er ved at købe Guld for dyrt. Jeg vil først pege paa, at Selskabet, saa vidt det foreligger oplyst over for menige Medlemmer, er den eneste af de i Samvirksomheden indgaaede Foreninger, der i sine Love forpligter sig til Samarbejde, alle de andre i Samvirksomheden indgaaede Foreninger kan naar som helst —

jeg ved ikke med hvilket Varsel — træde ud af Samvirksomheden. Selskabet kan ikke træde ud — jeg haaber aldrig, Selskabet skulde ønske det, men man kan aldrig vide det. Selskabet optager de andre Foreningers Formænd i sin Bestyrelse. Nu er den Bestemmelse efter Bestyrelsens Forslag ændret saaledes, at disse Formænd for Foreningerne skal være Medlemmer af Landhusholdningsselskabet, men de vil dog sidde der som Medlemmer af Konsulentforeningen og af Landbrugslærerforeningen, og det kan meget vel tænkes, at Formanden i Konsulentforeningen som Medlem af Bestyrelsen har og faar den afgørende Indflydelse paa Ting, der absolut ikke har Interesse hverken for Konsulentforeningen eller den landbrugsfaglige Oplysning. Det er en smuk og ædel Tanke, at de Foreninger, som indgaar i Samvirksomheden, faar Adgang til Selskabets Bestyrelse, men gør de andre Foreninger Gengæld? Som Samvirksomheden er foreslaaet organiseret, kan jeg ikke se rettere, end at den fra Selskabets Side er en Opgivelse af en vis Del af Selskabets Selvstændighed, af Selskabets Ret til egen fri Afgørelse af egne Forhold. Selskabet bringer faktisk sig selv som Offer paa denne Samvirksomheds Alter, og jeg giver fuldstændig et af Selskabets Bestyrelsesmedlemmer Ret, naar han forleden spurgte mig, om der fandtes noget mere smukt og ophøjet end at ofre sig for andre. Man skal elske sin Næste, men man skal ikke ofre Livet unødigt, og det forekommer mig, at det er det, Selskabet er ved at gøre her. Der maa kunne findes en Form, under hvilken Selskabet indgaar i Samvirksomheden uden at udslette sig selv, saaledes at kun Navnet bliver tilbage. Jeg kan ikke forestille mig, at man ikke fra de andre Foreningers Side skulde være villig til at samarbejde med Selskabet som en ældre Broder, der betaler; kan der etableres Samarbejde paa et saadant Grundlag, kan jeg ikke tro andet, end at de andre siger: Vi fordrer ikke andet og mere end Samarbejde. Jeg skal blot anføre, at det foreliggende Forslag, hvad Selskabets Stilling til Samvirksomheden angaar, synes at bygge paa den Idé, at denne Samvirksomhed er Selskabets absolut sidste Opgave. Er Bestyrelsen saa overbevist om, at der ikke er eller k a n være andre Opgaver nu eller senere, som Selskabet kan have, og hvor det kan være af Betydning, at Selskabet eksisterer frit og selvstændigt uden de Lovparagraffer vedrørende Samvirksomheden?

Jeg haaber, jeg hermed har motiveret mit Forslag om, at man tager hele dette Spørgsmaal om Selskabets Lovændringer, Selskabets Reorganisation op til Overvejelse endnu en Gang; jeg kan ikke se, det er en Sag, som haster; Samvirksomheden

er etableret, og jeg haaber alt muligt godt for denne Samvirksomhed, men til man faar fastere Former for denne Samvirksomhed, til man ser, hvad denne Samvirksomhed kan føre til, er det ganske unødvendigt og overflødigt og for Selskabet skadeligt at indføre Lovbestemmelser om det, derfor har jeg tilladt mig at stille Forslag om, at denne Sag overvejes endnu en Gang.

Godsejer, Dr. med. *K. A. Hasselbalch:* Der er et af H. C. Andersens Eventyr, som hedder »Skyggen«. Det handler, som De vel alle husker, om en Mand, hvis Skygge efterhaanden tager egen Tilværelse og efterhaanden vokser sig saa tyk, at den en skønne Dag beslutter sig til at bryde sig løs og tilbyde sin oprindelige Herre en beskeden Stilling som Skygge. Det forekommer mig, at Landhusholdningsselskabet i sin lange Historie har opført sig i nogen Maade som denne Mand. Hvis Sandheden er den, hvad vel ingen og navnlig ikke Arbejdsfondets Giver og Stifter, Forpagter Sonne, vil nægte, at vort gamle Selskab er ude for at finde sig et nyt Livsindhold, kan jeg forstaa, at Tankens Ophavsmand, Forpagter Sonne, ønsker i nogen Maade at sikre Selskabet imod den samme Skæbne for denne sidste Idé til at skaffe sig et Livsindhold, en virkelig Eksistensberettigelse, som er blevet de tidligere Udløbere af Selskabets Virksomhed til Del — den Skæbne, at de har revet sig løs, og efterhaanden har sagt: Jo, der er en Plads som min Skygge. Det er en Slags, synes jeg, forstaaelig testamentarisk Sikring af Afkommet, som her finder Sted. Jeg kan forstaa den ene Mands Stilling, men jeg kan ogsaa forstaa den samlede Bestyrelses Stilling, som er og bliver den: Nu har der været talt i $5^1/_2$ Aar, og nu maa det være nok; her staar fra alle Sider, paa mange Hold Mennesker og Institutioner rede til at optage den Tanke, som er udkastet, om at mødes i et fælles Arbejde til landbrugsfaglig Oplysning og Forskning — »o g F o r s k n i n g«, læg Mærke til det! — her staar Institutioner og Foreninger rede, og der er slet ingen Tvivl om, at hvor Viljen er, er der ogsaa en Vej og en Form at finde. Den Form, som den samlede Bestyrelse nu efter saa lange og pinagtige Forhandlinger til saa mange Sider har fundet, staar Bestyrelsen fast og enig om; det er slet ikke sagt som noget Ultimatum, men kun som en simpel Meddelelse. Jeg kan ikke se, hvorfor vi ikke fra alle Sider — jeg repræsenterer bl. a. andre Foreninger end Landhusholdningsselskabet, jeg sidder i Landbrugskandidatforeningens Bestyrelse — skulde give Bestyrelsen fair play med at søge at føre det nye Barn af dets Virksomhed ud i Livet under de Former, som de nu har tænkt sig med

rimelig Hensyntagen til alle Sider. Og læg vel Mærke til, at det Forslag, som nu foreligger, har taget Hensyn til Forstander Esbjergs, til Professor Bondorffs og til Kontorchef H. C. Larsens Ændringsforslag, det har delvis optaget dem i sig, og Bestyrelsen har derved vist sin — jeg vil ikke sige ubegrænsede, men netop begrænsede — Vilje til Forhandling, en fornuftig Form for Kompromis, som jeg synes, det vilde være taabeligt at afslaa. Jeg synes derfor, at vi fra alle Sider bør gøre, som Bjørnson siger: Hvad du evner, kast af i det nærmeste Krav, d. v. s. slaa af paa dine snævre Krav, og lad os gaa op i det store Krav, som foreligger: den tilsigtede store Fællesaktion til Fremme af Landbrugets faglige Oplysning og Forskning. Jeg anbefaler, at de stillede Ændringsforslag med den her givne Motivering tages tilbage, og at man acquiescerer ved Bestyrelsens Forslag.

Fuldmægtig *L. P. M. Larsen:* Jeg vil gerne støtte Forslaget, saaledes som det nu foreligger med Ændringer, navnlig de ret — jeg véd ikke, om jeg skal sige væsentlige — men dog betydningsfulde Ændringer fra Kontorchef H. C. Larsen. Jeg anser Gennemførelsen af det Forslag for at være af stor Betydning for Selskabet, idet Samvirksomheden for landbrugsfagligt Opningsarbejde vil bidrage til Fornyelse af Selskabets Arbejdsmark, og samtidig bevares de gode gamle Traditioner. Jeg synes ligesom Dr. Hasselbalch, at der er talt nok om det nu. Professor Bondorffs Betænkeligheder var stærkere end nødvendigt; Lovene kan da endelig laves om igen, de er ikke evige. Jeg anbefaler Forslaget, som det foreligger, i Tilslutning til Dr. Hasselbalch.

Forstander *J. K. Jensen:* Naar jeg tager Ordet, er det i Anledning af den Motivering, Professor Bondorff fremkom med i Anledning af sit Forslag. Jeg kan ikke se, at der er noget reelt deri. I Øjeblikket vælger Landboforeningerne et Mindretal af Bestyrelsen. Efter Forslaget vælges det Mindretal af nogle andre Foreninger. Jeg kan ikke indse, at det i nogen Grad formindsker Selskabets Selvstændighed, hvad enten Landboforeningerne vælger 15 eller 16 Medlemmer, hvor mange husker jeg ikke. (*Et Medlem:* 22). Det er mindre, end der vælges direkte, ogsaa nu, saa enten Landboforeningerne vælger de Medlemmer, eller andre Foreninger vælger dem, bliver det Hip som Hap. Det kan ikke i væsentlig Grad forandre Selskabets Selvstændighed, jeg kan ikke indse, at det gør nogen som helst Forskel.

Kammerherre *S. Scavenius:* Jeg kan ganske slutte mig til Professor Bondorffs Betænkeligheder, de er i nogen Grad de

samme, som jeg selv har haft. At der ved de tidligere Vedtagelser har været saa faa til Stede, og i Dag er saa mange, forekommer mig at være Udtryk for, at det først nu er gaaet op for mange af os, hvad det egentlig drejer sig om. De Overvejelser, der tidligere er sket, har vi ikke i synderlig Grad været med i. Det er ogsaa første Gang, at Forslaget er kommet ud saa tidligt, at man har kunnet sætte sig ind i Sagen. Naar dertil kommer, at det, saaledes som det forekommer mig, Professor Bondorff meget rigtigt gør opmærksom paa, i og for sig ikke er nødvendigt af Hensyn til Formaalets Opnaaelse at gaa til en saa radikal Forandring af selve Selskabet — det bliver faktisk et nyt Selskab, et Selskab af en helt anden Slags end det, vi er gaaet ind i —, saa kan jeg ikke indse, at det er nødvendigt straks at gøre et saadant Spring, som det faktisk er, ud i det uvisse. Jeg er derfor meget imod, at man gaar til denne Forandring nu, og jeg kan slet ikke overse, hvad det vil føre til. Jeg vil derfor henstille — jeg ved, at en Del er enige med mig —, at vi slutter os til Professor Bondorffs Udtalelser om at udsætte Sagen og nøjere overveje den en Gang endnu.

Jeg kan ikke give Forstander Jensen, Haslev, Ret i, at det er det samme, om det er nogle Landboforeninger, som vælger disse Medlemmer af Selskabets Bestyrelse, eller det er de her nævnte Foreninger. Det er ingenlunde det samme, det er en helt anden Slags Folk, som kommer ind. Jeg frygter, at de i nogen Grad vil tage Magten, i hvert Tilfælde kan de, som paavist, ved Lejlighed komme til at faa stor Indflydelse paa Sagerne, og det kan man ikke ubetinget indrømme, at de er berettiget til. Jeg henstiller derfor, at vi følger Professor Bondorffs Forslag.

Ingeniørkaptajn *K. Prytz:* Jeg vil gerne først og fremmest sige, at det gjorde et meget dybt Indtryk paa mig, da Forpagter Sonne skænkede Arbejdsfondet; jeg var meget glad ved det. Jeg vil gerne gøre opmærksom paa, at Ordet »Forskningsarbejde« er rykket ind i § 14, men det findes ikke i Overskriften, og det findes ikke i § 1, Stk. 2, og Institutionerne findes heller ikke i Stk. 2.

Jeg vil endvidere gerne gøre opmærksom paa, at den ledende Præsident indføjede som en Selvfølge i § 16, 1. Linie, at Repræsentanterne i Fællesudvalget skulde være Medlemmer af Selskabet. Er de paagældende Institutioner og Organisationer klare over, hvad det betyder? Det vil sige, at en Repræsentant, maaske ogsaa en Suppleant, som de egentlig gerne vil

vælge, kan de ikke vælge, hvis han ikke er Medlem af Selskabet.

Det forekommer mig, at Dr. Hasselbalchs Billede af Manden og Skyggen, der gjorde Manden overflødig, er en af de smukkeste Positioner, man kan staa i: at man skaber en Institution, der udvikler sig til at blive selvstændig. Skulde det blive Resultatet af Landhusholdningsselskabets Arbejde paa dette Punkt, at vi en Gang ad Aare faar en ny, selvstændig og kraftig Institution, baade for Oplysnings- og Forskningsarbejde, var det en stor Glæde. Men til det, der er startet, har Lovændring ikke været nødvendig, det er kommet i Gang, og man har vel allerede gjort nogen Erfaring. Jeg vil derfor slutte mig til Professor Bondorff og sige: Kan man ikke ganske roligt lade det udvikle sig videre? Jeg har været med i Foreninger, ganske vist ikke af Landhusholdningsselskabets ærværdige Alder, men dog af nogen Alder, hvor vi har drøftet Lovændringer meget længere end 5—6 Aar, og saa fik noget godt ud af det.

Kammerherre *Scavenius:* Maa jeg have Lov til at gøre en Tilføjelse. Jeg vil gerne, ligesom tidligere Talere, udtrykke vor store Taknemmelighed over for Forpagter Sonne for den storslaaede Gave, han har givet Selskabet, men som paavist er det ikke nødvendigt, for at den kan komme til sin rette Anvendelse, at foretage en saa radikal Forandring af Selskabet.

Forstander *Lunden:* Jeg skulde ogsaa fra Hr. Esbjerg gøre opmærksom paa, at han dels har sendt en Forespørgsel til Selskabet og dels har forhandlet med Selskabet. En anden Forespørgsel har Forstanderen sendt til de tre Foreninger, som er tilsluttet Landhusholdningsselskabet; han har skrevet et Brev af 31. August 1932, hvori han spørger dem, om de mener, det er nødvendigt med Lovfæstelse af Bestemmelsen om denne Samvirksomhed; og han har faaet Svar fra Konsulent- og Landbrugslærerforeningens Formænd, og de giver ikke Udtryk for, at en saadan Lovfæstelse er særlig nødvendig. Fra Landbrugsbladene har han intet Svar modtaget, men et »privat« Brev, og det angaar kun i ringe Grad Sagen. Forstander Esbjerg har sendt de to Breve med, som viser, at de to Foreninger ikke har givet Udtryk for, at Lovfæstelse er særlig nødvendig.

Forstander *Kristensen:* Naar jeg har taget Ordet her i Dag, har det ikke været for at øve gold Kritik af det, der er sket, men jeg har interesseret mig saa meget for at faa denne Opgave fort ud i Livet, jeg har taget saa megen Del i Forhand-

lingerne fra første Færd, at jeg gerne har villet sige de Ord, jeg har sagt her i Aften, og netop om Rummelighed. Det glæder mig, at Dr. Hasselbalch paa en saa smuk Maade gav Udtryk for det samme. Jeg glæder mig ogsaa over de forskellige Ændringer, der er kommet ind, og jeg synes i Grunden, at den ledende Præsident nævnte det lidt skarpt, at det nu er Generalforsamlingens Sag at afgøre, om Bestyrelsen skal hæmmes eller fremmes i sine Bestræbelser. Jeg synes, der kan være Rum for forskellige Opfattelser. Der har ikke været helt god Arbejdsro om den nye Samvirksomhed, og vi er mange, som ønsker, at det maa blive saa godt som muligt. Jeg er klar over, at vi ikke kan naa videre i Dag end til det Forslag, der er stillet fra Bestyrelsens Side, men jeg er lige saa klar over, at det ikke er det sidste Ord, der er talt om Formen for et Samarbejde.

Forstander *N. Bredkjær:* Det maa bero paa en Misforstaaelse, det, Hr. Lunden sagde før. Jeg staar som Formand for Foreningen af danske Landbrugslærere, og dens Bestyrelse har været enig om at meddele Forstander Esbjerg, at vi netop fandt, at det var nødvendigt med Lovfæstelse. Om vi har udtrykt os rigtigt, er en anden Sag.

Forstander *Lunden:* I Anledning af Forstander Bredkjærs Bemærkning bliver jeg vist nødt til at læse Brevet op. Det ligger her med Hr. Bredkjærs Underskrift; det lyder saaledes:

»Hr. Forstander Niels Esbjerg, Blangstedgaard.

I Anledning af Skrivelse fra Dem til Bestyrelsen for Foreningen af danske Landbrugslærere af 31. 8. 32 angaaende de af Dem foreslaaede Lovændringer for Det kgl. danske Landhusholdningsselskab skal jeg meddele, at naar Svar først fremkommer nu, skyldes det, at jeg stadig har ventet paa, at der skulde kunne holdes et Bestyrelsesmøde i Foreningen, hvilket imidlertid ikke er lykkedes. Da den foreliggende Sag imidlertid ved skriftlig Forhandling er blevet drøftet af Bestyrelsen, skal jeg paa dennes Vegne svare, at bl. a. af Hensyn til de Midler, der staar til Raadighed gennem Arbejdsfonden, forekommer en Lovfæstelse os at være heldigst, idet de økonomiske Forhold da ikke saa let vil kunne ændres ved ret tilfældige Generalforsamlingsbeslutninger.

Paa Bestyrelsens Vegne:
N. Bredkjær.«

Hr. Esbjerg skriver — jeg ved ikke, om man lagde Mærke til det — at Svarene »giver ikke Udtryk for, at Lovfæstelse er særlig nødvendig.«

Konsulent *H. Gejl Hansen:* Jeg bliver nødt til ogsaa at gøre et Par Bemærkninger i Anledning af Forstander Lundens Oplæsning af Brevet fra Forstander Esbjerg. Jeg vil gerne med det samme sige, at jeg finder det ganske upassende, at der her oplæses et ganske privat Brev til Forstander Esbjerg. Det er ikke, fordi der findes noget i det Brev, jeg har skrevet, men jeg vil dog alligevel bede om, at man ikke læser det private Brev op, som jeg har tilsendt Esbjerg. Jeg mindes ikke, at Esbjerg den Gang, han sendte sin Skrivelse ud, antydede, at Svarene skulde bruges til offentlig Oplæsning paa Generalforsamlingen her i Landhusholdningsselskabet. Jeg svarede Forstander Esbjerg, at vi ikke havde behandlet Skrivelsen i Konsulentforeningens Bestyrelse, men jeg svarede ham privat, at det kunde godt være — saadan kan man altid svare —, at der var visse praktiske Ting i det, Niels Esbjerg foreslog, men jeg kunde ikke se, der var nogen som helst Grund til eller Mening i at optage det til nærmere Drøftelse. Saaledes var mit Svar til Esbjerg, men jeg protesterer imod, at der her oplæses private Breve.

Forstander *Lunden:* Jeg har intet Ønske om at oplæse private Breve. De Breve, N. Esbjerg har skrevet, er skrevet til Bestyrelsen for Foreningen af danske Landbrugskonsulenter, til Bestyrelsen for Foreningen af Landbrugslærere og til Bestyrelsen for Foreningen af danske Landbrugsblade, og Forstander Esbjerg har faaet deres Svar, og disse Svar gaar ud paa, at Lovfæstelse ikke er særlig nødvendig. (Afbrydelse). Maa jeg ikke have Lov til at tale færdig. Jeg kan ikke tale saa godt, naar jeg bliver afbrudt, det kan være vanskeligt nok endda. De Breve, her foreligger, har ikke sagt, at Lovfæstelse er særlig nødvendig, de har i blide Vendinger sagt, at det kunde være meget rart at faa det, men de har ikke sagt, at det er nødvendigt for Arbejdet.

Professor *Frederiksen:* Om man bruger Udtrykket »nødvendigt« eller »heldigst«, synes jeg ikke er afgørende. Jeg vil henstille, at vi ikke fortsætter Drøftelsen af noget, der ikke i allerstrengeste Forstand vedrører Selskabet, idet det er en Korrespondance mellem visse Foreninger og Forstander Esbjerg.

Statskonsulent *Anton Christensen:* Naar Forstander Esbjerg kan udlægge Breve saaledes, som det fremgaar, at han gør, er der virkelig ingen Anledning til at tale mere om det.

Forpagter *C. Løppenthin:* Er det nødvendigt at lave Selskabets Love om, for at Samvirksomheden kan ske Fremme? Vi ude paa Landet staar lidt uforstaaende over for det; vi synes, dette gamle hæderkronede Selskab glider lidt ud af Hænderne paa

os, naar de 22 Landboforeningsformænd gaar væk. Der er det, vi har Betænkeligheder. Vi ved godt, at alle de Herrer herinde har været Landbrugets udmærkede Tjenere, som det er sagt, men derfra og til at blive Landhusholdningsselskabets Herrer er der et stort Spring; det er det, vi har været betænkelige ved, og derfor er vi herinde i Dag.

Proprietær *A. Nikolaisen:* Det, som har givet Anledning til, at Landhusholdningsselskabet har søgt Samarbejde, har søgt at faa Samvirksomhed i Gang, er, saa vidt jeg har forstaaet, Ønsket om at udvide Selskabets Arbejdsmark. Da Landhusholdningsselskabet har forstaaet at føre sine gode Traditioner videre, er det vist ogsaa rigtigt, at det, man søger, er en anden Arbejdsmark end den, det hidtil har pløjet, idet Landhusholdningsselskabets Børn nu er vokset op og er blevet store og stærke og har overtaget det Arbejde, Selskabet før har udført. Jeg spørger: Er de Love, som Bestyrelsen foreslaar, en Hindring for Samvirksomhedens Formaal: Fremme af det landøkonomiske Oplysnings- og Forskningsarbejde? Er der nogen af de Herrer, som hører til Oppositionen mod Bestyrelsens Forslag, der mener, at Bestyrelsens Forslag er til Hinder for, at dette Arbejde kan udføres paa en heldig og god Maade? Jeg kan ikke se det. Der er ingen Grund til at strides om Ord og Paragraffer. Viljen til at fremme et godt Samarbejde er til Stede hos Bestyrelsen, og det er det vigtigste. Hvis de andre Organisationer og Foreninger møder med den samme gode Vilje, kan det være, at enkelte Opgaver med Tiden skal forandres, men saa vil det gode Resultat naas. Jeg vil derfor anbefale at stemme for Bestyrelsens Forslag.

Professor *Bondorff:* Det er en Forespørgsel. Diskussionen drejer sig om alle de Forslag til Ændringer, der er fremsat; vil der mellem Afstemningerne blive Lejlighed til at fremsætte Bemærkninger?

Professor *Frederiksen:* Der er intet til Hinder for, at vi kan tage Afstemning først om det rent principielle og meget væsentlige: Skal Lovene ændres eller ikke? Vedtages det, at Lovene ikke skal ændres, kan vi give os til noget andet.

Inden vi skrider til Afstemning, vil jeg gerne gøre et Par Bemærkninger. Professor Bondorff frygtede, at Lovændringerne vilde medføre en Opgivelse af Selskabets Selvstændighed, Selskabet betaler Guld for dyrt, det ofrer sig i alt for høj Grad. Man har udnyttet Skyggebilleder lidt stærkt. Jeg brugte Billedet om Planteskolen. Gaar man ind i en Planteskole for at købe Gavntømmer, gaar man forkert, dersom Skolen er ledet rigtigt. Det, der staar i Planteskolen, kan udvikle sig til at

blive værdifuldt Gavntømmer, og det er som Planteskole, Selskabet har virket. Det er ikke Meningen at opgive Selskabets Selvstændighed, tværtimod, man har villet bevare den gamle Kærne i Selskabets Bestyrelse, de 22 Medlemmer af Bestyrelsesraadet, der er valgt direkte af Medlemmerne; det har man holdt fast ved, det er der ikke rørt ved. Det, der er gaaet ud i Forslaget, er de 22 Medlemmer, der blev valgt af Landboforeningerne, som ikke har benyttet den dem givne Lejlighed til at øve Indflydelse paa Selskabets Ledelse, hvad der er ganske naturligt, da de selv siden 1893 har haft en Centralorganisation. Det var rimeligt, de gjorde det fra 1872 til 1893, de havde da ingen Organisation, men siden den Gang har Landboforeningerne haft deres egen landsomfattende Organisation at tale gennem, og derfor har de ikke benyttet den Stilling, de havde i Landhusholdningsselskabet. Man har beholdt de oprindelige 22 Medlemmer. Man har sikret sig, at Selskabet altid har Halvdelen af Medlemmerne i det foreslaaede Fællesudvalg, at der ikke kan optages Organisationer, uden Selskabets Bestyrelse godkender det. Man har sikret sig, at Formanden for Fællesudvalget for Samvirksomheden skal være valgt blandt Selskabets Repræsentanter. Man har sikret sig, at de paa anden Maade tilkommende Medlemmer af Bestyrelsen ingen Sinde kan faa Flertal, de vil aldrig kunne blive mere end $^4/_9$; man har indstillet sig netop paa den Tankegang, som Kammerherre Scavenius, Kaptajn Prytz og Professor Bondorff har været inde paa, at bevare saa meget af det gamle Selskab som overhovedet muligt. Dersom de Herrer har læst Bemærkningerne igennem, vil De se, at der i et af de første Punkter staar, at Hensigten med det foreliggende Forslag netop »har været under Hensyntagen til Selskabets Traditioner og med færrest mulige Ændringer af de nugældende Love at søge tilvejebragt en for Selskabets Virke gunstigere Stilling indenfor Landbrugets nutidige Organisationsformer.«

Vi har altsaa været højst uheldige, hvis man har faaet det Indtryk, at man vil opgive Selskabets Selvstændighed, i den Grad har man ikke tænkt at ville ofre sig; det er ikke blot Navnet, men ogsaa de gamle Traditioner, der skal bevares. Kontorchef H. C. Larsen var paa et vist Tidspunkt inde paa en lignende Tankegang, det er meddelt mig af Forstander Esbjerg. Kontorchef Larsen har senere læst Forslaget igennem og sagt: Der er intet i det Forslag, som man behøver at tage Afstand fra, naar man ønsker Selskabet bevaret. Da han havde gransket det rigtig og set, at man stadig havde sikret sig Flertallet, sagde han: Jeg kan give Forslaget min Tilslutning med

de sproglige Ændringer, jeg har foreslaaet, og naar man tager Navnene paa de Foreninger ud, for man skal ikke skrive Historie i Lovene.

Jeg vilde meget beklage, dersom Generalforsamlingens Flertal skulde komme til det Resultat, at vi skal begynde forfra. De Herrer, som ikke har været med til Drøftelsen af Lovændringer, er maaske knapt klare over, hvor vanskeligt det kan være. Der er ikke to Mennesker, som skriver Kærestebreve paa samme Maade — saa vilde Kærestebreve ogsaa nok blive kedelige —, og der er ikke to Mennesker, som skriver Love paa samme Maade. Skal vi blive ved med at file paa Ordene? Nu hører vi, at det kan gøre megen Forskel, om man skriver »nødvendigt« eller »heldigst«. Det, der er Hovedsagen, er, om vi er enige om Hovedlinien. Præsidiet har erklæret sig villigt til at drøfte alle Petitesserne, hvis man kan give Hovedlinien sin Tilslutning.

Jeg slutter mig til de Herrer, som har anbefalet at vedtage Bestyrelsens Forslag, som det nu foreligger; jeg tror ikke, det paa nogen Maade vil gaa ud over Selskabets Selvstændighed, jeg tror heller ikke, det vil ændre Selskabets Karakter, jeg kan i hvert Fald sige, at det har ikke været Formaalet, det er givet ikke ønsket af den nuværende Bestyrelse, saa galt indstillet er Bestyrelsen ikke, at den enstemmigt vil gaa med til at vedtage et Lovforslag, der vil medføre en Ændring i Selskabets hele Stilling og en Udslettelse af dets Virke, bortset fra Navnet. Jeg skønner imidlertid, at det er nødvendigt at faa en tydelig Tilkendegivelse af Meningerne, og det kan kun ske gennem en Afstemning.

Direktør *K. Dorph-Petersen:* Den ledende Præsident brugte i Bestyrelsesmødet det Billede, at vi i Dag stod midt i et Vadested, det gjaldt om, hvorvidt vi skulde frem eller tilbage, og det skal vi stemme om nu. Skal vi ikke fremad? Der kan være delte Meninger om det, Professor Frederiksen sagde. Vi kan blive ved at file paa det til Dommedag, vi bliver dog aldrig enige om, at hver Paragraf er, som den skal være. Jeg synes, vi er naaet saa langt frem i Aften med den Tilslutning, vi har faaet, navnlig fra en bestemt Side, at De har set, at vi ønsker at komme fremad. Skal det Lovudkast, der nu er forelagt, forkastes, kommer vi tilbage med hele Bestyrelsen, alting sammensat som hidtil. Nu maa de Herrer inden for Landbruget, som nærer Ængstelse, vide, at De har en stor Række Repræsentanter i Bestyrelsen. Man har der overvejet, hvad man gaar med til, og man er gaaet med til det, fordi man mener, Selskabets Fremtid ligger der. Har d'Herrer

ikke saa megen Tillid til Deres Kolleger inden for Bestyrelsen, som har taget det Standpunkt? Maa jeg paa det varmeste anbefale, at vi kører fremad mod det Maal at naa videst muligt for dansk Landbrugs videre Udvikling, at vi tror saa meget paa hinanden, at vi har god Vilje og ikke nærer Ængstelse for, at nogen skal benytte dette til at slaa Selskabet i Stykker. Kører vi tilbage med de gamle Love, kan det blive Flikværk; saa kan det blive meget, meget langsommere at komme frem; om det ikke bliver Dødvande, saa bliver det i alt Fald langsom Kørsel med langsom Udvikling, medens der paa den anden Maade er Udsigt til megen Fornyelse og Kraft fra alle dem i Danmark, som repræsenterer det her nævnte: fagligt Oplysnings- og Forskningsarbejde, Mænd, der vil gøre det Arbejde, saaledes at vi kommer fremad. Mine Herrer! Stem for det Forslag, og De skal se, vi faar et Resultat.

Forstander *H. J. Rasmussen:* Jeg kan godt forstaa, at det praktiske Landbrugs Mænd ser med en lille Smule, maaske megen, Betænkelighed paa disse Lovændringer, de synes, de er ligesom trængt tilbage. Men maa jeg gøre opmærksom paa, at der er lige saa megen Grund for større Landmænd, for Landboforeningsformænd o. s. v. til at være Medlemmer af Landhusholdningsselskabet. Som den ledende Præsident før bemærkede, har det altid været saadan, at Kærnen i Selskabets Medlemstal har været Landmænd, som har støttet Selskabet, ikke af egenkærlige Grunde, men for at hjælpe dansk Landbrug frem, og den samme Mulighed bliver der fremdeles. Jeg ser ikke, at der er nogen som helst Grund for det store Landbrug, for Landboforeninger og andre Landbrugsorganisationer til ikke fremdeles at samle sig om Landhusholdningsselskabet. Jeg kan forstaa, at de, der har arbejdet og været begejstrede for Konsulent M. K. Kristensens Forslag, lige straks savner noget her, men jeg tænker ogsaa, at Forstander Kristensen og andre efterhaanden vil opdage, at der ingen Væsensforskel er mellem M. K. Kristensens Forslag og dette. Her er Plads for alt muligt; foruden de Foreninger, som allerede er med, og Landbrugskandidatforeningen, som forhaabentlig kommer det, kommer Forsøgsfolk, Nordiske Jordbrugsforskeres Forening og mange andre. Her er Mulighed for at faa et Samarbejde mellem alle dem, der staar i Forskningens og Oplysningens Tjeneste. Lad os medvirke til, at det snart kan ske!

Ingeniørkaptajn *Prytz:* Hverken Direktør Dorph-Petersen eller Forstander Rasmussen har, saa vidt jeg kan se, nævnt et eneste Punkt ved Samvirksomheden, der ikke kunde fortsættes, saaledes som den er i Gang, uden at vi vedtager nye Love.

Jeg vil gerne stille et Spørgsmaal med Hensyn til § 19, den Paragraf drejer sig nemlig om Penge, det er en Realitet. Der staar »Organisationer«; skal der ikke indføjes »Institutioner«? Og hvad Rækkevidde har Paragraffen? — Jeg er ikke helt klar over, hvad den Paragraf betyder. Der tales om et aarligt Bidrag paa »indtil 10 Kr. for hvert af Selskabets Medlemmer, som tillige er Medlem af en eller flere af de i Samvirksomheden deltagende andre Organisationer end Selskabet«. Det vil sige, at vi, der ikke er Medlemmer af nogen af de andre Organisationer eller Institutioner, har Fordelen ved Samvirksomheden, uden at Samvirksomheden faar sine 10 Kr. for os.

Professor *Frederiksen:* Det kan De godt sige.

Ingeniørkaptajn *Prytz:* Til Proprietær Nikolaisens Spørgsmaal med Hensyn til Ulemperne vil jeg gerne gøre opmærksom paa, at det fra flere Sider har været fremhævet, at det Spor, man var kommet ind i, ikke paa Forhaand har vist sig at være fuldstændig rigtigt.

Endelig vil jeg atter gøre opmærksom paa, at § 19 drejer sig om Penge, og om Penge er det altid rart at have Bestemmelserne fuldstændig klare.

Professor *Bondorff:* Til det, der fra forskellig Side er fremført til Støtte for Bestyrelsens Forslag, vil jeg gerne bemærke, at jeg har endnu ikke fra Landhusholdningsselskabets Bestyrelse hørt en eneste Motivering af, hvorfor det er nødvendigt i Selskabets Love at optage Bestemmelser om Samvirksomhed og paa den Maade foretage Indgreb i Selskabets Selvstændighed, som kan være af Betydning, hvis ikke Bestyrelsen betragter denne Samvirksomhed som den absolut uigenkaldelig sidste Virksomhed, der ligger for Det kgl. danske Landhusholdningsselskab.

Forpagter *Sonne:* Det forekommer mig, at Proprietær Nikolaisen har peget paa det, der er det centrale i det hele, at Udviklingen har medført, at Landhusholdningsselskabet trænger til at lægge sit Arbejde ud paa en videre Arbejdsmark. Netop en Samvirksomhed som den, her tilsigtes, et Oplysnings- og Forskningsarbejde, er en naturlig Arbejdsmark for et Selskab som vort gamle Landhusholdningsselskab, efter at Udviklingen har medført, at de Arbejdsopgaver, som væsentlig har beskæftiget Selskabet gennem de Tider, vi har lagt bag os, ganske naturligt er overført til andre, nyskabte Organisationer.

Maa jeg gøre opmærksom paa, at naar vi skal udvide denne Samvirksomhed, har det været opportunt at tage ud af Lovforslaget de tre Organisationer, der var anført, fordi der er

krævet, at de, som vil gaa ind i Samvirksomheden, gaar ind i Sidestilling med de andre. Det har ikke fra vor Side været betragtet som et egentligt Offer at stryge dette; vi har gerne villet gøre Rammen saa vid som muligt, idet ingen i højere Grad end vi kan ønske, at denne Samvirksomhed maa faa Tilslutning fra de flest mulige Sider. Der ligger, forekommer det mig, flere mægtige Arbejdsopgaver netop paa Oplysnings- og Forskningsomraadet, det er ganske naturligt dette, en Nyorientering af Selskabet holder sig for Øje. Jeg kan slet ikke se, at det, at Landhusholdningsselskabet optager et saadant nyt virksomt Led, i fjerneste Maade skulde svække Selskabets Stilling over for de Arbejdsopgaver, der endnu naturligt henhører under det.

Jeg vil paa det varmeste anbefale, at man slutter sig til Bestyrelsens Forslag. Jeg har været med fra første Færd i de Forhandlinger, der har været ført for at faa en Nyorientering vedrørende Landhusholdningsselskabet; jeg ved, hvor Vejen har været lang og trang, og jeg ved, at vi efter 3 Aars Forløb i Virkeligheden stod paa fuldstændig bar Bakke, og jeg er ganske overbevist om, at skal vi begynde nu over for alle de Betænkeligheder, der er kommet frem, er vi i Virkeligheden lige saa langt fra Maalet som den Gang. Jeg vil kun tillade mig at henvise til den Omstændighed, at efter at vi i videste Udstrækning har vist Imødekommenhed overfor Forstander Esbjergs Forslag, har taget den overvejende Del af dem, viser det sig, at vi er overmaade langt fra Maalet for at tilfredsstille, hvad den ene Mand alene for sit Vedkommende ønsker gennemført. Jeg synes, vi har Indtrykket af, at vi kommer ud i et fuldstændigt Kaos, hvis vi nu skal begynde paa bar Bund igen og beskæftige os med Lovændringer. Fra de forskellige Sider stilles de mest forskellige Krav, og jeg kan ikke se, at der i fjerneste Maade foregribes noget, der kan vække Betænkelighed hos de ærede Forslagsstillere, som lægger en Interesse for Landhusholdningsselskabets Fremtid for Dagen, som vi maa paaskønne. Jeg maa sige til Professor Bondorff, at naar disse Love er vedtaget, som Bestyrelsen har givet Tilslutning, er vi rede til at optage Forhandling om at gøre det bedre; der er Tid nok til at faa det udformet, de præjudicerer intet som helst. Naar Lovene er vedtaget, kan Samvirksomheden komme til Udfoldelse, da er Banen fri for den Tilgang, vi ønsker fra de forskellige Sider, men den bliver ikke fri, før Lovenes Ændring er vedtaget; det er tilstrækkeligt præciseret fra Bestyrelsens Side.

Jeg vil slutte med meget varmt og indtrængende at opfordre

de tilstedeværende til at stemme for det af Bestyrelsen forelagte Forslag.

Professor *Frederiksen:* Maa jeg spørge Forslagsstilleren, Hr. Professor Bondorff: Ønsker De Afstemning over Deres Forslag?

Professor *Bondorff:* Ja.

Ved en derpaa ved Haandsoprækning foretagen Afstemning blev Professor Bondorffs primære Forslag, gaaende ud paa, at Spørgsmaalet om Lovændringer gøres til Genstand for yderligere Overvejelse, forkastet med 50 Stemmer mod 14.

Professor *Frederiksen:* Det er altsaa vedtaget, at vi skal søge et Lovforslag gennemført. Spørgsmaalet er nu, hvilket af de stillede Forslag. Jeg vil tillade mig at sætte Bestyrelsens Forslag under Afstemning med de Tilføjelser, jeg nævnte i mine Indledningsbemærkninger.

Forstander *Lunden:* Jeg tager Forstander Esbjergs Ændringsforslag tilbage.

Ved en derpaa ved Haandsoprækning foretagen Afstemning vedtoges det af Bestyrelsen stillede Forslag med de af Professor Frederiksen nævnte Ændringer enstemmigt med 53 Stemmer.

Konsulent *L. P. Hansen:* Jeg ved ikke rigtig, hvorledes den parlamentariske Fremgangsmaade er, men det forekommer mig, at der er et Ændringsforslag, som der ikke er taget Hensyn til endnu, og som overhovedet ikke har været behandlet. Er det ikke parlamentarisk Skik at behandle Ændringsforslag, før man foretager Afstemning over Hovedforslaget?

Professor *Frederiksen:* Saa vidt jeg ved, er det overladt til Dirigentens Afgørelse, saaledes er det i hvert Fald i Landstinget. Jeg har meget nøje læst »Haandbog for Dirigenter«. Det almindelige er vistnok det, som blev fremført af den ærede sidste Taler.

Redaktør *K. Raunkjær:* Jeg har opfattet Professor Bondorffs Forslag som et selvstændigt Forslag, ikke som et Ændringsforslag til Bestyrelsens Forslag; hvis det havde været et Ændringsforslag til Bestyrelsens Forslag, skulde det vel have været til Afstemning først, men naar det er et selvstændigt Forslag, vil Afstemningen over Bestyrelsens Forslag have til Følge, at det andet bortfalder.

Professor *Frederiksen:* Det er vistnok rigtigt, men efter at jeg har faaet den Støtte i »Haandbog for Dirigenter«, at Dirigenten kan gøre, hvad han vil, synes jeg ikke, der var noget til Hinder for den nu anvendte Fremgangsmaade.

Professor *Bondorff:* Jeg syntes, det var meget uoverskueligt

at skrive de mange Ændringer, derfor udarbejdede jeg et helt Forslag, men efter den Afstemning, der har fundet Sted, er mit Forslag simpelt hen bortfaldet.

Professor *Frederiksen:* Saa skønner jeg, at der er ikke mere at stemme over, naar Bestyrelsens Forslag er vedtaget enstemmigt med 53 Stemmer.

Paa Bestyrelsens Vegne vil jeg gerne takke for denne Vedtagelse. Jeg haaber, der maa kunne blive et sikkert Flertal paa den overordentlige Generalforsamling, hvor Forslaget skal vedtages med tre Fjerdedele af de afgivne Stemmer. Naar Forslaget saa er endeligt vedtaget, haaber jeg, at det — hvad vi jo allesammen er enige om at ønske — maa føre til det bedst mulige for det gamle Selskab og for den nye Samvirksomhed, som saa er knyttet til det.

15 og 16. Forslag til Virksomhedsplan og Budget for Aaret 1933—34.

Forpagter *Sonne:* Jeg skal have den Ære at forelægge Forslag til Virksomhedsplan og Budget for Aaret fra 1. April 1933 til 31. Marts 1934. Jeg skal indskrænke mig til at bemærke, at der under Punkt 19 i Forslag til Virksomhedsplan er sket en Ændring, idet der nu staar: »Ved i Fællesskab med andre Organisationer at opretholde Samvirksomheden for landbrugsfagligt Oplysningsarbejde i Danmark«, medens der i Fjor stod: »Ved at danne en Samvirksomhed«, men denne Virksomhed er nu dannet, saa nu gælder det Opretholdelsen og forhaabentlig Udvidelsen i ønskeligt Omfang.

Med Hensyn til Budgettet skal jeg nævne nogle faa Punkter, hvor der er sket Ændring i Budgetvedtagelsen for 1932—1933. Der er Medlemskontingenter, som er nedskrevet til 12 500 Kr., svarende til 625 Medlemmer, lidt mere end 603 Medlemmer, der, som det blev oplyst, udgjorde det nuværende Medlemstal, men forhaabentlig vil Samvirksomhedens Ikrafttræden og Udvidelse foranledige, at Medlemstallet gaar op til i hvert Fald den gode Side af de saaledes regnede 625. Endvidere til Udarbejdelse og Trykning af landøkonomiske Skrifter er paa indeværende Aars Budget opført 7500 Kr., paa Forslaget til Budget er forslaaet 6800 Kr., d. v. s. 700 Kr. mindre, hvilket man har ment det forsvarligt at nedskrive det med, da vi har disponible Midler til eventuel Trykning af de Skrifter, her kan blive Tale om. Yderligere skal jeg nævne Punkt 19: Lønninger og Enkeunderstøttelser; det var for 1932—1933 budgetteret til 10 480 Kr.; her er foreslaaet 9010 Kr., altsaa 1400 Kr. mindre; det er i Overensstemmelse med Regnskabet for de sidste Aar, saa det

turde være ganske forsvarligt. Endelig nævner jeg »Forskelligt«; der har været en Indtægtspost paa 200 Kr., det var Refusion af Udlæg; de er bortfaldet, fordi disse Udlæg ogsaa er bortfaldet, der er ikke noget at refundere. Derved fremtræder Budgettet for 1933—34 med et budgetteret Underskud af 5120 Kr. Jeg henviser i denne Forbindelse til, at vi har et Reservefond at tære paa, og henviser til, at Underskudet skyldes for det første Nedskrivning af Kontingentet i sin Tid fra 30 til 20 Kr., endvidere, at inden for Landhusholdningsselskabet har Krisesituationen foranlediget, at adskillige af vore Medlemmer har set sig i den Nødvendighed at maatte spare Kontingentet til Selskabet. Vi haaber, Tiderne maa udvikle sig derhen, at vi maa gense en Del af dem.

Saa kan jeg ogsaa her anføre, at under Punkt 21 er Renterne af Gehejmekonferensraad E. Tesdorpf's Legat opført med 790 Kr., og disse 790 Kr. kan man, hvis det er paakrævet, tage med til Dækning af Udgifterne ved Selskabets almindelige Virksomhed, saa jeg tror, at man uden Betænkelighed kan vedtage det saaledes foreslaaede Budget og den dertil knyttede Virksomhedsplan, og det tillader jeg mig at anbefale Generalforsamlingen.

Professor *Frederiksen:* Forpagter Sonne har altsaa forelagt baade Virksomhedsplan og Budget, det er opført paa Dagsordenen henholdsvis som Nr. 15 og 16. Det er Bestyrelsens Forslag, Generalforsamlingen bestemmer, om det skal vedtages eller ikke vedtages.

Konsulent *L. P. Hansen:* Det er jo trøstende, naar Forpagter Sonne mener, at vore Reserver bestandig kan holde til, at vi tærer paa dem, saaledes at vi ikke behøver at være kede af hvert Aar at se Underskud paa Budget og Regnskab; men vilde der alligevel ikke være Grund til at prøve alle Muligheder for Besparelser paa Udgiftssiden? Jeg erindrer tidligere at have set paa Regnskabet, at en Beretning, der udsendes hvert Aar, koster hvert enkelt Medlem mindst 2 Kr. Jeg har en Gang undersøgt, hvor meget af det Stof, der fandtes i denne Aarsberetning, der var nyt hvert Aar; jeg tror, jeg kom til det Resultat, at 80 pCt. af Siderne var optrykt fra tidligere Beretninger. Naar vi nu har vort udmærkede Tidsskrift, »Tidsskrift for Landøkonomi«, hvor der med prisværdig Grundighed — og det takker jeg Præsidiet og Bestyrelsesraadet for — gives Oplysning om, hvad der behandles paa Generalforsamlinger og Bestyrelsesmøder, vilde det saa ikke være muligt, at man indførte en Besparelse paa Aarsberetningen enten ved helt at stryge den eller i hvert Fald forkorte den, saaledes at Underskudet kunde formindskes noget?

Endvidere er der »Tidsskrift for Landøkonomi«, det koster 10 600 Kr., det er 17,50 Kr. pr. Medlem. Jeg synes, det er en stor Pris, men det er der formodentlig ikke noget at gøre ved; jeg henstiller imidlertid til Bestyrelsesraadet at have Opmærksomheden henvendt paa det Punkt ogsaa.

Forpagter *Sonne:* Jeg kan sige til Konsulent Hansen, at vi maa naturligvis være opmærksomme paa den af Dem fremholdte Side af Sagen, vi kan ikke vedblive til evig Tid at køre med Underskud. Reservefondet er endnu godt en Snes Tusinde Kroner, men det kan efterhaanden blive mere tyndslidt, og jo mere tyndslidt det bliver, des mere erkender jeg, at vi kommer ud for Nødvendigheden af at gennemføre Besparelser. Men naar jeg sagde, at vi endnu uden egentlig Anfægtelse maatte kunne vedtage Forslaget til Budget, er det, fordi der endnu er en Margen at køre paa, og den nuværende Krisesituation skulde vel ikke fortsætte til evig Tid, men vi kan komme ud for Nødvendigheden af at maatte gennemføre Besparelser, og vi skal være opmærksomme derpaa.

Forslaget til Virksomhedsplan for 1933—34 og Forslag til Budget for samme Tidsrum v e d t o g e s.

Professor *Frederiksen:* Er der nogen, der har noget Spørgsmaal at stille? (Ophold). Da det ikke er Tilfældet, slutter jeg denne ordentlige Generalforsamling med Tak til de mange, der er mødt frem, og særlig Tak til dem, der holdt ud til det sidste.

Kontorchef H. C. Larsens Ændringsforslag til Love for Det kgl. danske Landhusholdningsselskab, forelagt ved Selskabets Generalforsamling den 16. December 1932
(jvfr. Side 78).

§ 11.

Foran »Tidsskrift for Landøkonomi« indsættes: »Selskabets Organ«.

§ 15.

1. Stk. affattes saaledes: »I Samvirksomheden kan optages Organisationer og Institutioner, som direkte eller ved sine Medlemmer virker til Fremme af Landbrugsvidenskaben eller det landøkonomiske Oplysnings-, Forsøgs- eller Forskningsarbejde«.

I 1. Linie af 2. Stk. udgaar Ordet »andre«.

§§ 16 a) og 17.

Efter »Organisationer« indsættes: »eller Institutioner«.

§ 18.

I 1. Linie: efter »Samvirksomheden« tilføjes »kan«.

I 3. Linie: efter »Organisationers« indsættes: »og Institutioners« og efter »den« tilføjes »ogsaa«.

Bemærkninger til Forslaget.

Til § 15.

Den Samvirksomhed, der er dannet, før de nye Love vedtages, forudsættes at skulle træde i Funktion i Overensstemmelse med Lovene, naar disse er vedtagne; men Hensigten er jo iøvrigt ikke at give de først indtraadte Organisationer nogen Fortrinsstilling i Samvirksomheden. I Løbet af kort Tid vil forhaabentlig flere andre Organisationer og Institutioner blive optagne i denne, og Angivelsen af Navnene paa dem, der først indtraadte, vil da kun være »Historie«, der ikke hører hjemme i Lovene. Disse maa være saa omfattende og rummelige, at de kan ventes at være gældende i en lang Aarrække og Selskabet blive saa frit stillet som muligt, navnlig ogsaa ved Valget af Deltagere i Samvirksomheden. Naar denne skal virke ikke alene for Oplysningsarbejdets, men ogsaa for Landbrugsvidenskabens og Forsøgs- og Forskningsarbejdets Fremme, maa der saaledes være Adgang til i Samvirksomheden at optage ikke blot Organisationer, men ogsaa Institutioner med videnskabelige og forskningsmæssige Formaal, f. Eks. Landbohøjskolens Jordbrugsafdeling, Statens Forsøgsvæsen m. fl. Optagelse af Institutioner er da ogsaa i det næste Stykke anført sideordnet med Optagelse af Organisationer.

Til §§ 16 a) og 17.

I det følgende maa Institutioner paa tilsvarende Maade medtages.

Til § 18.

Det er formentlig ikke Hensigten, at Regering og Rigsdag uden videre skal kunne raade over Samvirksomheden, men blot, at denne kan stilles til Raadighed, d. v. s., at den vil være villig til at bistaa ved Behandling af de vedkommende Sager.

Landbrugsraadets Virksomhed i 1932.

Paa Landhusholdningsselskabets Generalforsamling den 16. December 1932 gav Forpagter *Chr. Sonne* følgende Meddelelse:

Forholdenes Udvikling i Efterkrigstiden har tilfulde godtgjort Nødvendigheden af, at der med Landbrugsraadet blev skabt en Centralorganisation som beskikket Varetager særlig af Landbrugets erhvervspolitiske Interesser, baade indadtil og udadtil. Og Forholdenes Udvikling i de seneste Aar har naturligt medført, at det blev Varetagelsen af den mod Udlandet vendende Side af disse erhvervspolitiske Interesser, som blev Raadets fornemmelige Arbejdsopgave.

Thi navnlig i det sidste Par Aar har Bevægelsen taget Fart bort fra den paa Den internationale økonomiske Konference i Genève i 1927 udstukne Linie for størst mulig international Handelsfrihed. Det ene Land efter det andet har ændret Signaler ved Overgang til størst mulig Selvforsyning og med dertil knyttede effektive Hindringer for den tilvante Tilførsel af Landbrugsvarer udefra.

Denne Selvforsyningstanke, først optaget og virksomt forfulgt af enkelte Lande, manede til Efterligning i andre Lande, selv saadanne som i det længste ønskede at værne om Handelsfriheden, og som kun gav op, fordi de skønnede det nødvendigt som Selvforsvar at ofre Principperne for Udviklingens haandfaste Krav.

Tyskland, Schweiz, Belgien og Frankrig slog tidligst ind paa en virksom protektionistisk Bane; og fra 1. Okto-

ber ifjor iværksatte Frankrig en Kontingenteringspolitik for levende Dyr, Kødvarer og Mejeriprodukter og gav derved Signalet til en Form for Importbegrænsning, der er taget i Brug i en Række Lande, og som bereder vor Landbrugseksport dybt indgribende Hindringer.

Den af de nævnte Lande valgte protektionistiske Kurslinie fristede ogsaa Holland til ifjor — trods sympatisk Indstilling for Tanken om international Handelsfrihed — at slaa ind paa en effektiv protektionistisk Politik.

Og sidst har som bekendt England — hidtil Handelsfrihedens store og stærke Forkæmper — set sig henvist til med Forfølgelse af Selvforsyningstanken at bryde med sin hundredaarige Frihandelstradition og at optage en Beskyttelses- og Restriktionspolitik, som vel endnu venter sin endelige Udformning, men som dels ved den fra 1. Marts i Aar indførte foreløbige, almindelige 10 pCt.s Værditold for en lang Række Varer og dels ved Ottawa-Aftalerne i August er tilrettelagt ad Linier, som for Videreførelsen af vor Landbrugsproduktion i hidtidigt Omfang rejser højst alvorlige Problemer. Disse Problemer er som bekendt nu optagne til Forhandling, samtidig med at vi fra 22. November har faaet en Baconkontingentering, hvorhos den fra 1. Marts indførte 10 pCt.s Værditold er fra 15. November og for mange Varers Vedkommende dels forhøjet og dels ændret til Vægttold.

Angaaende de optagne Forhandlinger skal her kun bemærkes, at efter derom af Udenrigs- og Landbrugsministeriet fremsat Ønske foranstaltede Landbrugsraadet medio November afholdt en Række Møder med Repræsentanter for Ægeksporten, Mejeribruget, Slagterierne og Andels-Indkøbsforeningerne. Formaalet hermed var at give de Sagkyndige indenfor hver Branche Lejlighed til at udtale sig og tage Stilling til de Ønsker, man skulde holde for Øje ved de forestaaende Forhandlinger i London. Resultatet af disse Drøftelser — i hvilke Repræsentanter for Udenrigs- og Landbrugsministeriet deltog —

stilledes til Raadighed for Udenrigsministeriet til Brug ved dettes Udarbejdelse af Instruksen for Delegationen.

Den Afsætningskrise, som allerede ifjor satte stærkt følelige Spor i vort Landbrugs tilvante Driftsøkonomi, er saaledes i det sidst forløbne Aar bleven skærpet i betydelig og foruroligende Grad. Den herved skabte Situation har i høj Grad paakaldt Landbrugsraadets virksomme Bestræbelse efter at søge afdæmpet de Hæmninger for vor Landbrugseksport, som fra de forskellige Lande søgtes paaført denne. Talrige hertil sigtende Forhandlinger har i Aarets Løb været ført af Landbrugsraadets Repræsentanter, jevnlig i Forbindelse med Repræsentanter for Landbrugs- og Udenrigsministeriet, og Forhandlinger, som dels har været ført i de paagældende Lande og dels herhjemme med fremmødte Repræsentanter fra disse.

En detailleret Redegørelse for de paagældende mangesidige Forhandlinger og for Raadets dertil knyttede omfattende Korrespondance falder ganske udenfor den her naturligt givne Afgrænsning for Emnet. Her skal derfor kun kortelig anføres de vigtigere Foreteelser, som i Aarets Løb er indtraadt med Hensyn til Afsætningen af vore Landbrugsvarer til de enkelte Lande og med Fremdragning af Bestemmelser, Aftaler og de Udsigter, som der for Tiden er at regne med.

I *Tyskland* forhøjedes Smørtolden fra afvigte 15. Januar fra 50 til 100 Rmk. pr. 100 kg plus et Valutatillæg af 36 Rmk. for Lande, der som Danmark havde forladt Guldfoden. I Følge den tysk-finske Handelsaftale kunde dog ogsaa vi indføre 5000 Tons til en Told af 50 + 36 = 86 Rmk.

Ved Beregning af en gennemsnitlig Enhedstold paa 115 Rmk. udførtes til September ca. 10 000 Tons Smør. Kontingentet paa de 5000 Tons til lavere Told var imidlertid da opbrugt, og den fulde Toldafgift af 136 Rmk. traadte i Kraft, hvorved vor Udførsel reduceredes stærkt. Efter lange og trange Forhandlinger er imidlertid fra 15. November en Nyordning traadt i Kraft, der ifølge et pro-

portionalt Kontingent, beregnet paa vor Tilførsel til Tyskland i 1929—31, giver os Ret til at tilføre aarlig ca. 15 000 Tons og til en Enhedstold af 75 Rmk. Tolden er altsaa bleven reduceret, hvilket imidlertid desværre ogsaa gælder det os tildelte Kvantum. Men Nyordningen byder os dog noget gunstigere Kaar end i den Del af 1932, som gik forud for dens Ikrafttræden.

I Begyndelsen af November førtes i København under udenrigsministeriel Ledelse og med Deltagelse fra Landbrugsraadet Forhandlinger med en tysk Delegation angaaende tyske Kontingenteringsplaner, omfattende bl. a. Slagtekvæg, Svinefedt og Ost. Under de paagældende ret langvarige Forhandlinger bestræbte man sig fra dansk Side for at forelægge Delegationen vægtige Argumenter mod saadan Kontingentering, og hidtil er der intet yderligere sket i Sagen.

Tyskland tilbød i Efteraaret at genaabne den paa Grund af Mund- og Klovesyge gennem et Par Aar spærrede Kvægudførsel fra Sjælland og Lolland-Falster, mod at der da forbødes Udførsel fra en Række jydske Amter, hvor Kvægudførselen er af meget stor Betydning, og hvorfra Græskvægets Afsætning netop forestod. Da der ganske savnedes veterinær Begrundelse for et saadant Forbud, besluttede Landbrugsministeriet i Samraad med Landbrugsraadet at tilstræbe Genaabningen af Øernes Eksport uden Lukning af de jydske Amter, hvilket det lykkedes at opnaa.

Iøvrigt er de for vor Kvæg- og Kødudførsel til Tyskland gældende Bestemmelser ikke ændret i Aarets Løb. Men Tolden: $24^1/_2$ Rmk. pr. 100 kg Slagtekvæg og 55 Rmk. pr. 100 kg Oksekød i Forbindelse med veterinære Bestemmelser og Deviserestriktioner har bevirket kendelig Udførselsnedgang.

Belgien har i det forløbne Aar betydet meget for vor Eksport af Slagtekvæg og Kød. Ved Aarets Begyndelse kunde vi ugentlig tilføre Belgien 850 Stkr. levende Kreaturer, og Kødtilførselen var ikke kontingenteret. Dette

blev den imidlertid fra 15. Februar, da den ugentlige Tilførsel afgrænsedes til at modsvare ialt 1300 Stkr. Kvæg. Administrationen af denne Eksport blev overdraget Landbrugsraadet ved Passersedler, udstedt af Landbrugsministeriet.

Fra 1. Maj kontingenteredes Kvæg- og Kødtilførselen til Belgien for de følgende 3 Maaneder til at modsvare 2750 Tons Kød. For de 3 Maaneder August-Oktober nedsattes dette Kvantum til 2000 Tons. Og fra 1. November tildeler Belgien ikke som hidtil nationale Kontingenter, men et samlet globalt Kontingent med Licenser til de belgiske Importører, hvis Køb i Danmark imidlertid kræves ledsaget af de i Landbrugsraadet tildelte Passersedler.

Fra 1. Maj har ogsaa vor Smørudførsel til Belgien været kontingenteret med Tildeling af Licenserne til Importørerne.

For *Hollands* Vedkommende er Forholdet det, at fra 16. Januar i Aar indførtes Kontingentering af Kødtilførselen. For det første Halvaar omfattede Kontingentet 2410 Tons, for det andet endnu løbende Halvaar 200 Tons mere. Det paagældende Kontingent er ved Landbrugsraadets Foranstaltning fordelt mellem de danske Eksportører i Forhold til deres Andel i Danmarks Udførsel til Holland.

Frankrig har opretholdt sin fra 1. Oktober 1931 indførte Kontingentering for en Række Varer, hvorunder alle de Varer, som har Betydning for vor Landbrugsudførsel dertil. Der fastsættes Kontingenter for hvert Kvartal, og Licenserne tildeles de franske Importører. Fra afvigte 1. Oktober ophævedes Smørkontingenteringen, men samtidig forhøjedes saa Smørtolden fra 200 til 700 Frcs. pr. 100 kg. Bestræbelser, udfoldede af Udenrigsministeriet og støttede af Landbrugsraadet, for at faa Frankrig til at hæve en Valutaafgift paa 15 pCt. for Lande med deprecieret Valuta, har hidtil været resultatløse.

I Samarbejde med Udenrigs- og Landbrugsministeriet

samt med Eksportører af Landbrugsprodukter har Raadet gjort et stort Arbejde for at skaffe yderligere Afsætning for vore Landbrugsprodukter. Arbejdet har jevnlig baaret Frugt, men det møder store Vanskeligheder.

Særlig har Bestræbelserne været rettet mod forbedret Afsætning af vore Udsætterkøer. Først paa Aaret undersøgte saaledes to af Raadet nedsatte Udvalg Spørgsmaalet om Udsætterkøernes Afsætning og om industriel Udnyttelse af Oksekød. Begge Udvalg — som oprindelig havde hver sin særlige Arbejdsopgave, men som senere samarbejdede — pegede paa industriel Udnyttelse som hensigtsmæssigst. Det ene efter det andet af de Markeder, hvormed der skulde kunne regnes, lukkedes imidlertid. Og under disse Omstændigheder skabtes der ved Raadets Foranstaltning en Ordning med Tilskud til Destruering af gamle utrivelige Udsætterkøer. Denne iværksattes henimod Indbindingstid, og fra 3. Oktober til medio November destrueredes paa Svineslagterierne 22 150 Køer. —

Blot nogle enkelte af de mangeartede andre Opgaver, som i Aarets Løb har beslaglagt Raadets Tid og Arbejde, skal her nævnes:

De af Valutaforholdene fremkaldte Spørgsmaal har givet Raadet Anledning til Forhandlinger med Handelsministeriet, Rigsdagens Valutaudvalg og Repræsentanter for de Raadet tilknyttede Organisationer, der varetager Landbrugets Salgs- og Indkøbsinteresser. Ogsaa har Raadet haft adskillige Spørgsmaal til Erklæring vedrørende denne Sag. I Skrivelse af 14. Marts til Handelsministeren udtalte Raadet sig bl. a. for Gennemførelsen af en Valutakursansættelse, der lod Noteringen fremgaa som Resultat af Forholdet mellem Tilbud og Efterspørgsel. Gang paa Gang rejste Raadet Krav om Bortfald af Afleveringspligten for Valuta, men først fra 1. September indførtes den hertil svarende Ordning. Iøvrigt har Raadet staaet i nært Samarbejde med Valutacentralen og fungeret dels som raadgivende med Hensyn til Bedømmelsen af foreliggende Ønsker om Vareindførsel og dels

som støttende for Ønsker om Valuta fra Importører af Landbrugets Produktionsmidler.

Blandt de Lovforslag, som Raadet i Aar har beskæftiget sig med, kan — foruden Valutalovene — nævnes: Tinglysningsloven og de to Lovforslag vedrørende Udførsel af henholdsvis Landbrugsprodukter og Kartofler, som for Tiden er til Behandling i Rigsdagen.

Spørgsmaalet om Nedsættelse af Fragter og Takster forfølges stadig, men afventer fremdeles en tilfredsstillende Løsning. Dog kan som foreløbigt Resultat noteres en Nedgang af 25 pCt. i Betalingen for Sundhedseftersyn ved Eksport af levende Dyr.

Udsendelsen af »Landbrugsraadets Meddelelser« og det i nær Tilknytning hertil staaende Oplysningsarbejde vedrørende Eksportforholdene er fortsat som tilvant, omend i betydelig udvidet Omfang. Ogsaa Udsendelsen af de udenlandske Publikationer er fortsat i Lighed med i Fjor.

Af Raadsmøder har der i Aar været afholdt 7 og af Præsidiemøder 21. Desuden har imidlertid Præsidiet, enten samlet eller ved enkelte Medlemmer, som sædvanlig afholdt og deltaget i en Række Møder med Repræsentanter for de Raadet tilknyttede Organisationer, Landbrugs- og Udenrigsministeriet o. a.

Med den Indtræden i Raadet af De samvirkende danske Husmandsforeninger, som i Efteraaret fandt Sted, er et fra Raadets Side længe næret Ønske bleven virkeliggjort. Ogsaa Landhusholdningsselskabet er villigt til at erkende, at med Husmandsorganisationernes Indlemmelse i Landbrugsraadet faar dette en baade ønsket og tiltrængt Adgang til at kunne tale med en mere fuldtonende Landbrugets Fællesrøst — uanset, at det turde være for meget forlangt, at Selskabet — som med Udgangen af 1933 maa udtræde af Raadet, fordi Husmandsorganisationerne er traadt ind — skulde have Øje for, at dets Forbliven i Raadet vilde kunne betage Fællesrøsten den ønskelige Harmoni.

Rugning og Kyllingopdræt.

Foredrag ved Samvirksomheden for landbrugsfagligt Oplysningsarbejdes Fjerkrækursus den 17. og 18. Oktober 1932.

Af Konsulent *Oluf Nielsen*.

I. Rugning.

Det første Spørgsmaal, som melder sig med Hensyn til Rugning, er, om denne skal foregaa paa naturlig eller kunstig Maade. Kunstig Udrugning er absolut at foretrække, idet man ved Hjælp af denne helt kan bestemme Tidspunktet for Udrugningen, man kan faa passende Flokke af Kyllinger, som er lige gamle, og, ikke mindst, det er langt lettere at holde Kyllingerne fri for Sygdomme, end naar de er udrugede paa naturlig Maade.

Tidspunktet for Rugning vil afhænge af, til hvilket Brug Kyllingerne skal anvendes. Antallet af Rugeæg bør være 4,5 à 5 for hver Hønneke, man ønsker i læggemoden Alder. — Dette vil synes at være højt regnet, men viser sig almindeligvis at holde Stik.

Dernæst kommer Rugeæggenes Kvalitet. Her maa man skelne mellem Befrugtning og Klækningsevne, da disse er afhængige af forskellige Faktorer og ikke altid staar i Forhold til hinanden. Naar kun faa Æg er befrugtede, kan det skyldes, at der er for mange Høner til hver Hane. Et passende Antal er for svære Racer 10—14 og for lette Racer 15—20. Desuden kan Fodringen spille nogen Rolle for Befrugtningen og megen for Klækningsevnen, hvilket dog ikke hører ind under det foreliggende Emne. Forsøg med at bøde paa Vitaminmangel i Foderet ved at give Rugeæg Sollys hver 3. Dag, eller med Bestraaling med ultraviolet Lys 15 Minutter daglig under Rugningen synes i nogle Tilfælde at fremme Klækningsevnen, men i Praksis maa Værdien af en saadan Bestraaling sikkert anses for tvivlsom. Mange Forsøg har vist, at høj Æglægning før Rugesæsonen ikke paavirker Æggenes Rugeevne, men Grunden er sikkert den, at der ved

disse Forsøg har været anvendt en yderst korrekt Fodring, og Praksis viser, at naar Dyrenes Lægning har været stærkt forceret før Rugesæsonen, bliver Kyllingerne som Regel svage.

Gennem mange Forsøg har man søgt at finde en Korrelation mellem synlige Egenskaber ved Æggene og Rugeevnen. Følgende Egenskaber har været undersøgt: Ægstørrelse, Ægfarve, Længde, Diameter, Vægt, Vægtfylde af Æg og Tykkelse af Æghinder, men i intet Tilfælde har der vist sig at være et bestemt Forhold mellem disse Egenskaber og Klækningsevnen. Derimod klækker Æg med normal Skal langt bedre end Æg med abnormt tynde eller ujævne Skaller. Ligeledes er Æg med normal Ægform bedre end abnormt lange og spidse eller meget runde Æg.

Langt den største Fremgang i Æggenes Rugeevne maa dog sikkert søges gennem forbedret Avlsarbejde. Befrugtningsevnen kan vel kun i ringe Grad siges at være arvelig, men Æggenes Klækkeevne er det absolut, og man kender dog ogsaa indenfor Fjerkræ letale Anlæg, af hvilke der muligvis findes flere, idet Dødelighed paa Grund af saadanne indtræffer paa to forskellige Stadier af Rugningen, nemlig omkring 3.—4. Dagen og 16.—18. Dagen. Desuden bidrager Indavl til at reducere Æggenes Rugeevne. Æggene bør desuden være hele, rene og ikke for smaa, da Ægstørrelsen er arvelig.

Efter Æggenes Kvalitet kommer Opbevaringen af disse. Naar et befrugtet Æg bliver lagt, er Ægcellen allerede delt flere Gange, men denne Udvikling standser, naar Ægget afkøles til 15 °—18° C. Bliver Ægget derimod ikke afkølet, eller udsættes det senere for denne Temperatur, fortsættes Udviklingen langsomt til stor Skade for den naturlige Udvikling i den normale Rugetemperatur i Rugemaskinen. Hvis Ægget afkøles meget hurtigt eller meget stærkt, vil Kimen ogsaa tage Skade og dø under Rugningen. Æg er en Emulsion, og naar det udsættes for Frost, vil det undergaa en Forandring, som gør det umu-

ligt for Fostret at omsætte Hviden. Selv om Ægget først fryser ved $2^1/_2{}^0$—$2^3/_4{}^0$ C., bliver Hviden tyndere allerede ved 4° Varme, og Fostret vil da ofte dø, om ikke før, saa ved Rugningens 14.—16. Dag. Rugeæg maa derfor helst opbevares i en Temperatur af 10° C. Æggene bør desuden opbevares i Mørke og maa ikke udsættes for overdreven Tørring eller Fugtighed. Skal Rugeæg transporteres, maa de beskyttes mod Stød og Rystelser og maa da staa i Ro nogle Timer, før de lægges til Rugning.

Med Hensyn til Æggenes Alder, naar de lægges til Rugning, saa har en Del Forsøg vist, at Rugeevnen aftager, og Antallet af abnorme Kyllinger tiltager med Alderen, men at Kvaliteten forringes stærkest, naar Æggene bliver over 10 Dage gamle, og man kan derfor af praktiske Hensyn forsvare at gemme Æggene i 10 Dage. Naar Æg opbevares i 10 Dage før Rugningen, kan det være gavnligt at vende dem nogle Gange, men Forsøg har vist, at Rugeevnen ikke forøges i større Grad ved Vendingen.

Som Rugerum bør anvendes et Lokale, hvori Temperaturen kan holdes nogenlunde konstant, og hvor der ikke er for tørt. En Kælder er at foretrække, men et Værelse, helst i Nordsiden og med ikke for store Vinduer, kan ogsaa anvendes. Ventilationen af Rugerummet kan foregaa gennem Vinduer, men inden for disse bør anvendes en Skærm, saaledes at der ikke bliver Træk direkte paa Rugemaskinerne. Er mange Maskiner anbragt i en Kælder, kan det være gavnligt at anbringe et Udsugningsrør med nederste Aabning ca. 35 cm fra Gulvet. Temperaturen i Rugerummet bør være ca. 15° C.

Hvilken Rugemaskine, der skal anvendes, maa afgøres af hvor mange Kyllinger, der skal udruges. Til indtil 800 Æg anvendes Fladrugere, og derover Motorrugere. Varmekilden er som Regel Petroleum, og kun hvor Elektricitet er billig og absolut konstant, bør denne bruges til Opvarmning. Ved Køb af Rugemaskine bør man tage Hensyn til det anvendte Materiale, da de Penge, som spares ved Køb af en billig Maskine, ofte sættes til gennem

daarlige Rugeresultater. Om Varmen overføres fra Lampen til Æggene gennem opvarmet Luft eller varmt Vand er ligegyldigt. Rugemaskinen opvarmes mindst to Dage før Indlægningen af Æggene, for at Regulatoren kan afprøves. Termometrene bør ogsaa prøves, hvis disse ikke er garanteret korrekte.

Hvor Æggene anbringes i Vuggevendere eller i andre Bakker, hvor de staar oprejste, bør den spidse Ende vende nedefter, da Kyllingen vil vende Hovedet opefter og skal have dette vendt mod Luftblæren, som findes i den brede Ende af Ægget, da Kyllingen aander gennem denne, idet baade Skal og Hinde her bliver mere porøs end i den spidse Ende. Er et Æg vendt forkert, kan Fejlen dog rettes indtil Rugningens 10. Dag, efter hvilken Tid Kyllingen ikke mere er i Stand til at vende sig, og Resultatet bliver, at en Del Kyllinger ligger i unaturlige Stillinger og ikke er i Stand til at sprænge Skallen. Undersøgelser har vist, at 50 pCt. af Kyllinger, døde omkring 18. Dagen, laa i unormale Stillinger eller var abnormt udviklede.

Temperaturen er et af de vigtigste Punkter i kunstig Rugning. Ved Rugning under Høns vil Temperaturen paa Æggets øverste Side være ret konstant paa 102 °—103,5 ° F., medens Temperaturen paa Undersiden vil være 15 °—18 ° mindre i Rugningens Begyndelse. Temperaturen her vil saa stige 9 °—13 ° til 14. à 15. Dagen og vil derefter igen falde ca. 2 ° fra 17. Dagen. Dette viser tydeligt Betydningen af, at Temperaturen bliver maalt nøjagtigt ved Overkanten af Æggene, naar der ruges paa Fladruger. Det er imidlertid en meget almindelig Fejl, at Termometret anbringes for højt, hvorved Varmemaalingen bliver misvisende, og Æggene først klækker mellem 22. og 24. Dagen og naturligvis med daarligt Resultat. Lige saa uheldigt er det, naar Termometret anbringes for lavt, idet Gennemsnitstemperaturen da bliver for høj, og Kyllingerne kan da begynde Klækningen allerede den 17. Dag. For ikke at faa misvisende Temperatur, ved at Ter-

mometret hviler paa et Æg med dødt Foster, bør Termometret anbringes frit med Kviksølvskuglen i Linie med Overkanten af Æggene, og Temperaturen holdes da paa ca. 103° F. under hele Rugningen.

I Motorrugere bliver Forholdet et andet. Her er Temperaturen den samme overalt i Maskinen, idet Luften holdes i stadig Cirkulation med den elektriske Vifte. Her er det Gennemsnitstemperaturen, der bliver maalt, og denne holdes da paa 99,5° à 100° F. (37,5°—37,8° C.). Det vil ses, at Rugning paa disse to Maskintyper er helt forskellig, men baade Rugeresultat og Kyllingernes Livskraft i begge Maskiner er den samme. I begge Maskiner maa Temperaturen holdes saa konstant som muligt, da større Svingninger giver abnorme Kyllinger.

Under Rugningen maa Æggene stadig vendes, da Blommen er lettere end Hviden og vil stige til Toppen af Ægget, hvor det voksende Foster, som altid er øverst paa Blommen, hurtig vil vokse fast paa Skallen og dø. Ved naturlig Rugning vil en Høne vende Æggene saa ofte som hver Time baade Dag og Nat, men Forsøg har vist, at to Gange daglig er tilstrækkeligt, men at der dog er en Tendens til bedre Resultat, naar de vendes indtil 5 Gange daglig. Forskellen er dog som Regel saa ringe, at man i Praksis kan nøjes med at vende Æggene 2 à 3 Gange daglig. Vendingen foregaar fra 1.—18. Dagen.

Ventilationen er af største Vigtighed under Rugningen, idet Fostrene bruger megen Ilt og afgiver en Mængde Kulsyre (ca. 3 l) under Rugningen. Med ringe Ventilation vil Kulsyreindholdet stige i Rugemaskinen, og Fostrene vil da mangle Ilt, hvilket giver misdannede og døde Kyllinger. Hvis f. Eks. Iltindholdet i Luften synker til 10—15 pCt., dør Kyllingen i Løbet af 3 Dage. Da Forbruget af Ilt stiger under Rugningen, maa Ventilationen, naar Talen er om Fladrugere, forøges mod Slutningen af Rugningen, og jo varmere der er i Rugerummet, des mere Hensyn maa man tage til Ventilationen, idet denne foraarsages af Forskellen i Temperatur inde i Maskinen

og i Rugerummet. Afkøling af Æg har været almindeligt anvendt tidligere, og man har anset det for nødvendigt, da Æggene ved naturlig Rugning afkøles, naar Hønen forlader Reden. Det er dog kun nødvendigt, naar der anvendes Fladruger med svag Ventilation, og en Regel for Køling af Æg kan ikke gives, da denne maa rette sig efter Konstruktionen af de forskellige Maskiner; kun gælder det altid, at jo varmere der er i Rugerummet, des længere maa Æggene afkøles. Forøvrigt giver Brugsanvisning for de forskellige Maskiner Anvisning paa, om Køling skal være nødvendig eller ikke. Ved Motorrugere foregaar Ventilationen ved, at Luften tvinges rundt af en elektrisk Vifte. Cirkulationen foregaar her mekanisk og uden Hensyn til Temperatur i Maskine og Rugerum, og i Motorrugere af Standard Fabrikater er Maskinerne tilstrækkeligt afprøvede til at kunne virke i Rugerum med forskellig Temperatur indenfor rimelige Grænser.

Fugtighedsgraden i en Rugemaskine er det vanskeligste Punkt ved Rugningen, og ingen bestemt Regel kan sættes for Fugtighedsgraden i de forskellige Maskiner. Det er nemlig Fordampningen af Æggene, der spiller den største Rolle, og den afhænger af Fugtighedsgraden plus Ventilationen; derfor maa Fugtighedsgraden blive forskellig i de forskellige Maskintyper, da Ventilationen i disse er meget varierende. Hvor Fugtigheden i en Maskine er utilstrækkelig, udlignes dette ved at indsætte Vandbakker i Maskinen. Mange Metoder har været prøvede for at sætte en ufejlbarlig Regel for Fugtigheden under Rugningen. Der findes Fordampningsmaalere, som er en udmærket Hjælp for Nybegyndere, og man har utallige Vejninger, som skulde vise det heldigste Vægttab i Æg under Rugningen. Disse opgives i nogle Tilfælde at skulle ligge mellem 9 og 13 pCt. af Æggets oprindelige Vægt, hvilket i de fleste Maskiner skulde opnaas ved en Fugtighedsgrad af 60—70 pCt. Andre Forsøg viser imidlertid, at det heldigste Vægttab skal være 15—16 pCt. af Æggets Vægt. Hvad der foraarsager denne Forskel i

Vægttab og alligevel har givet et heldigt Rugeresultat, kan være vanskeligt at sige, men antagelig kan den skyldes Æggenes Sammensætning, som kan variere efter Fodringen og efter de enkelte Dyr, og desuden vil Vægttabet være større for smaa end for store Æg, og større for hvide end for brune Æg, og iøvrigt vil Skallens Porøsitet ogsaa spille en Rolle i denne Forbindelse.

Vægttabet i Æg viser sig delvis i Luftblærens Størrelse, og man kan til en vis Grad maale sig til Fordampningens Korrekthed ved Maaling af Luftblærens Størrelse. Denne vil ganskevist variere efter Æggets Form, men i Forhold til Æggets Diameter vil Luftblæren være ret konstant, og den 18. Dag vil Luftblærens Størrelse, naar den er mest korrekt, være mellem 0,81 og 0,83 Gange Æggets Diameter. Der kan dog være betydelige Afvigelser, og Rugeresultatet kan alligevel blive godt, hvilket viser, at der maa maales et ret stort Antal Æg for at faa et helt paalideligt Gennemsnit. Saadanne Maalinger kan foretages med et dertil beregnet Sæt Ringe, som findes i Handelen.

Æggene maa lyses 7. Dagen, hvorpaa ubefrugtede Æg og Æg med døde Fostre fjernes, og 14. Dagen, da øvrige Æg med døde Fostre fjernes for ikke at forurene Luften.

Hvor Hønsene er kontrollerede, og Æggene fra hver Høne er mærkede, er det godt at udruge hver Hønes Æg for sig og mærke Kyllingerne, saa de senere kan kendes. Til smaa Flokke kan Mærkning i Bindehuden anvendes, til større Flokke bruges Ringe.

Skal Kyllingerne forsendes, bør forsvarlige Æsker anvendes, og i Bunden af disse bør lægges Papir og over dette Træuld, Hakkelse eller lignende. Paatale bør altid finde Sted, hvor Kyllinger ikke transporteres paa forsvarlig Maade, og navnlig maa de aldrig udsættes for Træk.

Rugemaskinen bør afvaskes og desinficeres grundigt efter hver Rugning. Til Desinfektion anbefales af Veterinærdirektoratet Formalin, og Maskinen skal da helst staa lukket et Døgn. Dette er ugørligt i Motorrugere, hvor der til Stadighed er Æg til Rugning. Her maa man

da tage Klækkebakkerne ud og desinficere disse. Forøvrigt anvendes der nu i stor Udstrækning specielle Maskiner til Klækning af alle Æg, og Desinfektion bliver da mulig, idet en saadan Maskine tømmes helt ved hver Rugning.

II. Kyllingopdræt.

Naar vi af Hensyn til Markedet og Ægpriserne maa producere friske Æg hele Aaret (ligesaavel som Smør produceres hele Aaret), maa vi lægge Kyllingerne til saa tidligt paa Foraaret, at de kan komme i Lægning, naar de gamle Høns gaar i Fældning i Efteraaret. Desuden er det langt lettere at opdrætte Kyllinger tidligt paa Foraaret, førend Jorden bliver varm, og Sygdommene bliver aktive. Kyllingerne i hvert Hold bør være lige gamle, og hvor det kun drejer sig om 500 Kyllinger, er det lettest at have dem alle i eet Hold. Dette i Forbindelse med et stærkt paakrævet bedre Avlsarbejde medfører Specialisering af Hønsebesætningerne, saaledes at disse deles i Avlsdyr og Brugsdyr, og Hønseholderne, som kun holder Høns til Produktion af Spiseæg, bør købe Kyllinger i Stedet for selv at udruge disse.

Antallet af Kyllinger, der skal købes, vil variere meget efter Heldet med Opdrættet, men naar der regnes med 50 pCt. Haner, 15 à 20 pCt. Dødelighed til læggemoden Alder og enkelte Hønneker, som er saa langt tilbage i Udvikling, at det er urentabelt at lade dem indgaa i Besætningen, saa finder man, at der kun bliver 1 Hønneke for hver $2^1/_2$ à 3 daggamle Kyllinger.

Antallet af Hønneker i Forhold til Besætningens Størrelse kan variere en Del efter Dyrenes Kvalitet, men det er en Kendsgerning, at Dyrenes Lægning er højest første Aar, og at den derefter aftager hvert Aar, og at en Del af Besætningen derfor maa fornyes hvert Aar for at naa en tilstrækkelig høj Lægning til at kunne blive lønnende. Hvis man gaar til den modsatte Yderlighed og fornyer hele Besætningen hvert Aar, vil man vel naa en meget

høj Lægning, men Udbyttet vil oftest blive mindre, idet Dyrene, der sættes fra til Slagtning, ofte sælges for $^1/_3$ af det, en Hønneke koster, naar den er læggemoden. Dette kan dog variere efter de Priser, man kan opnaa for Slagtefjerkræ. Derfor maa man finde Balancen mellem Antallet af gamle Dyr med lav Lægning og ringe Afskrivning, og nye Dyr med høj Lægning, men med større Afskrivning hvert Aar, og jeg formoder, at med de Gennemsnitspriser, der opnaas, og de Gennemsnitsdyr, der holdes, bør der være omkring 50—60 pCt. Hønneker i en Besætning.

Naar man nu ved, at hele Opdrættet af Hønneker kan tage varig Skade af blot een eneste Fejl begaaet mod Kyllingerne, vil man forstaa Betydningen af at faa Kyllingerne godt opdrættet. Derfor er der sikkert noget godt i den tiltagende Tendens til at købe 8—10 Ugers Hønneker, som er over den farlige Alder, naar Erfaringen har vist, at der i Løbegaardene findes Sygdomme, eller man af andre Grunde har vanskeligt ved at opdrætte Kyllinger.

Angaaende Kyllingmødre saa skal her kun omtales kunstige Kyllingmødre, da Kyllinger absolut skal holdes borte fra Høns under Opdrættet. Kassemødre kan anvendes til mindre Flokke af Kyllinger indtil 150—200. Tidligt paa Foraaret bør disse staa inde, senere kan de staa frit ude. Kassemødre har den Ulempe, at Temperaturen skal holdes konstant, og at der skal sørges for god Ventilation, naar saa mange Kyllinger ligger i et lille Rum. (Paraplymødre har den Fordel, at Varmen aftager gradvis fra Ovnen, og Kyllingerne kan da selv finde den Temperatur, der passer dem bedst). Paraplymødre, enten til Petroleum, Kul, Koks og Briketter, eller til Brænde og Tørv maa altid staa i et Hus og kan bruges til Flokke fra 200—600 Kyllinger. Petroleumsbrændere er lette at anbringe, men er brandfarlige, kostbare i Brug og giver daarlig Luft i Rummet, og har vanskeligt ved at opvarme Rummet i den kolde Aarstid. Kul-, Koks- og

Briketovne samt Ovne til Tørv og Brænde fordrer efter Loven en muret Skorsten, hvilket desværre forhindrer Brugen af de flyttelige Kyllinghuse, som er den bedste Hjælp i Kampen mod Sygdomme. Der kan dog gennem Politimestrene søges Tilladelse til som Skorsten at anbringe Rør gennem Taget, hvilken Tilladelse som Regel bliver givet, naar der er Blikplade uden om Røret og mindst 22 cm mellem Røret og Træet. Brandfaren ved saadanne Ovne er da ogsaa yderst ringe. Ovne til Kul, Koks og Briketter bør være forsynede med Regulatorer.

Paraplyvarmere til Elektricitet er renlige, men kun praktiske, hvor denne er billig og meget konstant. Saadanne Kyllingmødre afgiver kun ringe Varme til Rummet, og Kyllingerne bliver ofte forkølede ved Brugen af saadanne, særlig i den kolde Aarstid.

Lange Kyllinghuse med Centralvarme anvendes en Del til fuldkommen Tilfredshed, men for at bruge disse med Fordel skal man dog opdrætte mange Kyllinger, og de skal være omtrent lige gamle, — navnlig bruges Centralvarme til Opdræt af Vinterkyllinger til Slagtning, men flere Steder bliver de nu erstattet af Paraplymødre til Kul, Koks og Briketter.

Batterimødre eller Bure er i de sidste Par Aar kommen i Brug. Ved disse spares Plads, da der er 4—6 Bure i Højden. Kyllingerne gaar paa Traadnet, der er tørt og renligt. Nogle Bure er ikke opvarmede, hvorfor de maa anbringes i opvarmede Rum, hvilket har den Ulempe, at der bliver for varmt i de øverste Bure og for koldt i de nederste. De fleste Bure er dog opvarmede og er da gode til smaa Kyllinger, men bør kun bruges, til disse er 3, højst 4 Uger gamle, og det er saa nødvendigt at have en Kyllingmoder at anbringe Kyllingerne under efter den Tid. Saadanne Bure kan ogsaa bruges til Fedebure, men har dog den største Berettigelse paa Rugerier, hvor det ofte er nødvendigt at skaffe Plads til mange Kyllinger i kortere Tid.

Af de forskellige Kyllingmødre bliver Kulovne med

Regulator og Paraplyskærm at foretrække til Flokke over 150—200. Ovnen opvarmes til 37° C. midt under Skærmen, et Par Dage før Kyllingerne sættes ind. Paa Gulvet under Ovnen strøs Sand, længere ude paa Gulvet Avner. Ca. $^1/_2$ m fra Paraplyen sættes en Skærm af Tagpap eller andet Materiale 30—40 cm høj, saaledes at Kyllingerne holdes samlede omkring Ovnen og ikke udsættes for den kolde Træk ved Gulvet, som foraarsages af, at den varme Luft over Ovnen stiger mod Loftet, og den kolde Luft langs Ydervæggene suges ind mod Ovnen. Kyllingerne fodres og vandes indenfor Skærmen, som gradvis flyttes længere bort fra Ovnen, og efter nogen Tids Forløb kan Skærmen fjernes om Dagen og sættes for om Natten. For at Kyllingerne ikke skal samle sig i Krogene, hvor de bliver forkølede, og en Del ofte kvæles, kan man afrunde Krogene ved Hjælp af Net.

Fodertrug og Drikketrug bør være af en saadan Konstruktion, at Kyllingerne ikke kan træde i dem, og at Indholdet ikke kan spildes. For at holde rent og tørt omkring Trugene kan disse anbringes paa Net 4—5 cm over Gulvet. I Tilfælde af alvorlige Udbrud af smitsomme Sygdomme som Koccidiose, har man med Held lagt Net over hele Gulvet, da Gødningen og dermed Smittefaren er faldet igennem, og Sygdommen har været under Kontrol med det samme. — Net over hele Gulvet bør dog kun anvendes i meget alvorlige Tilfælde.

Naar Kyllingerne er store nok til at sidde paa Pinde, kan man anbringe 2 × 2 Tommers Pinde langs med Væggene. Der kan slaas Net (1 Tommes Masker) under Siddepindene, og Kyllingerne vil da hurtigt lære at sidde paa disse i Stedet for imellem og under dem.

Kyllinghuset og Behandlingen af Kyllingerne i Huset er dog kun den letteste Del af Kyllingopdrættet. For medens Kyllinghuset kan desinficeres, og Sygdomme kan bekæmpes her, saa er Rensning af Løbegaarde overordentlig vanskelig, og selv om der bruges Kalk paa disse, udryddes Sygdomme som Koccidiose ikke, og hvor det

gælder større Løbegaarde, er det umuligt at fjerne og nedgrave et Lag af Jorden. Af Hensyn til Koccidiose, som findes næsten alle Steder, men ogsaa af Hensyn til Gabeorm, som dog har langt mindre Udbredelse, er man da henvist til, enten at opdrætte Kyllinger paa ren Løbejord hvert Aar (d. v. s. Jord, hvor der ikke har været Høns eller Kyllinger de to foregaaende Aar, hvilket Tidsrum hengaar, før Koccidiesporerne er døde, efter at de har forladt Dyrene), eller ogsaa at holde Kyllingerne borte fra Løbegaardene til de er 2 à 3 Maaneder gamle, efter hvilket Tidspunkt de er mindre modtagelige for nævnte Sygdom.

Det første af disse Systemer fordrer transportable Huse med Trægulv og 3 Skifte af Løbegaarde, hvortil de voksne Høns ikke har Adgang, hvilket nødvendiggør, at alle 3 Løbegaarde er indhegnede, eller at Hønsene ikke gaar frit.

Det andet System tillader faste Huse, hvilket har den Fordel, at Kyllinghuset kan ligge nærmere Beboelsen, men da Dyrene maa staa indelukkede, vil der blive flere Vanskeligheder med Fjerpilning og Kannibalisme. For at skaffe Kyllingerne Adgang til direkte Sol og frisk Luft kan der anbringes en Platform af $^1/_2$ eller $^3/_4$ Tomme Net udenfor Huset. Her undgaar Dyrene Berøring med Jorden, og Platformen er altid ren og tør, da Gødningen falder gennem Nettet. Dette System har den Fordel, at Kyllingerne er beskyttede mod Krager, Rotter, Katte o. s. v. Der maa da ikke have været Fjerkræ i Løbegaarden fra det foregaaende Efteraar, og naar saa megen Gødning som mulig har været afrevet, Jorden kalket og gravet og tilsaaet saa tidligt som muligt om Foraaret, vil der ikke være større Fare for Sygdomme, selv om Kyllingerne slippes ud, naar de er 6 à 8 Uger gamle.

Ofte bruges begge Systemer, idet Kyllingerne opdrættes i Huse nær Beboelsen, og naar de kan undvære Varmen, flyttes de ud paa en Græsmark enten i transportable Huse eller i lette Skure med Bund af Net eller Trem-

mer. Selv om der er Huse til Dyrene, kan saadanne Skure med Fordel anvendes i Løbegaarde baade til Høns og Kyllinger, da de beskytter Dyrene baade mod Sol og Regn. Foder- og Drikketrug kan ogsaa passende anbringes i saadanne Skure.

Naar Fodertrug anbringes i Løbegaarde, bør de være konstruerede, saa Foderet er beskyttet mod Regn, og der bør altid findes tilstrækkelig Plads ved Trugene, da der i modsat Fald bliver for mange Dyr, der sættes tilbage i Udvikling.

Hanerne bør fjernes fra Hønekyllingerne, saa hurtig de kan kendes, og slagtes, saa snart de er slagtefærdige. Dels for at give mere Plads til Hønerne, og dels fordi det giver Tab at beholde Hanerne længere end højst nødvendigt. Hvor der arbejdes med kønsvisende Krydsninger, kan Høne- og Hanekyllingerne opdrættes hver for sig fra Begyndelsen.

I Løbegaardene bør der plantes for at give Læ og Skygge, men dog ikke tættere, end at Jorden kan behandles og tilsaas. Hvor Kyllingerne i Voksetiden flyttes til en Græsmark, bliver der ofte saaet en Række Solsikker, som giver udmærket Læ og Skygge. — Under transportable Kyllinghuse, hvor der er Brædde gulv, vil der ofte findes Rotter, og der bør derfor anbringes Net omkring Husene, da Rotter ofte foraarsager betydelige Tab af Kyllinger.

Hønnekerne bør aldrig tillades at gaa i Lægning, før de virkelig er læggemodne, hvilket for lette Racer almindeligvis vil være, naar de er mellem 5 og 6 Maaneder gamle, og svære Racer mellem 6 og 7 Maaneder. Før de paabegynder Lægningen, bør Dyrene flyttes til det Hus, hvor de skal tilbringe Vinteren, da Flytning, efter at Lægningen er begyndt, ofte medfører, at Dyrene gaar i Fældning og standser Æglægningen.

Landbrugsskolens og Landbrugspressens Virksomhed.

Uddrag af Foredrag ved Samvirksomheden for landbrugsfagligt Oplysningsarbejdes Møde den 22. Oktober 1932 af Landbrugslærer *K. Møller* og Redaktør *K. Raunkjær*, M. F.

I.

Landbrugsskolen.

Af *K. Møller.*

Efter at have hørt paa de Ord, der allerede er sagt i Dag, kunde jeg ønske, at én, der er ældre i Landbrugsskolens Tjeneste, skulde føre Ordet om Landbrugsskolens Virksomhed.

Naar flere Organisationer paa Landhusholdningsselskabets Foranledning gaar sammen i den ny Samvirksomhed, kan man vel godt bruge Billedet om Forældre og Børn, og det gamle Selskab maa — for at blive i Billedet — tage sig af Børnenes Opdragelse. Det er meget vigtigt at kende Børnenes Karakter. Konsulenterne trænes i Hverdagens Arbejde til at klare enhver tænkelig Situation og bliver herunder meget livlige og bevægelige. Landbrugsskribenterne er vant til, som erfarne Sekundanter, at skridte Duelafstanden ud, og jævnligt klinger deres egen »Skræp«; enhver præges af sin Bestilling. — Landbrugsskolens Folk lever mere stille og har derfor et mere sart Gemyt.

Det er dyrt at have Børn, hvad Landhusholdningsselskabet nok skal faa at mærke i den ny Samvirksomhed. Sunde Børn skal altid vise god Madlyst, og jeg tror at turde love, at herpaa skal det ikke skorte! Jeg vil anmode om, at man udfører et Fodringsforsøg — Formanden har jo Greb paa sligt — for at konstatere, hvilket Stof, vi, der staar i Landbrugets forskellige Oplysningsarbejder, trænger mest til og har mest Lyst til. Forsøget vil ganske sikkert vise, at det er Stoffet »Viden«!

Med Hensyn til at skaffe denne Kost bør vi være ihærdige, og enhver Bestræbelse, der har til Formaal yderligere at hjælpe os til en forøget Viden, maa hilses velkommen, og vi takker Landhusholdningsselskabet for den Haandsrækning, vi faar gennem den ny Samvirksomhed!

Paa Konsulentens Bord staar en Telefon, der spørger ham om alt mellem Himmel og Jord og et godt Stykke ned i denne, og skal han slippe nogenlunde fra de forskellige Spørgsmaal, er der saa vist Brug for Viden. Landbrugsskribenten tumler samtidig med Stof, der ikke har mindste Berøringspunkter; han maa spænde over adskillige Oktaver, om der skal blive Klang i Musikken. Og har Landbrugsskolemanden det paa en Maade lettere end de to andre Grupper i Samvirksomheden, fordi Kravene til ham knap er saa springende, saa er paa den anden Side Nerven i Landbrugsundervisningen den ikke blot at give Anvisning paa, hvordan dette eller hint skal gøres, hvad man i Konsulent- og Kursusvirksomhed ofte maa nøjes med, men ogsaa at give Eleverne Forstaaelse af, hvorfor man netop maa gøre det saaledes.

Er den Anvendelse, vi gør af vor Viden, end forskellig, har vi alle Brug for det samme. Vi ved, at vi Landbrugsskolefolk kan hente mange Impulser og megen Viden ved Samvær med Fagfæller, der staar paa andre Fronter, og kan vi ved Lejlighed i den ny Samvirksomhed yde noget, der kan gavne Oplysningsarbejdet og dermed det Erhverv og det Folk, vi alle tjener, er vi rede.

Grundlaget for Landbrugsskolens Undervisning dannes af: 1) Naturvidenskabelige Sandheder og 2) Forsøg og praktiske Erfaringer. Selve Grundlaget maa være det samme ogsaa i Fremtiden, men Anvendelsen deraf vil altid være til en vis Grad tidspræget. Vi har f. Eks. slaaet fast, at en stor Produktion som Regel gav en billig Produktion, men vi kommer maaske snart til at opleve, at en saadan Sætnings Gyldighed ændres af Pro-

duktionen uvedkommende Forhold som Valutarestriktioner, Afspærringer o. a. Vi kan da let tvinges til at anvende vor Viden saaledes, at vi under de givne Forhold bedst mulig kan klare os uden fremmede Tilførsler, at vi maa gøre den enkelte Bedrift til en Enhed.

I Merkantilismens Tidsalder var Statstanken raadende og bestemmende for Landets Politik; Hovedsagen var, at Staten — Helheden — klarede sig bedst muligt. Den enkeltes Bevægelsesfrihed indsnævredes derved stærkt. Som Modstykke dertil følger Frihandelens store Tidsbølge, der begunstiger Individet og gaar ud fra, at alle har det godt, naar den enkelte har uhindret Adgang til at arbejde og høste Frugten deraf. Selv om vi ikke var blinde for, at Systemet havde mange Udvækster, befandt vi os alligevel godt, da vor Skude vuggede paa Frihandelens Bølge. Nu gaar der Bølger paa tværs, og vort Skib ruller. Bølgerne er Kommunisme, Fascisme, Nazisme, Ottowa, Told og Valutarestriktioner. Det store Spørgsmaal er nu, om det bare er et forbigaaende Uvejr, en Rystelse af et sundt System, eller det er noget varigt. Hvis det er Historiens Frugter, vi ser modnes, maa vi indstille os paa det sidste, selv om vi stadig haaber det første.

Her ligger vort store altoverskyggende Spørgsmaal i Nutiden — ogsaa for vor Landbrugsundervisning, for er end Grundlaget for denne altid nogenlunde det samme — naturligvis med de Ændringer, en fyldigere Erkendelse kan gives os — saa maa vi stille Undervisningen i Forhold til Tiden. At vi langsomt famler os frem, bør ingen bebrejde os, for vi skulde jo nødig til at køre frem og tilbage i hurtigt Tempo.

Gaar vi til Historien, ser vi, hvilken enorm Betydning det har, om et Folk har Mænd, der kan slutte rigtigt om Fremtidens Linier og Muligheder og forstaar at forberede gennemgribende Ændringer lang Tid forud. Hvis det er et historisk Tidehverv, vi oplever, skal der ske gennemgribende Ændringer i vort Folk. Kan den ny

Samvirksomhed ikke sætte ind her og skabe et Fristed, hvor der frit kan tales ogsaa om den Fremtid, ingen kender, et Sted, hvor Tanker kan vækkes og stækkes, men ogsaa sejre, hvis de fortjener det, uanset hvor de kommer fra.

Vi mener at have oplevet meget smukt og rigt baade fagligt og menneskeligt i den svundne Tid, og vi vil glædes umaadeligt, om Skyerne spredes. Sker dette ikke, maa vi dog i endnu højere Grad end hidtil sætte hver Evne ind paa uegennyttigt at tjene vort Folk og vort Erhverv og bestræbe os for at redde de flest mulige af Fortidens aandelige og materielle Værdier over i Fremtiden.

II.

Landbrugspressen.

Af *K. Raunkjær.*

Samvirksomheden for landbrugsfagligt Oplysningsarbejde blev stiftet i rette Øjeblik, eftersom det jo med fuld Ret kan siges, at Formidlingen af landbrugsfaglig Oplysning aldrig har været stillet overfor større og vigtigere Opgaver end under den alvorlige Landbrugskrise, der for Tiden hjemsøger Danmark som vel næsten alle andre Lande i Verden. Vi maa derfor være Det kgl. danske Landhusholdningsselskab overordentlig taknemmelig for, at det højtansete Moderselskab for vore landøkonomiske Foreninger har villet tage Førerskabet indenfor den nystiftede Samvirksomhed, og tillige har givet denne Hjemsted og Virkeplads i sit Hus med de smukke og gode Traditioner.

Noget af det, man fra Udlandets Side i særlig Grad fæster Opmærksomheden ved i vort Landbrugssystem. er netop den stærkt udviklede Forbindelse og Samvirken mellem Videnskaben og Forsøgsvæsenet og det praktiske Landbrug. Denne vidtomfattende Vekselvirkning. der kun er mulig i et Land med en dybtgaaende Folkeoplysning, er utvivlsomt, naar alt kommer til alt, Hoved-

aarsagen til, at det er lykkedes for dansk Landbrug at arbejde sig frem til det nuværende høje Standpunkt.

I de sidste 50 Aar har Landbruget i Danmark gennemløbet en mægtig Udvikling, der er uden Sidestykke i vor Landbrugshistorie eller i noget andet Land. Medgang og Modgang har vekslet, men Udviklingen har stadig været opadgaaende til Verdenskrigens Udbrud og efter Krigsaarene under Produktionens Genrejsning, indtil den øjeblikkelige Landbrugskrise for Alvor satte ind. Arbejdsresultaterne vidnede om en landbrugsfaglig Dygtighed, der var Landbostanden og Landet til Ære, hele Erhvervslivet og Samfundet til stor Gavn og rig Udvikling.

Der er herunder stillet store Krav til Formidlingen af landbrugsfaglig Oplysning, hvilket har ført til en betydelig Udvikling af dette Arbejde, baade i Omfang og Kvalitet, og Kravet fra det praktiske Landbrugs Side vil sikkert ikke blive mindre i den overmaade vanskelige Tid, vi gaar i Møde. Vi staar i Øjeblikket utvivlsomt ved Afslutningen af forannævnte 50 Aars Periode og ved Indgangen til en ny Arbejdsperiode. Det industrialiserede danske Landbrug med Storproduktion af 1. Klasses Standardvarer, navnlig af Smør, Bacon og Æg, har i de senere Aar mødt stærkt stigende Vanskeligheder paa Udlandets Markeder. Told, Kvota, Præference m. m. har været Afspærringspolitikkens Stoppesignaler, medens den nationale Selvforsyningstanke mere og mere kom til at spille første Violin i Staternes Handelspolitik. Konsekvensen heraf vil for det danske Landbrug nødvendiggøre en ændret Indstilling af Produktionen, saa den i saa stor Udstrækning som muligt baseres paa Høsten paa Landets egen Jord og gennemføres i et Omfang, der er nøje afpasset efter Markedets Behov, eller efter den fastsatte Kvota for Danmarks Andel i Importen til andre Lande.

Under det store og uhyre vanskelige Arbejde, der nu forestaar, vil der utvivlsomt i høj Grad være Brug for et energisk, dygtigt og mangesidet landbrugsfagligt Op-

lysningsarbejde. I en trang og fattig Tid gælder det jo især om, at alle Hjælpekilder udnyttes; intet maa lades upaaagtet eller gaa til Spilde. Netop i en saadan Tid vil den nystiftede Samvirksomhed sikkert faa mange betydelige Opgaver at løse, ja, Opgaverne begyndte straks at melde sig ved Starten den 1. April 1932.

I over 100 Aar har der eksisteret en landøkonomisk Fagpresse i Danmark. Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs officielle Organ: »Tidsskrift for Landøkonomi«, oprettet 1814, er vort ældste Landbrugstidsskrift; nu har vi ialt ca. 50 landøkonomiske Ugeblade og Tidsskrifter, nemlig 3 almindelige Landbrugsblade (Landsblade) og 6 provinsielle Landbrugsblade, 13 Medlemsblade for lokale Landbo- og Husmandsforeninger og 28 Specialblade og Tidsskrifter.

Den danske Landbrugspresse er altsaa en ret bred Hovedvej til Befordring og Formidling af landbrugsfaglig Oplysning, en Hovedvej, hvor praktiske Landmænd, Landbrugslærere, Konsulenter og andre Landøkonomer altid har kunnet mødes og færdes i god Forstaaelse og med det Formaal at bidrage til Landbostandens faglige og kulturelle Udvikling og til Landbrugserhvervets Fremgang. Til at begynde med var det navnlig Videnskabsmænd med praktisk Forstaaelse, landbrugskyndige Præster og Godsejere med akademisk Uddannelse, der optraadte som Landbrugsskribenter. Senere kom Landbrugsskolernes Lærere til, medens det nu især er Konsulenter og Forsøgsmænd, et stort Antal Praktikere, sammen med de til Landbrugspressen knyttede Fagmænd, der skriver i vore Landbrugsblade og Tidsskrifter.

Fra første Begyndelse har den danske Landbrugspresse haft tre Hovedopgaver:

1) at bringe solid landbrugsfaglig Oplysning til praktiske Landbrugere,
2) at behandle Landbrugets erhvervsøkonomiske og handelspolitiske Forhold, og
3) at bringe Efterretninger om Handels -og Markedsforholdene i Ind- og Udlandet.

Hvad den førstnævnte Opgaves Løsning angaar, saa stiller den ret store Fordringer til en faglig Artikel, skrevet for praktiske Landbrugere: den skal være kort og klar, livlig og letforstaaelig, aktuel og indeholde solide Oplysninger om Emnet. Illustrationer spiller en stor Rolle i Nutidens Landbrugspresse; derimod ynder Læsernes store Flertal tilsyneladende ikke store Tabeller med mange Enkeltheder; en tabellarisk Opstilling med Hovedresultaterne, og en Forklaring af disse, vil i Reglen være at foretrække og kan jo ogsaa være meget oplysende.

Den faglige Landbrugsskribent maa søge at udnytte foreliggende Oplysninger fra Landbrugsvidenskaben, Forsøgsvæsenet, hvis Beretninger udgør meget vigtige og heldigvis næsten uudtømmelige Kilder, og endvidere maa de praktiske Erfaringer benyttes i saa stor Udstrækning som muligt. Forfatteren maa efter Formaalet vælge og vrage ud fra sin personlige Indsigt, Forstaaelse og Erfaring i Landbruget.

Den anden Hovedopgave: at behandle Landbrugets erhvervsøkonomiske og handelspolitiske Forhold, har altid haft en Plads paa Landbrugspressens Arbejdsprogram; i Aarene under og efter Verdenskrigen kom denne Del af Arbejdet i Forgrunden ved Siden af den landbrugsfaglige og produktionstekniske Del, og denne Stilling vil de fleste Blade sikkert bibeholde i Fremtiden. Alle forekommende erhvervs- og handelspolitiske Spørgsmaal behandles sagligt ud fra Landbrugets Synspunkt; derimod beskæftiger Landbrugspressen sig ikke med den til enhver Tid siddende Regerings eller Rigsdagspartiernes almindelige Samfundspolitik, maaske danner enkelte Blade delvis en Undtagelse fra denne Regel.

Erhvervenes Udøvere har i den nyere Tid mere og mere faaet Øjnene op for den store og afgørende Indflydelse, Samfundsforholdene har paa det økonomiske Slutresultat af den enkelte Borgers Arbejde. Indenfor Landbruget har man fra gammel Tid haft en levende

Forstaaelse af dette Forhold, og i Aarene siden Krigens Udbrud i 1914 er man paa følelig Maade blevet belært herom, navnlig gennem den stærke Stigning i Beskatningen, Valutamisèren, Arbejds- og Erhvervsforstyrrelser, Produktions-Restriktioner m. v. Dette Forhold er Grunden til, at ogsaa Landbrugspressen — ligesom Landbrugsorganisationerne — mere end forhen maa beskæftige sig med disse Forhold.

Hvad angaar den tredie Hovedopgave: at bringe Efterretninger om Handels- og Markedsforholdene i Ind- og Udlandet, saa bestaar Arbejdet for en væsentlig Del i at give Læserne en paalidelig Orientering om Markedsforholdene, ledsaget af Prisnoteringer. Danske Landmænd er jo ikke alene Deltagere i en industrialiseret Storproduktion af 1. Klasses Standardvarer, men de optræder tillige som Købere og Sælgere af mange Varer og Hjælpestoffer. Siden Landbrugsraadets Oprettelse er herfra ydet Landbrugspressen værdifuld Støtte under Arbejdet med denne Del af Bladenes Oplysningsvirksomhed.

Udover de nævnte 3 Hovedopgaver kan der være Anledning til bl. a. at nævne Landbrugspressens personalhistoriske Arbejde, som Blade og Tidsskrifter ofrer stadig mere og mere paa, navnlig ved at bringe Biografier af kendte Mænd og Kvinder indenfor Landbruget. Disse personalhistoriske Oplysninger, der indsamles med stor Omhu og Samvittighedsfuldhed, vil senere kunne benyttes som Kilde ved den egentlige Historieskrivning.

Endelig maa det fremhæves, at Landbrugets offentlige Mening gennem Tiderne ofte har faaet »Mund og Mæle« gennem Landbrugspressen, hvor ligeledes en sagkyndig landbrugsfaglig og erhvervsøkonomisk Kritik kom til Orde. Landbrugspressen har, baade for sig selv og andre, stadig hævdet det frie Ords Ret under Ansvar, og de livlige, interessante Diskussioner har, navnlig gennem de mange praktiske Landmænds Deltagelse, givet den danske Landbrugspresse et karakteristisk Præg i Sammenligning med den landøkonomiske Fagpresse i andre

Lande. Diskussionerne har sikkert i høj Grad bidraget til at øge Interessen og til yderligere at kaste Lys over Tidens aktuelle Landbrugsspørgsmaal.

Danmark er Foredragets Land fremfor noget andet; »det levende Ord« har noget vækkende ved sig, som selv det bedst skrevne Ord maa savne, og paa alle Omraader, ogsaa i det landbrugsfaglige Oplysningsarbejde, gaar Foredraget forud som den letteste Form for Propaganda.

Men Foredraget slaar ikke til; vil man søge at opnaa en dybere Forstaaelse af Emnet, maa man gaa til Litteraturens Kilder, hvilket i denne Forbindelse vil sige: til Fagbladet og Fagbogen. Ethvert godt Foredrag burde egentlig altid slutte med en Henvisning til foreliggende Litteratur om det Emne, der er taget op til Behandling.

I den korte Taletid, der har været mig beskaaret, har jeg maattet indskrænke mig til disse principielle Betragtninger, som jeg er taknemmelig for at have faaet Lejlighed til at fremføre. Jeg tror at turde tilføje, at Landbrugspressens Mænd er klar over, at en blot nogenlunde tilfredsstillende Løsning af de vigtige Opgaver, der er givet Landbrugspressen, kan kun ske ved et maalbevidst og energisk Arbejde, underbygget med landbrugsfaglig Sagkundskab og erhvervsøkonomisk Indsigt, og baaret frem af den rette Pligt- og Ansvarsfølelse.

Det er med store Forventninger, at »Foreningen af danske Landbrugsblade« har tiltraadt Samvirksomheden for landbrugsfagligt Oplysningsarbejde, idet ogsaa vi gerne vil yde vor bedste Medvirkning i det Haab, at der under Fællesvirket maa blive optaget og løst Opgaver, som de enkelte Foreninger ikke magtede paa egen Haand.

Boganmeldelser og udkomne Bøger.

Undersøgelse over Arbejdshestenes Foderbehov. 147. Beretning fra Forsøgslaboratoriet ved Professor *Johs. Jespersen.*

Alle Spørgsmaal vedrørende vort Hestehold var tidligere næsten udelukkende præget af Liebhaveri, Handel og Eksport, medens den økonomiske Udnyttelse af Hestene i den hjemlige Bedrift kom i anden Række. Disse Forhold har nu ganske ændret sig. Udnyttelsen, den økonomiske Arbejdsevne, har mere og mere trængt sig i Forgrunden, hvorved Spørgsmaalene baade om Hestenes Fodring og Hesteholdets Hensigtsmæssighed er blevet aktuelle. De nu afholdte Forsøg kommer derfor som et ganske naturligt Led i denne Udvikling og er et vægtigt Bidrag til Belysning af disse Problemer, ligesom de ogsaa giver et Fingerpeg med Hensyn til de Krav, der i denne Forbindelse stilles til Avlen i Fremtiden.

Hestenes Fodring har hidtil kun i ringe Grad været Genstand for forsøgsmæssig Behandling. Det synes, som man ikke har haft nær saa stor Interesse for de Foderenheder, der eventuelt kunde spares her, som for de, der spares ved rationel Fodring af Køer og Svin, skønt man skulde mene, at de kunde være lige værdifulde; og naar man tager i Betragtning, at der gennemsnitlig her i Landet bruges ca. 1600 Kraftfoderenheder + 1300 Grovfoderenheder pr. Hest aarligt, saa er det dog ikke Smaating, det drejer sig om, og som det fremgaar baade af disse Forsøg og af de i Forsøgslaboratoriets 138. Beretning omhandlede med Roer til Arbejdsheste, er der saavel gennem Fodringen som igennem Hesteholdets Hensigtsmæssighed Grundlag for Besparelser, der ikke mindst under de nuværende vanskelige økonomiske Forhold er en Nødvendighed for Landbruget.

Der er derfor Anledning til at takke Statens Husdyrbrugsudvalg, Forsøgslaboratoriet og Professor Jespersen, under hvis kyndige Ledelse Forsøgene er udført, fordi disse Spørgsmaal er taget op til Behandling.

Forsøgene, der er udført paa Carlsberg-Bryggerierne, omfatter foruden Hestenes Foderbehov i Forhold til Arbejdsydelsen tillige nogle sammenlignende Forsøg med forskellige Kraftfodermidler.

Til Forsøgene benyttedes 30 6-aarige jydske Heste af ret ensartet og god Kvalitet, men af noget forskellig Tyngde. Forsøgene varede over et Aar og gennemførtes med megen Grundighed og Nøjagtighed. Ved Fodringen tilstræbtes det at give Hestene netop den Fodermængde, paa hvilken de kunde holde Legemsvægten konstant og være i god Kondition. Foderet havde omtrentlig samme procentiske Sammensætning for alle Hestenes Vedkommende. De blev jævnligt vejet under nøje ensartede Forhold, og Arbejdets Størrelse blev maalt dels ved Vejning af de belæssede Vogne (ca. 4000 kg), og dels ved Udmaaling af de tilbagelagte Vejlængder. I Beretningen gøres der Rede for hver enkelt Hest under hele Forsøget, og ved Hjælp af de anførte Tabeller og grafiske Tavler kan man følge de forskellige Faser. Som et af Resultaterne ses, at ogsaa Hestene reagerer for meget smaa Forandringer i Fodermængden ved et konstant Arbejde.

I de fleste Spand har Hestene været af omtrent samme Vægt, men i 3 Spand har der været en Forskel paa indtil 100 kg.

Ved Forsøgenes Opgørelse er Hestene delt i 6 Vægtgrupper, saaledes at Vægten stiger med 25 kg pr. Gruppe. Hovedresultatet er anført i nedenstaaende Tabel, der angiver det daglige Foderbehov ved middelsvært Arbejde.

For Heste, der vejer fra:

650—675 kg....	8,8 F.-E.	725—750 kg....	9,4 F.-E.
675—700 »	9,0 »	750—775 »	9,7 »
700—725 »	9,2 »	775—800 »	10,0 »

Som det var at vente, er Foderforbruget størst for de tungeste Heste, og man maa her huske paa, at der ikke er Tale om, at Arbejdet var af en saadan Art, at det ikke lige saa godt kunde have været udført af de »lettere«. De tunge har altsaa været uforholdsmæssig dyre i Brugen. Det er en meget vigtig Kendsgerning med Hensyn til Hesteholdets Økonomi, som her er fremdraget, og Professoren fremhæver da ogsaa, hvor vigtigt det er at arbejde med Heste af en passende Størrelse. Dette Forhold belyses yderligere ved Resultaterne med de 3 Spand, hvor en tung Hest gik sammen med en, der var fra 70 til 100 kg lettere. To af disse Spand har haft en Vejlængde paa ca. 10 km, medens det tredie daglig har gaaet ca. 18 km; Forskellen i Foderforbrug, saavel ved det samme Arbejde som ved den forøgede Vejlængde, ses i nedenstaaende Oversigt.

Foderforbrug pr. Hest daglig.

Tilbagelagt km pr. Dag	Spandets lette Hest	Spandets tunge Hest
10	8,2 F. E.	8,8 F. E.
18	9,0 »	10,1 »
Forskel.....	0,8 F. E.	1,3 F. E.

Foderforbruget stiger ganske naturligt for begge Hestes Vedkommende ved det forøgede Arbejde, men for den lette Hest kun med 0,8 F.-E. og for den tunge med 1,3 F.-E., hvilget skyldes det større Kraftforbrug til Egentransport. Ved det mindre Arbejde har de lettere Heste holdt Vægten og haft let ved at udføre det krævede Arbejde, medens de tunge har haft nogen Vægtforøgelse og altsaa ikke haft Lejlighed til at udnytte deres mange Kræfter. Ved det større Arbejde har det knebet lidt for den lette Hest at holde Vægten, uden at det dog kan siges, at den har været overlæsset, medens den tunge har holdt sig i god Kondition, men altsaa ogsaa brugt et betydeligt større Foder.

Naturligvis kan man ikke generalisere ud fra et enkelt Forsøg, og navnlig ikke naar det drejer sig om stærkt afvigende Hestetyper, men Resultatet er dog af en saadan Art, at det stærkt opfordrer til Fortsættelse af de forsøgsmæssige Undersøgelser paa denne Linie, og det er derfor med Tilfredshed, at vi har modtaget Meddelelsen om, at flere Forsøg til Belysning af dette særlig for Landbruget saa vigtige Spørgsmaal nu er i Gang paa Tuborg, hvor der er langt større Forskel baade i Type og Vægt paa Hestematerialet end paa Carlsberg. I Beretningens Forord fremhæver Professor Jespersen, at da største Delen af vore Hesteholdere er Landbrugere, var det egentlig Landbrugshestenes Foderbehov, man ønskede klarlagt, men da Forsøg paa Landet af denne Art i Følge Sagens Natur er ret vanskelige, var der en Del forsøgstekniske Forhold, man først maatte have Rede paa. Men forhaabentlig vil det næste Gang lykkes at faa Forsøgene ud i det praktiske Landbrug, saaledes at man ad denne Vej kan faa virkelig Besked om, hvilken Type der er den mest økonomiske i Brugen, selv om det skal gaa noget ud over den ene eller anden Race. Som Udviklingen har formet sig, maa vort Hestehold og vor Hesteavl ind under den samme landøkonomiske Synsvinkel som vore andre Husdyr.

Med Hensyn til Resultaterne af de sammenlignende Forsøg med forskellige Kraftfodermidler skal kun lige nævnes, at der af Havrefodermel mindst maa regnes med 1,7 kg til

en Foderenhed, men at Udnyttelsen af dette Foder bevirker et formindsket Hakkelse- eller Halmforbrug. Hvede og Byg viste sig at have nøjagtig samme Foderværdi til Heste. Tørmask havde en noget lavere Foderværdi end Havre. Af Hestene paa samme Vægtrationer holdt Havrehestene Legemsvægten, medens Tørmaskhestene havde et lille Vægttab.

Alf. L. Søndergaard.

Observationer vedrørende Staldinventar, Staldindretning, Ventilation m. m. 68. Beretning fra Statens Redskabsudvalg. Afgivet af Dommerudvalget ved Statskonsulent *Anton Christensen.* 71 Sider. (August Bang, Kbhvn.).

Forsøg med tørt og opblødt Foder til Slagterisvin. — Demonstrationsforsøg. — Forsøg med Tapiokamel + Tilskud af proteinrige Kraftfodermidler. — Fejlberegning til Forsøg med tørt og opblødt Foder. 148. Beretning fra Forsøgslaboratoriet. Af Professor *Johs. Jespersen,* Assistent *Fr. Haagen Petersen* og *R. K. Kristensen.* 95 Sider. (August Bang, Kbhvn.).

2. Beretning om Afkomsundersøgelser over Orner af Dansk Landrace. Af Professor *Johs. Jespersen* og Assistent *M. P. Østerlund Madsen.* Udgivet af de samv. danske Andelssvineslagterier. 144 Sider. (Frederiksberg).

12. Aarsberetning fra Dansk Landbrugs- og Handelslaboratorium, Odense. Ved *R. Krogh.* 43 Sider. (Odense).

Oversigt over de jydske Husmandsforeningers Virksomhed for Planteavlens Fremme gennem 25 Aar (1907—1932). Udarbejdet i Anledning af de samv. jydske Husmandsforeningers Planteavlsudvalgs 25 Aars Virksomhed. Ved Konsulent *H. P. Martekilde.* 160 Sider. (Aarhus).

Bistrup. Byens Gods 1661—1931. Af Raadstuearkivar *Axel Linvald.* Udgivet af Københavns Kommunalbestyrelse. 296 Sider. (G. E. C. Gad, Kbhvn.).

Kreditfodens Teori. Af *Hans Glückstadt.* 400 Sider. (Henrik Koppels Forlag, Kbhvn.).

Om Undersøgelser angaaende nye Produktioner for Landbruget. Foredrag holdt i »Klubben af 1914« af Direktør *Chr. H. Olesen.* 36 Sider. (Kbhvn.).

Beretning om Fyns Stifts patriotiske Selskabs Virksomhed i Finansaaret 1931—32. Udarbejdet af Selskabets Sekretær. 88 Sider. (Odense).

Undersøgelser over Landbrugets Driftsforhold XV. Regnskabsresultater fra danske Landbrug i Aaret 1930—31. Udgivet af Det landøkonomiske Driftsbureau. 147 Sider. (August Bang, Kbhvn.).

Mindre Meddelelser.

Foredrag i Landhusholdningsselskabet i Februar Maaned. Onsdag den 8. Februar vil Statskonsulent *Anton Christensen* holde Foredrag om: Træk af Udviklingen af Landbrugets Redskaber og Maskiner særlig med Henblik paa Landhusholdningsselskabets Indflydelse derpaa, og Onsdag den 22. Februar vil Forstander *H. J. Rasmussen* holde Foredrag over Emnet: Kan der fra Landbrugets Side ydes større Medvirkning til Udforskning og Bekæmpelse af de vigtigste Husdyrsygdomme?

Foredragene afholdes Kl. 8 Aften i Selskabets Mødesal paa Prinsens Palæ, Frederiksholms Kanal 12, København.

Rugeæg. Fra anerkendte Hønseavlscentre kan bl. a. Landhusholdningsselskabets Medlemmer faa indtil 50 Rugeæg til 12 Øre pr. Stk. plus Fragt og Emballage ved »Fællesudvalget for Fjerkræavlen«s Foranstaltning. Bestilling indsendes gennem Selskabet inden 27. Februar.

Overordentlig Generalforsamling

i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab.

Onsdag den 22. Februar 1933, Kl. 7½ Aften, afholdes overordentlig Generalforsamling i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab i Selskabets Mødesal paa Prinsens Palæ, Frederiksholms Kanal 12, København.

Dagsorden: Forslag til Ændring i Selskabets Love.

Episoder fra min Virksomhed i England.

(Fortsat.)

Lovbestemmelse om Smørrets Vandindhold.

Foredrag i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab den 25. Januar 1933 af Statskonsulent *Harald Faber.*

Det kgl. danske Landhusholdningsselskab har gjort mig den Ære at anmode mig om at holde et Foredrag om en Episode fra min Virksomhed i England som en Fortsættelse af det Foredrag, jeg holdt ved Konsulentmødet i Februar 1931. Et saadant Foredrag vil ikke kunne udarbejdes uden Benyttelse af mit Arkiv i London. Men det traf sig saaledes, at jeg paa anden given Foranledning havde faaet tilsendt de Aktstykker, der angaar Lovbestemmelse om Smørrets Vandindhold, og ved Hjælp af disse har jeg derfor været i Stand til at give nedenstaaende Fremstilling af den Udvikling, der efter mange Vanskeligheder resulterede i Bestemmelsen i Lov af 12. April 1911 om en Grænse for Vandmængden i Smør. Det handler jo om Arbejder, der ligger adskillige Aar tilbage i Tiden, men jeg haaber det maa findes at have nogen historisk Interesse.

I mit Foredrag ved Konsulentmødet omtalte jeg, at den engelske Regering i 1901 havde nedsat en »Select Committee on Butter Regulations«, og at jeg gav denne Kommission Oplysning om dansk Smørs kemiske Sammensætning. I nævnte Foredrag beskæftigede jeg mig udelukkende med den Side af Kommissionens Arbejde, som tilsigtede at faa fastsat en bestemt laveste Grænse for Smørfedtets Indhold af flygtige Syrer, noget jeg var

stærkt imod, og som heldigvis ikke blev til noget. Men naar jeg af Kommissionen var anmodet om at give Møde for den for at forklare den danske Margarinelovgivning og give Oplysning om dansk Smørs Sammensætning, maatte jeg være belavet paa at blive spurgt om mange Ting med mere eller mindre Tilknytning til de nævnte Emner. Fremgangsmaaden ved en saadan Kommissions Forhandling, der i meget minder om Forhandlingerne ved en Retssag, er nemlig følgende: Vidnet, den Person, der møder for at give Oplysninger, indleverer forud en skriftlig Fremstilling, af hvad han paatænker at sige. Ud fra den Betragtning, at det kun er det mundtlig afgivne Vidnesbyrd, der har Betydning, gennemgaar Kommissionens Formand saa Punkt for Punkt det indleverede Materiale, idet han spørger, og Vidnet forklarer, hvad han har skrevet, idet det jevnlig udvikles nærmere ved Spørgsmaal og Svar. Naar Formanden er færdig med paa denne Maade at gennemgaa Materialet, bliver Vidnet derefter »krydsforhørt« af Kommissionens øvrige Medlemmer, som efter Tur spørger. Og derved kommer det ofte frem, at Medlemmerne er af meget forskellig Mening om de Spørgsmaal, der drøftes, og søger at faa Vidnet til at støtte deres Standpunkt, hvilket bevirker, at Krydsforhøret ganske faar Karakter af et Vidnes Krydsforhør for en Domstol. Tidligere blev der optaget og trykt et stenografisk Referat af hele Forhandlingen, hvilket kunde beløbe sig til mange Tusinde Spørgsmaal og Svar og fyldte store Bøger. Nu sparer man den dermed forbundne betydelige Udgift.

Da det danske Landbrugsministerium bemyndigede mig til at give Møde for Kommissionen, forudsaa jeg, at jeg vilde blive spurgt om Vandmængden i Smør, hvorfor jeg drøftede med Ministeriet, hvad jeg i saa Fald skulde sige. Jeg foreslog, og det blev aftalt, at jeg skulde erklære, at man i Danmark ansaa 16 pCt. Vand for tilstrækkeligt. Dette var den første Lejlighed, hvor dette Spørgsmaal officielt kom for vort Landbrugsministeri-

um. Den 30. Juli 1901 udtalte jeg derfor for Kommissionen: »Jeg mener, at det er tilstrækkeligt at tillade 16 pCt. Vand i Smørret«. Et større Indhold skulde altsaa anses for utilladeligt.

I Forbindelse med samme engelske Kommissions Arbejde henvendte den britiske Gesandt i København sig til den danske Regering og udbad sig en Fremstilling af Danmarks Stilling til Lovgivning om Handel med Smør. Denne Fremstilling blev jeg af Landbrugsministeriet anmodet om at udarbejde, og den 7. December 1901 indsendte jeg en til Landbrugsministeren stilet Skrivelse, i baade dansk og engelsk Tekst, i hvilken jeg bl. a. skrev: »Et større Vandindhold end 16 pCt. anses for en Fejl« — og endvidere: »Det vilde være baade i Producenters og Forbrugeres Interesse, om der blev fastslaaet et Grænsetal, som Smørrets Vandindhold ikke maa overskride«. Denne Skrivelse blev derefter af Udenrigsministeriet overgivet til den britiske Gesandt, og derved, forekommer det mig, paatog den danske Regering sig en Forpligtelse til, saavidt mulig, i de engelske Forbrugeres Interesse, at søge det danske Smørs Vandindhold holdt indenfor Grænsen 16 pCt., hvilket vel kun kunde ske ved Lov.

I 1902 forbød Tyskland ved Lov Indførsel af salt Smør med mere end 16 pCt. Vand og af fersk Smør med mere end 18 pCt. Vand. I England udstedtes som et Resultat af ovennævnte Kommissions Arbejde en Forordning af 22. April 1902 under »Sale of Food and Drugs Act, 1899«, hvorefter Smør med mere end 16 pCt. Vand skulde anses for forfalsket, »indtil det modsatte bevistes«. Indførsel af forfalsket Smør var forbudt ved Loven af 1899. Man valgte denne Form tildels af Hensyn til det irske Smør, som jevnlig indeholdt en større Vandmængde. Det var med de ret primitive Forhold paa de irske Mejerier, navnlig for de mange smaa Mejerier paa Gaardene, ofte vanskeligt eller umuligt i den varme Tid at faa Vandet æltet tilstrækkeligt ud af Smør-

ret. Man ønskede altsaa at skelne mellem saadant Smør, fra hvilket det af en hændelig Grund havde været umuligt at faa Vandet fjernet tilstrækkeligt ved Æltning, og Smør, i hvilket man med Forsæt havde indæltet Vand, saaledes som det i en Aarrække var praktiseret i Hamburg ved det saakaldte »Hamburg Factory Smør«.

Det hændte af og til, at der kom dansk Smør til England med over 16 pCt. Vand. I Almindelighed var det mig selvfølgelig magtpaaliggende at værne det danske Smør mod urigtige Beskyldninger. Hvis et Mejeri af Vanvare havde undladt at bringe Vandmængden i Smørret ned under 16 pCt., kunde man jo nok hævde, at Smørret ikke var forfalsket, idet der ikke var indæltet Vand. Engelske Handlende, der stod anklagede for at have solgt saadant Smør, var derfor berettigede til for Retten at søge at bevise, at Smørret kun af Vanvare og ikke forsætligt havde for høj en Vandprocent, og at det altsaa ikke var forfalsket. Imidlertid henstillede jeg den 11. Oktober 1902 til Landbrugsministeriet, at der ikke fra det Offentliges Side skulde ydes nogen Hjælp til et Forsvar for dansk Smør med over 16 pCt. Vand, om saadant skulde komme til England, og dette ud fra den Opfattelse, at »man fuldtud accepterer de 16 pCt. som Grænse for det tilladelige Indhold i Smør«. Ved Skrivelse af 19. November 1902 bifaldt Ministeriet dette. I December skrev jeg en Meddelelse til »Mælkeritidende« i Anledning af, at en skotsk Handlende var bleven mulkteret for at have solgt dansk Smør med $17^1/_2$ pCt. Vand, og jeg udtalte: »Fra offentlig Side kan der ikke ventes Støtte til Forsvar vedrørende dansk Smør med over 16 pCt. Vand, da denne Grænse ogsaa af danske Autoriteter anses for passende«. Paa given Foranledning gentog jeg dette ved en Meddelelse i samme Blad i Marts 1904: »Det er senere bleven bestemt, at man ikke fra officiel dansk Side ønsker at hævde Berettigelsen til at sende Smør med over 16 pCt. Vand«.

Paa den Tid spillede i England det saakaldte mælke-

blandede Smør en betydelig Rolle. Da denne Vare ikke udgav sig for Smør, men vedkendte sig at være en Blanding af Smør og Mælk, kunde den ikke rammes af den engelske Lov, men Publikum betalte betydelig mere for Smørret i den Blanding, end det troede, da man ikke gjorde sig klart, hvad den store Vandmængde betød. Det var derfor en god Forretning at fremstille denne Vare. Jeg frygtede for, at den skulde blive fremstillet i Danmark til Udførsel til England, og anbefalede derfor i Februar 1902 i »Mælkeritidende«, at Forfalskning af Smør med Vand skulde komme ind under Margarineloven.

I det hele taget søgte jeg ved hver given Lejlighed at holde det danske Mælkeribrug underrettet om, baade hvad man i England og Tyskland ad Lovgivningens Vej gjorde for at holde Smørrets Vandindhold under de 16 pCt., og tillige om, hvilke Tilfælde der kom til mit Kendskab, hvor dansk Smør med over 16 pCt. Vand kom til England, hvorved undertiden engelske Handlende mulkteredes for Salg af dansk Smør, hvilket selvfølgelig maatte skade det danske Smørs Renommé. Saaledes skrev jeg i »Ugeskrift for Landmænd« i April 1903 om et engelsk Lovforslag om Smørs Vandindhold, og atter i Marts 1904 i »Mælkeritidende« om et engelsk Lovforslag om 16 pCt. som Grænse for Vandindholdet i Smør. Der var nemlig fra ovennævnte »Butter Regulations Committee« fremsat et Forslag om at fastsætte de 16 pCt. som en absolut Grænse for det tilstedelige Vandindhold i Smør. Selv fra irsk Mejeribrugs Side ønskede man nu dette, idet man fandt det lidet smigrende og for Handelen med irsk Smør uheldigt, at der skulde holdes en Udvej aaben for det irske Smør med Henvisning til det irske Mejeribrugs mere primitive Standpunkt, og at det skulde slaas fast i Publikums Opfattelse, at irsk Smør maatte befrygtes at indeholde mere end 16 pCt. Vand.

I December 1903 foreslog jeg det danske Landbrugs-

ministerium, at der i Anledning af nævnte Committee's da offentliggjorte Betænkning skulde ske en Henvendelse fra den danske til den britiske Regering angaaende en Samvirken paa Margarinelovgivningens Omraade, idet jeg anførte, at det vilde blive en Følge af et saadant Samarbejde, at Danmark i en Lov optog Bestemmelsen om de 16 pCt. Vand, eventuelt et Minimum af 80 pCt. Fedt, i Smør. I 1904 indleveredes mit Memorandum til den britiske Regering, hvorved man efter min Mening for anden Gang overfor England gav Tilsagn om i Danmark at ville acceptere Bestemmelsen om de 16 pCt. som Grænse for Vandmængden i Smør.

Jeg tog derfor ikke i Betænkning i Juni 1904 i en Artikel om »Margarinelovgivningen i Danmark og andre Lande«, som blev trykt i »Mælkeritidende«, og hvoraf Særtryk blev sendt til alle Paagældende i Landbrugsministeriet, at skrive: »Forholdet til det engelske Marked gør det ønskeligt, at Danmark ogsaa paa dette Punkt (om de 16 pCt. Vand) bragte sin Lov i Overensstemmelse med de nævnte Landes« — England og Tyskland. Denne Udtalelse mødte ingen Modsigelse, hvoraf jeg mente at turde slutte, at Ministeriet var enigt med mig.

I Maj 1905 blev jeg af Ministeriet anmodet om at medvirke ved Udarbejdelsen af et Forslag til en ændret Margarinelov, paa samme Maade som jeg havde medvirket ved de nærmest foregaaende Margarinelovforslag. Jeg gik ud fra, støttet til de foregaaende fem Aars Erfaring, at nu ønskede Ministeriet at gøre Alvor af at faa Grænsen for Vandmængden i Smør fastslaaet ved Lov. I det første Udkast, vi udarbejdede, blev der derfor optaget en Bestemmelse om, at Smør med mere end 16 pCt. Vand ikke maatte udføres. Lovforslaget gennemgik i Tidens Løb forskellige Ændringer, men i det Udkast, som i August 1906 blev mig tilsendt, fandtes Bestemmelsen stadig, og i Motiverne henvistes der til, at »England er Aftager af den største Del af det danske Smør«. Jeg glædede mig over denne Udsigt til snart at faa denne

Bestemmelse om en Grænse for Vandmængden lovfæstet, thi der kom jevnlig dansk Smør til England med formeget Vand, engelske Handlende blev mulkterede for Salg af dansk Smør, og vi savnede Bemyndigelse til at gribe ind. Da der var indtruffet et uhyggeligt Tilfælde, hvor dansk Smør var kommen til England med ikke mindre end 24 pCt. Vand, skrev jeg en Advarsel i »Mælkeritidende« den 14. September 1906 om det utilbørlige og højst farlige i en saadan Fremgangsmaade, idet jeg, i Tillid til Forhandlingerne om den nye Margarinelov, endvidere skrev: »Forhaabentlig er den Tid ikke fjern, da den danske Lov ogsaa sætter en Grænse for Vandmængden med Straf for Overtrædelser«. Sagen forekom mig saa alvorlig, at jeg anmeldte et Foredrag ved Dansk Mejeristforenings 20. Delegeretmøde i Aarhus, den 19. Oktober 1906, hvor jeg gjorde Rede for en lang Række Tilfælde af dansk Smør udført til England med 20, ja endog med over 24 pCt. Vand. Jeg forklarede, at det danske Mejeribrug, som er Indehaveren af det Aktiv, der hedder det danske Smørs Renommé i England, maatte være stærkt interesseret i, at der blev sat en Stopper for det Uvæsen, at enkelte Mejerier, i Ly af Smørrets indarbejdede Renommé, lukrerede ved at eksportere Vand til England og faa det betalt som Smør. For de engelske Konsumenter var det en større Skade at faa Smør med 8 pCt. formeget Vand end Smør med 8 pCt. iblandet Margarine, da Margarine dog er af betydelig større Næringsværdi end Vand. Ingen dansk Mejerist, udtalte jeg, vilde nogensinde blot tænke paa at blande Margarine i Smørret, dertil var Smørrets Renommé og dermed Landets Velfærd dem for dyrebar. Men jeg bad dem tænke paa, at efter engelsk Lov og efter Konsumenternes berettigede Betragtning var et overskydende Vandindhold en mindst lige saa klar Forfalskning. Og jeg udtalte: »Der vil forhaabentlig snart blive raadet Bod paa den Mangel ved vor Margarinelov, at den ikke sætter en Grænse for Vandmængden i Smør, og Grænsen vil

forhaabentlig blive den samme som i England og Tyskland, 16 pCt. Dette Hul i vor Lovgivning har bevirket, at vi ikke har skænket Spørgsmaalet den Opmærksomhed, som det fortjener«.

Foredraget blev trykt i »Mælkeritidende«, men en Del af det, som formentlig helst ikke burde komme offentlig frem, blev trykt som et fortroligt Tillæg og udsendt, bl. a. naturligvis ogsaa til Ministeriet. Siden 1. Juli var der sket en meget betydelig Stigning i det danske Smørs Vandindhold og i Antallet af Tilfælde, hvor Vandmængden overskred de 16 pCt. endog ret betydeligt. Siden 1. Juli var der ved Smørudstillingerne ved Forsøgslaboratoriet fundet forholdsvis 3 Gang saa mange Tilfælde med over 17 pCt. Vand, som der havde været i en Række Aar forud.

Og det blev meget klart paavist under Diskussionen efter mit Foredrag og fremgik ligeledes af mere fortrolige Meddelelser til mig, at det ingenlunde var nogen Tilfældighed, men Resultatet af et maalbevidst Arbejde, at Vandindholdet var steget. Og det kunde jo heller ikke nægtes, at det betalte sig godt for dem, der benyttede sig deraf. Et Mejeri med 30 Dritler Smør om Ugen kunde tjene 5 til 6000 Kr. ekstra om Aaret ved at holde Vandmængden blot ved 21 pCt. i Stedet for ved 16 pCt. For Fællesmejerierne var Fristelsen naturligvis størst — og mange faldt for den —, men Andelsmejerierne, som holdt igen, generedes i Konkurrencen derved, at deres Opgørelser viste et betydeligt større Tal for Pund Mælk pr. Pund Smør end Fællesmejeriernes, hvad Andelshaverne ikke syntes om. Mejeribestyrerne studerede Driftsstatistiken, og naar de fandt, at Mælkeforbruget pr. Pund Smør var for stort, tilkaldte de Konsulenten, for at han skulde hjælpe dem til at faa Vandprocenten bragt op. Med andre Ord, det var som en Kræftskade, der var ved at brede sig indenfor Mejeribruget, men de Mejerier, der udførte Smør med formeget Vand og tjente derved, de gjorde det i Ly af det Renommé, som det

danske Smør dog endnu stadig havde, takket være det samvittighedsfulde Arbejde, der udførtes i Hovedmængden af de danske Mejerier. Men dette Renommé var der en stedse stigende Fare for at miste ved det voksende Antal Tilfælde, hvor engelske Handlende mulkteredes for Salg af dansk Smør med for meget Vand. Den allerstørste af Danmarks Kunder, Cooperative Wholesale Society, blev i Efteraaret 1906 dømt for at have solgt dansk Smør med 21 pCt. Vand og var meget ubehageligt berørt deraf.

Jeg var derfor unægtelig glad ved Udsigten til, at der snart, ved den nye Margarinelov, skulde opnaas Mulighed for at skride ind imod denne yderst farlige Udvikling. Og derfor blev jeg baade meget overrasket og sørgelig skuffet, da der fra selve Landbrugsministeriet blev rejst Betænkeligheder ved den foreslaaede Bestemmelse om en Grænse for Vandmængden i Smør til Udførsel. Man kan, i Betragtning af Ministeriets konsekvente Stilling til Spørgsmaalet lige fra Juli 1901 til Oktober 1906, vanskelig værge sig mod den Mistanke, at der er sket en Paavirkning fra en eller anden Side, som var interesseret i at bevare den hidtidige Tilstand. Den 22. Oktober 1906 skrev Ministeriet mig til, at der var rejst tre Indvendinger mod Bestemmelsen. Disse Indvendinger søgte jeg at imødegaa ved min Skrivelse af 8. November s. A.

ad 1. Ved den foreslaaede Bestemmelse skulde vi, mentes der, paatage os en Garanti for, at der ikke produceredes eller udførtes Smør med mere end 16 pCt. Vand. »Dette er«, skrev jeg, »ikke en korrekt Opfattelse af Lovens Bestemmelse. Vi paatager os jo ikke nogen Garanti for, at vort Smør ikke indeholder Borsyre, eller at det er fremstillet af pasteuriseret Mælk eller Fløde, at vor Margarine ikke indeholder mere end en vis Mængde Smør, lige saa lidt som vi garanterer for, at Folk ikke stjæler eller skriver falske Veksler. Vi passer paa, at vore Lovbestemmelser overholdes, og der er vel faa Om-

raader, hvor vi passer bedre paa og er bedre indrettede paa at passe paa end netop ved vor Margarinelov. Men ligesom international Sømmelighed paabyder os at passe paa, at vore Importører af Udlandets Varer ikke betaler disse med falske Veksler, hvilket vi gør ved at sætte Straf derfor, uden at vi dog giver anden Garanti end den, der ligger i, at vi er en civiliseret Nation, saaledes forekommer det mig, at vi bør give vore Kunder i Udlandet den Betryggelse, for at de ikke faar forfalskede Varer, hvad Smør med over 16 pCt. Vand er baade i England og Tyskland, som vilde ligge i, at vi sætter Straf for at fremstille og udføre saadant Smør, uden at vi dog giver anden Garanti end den, der følger af, at et civiliseret Land søger at overholde sine Love«.

ad 2. Den anden Indvending gik ud paa, at det var for haardt, at Smør med over 16 pCt. Vand, i Følge Lovforslagets § 23, som ulovlig Vare skulde konfiskeres. Heri erklærede jeg mig ganske enig, men fremførte, at hverken § 23 eller de senere Straffeparagraffer var blevet drøftede i det lille Udvalg, hvori jeg havde siddet, og jeg mente at maatte overlade til mere juridiske Fagmænd at ændre denne Bestemmelse om Konfiskation, idet jeg dog gav Anvisning paa forskellige Maader, paa hvilke Vanskeligheden kunde løses. Bl. a. henviste jeg til et Tilfælde, hvor Smørret fra et Mejeri var fundet at indeholde for meget Vand, og hvor Mejeriet fik Smørret tilbage til fornyet Æltning, hvorved det mistede $7^1/_2$ pCt. Vand. Eller man kunde lade Smørret sælge til Bageribrug, hvad Ministeriet havde gjort ved et Parti vandfyldt Smør fra Bording Mejeri som jeg havde ladet returnere fra Manchester. At Ejeren led noget Tab ved Smørret, forekom mig ikke urimeligt. Men hele dette Spørgsmaal, som jeg mente laa udenfor min Resort, kunde ikke være nogen Hindring for Bestemmelsen om de 16 pCt. Vand.

ad 3. Det skulde være vanskeligt eller umuligt for Mejerierne at bestemme Vandmængden i Smør med til-

strækkelig Nøjagtighed. Hertil svarede jeg, at mange engelske Handlende undersøgte Smørrets Vandindhold for at sikre sig mod Lovovertrædelse, og at danske Mejeribestyrere, som hverken i almindelig Dannelse eller i teknisk-videnskabelig Uddannelse staar tilbage for dem, sandelig ogsaa kunde lære at gøre dette. Jeg henviste til Inspektør Christiansens Forslag om at benytte Laktoskopet til en meget let og hurtig udførlig, tilnærmelsesvis Bestemmelse af Vandmængden. »Endelig er der«, skrev jeg, »en saa nøje Sammenhæng mellem Mælkeforbrug til et Pund Smør og Smørrets Vandmængde, at Svingningen i Vandmængden ikke vil undgaa den omhyggelige Bestyrers Opmærksomhed, saaledes som det ogsaa fremgik meget tydeligt af Inspektørernes Indberetning om Bording Mejeris Smør, hvis store Vandindhold det ikke krævede nogen Analyse at paavise, idet det klart fremgik af Mejeriets Journal. I Korthed mener jeg, at Mejerierne let kan sætte sig i Stand til at prøve Vandmængden tilstrækkelig nøjagtigt, at Trangen til at gøre dette hurtig vil fremkalde nye og lettere anvendelige Apparater, naar saadanne tiltrænges, og at Mejeribestyrerne paa anden Maade har Midler til at holde sig under Grænsen. Det er kun, naar man ønsker at holde sig ganske nær op til Grænsen uden dog at overskride den, at man føler Trang til at bestemme Vandmængden. Men saa vil man ogsaa snart lære at bestemme den nøjagtigt nok«.

Jeg sluttede denne Skrivelse, i hvilken jeg havde gjort min yderste Flid for at stive Ministeriet af imod dem, fra hvem Betænkelighederne var kommet, med at holde paa, at det var absolut nødvendigt at faa vedtaget en Lov om Grænse for Vandmængden i Smør. »Det har altid«, skrev jeg, »været den bedste, som det er den hæderligste Politik for en stor Forretning at bevare sit Renommé ved at levere Kunderne gode Varer, og det er ikke anderledes ved Danmarks Smørudførsel til England«.

Mine Bestræbelser for at overbevise Ministeriet blev den Gang frugtesløse. Jeg var isoleret, paa den anden Side Vesterhavet, medens de, der var interesserede i at bevare det bestaaende og forhindre den nyttige Lovbestemmelse, havde Fordelen af personlig Kontakt. Bestemmelsen om de 16 pCt. som Grænse for Vandmængden i Smør blev af Ministeriet strøget i Lovforslaget og findes derfor ikke i Margarineloven af 19. April 1907.

I 1907 kom den engelske Lov, ved hvilken Grænsen 16 pCt. blev absolut. Indførsel af Smør med mere Vand kunde straffes ved Konfiskation af hele Partiet. Men da der nødvendigvis maatte hengaa saa lang Tid mellem det engelske Toldvæsens Udtagen af en Prøve og Fremkomsten af Analysens Resultat, at Partiet imidlertid var fordelt eller endog konsumeret, bestemtes det i Loven, at Bøden kunde ansættes som Værdien af hele det Vareparti, hvoraf Prøven var taget, til den Pris som Smørret havde den Dag, det blev indført.

Da det altsaa ikke var lykkedes mig at faa den ønskede og stærkt paatrængte Lovbestemmelse vedtaget, var der kun tilbage at arbejde videre for at advare mod Overtrædelser af den engelske Lov og at søge at oparbejde en Stemning for Forslagets Vedtagelse, hvis der senere skulde frembyde sig en Lejlighed. Da en af Indvendingerne var gaaet ud paa, at det vilde være vanskeligt for Mejerierne at bestemme Vandmængden i Smør, skrev jeg i 1907 tre Artikler i »Mælkeritidende« om forskellige Metoder og Apparater til en let, hurtig og tilstrækkelig nøjagtig Bestemmelse af Vandmængden. Baade i det Blad og i »Ugeskrift for Landmænd« og i »Dansk Landbrug« skrev jeg samme Aar om dansk Smør med for meget Vand udført til England.

Den ønskede Lejlighed lod ikke længe vente paa sig. Den 24. Juli 1908 afløstes Landbrugsminister *Ole Hansen* af *Anders Nielsen,* og i Begyndelsen af 1909 blev der i Ministeriet indledet Forhandlinger, hvori jeg deltog, om en Revision af Loven af 30. Marts 1906 om Handel med

samt Ind- og Udførsel af Landbrugsprodukter. Dette mente jeg maatte benyttes til Fremme af den Sag, der laa mig saa stærkt paa Sinde. I det første Udkast til et Lovforslag lykkedes det mig ikke, paa Grund af Modstand derimod, at faa en Bestemmelse om Vandmængden optaget. I Begyndelsen af September Maaned kom Minister Anders Nielsen paa Besøg til England sammen med Fuldmægtig *Valløe* og den Tilsynsførende *Rudolf Schou*. Ved den Lejlighed fik jeg en indgaaende Samtale paa to Mands Hold med Ministeren, og det lykkedes mig at faa ham til at indse, at der maatte gøres noget for at standse den overhaandtagende Udførsel af vandfyldt Smør, og at det kunde og burde ske ved det Lovforslag, der var under Udarbejdelse. Da Anders Nielsen var en ligesaa selvstændig som dygtig Minister, var det af største Betydning, at han blev vundet for Sagen. Ved nogle Møder i Ministeriet den 20. og 22. September 1909 angaaende Udkastet til Lovforslaget fremhævede jeg Nødvendigheden af at faa en Bestemmelse om Vandmængden i Smør optaget, og jeg havde den Tilfredsstillelse, at Landbrugsministeren støttede mig heri.

Det første Udkast, altsaa inden Bestemmelsen om Vandmængden endnu var optaget, var af Ministeriet sendt til Betænkning bl. a. til Inspektør *V. Christiansen* i Aarhus. Han svarede med en længere Skrivelse af 14. August, som berørte mange andre Punkter i Udkastet, men hvad der her har størst Betydning, han formulerede et Forslag om, at Smør med mere end 16 pCt. Vand kun maatte indføres til og forhandles her i Landet, naar Emballagen bar en tydelig Angivelse af, at Smørret var vandblandet, samt at saadant Smør ikke maatte mærkes med Lurmærket, hvilket betød, at det saa ikke kunde udføres. Medens jeg i mine Indlæg i de foregaaende otte Aar i Følge min Stilling havde beskæftiget mig udelukkende med Hensynet til vor Handel med England og anden Eksport, fremdrog Inspektør Christiansen med Rette ogsaa Hensynet til Konsumenterne i Danmark, idet

han paa Embeds Vegne var bekendt med, at disse i høj Grad trængte til den Beskyttelse, der vilde ligge i en Lovbestemmelse om Vandmængden.

Inspektør Christiansen har velvilligt givet mig Tilladelse til at meddele, at han i Aarhus havde en Samtale om dette Forslag om Vandmængden med Rudolf Schou, som erklærede, at dette Forslag vilde Christiansen ikke faa gennemført, og paa Christiansens forbavsede Spørgsmaal om, hvem der dog kunde tænkes at ville modsætte sig det, fik Christiansen Svaret: »Jeg« (R. S.).

I Oktober 1909 nedsatte Ministeren en Kommission, hvori jeg havde Sæde, til at udarbejde et Lovforslag. I dette blev Bestemmelser om Vandmængden i Smør optaget, i alt væsentligt i Overensstemmelse med Inspektør Christiansens Forslag. Ved Kommissionens Møde den 29. Oktober holdt Mejeribrugets Repræsentanter paa, at Bestemmelsen om en Grænse for Vandmængden kom til at gælde for alle Mejerier. Den 22. Oktober var Anders Nielsen traadt tilbage som Minister[1]). Han blev atter Minister i Juli 1910, men denne Afbrydelse ændrede intet i Ministeriets Stilling til den her omhandlede Sag.

Da det i sidste Øjeblik var lykkedes dem, fra hvem Modstanden kom, at faa strøget Bestemmelsen om en Grænse for Vandmængden i Margarineloven i 1907, og da jeg mærkede, at der stadig var dem, som ønskede Bestemmelsen strøget ogsaa i Lovforslaget om Handel med samt Ind- og Udførsel af Landbrugsprodukter, og da jeg stadig havde sørgelige Erfaringer for, hvor vigtigt det var for vort Smørs Renommé i England at faa denne Lovbestemmelse vedtaget, søgte jeg at rejse en stærk Stemning inden for Mejeribruget for denne Sag. Ved et Foredrag ved Dansk Mejeristforenings 23. Delegeretmøde i Aarhus, i Oktober 1909, udtalte jeg mig saa uforbeholdent, at et fuldstændigt Referat ikke ansaas for heldigt. Men »Mælkeritidende« skrev, at »han anbefalede paa det varmeste, at Mejeribruget i Danmark satte sig

[1]) I Anledning af Albertis Fald.

i Bevægelse for at faa fastsat ved Lov Bestemmelser om Grænsen for Vandindholdet i Smør«, og hvad mere var, der blev med 75 Stemmer mod 28 af Delegeretmødet vedtaget følgende Resolution: »Delegeretmødet udtaler sin Tilslutning til Tanken om Lov-Bestemmelser for Vand-Indholdet i Smør, saaledes at dette kommer i Overensstemmelse med den engelske Lovs Fordringer herom«.

I December samme Aar talte jeg atter om samme Emne ved de Samvirkende Jydske Mejeriforeningers Delegeretmøde, og der satte jeg Fingeren paa, hvad jeg mente var Grunden til den Modstand imod en Lovbestemmelse, som var kommen til Orde fra visse Kredse indenfor Mejeribruget, idet jeg udtalte: »Vi staar uden nogen Lovbestemmelse om Vandmængden i Smør. Vi har ønsket at ordne denne Sag ad Frivillighedens Vej. Jeg tror ikke, nogen vil vove at paastaa, at Resultatet har været tilfredsstillende. — — — Hovedsagen er, at det snarest mulig gøres til en efter vore egne Love strafbar Handling at udføre lurmærket Smør med over 16 pCt. Vand«.

Det lykkedes ogsaa her at overbevise Forsamlingen om Nødvendigheden af en Lovbestemmelse, og jeg havde den Tilfredsstillelse, at der blev vedtaget følgende Resolution: »Delegeretmødet udtaler et bestemt Ønske om, at der tages Skridt til at forhindre, at der udføres Smør med over 16 pCt. Vand, og at der sættes Grænser for Vandindholdet ved Salget her i Landet, og det tiltræder Tanken om, at der iøvrigt vedtages Lovbestemmelser, der betrygger vore Kunder«.

Tilstanden var i disse Aar stadig bleven værre og værre, og Faren for vort Smørs Renommé og Tilliden til vor Smørhandels Ærlighed mere og mere truende. Der kom flere og flere Tilfælde, hvor engelske Handlende havde god Grund til at klage over, at de trods alle Garantier fra Eksportørerne fik dansk Smør med for meget Vand. Det blev mere og mere nødvendigt for Im-

portørerne at analysere det danske Smør, før de turde sælge det, hvad baade besværliggjorde Handelen og paaførte den Udgifter. Gang paa Gang blev jeg anmodet om at inspicere friskt ankommet dansk Smør. Jeg tog Prøver i Importørernes Varehuse og sendte dem forseglede til Steins Laboratorium, hvor de blev analyserede. Man fandt derved en Mængde Overskridelser af Grænsen, ja man fandt indtil 24 pCt. Vand. Ved enhver Prøvetagning noterede jeg baade Lurnummer paa Dritlerne og Nummer paa Kontrolsedlerne, og af disse Numre kan man se, fra hvilke Mejerier Smørret stammede. Jeg følte mig dog ikke berettiget til selv at offentliggøre Navnene paa de paagældende Mejerier, men som saa tidt, naar det er nødvendigt, fandtes der en Udvej. Efter forudgaaende Brevveksling med den udmærkede Formand for Danske Mejeriers Smørmærkeforening, *And. Nielsen,* Svejstrup Østergaard, sendte jeg D. M. S. en udførlig Beretning med Forklaring af Prøvetagningen, med Opgivelse af Vandmængden i hver Prøve efter Steins Analyse samt de paagældende Mejeriers Lur- og Kontrolnumre. Denne Indberetning offentliggjordes i »Andelsbladet« i Juni 1910 og Smørmærkeforeningen ledsagede den med en Efterskrift, i hvilken den gav Navnene paa de paagældende ni Mejerier, 6 Fælles- og 3 Andelsmejerier, som havde leveret Smør med for meget Vand, ja med indtil 24 pCt. Vand. Og alt dette Smør var solgt til de engelske Importører med Garanti for, at det ikke indeholdt over 16 pCt. Vand. Det var et alvorligt Skridt, som maaske kun en Mand med And. Nielsens Rygrad havde haft Mod til at tage, men et Skridt, der var fuldtud berettiget, og som de paagældende Mejerier heller ikke fandt sig foranledigede til at beklage sig over.

Det var saaledes lykkedes mig at faa baade Dansk Mejeristforening, De samvirkende jydske Mejeriforeninger og Danske Mejeriers Smørmærkeforening til at udtale sig for den bydende Nødvendighed at faa vedtaget en Lov, hvorved alene det vilde blive muligt at sætte en

Stopper for det farlige og om sig gribende Uvæsen at udføre Vand til England og faa det betalt med Prisen paa Smør.

Da der i November 1909 faldt Dom i Bradford, hvorved en Handlende blev mulkteret for Salg af dansk Smør med for meget Vand, sendte jeg et Telegram derom til Ritzaus Bureau, som kom i de fleste af Landets Blade.

Der forefaldt en lille Episode, som truede med at svække Mejeribrugets Iver for at faa denne Lov vedtaget. Den 2. December 1909 forhandlede jeg i Aarhus med et Underudvalg af Kommissionen bestaaende af Mejeribrugets Repræsentanter. Den Tilsynsførende, Rudolf Schou, kom tilstede og erklærede, at Forsøgslaboratoriet havde gjort Forsøg angaaende Prøveudtagning for Vandbestemmelse i Smør, og at det havde fundet en Variation paa 2 pCt. Vand mellem forskellige Prøver fra samme Drittel. Dette bevirkede, i Følge mine samtidige Noter om Mødet, »stor Alarmering, de andre lagde Papirerne fra sig, og Mødet blev sprængt«. Og man kan ikke fortænke Mejeribrugets Repræsentanter i, at en saadan Oplysning, med Forsøgslaboratoriets Autoritet, i høj Grad foruroligede dem. Thi hvis man ikke kunde bestemme Vandmængden nøjagtigere end med en 2 pCt. Latitude, saa vilde det selvfølgelig være en højst betænkelig Sag at gaa med til en Grænse ved 16 pCt. Man kunde jo nemlig saa risikere, at Smør med 15 pCt. Vand blev erklæret for forfalsket som indeholdende 17 pCt. Vand, og for altid at være ganske sikker maatte man altsaa holde Vandmængden under 14 pCt., hvilket er ganske ugørligt! Men det hele var en højst uheldig Manøvre.

Schou forklarede, at han havde næret Frygt for, at man i England skulde bestemme Vandmængden efter Udtagning af for smaa Prøver, og han havde derfor formaaet Forsøgslaboratoriet til af et enkelt Søgerstik fra en Drittel Smør at tage 18 Prøver paa saa lidt som ca. 10 Gram hver og at bestemme Vandmængden i disse

smaa Prøver. Derved var Variationen paa 2 pCt. fundet. I Kommissionens samlede Møde den 10. December opponerede jeg meget kraftigt mod denne Fremgangsmaade. Hvis man havde ønsket Oplysninger om Prøveudtagningen i England, kunde jeg give Besked derom. Forsøgslaboratoriet havde i sin 28. Beretning fra 1893 paavist, at Prøver paa 15 Gram var for smaa til at sikre et ensartet Resultat. Ikke desto mindre var de nu gaaet med til at analysere Prøver paa 10 Gram, som man altsaa paa Forhaand kunde vide maatte give store Variationer. De Vædskedraaber, der altid vil findes paa en Smørprøve, spiller selvfølgelig en større og større Rolle, jo mindre man gør Prøven. Sat paa Spidsen kunde man tænke sig en Prøve saa lille, at en vedhængende Draabe udgjorde Halvdelen af Prøvens Vægt. Derfor havde Laboratoriet for 12 Aar siden indført den Metode for Prøvetagning, at der udtages 50 Gram som i halvsmeltet Tilstand rystes for at faa en sand Gennemsnitsprøve. Denne Metode var ogsaa indført i det engelske Regeringslaboratorium. En ny Undersøgelse af Spørgsmaalet om Prøvetagning var ganske futil. Det engelske Toldvæsens Maade at tage Prøver paa kan vi naturligvis ikke foreskrive dem, men da de som Regel tager omtrent et kvart Pund, er der aldeles ingen Grund til Ængstelse paa det Punkt.

Kommissionen godkendte tilfulde min Kritik af det skete, og Mejeribrugets Repræsentanter blev beroligede. Forskrækkelsen svandt altsaa uden at hindre Bestemmelsen om de 16 pCt.

Paa Grund af Drøftelse af de mange andre Forhold, som Lovforslaget omhandlede, blev Kommissionen ikke færdig med sit Arbejde før sent i December 1909. Den 21. Februar 1910 blev Lovforslaget forelagt Folketinget, hvor det senere kom i Udvalg. I April afgav Udvalget sin Betænkning, i hvilken der udtaltes Ønsket om, at Lovforslaget maatte blive forelagt de interesserede Organisationer til Betænkning, hvilket skete. En jydsk

Mejeriforening foreslog Grænsen sat ved 15 pCt., hvad der dog ikke kunde være Tale om. Saaledes trak det ud, men tilsidst lykkedes det at faa Loven vedtaget, og den blev underskrevet den 12. April 1911 i Anders Nielsens Ministertid.

Det opnaaedes altsaa i 1911, hvad der kunde og burde være opnaaet i 1907, at faa fastsat Lovbestemmelse om Smørrets Vandindhold, i Overensstemmelse med, hvad Ministeriet gentagne Gange lige siden 1901 havde erkendt var ønskeligt, hvad den danske Regering baade i 1901 og i 1904 havde erklæret overfor den engelske Regering at ville arbejde for, hvad baade Tyskland og England i 1902 havde lovfæstet. Denne Bestemmelse fandtes i Lovforslaget til en ny Margarinelov og stod der i to Aar, 1905 og 1906, og det var først i sidste Øjeblik, at Landbrugsministeriet lod sig overtale til at stryge den med en ganske uholdbar Argumentation formuleret af dem, der ønskede at bevare den farlige og uforsvarlige Tilstand, som satte samvittighedsløse Mejerier i Stand til at udføre Vand til England og faa det betalt som Smør.

Efter Lovens Ikrafttræden blev det meget snart en meget sjælden Undtagelse, at der kom dansk Smør til England med mere end 16 pCt. Vand og selv saa kun med et mindre Overskud. En stor Fare for vort Smørs og for vor Smørhandels Renommé var dermed fjernet.

Under og snart efter Krigen var der ganske vist nogen Opgang i Vandmængden, og der kom vel nok noget dansk Smør til England med for meget Vand. Men da den engelske Regering selv købte Smørret i Danmark og derfor selv var Importøren, kunde der ikke vel rejses Anklage mod Importøren. Og da de engelske Forhandlere forsynedes med dansk Smør fra den engelske Regering, kunde de heller ikke ret vel anklages. Fra den Tid, da danske Eksportører atter overtog Ansvaret, har der ikke været Grund til Klager over Smørrets Vandindhold, og den nævnte Lov har været et vigtigt Led i

den Række Foranstaltninger, der har opbygget og befæstet det danske Smørs Renommé.

Foredraget blev efterfulgt af følgende Diskussion:

Den ledende Præsident, Forpagter *Chr. Sonne*, udtalte, at det interessante Foredrag, vi i Aften har haft Lejlighed til at høre, var bygget paa Selvoplevelser fra Foredragsholderens betydningsfulde og rige Arbejdsaar i England. Der er ingen Tvivl om, at Statskonsulent Faber fra den lange og udviklingsrige Periode, hvori han opholdt sig i England, sidder inde med en Række Minder om Forhold og Begivenheder, hvor hans Indgriben var nødvendig, og at det kun er en lille og stærkt afgrænset Del af disse Minder, han har kunnet meddele os i Aften. Vi er ham taknemmelige, fordi han paa Konsulentmødet og paa Mødet i Aften har villet give os Del i disse Minder, der giver saa udmærket Bidrag til Belysning af dansk Landbrugs Udvikling, og der er ingen Tvivl om, at det rige Materiale, der er forelagt, vil kunne danne Grundlaget for en frugtbringende Diskussion. Taleren vilde gerne indlede denne Diskussion med at stille det Spørgsmaal, om de Forhandlere i England, der blev trukket for Retten paa Grund af for højt Vandindhold i Smørret, ikke blev holdt skadesløse af de danske Eksportører.

Statskonsulent *Faber* bemærkede hertil, at det var Reglen, at Eksportørerne dækkede deres Kunders Tab, men i Virkeligheden var Eksportørerne ikke i Stand til at erstatte den skete Skade i sit fulde Omfang.

Generalsekretær *Høgsbro Holm* spurgte, om den pludselige Ændring, der skete i Landbrugsministerens Stilling til Lovbestemmelse af Smørrets Vandindhold, og som formentlig skyldtes Paavirkning, muligt kunde føres tilbage til en Modstand fra bestemt Side, og om det særligt var fra Sjælland, denne Modstand stammede.

Statskonsulent *Faber* kunde tænke sig, at Modstanden, ogsaa da den fremkom paa det tidligere Tidspunkt, var af samme Oprindelse som den, der viste sig senere.

Professor *L. Frederiksen* spurgte, om Statskonsulent Faber ansaa det for sandsynligt, at Befolkningen i England vil vedblive at sætte Pris paa dansk Smør, eller om det ikke maa forudsættes, at vi nu er naaet op paa Maksimum. Det er jo fra forskellig Side blevet fremhævet, at det er den store danske Produktion, der er Skyld i de lave Priser; Taleren hældede til at begynde med selv til denne Anskuelse, men i Virkeligheden er Forholdet det, at Danmark efterhaanden ind-

tager en procentvis mindre Plads paa det engelske Marked for importeret Smør. Det danske Smør udgjorde i Aarene før Krigen ca. 40 pCt. af Englands samlede Smørimport. I Femaaret 1926—30 leverede vi fra Danmark ca. $^1/_3$ af Englands samlede Smørimport, medens New Zealand og Australien leverede ca. $^1/_3$ og »andre Lande« ca. $^1/_3$. I det sidste Par Aar har vor Andel i den til England importerede Smørmængde været lidt under $^1/_3$, samtidig er New Zealands og Australiens Andel gaaet meget væsentlig over $^1/_3$, helt op over 40 pCt. Taleren tvivlede derfor paa, at vi havde opnaaet en væsentlig større Pris, selv om vi havde holdt os noget mere tilbage. Det vil sikkert været farligt at sætte vort Produktionsapparat ned, saaledes at vi ikke er i Stand til at holde vor procentiske Andel.

Statskonsulent *Faber* fandt det af mindre Betydning at holde en bestemt Procentdel; det væsentlige er, om det betaler sig. Men han troede ikke, at en kunstig tilvejebragt Nedgang kunde betale sig, naar vi kun leverer $^1/_3$ af Smørret til England, thi en Formindskelse af vor Udførsel vil jo saa i Virkeligheden kun faa ringe Indflydelse. Med Hensyn til Prisfaldet paa Smør er det værd at bemærke, at Prisen for new-zealandsk Smør er gaaet betydeligt længere ned end for dansk Smør, og Prisforskellen mellem dansk og new-zealandsk Smør har aldrig tidligere været saa stor, som den er nu. Det tyder dog paa, at man sætter Pris paa det danske Smør. Det er jo ogsaa en Kendsgerning, at det er den gode Vare, der klarer sig bedst i daarlige Tider. Om England kan konsumere mere Smør, er et vanskeligt Spørgsmaal at besvare fyldestgørende. Naturligvis vil Smørforbruget kunne blive større med faldende Priser, naar Prisen bliver saa lav, at Smørret konkurrerer Margarinen ud. Taleren vilde dog være noget tilbøjelig til at tro, at England i den senere Tid har faaet fuldt saa meget Smør, som det har Brug for. Det danske Smør har en Præference fremfor Smørret fra New Zealand og Australien i sin langt bedre Aroma, men der er et Forhold, som vi maa være opmærksom paa, og som frembyder en alvorlig Fare, nemlig at Mug paa visse Tider af Aaret volder det danske Smør alvorlig Skade. Mugplagen maa vi se at faa bekæmpet. I Margarine trives Mug egentlig nok saa godt som i Smør, men alligevel har Margarinefabrikerne været i Stand til at skaffe en Vare, der er fuldstændig fri for Mug. Mugplagen er udryddet for Margarinens Vedkommende, saa maa vi ogsaa kunne naa noget frem med Hensyn til Smørret. Mug maa kunne bekæmpes i Mejerierne lige saa vel som i Margarinefabrikerne, naar man for Alvor tager Opgaven op. Men iøv-

rigt maa det anerkendes, at dansk Smør i de fleste Henseender er en fortrinlig Vare, der fremkommer ensartet, uanset hvilket Mejeri det stammer fra, og foreligger paa Markedet i nogenlunde ligelige Mængder Aaret rundt. Naar Smørret er saa ensartet fra Mejerier fra Skagen til Gedser, er der ingen Grund til at nære Betænkeligheder ved de mange Mejerier; det er for Smørrets Vedkommende ikke en Svaghed. For Flæskets Vedkommende laa Forholdet noget anderledes; her har vi været vor egen Konkurrent i en uhyggelig Grad, ikke blot ved at overfylde Markedet, men ogsaa paa anden Maade. Taleren tænkte paa de mange Penge, der er anbragt i Svinestalde, som nu kommer til at staa tomme, og paa det urimelige Antal af Svineslagterier. Vi har en hel Mængde smaa Slagterier, som var for mange under den store Eksport, men som nu, naar Produktionen skæres ned, kommer langt under deres Produktionsevne og derfor kommer til at producere urimelig dyrt. Bacon-Industrien egnede sig netop mere end nogen anden til Stordrift. Nu er vort Bacon ikke en ensartet Vare, som Smørret er det.

Direktør *V. Helsted* havde Indtryk af, at det særlig var i dansk Smør, Mugplage var fremtrædende, og spurgte, om denne Opfattelse var rigtig, eller lignende Forhold ogsaa gjorde sig gældende hos nogle af vore Konkurrenter.

Professor *Søneke Knudsen* meddelte, at der var foretaget Prøver af baade new-zealandsk og australsk Smør, der viste, at disse kunde være ligesaa mugbefængt som det danske.

Statskonsulent *Faber* fandt ingen Trøst heri. Vi maa gøre alt for at faa Mugget fjærnet fra dansk Smør, saa kan New Zealand og Australien gerne faa Lov til at beholde deres Mug.

Professor *Orla-Jensen* udtalte, at naar det var lykkedes Margarinefabrikerne at afskaffe Mug, saa skyldtes det meget energiske Foranstaltninger f. Eks. fuldstændig Rensning af Luften, som det vil være vanskeligt at gennemføre paa Mejerierne. Men der er forskellige Ting, som vi kan og bør gøre. Det er ubegribeligt, hvorfor man ikke afkøler Smørret før Afsendelsen og holder det under 0° under Forsendelsen i Skibene. Taleren havde foretaget en Række Forsøg med Afkøling af Smørprøver ved + 5, 0, ÷ 2½, ÷ 5 og ÷ 10°. Før Afkølingen blev Pakkerne inficeret med Skimmel. Ved + 5° C. skimlede Smørret, men ved 0° og derunder skimlede det ikke mere. Det viste sig yderligere, at Skimmelen svækkedes ved Temperaturer under ÷ 5° C., thi naar Smørret igen kom ud ved almindelig Stuetemperatur, saa skimlede det, der havde været afkølet, til ÷ 2½° C., allerede efter 3 Dage, medens det, der

havde været afkølet til ÷ 5 eller ÷ 10° C., først skimlede efter 12 Dage.

Det new-zealandske og australske Smør har haft den Fordel at være holdt ved ÷ 10° C. i mindst 6 Uger og vil derfor skimle langsommere i de engelske Butiker end det danske Smør.

Direktør *K. Dorph-Petersen* havde med den største Interesse hørt om den Modstand, der havde været fremme om en saa selvfølgelig Sag som Lovbestemmelsen om Smørrets Vandindhold. Der blev jo ikke givet en plausibel Grund; var det da Personinteresser, der stod bagved? Det er en Livsnerve for os at holde Smørret rent for Mug ligesom Margarinen, men iøvrigt skulde man tro, at der, selv om Margarinen er ren for Mug, vil være en Kilde til Forurening med Mug i Butikerne.

Statsraad *C. A. Koefoed* udtalte, at man ogsaa i Rusland havde meget store Vanskeligheder med Mug, langt større end i Danmark, men der blev Skylden lagt paa Dritlerne, idet man mente, at disse var fremstillet af for grønt Træ.

Professor *Frederiksen* takkede Statskonsulent Faber for hans Udtalelser, som Taleren fandt ret lovende for Fremtiden. Statskonsulenten fremhævede den ligelige Forsyning med Smør til det engelske Marked som værende af stor Betydning, men Taleren var noget bange for, at Udviklingen gik noget bort herfra, idet der for Tiden er en stærk Interesse for at mindske Vinterproduktionen og øge den billigere Sommerproduktion. I det sidste Aar har vor ugentlige Smøreksport til England i enkelte Sommeruger været omtrent dobbelt saa stor som i den Vinteruge, hvor vi leverede mindst, hvilket efter Talerens Opfattelse pegede mod en for vor Smøreksport betænkelig Udviklingsretning.

Statskonsulent *Faber* ansaa det for en meget farlig Sag at gaa bort fra den ligelige Produktion Aaret rundt. Forholdene ligger saaledes, at Landene fra den sydlige Halvkugle leverer mest Smør om Vinteren, og den nordlige Halvkugle mest om Sommeren, men dette medfører, at de Handlende, der f. Eks. fører australsk Smør, maa søge andre Kilder for at dække deres Behov om Sommeren. Dette medfører en Skiften om to Gange om Aaret. Vore Kunder i England bør kunne faa dansk Smør i den Udstrækning, de ønsker, hele Aaret rundt. Dette er af stor Betydning baade for de Handlende og for Konsumenterne. Vi bør bevare den ligelige Produktion Sommer og Vinter. Taleren tillagde dette lige saa stor Betydning for Prisen som Smørrets Kvalitet.

Mejeribrugskandidat *Robert Hansen* vilde gerne have hørt lidt om Tiden efter 1911. Statskonsulenten udtalte, at siden 1911 havde der aldrig været Klage over Vandindholdet, men Forholdet ligger dog saaledes, at der stadig fra Mejeriernes Side gøres et stort Arbejde for at følge Smørrets Vandindhold. Gennem de Undersøgelser, der foretages gennem Smøreksportforeningerne, har det vist sig, at der er flere Mejerier, hvor Vandindholdet er lige højt nok, men der har ogsaa været Mejerier, hvor Vandindholdet ved Undersøgelserne har ligget nede paa 14 pCt., saa det har kunnet sættes op til 15. Der er sikkert Grund til, at vi vedblivende sætter ind paa dette Omraade. Med Hensyn til Mug havde det glædet Taleren, at Statskonsulenten saa stærkt havde understreget Betydningen af at sætte ind her, men iøvrigt bør det erkendes, at der i dansk Mejeribrug gøres et stort Arbejde for at forøge Smørrets Holdbarhed.

Statskonsulent *Faber* udtalte, at han havde set det som sin Opgave at passe paa, hvorledes Smørret fremtraadte i England, og paapege, hvad der burde gøres for at støtte det. Det dygtige Arbejde, der er gjort og gøres her i Landet, havde han kun kunnet følge paa Afstand.

Forpagter *Sonne* udtalte, at Statskonsulent Faber stod som vor Vagtpost i England i en Periode, der bød vort Landbrug nye Maal, og som var rig paa Fremskridt. Ogsaa den Gang var der Modgang for Landbruget, men vi kunde dog arbejde os frem uden Brud paa Linien og uden stort Mandefald. Nu er Forholdene desværre ændrede. Netop da Harald Faber begyndte sit Arbejde, tog den Udvikling Fart, der har givet det danske Landbrug sin nuværende Udformning. I 43 Aar stod Harald Faber som vor aarvaagne Varetager af Landbrugets Interesser i England og som Leder af den Udvikling, der sikrede os saa smuk en Position paa det engelske Marked. Denne Virksomhed har altid været anerkendt og paaskønnet. Vi hilser og hylder Statskonsulent Faber som Landbrugets Vejleder gennem mange Aar og beder ham modtage vor hjerteligste, erkendtlige Tak saavel herfor som for det nu holdte Foredrag.

Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Generalforsamling

den 16. December 1932.

(Sluttet).

Den ledende Præsident, Professor *L. Frederiksen*, aabnede Generalforsamlingen og udtalte sig saaledes:

Paa Bestyrelsens Vegne har jeg den Ære at byde de Mødte Velkommen til Selskabets Generalforsamling. Den usædvanlig store Tilslutning maa vel tages som Udtryk for en stigende Interesse for Selskabets Virksomhed. Jeg udtaler Haabet om, at den stigende Interesse maa give sig Udslag i Beslutninger til Gavn for vort gamle Selskabs Fremtid.

Inden vi gaar over til Dagsordenen, vil jeg gerne minde om nogle af de Mænd, der, siden vi sidst holdt ordinær Generalforsamling, er afgaaet ved Døden, og som paa fortjenstfuld Maade har virket til Fremme af dansk Landbrug.

Den 30. December 1931 døde Etatsraad *Jørgen Larsen*. Hans fremragende Udtørrings- og Opdyrkningsarbejder paa Gaardbogaard og Kjærholt saavel som hans øvrige Virksomhed inden for Jorddyrkning og Kvægavl kastede Glans over Etatsraad Jørgen Larsens Navn som Landmand.

Ved Siden af sin Landmandsgerning fik Jørgen Larsen Tid til at gennemføre et stort og betydningsfuldt Arbejde i en Række forskellige Foreninger og Organisationer. Blandt Etatsraad Larsens offentlige Hverv er her en særlig Anledning til at nævne hans Virksomhed som Medlem af Selskabets Bestyrelse i 16 Aar. Tillige var Etatsraad Jørgen Larsen i flere Aar et meget virksomt og stærkt interesseret Medlem af Selskabets Belønningsudvalg.

Den 1. Marts døde tidligere Gaardejer, Landbrugsskoleforstander *Jacob Hansen*, Forsinge. Efter en 10-aarig Virksomhed som Forstander for Faurbogaard Landbrugsskole drev Jacob Hansen i 30 Aar en Gaard i Forsinge. Han var meget optaget af Tidens landøkonomiske Spørgsmaal og medvirkede saaledes til Oprettelsen af Landboforeningen for Kalundborg

og Omegn og var gennem mange Aar denne Forenings Formand. I 1880erne var Jacob Hansen Medlem af Selskabets Bestyrelse, ligesom han paa mange andre Omraader stillede sin Indsigt til Raadighed for Landbrugets Organisationer.

Den 19. Marts døde Godsejer *V. Erhard-Frederiksen.* Han blev kun 49 Aar gammel, men hans Dygtighed og Initiativ havde i en ung Alder skaffet ham et kendt Navn. Hans Hovedinteresse var Planteforædling og Frøavl, og han udfoldede paa disse Omraader en betydelig Virksomhed. Erhard-Frederiksen var en meget energisk og idérig Mand, hvis tidlige Bortgang vakte dyb Beklagelse i vide Kredse.

Den 23. Marts døde Proprietær *P. Andersen,* Sejersgaard. Han var en af Bornholms mest ansete Landmænd og fik overdraget mange Tillidshverv, som han varetog med den største Interesse. I 15 Aar repræsenterede Proprietær P. Andersen det bornholmske Landbrug i Selskabets Bestyrelse.

Den 17. April afgik Konsulent og Sekretær for De samvirkende lolland-falsterske Landboforeninger *Kr. Frydenlund* ved Døden, knap 50 Aar gammel. Han havde trods sin tidlige Død naaet at udrette et betydeligt Arbejde for det lollandfalsterske Husdyrbrug og for de forskellige Organisationer, for hvilke han virkede som Sekretær eller Konsulent. Hans pludselige Død midt i det store Arbejde, han paa saa fortjenstfuld en Maade udførte, har vakt dyb Beklagelse langt ud over den Landsdel, der direkte nød godt af hans Dygtighed og varme Interesse for sit Fag.

Den 25. April døde Direktør i Hedeselskabet *Jens Westergaard,* godt 65 Aar gammel. Han følte sig hele sit Liv stærkt knyttet til Landbruget og udførte et stort og dygtigt Arbejde for Opdyrkning og Grundforbedringsvirksomhed. Han beklædte en Række Tillidshverv inden for landøkonomiske Organisationer i Jylland og ydede en betydelig Indsats til Gavn for det danske Jordbrug.

Den 22. Juni døde vor Bestyrelses Nestor, Professor *Bernhard Bang* i en Alder af 84 Aar. I 48 Aar havde Professor Bang Sæde i Landhusholdningsselskabets Bestyrelse og virkede paa forskellige Maader til Gavn for vort Selskab.

Professor Bangs fremragende veterinære Virksomhed særlig paa Tuberkulosens og den smitsomme Kastnings Omraade gav ham et verdensberømt Navn og kastede Glans over hans Fædreland. I 34 Aar virkede Professor Bang som en meget afholdt og stærkt paaskønnet Lærer ved Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole. Som Veterinærfysikus og som Formand for det veterinære Sundhedsraad udviste Professor Bang dyb

Forstaaelse af det praktiske Livs Forhold. Hans store faglige Dygtighed, hans retlinede Karakter, hans tjenstvillige Sind og vindende Væsen medførte, at Professor B. Bang ikke blot af sine Elever, men i alle Kredse vandt en enestaaende Agtelse og Hengivenhed.

Den 26. Juli døde Laboratorieforstander *P. Christensen*, 57 Aar gammel. Hans omfattende Virke faldt navnlig paa Agrikulturkemiens Omraade. Efter i 7 Aar at have virket som Assistent ved Landbohøjskolen, overtog Forstander P. Christensen Ledelsen af det analytisk-kemiske Laboratorium, der først var knyttet til Dalum Landbrugsskole, og som senere under Navn af »Dansk Landbrugs- og Handelslaboratorium« blev flyttet til Odense og dér udvikledes til at indtage en førende Stilling.

Foruden sin Laboratorievirksomhed udfoldede P. Christensen en betydelig videnskabelig Skribentvirksomhed, og han var i det hele taget stærkt optaget af landøkonomiske Spørgsmaal. I en Aarrække var P. Christensen Formand for Foreningen af danske Landbrugskandidater og var som saadan ogsaa varmt interesseret i et Samarbejde med Landhusholdningsselskabet.

Den 16. November døde Forpagter *O. J. Knipschildt* næsten 82 Aar gammel. I en tidlig Alder blev Knipschildt selvstændig Landmand og virkede gennem hele sit Liv med en sjælden Dygtighed og har som Forpagter eller Ejer drevet flere store Landbrug. Ved Siden af sin omfattende og anerkendte praktiske Landmandsgerning paatog Knipschildt sig adskillige offentlige Hverv og mødte overalt stor Tillid. Han var Landhusholdningsselskabets Repræsentant i og Formand for Statens Redskabsudvalg indtil i Fjor, og han sad i Selskabets Bestyrelsesraad fra 1916 til sin Død.

Forpagter Knipschildts praktiske Evner og hans sunde Dømmekraft var altid til stor Nytte, hvor han virkede, og han agtedes overalt for sin Pligtfølelse og sine rige Erfaringer, ligesom han besad en sjælden mæglende Evne.

Den 28. November døde Gaardejer *Valdemar Villumsen*, Vordegaard, kun 55 Aar gammel. Valdemar Villumsen var en meget virksom og alsidig interesseret Landmand. Hans særlige Interesse var dog knyttet til Kvægavlen, og han blev, efter selv at have oparbejdet en kendt jydsk Kvægbesætning, stærkt benyttet i det officielle Kvægavlsarbejde i Jylland. Ved sin Død var han Formand for Foreningen af jydske Landboforeningers Husdyrbrugsudvalg, desuden bestred han en lang Række offentlige Tillidshverv paa sin Egn. —

Mindet om disse Mænd og deres fortjenstfulde Livsvirke for dansk Landbrug og Veterinærvæsen vil vi bevare i taknemmelig Erindring, og fra dette Sted skal lyde en særlig Tak, fordi saa mange af dem ogsaa vilde ofre Tid og Tanker paa Landhusholdningsselskabets Ve og Vel.

Ære være deres Minde!

(Samtlige tilstedeværende tilkendegav deres Tilslutning til denne Udtalelse ved at rejse sig).

Man gik derefter over til Dagsordenens Punkt

1. Udfaldet af de foretagne Valg.

Kasserer *H. M. Knudsen:* Der er ialt afgivet 230 Stemmer, og Stemmegivningen har givet følgende Resultat:

Til Præsident er genvalgt Professor *L. Frederiksen* med 201 Stemmer.

Til Medlemmer af Bestyrelsesraadet er genvalgt: Godsejer *J. Theilmann* med 189, Kammerherre, Hofjægermester *Cederfeld de Simonsen* med 195, Kammerherre, Hofjægermester *C. Sehestedt Juul* med 192, Lensgreve *A. C. Danneskiold-Samsøe* med 194, Proprietær *H. Lytzhøft* med 179 og Hofjægermester *E. F. de Neergaard* med 190 Stemmer.

I Stedet for Professor B. Bang og Forpagter O. J. Knipschildt, der begge er afgaaet ved Døden, og Lensbaron H. Rosenkrantz, der ikke har ønsket Genvalg, er til Medlemmer af Bestyrelsesraadet nyvalgt følgende 3 Herrer: Direktør, Professor *A. W. Mørkeberg,* København, med 178, Hofjægermester *C. F.* Greve *Knuth,* Tustrup, med 156 og Proprietær *H. Madsen,* Endrupgaard, med 86 Stemmer.

Det kan oplyses, at derefter havde Konsulent *M. K. Kristensen,* Skanderborg, 62, Forpagter *Aug. Bech,* Vallø Hovedgaard, 59 og Forstander *N. Esbjerg,* Blangstedgaard, 41 Stemmer.

Til Revisorer er genvalgt Godsejer *W. Pontoppidan* med 169 Stemmer, og i Stedet for Grosserer A. Høffding, der er afgaaet ved Døden, er nyvalgt Inspektør *Ib Windfeld,* København, med 137 Stemmer.

Til Medlemmer af Bestyrelsen for »Fond til Landmænds Uddannelse« er genvalgt Inspektør *Ib Windfeld* med 154 Stemmer, og i Stedet for Etatsraad Jørgen Larsen, der er afgaaet ved Døden, er nyvalgt Godsejer *K. Langkilde,* Bramstrup, med 135 Stemmer.

Landboforeningernes Stemmegivning paa Amtsrepræsentanter i Bestyrelsesraadet har givet følgende Resultat. Genvalgt er:

For Ribe Amt: Klitinspektør *Vilh. Pinholt,* Vejers, for Vejle Amt: Gaardejer *Aage Johnsen,* Højgaard, for Maribo Amt: Forstander *H. J. Rasmussen,* Næsgaard, for Sorø Amt: Forstander *J. K. Jensen,* Haslev Landbrugsskole, og for Præstø Amt: Godsejer V. *Selchau-Hansen,* Alslevgaard. Endvidere er der foretaget Nyvalg af følgende Amtsrepræsentanter:

For Ringkøbing Amt: Proprietær *D. Villemoes,* Villemoesgaard, for Sønderborg Amt: — — — —, for Hjørring Amt: Gaardejer *Bertel Bjerre,* Guldager, og for Haderslev Amt: Gaardejer *M. Wiuff,* Sillerupgaard. For de to sidstnævnte Amters Vedkommende var det Suppleringsvalg i Stedet for henholdsvis Etatsraad Jørgen Larsen, Gaardbogaard, og Gaardejer Chr. Ludvigsen, Sandet.

2. Bestyrelsesraadets Valg af Medlemmer til Belønningsudvalget m. v.

Kasserer *Knudsen:* Bestyrelsen har paa sit Møde i Dag genvalgt Proprietær *J. H. Schmidt* og Proprietær *A. P. Damsgaard-Sørensen* som Medlemmer af Belønningsudvalget, medens den i Stedet for afdøde Etatsraad Jørgen Larsen har valgt Gaardejer *Bertel Bjerre,* Guldager, til Medlem af dette Udvalg.

Ved sit Møde i Dag har Bestyrelsen ligeledes valgt Proprietær *H. Madsen,* Endrupgaard, som Selskabets Repræsentant i Dansk Brandværns-Komité i Stedet for afdøde Forpagter Knipschildt.

Endvidere valgte Bestyrelsen ved sit Møde den 5. Juli d. A. Selskabets 3 Præsidenter som sine Repræsentanter i Fællesudvalget for »Samvirksomheden for landbrugsfagligt Oplysningsarbejde«.

3. Optagne nye Medlemmer.

Kasserer *Knudsen:* Paa Bestyrelsesmødet den 5. Juli i Aar blev der optaget 7 nye Medlemmer i Selskabet; disse Medlemmers Navne har været offentliggjort i »Tidsskrift for Landøkonomi«. Paa Bestyrelsesmødet i Dag er optaget 26 Medlemmer, hvis Navne senere vil fremkomme i Tidsskriftet. Medlemstallet stiller sig herefter saaledes:

Den 1. April 1932 talte Selskabet.....		600	Medlemmer
I Juli og December er optaget.....		33	—
		633	Medlemmer
Siden 1. April er afgaaet ved Døden.....	5		
Udmeldte og slettede er.....	25	30	—
Selskabet har altsaa nu		603	Medlemmer

4. Fremlæggelse af forrige Aars Regnskab.

Forpagter *Chr. Sonne:* Regnskabet for Regnskabsaaret 1. April 1931—31. Marts 1932 har paa Bestyrelsens Møde i Dag været forelagt Bestyrelsesraadet ledsaget af Revisorernes Bemærkninger. Revisorerne har fundet Regnskabet fuldstændig i Orden, og Bestyrelsesraadet gav paa Dagsmødet enstemmigt Decharge for Regnskabet. Regnskabet viste et Underskud paa ca. 4100 Kr., men det var ca. 1200 Kr. mindre end budgetteret, saa det har ikke anfægtet os særlig. Maaske skal jeg dog føje til, at naar der fremkommer et Underskud, er det ikke kommet uventet, for da vi for nogle Aar tilbage nedskrev Medlemskontingentet fra 30 til 20 Kr., en kraftig Nedskæring, var vi ganske paa det rene med, at det maatte sætte sig ret dybe Spor i Selskabets Driftsøkonomi, og vi var ganske forberedt paa, at vi maatte regne med et Underskud. Vi har imidlertid et Reservefond, der indtil videre tager Stødet af.

5. Beretning om Selskabets almindelige Virksomhed.

Professor *Frederiksen:* Beretningen om Selskabets almindelige Virksomhed maa som sædvanlig blive ret kortfattet og brudstykkeagtig.

Hvad den litterære Virksomhed angaar, har Selskabet i 1932 tilstillet sine Medlemmer Tidsskrift for Landøkonomi, Aarsberetningen og Landøkonomisk Aarbog, medens ca. 100 Medlemmer gennem Selskabet har faaet tilsendt Tidsskrift for Planteavl for en Pris af 4 Kr. om Aaret. Selskabet havde ventet at kunne udsende to Skrifter angaaende de to udsatte Prisopgaver, hvortil Indleveringsfristen udløb den 31. December 1931. Paa Prisopgaven for Angivelse af Metoder til Bestemmelse af Mineraljorders Indhold af Fosforsyre og Kali indkom der imidlertid ingen Besvarelser, og paa Prisopgaven angaaende Anvisning til Bekæmpelse af Agertidslen indkom der kun én egentlig Besvarelse; det nedsatte Dommerudvalg fandt ikke

denne Besvarelse fyldestgørende og præmieværdig, hvorfor den udsatte Prisbelønning ikke blev uddelt, og Besvarelsen ikke trykt.

De andre Prisopgaver, Selskabet for Tiden har løbende, er den i December Maaned 1929 udsatte vedrørende Aarsagerne til Kartoflers Mørkfarvning efter Kogning, hvortil Indleveringsfristen udløber den 31. December 1933, og den i Juli i Aar udsatte Prisopgave angaaende Anvisning til Bekæmpelse af Kartoflens Rodfiltsvamp og Bladrullesyge. Om den sidstnævnte Prisopgave vil der senere paa Dagsordenen blive givet Meddelelse.

For Tiden har Selskabet under Forberedelse Udgivelsen af en Specialfortegnelse over dansk Landbrugslitteratur; den udarbejdes af Statskonsulent *K. Hansen*, men foreligger endnu ikke.

De af Selskabet udgivne Landbrugs-Regnskabsbøger, der bestaar af Kassebog, Hovedbog, Besætningsregnskab og Arbejdsregnskab, sælges gennem Boghandelen; de kan dog ogsaa købes direkte i Selskabet, naar de tages i Partier paa mindst 10 Sæt (alle 4 Bøger). I 1932 har Selskabet udsendt 12. Oplag af Kassebog og af Arbejdsregnskab.

Der er i 1932 afholdt 5 Foredrag i Selskabet, nemlig af Statskonsulent *Aug. Kjær*, Professor *O. H. Larsen*, Forsøgsleder *H. A. B. Vestergaard*, Forstander *J. C. Overgaard* og Generalsekretær *A. Høgsbro Holm*.

For Vinteren 1933 er planlagt følgende Foredrag: Onsdag den 25. Januar: Statskonsulent *Harald Faber* om »Episoder fra min Virksomhed i England (fortsat). Lovbestemmelse om Smørrets Vandindhold«; den 8. Februar: Statskonsulent *Anton Christensen* om »Træk af Udviklingen af Landbrugets Redskaber og Maskiner i Danmark, særlig med Henblik paa Landhusholdningsselskabets Indflydelse derpaa«; den 22. Februar: Forstander *H. J. Rasmussen* om »Kan der fra Landbrugets Side ydes større Medvirkning til Udforskning og Bekæmpelse af de vigtigste Husdyrsygdomme?«; den 8. Marts: Arkitekt, Professor *Ivar Bentsen* om »Landbrugets Bygninger« og den 22. Marts: Forpagter *Chr. Sonne* og Statskonsulent *K. Hansen* om »Landbrugsmusæum-Spørgsmaalet«.

Som bekendt leverer Selskabet — og har gjort det i de sidste 146 Aar — den landøkonomiske Artikel til Universitetsalmanakken. Paa Selskabets Opfordring har Professor *O. H. Larsen* skrevet den paagældende Artikel til Almanakken for 1933, nemlig om »Regnskabsføring i Landbruget«, og paa Bestyrelsesmødet i Dag er det vedtaget til Almanakken

for 1934 at søge at faa en Artikel om »Staldgødningens Nedbringning« af Forstander *Karsten Iversen*.

Hvad den Del af Statskonsulentvirksomheden angaar, der sorterer under Landhusholdningsselskabet, er at meddele, at Landbrugsministeriet har forlænget Statskonsulent *K. Hansens* Funktionstid indtil Udgangen af 1934. Selskabet har som sædvanlig udarbejdet Finanslovbudgettet for Statskonsulenternes Lønninger, Rejseudgifter, Kontorholdsudgifter m. v. og indsendt dette til Ministeriet; endvidere er de fra Statskonsulenterne modtagne Regninger over Rejseudgifter m. v. revideret i Selskabet, som derefter har indsendt dem til Ministeriet og foranlediget Beløbene anvist. Som sædvanlig blev der i September Maaned afholdt et Møde mellem Præsidiet og Statskonsulenterne til Drøftelse af Spørgsmaal af Interesse for Konsulenterne og for Landbruget i Almindelighed.

Selskabet forestod i Aar som sædvanlig Ordningen af det almindelige Konsulentmøde, som paa Foranledning af Foreningen af danske Landbrugskonsulenter ved Midler fra Landbrugslotteriets Overskud blev afholdt paa Landbohøjskolen den 18.—20. Februar. Konsulentforeningen har atter i Aar indsendt Andragende til Landbrugsministeriet om et Tilskud af Landbrugslotteriets Overskud til Afholdelsen af et Konsulentmøde i 1933, og der er hertil modtaget et Tilskud paa 3000 Kr., hvilket desværre er 1000 Kr. mindre end i de 3 sidste Aar. Det af Selskabet nedsatte Udvalg vedrørende Tilrettelæggelsen af Konsulentmøderne vil afholde sit første Møde om nogle Dage.

I Aar har Selskabet ingen nye Udvalg nedsat. Udvalget vedrørende Kvægavlsforsøg, der blev nedsat i Fjor, er i det forløbne Aar blevet suppleret med Gaardejer *M. K. Gram*, Køben hoved, som Repræsentant for De samvirkende danske Landboforeninger. Efter Anmodning af Landbrugsministeriet har Selskabet som sin Repræsentant til et forberedende Udvalg, som Ministeriet har nedsat vedrørende en Omordning af Statens Gaarde ved Hillerød og Husdyrbrugsforsøgsvirksomheden, valgt Forstander *N. Bredkjær*.

Selskabet har i 1932 modtaget et Tilskud af 1000 Kr. fra Carlsen-Langes Legatstiftelse til Hjælp til Bestridelsen af Udgifterne ved det foran nævnte Udvalg vedrørende Kvægavlsforsøg.

Til Arbejdsfondet har Selskabet i Aar fra Tuborgfondet modtaget et Tilskud af 5000 Kr. Dette Tilskud skal ikke anvendes til Forøgelse af Fondets Kapitalformue, men skal i Aarets Løb anvendes til »Samvirksomheden for landbrugsfagligt Oplysningsarbejde«s Virksomhed.

Med Hensyn til Uddelingen af Understøttelser af de af Selskabet administrerede Legater er der i 1932 af Etatsraad Holmes og Hustrus, Chr. Schmidt til Vibygaards og Forpagter Bokelmanns Legater samt Sjællands Stifts Brandforsikringsfond uddelt ialt ca. 45 000 Kr. til trængende Mænd og Kvinder af Landbostanden. Af Proprietær J. H. Holms, Jægermester, Forpagter F. Skovs og Inspektør N. P. J. Buus' Legater er der uddelt ialt 5850 Kr. til 23 unge Landmænd til deres Videreuddannelse, deraf 2200 Kr. til Studium paa Landbohøjskolen. Af Købmand Jørgen Sørensen og Hustrus Legat er uddelt 1000 Kr. i 9 Understøttelser til unge Handelsfolk, Haandværkere og Landmænd m. fl. til deres Videreuddannelse. Om Understøttelser af Fond til Landmænds Uddannelse, Uddelingen af Hædersbelønninger for Landboflid og Dueligheds-medailler samt Redaktør J. Pedersen-Bjergaards Legat vil der senere paa Dagsordenen blive givet Meddelelse. Renterne af de Midler, som i sin Tid er stillet til Selskabets Raadighed af Konferensraad *W. A. Hansen,* tildeles Finmarken for Femaaret 1931/32—1935/36 og udbetales til Det kgl. Selskab for Norges Vel. De øvrige under Selskabet henlagte Legater er ikke uddelt i Aar; flere af dem er ret smaa, saa Renterne opspares i nogle Aar, før de uddeles.

Af de Midler, som af Julius Skrikes Stiftelse stilles til Raadighed for Selskabet, er i Aar bl. a. uddelt følgende Understøttelser: Udvalget for Afholdelse af Kursus i Maskinbrug for Landmænd 300 Kr., Foreningen af danske Landbrugsblade til Studierejser for Foreningens Medlemmer 400 Kr. og til et sønderjydsk Udvalg til Fremme af dets Oplysningsarbejde 200 Kr. Af disse Midler er der endvidere uddelt Understøttelser til nogle af Selskabets veludtjente Landvæsenslærlinge og Husholdningselever.

Selskabet har tilstaaet Foreningen »Dannevirke« 100 Kr. som Bidrag til Støtte for Foreningens Kursus for Soldater.

Med Hensyn til Selskabets Lærlingeinstitution er der til 1. Maj i Aar antaget 6 Landvæsenslærlinge til større Gaarde og 1 til Bøndergaarde, ialt 7 Lærlinge, og til November blev antaget 7 Landvæsenslærlinge til større Gaarde og 1 til Bøndergaarde samt 2 Foderlærlinge, ialt 10 Lærlinge; endvidere er en Landvæsenslærling, som privat har tjent paa et af Selskabets Læresteder paa større Gaarde i et Aar, antaget som 1. Aars Lærling gennem Selskabet, saaledes at han til

November i Aar fik Plads paa et af dets Læresteder som 2. Aars Lærling. Med de til henholdsvis Maj og November omflyttede Lærlinge har Selskabet for Tiden ialt 37 Lærlinge under Uddannelse.

Af Husholdningselever blev til 1. Maj i Aar antaget 3 og til November 6; med de omflyttede Elever har Selskabet for Tiden ialt 11 Husholdningselever under Uddannelse.

Som meddelt ved Generalforsamlingen i Fjor nedsatte Selskabet i Marts 1931 et Udvalg vedrørende Kvægavlsforsøg for bl. a. at søge belyst Mulighederne for her i Landet at faa iværksat Undersøgelser eller Forsøg angaaende Kvægavlens Ledelse paa Grundlag af den moderne Arvelighedslære. Efter Beslutningen paa Udvalgets første Møde i Maj 1931 har Udvalget indsamlet Materiale vedrørende denne Sag fra forskellige Lande. Dette Materiale, der viste sig at være af stor Interesse, har Udvalget ladet bearbejde, hvorefter det blev fremlagt paa et af Udvalget afholdt Møde i Januar i Aar, hvor det blev gennemgaaet og drøftet.

Udvalget har ikke afholdt noget Møde siden Januar; Aarsagen hertil er den, at man har ment at burde afvente Betænkningen af det af Landbrugsministeriet i Aar nedsatte Udvalg til Overvejelse af eventuelle Ændringer i Husdyrbrugsforsøgsvirksomheden m. m.

Efter Selskabets overordentlige Generalforsamling i Februar i Aar rejstes Spørgsmaalet om Fortolkningen af de nuværende Loves § 2, der lyder saaledes: »Foreninger og Institutioner med samme eller beslægtet Øjemed som Selskabet kan optages som Medlemmer og repræsenteres da overfor dette ved deres Formænd«. Spørgsmaalet blev behandlet paa Bestyrelsesmødet den 5. Juli i Aar, hvor der blev givet enstemmig Tilslutning til Præsidiets Fortolkning af nævnte Paragraf, nemlig at ordentligvis bør kun Formændene for de i Selskabet optagne Foreninger gives Adgang til at udøve Stemmeret paa Foreningernes Vegne.

Der er derfor truffen Bestemmelse om, at der ved denne Generalforsamling kun kan afgives Stemmer for Foreninger ved disses Formænd. Hvis et personligt Medlem af Selskabet tillige er Formand for en eller flere i Selskabet optagne Foreninger og ønsker at stemme baade paa disse Foreningers og egne Vegne, faar han et tilsvarende Antal Stemmer.

Naar der ved den overordentlige Generalforsamling den 24. Februar i Aar blev medregnet 2 Stemmer, afgivne for Foreninger ved andre end disses Formænd, saa kan eventuelle Bebrejdelser herfor alene rettes mod Dirigenten af den over-

ordentlige Generalforsamling. Jeg var i dette Tilfælde Dirigent og paatager mig det fulde Ansvar for den foretagne ikke helt lovmedholdelige Stemmeoptælling.

Det kan tilføjes, at af de i Dag optalte indkomne Stemmesedler, maatte 3, der var indsendt af landøkonomiske Foreninger, anses for ugyldige i Henhold til § 2.

Med Hensyn til Landøkonomisk Rejsebureaus Virksomhed og Arbejdet for at fremme Afsætningen af dansk Sædefrø til Udlandet vil der senere paa Dagsordenen blive givet Meddelelse.

Selskabet har som sædvanlig besvaret en Del Forespørgsler fra Institutioner og Personer i Ind- og Udland, ligesom det fra Landbrugsministeriet har modtaget Sager til Erklæring. Bl. a. sendte Ministeriet i Foraaret Selskabet en af Statskonsulent *S. Sørensen* afgivet Beretning om den landbrugshygiejniske Konference i Genève i 1931 og udbad sig en Erklæring fra Selskabet efter den Anledning, Sagen maatte give. Efter at have drøftet Sagen med en Kreds af sagkyndige Teknikere, afgav Selskabet i April en udførlig Erklæring til Ministeriet, hvori det bl. a. foreslog, at Ministeriet indbød de interesserede Organisationer til et Møde om denne. Ministeriet tiltraadte Selskabets Henstilling i saa Henseende og lod i Juni i Aar afholde et Møde med forskellige Organisationer. Paa dette overdroges det Statens Husdyrbrugsudvalg og Statens Mejeriudvalg i Fællesskab at søge gennemført Forsøg vedrørende den saakaldte Landbrugshygiejne. Erklæringen til Ministeriet indeholdt tillige en Henstilling om allerede i afvigte Sommer at iværksætte Forsøg med Bekæmpelse af Fluer. Saadanne Forsøg er under Ledelse af Professor i Zoologi ved Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole, Dr. phil. *M. Thomsen*, sat i Gang og har givet saa lovende Resultater, at det meget maa haabes, at Forsøgene ogsaa kan fortsættes i det kommende Aar.

6. Beretning om »Fond til Landmænds Uddannelse«.

Kasserer *Knudsen:* I det forløbne Aar, der er Fondens 63. Forretningsaar, indkom der ialt 39 Ansøgninger om Understøttelse af Fonden. Der er derefter tilstaaet Understøttelse til 8 Landbrugsstuderende, nemlig *Haakon Østergaard Grunnet, Asger Larsen, Harald Morten Petersen, Johan Nikolai Rottensten, Thorvald Søborg Simonsen, Niels Peter Sørensen, Holger Wraa-Jensen* og *Chr. Nørgaard Pedersen.*

Af disse har de 7 førstnævnte hver faaet tildelt 100 og sidst-

nævnte 90 Kr. Understøttelserne vil altsaa tilsammen udgøre 790 Kr., og da der var 799 Kr. 58 Øre til Raadighed, er der altsaa et Beløb af 9 Kr. 58 Øre at overføre til næste Aars Regnskab.

Som det vil være D'Hrr. bekendt, blev Fonden oprettet i Aaret 1869 til Minde om Landhusholdningsselskabets 100-aarige Virksomhed. Fonden er stillet under Selskabets Varetægt, men har sin særlige Bestyrelse, der bestaar af Selskabets ældst valgte Præsident og det ældst valgte Medlem af Bestyrelsesraadet samt 3 umiddelbart valgte Medlemmer. Som det blev nævnt under Dagsordenens Punkt 1, er der i Aar sket et Nyvalg til Fondens Bestyrelse, idet Godsejer *K. Langkilde* er valgt i Stedet for Etatsraad Jørgen Larsen, der er afgaaet ved Døden.

7. Udsættelse af Prisopgave vedrørende Bekæmpelse af Rodfiltsvamp og Bladrullesyge paa Kartofler.

Forpagter *Sonne:* I Skrivelse af 16. Marts d. A. henstillede Aktieselskabet De Danske Spritfabrikker til Landhusholdningsselskabet at lade udskrive en Prisopgave angaaende Bekæmpelse af Rodfiltsvamp paa Kartofler.

Spritfabrikkerne har gennem mange Aar haft Samarbejde med en Kreds af Kartoffeldyrkere i Nordjylland, hvorfra de har modtaget Kartofler til Anvendelse i Spritfabrikationen. Kartoffelmarkerne i Jylland har imidlertid — navnlig i de seneste Aar — været ret ondartet angrebet bl. a. af Rodfiltsvamp, Angreb, som det ikke har været muligt at faa bekæmpet paa tilfredsstillende Maade, hvorfor Kartoffeldyrkningen ikke har været saa rentabel som ønskelig. Fra Avlernes Side har der da ogsaa været Røster fremme om at faa anvist et sikkert Middel til Imødegaaelse af disse Sygdomsangreb. Den Tanke blev da udkastet, at der burde udskrives en Konkurrence om Spørgsmaalet blandt de særlig Sagkyndige paa dette Omraade og udsættes en Præmie paa f. Eks. 5000 Kr. til den, som var i Stand til at anvise et Middel til virkningsfuld Bekæmpelse af Rodfiltsvampen.

Der blev da som nævnt rettet Henvendelse til Landhusholdningsselskabet, som man ansaa for at være det Organ, der bedst kunde realisere Forslaget. Dette var ogsaa tiltraadt af Aalborg Amts Landboforening, som havde haft Sagen forelagt. Selskabet raadførte sig med Statskonsulent *K. Hansen* om Sagen, og han var ganske enig i Hensigtsmæssigheden af at

udskrive en Prisopgave om Bekæmpelsen af Rodfiltsvampen, men henstillede, at Opgaven ogsaa kom til at omfatte Bladrullesyge, idet han gjorde opmærksom paa, at medens Rodfiltsvampen er særlig slem i Nordjylland, er Bladrullesygen mindst lige saa slem paa Øerne, og det er endnu ikke lykkedes at finde Aarsagen til denne Sygdom eller Bekæmpelsesmidler imod den. Om Kartoffelskimmelen har der ikke været Tale i denne Forbindelse, da denne Sygdoms Udvikling forlængst er velkendt, og der er anvist hensigtsmæssige Midler til Forebyggelse af den.

Saavel Landhusholdningsselskabet som De Danske Spritfabrikker sluttede sig til Statskonsulent K. Hansens Forslag, og Sagen blev derefter behandlet paa Bestyrelsesmødet den 5. Juli i Aar, hvor det paa Præsidiets Forslag vedtoges at udsætte den paagældende Prisopgave. Efter at Selskabet derefter havde forhandlet nærmere med Spritfabrikkerne angaaende Formuleringen m. v., blev der i Slutningen af Juli Maaned af Selskabet udskrevet en Prisopgave med en Præmie paa indtil 5000 Kr. for den bedste fyldestgørende Anvisning til Bekæmpelse af Kartoflens Rodfiltsvamp *(Hypochnus solani)* og Kartoflens Bladrullesyge. Til Dækning af dokumenterede Udgifter til Forsøg og Undersøgelser stilledes det i Udsigt, at der vilde kunne stilles et Beløb af indtil 3000 Kr. til Raadighed. Der blev aabnet Adgang for Besvarelse af Opgaverne enkeltvis, og saaledes at der kan ydes en Belønning af indtil 2000 Kr. samt et Beløb til delvis Dækning af Udgifterne ved en fyldestgørende Besvarelse vedrørende en af de to Sygdomme. En mindre Del af de nødvendige Midler til Opgavens Løsning stiller Selskabet selv til Raadighed, og Resten regner man med at kunne skaffe til Veje fra anden Side.

De indkommende Besvarelser, der ventes at ville fylde mellem 5 og 8 trykte Ark, forbliver Selskabets Ejendom, og Selskabet tager Bestemmelse angaaende Offentliggørelse. For ikke paa Forhaand at afholde de under Statens Planteavls-Forsøgsvirksomhed sorterende Tjenestemænd i at deltage i Konkurrencen, vil der til sin Tid kunne optages en Forhandling mellem Statens Planteavlskontor og Landhusholdningsselskabet om Formen for Offentliggørelsen. I Tilfælde af hel eller delvis Trykning vil Forfatteren udover den tildelte Belønning m. v. kunne vente et Honorar af 100 Kr. pr. Ark. Indleveringsfristen er sat til Udgangen af Aaret 1937.

8. Meddelelse om Uddelingen af Selskabets Hædersbelønninger.

Godsejer *P. Olufsen:* Selskabet har i Aar som sædvanlig uddelt 3 Slags Hædersbelønninger, nemlig Sølvbægre for Landboflid, Duelighedsmedailler til Tyende paa Landet for dygtigt Arbejde og samtidig lang og tro Tjeneste samt endelig Redaktør J. Pedersen-Bjergaards Legat for fremragende Ydelser paa Landbrugsbinæringernes Omraade.

Der er i Aar indkommet 7 Indstillinger vedrørende Hædersbelønninger for Landboflid. 5 af de indstillede har faaet tildelt hver et Sølvbæger, medens 2 har faaet tilkendt Diplom med »Hædrende Omtale«. De præmierede er følgende:

Marius Christensen, Langø, Humble Sogn, Svendborg Amt, der har faaet tildelt Selskabets »største« Sølvbæger, *Peder Sørensen Dam og Hustru,* Uhre Mark, Brande Sogn, Vejle Amt, der har faaet tildelt det »store« Bæger, *Anders Feldbak og Hustru,* Feldbak, Rind Sogn, Ringkøbing Amt, *Karl Midtgaard og Hustru,* Brandlund, Brande Sogn, Vejle Amt, og *Peder Nielsen Pedersens Enke,* Brandlund, Brande Sogn, Vejle Amt, der har faaet tildelt det »almindelige« Sølvbæger. Endvidere har *Peter Petersen* (Ljørring), Gullestrup, Herning Sogn, Ringkøbing Amt, og *Terkel Møller og Hustru,* Thyregod Mark og Sogn, Vejle Amt, faaet tildelt Diplom med »Hædrende Omtale«.

Hvad Dueligheds medailler angaar, kan Selskabet — som d'Hrr. erindrer — aarlig uddele indtil 20 Sølvmedailler til Tyende paa Landet og Landarbejdere (Mænd og Kvinder), der har udvist særlig Dygtighed i et eller flere til Landbrug, Havebrug eller Skovbrug hørende Fag og har præsteret lang og tro Tjeneste. Der indkom i Aar 33 Ansøgninger om Tildeling af denne Medaille, hvoraf altsaa 20 har faaet den tildelt; af disse var 11 Kvinder og 9 Mænd. Af Medaillerne er 11 gaaet til Jylland, 2 til Fyn, 6 til Sjælland og 1 til Lolland-Falster.

Jeg ved ikke, om d'Hrr. vil høre Navnene oplæst paa de Mænd og Kvinder, der har faaet tildelt Duelighedsmedaillen i Aar; de vil dog senere blive meddelt i Aarsberetningen.

Hvad endelig Redaktør J. Pedersen-Bjergaards Legat angaar, er der i Aar indkommet 30 Ansøgninger, og der er derefter uddelt 7 Sølvbægre og 8 Opmuntringspræmier. Navnene paa disse Præmietagere vil ligeledes blive offentliggjort i Aarsberetningen, men saafremt det maatte ønskes, skal jeg læse Navnene op.

9. Meddelelse om det landøkonomiske Rejsebureaus Virksomhed.

Bureauets Leder *N. Siggaard,* afgav følgende Beretning: Landøkonomisk Rejsebureaus Virksomhed har i 1932 været knap saa stor som i 1931, idet Antallet af planlagte Rejser har været mindre. Ialt er der planlagt 122 Rejser imod 141 i Fjor. Det er Rejserne for Enkeltpersoner, som er gaaet ned, hvorimod Selskabsrejsernes Antal er en Del større end i Fjor. Foraarsmaanederne var ret livlige; da var der bl. a. en Del tyske Selskaber, som benyttede de gunstige Valutaforhold til et Besøg her i Landet. De første Sommermaaneder havde tilsvarende Besøg som i de tidligere Aar, men i August Maaned var der Slappelse, og den fortsattes gennem Efteraarsmaanederne. Aarsagen til det mindre Besøg er de daarlige Tider, der bl. a. har medført, at Stipendier til Studierejser er blevet inddraget eller gjort færre. Dette er ogsaa sket her i Landet, hvor Stipendierne baade til Landvæsenselevernes midlertidige Ophold i Udlandet og til Konsulentrejserne er blevet slettet, hvilket i høj Grad maa beklages, da det var velanvendte Penge.

Af de 122 planlagte Rejser var de 66 Selskabsrejser, hvoraf de 55 for udenlandske Selskaber her i Landet og de 8 for danske Selskaber til Udlandet samt 3 for danske Selskaber her i Landet. Af de 56 Enkeltperson-Rejser var 42 for Udlændinge og 14 for Danske. Langt det største Antal af de Besøgende har været fra England og fra de engelske Dominions. Derefter kommer saa Tyskland og Sverige. Iøvrigt har der paa Kontoret været Besøgende fra 22 forskellige Nationer.

De udenlandske Rejsende har som sædvanlig ønsket at studere Landbrug i Almindelighed, Andelsvæsen og Organisationsvæsen i Særdeleshed. Danskerne har paa deres Rejser i Udlandet mere ønsket at studere landbrugstekniske Spørgsmaal som Kvægavl, Svineavl, Græsmarker o. s. v.

Udvekslingen af Landvæsenselever har været fuldt saa stort som Aaret i Forvejen. Der er ved Landøkonomisk Rejsebureaus Medvirken skaffet Plads til 123 Landvæsenselever i 1932. Heraf 83 Udlændinge, som har faaet Plads her i Landet, og 40 Danske, der har faaet Plads i Udlandet.

Af de 83 udenlandske Elever var de 25 fra Tyskland og 18 fra England. Resten fordelte sig paa 11 andre Lande. Ansættelsesbetingelserne er som sædvanlig disse, at Eleverne skal deltage i alt forefaldende Arbejde i Mark og Stald. For dette Arbejde faar de Kost og Logis, men ingen Løn. Rejsen frem og tilbage skal Eleverne selv betale. Paa disse Betingelser

faar Udlændingene Plads her i Landet, og paa de samme Betingelser faar Danske Plads i Udlandet.

De danske Elever søger mest til England. I Aar har der saaledes været 32 danske Landvæsenselever i England. Statskonsulent Sørensen, London, har skaffet Pladser til disse.

De Aftaler, som Statskonsulent Harald Faber i sin Tid fik i Stand med det engelske Landbrugsministerium om Udveksling af Landvæsenselever, har Statskonsulent Sørensen faaet fornyet. Herefter skal de engelske Elever, som ønsker Plads i Danmark i Henhold til Udvekslingsbestemmelserne, melde sig til Statskonsulent Sørensens Kontor i London. Herfra bliver saa Oplysningerne om de enkelte Elever sendt til Landøkonomisk Rejsebureau, der saa fremskaffer Pladser og Opholdstilladelser. De danske Elever, som vil til England, skal melde sig til Landøkonomisk Rejsebureau, der sender Oplysning om de enkelte Elever til Statskonsulent Sørensen, der saa skaffer Pladserne og sender Opholdstilladelse til de enkelte Elever. I England kniber det med at skaffe Pladser, hvor Eleverne kan bo og spise hos Principalen. Kost og Logis faas der ofte hos Forvalteren eller en ved Gaarden boende Arbejdsformand; men Pladserne er ellers gode.

Som sædvanlig har Landøkonomisk Rejsebureau modtaget en Mængde Passager, hvorom Statspolitiet har ønsket en Udtalelse angaaende Opholdstilladelse eller Opholdsforlængelse for Landvæsenselever og Landbrugsstuderende. Ligeledes har der fra herværende udenlandske Gesandtskaber og Konsulater været en hel Del Forespørgsler vedrørende landøkonomiske Forhold. Disse Forespørgsler har Bureauet efter bedste Evne besvaret.

10. Meddelelse om Landbrugsraadets Virksomhed i 1932.

(Se Tidsskrift for Landøkonomi, Hefte 2, Side 99).

Efter Beretningens Aflæggelse udtalte den ledende Præsident, Professor *Frederiksen* følgende: Ønsker nogen at gøre Bemærkninger i Anledning af den aflagte Beretning? (Ophold). Hvis det ikke er Tilfældet, kan jeg ikke undlade at takke Forpagter Sonne ikke blot for den aflagte interessante Beretning, men for den overordentlig dygtige og værdige Maade, hvorpaa Forpagter Sonne repræsenterer Landhusholdningsselskabet i Landbrugsraadet.

Jeg har det Indtryk, at man i Raadet — selv efter at det er blevet reorganiseret, og selv efter at man har bestemt, at

Landhusholdningsselskabet skal træde ud ved Udgangen af 1933 — udnytter Selskabets Repræsentanter til det yderste og maaske knapt vilde være saa godt kørende, dersom ikke Forpagter Sonne som Landhusholdningsselskabets Repræsentant, ligegyldigt paa hvilken Plads han kommer, altid beredvilligt stiller sine rige Evner til Raadighed for Landbruget, baade i Landhusholdningsselskabet og i Landbrugsraadet. Paa Selskabets Vegne bringer jeg Dem en Tak, ikke blot for Beretningen, men ogsaa og ikke mindst en Tak for den udmærkede Maade, hvorpaa De repræsenterer Landhusholdningsselskabet i det Raad, som Selskabet nu ikke ret meget længere skal være Medlem af.

11. Meddelelse fra Udvalget for Afsætning af dansk Sædefrø til Udlandet.

Forpagter *Sonne:* Den her omhandlede Udvalgs-Virksomhed tilsigter jo at sprede Kendskab i Udlandet til de Kulturformer af vore Landbrugsplanter, som ved forsøgsmæssig kontrolleret Dyrkning herhjemme har godtgjort at besidde en Dyrkningsværdi, som giver dem høj Placering.

Og den valgte Form for Propagandaen for disse vore gode Kulturformer er den, at Udvalget aarlig udsender til Forsøgsstationer og andre interesserede Frø af disse til sammenlignende Dyrkning med stedegne tilsvarende Sorter — og helst under Forhold, hvor de fremsendte Kulturformer prøves paa betryggende Maade ved officielle Forsøg.

Som meddelt i Selskabets sidste Aarsberetning er i Sæsonen 1931—32 til Forsøgsbrug i Udlandet sendt ialt 215 saadanne Prøver til 29 Forsøgssteder i 16 Lande, hvoraf 5 udenfor Europa.

Som Hovedgrundlag for Udsendelsen af Prøverne har Udvalget udarbejdet en Sortsfortegnelse. Den sidst udarbejdede Udgave er fra 1931, og den findes omdelt paa Pladserne. Dens 41 Numre omfatter 7 Kornsorter, 17 Rodfrugtstammer, 13 Stammer af Græsmarksplanter og 4 Kaalstammer. Men ogsaa mange andre fremragende danske Stammer staar til Raadighed og udsendes jævnlig efter derom forebragt Ønske.

Iøvrigt er Sortsfortegnelsen jævnlig Genstand for Revision, og en saadan er umiddelbart forestaaende, dels fordi der er fremkommet nye Statsberetninger om Stammeforsøg, bl. a. med Gulerødder og Turnips, og dels fordi der maaske kan være Grund til at overveje mere principielle Ændringer, f. Eks. angaaende Begrænsning af Antallet af Kornsorter til For-

del for flere Stammer af Rodfrugter og Græsmarksplanter, som skønnes at frembyde størst Interesse.

Det kan saaledes anføres, at af de i Aar udsendte 215 Prøver var kun 22 af Korn mod 95 af Rodfrugter og 86 af Græsmarksplanter.

I Aarenes Løb er udsendt langt over 2000 Prøver, og der foreligger ogsaa mange Forsøgsresultater. Om disse afgav Udvalget i Fjor en samlet Beretning, offentliggjort i Tidsskrift for Landøkonomi. Siden da er der imidlertid indsamlet et yderligere Materiale, tilstrækkeligt til at danne Grundlag for en snart afgiven supplerende Beretning.

Af Udvalgets Sekretær, Fuldmægtig L. P. M. Larsen, er udarbejdet en udførlig og interessant Redegørelse for de paagældende sidst indvundne Resultater, som i stort Omfang taler til Gunst for vore danske Kulturformers Dyrkningsværdi.

Det vilde her føre for vidt at komme dybere ind paa den nævnte Redegørelse, hvorfor der her blot fremholdes nogle Hovedpunkter af denne.

Vore kaalbrokfaste Kaalroestammer — Wilhelmsburger, Øtofte B, og Bangholm, Herning Stamme — har i England og Skotland vundet megen Anerkendelse, og i Czekoslovakiet stod i 1931 Bangholm, Wiboltt VII, med højeste Tørstofudbytte blandt en Række sammenlignede Kaalroesorter.

Særlig i Belgien har to af vore Sukkerroestammer og 3 af vore Runkelroe- og Fodersukkerroestammer klaret sig fint i Konkurrence med andre Stammer og anbefales meget til Dyrkning. Men ogsaa i Østrig har de danske Runkelroestammer fremdeles i 1931 hævdet sig en smuk Plads i Forsøgene, hvilket ogsaa gælder Prøve i Japan 1929—31 med dansk Fodersukkerroe.

Morsø og Strynø Hvidkløver har ved Forsøg i Tyskland vundet gunstigt Omdømme, og navnlig Morsø Hvidkløver omtales gunstigt i det tyske Landbrugsselskabs Tidsskrift med Tilføjende af, at original Udsæd kan faas gennem Selskabets Saasæds-Afdeling.

Fra tysk og hollandsk Side foreligger gunstige Vidnesbyrd om Resultatet af sammenlignende Forsøg med en Række af vore Græsser, hvorhos et Firma i England har fundet saadant Behag i Alm. Rajgræs, E. F. 79, at det angiver at have købt 10 000 kg Frø af et dansk Firma.

Endelig skal i denne Forbindelse blot nævnes, at en Del af de danske Bygsorter, som i de seneste Aar har vundet Udbredelse herhjemme, er blevet prøvet i Udlandet og har navnlig i England og Irland vundet meget gunstigt Omdømme.

Angaaende mere indgaaende Oplysninger om de herhenhørende Forhold skal jeg henvise til den Publikation, som vil fremkomme. Hvorvidt dette vil ske allerede nu ved en Supplementsberetning, eller om man bør foretrække at afvente endnu et Aars Resultater, har Udvalget endnu ikke taget Beslutning om. Men det tilføjes, at Udvalget altid er rede til at give detaillerede Oplysninger til Firmaer eller andre Interesserede, som derom henvender sig.

Ogsaa fra den Mængde udenlandske Forsøgsstationer, med hvilke Udvalget efterhaanden er traadt i Forbindelse, modtager det en Del Frøprøver af saadanne Sorter og Stammer, som i de paagældende Lande har vist sig mest yderige. Som saadanne kan eksempelvis nævnes: Runkelroefrø fra Czekoslovakiet, Hundegræs fra Frankrig, Australien og New Zealand samt fra sidstnævnte Landomraade tillige Alm. Rajgræs og Hvidkløver.

Endnu skal blot tilføjes, at Udvalget som sædvanlig fra Landbrugsministeriet har modtaget adskillige Sager til Erklæring eller Gennemsyn samt Forespørgsler fra forskellige Institutioner her i Landet eller i Udlandet.

Forpagter *Løppenthin:* Det er jo glædeligt med alle de smukke Resultater, som Forpagter Sonne har, det maa kun vække almindelig Beklagelse, at Frøet ligger her hjemme, vi kan ikke sælge det. Frøet er usælgeligt, skønt det er glimrende. Der er ikke nogen Glæde ved det, den gode Vare plejer at kunne sælges, men det kan vi ikke nu; er der ikke noget galt?

Forpagter *Sonne:* Tiderne er onde, saa at selv gode Varer kan man fryse inde med i disse Tider. Maaske kan Direktør Dorph-Petersen give nogle Oplysninger.

Direktør *K. Dorph-Petersen:* Det er klart, at Forholdene for Øjeblikket er meget vanskelige. Frankrig lægger 15 pCt. Valutatillæg paa, og Czekoslovakiet, som vi hidtil har udført en Del til, lukker. Jeg ligger inde med en Forespørgsel, som jeg ikke ved, hvad jeg skal svare paa, jeg maa nærmest svare nej. Spørgsmaalet gaar ud paa, om de ikke kan faa Stamfrø til Formering, de kan ikke indføre mere paa Grund af denne Valuta. Det er blot et Eksempel paa hele Verdens Daarskab med Selvforsyning og Lukken for de andre, medens de selv gerne vil eksportere.

Forpagter *Sonne:* Jeg vil nødig forstaa Forpagter Løppenthin derhen, at De skulde mene, at de nu foreliggende overordentlig ugunstige og abnormt vanskelige Forhold for Afsætning skulde svække vor Interesse for at opretholde dette Arbejde.

Forpagter *Løppenthin:* Nej, det var ikke Meningen, jeg mente kun, at det var et sørgeligt Resultat; vi har saa gode Varer, men de er ikke til at sælge.

Direktør *Dorph-Petersen:* Dog maa jeg sige, der sælges en Del endnu.

12. Selskabets Boligforhold.

Professor *Frederiksen:* Jeg skal forelægge dette Punkt, men forinden henleder jeg Opmærksomheden paa, at der paa De Herrers Pladser er omdelt Forslag til Ændringer af Selskabets Love eller rettere sagt Ændringsforslag til det Forslag, der blev udsendt for 1 Maaned siden. Det vil ikke genere mig, om De Herrer benytter Tiden, medens jeg taler om Selskabets Boligforhold, til at sætte sig ind i de Ændringsforslag, der i maskinskrevet Form er omdelt paa Pladserne.

Som meddelt ved den sidste ordentlige Generalforsamling har Selskabet ved Skrivelse af 8. Oktober 1931 ansøgt Landbrugsministeriet om paa Landbohøjskolens Arealer ved Roligheds vej og Bülowsvej vederlagsfrit at maatte faa overladt Byggegrund til en Bolig for Selskabet, og det vedtoges ved Generalforsamlingen i 1931, at Selskabets Reservefond maa anbringes i en paatænkt Nybygning eller ved Køb af en Bolig til Selskabet.

Fra Landbohøjskolen har man stillet sig overordentlig velvillig til Tanken om Opførelse af en Bygning paa en lille Del af de nævnte Arealer, og Landbrugsministeriet har ved Skrivelse af 9. Januar 1932 meddelt, at det under Forudsætning af Lovgivningsmagtens Approbation kan indgaa paa at overlade Selskabet en passende Byggegrund paa Landbohøjskolens Arealer til Leje for 99 Aar. Som meddelt i Selskabets sidste Aarsberetning, Side 139, stilledes der forskellige Betingelser for dette Lejemaal.

Ved Skrivelse af 16. Februar 1932 meddelte Selskabet, at det meget gerne modtog Ministeriets Tilbud om Benyttelse af den nævnte Byggegrund, og Selskabets Præsidium førte først i April Forhandlinger med Landbohøjskolen om Bygningens Placering og om foreliggende Tegninger til dens Opførelse.

Ved Bestyrelsesmødet den 5. Juli vedtoges det, at Arbejdsfondets Grundkapital med paaløbne Renter, ialt ca. 120 000 Kr., maatte anbringes i den paatænkte Nybygning mod en aarlig Rente af ca. 5 pCt. Ved Ansøgningen om vederlagsfri Byggegrund for Selskabet blev det anført, at man i Aaret 1932 forventede gennemført en delvis Omordning af Selskabet og et

nærmere Samarbejde med Organisationer eller Institutioner. der staar i det landbrugsfaglige Oplysnings- og Forskningsarbejdes Tjeneste. Som det vil være bekendt, blev Forventningen om endelig Vedtagelse af ny Love for Selskabet ikke opfyldt i 1932, og Forventningen om, at Lovgivningsmagten hurtigt vilde approbere Landbrugsministeriets Tilsagn om en Byggegrund til Selskabet, er hidtil ikke blevet opfyldt.

Det maa derfor meget paaskønnes, at Forsikringsselskabet »Danmark« er gaaet ind paa en Forlængelse af Lejemaalet af Selskabets nuværende Lokaler til Oktober 1933, og det til Trods for, at »Danmark« selv i højeste Grad havde Brug for disse Lokaler.

Med Hensyn til Boligspørgsmaalet er Stillingen altsaa den, at der skal skaffes en anden Bolig til Selskabet senest til Oktober 1933. Selskabet har Penge og Tegninger til en ny Bygning, men savner det endelige Tilsagn om en Byggegrund. Der kan derfor ikke i Øjeblikket siges noget bestemt om, hvorledes denne Sag vil blive ordnet. De usikre Forhold med Hensyn til Nybygningen har medført, at man fra Selskabets Ledelse stadig har haft Opmærksomheden henvendt paa Køb af Bygning eller Lejemaal af andre Lokaler. Endnu er Haabet om, at der i sidste Øjeblik vil vise sig Muligheder for at faa Byggeplanerne realiseret, ikke opgivet, men sidste Sommers gode Byggetid er i hvert Fald gaaet tabt, og Uvisheden har medført Usikkerhed med Hensyn til de mange Forslag, der har været fremme angaaende Boligforhold for baade Selskabet og Samvirksomheden.

Meddelelser, der er tilgaaet Selskabet i Eftermiddag, tyder paa, at Ansøgningen om Byggegrund nu er paa Vej til Finansudvalget.

Paa Forespørgsel af et *Medlem* og under Henvisning til en ophængt Tegning til en Nybygning for Selskabet meddelte Professor Frederiksen, at den planlagte Bygning i direkte Byggeudgifter er beregnet til ca. 120,000 Kr. Ligeledes meddeltes, at Selskabets nuværende Husleje udgør godt 5000 Kr., samt at man vil søge Selskabets fremtidige Boligforhold ordnet saaledes, at Huslejen ikke bliver større, end det nu er Tilfældet.

(Slutningen af Generalforsamlingen, Punkt 13—16, er offentliggjort i Tidsskriftet Side 65—98).

Hønsenes Næringsstof- og Foderbehov.

Foredrag ved Samvirksomheden for landbrugsfagligt Oplysningsarbejdes Fjerkrækursus den 17. og 18. Oktober 1932.

Af Professor *Johs. Jespersen.*

FORORD.

Da de fleste Tabeller, der er brugt i nærværende Foredrag, ikke er direkte afskrevet efter de Forsøgsberetninger og Publikationer, hvorfra jeg har taget dem, men enten er regnet om for at faa et let overskueligt Sammenligningsgrundlag eller samlet sammen paa Grundlag af Oplysninger i Teksten, maa de — i den Form, de findes her — kun gengives i Artikler, Pjecer m. m. ved at angive nærværende Artikel som Kilde. Et Par Steder er der tilføjet nogle Uddrag af Forsøg m. m., som er kommet frem, siden Foredraget blev holdt.

Jo nøjere man kender et Dyrs Næringsstof- og Foderbehov, desto bedre og billigere er man i Stand til at gennemføre Fodringen.

Ved et Dyrs Næringsstofbehov er der Tale om forskellige Forhold. I Almindelighed deler man Behovet i to Dele. Den Mængde Næring, der kræves til Vedligeholdelse af de fysiologiske Processer, som er nødvendige for at vedligeholde Legemsvægten og iøvrigt holde Dyret i god Kondition, betegnes i denne Forbindelse som Vedligeholdelsesfoderet, medens det Foder, der ud over Vedligeholdelsesfoderet kræves til en given Produktion — Ægdannelse, Fedtaflejring — kaldes for Produktionsfoderet.

A. Tillægskyllingernes Vedligeholdelses- og Produktionsfoder.

Ved Omtalen af Kyllingernes Foderbehov tages Vedligeholdelses- og Produktionsfoderet under eet. Ikke blot

er det meget vanskeligt at konstatere Vedligeholdelsesfoderets Størrelse for sig og Produktionsfoderets Størrelse for sig; men det er ogsaa vanskeligt at foretage Foderberegninger paa Grundlag heraf, da Vedligeholdelsesfoderet skifter fra Dag til Dag, alt som Vægten tiltager. Kyllingernes daglige Foderbehov staar ganske naturligt i Forhold til den daglige Tilvækst. Tilstræbes en stor Tilvækst, skal Kyllingerne selvfølgelig have mere at æde, end hvis man er tilfreds med, muligvis endog stiler efter, en lille Tilvækst. Og der kan være stor Forskel i de Krav, der stilles. Medens nogle regner en Tilvækst paa 7 g daglig i de første 6 Uger for tilstrækkeligt, er der andre, som forlanger det dobbelte, omkring ved 14 g. I sidstnævnte Tilfælde vil Kyllingerne veje 620—630 g, naar de er 6 Uger gamle.

I mange Tilfælde bestemmer Kyllingerne selv det daglige Foderforbrug, idet de faar Lov til at æde saa meget, de vil, eller paa det nærmeste saa meget, de vil, og Tilvæksten kommer saa til at staa i Forhold til den fortærede Fodermængde. Det er meget let at finde Eksempler herpaa. *N. Hansson* anfører i Beretningen om nogle af de af ham foretagne Forsøg følgende:

Tabel I. Kyllingernes daglige Tilvækst og Foderforbrug. 0—8 Uger.

Hold	I	II	III	IV	V	VI	VII
g F. E. pr. Dag . .	22,0	22,4	24,1	27,3	26,6	27,8	32,6
g Tilvækst » » . .	5,07	5,08	7,07	7,20	7,26	8,24	9,14

I nogle af de sidst offentliggjorte Tal fra amerikanske Forsøg finder man lignende Resultater. (*J. S. Carver* m. fl.: Protein Requirements of Chickens. Poultry Science 1932, XI, 45).

Tabel II. Kyllingernes daglige Tilvækst og Foderforbrug. 0—8 Uger.

Hold	I	II	III
g F. E. pr. Dag pr. Kylling	20,5	27,4	29,7
g Tilvækst » » » »	5,0	8,3	9,8

Iøvrigt kan Forholdene være saa forskellige fra Sted til Sted, fra Aar til Aar, alt efter Tiden for Kyllingernes Udrugning, Kyllingernes rent arvelige Anlæg m. m., at det daglige Foderforbrug og den daglige Tilvækst kan svinge ganske overordentlig stærkt. Det er der mange Eksempler paa fra Praksis, og det ses ogsaa meget tydeligt af de i Aarenes Løb gennemførte Forsøg med Kyllinger, bl. a. af de af Forsøgslaboratoriet i 1910 og 1911 gennemførte Opdrætningsforsøg, hvorfra der i de følgende Tabeller gives et Par Tal.

Tabel III. Opdrætningsforsøg i forskellige Aar. 0—6 Uger.

	Orpingtons		Italienere	
	1910	1911	1910	1911
g F. E. pr. Kylling pr. Dag	10,2	16,8	14,9	19,5
g Foder ialt indtil 6 Uger	428	706	627	819
g daglig Tilvækst pr. Kylling	3,7	5,7	3,9	6,6
Vægt 6 Uger gamle, g	189	275	200	316
0—10 Uger.				
g F. E. pr. Kylling pr. Dag	14,9	28,4	18,2	30,1
g Foder ialt indtil 10 Uger	1042	1988	1277	2106
g daglig Tilvækst pr. Kylling	4,4	8,0	4,6	9,1
Vægt 10 Uger gamle, g	340	594	300	674

Man lægger for det første Mærke til, at ved disse Forsøg har Kyllingerne et kendeligt lavere dagligt Foderforbrug og en tilsvarende ringere Tilvækst end i de i Tabel I og II omtalte Forsøg. Endnu mere paafaldende er den meget store Forskel paa Tilvæksten og Foderforbruget i 1910 og 1911. I 1910 var det samlede Foderforbrug for Orpingtons indtil 10 Ugers Alderen 1042 g, men i 1911 1988 g, og for Italienerne henholdsvis 1277 og 2106 g. 10 Uger gamle vejede Italienerne i 1910 360 g, men i 1911 674 g. I 1910 har Tilvæksten helt igennem været for lille, medens den har været meget god i 1911, idet Italienerne i dette Aar 6 Maaneder gamle vejede 2,2 kg.

Naar der er Tale om Tillægskyllinger, er man iøvrigt mest interesseret i, hvor meget det koster at opdrætte disse — eventuelt i Forbindelse med Udrugningsomkostningerne — til de enten har naaet en bestemt Vægt eller en vis Alder eller for at naa saa langt i Udvikling, at de med Hensyn til Alder og Vægt maa betegnes som færdige eller modne til at lægge Æg. Og medens det er meget nemt at finde Eksempler paa, hvor meget Foder Kyllinger har fortæret for at opnaa en bestemt Vægt, og ligeledes hvor meget de har ædt, indtil de har naaet en vis Alder, er det meget vanskeligt paa Grundlag af foreliggende Forsøgsmateriale at give Svar paa, hvor meget vedkommende Kyllinger har fortæret, indtil de er modne til at lægge Æg, idet man ikke har noget rigtigt Maal for, hvor langt Kyllinger i de paagældende Forsøg ved en bestemt Alder og en vis Vægt har været i deres Udvikling med Hensyn til »Æglægningsmodenhed«.

I det følgende skal der gives et Par Tal fra Forsøgslaboratoriets Forsøg. Først et Par Tal fra Laboratoriets første Opdrætningsforsøg. Eksemplet er taget fra Forsøget 1911, da Kyllingerne i Forsøget 1910 ikke trivedes saa godt som ønskeligt.

Tabel IV. Samlet Foderforbrug, indtil Kyllingerne har naaet en bestemt Alder og en vis Vægt.

163 Dage gamle	Orpingtons	Italienere
Vægt pr. Kylling, g	2057	1996
Ialt fortæret Foder, kg	9,405	9,789
183 Dage gamle		
Vægt pr. Kylling, g	2339	2203
Ialt fortæret Foder, kg	11,976	12,193

Kyllingerne har brugt meget nær den samme Mængde Foder for at naa samme Alder. Orpingtonkyllingerne har dog brugt lidt mere end Italienerne. Spørgsmaalet bliver imidlertid, om Kyllinger ved samme Alder og Vægt

er lige langt fremme med Hensyn til Æglægningsmodenhed. I det store og hele vil dette ikke være Tilfældet, naar Kyllingerne tilhører saa vidt forskellige Racer som her. En Italienerkylling paa f. Eks. 1500—1800 g vil saaledes være meget længere fremme i Udvikling end en Orpingtonkylling af samme Vægt. Ved de af Forsøgslaboratoriet i 1927 og 1928 gennemførte Opdrætningsforsøg kom Laboratoriet til det samme Resultat som ved Forsøgene i 1910 og 1911. Italienerne havde ved en bestemt Alder ædt meget nær lige saa meget som Plymouth Rocks, til Trods for at de sidste var kendeligt tungere end Italienerne. Det ses bedst af følgende Opstilling:

Tabel V. Alder, Vægt og samlet Foder til Kyllinger af Italiener og Plymouth Rocks Race. Trollesminde 1927 og 1928.

	1927					1928				
	Alder,	Høner		Haner		Alder,	Høner		Haner	
	Dage	Vægt g	Foder g	Vægt g	Foder g	Dage	Vægt g	Foder g	Vægt g	Foder g
Italienere	199	1630	13910	2350	16240	213	1760	16960	2240	19980
Plymouth Rocks	199	2450	14880	3060	16680	213	2340	17790	3050	19460
Forskel . . .		820	970	710	440		580	830	810	÷520

Ses der foreløbigt kun paa Hønernes Foderforbrug bemærkes, at i 1927 har Plymouth Rocks Kyllingerne ædt 970 g og i 1928 830 g Foder mere end Italienerne. Til Gengæld er de ogsaa henholdsvis 820 og 580 g tungere. Forskellen i Foderet er meget lille i Forhold til den store Forskel i Legemsvægt. Og for Hanernes Vedkommende er der praktisk talt ingen Forskel i Foderforbruget ved en endnu større Forskel i Vægt.

Selv om Italienere og Plymouth Rocks æder lige meget fra de udruges, til de er 6¾—7 Maaneder, er det ikke givet, at det er lige saa billigt at opdrætte en Høne af de tungere Racer til Æglægningsmodenheden som en Italiener. Forholdet vil ofte stille sig saaledes, at en Ply-

mouth Rock Høne, for at blive ved den Race, der har været gjort Forsøg med her, først er lige ved at afslutte sin Vækst, naar den vejer 2,5—3 kg, medens Italieneren er lige saa nær ved at afslutte sin, naar den vejer henimod 2 kg, og det vil hyppigt være Tilfældet en Maaneds Tid, før Plymouth Rocks har naaet de 3 kg.

Joel Axelsson har konstateret, at Dyr af Leghorn-Racen var ved at afslutte Væksten 207 Dage gamle, Dyr af Rhode Island Red-Racen 244 og Dyr af Barnevelder-Racen 271 Dage gamle, og Æglægningsmodenhed havde Italienerne opnaaet 189 Dage gamle, Rhode Island Hønnekerne 217 og Barnevelderne 271 Dage gamle. Da Tallene stammer fra et ret begrænset Antal Dyr, kan de ikke generaliseres for vedkommende Race, men de viser, hvor stor Forskellen i Alder ved Vækstens Afslutning og ved Æglægningsmodenhed kan være.

Er der kun Tale om Tillægskyllinger til Ægproduktion, og ønsker man ikke samtidig en forholdsvis stor Høne til Slagtning, er der mindst lige saa megen Mening i at sammenligne Størrelsen af det samlede Foderforbrug paa det anførte Grundlag, saaledes at man sammenligner den Mængde Foder, Italieneren har fortæret fra Udrugning til 5½ à 6 Maaneders Alderen, med det Foder, Plymouth Rock-Hønen har fortæret fra Udrugning til ca. 7 Maaneders Alder. Ved Laboratoriets Forsøg har Forholdet været som gengivet i Tabel VI.

Tabel VI. Vægt og Foderforbrug for Italiener-Hønneker ved en Alder af ca. 5¾ Maaneder og for Plymouth Rock-Hønneker ved en Alder af ca. 6¾ Maaneder.

	1927			1928		
	Alder Dage	Vægt g	Foder g	Alder Dage	Vægt g	Foder g
Italienere	168	1560	11050	171	1650	12450
Plymouth Rocks	199	2450	14880	202	2340	16510

Naar Forholdene stiller sig saaledes, kan der ikke angives en til en bestemt Alder svarende bestemt daglig

Fodermængde, som med Rette kan betegnes som den mest hensigtsmæssige. Af flere Grunde er det imidlertid af Betydning, at man efterhaanden søger at faa Forholdet belyst, saaledes at man ved, hvor meget Foder en Kylling af de mest almindeligt benyttede Racer kræver ved en vis Alder. Paa efterfølgende Tavle findes en gra-

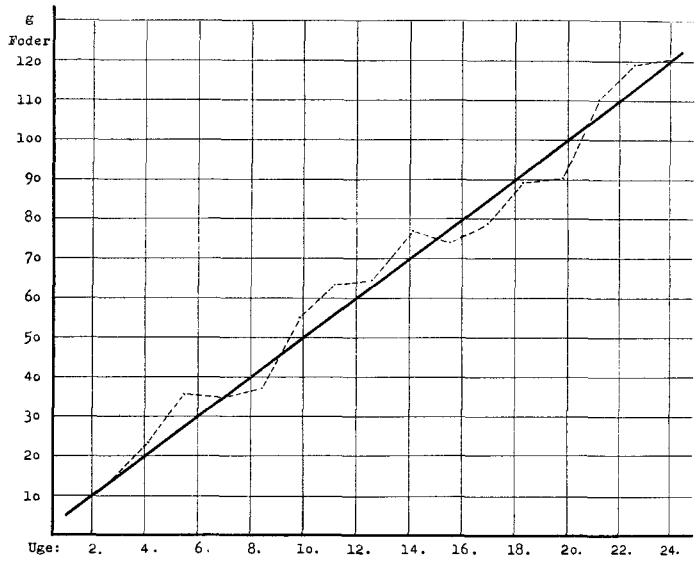

fisk Fremstilling af det daglige Foderforbrug i Kyllingernes første 24 Uger. Den punkterede Linie svarer til det daglige Foderforbrug ved de i 1911 gennemførte Opdrætningsforsøg. Omtrent midt igennem denne bugtede Linie er der en fuldt optrukket Streg, der ret nær svarer til det gennemsnitlige daglige Foderforbrug.

Hvorvidt man bør tilstræbe en Fodring med et lige stort Fodertillæg Dag for Dag eller Uge for Uge, saaledes som den fuldt optrukne Linie forudsætter, er imidlertid et andet Spørgsmaal. Muligvis vil der opnaas det bedste Resultat, hvis der til een Tid gives et lidt større Tillæg pr. Dag end til en anden Tid, saaledes at Linien for det daglige Foderforbrug faar et bugtet, nærmest

S-formet Forløb. I alt Fald er det givet, at Kurven for det daglige Foderforbrug i det store og hele maa komme til at løbe vandret, naar Hønen er udvokset, og der ikke længere er Tale om Tilvækst. Gaas der ud fra, at de Fodermængder, der angives ved den fuldt optrukne Linie, er passende, skulde en Kylling paa 2 Uger have 10 g Foder daglig og derefter et Tillæg paa ca. 5 g pr. følgende Uge. Det bliver ca. 10½ kg Kraftfoder i Løbet af 24 Uger, og Kyllingerne kan efter Laboratoriets Forsøg i 1911 naa en Gennemsnitsvægt paa godt 2 kg paa dette Foder.

I en af den norske Stats Fjerkræudvalg udsendt Vejledning for Statens Kontrolstationer findes en kort Vejledning om Fodring af Høns, og Overlærer *Ivar Finne,* der har udarbejdet dette Afsnit, anfører følgende Normer for Kyllingernes daglige Næringsbehov, naar der regnes med den anførte Vægt:

1— 2	Uger gl.	Vægt 82 g	10,7 g	Foder
3— 4	» »	» 181 »	22,5 »	»
5— 6	» »	» 294 »	32,3 »	»
7— 8	» »	» 430 »	41,3 »	»
9—10	» »	» 635 »	51,5 »	»
11—12	» »	» 837 »	57,7 »	»

B. Fedekyllingernes Vedligeholdelses- og Produktionsfoder.

Ved Fedning af Fjerkræ staar man overfor de samme Forhold som ved Fedning af de andre Husdyr. Der skal tages Hensyn til den producerede Slagtevares Kvalitet og til Foderforbruget pr. kg Tilvækst. I denne Forbindelse kan der dog ikke blive Lejlighed til at komme nærmere ind paa de Krav til Foderet, der maa stilles, naar der fedes Fjerkræ til et Marked (udenlandsk Marked, Hotel, Torv m. m.), hvor der stilles Krav om en bestemt Kvalitet. Da der tillige kun kan gives en meget kort, skematiseret Omtale af Næringsstof- og Foderbehovet, maa nærværende lille Afsnit ikke i nogen Maade op-

fattes som en Art Vejledning i en rationel Fodring af Fedekyllinger. Det kan allerhøjst komme til at dreje sig om et Par af de vigtigste Punkter.

I det store og hele giver en hurtig Tilvækst en billig Tilvækst, hvad enten den hurtige Tilvækst skyldes særlig trivelige Dyr, letfordøjeligt Foder, særlig godt sammensat Foder, et forholdsvis stort dagligt Foder, gode Staldforhold eller andre Forhold. Derfor gaar Bestræbelserne i det store og hele ud paa en hurtig Fedning. At den hurtige Tilvækst gennemgaaende giver en billig Tilvækst, er der mange Forsøgsresultater, som viser. Det ses saaledes af nedenstaaende Tal, der er taget fra Tabel I og II.

Tabel VII.

	(Tabel I)			(Tabel II)		
	I	IV	VI	I	II	III
g F. E. pr. Dag.....	22,0	27,3	27,8	20,5	27,4	29,7
g Tilvækst pr. Dag	5,07	7,20	8,24	4,96	8,31	9,75
g F. E. pr. g Tilvækst....	4,3	3,8	3,4	4,1	3,3	3,0

Dernæst maa man ikke glemme, at Tilvæksten bliver dyrere, efterhaanden som vedkommende Individ bliver ældre og tungere. Ikke mindst ved Fedning af Fjerkræ er der al Anledning til at hæfte sin Opmærksomhed ved dette Forhold, thi Fortjenesten ved Fedningen kan nemt forsvinde ved at fede 14 Dage eller blot en Uge for længe paa Kyllingerne. Statens Smaabrugskonsulent i Norge, *Ingebr. Five,* anfører i »Fjerfæ til slakt«, at der indtil 6 Ugers Alderen regnes med 3,6—4,0 F.E., fra 6—12 Ugers Alderen med 4,0—5,0 og senere med 5,0—6,0 F.E. pr. kg Tilvækst. Disse Tal dækker rimeligvis over det Foderforbrug, der kan regnes med under forholdsvis gunstige Forhold. Mange Steder bruges utvivlsomt en Del mere, især til de ældre Kyllinger og Unghaner.

Hvor stærk Stigningen kan blive, efterhaanden som Dyrene bliver ældre, ses af Resultaterne fra de af Forsøgslaboratoriet i 1927 og 1928 gennemførte Opdræt-

ningsforsøg. Tallene herfor en gengivet i Tabel VIII. I første Kolonne for Foderforbruget er der Tale om Italienere og i anden og tredie om Plymouth Rocks, opdrættet henholdsvis paa Lundsgaard og Trollesminde.

Tabel VIII. Foderforbrug pr. kg Tilvækst i forskellige Perioder af Udviklingen.

	F. E. pr. kg Tilvækst		
	Italienere	Plymouth Rocks	
		Lundsgaard	Trollesminde
1. Maaned	3,44	2,50	3,60
2. »	4,23	2,39	3,66
3. »	5,84	3,13	4,32
4. »	7,32	4,03	5,09
5. »	12,14	5,99	6,79
6. »	21,10	7,59	10,13

Man vil lægge Mærke til, at Foderforbruget pr. kg Tilvækst har været ganske usædvanlig højt i 5. og 6. Maaned, især for Italienernes Vedkommende, og det er ogsaa ganske naturligt, idet Kyllingerne nu nærmer sig Afslutningen af deres Udvikling, og paa det Tidspunkt bliver Forbruget af Foder til en vis Tilvækst meget stort. Der maa dog i denne Forbindelse lægges Mærke til, at Tallene er taget fra Forsøg med Tillægskyllinger, hvis daglige Tilvækst er ret moderat i Forhold til Tilvæksten hos Fedekyllinger. Disse vil, naar de ikke er lige ved at blive saa fede, som de kan blive, have en større daglig Tilvækst end Tillægskyllingerne, og samtidig vil Foderforbruget pr. kg Tilvækst blive mindre. Ellers er der særlig Grund til at hæfte Opmærksomheden ved den meget store Forskel i Foderforbruget pr. kg Tilvækst i 5. og 6. Maaned for Italienerne og Plymouth Rocks. Forklaringen er den, at Italienerne ved den angivne Alder er nærmere ved at afslutte deres Vækst end Plymouth Rock-Hønsene. Holder man sig til Dyrenes Vægt i Stedet for Alder, vil man ogsaa se, at ved Fedning af Ungdyr paa omkring 2 kg vil en bestemt Tilvækst blive meget dyrere

for Ungdyr af en Race, hvis Vægt er afsluttet ved en Vægt omkring de 2 kg, end for Ungdyr af en Race, hvis Vækst først er afsluttet ved en Vægt af 3 à 4 kg.

I denne Forbindelse kan der heller ikke ses bort fra, at noget af Foderet i 5. og 6. Maaned er gaaet med til Dannelsen af Æg.

C. De æglæggende Høners Vedligeholdelsesfoder.

Det har vist sig, at det er forholdsvis vanskeligt at bestemme Hønsenes Vedligeholdelsesfoder, hvorfor den Mængde Foder, Næringsstoffer, Protein o. s. v., der angives de forskellige Steder, ogsaa er ret forskellig. Der er ingen Tvivl om, at det vilde være af stor Betydning at faa Hønsenes Vedligeholdelsesfoder bestemt saa nøjagtigt som muligt, da man saa ogsaa vilde være i Stand til at regne Hønsenes samlede Foder forholdsvis nøjagtigt ud.

Henry P. Armsby angiver i den af ham i 1917 udgivne Lærebog 55—94 Nettokalorier pr. 5 pounds Legemsvægt. Gennemsnitlig regner han med 32 Kalorier i Nettoenergi og 42 i omsættelig Energi pr. kg Legemsvægt, og det bliver til en Høne paa 2 kg ca. 40 g F.E. — eller 40 g Byg — daglig. Det ser ud til, at det er vel lidt. *Harry R. Lewis* regner med en Del mere. Gaas der ud fra de i de amerikanske Lærebøger benyttede Tal for Fodermidlernes Indhold af Tørstof og Fordøjelighedskoefficienter, kommer man til det Resultat, at Lewis regner med 49 g Byg pr. kg Legemsvægt til en Høne paa ca. 2 kg og 34 g Byg pr. kg Legemsvægt til en Høne paa ca. 3 kg. Efter dette skulde en Høne paa 2 kg have 98 g Byg — eller 98 g F.E. — daglig; 98 g F.E. er rimeligvis noget rigeligt. Iøvrigt skulde en Høne paa 3 kg paa det nærmeste have det samme, nemlig 102 g F.E. *Jull* angiver 55 Nettokalorier eller 33 g F.E. pr. kg Legemsvægt; det svarer ret nøje til, hvad Professor *Diakow* ved Landbohøjskolen i Leningrad er kommet til. Professor Dia-

kow er nemlig ved Stofskifteforsøg med Haner omkring 2 kg Legemsvægt kommet til, at en Hane, der holdes i fuldstændig Ro og i en Temperatur ikke under 8 Grader C., pr. kg Legemsvægt kræver 72,5 Kal. i omsættelig Energi for at holdes i konstant Legemsvægt.

I Praksis faar en Række forskellige Faktorer Indflydelse paa Vedligeholdelsesfoderets Størrelse, saaledes:

1. Det Antal Bevægelser, Dyret foretager. Disse afhænger igen af Aarstiden, Løbegaardens Størrelse, Dyrets Vægt, Temperament m. m.

2. Luftens Temperatur. Naar det er koldt, bruges flere Kalorier til Varmedannelse, til Gengæld er Dyret mindre livligt.

3. Foderets Størrelse.

Disse Faktorer kan kombineres paa mange forskellige Maader og vil under forskellige Forhold ogsaa blive kombineret paa højst forskellig Vis. Det bliver derfor ogsaa ret vanskeligt at angive et Vedligeholdelsesfoder, der passer under alle Forhold. Diakow regner imidlertid med, at Høns, der kommer ud i Løbegaarde og faar forholdsvis megen Bevægelse og iøvrigt udsættes for de Temperatursvingninger, der er Tale om under de Forhold, vore Høns lever under, kræver mindst 30 pCt. mere til Legemets Vedligeholdelse end Høns i et Respirationsapparat. En Høne skulde efter dette kræve 72,5 + 30 pCt. af 72,5 Kalorier = 94,25 Kalorier daglig pr. kg Legemsvægt. Sættes Brændværdien af 1 g Stivelse til 4,18 Kalorier, bliver Hønens Krav til Vedligeholdelse 22,5 g Stivelsesværdienheder pr. kg Legemsvægt.

Da Diakow paa Grundlag af Resultater fra Æglægningskonkurrencer har beregnet Hønsenes Vedligeholdelsesfoder til 22 g Stivelsesværdienheder, regner han hermed ved Ansættelse af Hønsenes Vedligeholdelsesfoder. Til en Høne paa 2 kg bliver det 44 g Stivelsesværdienheder, og regnes der med 0,7 kg Stivelsesværdienheder til 1 F.E., skulde en Hane eller Høne paa 2 kg daglig kræve 63 g Byg — eller 63 g F.E. — for at holde Legemsvægten

konstant. Beregnes Vedligeholdelsesfoderet til Dyr med en anden Legemsvægt end 2 kg paa Grundlag af Loven om, at Vedligeholdelsesfoderet staar i Forhold til Vægten i $^2/_3$ Potens, faar man følgende:

Tabel IX. Vedligeholdelsesfoder til Høns af forskellig Vægt. g F. E. pr. Dyr pr. Dag.

Hønsenes Gennemsnitsvægt, g	Efter Diakow			Efter Edin
	Ikke æglæggende Høner	Under Rugning	Under Fjerskifte	Ikke æglæggende Høner
1500	53	42	62	75
2000	62	50	76	91
2500	73	58	88	105
3000	81	66	99	119

Til Sammenligning med Diakows Normer er anført Størrelsen af Vedligeholdelsesfoderet, saaledes som Laborator ved Centralanstaltens husdjursavdelning i Sverige *H. Edin* har regnet det ud paa Grundlag af amerikanske Forsøg og Undersøgelser. Edin tilføjer dog, at hans Normer kun maa betragtes som rent orienterende. I den koldeste Tid er de for smaa og i den varme for store. Der er en ret væsentlig Forskel paa Størrelsen af det af Diakow og det af Edin anførte Vedligeholdelsesfoder, men det vil erindres, at Diakows Tal er bestemt for Haner, der blev holdt i absolut Ro, og at det under disse Forhold konstaterede Tal for Vedligeholdelsesfoderets Størrelse blev øget med 30 pCt. De fleste Forskere mener imidlertid, at man skal forhøje det ved Respirationsforsøgene fundne Tal med 40—50, ja, helt op til 60 pCt., alt efter vedkommende Dyrs Race, Størrelse m. m., for at ramme det under almindelige praktiske Forhold nødvendige Vedligeholdelsesfoders Størrelse. De 30 pCt.s Tillæg er sikkert lovlig lidt. Muligvis kan det passe, hvor Forholdene er særlig gunstige, f. Eks. hos særlig dygtige Hønseholdere og ved Æglægningskonkurrencer paa Kontrolstationer, medens man sandsynligvis maa regne med

et større Vedligeholdelsesfoder under almindelige Forhold.

Af de Faktorer, der har Indflydelse paa Vedligeholdelsesfoderets Størrelse, maa man især have sin Opmærksomhed henvendt paa Vejrliget, da det spiller en stor Rolle og kan skifte stærkt i Løbet af meget kort Tid. I koldt og navnlig i fugtigt Vejrlig er Hønsenes Varmetab betydelig større end under gunstige Vejrforhold, saa at en forholdsvis stor Del af Foderet bruges til Varmedannelse og derved unddrages Ægproduktionen. Jo nøjagtigere, der fodres i Henhold til Hønsenes Størrelse og Ydelse, desto mere er man nødt til at tage Hensyn til dette Forhold, fordi Hønsene da ikke til daglig faar et Overskud af Foder, som kan dække den med det forøgede Varmetab følgende Varmedannelse.

Diakow har ogsaa anført Vedligeholdelsesfoderet til rugende Høns og Vedligeholdelsesfoderet under Fjerskiftning. Rent praktisk set har man ikke større Brug for Oplysninger om Vedligeholdelsesbehovet under Rugningen, da flere og flere Kyllinger udruges i Maskiner, men Tallene viser, at Dyr, der kun bevæger sig meget lidt, kræver mindre Foder end Dyr, der bevæger sig meget. Under Fjerskiftet er Varmetabet forholdsvis stort, hvorfor Hønsene i denne Tid skal have et lidt større Foder end ellers. Foruden til det forøgede Varmetab skal de ogsaa have lidt ekstra, fordi Stofskifteprocesserne gennemgaaende er noget livligere.

D. De æglæggende Høners Produktionsfoder.

Ud over Vedligeholdelsesfoderet skal Hønerne have et Produktionsfoder, som skal staa i Forhold til Ægydelsen. Det skal have en passende Sammensætning, saaledes at det indeholder de til Ægdannelsen nødvendige Stoffer i et passende indbyrdes Forhold, og det maa hverken være for lille eller for stort. Produktionsfoderet angives mindst lige saa forskelligt som Vedligeholdelsesfoderet. Og det er ganske naturligt, thi det regnes i Almindelighed ud

efter Æggets kemiske Indhold, men medens nogle regner med Æggets Indhold af Bruttokalorier, regner andre med Indhold af omsættelig Energi og atter andre med Nettoenergi.

Diakow har regnet ud, at der kræves 80 g F.E. til Produktion af 1 Æg paa 60 g, medens Edin paa Grundlag af amerikanske Undersøgelser har beregnet Produktionsfoderet pr. Æg til 37 g F.E. Edin mener imidlertid, at det under almindelige Forhold vil være for lidt og regner med ca. 50 g F.E.

E. De æglæggende Høners Vedligeholdelses- og Produktionsfoder (Foder ialt).

Naar de forskellige Forskere regner med saa forskellige Mængder Energi og Foder til Dannelsen af 1 Æg, bliver der ogsaa en stor Forskel paa den Mængde Foder, som vedkommende Forskere regner med, at en Høne skal have i Vedligeholdelses- og Produktionsfoder under eet. Her bliver Forskellen dog ikke saa stor, som man maaske kunde være tilbøjelig til at mene efter de lige anførte Tal for Produktionsfoderet. Forskellen mellem Diakow og Edin udjævnes saaledes noget ved, at Diakow regner med et kendeligt lavere Vedligeholdelsesfoder end Edin. Ved en stor Ægydelse, f. Eks. ved en Æglægningsprocent paa 70—80, er Forskellen ikke nævneværdig, navnlig ikke for smaa Høner.

Et mere summarisk Billede af Forholdet faas ved at se paa det aarlige Foderforbrug. I Tabel XI er dette anført, beregnet efter Diakows og Edins Gennemsnitsnormer. Desuden er anført den aarlige Fodermængde, som Franskmanden *G. Legendre* paa Grundlag af Beregninger af Materiale fra et stort Antal Hønsehold af saavel rigtydende som af daarlige Æglæggere er kommet til. Der er nærmest Tale om Korn og andet Kraftfoder, hvorimod Legendre gør opmærksom paa, at Græs, Rodfrugter og Mælk ikke er taget med i Beregningen.

Tabel X. Vedligeholdelses- og Produktionsfoder til Høner af forskellig Vægt og Ydelse, beregnet pr. Dyr pr. Dag.

a) Efter Edin.

Æglægnings-pCt. af Æg paa 57 g	Antal Æg pr. 365 Dage	Levende Vægt 1,5 kg, Vedligeholdelsesfoder *75 g F.E.*		Levende Vægt 2,0 kg, Vedligeholdelsesfoder *91 g F.E.*		Levende Vægt 2,5 kg, Vedligeholdelsesfoder *105 g F.E.*	
		Produktionsfoder g F. E.	I alt Foder g F. E.	Produktionsfoder g F. E.	I alt Foder g F. E.	Produktionsfoder g F. E.	I alt Foder g F. E.
20	73	9,6	85	9,6	101	9,6	115
30	110	14,4	89	14,4	105	14,4	119
40	146	19.2	94	19,2	110	19,2	124
50	183	24,0	99	24.0	115	24,0	129
60	219	28,8	104	28,8	120	28,8	134
70	256	33,6	109	33,6	125	33,6	139
80	292	38,4	113	38,4	129	38,4	143

b) Efter Diakow.

Æglægnings-pCt. af Æg paa 57 g	Antal Æg pr. 365 Dage	Levende Vægt 1,5 kg, Vedligeholdelsesfoder *53 g F.E.*		Levende Vægt 2,0 kg, Vedligeholdelsesfoder *62 g F.E.*		Levende Vægt 2,5 kg. Vedligeholdelsesfoder *73 g F.E.*	
		Produktionsfoder g F. E.	I alt Foder g F. E.	Produktionsfoder g F. E.	I alt Foder g F. E.	Produktionsfoder g F. E.	I alt Foder g F. E.
20	73	15	68	15	77	15	88
30	110	23	76	23	85	23	96
40	146	30	83	30	92	30	103
50	183	38	91	38	100	38	111
60	219	46	99	46	108	46	119
70	256	53	106	53	115	53	126
80	292	61	114	61	123	61	134

Paa Grundlag af den aarlige Fodermængde og det Antal Æg, der svarer til den anførte Æglægningsprocent, er der for hver af de anførte Fodernormers Vedkommende regnet ud, hvor meget Foder der bruges til Produktion af 1 kg Æg. I og for sig er det Foderforbruget pr. kg Æg, det drejer sig om; jo lavere Foderforbrug pr. kg Æg, desto større Rentabilitet. Bestræbelserne ved Fodringen bør gaa ud paa at give Hønsene den Fodermængde og et Foder af den Sammensætning, der netop svarer til deres Ægydelse, og i Avlen bør man først og fremmest tage Sigte paa Valg af Dyr, der formaar at

Tabel XI. Kg Foder — Kraftfoder — pr. Dyr pr. Aar. Legemsvægt 2 kg.

Æglægnings-pCt. af Æg paa 57 g	Antal Æg pr. Aar	kg Æg aarlig pr. Høne	Diakow		Edin		Legendre	
			Foder ialt	Foder -kg F. E.- pr. kg Æg	Foder ialt	Foder -kg F. E.- pr. kg Æg	Foder ialt	Foder -kg F. E.- pr. kg Æg
20	73	4,161	28,1	6,75	36,9	8,87	29,5	7.09
30	110	6,270	31,0	4,94	38,3	6,11	32,6	5,20
40	146	8,322	33,6	4,03	40,2	4,83	35,8	4,30
50	183	10,431	36,5	3,50	42,0	4,03	38,9	3,73
60	219	12,483	39,4	3,16	43,8	3,51	41,5	3,32
70	256	14,592	42,0	2,88	45,6	3,13		
80	292	16.644	44,9	2,70	47,1	2,83		

Der er regnet med, at 1 kg F. E. svarer til 1 kg Kraftfoder.

producere en vis Mængde Æg paa det mindst mulige Foder.

Paa en Maade kan det være ligegyldigt, om det lave Foderforbrug saa skyldes et særlig lavt Vedligeholdelsesfoder eller et forholdsvis lavt Produktionsfoder. Det er imidlertid kun tilsyneladende, at dette er Tilfældet. Jo nøjagtigere, man har Rede paa de enkelte Faktorer, som er bestemmende for det endelige Resultat, desto lettere er man i Stand til at regulere Forholdet i den ønskede Retning, og desto større er Sikkerheden for at naa saa langt som muligt. Det vil i det hele taget være vanskeligt at naa saa langt som muligt paa den økonomiske Hønseavls Omraade, førend man har Rede paa Hønsenes Foderbehov, og Chancerne for at naa saa langt som muligt er betydelig større, naar man har Rede paa Vedligeholdelsesfoderet for sig og Produktionsfoderet for sig.

Med Henblik paa de i Tabel XI for Foder pr. kg producerede Æg beregnede Tal vil man straks lægge Mærke til den ganske overordentlig store Forskel, der er paa dette ved en lav og ved en høj Ægydelse. Ved en Ægydelse af ca. 200 Æg aarlig vil der efter Diakows Normer kræves omkring 3¼ F.E. pr. kg Æg, medens der efter Edins Normer kræves omkring 3¾ F.E. hertil. Ved denne Ægydelse er de to Normer vistnok omtrent lige

rigtige, idet Diakows Normer som før bemærket nærmest er beregnet for Høns, der lever under forholdsvis gunstige Forhold, medens Edins Normer sikkert bedre svarer til Hønsenes Foderbehov i mere almindelige — men ganske sikkert dog vel ledede — Hønsehold. De af Legendre beregnede Fodermængder passer rimeligvis ogsaa kun for forholdsvis rationelt fodrede Besætninger. Til Sammenligning kan følgende Tal fra Kontrolæglægningen paa Faurholm i Tiden 1. November 1931—30. September 1932 tjene:

	Pr. Høne i 11 Maaneder		kg Kraftfoder til Produktion
	kg Kraftfoder	kg Æg	af 1 kg Æg
Hvide Italienere	34,8	11,2	3,1
Brune »	35,6	10,7	3,3
Hvide Wyandotter	35,2	10,5	3,4
Rhode Islands Reds	37,2	9,8	3,8
Tværstr. Pl. Rocks	38,3	9,1	4,2

F. Kyllingernes Proteinbehov.

a. Proteinmængden.

Ved Omtalen af Dyrenes og da ganske særlig de voksende Dyrs Proteinbehov er der forskellige Forhold at tage Hensyn til. Bl. a. maa man være klar over, at Spørgsmaalet ikke indskrænker sig til, hvor meget Protein, der skal være i Foderet, men at Tilvæksten ogsaa i høj Grad betinges af Proteinstoffernes Sammensætning og Kvalitet. Det drejer sig derfor ogsaa om, hvilke proteinrige Fodermidler der er bedst egnet som Tilskud til Korn og Klid m. m.

Ved Opgørelse af foreliggende Forsøgsresultater faas der i de fleste Tilfælde et forholdsvis let Overblik over Forholdene ved at angive Proteinmængden i pCt. af Foderet og ikke i g daglig. Et Forsøg med en forskellig Proteinmængde er bl. a. gennemført i Foraaret og Sommeren 1932 paa Akershus Smaabrugsskole paa Lille Hvam i Norge, og i Tabel XII og XIII findes et Uddrag af Resultaterne fra dette Forsøg.

Tabel XII. Kyllingernes Vægt 4 Uger gamle efter et forskelligt Proteinindhold i Foderet.

Gruppe pCt. fordøjeligt Renprotein i Foderet	A 8,8	B 12,3	C 16,5
Forsøgsserie 2	156 g	162 g	177 g
» 3	148 »	170 »	179 »
» 4	109 »	147 »	132 »
» 5	127 »	144 »	149 »

For Kyllingerne i 2. Forsøgsserie er der Oplysninger om Vægt foruden ved 4 Ugers Alderen ogsaa ved 6, 8 og 10 Ugers Alder. Efter 4 Ugers Alderen var Kyllingerne i de 3 Grupper fodret ens.

Tabel XIII. Kyllingernes Vægt ved 6, 8 og 10 Ugers Alder efter samme Proteinindhold i Foderet fra 5. Uge.

Alder	Gruppe		
	A	B	C
6 Uger	262 g	291 g	301 g
8 »	487 »	594 »	546 »
10 » , Haner	800 »	817 »	821 »
10 » , Høner	665 »	704 »	719 »

Det er tydeligt, at i de første 4 Uger er de Kyllinger, der har faaet mest Protein, vokset bedst. Der er dog ikke nogen væsentlig Forskel paa de Kyllinger, der har faaet 12,3 og 16,5 pCt. fordøjeligt Protein. Hvorvidt Tilvæksten vilde være blevet større ved et endnu højere Proteinindhold end 16,5 pCt., eller denne Mængde maaske er lidt for høj, saa Optimum ligger mellem 12,3 og 16,5 pCt., kan man ikke se af disse Tal. Ved Hjælp af Vægten af et Par Forsøgsgrupper, der har faaet forskellige indkøbte Foderblandinger, og ovennævnte Tal gøres der i Forsøgsberetningen gældende, at man faar den bedste Tilvækst, naar der er 13—15 pCt. fordøjeligt Renprotein i Foderet. Det giver den største Vægt ved 4 Ugers Alderen, og det ytrer sig ogsaa i en højere Vægt

i de følgende Uger, for Hønernes Vedkommende endnu ved 10 Ugers Alderen.

G. F. Heuser og *L. C. Norris* fra Cornell Universitetet har ligeledes konstateret den bedste Tilvækst ved 13—16 pCt. fordøjeligt Renprotein i Foderet. Det af dem benyttede Foder indeholdt 12,87 til 20,23 pCt. Raaprotein, hvad der nogenlunde vil svare til 9—16 pCt. fordøjeligt Renprotein. Et Uddrag af Resultaterne fra deres Forsøg ses i Tabel XIV og XV.

Tabel XIV. Kyllingernes Vægt 8 og 20 Uger gamle ved stigende Mængder Protein i Foderet.

Forsøgsgruppe	I	II	III	IV
pCt. Raaprotein i Foderet.	12,87	15,49	17,93	20,23
Antal Kyllinger. Begge Køn	54	61	59	49
Vægt 8 Uger gamle	247 g	308 g	416 g	439 g
Antal Kyllinger. Høner ...	30	26	23	23
Vægt 20 Uger gamle	1019	1196	1225	1270

Gennemgaaende har Tilvæksten været vel lille. Proteintilskudet har øget Tilvæksten, især i den unge Alder, men der er ikke stor Forskel paa Vægten af de 8 Ugers Kyllinger i de to Hold, der har faaet mest Protein. Med

Tabel XV. Foderets Udnyttelse ved stigende Mængder Protein.

Forsøgs-gruppe	Tilvækst pr. kg Foder		Tilvækst pr. g Protein	
	Første 4-Ugers Periode	Anden 4-Ugers Periode	Første 4-Ugers Periode	Anden 4-Ugers Periode
I	238 g	195 g	1,85 g	1,52 g
II	302 »	211 »	1,95 »	1,36 »
III	318 »	252 »	1,77 »	1,41 »
IV	325 »	255 »	1,60 »	1,26 »

Forsøgene er gennemført med Hvide Leghorn. Grundfoderet bestod af 52 Dele gul Majs, 20 Dele Hvedemiddlings, 5 Dele Lucernemel, 7 Dele tørret Skummetmælk og 0,5 Dele Salt. Hertil sattes 0,5 Dele Levertran. Tilskudsfoderet, som varieredes til de forskellige Hold, bestod af Kødmel med 57,10 pCt. Protein, 9,04 pCt. Fedt og 28,11 pCt. Mineralstoffer og af dampkogt Benmel og Majsolie.

stigende Proteinmængde udnyttedes Proteinet mindre godt, men Foderet som Helhed bedre. For de første 8 Uger var Forholdet som angivet i Tabel XV.

Ved Landbrugsforsøgsstationen i Washington foretoges for et Par Aar siden nogle Forsøg med stigende Mængder tørret Skummetmælk som Tilskud til Kornfoderet. Derved steg ogsaa Foderets Proteinindhold; i nedenstaaende Tabel findes et Uddrag af Forsøgets Resultater.

Tabel XVI. Kyllingernes Vægt 12 Uger gamle efter stigende Mængder Protein — tørret Skummetmælk — i Foderet.

Hold	pCt. Skummetmælk i Foderet	pCt. Raaprotein i Foderet	pCt. fordøjeligt Renprotein	Vægt 12 Uger gamle, g	kg Foder pr. kg Tilvækst
1	8	13,56	10,0	688	4,26
2	12	14,43	11,2	801	3,73
3	16	15,03	12,3	877	3,56
4	20	16,06	13,4	890	3,25
5	24	17,17	14,6	896	3,44

Ved dette som ved de to foregaaende Forsøg har 13—15 pCt. fordøjeligt Renprotein givet den bedste Tilvækst; ved nærværende Forsøg er det særlig i Foderforbruget pr. kg Tilvækst, at det stigende Proteintilskud har vist sin gavnlige Virkning. En mere detailleret Gennemgang af Forsøgsmaterialet tyder paa, at den højeste Proteinmængde dog har været lovlig høj hen imod Slutningen af Forsøget, og at det er derfor, at Foderforbruget pr. kg Tilvækst er lidt højere for Hold 5 end for Hold 4. Men man kan ikke se helt bort fra den Mulighed, at Kyllingerne i Hold 5 i og for sig maaske ikke har faaet for meget Protein, men for meget Mælk.

Hvor man ønsker en forholdsvis stor Tilvækst, bør man sikkert ikke gaa ret meget under 13—15 pCt. fordøjeligt Renprotein i de første 4, eventuelt de første 6—8 Uger. Ved Fedning af Fjerkræ kan der maaske endda til Tider være Grund til at gaa lidt over. Hvor der ikke ønskes en særlig stor Tilvækst, kan man nøjes

med lidt mindre. Man bør, hvis man i de første 4 Uger er oppe paa et forholdsvis højt Indhold, sikkert derefter ret hurtigt sætte Proteinindholdet noget ned. De Kyllinger, der faar en forholdsvis lille Proteinmængde, vil før eller senere indhente de Kyllinger, der faar den større Proteinmængde. Det gælder blot om ikke at give saa lidt og ikke at gaa ned med Mængden saa tidligt, at Kyllingerne begynder deres Æglægning for sent.

Tabel XVII. Kyllingernes Udvikling i Vægt og med Hensyn til Æglægningsmodenhed efter stigende Mængder Protein i Foderet.

Hønekyllinger.

Gruppe	pCt. Raaprotein	Uger gamle						Alder ved Lægning af 1. Æg, Dage	Æg pr. Høne indtil 38 Ugers Alder
		0 (36 Timer)	6	10	24	30	38		
		Vægt i g							
A	12,1	40	203	451	1224	1292	1446	203	36
B	15,4	40	348	667	1372	1405	1431	178	52
C	18,2	39	400	764	1392	1438	1477	161	56

At Kyllinger, som har været fodret med et forholdsvis proteinfattigt Foder, efterhaanden med Hensyn til Legemsvægten indhenter Kyllinger, der har faaet et proteinrigere Foder, har man ogsaa vist i Forsøg, der er gennemført ved Landbrugsforsøgsstationen i Washington; de i Tabel XVII anførte Oplysninger fra dette Forsøg angiver de vigtigste Træk af Udviklingen inden for de forskellige Forsøgshold.

(Sluttes).

Prisopgave

vedrørende

Vejledning for Elever i den landbrugsfaglige Aftenskole.

Efter Henstilling af et af *Dansk Aftenskoleforening*, *Foreningen af danske Landbrugskandidater* og *Samvirksomheden for landbrugsfagligt Oplysningsarbejde* nedsat Udvalg er *Det kgl. danske Landhusholdningsselskab* sindet i Samarbejde med det nævnte Udvalg at søge udgivet trykte Vejledninger til Brug for den Ungdom paa Landet, der deltager i landbrugsfaglig Aftenskoleundervisning.

Vejledningerne, der skal være affattet i et jævnt og klart Sprog, ønskes saa korte som overhovedet foreneligt med Formaalet og maa med eventuelle Illustrationer hver fylde højest 70 Tryksider à ca. 1600 Bogstaver pr. Side.

Af Hensyn til Timeinddelingen er det meget ønskeligt, at Vejledningerne er inddelt i mindst 20 Afsnit.

For hvert Afsnit eller samhørende Grupper af Afsnit skal der findes en Henvisning til foreliggende, letfattelig, dansk Litteratur vedrørende det eller de paagældende Afsnit.

Der ønskes foreløbig udgivet 3 Vejledninger, nemlig i:

1) Naturlære (Herunder omtales saadanne Forhold fra Naturlæren — Kemi, Fysik og Biologi — som er nødvendige for Forstaaelsen af Grundtrækkene i Planteavl og Husdyrbrug).
2) Planteavl (Grundtræk vedrørende Landbrugets Jorddyrkning og Plantekultur).
3) Husdyrbrug (Grundtræk vedrørende Husdyrenes — Hestens, Kvægets, Svinets og Fjerkræets — Avl og Pleje).

Af »Brødr. Bendix' Jubilæumslegat« stilles indtil 1500 Kr. til Raadighed som Præmie for de bedste — og i sig selv værdifulde og fyldestgørende — Manuskripter til de ovennævnte 3 Vejledninger. Manuskripter, der ønskes bedømt med Henblik paa den nævnte Præmie-

fordeling, maa snarest og senest den 10. Maj 1933 være indsendt til *Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs* Kontor, Vestre Boulevard 34, København V.

Manuskripterne indsendes i maskinskreven Stand i 3 Eksemplarer. Eventuelle Forslag til Illustrationer indsendes samtidig med Manuskripterne. Besvarelserne betegnes ved Indsendelsen ikke med Forfatterens Navn, men med et Motto, og ledsages af en lukket Konvolut, der bærer det samme Motto og indeholder Oplysning om Forfatterens Navn, Stilling og Adresse. Disse Konvolutter bevares uaabnet, indtil Bedømmelsen har fundet Sted.

Bedømmelsen af de indkomne Manuskripter foretages af et Udvalg af Fagfolk. Præmiebeløbet *kan* fordeles ligeligt paa de tre Vejledninger, altsaa med 500 Kr. for hver. Hvis der findes at være en væsentlig Forskel paa de af Bedømmelsesudvalget udpegede bedste fyldestgørende Manuskripter, forbeholder man sig at kunne tage Hensyn hertil ved Præmiebeløbets Fordeling, dog saaledes, at Præmien for et Manuskript, der antages til Offentliggørelse, ikke maa være mindre end 300 Kr.

Hvis det viser sig, at de til Offentliggørelse antagne Manuskripter til alle 3 Afhandlinger er udarbejdet af samme Forfatter, faar denne hele Præmiebeløbet (1500 Kr.).

Navnene paa Forfatterne af de prisbelønnede Manuskripter offentliggøres i »Tidsskrift for Landøkonomi«.

Over de prisbelønnede og til Udgivelse antagne Manuskripter har Landhusholdningsselskabet fuld Ejendomsret, og der ydes ikke noget særligt Forfatterhonorar udover de ovennævnte Præmier.

Skribenter, der ønsker at konkurrere om de udsatte Præmier, kan ved Henvendelse til Landhusholdningsselskabets Kontor faa tilsendt et af det ovennævnte Udvalg udarbejdet Forslag til Inddeling af Vejledningerne, men eventuelle Konkurrenter er iøvrigt frit stillede med Hensyn til Inddelingen, blot denne holdes inden for de ovenfor angivne Rammer.

København, Februar 1933.

Det kgl. danske Landhusholdningsselskab.

Udkomne Bøger.

6. Beretning om Landsudvalgets Virksomhed omfattende Tiden 1. Juli 1931—31. Marts 1932. Udgivet af Landsudvalget for landøkonomisk Ungdomsarbejde. 18 Sider. (Frederiksberg).

Beretning om Undersøgelser af dansk Hvede af Høsten 1931. Udført af Hvedeudvalget med Støtte af Aktieselskabet Dansk Gærings-Industri's Studiefond. Ved Ingeniør *Holger Jørgensen.* 50 Sider og 7 Tabeller. (Kbhvn.).

Det danske Landbrugs Historie. 16. Hefte. Udgivet paa Foranledning af Det kgl. danske Landhusholdningsselskab med Bistand af fagkyndige Medarbejdere af Statskonsulent *K. Hansen.* 80 Sider. (G. E. C. Gad, Kbhvn.).

Beretning fra Statsfrøkontrollen for det 61. Arbejdsaar fra 1. Juli 1931 til 30. Juni 1932. Ved Direktør *K. Dorph-Petersen.* Særtryk af »Tidsskrift for Planteavl«. 30 Sider. (Kbhvn.).

Undersøgelser over Forekomsten af Ukrud i Frøprøver. Beretning fra Statsfrøkontrollen. Ved Inspektør *Chr. Stahl.* Særtryk af »Tidsskrift for Planteavl«. 28 Sider. (Kbhvn.).

Aarsberetning fra Veterinærdirektoratet for Aaret 1931. Ved Veterinærinspektør *Povl Hansen.* 175 Sider. (Kbhvn.).

Forsøg med ensidig Kunstgødning. Askov 1894—1930. Ved *Karsten Iversen.* 75 Sider. **Forsøg med Kunstvanding af Have- og Markafgrøder ved Blangsted 1923—29.** Ved *Niels Esbjerg* og *K. Prytz.* 40 Sider. 261.—62. Beretning fra Statens Forsøgsvirksomhed i Plantekultur. (G. B. N. F. Kbhvn.).

En Forbedring i Transport af Landbrugsprodukter. Moderne Køletransport paa Jernbaner og Veje. Af *V. E. Lundsfryd.* Særtryk af Den tekniske Forenings Tidsskrift. 24 Sider. (Kbhvn.).

Kvægavlen i Jylland 1932 med et Tillæg om Kvægbesætninger under Tilsyn. Samlet og udarbejdet af Foreningen af jydske Landboforeningers Udvalg for Husdyravl og Husdyrbrug ved Konsulent *Nic. Bonde.* 432 Sider. (Aarhus).

Beretning om Foreningen af jydske Landboforeningers 58. Delegeretmøde i Aarhus den 7. og 8. Oktober 1932. Samlet af Foreningens Sekretær. 200 Sider. (Aarhus).

Mindre Meddelelser.

Foredrag i Landhusholdningsselskabet i Marts Maaned. Onsdag den 8. Marts vil Arkitekt, Professor *Ivar Bentsen* holde Foredrag om: Landbrugets Bygninger, og Onsdag den 22. Marts vil Forpagter *Chr. Sonne* og Statskonsulent *K. Hansen* holde Foredrag om: Landbrugsmusæum-Spørgsmaalet.

Foredragene afholdes Kl. 8 Aften i Selskabets Mødesal paa Prinsens Palæ, Frederiksholms Kanal 12, København.

Hædersgave til Dr. Hindhede. For paa en synlig Maade at vise Dr. *M. Hindhede*, at hans Virksomhed ikke er gaaet upaaagtet hen, har en Kreds af Mænd og Kvinder udsendt Opfordring til at yde Bidrag til Tilvejebringelse af et Maleri af ham — med senere Overgivelse af Maleriet til Frederiksborg-Musæet for Øje.

Bidrag bedes under Mærket »Dr. Hindhedes Hædersgave« sendt til Bikuben (Postgiro 2119), Silkegade 8, København K.

Kapitelstaksterne for Aaret 1932.

Kapitelstakstkredse	Priser pr. 100 kg				Priser pr. gl. dansk Tønde			
	Rug	Byg	Havre	Hvede	Rug	Byg	Havre	Hvede
(Ældre Stifter)	Kr. Ø.	Kr. Ø.	Kr. Ø.	Kr. Ø.	Kr. Ø.	Kr. Ø.	Kr. Ø.	Kr. Ø.
1. Sjællands Stift (Bornholm undtaget)	8.55	9.66	9.02	9.35	8.31	8.69	6.20	9.66
2. Bornholm	8.92	9.75	9.17	—	8.78	8.95	5.87	—
3. Lolland-Falsters Stift	8.84	10.18	9.47	9.74	8.70	9.35	6.83	10.22
4. Fyns Stift	8.99	10.26	9.81	10.02	8.69	9.45	6.93	10.44
5. Aarhus Stift	8.99	10.13	9.53	—	8.69	9.30	6.64	—
6. Aalborg Stift	9.12	10.27	9.56	—	8.55	9.29	6.49	—
7. Viborg Stift	9.22	10.68	9.93	—	8.85	9.85	6.68	—
Ribe Stift:								
8. Vejle Amt	9.17	10.17	9.67	—	8.87	9.51	6.82	—
9. Ringkøbing Amt	9.08	10.58	10.33	—	8.79	9.72	7.12	—
0. Ribe Amt	9.25	10.83	10.17	—	8.95	9.95	7.17	—
(Sønderjydske Amter)								
1. Haderslev Amt	8.67	10.15	9.03	9.35	8.48	9.43	6.37	9.81
2. Aabenraa Amt	8.50	10.58	9.33	9.75	8.09	9.98	6.73	10.23
3. Sønderborg Amt	8.50	10.17	9.17	9.25	8.22	9.59	6.39	9.71
4. Tønder Amt	8.83	10.33	9.00	—	8.54	9.32	6.13	—

De for Ærter, Boghvede, Boghvedegryn, Smør, Flæsk og Honning een Gang for alle ved Kapitelstakstlovens § 7 fastsatte Takster er følgende:

Ældre Kapitelstakstkredse (ældre Stifter)	Hvide Ærter	Graa Ærter	Bog-hvede	Bog-hvede-gryn	Smør	Flæsk	Hon-ning
	pr. Td.	pr. Td.	pr. Td.	pr. Td.		pr. Pd.	pr. Pot
	Kr. Ø.	Kr. Ø.	Kr. Ø.	Kr. Ø.	Kr. Ø.	Kr. Ø.	Kr. Ø.
Sjællands Stift:							
Møen	15. 64	14. 49			pr. Pd.		
Bornholm					1. 04		
Loll.-Falsters Stift:							
forrige Halsted Amt	16. 07	15. 23					
forrige Maribo Klosters og Aalholm Amter	15. 13	14. 49					
forrige Nykøbing Amt	15. 62	14. 96			pr. Td.		
Aarhus Stift				27. 62	251. 84		
Ribe Stift:					pr. Pd.		
Ribe Amt			13. 33		1. 14	0. 61	1. 37
Vejle Amt			13. 34		1. 14	0. 64	1. 29
Ringkøbing Amt			14. 10		1. 13	0. 60	1. 25

Uddeling af Landhusholdningsselskabets Dueligheds-medailler. Det kgl. danske Landhusholdningsselskab lader i 1933 uddele indtil 20 Sølvmedailler til Tyende paa Landet og Landarbejdere (Mænd og Kvinder), der har vist særlig Dygtighed i et eller flere til Landbrug, Havebrug eller Skovbrug hørende Fag, og har præsteret lang og tro Tjeneste.

Indstillinger, der indsendes paa almindeligt Brevpapir (Skema benyttes ikke) til *Det kgl. danske Landhusholdningsselskab*, Vestre Boulevard 34, København V., inden Udgangen af Juli Maaned, maa være ledsaget af den stedlige Landboforenings eller Sogneraadets Erklæring og indeholde fornødne Oplysninger om den Indstillede, derunder Navn, Adresse, Alder, Tjenestetid, om Vedkommende tidligere har været indstillet, Anbefaling fra Husbonden m. v.

Undersøgelser over Landbrugets Driftsforhold.

Beretninger fra det landøkonomiske Driftsbureau.

Af Forstander *J. C. Overgaard.*

Betydningen af Det landøkonomiske Driftsbureaus nøgterne og objektive Undersøgelser over Driftsøkonomien i Landbruget har vel aldrig ligget klarere i Dagslyset end i disse Tider, hvor netop Landbrugets økonomiske Stilling og Landbrugsproduktionens nationaløkonomiske Betydning for vort Land er Dagens Hovedemne saavel i politiske som i andre økonomisk interesserede Kredse.

De herhen hørende Problemer er i de sidste Aar drøftet ved utallige Møder baade i By og paa Land. De tages op til Behandling i udprægede Købstadorganisationer, navnlig i Hovedstaden, saavel som indenfor Landbrugets egne Sammenslutninger fra de største til de mindste. Regering og Rigsdag beskæftiger sig til Stadighed med Landbrugets og Landbrugsproduktionens økonomiske Problemer, ligesom Regeringskommissioner nedsættes til Undersøgelse og Behandling af de Spørgsmaal, der kræver Iværksættelse af offentlige Foranstaltninger, og Delegationer udsendes til Varetagelse af Landbrugets Eksportinteresser. Under denne mangesidige Drøftelse af Landbrugsforhold er Resultaterne af Driftsbureauets Undersøgelser ofte draget med ind i Debatten, ligesom det Tid efter anden har været paa Tale at lægge disse Resultater til Grund for offentlige Hjælpeforanstaltningers Omfang og Varighed.

Det vil derfor være af fundamental Betydning, at Driftsbureauet sættes i Stand til vedvarende at gennemføre disse Undersøgelser over Landbrugets Driftsforhold og Driftøkonomi paa saa bred en Basis, at alle beret-

tigede Krav med Hensyn til Resultaternes Almengyldighed kan tilfredsstilles; men hertil kræves et Undersøgelsesmateriale af ret betydeligt Omfang. Det er glædeligt, at Antallet af Landbrug, som er inddraget under Undersøgelserne, hidtil har været i stadig Stigning, saa den sidste Opgørelse omfatter det største Antal Ejendomme, der endnu er indgaaet i nogen Beretning; men det er beklageligt, at Nedsættelsen af Bevillinger til Driftsbureauets Arbejde har nødvendiggjort Indskrænkninger i Materialets Bearbejdning og Offentliggørelse.

I sidst udsendte Beretning vil man saaledes foruden at finde en almindelig gennemført Afkortning og Koncentrering af Tekst og Tabeller savne et saa betydeligt Afsnit som Opgørelse over og Analyse af Husholdningsudgifter. Endvidere er udeladt den tidligere Hovedtabel I, der gav Oplysninger om de enkelte Landbrugs Kapital- og Driftsforhold, og derved er Læserens Muligheder for selvstændig, kritisk Vurdering af Materialet og for yderligere Udnyttelse af dette væsentlig begrænset. Men trods nævnte Indskrænkning i Materialets Udnyttelse og i Beretningens Omfang, og trods det, at Bureaupersonalets Lønninger er nedsat en Del under Lønningerne i tilsvarende Statsvirksomheder, er det dog ikke i Aar lykkedes at opnaa Balance paa Driftsbureauets Regnskab med det af Bevillingsmyndighederne vilkaarligt nedsatte Statstilskud, og det bliver derfor tvingende nødvendigt for indeværende Aar ogsaa at foretage en ret betydelig Reduktion af de bearbejdede Regnskabers Antal, saa man kommer ned paa ca. 75 pCt. af det nuværende.

Efter den hyppige Brug af Driftsbureauets Resultater, der som før nævnt finder Sted under disse bevægede Tiders økonomiske Drøftelser, og efter den Vægt, man hidtil og med Rette har tillagt disse Resultater, er dette Forhold meget beklageligt. Det er indlysende, at det for Ledelsen bliver en saare vanskelig Opgave fra over 70 Regnskabskredse — og saa mange maa Bureauet have

Forbindelse med, naar Landets forskellige Egne skal være nogenlunde repræsenteret — at skulle indsamle et Materiale paa kun 600 Regnskaber, d. v. s. i Gennemsnit kun ca. 8 fra hver Forening, naar man til dette ringe Antal Regnskaber nødvendigvis maa stille det Krav, at de baade skal repræsentere vidt forskellige Ejendomsstørrelser og Driftstyper og samtidig være et fuldgyldigt Udtryk for det gennemsnitlige Driftsresultat i dansk Landbrug.

I en Tid, hvor der ad Lovgivningens Vej gennemføres store og vidtgaaende Foranstaltninger, der tilsigter i nogen Maade at genoprette den økonomiske Ligevægt mellem de forskellige Erhverv i vort Land, er det næppe forsvarligt for en ringe Besparelses Skyld at svække Paalideligheden af det Maaleinstrument, det økonomiske Barometer, som Det landøkonomiske Driftsbureaus Opgørelser er for Tilstanden i Landets Hovederhverv.

— — — — —

Naar man opmærksomt har fulgt Drøftelsen af Landbrugets økonomiske Forhold ved Møder og i Pressen, er det slaaende saa vidt forskellige Opfattelser, der kan gøres gældende; men dette er mere forstaaeligt, naar man ser, at der f. Eks. i Beretningen for Aaret 1930—31 kan findes Driftsresultater, der varierer fra en Forrentningsprocent paa 13,9 helt ned til ÷ 11,5 af Landbrugskapitalen.

En Fordeling af samtlige undersøgte Ejendomme i forskellige Rentabilitetsklasser viser følgende:

Forrentningsprocent	Alle Ejendomme 1930—31 Antal	pCt.
÷ 4 og derunder	48	6,1
÷ 3,9 — ÷ 2,0	111	14,0
÷ 1,9 — ÷ 0,1	180	22,7
0,0 — 1,9	218	27,5
2,0 — 3,9	129	16,2
4,0 — 5,9	75	9,4
6,0 og derover	33	4,2
Ialt	794	100,0

Af Oversigten ses, hvor forskelligt Resultaterne falder ud for de enkelte Landbrug, og hvis man derfor noget vilkaarligt hefter sig ved Resultater fra enkelte eller kun faa Landbrug, er det indlysende, at Bedømmelsen af Landbrugets økonomiske Vilkaar kan blive meget forskellig.

De i Beretningen for 1930—31 omhandlede Landbrug fordeler sig paa Landsdele og Ejendomsstørrelse som vist i Tabel I:

Tabel I. De undersøgte Ejendommes Antal og Størrelse.

	Antal Ejendomme							Gennemsnitsstørrelse i ha
	Under 10 ha	10—20 ha	20—30 ha	30—50 ha	50-100 ha	Over 100 ha	Ialt	
Sjælland	28	17	27	52	16	18	158	53,0
De sydlige Øer	11	6	14	13	7	3	54	39,5
Fyn	35	9	18	34	12	11	119	43,4
Østjylland	50	27	20	35	23	21	176	49,3
Midtjylland	43	25	48	41	33	10	200	35,2
Vestjylland	21	11	20	24	10	1	87	28,5
Ialt 1930—31	188	95	147	199	101	64	794	42,6
Gns.størrelse i ha	6,3	15,2	24,9	38,6	66,7	205,6	—	—

Det er naturligt, at Antallet varierer noget efter Landsdelenes Størrelse, og at de sydlige Øer saaledes møder med de færreste Ejendomme; men forholdsvis er Vestjylland svagest repræsenteret. Gennemsnitsstørrelsen er mindst for Vest- og Midtjylland, og da disse Landsdele tilmed har den tarveligste Jord — Jordværdien er henholdsvis kun 787 Kr. og 658 Kr. pr. ha mod 1436 Kr. for de sydlige Øer — er Forskellen i Brugsstørrelse endnu mere fremtrædende, end Hektarantallet viser. Denne Størrelsesforskel maa tages i Betragtning ved Bedømmelse af Driftsresultatet, idet Aaret har været gunstigst for de mindre Brug.

I Tabel II gengives Driftsresultatet fra alle de undersøgte Brug for Aarene 1924/25—1931/32, idet her end-

videre er medtaget Tallene fra den foreløbige Opgørelse over 200 Ejendomme 1931—32:

Tabel II. Samlet Oversigt over Driftsresultatet.

	Kroner pr. ha					Nettoudbytte i pCt. af Landbrugskapitalen til	
	Landbrugskapitalen til		Bruttoudbytte	Driftsomkostninger	Nettoudbytte		
	Bogført Værdi	Handelsværdi				Bogført Værdi	Handelsværdi
Sjælland	2659	3083	674	667	7	0,3	0,2
De sydlige Øer	3054	3456	677	697	÷20	÷0,7	÷0,6
Fyn	2881	3573	771	747	24	0,8	0,7
Østjylland	2601	3202	696	684	12	0,5	0,4
Midtjylland	1765	2356	564	536	28	1,6	1,2
Vestjylland	1993	2654	534	529	5	0,3	0,2
Under 10 ha	3135	4322	989	953	35	1,1	0,8
10— 20 -	2406	3075	658	638	20	0,8	0,7
20— 30 -	2291	2821	606	592	14	0,6	0,5
30— 50 -	2194	2652	535	533	2	0,1	0,1
50—100 -	1959	2339	460	460	0	0,0	0,0
Over 100 -	1926	2204	410	412	÷ 2	÷0,1	÷0,1
200 Landbrug 1931—32	2404	—	546	574	÷28	÷1,2	—
Alle Ejendomme 1930—31	2408	3021	651	637	14	0,6	0,5
do. 1929—30	2409	3107	817	682	135	5,6	4,3
do. 1928—29	2423	3085	851	700	151	6,2	4,9
do. 1927—28	2453	3033	775	731	44	1,8	1,5
do. 1926—27	2666	3305	767	732	35	1,3	1,1
do. 1925—26	2777	3755	880	836	44	1,6	1,2
do. 1924—25	2691	3819	1235	989	246	9,1	6,4

Resultatet bekræfter det almindelige Indtryk, at de 2 sidste Aar er de vanskeligste, Landbruget endnu har gennemlevet i denne Kriseperiode. Værst er det i 1930—31 gaaet ud over de sydlige Øer og over Vestjylland, hvilket i særlig Grad skyldes, at Konjunkturerne var forholdsvis daarligst for Kornsalg, Sukkerroedyrkning og Kødproduktion.

De samme Konjunkturforhold er Skyld i, at Driftsresultatet for de store Gaarde er kendeligt ringere end for de mindre Ejendomme; men som Gennemsnit for alle Brug overstiger Bruttoudbyttet kun Driftsomkost-

ningerne med 14 Kr. pr. ha, hvilket altsaa er den Sum, der er blevet tilovers til Forrentning af Landbrugskapitalen, naar der under Omkostninger er regnet med normal Arbejdsløn for Familiens Medlemmer.

Regner man som normal Rente 4 pCt. af Jordkapitalen, 5 pCt. af Bygninger og 6 pCt. af Besætning, Inventar og Forraad, hvilket svarer til 4,8 pCt. af den samlede Landbrugskapital, bliver Resultatet som vist i Tabel III.

Tabel III. Rentekrav og Nettooverskud.
Kr. pr. ha.

	Nettoudbytte	Rentekravet beregnet efter Kapitalens bogførte Værdi		Rentekravet beregnet efter Kapitalens Vurdering til Handelspris	
		Rentekrav	Nettooverskud	Rentekrav	Nettooverskud
Under 10 ha	35	155	÷120	210	÷175
10— 20 -	20	117	÷ 97	148	÷128
20 — 30 -	14	111	÷ 97	135	÷121
30— 50 -	2	105	÷103	126	÷124
50—100 -	0	93	÷ 93	111	÷111
Over 100 -	÷2	90	÷ 92	103	÷105
Alle Ejendomme 1930—31	14	117	÷103	145	÷131

Nettoudbyttet er ganske vist, som det ogsaa fremgik af Tabel II, størst for de smaa Ejendomme; men da Landbrugskapitalen her er betydelig større, bliver Rentekravet ligeledes større, og Nettounderskudet pr. ha derfor ogsaa størst.

Men vil man i Stedet for ovenstaaende Opgørelse finde Familiens virkelige Arbejdsfortjeneste ved Landbruget, kan man til Nettoudbyttet i Tabel III lægge Familiens beregnede Arbejdsvederlag, og man faar da Indtægten af »Gældfri Ejendom«, der, naar Rentekravet fradrages, giver den virkelige Arbejdsfortjeneste pr. ha. En saadan Beregning giver følgende Resultat i Kr.:

Ejendoms-størrelse	Netto-udbytte	Familiens beregnede Arbejds-vederlag	Indtægt af gældfri Ejendom	Rentekrav efter bogf. Værdi	Familiens virkelige Arbejds-fortjeneste
Under 10 ha	35	311	346	155	191
10— 20 -	20	144	164	117	47
20— 30 -	14	109	123	111	12
30— 50 -	2	86	88	105	÷17
50—100 -	0	62	62	93	÷31
Over 100 -	÷2	30	28	90	÷62
Alle Ejendomme.....	14	143	157	117	40

Det ses heraf, at medens Familien paa de mindre Ejendomme selv efter Forrentning af hele den »Bogførte Værdi« dog har positiv Arbejdsfortjeneste, saa er denne Fortjeneste under samme Forudsætning paa de større Ejendomme negativ. Dette viser Smaabrugets større Tilpasningsevne under vanskelige Forhold.

Tages alle Ejendomme under ét, var Familiens beregnede Arbejdsvederlag gennemsnitlig 143 Kr. pr. ha, der sammen med Nettoudbyttet 14 Kr., giver en Indtægt af gældfri Ejendom paa 157 Kr. pr. ha; men da der til normal Forrentning af Landbrugskapitalen kræves 117 Kr., bliver der kun en virkelig Arbejdsfortjeneste paa 40 Kr., d. v. s. at der til Forrentning foruden Nettoudbyttet er medgaaet ikke mindre end 103 Kr. af det beregnede Arbejdsvederlag.

Regner man med den virkelige Arbejdsfortjeneste i Kr. pr. ha og med Ejendommenes Gennemsnitsstørrelse, som denne fremgaar af Tabel I, faar man Familiens samlede Arbejdsfortjeneste pr. Ejendom:

Ejendoms-gruppe	Ejendommenes Gennemsnits-størrelse i ha	Familiens virkelige Arbejds-fortjeneste pr. ha Kr.	pr. Ejendom Kr.
I	6,3	191	1203
II	15,2	47	714
III	24,9	12	299
IV	38,6	÷17	÷ 656
V	66,7	÷31	÷ 2068
VI	205,6	÷62	÷12 727

Den virkelige Arbejdsfortjeneste pr. Ejendom viser selvfølgelig kun, hvad der bliver tilovers som Arbejdsfortjeneste for Familien, naar alle andre Driftsomkostninger først skal afholdes og under Forudsætning af fuld Forrentning af Kapitalen; men i samme Grad, Landmanden arbejder med Egenkapital i Bedriften, i samme Grad mindskes hans kontante Renteudbetalinger og øges hans private Indkomst. Denne Forøgelse faar han dog ikke i Egenskab af Landmænd, men qua Kapitalejer.

Under Beretningens Afsnit »De enkelte Driftsgrenes Økonomi« findes som sædvanlig en Række Detailoplysninger af betydelig Interesse; men en mere indgaaende Omtale af disse ligger dog udenfor denne korte Oversigts Rammer.

De lave Kornpriser og den deraf følgende lave Vurdering af det opfodrede Grovfoder har f. Eks. bevirket, at de aarlige Nettoudgifter pr. Arbejdshest er gaaet ned fra 578 Kr. i 1928—29 til 427 Kr. i 1930—31. Det samlede Foderforbrug pr. Hest ligger for de sidste 10 Aar ret konstant omkring 2800 F.-E., svarende til 7,7 F.-E. pr. Dag. Heraf udgør Kærnefoderet ligeledes ret konstant omkring 1600 F.-E., saa Grovfoderet er kun 43 pCt. af hele Fodermængden. Her er et Forhold, der bør ændres. I de 5 Sommermaaneder maa Landbrugshestene i det væsentligste kunne klare sig med de billige Græsfoderenheder — ja endog for en Del med Affaldsgræsset, »Buskgræsset«, efter Malkekøerne, hvilket samtidig vilde betyde en bedre Udnyttelse af Græsmarkerne. Et Græsforbrug i Sommertiden paa 900—1000 F.E. ligger ikke udenfor Mulighedernes Grænse. Og hvis man i Vintertiden foruden Halm og Hø lod Rodfrugterne, særlig de tørstofrige, indgaa som en væsentlig Bestanddel af Hestenes Foder, kunde Kornforbruget indskrænkes meget betydeligt, saa det kun i de mest anstrengende Arbejdssæsoner, Foraar og Efteraar, anvendtes i større Mængder. Grovfoderet vil utvivlsomt uden Skade for Dyrenes

Sundhed kunne bringes til at udgøre 60—70 pCt. af Landbrugshestenes samlede Foder i Stedet for som nu almindeligst 40—45 pCt. Derved kunde Udgiften til Hesteholdet yderligere begrænses, ligesom der aabnedes Mulighed for en Aflastning af den Kornimport, det under de nuværende Afsætningsforhold maa være Opgaven at indskrænke mest mulig.

Under Afsnittet om Kvæghold et findes i Beretningen en Opgørelse over, hvilken Indflydelse en større eller mindre Ungkvægsbesætning har paa Udnyttelsesprisen paa Grovfoderet. Resultatet er følgende:

103 Ejendomme fra Øerne og Østjylland mellem 10 og 100 ha grupperet efter Ungkreaturbesætningernes Størrelse.

	I Over 40 ber. st. Ungkr. pr. 100 Malkekøer	II 30-40 ber. st. Ungkr. pr. 100 Malkekøer	III Under 30 ber. st. Ungkr. pr. 100 Malkekøer
Antal Ejendomme	29	41	33
Antal ber. st. Ungkreaturer i pCt. af Antal Malkekøer	47,3	34,9	25,2
Mælkeydelse, kg pr. Ko	3481	3613	3639
Kraftfoder, kg pr. stort Kreatur	682	788	804
Grovfoder, F. E. pr. st. Kreatur	2351	2358	2366
Nettobetaling for Grovfoder, Kr.	110	135	156
do. Øre pr. F. E.	4,7	5,7	6.6

I Gruppe I er der saaledes 47,3 beregnede store Ungkreaturer pr. 100 Malkekøer, hvilket uden Omregning til store Kreaturer svarer til, at der i denne Gruppe er lidt flere Ungkreaturer end Malkekøer, medens der i Gruppe III kun er godt halvt saa mange, og dette bevirker en Forskel i Grovfoderets Nettobetaling af 2 Øre pr. F.E. eller 46 Kr. for Grovfoderet ialt. Den lille Forskel i Mælkeudbytte paa Gruppe I og de andre kan ikke her være afgørende og opvejes delvis af det mindre Kraftfoderforbrug. Med de nuværende Kreaturpriser er det for kostbart at opdrætte flere Kreaturer end nød-

vendigt til Malkebesætningens Vedligeholdelse, naar det, som det ogsaa fremgaar af Beretningen, koster ca. 400 Kr. netto at opdrætte en Kælvekvie.

Under de nuværende Afsætningsforhold, hvor en passende og hensigtsmæssig Indskrænkning af Eksportproduktionen er et af de vigtigste Punkter paa Landbrugets Dagsorden, ligger det nær fra Driftsbureauets aarlige Opgørelser over Mælkeproduktionen at forsøge en Sammenstilling af Resultater fra de senere Aar. En saadan for Mælkeudbytte og Foderforbrug er foretaget i Tabel IV:

Tabel IV. Oversigt over aarligt Mælkeudbytte og Foderforbrug pr. Ko.

Aar	kg Mælk	kg Kraftfoder	Grovfoderenheder				
			Halm	Roer	Hø	Græsning	Ialt
1923—25..	3298	823	195	923	162	757	2037
1925—27..	3263	834	182	969	226	830	2207
1927—29..	3426	854	207	885	153	940	2185
1929—31..	3600	786	206	983	176	965	2330

Mælkeudbyttet er i Løbet af 6 Aar steget med 300 kg pr. Ko. Og regnes 0,9 kg Kraftfoder = 1 F.E., er det samlede Foderforbrug gaaet op fra 2950 til 3200 F. E., altsaa med 250 F.E. Selv om det er sandsynligt, at ogsaa Fedtprocenten er steget lidt i dette Tidsrum, er Stigningen i Foderforbruget alligevel dobbelt saa stor, som den burde være i Henhold til den forøgede Mælkemængde, hvilket ogsaa rimer godt med andre af Bureauets Opgørelser, der viser, at adskillige Landmænd i de senere Aar har fodret stærkere, end Køernes Ydelse berettigede til, naar man lægger Forsøgslaboratoriets Fodernormer til Grund for Foderforbruget.

Ved nærmere Betragtning af Oversigten er det dog andre Forhold, som i højere Grad paakalder Interessen, nemlig de forskellige Fodermidlers forholdsmæssige Benyttelse. Kratfodermængden er gennem de første 3 Perioder svagt stigende for saa atter at falde det sidste Par Aar; men for Aarene 1927—29 er Stigningen vel

nærmest en Følge af det mindre Roe- og Høfoder, der da var til Raadighed; medens man i foregaaende Periode ikke ved Kraftfodertildelingen synes at have taget tilstrækkeligt Hensyn til de forhaandenværende store Beholdninger af Roer og Hø. Ganske vist er disse Opgørelser over Grovfoderforbruget vel næppe saa nøjagtige, at man tør drage vidtgaaende Slutninger paa Grundlag heraf; men Nøjagtigheden er næppe meget forskellig fra Aar til Aar, saa sammenlignende Betragtninger er til en vis Grad berettigede. Hovedinteressen samler sig imidlertid ogsaa om et helt andet Spørgsmaal, nemlig: Var det ikke muligt, at Grovfoderforbruget som Helhed yderligere kunde øges paa Kraftfoderets Bekostning? Utvivlsomt!

Græsningsforbruget er steget gradvis gennem de 6 Aar med godt 200 F.E., hvilket vel nok er et Resultat af de senere Tiders forøgede Græsmarksinteresse. Men er et Græsforbrug paa omkring 950 F.E. pr. Ko i disse Tider foreneligt med god Fodringsøkonomi? Mælkeudbyttet var som Gennemsnit for Aaret 10 kg daglig pr. Ko og i den bedste Halvdel af Sommeren sikkert en Del højere (jævnfør Mejeriernes større Mælkemængde i Sommertiden), og til de 10 kg Mælk samt til Vedligeholdelsesfoder kræves mindst 8 F.E. daglig, hvilket i 5 Sommermaaneder bliver 1200 F.E. ialt. Og selv om Græsningsforholdene i Eftersommeren kan nødvendiggøre et Tilskudsfoder til højtydende Dyr, vil dette i nogen Grad kunne opvejes af den gode Græsningstids højere Ydelse. Adskillige græsningsinteresserede Landmænd er da ogsaa naaet en Del højere op med Græsningsfoderenheder end til de 1200. Altsaa paa dette Felt er Grovfoderanvendelsen i de undersøgte Brug endnu altfor lille. Men ogsaa Vinterens Grovfoderforbrug bør sikkert sættes op, dels ved et noget større Forbrug af godt bælgplanterigt Hø og dels ved Anvendelse af mere tørstofrige Roer (eventuelt Sukkerroer) til højtydende Køer, hvorved Roe-Foderenhederne

kunde bringes yderligere i Vejret paa Kraftfoderforbrugets Bekostning.

Kraftfoder bør under de nuværende Forhold kun benyttes til Opnaaelse af fornødent Proteinindhold i Foderet og til Fremskaffelse af tilstrækkelig Næringskoncentration for højtydende Dyr.

Et større Grovfoderforbrug pr. Ko kan atter muliggøre, at forhaandenværende Grovfodermængder kunde omsættes gennem færre Dyr og saaledes uden at mindske Nettoproduktionen bane Vej for den Indskrænkning af Besætningen, af Mælkeproduktionen og af Foderstofimporten, som Øjeblikkets Forhold kræver. Men ogsaa under en saadan Fodring gælder det at økonomisere nøje med Foder i Forhold til den opnaaede Mælkeydelse og ikke som i foranstaaende Oversigts anden Periode rutte med Foderet.

Betragter man de undersøgte Ejendommes Høstudbytte gennem de Aar, Driftsbureauet har virket, ser man en paafaldende stærk Stigning i Udbytte pr. ha. Tabel V viser dette:

Tabel V. Høstudbyttet paa de af Driftsbureauet undersøgte Ejendomme.

Aar	Kornafgrøder		Roer	Græs	Gennemsnit af alle Afgrøder
	Kærne	Ialt			
1917—20..	2210	2655	4854	2381	2820
1921—24..	2495	2998	4929	2274	3011
1925—28..	2757	3296	5288	2913	3466
1929—30..	2997	3534	5702	3173	3754

Ser man bort fra den første Periode 1917—20, hvor Udbyttet var præget af Krigsaarenes Mangel paa Gødningsstoffer, finder man den største Fremgang baade absolut og forholdsmæssigt for Græsmarkerne; men for samtlige Afgrøder er Stigningen dog ogsaa iøjnefaldende. En saadan Fremgang i Høstudbyttet pr. Arealenhed kan være en ikke uvæsentlig Krisehjælp, og den bliver det i samme Grad, som man forstaar at tilrettelægge Markproduktionen, saa den bedst muligt og mest alsidigt dækker Lan-

dets Behov af Planteprodukter, og i samme Grad overflødiggør den en Del af vor nuværende store Import — ogsaa paa andre Omraader end netop for Landbrugets egne Raastoffer i Form af Korn, Foderstoffer og Kunstgødning. Landbrugets Bruttoproduktion af Eksportvarer kunde herigennem i nogen Grad formindskes efter de forhaandenværende Afsætningsmuligheder, mens den store Nettoproduktion maaske alligevel kunde opretholdes, ja muligvis endda fortsat øges.

Som Afslutning paa denne noget brudstykkeagtige Omtale af Det landøkonomiske Driftsbureaus Undersøgelser skal gives et kort Uddrag af Produktionsregnskabernes Hovedresultater for 1930—31 sammenholdt med de nærmest foregaaende Aar.

Ved den af Bureauet benyttede Opgørelsesmaade samles disse Hovedresultater tilsidst paa nogle faa Regnskabskonti, nemlig paa Svineholdets, Fjerkræholdets og det samlede Markbrugs Konti, idet sidstnævnte afgiver alle Markens Afgrøder enten til den gældende Handelspris eller for Grovfoderets Vedkommende til den gennem Besætningen opnaaede Udnyttelsespris.

For Planteproduktionen er derefter foretaget en — delvis paa Kalkulationer bygget — Opgørelse over de enkelte Afgrøders Produktionsøkonomi.

Af direkte salgbare Afgrøder skal foruden Korn (hvorom senere) nævnes de i disse Dage saa omtalte Kartofler, hvis Produktionspris for Høsten 1930 er opgjort til ialt 4,89 Kr. pr. hkg — højst for Øerne og mindst for Jylland — hvoraf de 3,80 Kr. faldt paa de direkte Omkostninger: Læggemateriale, Arbejde, Gødning, Inventaromkostninger, Sprøjtning m. m., medens 1,09 Kr. var forholdsmæssig Andel i Ejendommens almindelige Omkostninger: Forrentning, Skatter, Bygninger, Grundforbedring, Driftsledelse o. s. v. Ses bort fra Driftslederløn, bliver Produktionsprisen 45 Øre mindre eller ialt 4,44 Kr. pr. hkg. Aarets Kartoffelhøst var ikke stor, men laa dog kun 7 pCt. under Driftsbureauets Mid-

del, og hvis ovennævnte Produktionspriser ikke nu kan væsentlig nedbringes, bliver Leveringen til de statsprojekterede Stivelsefabrikker til den stipulerede Pris af 3,00 Kr. pr. hkg ingen særlig god Forretning.

Men førnævnte Nedgang i Omkostninger ved Hesteholdet sammen med en Nedgang i Lønninger, der for de sidste Par Aar antagelig udgør 15 à 20 pCt., kan jo ogsaa betinge en noget billigere Produktion i 1933 end 1930. Med den dyre Udsæd (Læggekartoflerne) og det store Arbejdsforbrug, Kartoffelavlen kræver, maa Hovedvægten dog lægges paa et stort Udbytte pr. Arealenhed. Deles de jydske Regnskaber for 1930 i 2 lige store Grupper efter Høstudbytte, bliver der en Forskel i Produktionspris paa 1,67 Kr. pr. hkg. Den direkte Efteraarslevering til Fabrik giver ogsaa mindre Opbevaringssvind end normalt og muliggør derigennem rentabelt Salg til en noget lavere Pris end ellers.

Med en Produktionspris paa 2,01 Kr. og en Salgspris paa 1,57 Kr. pr. hkg Sukkeroer, blev Sukkerroedyrkningen ikke nogen lukrativ Forretning. Kunde man se bort fra Andel i Driftslederløn, Bygningsomkostninger og Forrentning, blev der omtrent Balance.

Naar undtages Frøavl af Runkelroer og Engsvingel, havde de øvrige almindelige Frøkulturer gode Konjunkturer i 1930—31, og forskellige Opgørelser i Beretningen understreger stærkt, hvor afgørende det er for Frøavlens Økonomi at opnaa et forholdsmæssigt stort Frøudbytte pr. ha.

Vender vi os herefter til førnævnte Hovedkonti, hvor det endelige Driftsresultat tilsidst samles, finder man en Oversigt over disse i Tabel VI.

Da Resultaterne for Aarene 1926/27—27/28 og for 1928/29—29/30 parvis er meget nær samstemmende, er der for Overskuelighedens Skyld kun opført Gennemsnitstal for hver af disse 2-aarige Perioder.

Tallene for det samlede Landbrugs Nettoudbytte, Rentekrav og Nettooverskud er Gennemsnitstal for alle de Ejendomme, som er indgaaet i Driftsbureauets Un-

Tabel VI. Uddrag af Landbrugets Driftsresultater 1924—31.

Aar	1924—25	1925—26	1926—28	1928—30	1930—31
Nettoudbytte, Kr. pr. ha	246	44	40	143	14
Rentekrav af bogf. Værdi, Kr. pr. ha	130	135	124	117	117
Nettooverskud af samlet Landbrug, Kr. pr. ha	116	÷ 91	÷84	26	÷ 103
do. af samlet Markbrug pr. ha	57	÷142	÷96	÷31	÷ 111
do. af Svinehold pr. Slagterisvin	14,80	15,85	1,45	17,19	÷5,36
do. af Hønsehold pr. Høne	2,85	1,15	1,40	1,55	1,57
Samlet Markbrug:					
Produktionspris, Øre pr. F.E.	20,6	17,1	14,6	12,5	11,3
Udnyttelsespris, do.	22,6	12,8	11,7	11,6	8,4
Nettooverskud, Øre pr. F.E.	2,0	÷4,3	÷2,9	÷0,9	÷2,9
Kornavlen:					
Produktionspris, Øre pr. kg Kærne	23,7	20,6	19,2	13,9	13,6
Udnyttelsespris, do.	29,1	17,6	16,8	14,6	10,2
Nettooverskud, Øre pr. F.E.	5,4	÷3,0	÷2,4	0,7	÷3,4
Grovfoderavlen:					
Produktionspris, Øre pr. F.E.	17,9	14,2	11,5	10,7	9,2
Udnyttelsespris af samlet Kvæghold, Øre pr. F.E.	16,6	7,8	7,5	8,1	6,1
Nettooverskud, Øre pr. F.E.	÷1,3	÷6,4	÷4,0	÷2,6	÷3,1

dersøgelser, medens Resultaterne fra Produktionsregnskaberne kun omfatter et mindre Antal Landbrug, hvorfra Regnskabsmaterialet har muliggjort saadanne Detailopgørelser. Ved en nærmere Analyse af Tabellens Enkeltheder kan man derfor nok finde mindre, men iøvrigt ikke væsentlige Uoverensstemmelser mellem de 2 Grupper af Opgørelser.

Det ses, at 1930—31 viser det daarligste Resultat af samtlige Aar, men vil i saa Henseende blive overgaaet af sin Efterfølger (se Tabel II). Med Undtagelse af Hønseholdet, der ligesom tidligere Aar viser et beskedent Nettooverskud, glipper det med Økonomien paa alle øvrige Driftskonti. Ganske vist er Underskudet paa det samlede Markbrug noget mindre end i 1925—26; men da afbødede et rentabelt Svinehold delvis Virkningerne heraf, medens omvendt et urentabelt Svinehold

i 1930—31 forstærker det. Det gode Slutresultat for 1928—30 skyldes dels, at Markproduktionen da var nærmere ved økonomisk Balance end noget andet Aar siden 1924—25, men dog navnlig et stort og meget rentabelt Svinehold.

Kornavlen var som Gennemsnit af de samme 2 Aar lønnende, men de øvrige Aar, og navnlig det sidste, urentabel. Grovfoderavlen derimod har hele Tiden givet et ret betydeligt Underskud. Det maa dog erindres, at den anførte Produktionspris for Grovfoder er et Gennemsnitstal, ved hvis Beregning Roer og Græs vejer stærkest til. Græssets Produktionspris pr. F.E. ligger sædvanlig 1,5—2,0 Øre under nævnte Gennemsnit, medens Roefoderet ligger tilsvarende over. Græsafgrøderne er derfor ogsaa nærmest ved økonomisk Balance; men ved Bedømmelse af Roeafgrødernes Økonomi maa man ikke glemme deres Betydning for Jordens Renheds- og Kulturtilstand, et Forhold, der ikke finder direkte Udtryk i Regnskabsopstillingerne, men som særlig kommer den efterfølgende Afgrøde, sædvanlig Kornavlen, til Gode.

Et Lyspunkt er det i Tidens Mørke, at Produktionspriserne pr. F.E. gennem de heromhandlede Aar har været i stadig Nedgang, og naar Prisfaldet paa Landbrugsprodukter atter standser, eventuelt afløses af en opadgaaende Tendens, er der begrundet Haab om, at Tallene for Produktionspris og Tallene for Salgs- eller Udnyttelsespris igen kan nærme sig mere til hinanden.

Nedgangen i Produktionsomkostninger pr. Enhed skyldes ikke alene en direkte Nedgang paa Omkostningskontoen, men er i ikke uvæsentlig Grad en Følge af den Stigning i Høstudbytte pr. Arealenhed, der før er paapeget. Vejen til økonomisk Balance i Landbruget gaar derfor heller ikke mod en mindre Produktion pr. Arealenhed eller pr. Dyr, men gennem hensigtsmæssige Driftsomlægninger og Tilpasninger efter Tidens Kaar for dansk Landbrug.

Hønsenes Næringsstof- og Foderbehov.

Foredrag ved Samvirksomheden for landbrugsfagligt Oplysningsarbejdes Fjerkrækursus den 17. og 18. Oktober 1932.

Af Professor *Johs. Jespersen.*

(Sluttet.)

Med Hensyn til Tilvæksten indtil 10 Ugers Alderen er der god Overensstemmelse med de tidligere omtalte Forsøg. 12 pCt. Raaprotein, som nærmest svarer til 9 à 10 pCt. fordøjeligt Renprotein, har givet en for ringe Tilvækst. Rigtignok udjævnes Forskellen mellem de forskellige Hold senere, saaledes at de Kyllinger, der har faaet mindst Protein, paa en Maade klarer sig bedst i Perioden fra deres 11. til 38. Uge. I den Periode har Kyllingernes Tilvækst været 995 g i Hold A; men i Hold B og C henholdsvis 764 og 713 g. Hvad der er vundet paa et tidligt, er tabt paa et senere Stadium af Udviklingen, hvis der kun tages Hensyn til Legemsvægten, og man venter med at gøre Resultatet op til Kyllingerne er 38 Uger gamle. Da der er Tale om Leghorn, er man imidlertid først og fremmest interesseret i de forskellige Holds Udvikling ved 5½ à 6 Maaneders Alderen, og paa det Tidspunkt har Kyllingerne i Hold A været bag efter Kyllingerne i de andre Hold. Dernæst er man ogsaa interesseret i Kyllingernes Udvikling med Hensyn til Tidspunktet for Æglægningens Begyndelse og med Hensyn til Antallet af Æg, naar de har taget fat paa Æglægningen, og med Hensyn hertil er Kyllingerne eller Hønnekerne fra Hold A bag efter de andre. Det proteinrige Hold har lagt det første Æg 6 Uger før det proteinfattigste. Indtil 38 Ugers Alderen har Hold A lagt 16—20 Æg færre end Hold B og C.

Der kan drages adskillige flere Forsøg frem til Belysning af dette Forhold og til Belysning af Kyllingernes Krav til Protein, særlig hvad Mængden angaar. Alt i alt viser de det samme som de her omtalte. 8—10 pCt. i fordøjeligt Renprotein eller omkring 12 pCt. Raaprotein i Foderet er for lidt, selv om Kyllingerne skal bruges til Tillæg, og til Fedekyllinger vil det i særlig Grad være for lidt. Paa den anden Side er der næppe Fordel ved at gaa højere end til ca. 15 pCt. fordøjeligt Renprotein til Tillægskyllingerne, og naar Kyllingerne er 3 à 4 Maaneder, bør Indholdet rimeligvis sættes lidt ned. Efter de her omtalte og enkelte andre Forsøg at dømme, ser det ud til, at 12—15 pCt. fordøjeligt Renprotein er passende til Kyllinger indtil 10 Ugers Alderen. Varierer man Foderet hver Uge eller hver 14. Dag eller hver Maaned, bør Tallene dog vendes om, idet man begynder med 15 pCt. og slutter med 12.

Laborator *Edin* anbefaler i den af Konsulent *Nils Olsson* udgivne Lärobok i Hönsskötsel følgende:

Tabel XVIII. Kyllingernes Proteinbehov.

Alder	Fordøjeligt Renprotein pr. F. E.	Fordøjeligt Renprotein pr. 100 g Legemvægt
1. og 2. Uge	131 g	1,7 g
3. » 4. »	151 »	1,8 »
5. » 6. »	154 »	1,7 »
7. » 8. »	142 »	1,4 »
9. » 10. »	126 »	1,0 »
11. » 12. »	123 »	0,9 »

b. Forskellige proteinrige Fodermidlers Værdi som Foder til Kyllinger.

Det næste Spørgsmaal bliver saa, hvilke proteinrige Tilskudsfodermidler der er bedst egnet til Kyllingerne. Ved Hjælp af et passende Tilskud af Klid til Korn kan man nok faa en Foderblanding, der indeholder den fornødne Mængde Protein, om ikke til de mindste, saa dog til de større Kyllinger. Men Klid egner sig ikke godt som

eneste Proteintilskudsfodermiddel. Det er nødvendigt at bruge Tilskudsfodermidler, der er lettere fordøjelige end Klid, og som tillige er af en anden Sammensætning saavel med Hensyn til Aminosyrer som til Mineralstofindhold.

Til de bedste Tilskudsfodermidler hører Mælk. Vel er der enkelte Forsøg, bl. a. et af Landbrugskandidat *Hans Reinbrecht,* Göttingen, som er i Mælkens Disfavør, men i det store og hele viser Forsøgene, at Mælk er et udmærket proteinrigt Tilskudsfodermiddel til Kyllinger. I Amerika og enkelte andre Steder bruges i stor Udstrækning tørret Mælk, og det viser sig, at det ogsaa er godt til Kyllinger, og tørret Skummetmælk og Kærnemælk er paa det nærmeste lige godt. *F. E. Mussel* og *C. W. Ackerson* har ved Landbrugsforsøgsstationen i Nebraska lavet et Par Forsøg hermed; Resultatet fra det ene findes i Tabel XIX.

Tabel XIX. Tørret Kærnemælk og tørret Skummetmælk som Tilskudsfoder til Kyllinger.

Tilskudsfoder	Antal Kyllinger	Vægt ved Begyndelsen af Forsøget, g	Vægt 56 Dage gamle, g	Døde
Kærnemælk	30	64	588	0
Skummetmælk	30	61	480	0
Kærnemælk	200	57	639	6
Skummetmælk	200	60	586	11

Kærnemælken har givet lidt større Tilvækst end Skummetmælken. Gennemgaaende æder Kyllingerne ogsaa den tørrede Kærnemælk med lidt større Begær end Skummetmælken.

Forøvrigt er der i Aarenes Løb i de forskellige Lande gennemført et stort Antal Forsøg med forskellige proteinrige Tilskudsfodermidler. Efter Wissenschaftliches Archiv für Landwirtschaft citeres omstaaende af *Raatz* iværksatte Forsøg. Det fremgaar af Tabel XX, hvilke Tilskudsfodermidler, der har været prøvet.

Tilskudsfodermidlerne af animalsk Oprindelse har givet

Tabel XX. Forskellige proteinrige Tilskudsfodermidler til Kyllinger.

Foderet 80 Dele Korn og Klid +	Vægt 60 Dage gamle, g	Til 1 kg Tilvækst		Vægt 60 Dage gamle, g	Til 1 kg Tilvækst	
		Raa-protein, g	Ren-protein, g		Raa-protein, g	Ren-protein, g
	Gruppe A			Gruppe B		
25 Dele Fiskemel	484	0,47	0,43	463	0,52	0,46
30 » tørret Kærnemælk	422	0,49	0,45	359	0,52	0,48
30 » Tørgær	365	0,58	0,51	315	0,61	0,54
40 » Soyaskraa	257	0,75	0,68	255	0,78	0,70
15 » Fiskemel, 15 Dele Tørgær	544	0,45	0,41	526	0,49	0,44
7,5 Dele tørret Kærnemælk, 7,5 Dele Tørgær, 7,5 Dele Fiskemel, 7,5 Dele Soyaskraa	542	0,44	0,41	523	0,48	0,42

Grundfoderet bestod dels af en Blanding af knækket Byg, Hvede og Majs — 1/3 af hver Slags — og dels af et Blandingsfoder bestaaende af 40 Dele Hvedeklid, 15 Dele Majsgrut, 15 Dele Byggrut og 10 Dele Havregryn. I Gruppe A fik Kyllingerne Blandingsfoderet som Blødfoder, i Gruppe B tørt.

det bedste Udbytte, og der er opnaaet lidt bedre Resultater ved at bruge flere Slags Tilskudsfoder end ved kun at bruge een Slags.

Skal der opnaas en sikker og tilfredsstillende stor Tilvækst, gaar det lettest, naar noget af Tilskudsfoderet er af animalsk Herkomst; gennemgaaende kan man ikke regne med et lige saa godt Resultat med f. Eks. Oljekager, Soyaskraa eller udelukkende Tørgær. I Stedet for Fiskemel eller en Del heraf kan man bruge Kødmel, Blodmel, Kød-Benmel, Lunger, Lever o. s. v., men endnu er man ikke sikker paa, at Kødmel og Blodmel er lige saa anvendeligt som Fiskemel. Enkelte holder for Resten paa, at det ikke er absolut nødvendigt med Tilskud af animalsk Protein. Ved den internationale Fjerkrækongres i London 1930 gjorde Dr. *Scott Robertson* Rede for nogle i Nordirland gennemførte Forsøg, i hvilke der var opnaaet lige saa god Tilvækst med Korn, Soyaskraa og en Mineralstofblanding som med Korn og Skummetmælk.

G. De æglæggende Høners Proteinbehov.

a. Proteinindholdet i Vedligeholdelsesfoderet.

Med Hensyn til de æglæggende Høners Proteinbehov stiller Sagen sig paa samme Maade som for Energibehovet. Der anføres meget forskellige Mængder saavel til Vedligeholdelse som til Produktion, dog særlig til Vedligeholdelse. Et Eksempel herpaa findes i Tabel XXI, hvor Behovet til Vedligeholdelse er anført dels efter Normer, som Edin har beregnet paa Grundlag af amerikanske Forsøg og Undersøgelser, og dels efter Diakow's Beregninger.

Tabel XXI. Proteinmængde i Vedligeholdelsesfoderet.

Hønernes Gennemsnitsvægt, g	Efter Edin			Efter Diakow		
	Fordøjeligt Renprotein pr. Dag, g	g F.E. pr. Dag	g Protein pr. *kg* F. E.	Fordøjeligt Renprotein pr. Dag, g	g F.E. pr. Dag	g Protein pr. *kg* F. E.
1500	5,55	75	74	3,40	53	64
2000	7,40	91	81	4,50	62	73
2500	9,25	105	88	5,60	73	77
3000	11,10	119	93	6,75	81	83
3500	12,95	132	98			

Der er saaledes en stor Forskel paa de to her anførte Normer. Edin tilføjer ogsaa, at de af ham anførte Mængder nærmest maa opfattes som orienterende; de er gennemgaaende betydeligt højere end Diakow's, og mest paafaldende er, at kun Høns paa 1500 g eller lettere skal være i Stand til at holde Livet oppe ved et Foder, der bestaar af Majs, Byg og lidt Hvede, medens Høner af de tungere Racer i deres Vedligeholdelsesfoder nødvendigvis skal have enten forholdsvis meget Hvede og Rug samt Klid eller ogsaa have Tilskud af særlige proteinrige Kraftfodermidler som Fiskemel, Kødmel o. s. v. Rigtignok er der den samme Gang i de af Diakow anførte Normer, saaledes at Proteinkoncentrationen i Vedligeholdelsesfoderet til Høner af de tunge Racer ligger over Koncentrationen i Vedligeholdelsesfoderet til Høner af de lettere Racer,

men Diakow kommer ikke højere end til ca. 80 g Protein pr. kg F.E. til Høner paa ca. 3 kg, og 80 g pr. F.E. er der i en alsidig Kornblanding eventuelt med et lille Tilskud af Klid. Pr. kg Legemsvægt regnes der i de af Edin anførte Normer med 3,7 og efter Diakows med 2,25 g daglig. Det maa dog bemærkes, at sidstnævnte anser de 2,25 g for den mindste Mængde, der kan være Tale om.

Under Fjerskifte er saavel det daglige Behov som Foderets procentiske Indhold større end uden for Fjerskiftningstiden. Under Forudsætning af, at de 2-Aars og ældre Høners Gennemsnitsvægt ligger over de 1-Aars, vil Proteinkoncentrationen blive højere i de ældre Høners end i Hønnekernes Foder, og det er der sikkert ogsaa god Mening i.

b. Proteinindholdet i Produktionsfoderet.

Diakow regner med, at 50—70 pCt. af Produktionsfoderets Protein findes i Æggene, og holder denne Antagelse Stik, skal der i Produktionsfoderet til Dannelse af 1 Æg à 60 g være imellem 9,6 og 13,8, gennemsnitlig 11,7 g Protein. Det bliver ca. 146 g Protein pr. Produktions-F.E., da Diakow, som tidligere anført, regner med, at der skal 80 g F. E. til Produktion af 1 Æg. Edin regner med, at der i Produktionsfoderet pr. Æg à 60 g skal være ca. 12 g Protein, og da Edin — som omtalt under de æglæggende Høners Produktionsfoder — endvidere regner med, at der skal 50 g F.E. til Produktion af 1 Æg, bliver det 240 g Protein pr. Produktions-F.E.

G. v. Wendt gaar ud fra, at 64 pCt. af Foderets fordøjelige Proteinstoffer gaar over i Æggene. Under Forudsætning af, at der er 12 pCt. Protein i Æggene, skal der i Produktionsfoderet til 1 Æg à 60 g være ca. 11 g Protein, og sættes Produktionsfoderets Størrelse som af v. Wendt til ca. 65 g F.E. pr. Æg, bliver det ca. 170 g Protein i 1 Produktions-F.E.

Paa een Maade er der god Overensstemmelse mellem disse Angivelser, paa en anden ikke. Der regnes med om-

trent lige meget Protein til en given Mængde Æg, nemlig 11 à 12 g til 1 Æg à 60 g; men der er stor Forskel i Kravet til Produktionsfoderets procentiske Proteinindhold, som svinger fra 146 til 240 g pr. kg F.E. Det skyldes de forskellige Angivelser af Produktionsfoderets Størrelse. Stillet op i Forhold til en forskellig Ægydelse bliver den daglige Mængde Protein i Produktionsfoderet følgende:

Tabel XXII. Proteinindholdet i Produktionsfoderet.

Æglægnings-procent af Æg paa 57 g	Antal Æg aarlig	g fordøjeligt Renprotein daglig i Produktionsfoderet til 1 Høne	
		efter Edin	efter Diakow
20	73	2,28	1,8— 2,6
30	110	3,42	2,7— 3,9
40	146	4,56	3,6— 5,2
50	183	5,70	4,6— 6,6
60	219	6,84	5,5— 7,9
70	256	7,98	6,4— 9,2
80	292	9,12	7,2—10,5

c. Proteinindholdet i det samlede Foder. Vedligeholdelses- og Produktionsfoder.

Naar der ikke er stor Forskel paa Kravet til Proteinindholdet i Produktionsfoderet, men der som i Tabel XXI anført findes en ikke ringe Forskel i Kravet til Proteinindholdet i Vedligeholdelsesfoderet, maa det samlede Foders Proteinindhold blive forskelligt, og det gør det ogsaa. Edin kommer betydeligt over Diakow, særlig til Høner med en lav Ægydelse, da Vedligeholdelsesfoderet til disse Høns udgør en forholdsvis stor Del af det samlede Foder. Direktøren for Forsøgs- og Læreanstalten Cröllwitz, *R. Römer,* har dog anført endnu større Proteinmængder som passende. Han har regnet med 12—16 g daglig i Produktionsfoderet og 6,4 i Vedligeholdelsesfoderet eller godt 20 g ialt daglig.

Holder man sig til de af Edin og Diakow anførte Normer, der er anført i Tabel XXIII, vil man se, at der ikke er stor Forskel paa Edins og Diakows Normer, for

Tabel XXIII. Det samlede Foders Proteinindhold. (Efter Edin).

Æglægnings-pCt. af Æg paa 57 g	Legemsvægt 1,5 kg			Legemsvægt 2,0 kg			Legemsvægt 2,5 kg		
	5,55 g Protein i Vedligeholdelsesfoderet			7,40 g Protein i Vedligeholdelsesfoderet			9,25 g Protein i Vedligeholdelsesfoderet		
	Protein i Produktionsfoder, g	I alt Protein, g	g Protein pr. F. E.[1])	Protein i Produktionsfoder, g	I alt Protein, g	g Protein pr. F. E.	Protein i Produktionsfoder, g	I alt Protein, g	g Protein pr. F. E.
20	2,28	7,83	92	2,28	9,68	96	2,28	11,53	100
30	3,42	8,97	101	3,42	10,82	103	3,42	12,67	106
40	4,56	10,11	108	4,56	11,96	109	4,56	13,81	111
50	5,70	11,25	114	5,70	13,10	114	5,70	14,95	116
60	6,84	12,39	119	6,84	14,24	119	6,84	16,09	120
70	7,98	13,53	124	7,98	15,38	123	7,98	17,23	124
80	9,12	14,67	130	9,12	16,52	128	9,12	18,37	128

[1]) 1 F.E. = 1 kg Kraftfoder.

(Efter Diakow).

Æglægnings-pCt. af Æg paa 57 g	Legemsvægt 1,5 kg			Legemsvægt 2,0 kg			Legemsvægt 2,5 kg		
	3,4 g Protein i Vedligeholdelsesfoderet			4,5 g Protein i Vedligeholdelsesfoderet			5,6 g Protein i Vedligeholdelsesfoderet		
	Protein i Produktionsfoder, g	I alt Protein, g	g Protein pr. F. E.	Protein i Produktionsfoder, g	I alt Protein, g	g Protein pr. F. E.	Protein i Produktionsfoder, g	I alt Protein, g	g Protein pr. F. E.
20	2,6	6,0	88	2,6	7,1	92	2,6	8,2	93
30	3,9	7,3	96	3,9	8,4	99	3,9	9,5	99
40	5,2	8,6	104	5,2	9,7	105	5,2	10,8	105
50	6,6	10,0	110	6,6	11,1	111	6,6	12,2	110
60	7,9	11,3	115	7,9	12,4	116	7,9	13,5	114
70	9,2	19,6	119	9,2	13,7	119	9,2	14,8	117
80	10,5	13,9	123	10,5	15,0	123	10,5	16,1	121

saa vidt der regnes med Protein pr. Foderenhed eller, hvad der bliver det samme, pCt. Protein i Foderet. Til Høner paa ca. 1,5 — ca. 2,0 kg med en Æglægningsprocent paa 50—60 eller en Ydelse paa ca. 180—ca. 220 Æg aarlig, skal Foderet indeholde 110—120 g fordøjeligt Renprotein pr. F.E., og regnes der med, at 1 F.E. svarer til 1 kg Kraftfoder, bliver det 11—12 pCt. Proteinstoffer i Kraftfoderet, medens det bliver 12,2—13,3 pCt., hvis der regnes med 0,9 kg Kraftfoder til 1 F.E.

Hvorvidt en saadan Proteinkoncentration maa anses for tilstrækkelig, kommer i nogen Maade til at afhænge af det samlede Foders Størrelse. Gaas der ud fra de af Edin i Tabel X gengivne Fodernormer, vil Hønernes Krav til Protein sandsynligvis blive tilfredsstillet, særlig naar Hønsene faar lidt Skummetmælk. Regnes der derimod med de af Diakow anførte Fodernormer, der er lidt lavere end Edins, bør Proteinkoncentrationen maaske sættes lidt højere end til 12—13 pCt. til Høner, der lægger 180—220 Æg aarlig.

Som Følge af, at Diakow regner med lidt lavere Fodernormer end Edin, er de efter ham beregnede Angivelser for Proteinbehov udtrykt i Mængde pr. Dyr pr. Dag lidt lavere end Edins, især for de daarlige Æglæggeres Vedkommende.

Paa en Maade er Hønseholderne ikke videre interesseret i Proteinbehovet ved saa smaa Ægmængder som 80—120 eventuelt 150 Æg aarlig pr. Høne. Det er egentlig kun den Mængde Protein, der svarer til en Ægydelse over 40 pCt., Hønseholderne ved Fodring af deres Høns interesserer sig for. For det første er det saa som saa med en rationel Fodring af Høns under 40 pCt.s Æglægning. Den Slags Høns vil utvivlsomt saa godt som altid faa deres Proteinbehov dækket, hvis de lever under nogenlunde til almindelig Praksis svarende Forhold. Det er ogsaa sin egen Sag at tale om et rationelt Hønsehold, hvis Hønsene lægger færre end 140 à 150 Æg aarlig. Des-

uagtet er det af stor Betydning, at man ved Beregninger af Hønsenes Proteinbehov regner rigtigt lige saa vel ved de smaa Ægmængder som ved den større Ægydelse. Og det er især af Betydning at faa fastslaaet, med hvor lidt Protein en Høne ved en forskellige Ydelse kan nøjes. Regnes der med for meget, kan man nemt ved en forkert Fodring og et rationelt Udvalg i Forbindelse med den gale Fodring »binde« Racen til et for højt Proteinbehov. Og det bør man ikke, da Fodringen ikke blot gennemgaaende bliver dyrere, jo proteinrigere Foderet er, men ogsaa i det store og hele forbundet med større Risiko.

H. Forsøg med forskellig Proteinmængde og forskellige proteinrige Tilskudsfodermidler til æglæggende Høner.

Først skal omtales et Forsøg med Hønneker, der var færdige til Lægning i August-September Maaned, og hvoraf det ene Hold fra 1. Juli havde faaet ca. $8^1/_2$ og det andet ca. 11 pCt. fordøjeligt Renprotein i deres Foder.

Tabel XXIV. Proteintilskud til æglæggende Hønneker.

	Hold I	Hold II
g fordøjeligt Renprotein pr. F.E. $^1/_7$—$^1/_{10}$ 1930	86	126
Vægt pr. Hønneke den $^1/_7$, g	1134	1134
» » » » $^1/_{10}$, g	1406	1497
» » » ved Lægning af 1. Æg	1361	1406
Antal Æg $^1/_7$—$^1/_{10}$ 1931	8.4	28,8
g fordøjeligt Renprotein pr. F.E. $^1/_{10}$ 1930—$^{15}/_4$1931	136	132
Æg pr. Høne $^1/_{10}$ 1930—$^{15}/_4$ 1931	85,3	86,5
Vægt pr. Høne $^{15}/_4$ 1931, g	1633	1678

Forsøget, der er gennemført i Amerika (Ohio), omfattede 109 Hønneker i hvert Hold. Forsøgslederne gør opmærksom paa, at de Kyllinger, der har faaet det proteinrigere Foder, ikke har begyndt at lægge Æg, før de, der har faaet det proteinfattigere. Derimod har de lagt flere Æg i den første Æglægningstid. De har haft større Appetit. Kyllingerne i Hold I har nemlig kun ædt 57 g Kraftfoder

daglig, medens Kyllingerne i Hold II gennemsnitlig har fortæret 74 g pr. Individ.

I Vinteren 1930—31 har begge Hold faaet lige meget Protein i Foderet, og Æglægningen har været lige stor. Fra 1. Oktober til 15. April har hver Hønneke lagt henholdsvis 85,3 og 86,5 Æg paa henholdsvis 98 og 105 g Kraftfoder daglig.

Regnes 1 kg Kraftfoder til 1 F.E., har Vinterens Kraftfoder indeholdt 13 à 13½ pCt. fordøjeligt Renprotein.

Dernæst er der Grund til at citere Resultaterne fra et stort Antal Forsøg, man i særlig Grad har henholdt sig til, naar der har været Tale om de æglæggende Høners Proteinbehov. Det er Forsøg, der er blevet gennemført ved Forsøgsstationen i Missouri. I Tabel XXV findes et Par Tal fra den af *H. L. Kempster* udarbejdede Forsøgsberetning.

Tabel XXV. Proteintilskud til æglæggende Høner.

Hold	Tilskudsfoderets Art	Foder daglig, g			pCt. Protein i Foderet	Antal Æg aarlig
		Korn og Klid	Tilskudsfoder	I alt		
I	Intet Tilskudsfoder..	87,1		87,1	8,9	61
II	Kødmel eller Kødbenmel	88,0	8,2	96,2	12,8	117
III	Tørret Kærnemælk..	79,5	14,3	93,8	11,9	112

Da Forsøget var fortsat gennem flere Aar, og Udslaget var stort, er det ikke saa mærkeligt, at man har tillagt Resultaterne en ikke ringe Betydning. Men man maa altid passe paa og ikke lægge mere i den Slags Forsøg, end de svarer til. Resultaterne her siger, at Korn og Klid har givet en meget ringere Æglægning end Korn og Klid i Forbindelse med et proteinrigt Tilskudsfoder. Tilskudsfoderet har omtrent fordoblet Antallet af Æg. Der maa imidlertid lægges Mærke til, at Ægydelsen kun har været 112—117, hvor den har været højst. I enkelte Forsøg, som ikke er taget med i Tabellen, var den dog over 120. Vilde

man paa Grundlag af Tallene i Tabel XXV hævde, at det er nødvendigt at give Tilskud af et særligt Tilskudsfoder til Korn og Klid for at faa Hønsene til at lægge 120—130 Æg, var det galt. Der er i Tidens Løb gennemført adskillige Forsøg, hvor man kun har brugt Korn og Klid sammen med ganske lidt Ærter eller Oljekager, og hvor Proteinindholdet ikke har været over 8 à 9 pCt., og Hønsene gennemsnitlig har lagt 140—150 Æg aarlig.

Forsøgene siger imidlertid ikke noget om, hvor meget Protein der skal være i Foderet for at faa Hønsene til at lægge 180, 200, 220 eller endnu flere Æg aarlig, og det er netop det, man er interesseret i at faa nærmere Kendskab til.

Ved samme Forsøgsstation, hvor de her omtalte Forsøg er gennemført, saavel som ved mange andre Forsøgsstationer, er der i Aarenes Løb blevet gennemført mange Forsøg til Belysning af Værdien af forskellige proteinrige Tilskudsfodermidler. En Overgang var man paa Grundlag af Resultaterne fra disse Forsøg af den Opfattelse, at man var nødt til at bruge Proteintilskudsfodermidler af animalsk Oprindelse for at faa Hønsene til at lægge omkring 150 Æg aarlig. Men det er ikke nødvendigt. Der er ikke noget i Vejen for, at Høns, der kun faar Korn og Klid samt Ærter eller Oljekager, kan lægge 150—160 Æg aarlig. Det er maaske lettere at faa dem til at lægge det omtalte Antal Æg, naar de faar Tilskud af Tilskudsfodermidler af animalsk Oprindelse, men nødvendigt er det ikke. Kræves derimod flere Æg, stiller Sagen sig noget anderledes. Saa er det vistnok nødvendigt at give noget af Proteintilskudet i Form af Tilskudsfodermidler af animalsk Herkomst.

I Tabel XXVI findes nogle Resultater fra et Forsøg, der er udført i Cröllwitz under Ledelse af Dr. *Alice Albrecht*. Forsøget blev gennemført med Parallelhold, og hver Høne fik daglig 55 g Korn samt lidt Lucernemel, Kogsalt, slemmet Kridt og Foderkalk. Dertil gaves et Tilskud, som bestod af:

Hold I og II: Kartoffelfnug,
» III og IV: Ærtegrut, Soyakager og Fiskemel,
» V og VI: Ærtegrut, Soyakager og Tørgær,
» VII og VIII: Fiskemel og Kødmel.
Resultaterne ses af Tabellen.

Hold I og II har ganske afgjort faaet for lidt Protein. Antallet af Æg er meget mindre end i de andre Hold. De er godt nok befrugtede, men Fostrenes Konstitution er meget stærkt forringet, saa der blev kun udruget 23,11 pCt. af de befrugtede Æg. Forsøgsledersken mente, at Udslaget var for voldsomt og regnede med, at tilfældige Paavirkninger maaske kunde have været Aarsagen eller medvirkende Aarsag til den ringe Udrugningsprocent. Hun byttede derfor Haner fra Hold I og III og prøvede saa Æggene, og det viste sig, at Resultatet blev det samme. Den ringe Udrugningsprocent af de befrugtede Æg skyldes Foderet. Det for ringe Proteinindholds Virkninger mærkedes endog paa de Kyllinger, der blev udruget. Kyllingerne efter Høner fra Hold I og II er. uagtet de er fodret som Kyllingerne fra de andre Hold. ved den i Tabellen anførte Alder af 64 Dage kendelig mindre end Kyllingerne fra de andre Hold.

Ellers viser Forsøget, at Høner, som har faaet et Foder med godt 10 pCt. fordøjeligt Renprotein, har lagt lige saa mange Æg som Høner, der har faaet et Foder, som indeholder 14—15 pCt. Endvidere viser Forsøget, at Hønerne har lagt lige mange Æg, enten de har faaet det særlige Proteintilskud i Fodermidler af vegetabilsk eller i Fodermidler af animalsk Oprindelse.

Spørgsmaalet er imidlertid, hvor meget Protein der kræves af Høns for at lægge 180, 200, 220 eller endnu flere Æg aarlig, og om Høns, der har Anlæg for at lægge 200 eller flere Æg aarlig, kan faa disse Anlæg fuldt udnyttet ved at blive fodret udelukkende med Proteinstoffer af vegetabilsk Art. Enkelte hævder, at der ikke er noget i Vejen for at faa Høner med Anlæg for en aarlig Ægydelse af ca. 200 Stk. til at lægge saa mange paa et Foder, hvori der ikke findes proteinrige Tilskudsfodermidler af dy-

Tabel XXVI. Tilskud af Protein i forskellig Mængde og af forskellig Art til æglæggende Høns.

Betegnelse for Protein-indholdet	Daglig Foder, g	pCt. ford. Protein	Hold	Antal Æg i 354 Dage	Antal Æg à 55 g	Rugningsresultater		Vægt af Kyllingerne 64 Dage gamle, g
						pCt. ubefrugtede	pCt. udruget af befrugtede	
For lidt	94	4,59	I	87,2		4,87	19,13	Handyr: 417
			II	82,3		3,13	27,09	Hundyr: 378
				84,7	80,3		23,11	
Normalt	114	10,16	III	165,6		2,77	71,67	Handyr: 487
			IV	125,3		0,41	62,75	Hundyr: 454
				145,4	149,1		67,45	
Planteprotein.....	116	14,77	V	144,5		2,76	80,40	Handyr: 632
			VI	146,3		4,19	79,28	Hundyr: 520
				145,4	148,6		79,84	
Animalsk Protein.....	112	14,67	VII	135,6		6,62	69,09	Handyr: 597
			VIII	144,1		2,62	58,89	Hundyr: 526
				139,8	147,7		63,59	

risk Oprindelse, blot man regulerer Mineralstofindholdet efter Dyrenes Krav. Det er muligt, at det er rigtigt, men det er ogsaa givet, at det foreløbig har været vanskeligt at finde Forsøgsresultater, der bekræfter dette, og selv om en bestemt Mineralstofblanding sammen med Proteintilskudsfodermidler af vegetabilsk Oprindelse ved enkelte Forsøg har været i Stand til at tilfredsstille Hønernes Proteinbehov ved en Æglægning paa ca. 200 Æg, er det ikke givet, at man under almindelige Forhold regulerer Forholdet lige saa sikkert paa denne Maade som ved at bruge Proteintilskudsfoder af animalsk Oprindelse. Indtil videre regnes der derfor ogsaa i det store og hele saavel i Praksis som ved Sammensætningen af Foderet paa Kontrolstationerne med, at der i Foderet til Høner, der har Anlæg for en aarlig Ægydelse over 150—180 Stk., bør være en passende Mængde Proteintilskudsfoder af animalsk Herkomst.

Dette maa blot ikke forlede nogen til at tro, at man altid kan faa Hønsene til at lægge et Par Hundrede Æg eller mere ved at fodre med Proteintilskudsfoder af dyrisk Oprindelse. Følgende Forsøg viser dette:

Tabel XXVII. Æglægning efter Tilskud af forskellige proteinrige Fodermidler.

Hold	Tilskudsfoderets Andel i Fritfoderet og Tilskudsfoderets Art.	Fritfoder pr. Dyr pr. Dag, g	Antal Æg à 57 g $^{1}/_{1}$—$^{30}/_{8}$	Udruget	
				af det samlede Antal Æg	af befrugtede Æg
I	27,84 pCt. Fiskemel....	55	133	66,7 pCt.	86,1 pCt.
II	29,47 » Sildemel....	51	114	70,2 »	88,8 »
III	20,25 » Kødmel.....	51	136	73,4 «	87,8 »
IV	31,97 » Kadavermel .	46	127	71,8 »	87,7 »
V	19,74 » Blodmel	50	117	75,5 »	87,7 »
VI	8,55 » Fiskemel 25,65 » Soyaskraa	48	116	76,8 »	90,9 »

Fritfoderet bestod — foruden af Tilskudsfoderet — af 20 pCt. Hvedeklid. 20 pCt. Byggrut, 20 pCt. Majsgrut, 20 pCt. Havremel og 20 pCt. Lucernemel. Foruden Fritfoderet fik hver Høne 50 g Korn daglig. Foderet som Helhed indeholdt 13—15 pCt. Protein.

Mere end 160—180 Æg aarlig bliver der næppe Tale om i det foreliggende Tilfælde. Det maa i Betragtning af det forholdsvis lille Foder kaldes en god Ydelse, men Maalet er ikke naaet med de 160—180 Æg.

Saa langt Forsøgene med æglæggende Høns rækker, kan man sammendrage Resultaterne i følgende: For at faa Høns til at lægge gennemsnitlig 120—150 Æg aarlig er det ikke nødvendigt, at der er mere end ca. 10 pCt. fordøjeligt Renprotein i Hønsenes Kraftfoder, og det er ikke nødvendigt at bruge Tilskudsfodermidler af dyrisk Oprindelse, muligvis bortset fra lidt Mælk. Foreløbig regnes der i det store og hele med, at det er nødvendigt at bruge Tilskudsfodermidler af dyrisk Herkomst, hvor der stiles efter en aarlig Æglægning af 180 eller derover. Holder man sig til de i Tabel XXIII anførte Normer, skal en Høne paa ca. 200 Æg aarlig eller en Æglægningsprocent paa 50 à 60, hvis der regnes med de højeste Tal, have 11 à 12 pCt. fordøjeligt Renprotein i Kraftfoderet. Der er næppe Grund til at gaa højere, med mindre man sætter det daglige Foder som Helhed — Antal F.E. — ned til det lavest mulige. Kun hvis der stiles efter en endnu højere Ægydelse, f. Eks. omkring 250 Æg aarlig, er man nødt til at gaa lidt højere med Foderets Proteinindhold.

I. Hønsenes Krav til Mineralstoffer.

Medens man tidligere ikke regnede Mineralstofferne med til egentlige Næringsstoffer, er de i de senere Aar kommet til at spille en meget stor Rolle, saa snart Husdyrenes rationelle Ernæring er paa Tale. Og er Spørgsmaalet om, hvor meget Protein et Dyr skal have for at vokse tilfredsstillende, hvor meget Protein en Høne skal have for at lægge mange og gode Æg, hvilke proteinrige Fodermidler der er bedst egnet til vedkommende Formaal o. s. v., stadig aabent, er Spørgsmaalet om Husdyrenes Mineralstofbehov det endnu mere. Vor Viden herom er meget begrænset, og der er ingen Tvivl

om, at det er forholdsvis vanskeligt at faa Forholdet belyst til Bunds. For det første er der mange forskellige Mineralstoffer, som hver for sig spiller en stor Rolle for Dyrenes Udvikling og Ydelse. For det andet er Sagen ikke klaret med, at Dyr af en bestemt Alder og Vægt stiller Krav til en bestemt Mængde Natrium, Kalium, Jern o. s. v. Kravet hertil veksler i højeste Grad. Er der forholdsvis meget af et bestemt Mineralstof, kræves der tit tillige forholdsvis meget af et andet bestemt Mineralstof. Er der f. Eks. meget Kalium i Foderet, stiller Organismen store Krav til Natrium. Kalkindholdet skal staa i Forhold til Fosforsyreindholdet og omvendt. Dernæst er Kravet til de forskellige Mineralstoffer i høj Grad bestemt af Foderets Vitaminindhold. Endelig er Kravet et andet, hvis Dyrene kan faa Lejlighed til at bevæge sig i det fri og blive paavirket af Solen og frisk Luft, end hvis de til Stadighed skal staa indelukket uden direkte Paavirkning af Solens Straaler.

Forholdet bliver ogsaa forholdsvis vanskeligt at komme til Bunds i, fordi der stadig er en vis Usikkerhed ved de Metoder, der bruges til Bestemmelse af enkelte af Mineralstofferne, navnlig hvor de kun forekommer i meget ringe Mængde. Man er heller ikke enige om, hvorledes man bedst angiver Fodermidlernes Mineralstofindhold. Oprindelig angav man det ved Indholdet af beregnede Metaloxyder (CaO, MgO), Syreanhydrider (P_2O_5) og frit Halogen (Cl). Den Form bruges ogsaa meget endnu, men der benyttes ogsaa andre og paa en Maade mere rationelle Metoder. Nogle angiver de forskellige Fodermidlers Mineralstofindhold ved Indholdet af Mineralstofioner, men denne Metode har ogsaa sine Mangler, idet en større eller mindre Del af Mineralstofferne ikke er til Stede som Ioner, men bundet organisk eller til Stede som kolloide Forbindelser. I de senere Aar er der en Del, især amerikanske Forskere, der er gaaet over til at angive vedkommende Fodermiddels eller Præparats Indhold af de forskellige Mineral-

stoffer ved at angive, hvor meget der er af selve det paagældende Mineralstof — ligesom ved Elementæranalysen. Svovl angives ved Indholdet af S, Fosfor ved Indholdet af P o. s. v. Adskillige mener, at man paa Grundlag heraf lettere og nøjagtigere kan foretage de nødvendige Beregninger med Hensyn til de forskellige Fodermidlers Evne til at forsyne den dyriske Organisme med Mineralstoffer. Iøvrigt maa man, saavel naar man foretager Beregninger af en eller anden Art, som naar man vil danne sig et mere foreløbigt Skøn om Forholdene, altid gøre sig klart, om Mineralstofindholdet i Fodermidlet eller Præparatet er opgivet i pCt. af Raamassen, i pCt. af Tørstoffet eller i pCt. af Asken. Et Fodermiddel, der indeholder mange pCt. Kalk i Asken, kan i og for sig godt være kalkfattigt, idet vedkommende Fodermiddels Mineralstofindhold i det hele taget er meget ringe. Maaske skulde man ind paa at angive Mængden i Forhold til en Foderenhed eller en anden fælles Enhed for Foderværdien. Til syvende og sidst maa iøvrigt tilføjes og stærkt understreges, at Sagen ikke er klaret ved bedre Analysemetoder. En nøjagtig Beregning af Dyrenes Mineralstofbehov forudsætter et nøje Kendskab til de forskellige Mineralstoffers Funktion i det dyriske Stofskifte, og Kendskabet hertil er faktisk meget ringe.

Hvad der i det følgende anføres om Hønsenes Krav til Mineralstoffer, maa derfor ikke paa nogen Maade opfattes som et Forsøg paa at gøre Rede for Hønsenes Mineralstofbehov. Jeg har blot tilstræbt at belyse Hønsenes Krav til Mineralstoffer paa Grundlag af mere eller mindre omfattende Undersøgelser over nogle af de Mineralstoffer, man i særlig Grad har beskæftiget sig med.

Kalk.

Kyllingerne skal ligesom andre voksende Dyr have en vis Mængde Kalk for at vokse tilfredsstillende, og er der for lidt i de benyttede Fodermidler, sættes

Væksten tilbage, eller Dyrenes Konstitution tager Skade, hvis der ikke gives Tilskud heraf. Saa vidt man kan se af de foreliggende Forsøgsresultater, er der større Udsigt til et godt Resultat af et eventuelt Tilskud, naar det gives i Form af fosforsur Kalk i Stedet for som kulsur Kalk (Kridt). Yderligere er der ved nogle Forsøg opnaaet bedre Resultater, naar Tilskudet af den fosforsure Kalk — Tricalciumfosfat — har været givet som Benmel, end naar det har været givet i Raamineralier. Ved et Forsøg, hvor man har sammenlignet Virkningen af Calciumlactat med Tricalciumfosfat, var der størst Udslag for sidstnævnte Kalkforbindelse.

Æglæggende Høner bruger en meget stor Mængde kulsur Kalk til Dannelsen af Ægskaller foruden en Del til Bestridelsen af Stofskiftet. Høns, der lægger et nogenlunde antageligt Antal Æg, kan derfor heller ikke nøjes med den Kalk, de faar i de almindeligt benyttede Fodermidler, det er nødvendigt at give dem Tilskud. Det er ogsaa ganske naturligt, naar over 10 pCt. af Ægget er Skal, og 93—94 pCt. af Skallen er kulsur Kalk. Forsøg har vist, at man ikke blot faar flere Æg, naar der gives Tilskud af Kalk til et Foder, hvori der i Forvejen har været for lidt, men at Æggenes Kvalitet forbedres. Bl. a. bliver Ægskallen tykkere, og det øger Æggets Kvalitet som Handelsvare, og det vil i en Del Tilfælde ogsaa øge dets Værdi som Rugeæg.

Med Henblik paa det sidst nævnte Forhold har *Joel Axelsson,* Lund, og *Bonnier* og *Hallquist,* Forstanderne for Institutet för Husdjursförädling i Sverige, vist. at Æg, hvis Vægttab det første Døgn efter Lægningen er meget stort, har en ganske ualmindelig ringe Udrugningsevne. Det store Vægttab følger med en meget porøs Ægskal, og dette skyldes atter i flere eller færre Tilfælde for lidt Kalk i Foderet. At Kalktilskud kan hjælpe paa Æggenes Kvalitet som Rugeæg, viser følgende:

Tabel XXVIII. Kalktilskudets Indflydelse paa Æggenes Udrugningsevne.

	Udrugningsprocent	
	1.	2. Udrugning
Ingen Tilskud, frit Udløb	21,0	17,7
Tilskud af Østersskaller, ingen Udløb.....	40,6	35,7
» » » , frit Udløb	65,8	63,8

I det foreliggende Tilfælde er Tilskudet givet i Form af Østersskaller. Har man ikke Østersskaller eller Muslinge-(Strand-)Skaller, kan der bruges Kridt, men adskilligt tyder paa, at Hønsene udnytter den kulsure Kalk i Skallerne bedre end i Kridt, især i det lange Løb. Helt sikker paa, at Hønsenes Behov til saavel Skaldannelsen som til Bestridelsen af Kalkbehovet ved normalt Forløb af de forskellige Stofskifteprocesser er dækket, kan man dog ikke altid være. Erfaringen gaar ud paa, at Hønsene jævnligt — f. Eks. ved Vintertid — lægger tyndskallede Æg til Trods for Overflod af Skaller. I saadanne Tilfælde tilraades at give et ekstra Kalktilskud. Nogle tilraader at give det i Kridt, men da Kridt ligesom Skallerne er kulsur Kalk, er der egentlig nok saa megen Mening i at prøve med et Kalktilskud af en anden Forbindelse, f. Eks. Benmel eller ren fosforsur Kalk. Af Skaller bruges ofte saa mange, som Hønsene vil æde. Hvor man foretager Beregninger, er det ret almindeligt at gaa ud fra 1 g Skaller eller Kridt pr. kg Legemsvægt og til en æglæggende Høne desuden 5 g daglig, eller alt i alt til en æglæggende Høne paa 1,5—2,0 kg 6—7 g daglig. Hertil kan saa om nødvendigt yderligere tilføjes 1 à 2 g Benmel. Hvor der fodres med Kød-Benmel, vil et ekstra Tilskud af Benmel dog som Regel være unødvendigt, maaske lige bortset fra den mørke Vintertid, eller hvor Hønsene holdes indelukket i Hønsehuset.

Jern.

Mangel paa Jern vil altid paavirke Hønsene stærkt. Der skal kun meget smaa Mængder Jern til for at tilfredsstille Behovet, men da det altid er bedst at af-

værge en for ringe Produktion ved at give et lille Tilskud, selv om det ikke skulde være absolut nødvendigt, i Stedet for at vente til Manglen er uomtvistelig, er man mange Steder allerede for flere Aar siden begyndt paa at give Hønsene et lille Jerntilskud. Det almindeligste er Jernvitriol, f. Eks. 1 Teskefuld i 1 Liter Vand.

Mangler Kyllingerne Jern, bliver de anæmiske. Lidelsen ytrer sig bl. a. ved et for lille Hæmoglobinindhold i Blodet. Et Forsøg, der er gennemført i Wisconsin i Amerika, viser, at et Jerntilskud kan øge Hæmoglobinindholdet.

Tabel XXIX. Gram Hæmoglobin i 100 cm^3 Blod.

Hold	Tilskud til Grundfoderet pr. Kylling pr. Dag	Dage gamle			
		15	30	41	56
I	Ingen	4,46	6,05	6,04	7,71
II	0,5 Milligram Jern i Form af $FeCl_3$	7,07	8,09	7,99	7,86
III	0,5 Milligram Jern i Okselever	7,01		7,35	8,22
IV	0,5 » » » Salataske	7,00		7,53	7,43

Normalt er der 6—7 g Hæmoglobin i 100 cm^3 Blod. De Kyllinger, der ingen Jerntilskud fik, har haft for lidt Hæmoglobin. Jerntilskudet har i alle Tilfælde hjulpet, og ligesom ved Jerntilskud til Grise er det ganske særlig i den første Tid, at Tilskudet betyder noget. Efterhaanden udjævnedes Forskellen i Blodets Hæmoglobinindhold mellem de Kyllinger, der ikke fik Tilskud, og de, der fik Tilskud. Foderet bestod af 97 Dele gul Majs, 3 Dele kulsur Kalk og 1 Del Køkkensalt, og Kyllingerne blev 3 Gange ugentlig bestraalet med ultraviolet Lys. Desuden er der Grund til at gøre opmærksom paa, at Kyllingerne gik paa Traadnet. Ved et Forsøg, hvor de gik paa et Gulv, der var strøet med Savspaaner, var Hæmoglobinindholdet normalt uden Tilskud.

Er der for lidt Jern i de æglæggende Høners Foder, gaar det ikke blot ud over Antallet af Æg, men ogsaa over Kvaliteten. I Fald der er Tale om Jernmangel i Rugetiden, mærkes det særlig tydeligt. Normalt er Be-

hovet omkring 4,0—4,5 Milligram Jernilte pr. Æg, og er Hønen ikke i Stand til at dække sit Behov gennem Foderet, maa der gives Tilskud. Undlader man dette, gaar det ud over saavel Æggenes Udrugningsevne som Afkommets Konstitution.

Men ikke blot Kyllinger og æglæggende Høner skal have den fornødne Mængde Jern, ogsaa Hanerne stiller Krav om en vis Mængde Jern, og Mangel herpaa resulterer ogsaa for deres Vedkommende i unormale Forhold. Da Hæmoglobinindholdet i Hanernes Blod er forholdsvis højt og deres Stofskifte forholdsvis hurtigt, stiller de endog forholdsvis store Krav til Jernindholdet. Forskellen i Hæmoglobinindholdet i Hanernes og Hønernes Blod ses af følgende Oversigt:

	Antal røde Blodlegemer pr. cm^3 Blod	Hæmoglobinværdi
Haner	3 772 000	83,3
Høner	2 872 000	61,5

Skal Hanerne i Foraarstiden være i sikker befrugtningsduelig Tilstand, maa de fremfor alt ikke være anæmiske, og det vil atter sige, at Foderet fremfor alt ikke maa mangle Jern.

Kobber.

I de senere Aar har Opmærksomheden i stærk Grad været rettet mod Kobber som det egentlige antianæmiske Stof. Der skal Jern til for at danne Hæmoglobin, men Dannelsen er afhængig af Tilstedeværelsen af Kobber. Behovet er dog saa ringe, at der meget sjældent bliver Tale om Mangel herpaa.

Jod

hører ogsaa — og ikke mindst — til de Mineralstoffer, Opmærksomheden har været henledt paa i de senere Aar.

Førend der fortsættes med Omtalen af Hønsenes Jodbehov, er det formaalstjenligt at lægge Mærke til føl-

gende: En af de Kirtler, hvis Funktion er særlig afgørende for Dyrenes Stofskifteprocesser, og som i særlig Grad er bestemmende for Væksten, er Skjoldbruskkirtelen. Skjoldbruskkirtelens Funktion er imidlertid i væsentlig Grad bestemt af dens Jodindhold, som atter betinges af Foderets Jodindhold; navnlig hvor Foderets Jodindhold er ringe, vil dette kunne mærkes og betyde noget. En vis Mængde Jod er ikke blot nødvendig for at faa en tilfredsstillende Vækst, men der kræves ogsaa en vis Mængde Jod til Produktion af en given Mængde Æg. Det normale Stofskifte, som er en Betingelse for, at Hønsene kan lægge mange Æg, kan slet ikke foregaa, hvis der ikke er tilstrækkelig Jod i Foderet. Rigtignok er det vægtmæssigt set kun meget lidt, det drejer sig om; direkte er det endda kun ganske overordentlig lidt, der kræves til Dannelsen af 1 Æg. Ifølge forskellige Analyser, der har været offentliggjort om Jodindholdet i Æg, er der fra 12 til 80 Tusindedele Jod i Ægget.

Dr. *Scott Robertson* har prøvet at give en Mineralstofblanding med Jod i til æglæggende Høns og opnaaet følgende Resultater:

Tabel XXX. Jodtilskud til æglæggende Høns.

	Antal Æg 1. Forsøg	2. Forsøg
Grundfoder	132	147
do. + Mineralstofblanding med Jod	162	174
do. + do. + Soyaskraa..	198	175

Det er imidlertid et Spørgsmaal, om Udslaget skyldes Jodet eller andre Mineralstoffer, der er tilsat samtidig med Jodet, og, hvis det er Jodet, om Virkningen saa er fremkommet paa samme Maade, som naar der gives Tilskud af Kalk til et kalkfattigt Foder, eller det i nogen Maade skyldes en »desinficerende« Virkning.

Et er imidlertid sikkert, og det er, at Jod er et meget stærkt virkende Stof, som i for store Doser virker som en Gift. Faar Hønsene for meget heraf, hører Æglægningen op, saa det er klart, at man skal være forsigtig

med at eksperimentere for meget hermed, og ganske særlig skal man være forsigtig med at generalisere Resultaterne fra et Forsøg, hvor man har iagttaget et gunstigt Resultat af Tilskudet. I denne Forbindelse kan der desuden være Grund til at nævne, at man ved at fodre med Skjoldbruskkirtelsubstans kan faa Hønsene til at fælde naar som helst. Selv paa Aarstider, hvor de ellers ikke fælder, vil de begynde herpaa nogle Dage efter, at man er begyndt at give dem heraf. Her ser man altsaa et udpræget Eksempel paa Skjoldbruskkirtelens store Indflydelse paa visse af Hønsenes Funktioner, og det er givet, at man skal ikke røre alt for meget ved denne Kirtels Funktion ved for store Jodtilskud eller lignende.

Fodermidlernes Jodindhold varierer noget efter Stedet, hvor de har vokset, men i det store og hele regnes der med, at Fodermidler, der stammer fra Egne, der ligger saa nær Havet, som saa godt som alle Egne her i Landet gør, skulde indeholde saa meget Jod, at vore Husdyr skulde kunne faa deres Behov dækket. Hvor der bruges lidt Mælk, og navnlig hvor der fodres med lidt Fiskemel eller gives Tilskud af Tran, som indeholder meget Jod, vil Kyllinger og voksent Fjerkræ nemt kunne faa deres Behov tilfredsstillet. Selv i Skaller af Østers og Muslinger er der saa meget Jod, at det kan komme til at betyde noget. Naar Østersskaller i nogle Forsøg har givet bedre Resultater end Kridt, kan det i vedkommende Tilfælde muligvis ligge i Østersskallernes Jodindhold.

I andre Lande, der er længere fjernet fra Havet end Danmark, kan det blive nødvendigt at give Tilskud af Jod, og det er ret almindeligt, at man der bruger Mineralstofblandinger, hvori der er saa meget Jod, at en æglæggende Høne faar op til 3—5 Milligram daglig, og i en saa ringe Mængde, vil der vel næppe være nogen Fare ved at bruge det ogsaa her i Landet. Om det gavner, er saa et andet Spørgsmaal.

Kogsalt.

Det har vist sig, at det i visse Tilfælde er heldigt at give de større Husdyr Tilskud af Kogsalt. Hvorvidt det ogsaa under visse Forhold eller i Almindelighed er ønskeligt med Kogsalttilskud til Hønsene, kan der vanskeligt paa Grundlag af foreliggende Forsøgsmateriale siges noget om. Det vil imidlertid være ret rimeligt at antage, at det i visse Tilfælde vil være gavnligt at give Tilskud heraf, men man maa blot samtidig huske paa, at Høns ikke taaler store Mængder Salt. Højere end til omkring $^1/_4$—$^1/_2$ pCt. i Fritfoderblandingen bør man næppe gaa. Hvor store Mængder, Hønsene kan taale, afhænger til Dels af Foderet. Nogle har regnet med, at en daglig Mængde paa 4—5 g pr. kg Legemsvægt er Dødsdosis; man har set, at Høns paa omkring 2 kg er blevet syge og er døde efter et Tilskud paa 5 g daglig. Nu er der rigtignok et langt Spring fra $^1/_2$ pCt. i Fritfoderet til 5 g daglig, men en eventuel skadelig Virkning vil ogsaa kunne mærkes meget før, man er kommet op omkring Dødsdosis. Et Par Gram daglig vil i Almindelighed virke for stærkt afførende.

Mineralstofblandinger.

I det foregaaende har der været Tale om Udslag for Tilskud af forskellige Mineralstoffer hver for sig, Jern for sig, Jod for sig o. s. v. Forudsat at Tilskud i flere eller færre Tilfælde er nødvendigt for at faa en tilstrækkelig stor og billig Produktion, ligger det nær at prøve Tilskud af Mineralstofblandinger, som indeholder saavel Jern som Jod og Kalk o. s. v., med andre Ord en Slags universal Mineralstofblanding. Der har ogsaa været gjort mange Tilløb til Fremstilling af saadanne Blandinger, og der foreligger Resultater fra adskillige Forsøg, hvor man har konstateret et meget tydeligt Udslag for den ved vedkommende Forsøg benyttede Blanding. Ved den internationale Fjerkrækongres i London 1930 blev der gjort Rede for et Forsøg med Tilskud af en Mine-

ralstofblanding til Kyllinger. Forsøget er gennemført af Landbrugsministeriets Forsøgsafdeling i Nordirland, og Plan for Forsøget og et Uddrag af Resultaterne ses i Tabel XXXI.

Tabel XXXI. Tilskud af en Mineralstofblanding til Kyllinger.

Hold	Vægt i g		Alder i Dage for at naa en Vægt paa 1575 g	Alder i Dage ved Lægning af 1. Æg	Antal Æg $^{1}/_{9}$ 28 — $^{31}/_{8}$ 29
	1 Uge gamle	14 Uger gamle			
A. Grundfoder + Drikkevand	45	663	154	186	174
B. do. + 3,75 pCt. Mineralstofblanding	45	1159	105	146	208
C. Grundfoder + Skummetmælk	48	1484	91	137	216
F. Grundfoder + 5pCt. Fiskemel	46	1280	98		205
G. Grundfoder + 6,5 pCt. Soyaskraa og 3,5 pCt. Mineralstofblanding	46	1319	98	141	205

Grundfoderet bestod af 3 Dele Klid, 1 Del Majsmel og 1 Del valset Havre. $^{1}/_{3}$ af Kliddene var fine Klid. Sammensætningen af Mineralstofblandingen var: 72 pCt. Benmel, 11 pCt. Kogsalt, $14^{1}/_{4}$ pCt. Klorkalium, 2 pCt. Svovl, $^{3}/_{4}$ pCt. Jernilte og 0,07 pCt. Jodkalium.

Man vil straks lægge Mærke til den ringe Tilvækst i Hold A samt den stærkt forøgede Tilvækst efter Tilskud af Mineralstofbehandlingen. Som Følge af den hurtige Vækst er Kyllingerne i Hold B ogsaa gaaet i Lægning 40 Dage før Kyllingerne i Hold A. Tilvæksten har imidlertid været større endnu i Hold C, F og G, særlig i Hold C, det Hold, der fik Tilskud af Skummetmælk. Dr. Scott Robertson, der forelagde Forsøgene ved Kongressen, hævdede i Diskussionen vedrørende disse Forsøg, at den hurtige Tilvækst i de 3 sidste Hold udelukkende skyldes Tilskudsfoderets Mineralstofindhold. De fleste vil dog — hvad der ogsaa gøres opmærksom paa i Kongresberetningen — regne med, at Virkningen i disse

Hold enten er en Virkning som Følge af Proteintilskud eller en Kombination af Protein- og Mineralstoftilskud, og det sidste er utvivlsomt ogsaa det, der kommer Sandheden nærmest.

Der foreligger ogsaa Forsøg med Tilskud af Mineralstofblandinger til æglæggende Høner, og et meget stort Udslag for et saadant Tilskud har man f. Eks. faaet ved et ved Rowett Institutet i Aberdeen gennemført Forsøg. Resultatet var følgende:

Tabel XXXII. Tilskud af Mineralstofblanding.

	Første Aar		Andet Aar	
	Antal Æg	Vægt i g pr. Æg	Antal Æg	Vægt i g pr. Æg
Grundfoder	159	54,6	135	58,1
do. + Mineralstofblanding	218	58,1	130	62,1
do. + do. + Soyaskraa	194	56,9	156	60,5
Grundfoder + Fiskemel	232	57,2	164	60,7

Sammensætningen af Mineralstofblandingen var følgende: Fosforsur Kalk 8 Dele, dampkogt Benmel 100 Dele, Kulsur Kalk (Kridt) 40 Dele, Kogsalt 40 Dele, Svovl 10 Dele, Jernilte 10 Dele og 1 Del Jodkalium. Af denne Blanding gaves 5 pCt. i Blødfoderet.

En Forøgelse af Ægmængden fra 159 til 218 er noget, der kan mærkes, og en Hønseholder vil uvilkaarlig spørge, om der altid kan regnes med en saadan Forøgelse. Herpaa kan der svares, at det i alt Fald kun er muligt, for saa vidt Hønsene har rent arvelige Anlæg for en saa høj Ægydelse, men selv hvor dette er Tilfældet, vil et Tilskud af en lignende Mineralstofblanding utvivlsomt ikke i alle Tilfælde give et saadant Resultat. Iøvrigt er der Grund til ogsaa at lægge Mærke til, at Mineralstoftilskudet tillige har sat Gennemsnitsvægten af Æggene i Vejret. Forholdet er ellers saadan, at jo

flere Æg Hønsene — ved ens Fodring — lægger, desto mindre er Æggene. Det ses bl. a. af Forsøgslaboratoriets Forsøg med kunstigt Lys i Hønsehusene. Ved nærværende Forsøg er Vægten imidlertid gaaet op, samtidig med at Antallet er øget ganske betydeligt.

J. Tilskud af Præparater med stort Vitaminindhold.

Levertran.

Efter sin Oprindelse hører Levertran til de animalske Fodermidler, men den indtager en Særstilling inden for disse, for saa vidt dens Brug ikke er betinget af Indholdet af de egentlige Næringsstoffer, men af dens Indhold af A- og D-Vitaminer.

Skønt Vitaminernes Betydning ofte er blevet stærkt overdrevet, og Brugen af Præparater, der indeholder store Mængder Vitaminer, ogsaa, og der saaledes tit kan være Grund til at være lidt reserveret overfor Brugen af saadanne Præparater, er der paa den anden Side ingen Tvivl om, at ekstra Tilførsel af Vitaminer i visse Tilfælde kan være paa sin Plads. Det bliver der navnlig Tale om, naar Dyrene holdes indelukkede i Hønsehusene, og naar Foderet er ensidigt sammensat. For saa vidt der er Tale om Kyllinger, kan de rent arvelige Anlæg ogsaa komme til at spille en stor Rolle, idet Dyr, der har Anlæg for meget hurtig Vækst, stiller større Krav til Foderets Vitaminindhold end Dyr, der kun har Anlæg for en langsom Tilvækst. I det følgende anføres nogle Uddrag fra Forsøg med Levertran, først et Par fra Forsøg med Tilskud til Kyllinger og derefter et Par fra Forsøg med Trantilskud til æglæggende Høner.

Kyllingerne var indespærret under temmelig snævre Forhold, idet de ikke havde Adgang til det fri eller til direkte Bestraaling af Sollys. Tørfoderet var sammensat af 2 Dele Majs, 1 Del Hvede, 1 Del Hvedeklid og 1 Del Fiskemel. Kærnefoderet bestod af 5 Dele Majs, 2 Dele Hvede og 1 Del Havre. Man ser, at under de Kaar, Kyllingerne har levet, har Grundfoderet slet ikke været i

Tabel XXXIII. Trantilskud til Kyllinger.

Hold	1	2	3	4	5
Foder og Tilskud	Grundfoder	Tilskud af Tran	Tilskud af Grønfoder	Tilskud af Tran og Grønfoder	Tilskud af Tran, Grønfoder og Skummetmælk
Vægt 8 Uger gamle, g	154	205	178	236	455
pCt. døde	86	50	74	32	2

Stand til at tilfredsstille Dyrenes Næringsbehov. Tilvæksten er alt for ringe og Dødeligheden urimelig stor. Man vil endvidere lægge Mærke til, at Tilskud af Tran alene ikke har været tilstrækkeligt til at rette Forholdet, end ikke Tilskud af Tran og Grønfoder har i dette Tilfælde været i Stand til at give en tilfredsstillende Tilvækst. Først da der er sat Skummetmælk til Foderet, bliver Tilvæksten tilfredsstillende og Dødeligheden holdt inden for rimelige Grænser.

Dette Forsøg er taget med for at vise, at Trantilskud ikke altid hjælper. I Tabel XXXIV findes Resultater fra et Forsøg, hvor Tran alene i høj Grad har fremmet Tilvæksten.

Tabel XXXIV. Trantilskud til Kyllinger.

	Intet Tilskud	Tilskud af 2 pCt. Levermel	Tilskud af 2 pCt. Levertran
Vægt 9 Uger gamle, g	310	425	550
Døde	25	19	2

Her har Trantilskudet sat Tilvæksten 7 pCt. i Vejret. Levermelet, som man mange Steder har prøvet saavel til Fjerkræ som Svin, har ikke den samme Virkning som Trannen.

At Trantilskud til æglæggende Høner kan gøre Gavn, og endda i flere Retninger, viser følgende:

Tabel XXXV. Trantilskud til æglæggende Høner.

	Kontrol-holdet	Tilskud — 2 cm³ — Tran daglig pr. Høne
Æglægningsprocenten.....	38	57
Befrugtningsprocenten.....	95	96
Udrugningsprocenten.....	45	72
pCt. levedygtige Kyllinger	42	91

Efter Trantilskudet er Ægantallet øget, Udrugningsprocenten sat i Vejret og Kyllingernes Levedygtighed forbedret. Befrugtningsprocenten er ikke blevet paavirket, da den i Forvejen var saa høj, som den praktisk talt kunde blive. Naar Tilskud af Tran eller Tilskud af Grønt. Lucernemel o. s. v. i mange Tilfælde øger Dyrenes Forplantningsevne meget betydeligt, skyldes det i Almindelighed ikke, at det er Befrugtningen, der er blevet bedre, men derimod, at en forholdsvis stor Del af de befrugtede Æg giver Kyllinger, med andre Ord, at Udklækningsprocenten er øget.

Et særlig tydeligt Eksempel paa, at Udklækningsprocenten kan være meget forskellig for Æg med samme Befrugtningsprocent, og at Udklæknings- eller Udrugningsevnen i høj Grad kan lade sig paavirke af Foderets Indhold af Vitaminer, bestemte Mineralstoffer o. s. v. ses af Resultaterne af et i Amerika gennemført Forsøg. (Tabel XXXVI).

Tabel XXXVI. Tran- og Lucernemeltilskud til æglæggende Høner.

	Grundfoder alene	Grundfoder + Tilskud af	
		2 pCt. Levertran	2 pCt. Levertran og 5 pCt. Lucernemel
Antal Æg	200	413	298
Befrugtningsprocent ..	97	95	97
Udrugningsprocent ...	18	20	56

Til Trods for, at Befrugtningsprocenten i de forskellige Hold er ens, er der en ganske overordentlig stor For-

skel paa Udrugningsprocenten. I nærværende Tilfælde har Trantilskudet ikke været i Stand til at sætte Udrugningsprocenten nævneværdig op, det er først efter, at der sammen med Tran er givet Tilskud af Lucernemel. at det mærkes paa Udrugningsprocenten.

Tilskud af Vitamin E.

I de sidste Aar har man beskæftiget sig en Del med det saakaldte E-Vitamin, som skal have en ganske særlig stor Indflydelse paa Dyrenes Frugtbarhed (Forplantningsevne). Faar Hundyrene ikke tilstrækkeligt heraf, gaar Fosterets Udvikling i Staa, medens Mangler herpaa i Hannernes Foder medfører, at Sædproduktionen ophører.

Hvor katastrofalt Forholdet kan udvikle sig, naar der er Mangel paa E-Vitaminer i Foderet, viser adskillige af de senere Aars Undersøgelser. Ved nogle Forsøg, hvor man først har ødelagt E-Vitaminerne i Foderet, er Hønsenes Forplantningsevne gaaet helt ned til 0, selv om det kun har været Hønerne, der har faaet det E-Vitaminfri Foder, medens Hanerne har været fodret ganske normalt. Ikke en eneste Kylling kunde der faas af Æg af Høner, der havde faaet et saadant Foder. Men gav man saa Hønerne noget Hvedekimsolje, hvori der er et forholdsvis stort Indhold af E-Vitamin, sattes Udrugningsprocenten med eet op til det normale. Efter Fodring med Hvedekimsolje i 7 Dage var Udrugningsprocenten 33, efter Fodring dermed i 14 Dage var den 62 pCt.

INDHOLD.

		Side
A.	Tillægskyllingernes Vedligeholdelses- og Produktionsfoder	178
B.	Fedekyllingernes Vedligeholdelses- og Produktionsfoder..	185
C.	De æglæggende Høners Vedligeholdelsesfoder	188
D.	De æglæggende Høners Produktionsfoder.....	191
E.	De æglæggende Høners Vedligeholdelses- og Produktionsfoder (Foder ialt).....	192

		Side
F.	Kyllingernes Proteinbehov	195
	a. Proteinmængden	195
	b. Forskellige proteinrige Fodermidlers Værdi som Foder til Kyllinger	222
G.	De æglæggende Høners Proteinbehov	225
	a. Proteinindholdet i Vedligeholdelsesfoderet	225
	b. Proteinindholdet i Produktionsfoderet	226
	c. Proteinindholdet i det samlede Foder	227
H.	Forsøg med forskellig Proteinmængde og forskellige proteinrige Tilskudsfodermidler til æglæggende Høner	230
I.	Hønsenes Krav til Mineralstoffer	236
J.	Tilskud af Præparater med stort Vitaminindhold	248

Aftenskoleundervisning og anden Virksomhed med særligt Henblik paa Landboungdommens faglige Dygtiggørelse i 14—20 Aars Alderen.

Uddrag af Foredrag ved Samvirksomheden for landbrugsfagligt Oplysningsarbejdes Møde den 22. Oktober 1932 af Forstander *N. Bredkjær* og Konsulent *H. Gejl Hansen*.

I.

Af *N. Bredkjær*.

Ved dette Møde, hvor Ungdommens Uddannelse er bragt paa Bane, burde maaske det, jeg har at sige, være kommet før de andre Foredrag, fordi Landboungdommens faglige Dygtiggørelse i 14—20 Aars Alderen jo netop omhandler den Tid, da de første Spirer lægges til, hvad moden Mand paa dette Omraade senere viser sig at kunne udrette.

Vi har Part i denne Ungdom paa Landet, og det kan vel godt forklares, at der netop nu er den stærke Interesse for dens Uddannelse. Maaske det er Krisetiderne, der kalder til Værn om det dyreste, vi ejer. Vi, der sidder i Uføret, har at søge at komme igennem; men stort blev Tabet, hvis Ungdommens Mod tabtes, og hvis Ungdommens Dygtiggørelse forsømtes.

Og jeg er ikke sikker paa, at den landbrugsfaglige Dygtiggørelse af Ungdommen er taget op, saa den kan staa Maal med lignende Oplysningsbestræbelser for Byungdommen, f. Eks. Arbejdernes Oplysningsarbejde eller det, Haandværk, Industri og Handel giver sin Ungdom. Der lyder os en taktfast, planmæssig Arbejdsrytme i Møde fra den Kant.

Naturligvis gøres der heller ikke paa Landet saa lidt; men der er næppe den taktfaste Disciplin over Rækkerne. Det sker mere i Frihed, og der er noget alsidigt over det, som undertiden kan forekomme lidt splittet. Thi mangt og meget kalder paa Ungdommen: Ungdomsforeninger, Idræt, Gymnastik, Sløjd, Sang, Kursus af forskellig Art, politiske Foreninger, Efterskoler osv. Det landbrugsfaglige lyder maaske ikke særlig fuldtonende — men det er der. Et Par af Strengene, der lyder, er Aftenskolen og det saakaldte landøkonomiske Ungdomsarbejde.

Vort Oplysningsarbejde for Ungdommen har to Motiver: Først og fremmest for Ungdommens egen Skyld, dernæst i anden Række af Hensyn til Landbruget.

Tanker om, hvad der forsømmes, kan overfalde én, hvis man en Aftenstund har prøvet at køre gennem en Landsby, hvor Klynger af Ungdom modtager én med Tilraab og Løjer, og hvor det nærmest ser ud, som drev de Tiden hen uden Maal og Med.

Vist er der noget at tage fat paa! Men vi skal vel ogsaa passe paa ikke at gøre det for haardhændet. I 14—16 Aars Alderen skal der i en broget Ungdomstid ogsaa være Ro til Tanker om andet end Landbrug. Bedst kan faglig Oplysning i det stille gives ude i de af vore ca. 200 000 Landbohjem, hvor en forstaaende Husbond og hans Hustru har Sans for og Tid til at være noget for den Medhjælperskare, der er dem betroet. De kan drive baade praktisk Oplæring og personlig Opdragelse paa samme Tid. Det kan Organisationer ikke give bedre — tværtimod, det bliver alle Dage af ringere Art. Vi skal i det hele balancere mellem den frie, uorganiserede, privatpersonlige Oplysningsbestræbelse og det, der kan kaldes en tvungen Ungdomsuddannelse. Lykkeligst, om vi kan forme det saadan, at det bliver et Tilbud, der kan gives Ungdommen, uden nogen halv- eller heltvungen Pligt til at møde paa Pletten.

Egentlig er Aftenskoletanken gammel. Allerede ved Skoleloven af 1814 lyder det: ».... efter Konfirmationen

skal Skolelæreren vide at befæste deres Kundskaber — og fremme Sædelighed, Flid og huslig Lyksalighed blandt Landalmuen.« — Der kom kun lidt ud deraf — og op gennem Aarhundredet kom der kun lidt ud af de spredte Aftenskolebestræbelser. Se herom den af Dansk Aftenskoleforening udgivne Bog om Aftenskolen.

I 90'erne rejses Kravet om Statsstøtte. Til at begynde med fik Aftenskolerne ialt kun nogle faa Tusinde Kr. fra Skolefonden. Nu er det vokset, vistnok til et Beløb af ca. 300 000 Kr. til Aftenskolerne. Dansk Aftenskoleforening dannedes. Ved Aftenskoleloven af 1930 er en vis Timebetaling sikret Lærerne. Der er naaet frem til mere Frihed i Fagvalg og Fagenes Afgrænsning. Fra de gamle Aftenskoleformer, der særlig havde Regning, Skrivning og Dansk som Hovedopgave, er nu blandt meget andet ogsaa rejst Spørgsmaalet om Undervisning i Landbrugsfag. Aftenskolearbejdet er ikke længere bygget paa Lærerne alene, det er fri Næring.

Der kan her være Grund til at minde om, at i den sidste Snes Aar har Det landøkonomiske Ungdomsarbejde udviklet sig. Det er ikke Aftenskole, men dets bærende Idé er, at de Unge skal udføre et Arbejde, som de er økonomisk interesseret i. Forbilledet er de amerikanske Drenge- og Pigeklubbers Virksomhed. Hertil er føjet de mere danske Træk med festlige Samlag, Udflugter, Foredrag osv. Det er særlig i god Gænge om Sommeren og har vel hidtil mere været beregnet paa yngre Deltagere end dem, der tænkes paa at faa fat i ved den landbrugsfaglige Aftenskole.

Her melder sig uvilkaarlig Tanker om, at de to Bevægelser maatte kunne udfylde og støtte hinanden gennem et vist Samarbejde. De kunde yde hinanden Bistand ved Organiseringen, ved Valget af Lærerkræfter, der magter at tage det landbrugsfaglige op — og paa andre Maader.

Thi i Aftenskolen er Lærerkræfterne noget af det vigtigste; husk, det kan være et trægt Menneskemateriale, der skal arbejdes med. Jeg indrømmer, at jeg tvivler paa,

at Børneskolens Lærere i Almindelighed magter at tage det landbrugsfaglige op. Her kunde vor Konsulentstab og først og fremmest maaske den, der allerede er trænet i Det landøkonomiske Ungdomsarbejde, yde virkningsfuld Bistand. De fleste Landbrugslærere er sikkert for optaget til at kunne yde større Hjælp. Maaske en og anden nybagt Landbrugskandidat, der er uden Beskæftigelse, kan tage fat, men vi maa dog aldrig glemme, at Landbrugseksamen som saadan ikke alene kan gøre det, der kræves Øvelse i at undervise, først og fremmest personlige Anlæg derfor.

Med Hensyn til Fagene i en landbrugsfaglig Aftenskole kræver de fremkomne Forslag og udarbejdede Planer efter mit Skøn nærmest for meget af det gode. Mon ikke en enklere Undervisning, samlet om faa Fag, vilde være bedre. Mere end ca. 35 Aftner gennem Vinteren og med 2 à 3 Timer pr. Aften kan der vel ikke blive Tale om. Det kan jo heller ikke nytte med for mange Foredrag for en Flok Unge, der om Dagen har været travlt beskæftiget med praktisk Arbejde. Var Spørgetimer ikke noget godt? Var nogen Oplæsning af gode Digterværker ikke en heldig Afveksling — nu og da Lysbilleder? Et Fag, der kan faa en mægtig Betydning, er Indøvelse af de Unge i at føre deres eget Pengeregnskab.

Jeg viger noget tilbage for en altfor omfattende 2—3 Aars Plan. Alene de Unges Flytning og Skiften Plads vil berede Vanskeligheder for dens Gennemførelse — og de fleste Steder kan der vel kun være Undervisning for 1 Hold ad Gangen.

Mon ikke man skulde tage fat paa de mest nærliggende Ting, som Ungdommen under dens daglige Arbejde tumler med. Lad det saa være købt paa Bekostning af noget af Planmæssigheden ved Undervisningen. I det hele kan vi let komme til at stille Maalet for højt om en landbrugsmæssig afrundet Undervisning, selvom Mænd som Konsulent *Larsen Ledet,* Overlærer *Oluf Hansen,* Lærer *Hammer* og flere har givet gode Eksempler

paa Ledelse af Aftenskoler, der har drevet det vidt med faglig Oplysning.

Jeg bekender mig ærlig til dem, der tror, at Aftenskolen skulde se det som en Hovedopgave at vække Lysten til Landbruget hos de Unge, og saa naturligvis lære dem alt det, der er muligt. Men der bliver nu en Gang snævre Grænser for, hvad der kan naas. Kunde man hjælpe til personlig Inspiration — give en Forberedelse til mere — var meget naaet.

Naar der maaske til sidst kan spørges: Hvorfor drage denne Sag frem her? kan der svares: Fordi der banker paa de landøkonomiske Porte et Ønske om Bistand — om et Samarbejde af alle gode interesserede Kræfter. Og selvom jeg ikke er stærkt autoritetstroende, er jeg dog ikke blind for, at den landbrugsfaglige Aftenskole kan faa Støtte ved landbrugsmæssigt at blive lyst i Kuld og Køn og ved at blive Genstand for Drøftelse i denne og lignende Forsamlinger.

II.

Af *H. Gejl Hansen*

Der udføres et ikke ubetydeligt landbrugsfagligt Oplysningsarbejde for Landboungdommen; Landbrugsskoler, Folkehøjskoler og Husholdningsskoler giver Undervisning til et stort Antal unge; desuden kan f. Eks. nævnes Landsudvalget for landøkonomisk Ungdomsarbejde, hvis Virksomhed tæller mange Deltagere, og Aftenskolerne, om hvis landbrugsfaglige Undervisning der i Øjeblikket er noget Røre, men som rummer store Muligheder. Hertil kommer Landbrugspressen, som de unge bør animeres til at følge med i, og endelig det store Arbejde, der — omend maaske mere i det stille — udføres inden for Landbo- og Husmandsforeningerne, ikke efter skarpt optrukne Linier, men idet man tager fat paa Opgaverne, som de melder sig liggende saa at sige lige uden for Døren.

Det er denne Form for Dygtiggørelse af Landboung-

dommen fra 14 Aar til op i 20'erne eller endnu længere op, jeg vil sige lidt om. Jeg skal kun nævne enkelte Emner, der kan tages op, og hvoraf en Del adskillige Steder er taget op; bl. a. nede paa min Egn har vi snart i mange Aar haft Arbejder i Gang mellem Ungdommen og Kredsene — og Opgaverne udvides stadig. Jeg skylder at tilføje, at naar dette Arbejde er kommet i saa god en Gænge og stadig kan glæde sig ved god Tilslutning, saa skyldes det i første Linie, at der altid har meldt sig unge, dygtige Landmænd til Tjeneste, sat sig i Spidsen derfor og ofret Tid og Evner. Det har været en vældig Støtte i Arbejdet.

For Husdyrbrugets Vedkommende skal jeg nævne Ordet »Staldvandringer« som analogt med de velkendte Markvandringer. Her er saa tænkt paa saavel Kvæg, Heste og Svin som paa Hønsene. Hvad der kan faas ud af saadanne Staldvandringer under kyndig Vejledning, behøver ikke her nærmere Udredning. Her kan ogsaa under sagkyndig Ledelse gøres opmærksom paa Fordele og Mangler ved Staldindretninger, og her er en god praktisk Landmand ofte ikke den daarligste Vejleder for de unges Staldvandringer, der i Sommertiden naturligvis kan forlægges til Marken, og vil danne et udmærket Supplement til Aftenskoleundervisningen angaaende Bedømmelse af Dyrene, Fodring, Malkning o. s. v. Noget, som unge Mennesker som Regel er stærkt optaget af, er Forspænding og Mønstring af Heste. Jeg kender Kredse af »unge Landmænd«, hvor Aarets Husdyrbrugsundervisning afsluttes med et veritabelt Dyrskue lagt til rette efter alle Kunstens Regler med Dommere og alt Tilbehør, og hvor de unge bedømmer de udstillede Dyr og æsker Præmie for Bedømmelsen. Disse Dyrskuer kan efterhaanden udvikle sig til at blive hele Folkefester. Jeg vil advare imod at gaa alt for vidt i saa Henseende.

Inden for Planteavlen er der ligeledes adskillige Opgaver. Der kan nævnes Pløjning. De fleste unge Mennesker vil gerne pløje, men det er slet ikke saa let at være en

god Plovmand, at indstille Ploven rigtig under de givne Forhold, lave en rigtig Opfuring og en rigtig Afpløjning af Ageren og i det hele holde en Fure pæn og lige. Den overlegne Plovmand vil altid være sikker paa Beundring; at dette Arbejde er af ikke ringe Betydning mellem Landmænd, fremgaar af en Udtalelse af en Gaardmand ved en Afslutningsfest for de unge: »Det er lige saa vigtigt at være en god Plovmand, som det er at kunne tynde Roer ud til den rigtige Afstand«.

Markvandringer er et udmærket Led i Undervisningen; her har man som ved Staldvandringerne hele det levende Materiale for sig; her kan spørges, og her kan svares, saa det huskes langt bedre end ved blot een Aftens Foredrag om de samme Ting. Lidt Undervisning i Botanik og Plantebestemmelse er et meget taknemmeligt Emne at tage op mellem de unge, saa de lærer de mest almindeligt forekommende Planter og deres særlige Krav til Vokseforhold at kende. De ældre kunde ofte godt trænge til at følge med i en saadan Undervisning.

Stilopgaver over enkelte Emner, der er gennemgaaet i Undervisningen, er slet ikke af Vejen, f. Eks. Tilrettelæggelse af Sædskifte med Motivering af, hvorfor det netop vælges saaledes, Betydning af Jordens Grundforbedring, Sædskiftets Græsmarker med Frøblanding. For Husdyrbruget maa ogsaa kunne lægges Stilopgaver af forskellig Art, som: Malkekvægets Fodring med Forklaring hvorfor saaledes, Svinefodring, Opdræt o. s. v. En Stilopgave som Slutning tvinger som Regel de unge til at følge bedre med i Undervisningen.

Konkurrencer har ikke noget helt godt Omdømme i vore Dage mellem honnette Folk. Der foranstaltes Konkurrencer i alt muligt, selv det mest intetsigende Pjank. Men Kappestrid er i sig selv noget godt og kan ikke helt undværes, heller ikke i Ungdomsarbejdet. De førnævnte Stilopgaver kan godt formes som Konkurrencer, hvor et godt Arbejde bliver belønnet. Bedømmelsen af Dyrene ved de foran nævnte Dyrskuer er jo ogsaa en Konkur-

rence. Roelugning og Roeudtynding egner sig udmærket som Konkurrenceopgaver; her kan de unge Piger gaa med, og de er ikke de daarligste i en Roemark. Af andre Konkurrenceopgaver kan nævnes Brugen af en Le; det er der ikke saa mange unge nu til Dags, der faar lært; ogsaa den før nævnte Pløjning egner sig godt dertil.

Der burde ved en Lejlighed som denne være en Kvinde til at tale om vor kvindelige Landboungdoms Dygtiggørelse, der jo ikke er mindre vigtig; en stor Del af denne Virksomhed vil sandsynligvis bedst egne sig for Kursus og Aftenskoleundervisning; jeg tør dog ikke her komme synderlig ind derpaa. Inden for et Hjem er der jo en Mangfoldighed af Opgaver for unge Piger. En god, forstaaende Moder eller Husmoder vil nok her være den unge Piges bedste Vejleder i de praktiske Ting; men mere sagkyndig Hjælp er alligevel paa mange Omraader nødvendig. En lille Stilopgave over et eller andet Emne kan godt tages med. Man maa ikke her glemme Øvelse i Husholdningsregnskab. Undervisning i Samaritergerning synes mig at ligge lige for i den unge Piges Dygtiggørelse, og det ligger mere for Kvinderne end for os Mandfolk at opofre sig for lidende Medmennesker.

Ja, hvorfor ikke gaa med ud i Mark og Stald? Det er vist slet ikke altid Ungdommens Skyld alene, at Malkning og adskilligt Arbejde i Marken ikke er fint nok for vore Dages unge Piger. Forældrene bærer en stor Del af Skylden. Vi har jo for nylig hørt fra Jylland, som adskillige Gange før, at Husets Døtre ikke alene skal kunne spille Klaver, de skal ogsaa som i gamle Dage kunne tage deres Tag i det daglige Arbejde i Mark og Stald. Her ligger et stort Oplysningsarbejde at udføre mellem den kvindelige Landboungdom.

Den gammeldags Husflid i Huggehus som inde i Stuerne maa igen komme til Ære, selv om det maa blive paa Bekostning af adskilligt andet, langt ringere Tidsfordriv for de unge. Mange Steder gøres et stort og godt Arbejde for denne Sag.

Der kunde nævnes mange flere Opgaver, men Tiden er ikke dertil; det er heller ikke nødvendigt. Kommer Arbejdet først i Gang paa en god Maade, saa melder Opgaverne sig efterhaanden af sig selv.

Det er blevet sagt, at der mangler Lærere i Ungdomsarbejdet. Det er muligt, denne Mangel føles andre Steder. Jeg har ikke mærket synderlig dertil, hvor jeg har min lille Virksomhed, og jeg tror, ærlig talt, ikke saa meget derpaa. Lærere fra Folkeskolen, Landbrugslærere, Konsulenter — kvindelige som mandlige — og mange Landbrugskandidater, som desværre ikke har tilstrækkelig Beskæftigelse, staar uden Tvivl rede ud over Landet til at være med i Arbejdet her, naar der bliver kaldt paa dem, og vi har mange yngre og ældre dygtige Landmænd og Landbokvinder, som allerede gør et godt Arbejde mellem Ungdommen, og flere er der, som vil melde sig, naar der bliver kaldt, og adskillige er der udenfor de her nævnte, som udmærket baade kan og vil være med i Arbejdet, naar blot der maa blive taget jævnt og ligetil derpaa og uden højere Maal end en god, sund Forberedelse til en grundigere Undervisning paa en Skole.

Man hører udtalt saa mange Bekymringer for den opvoksende Ungdoms Fremtid. Det ser jo i Sandhed heller ikke straalende ud for Landboungdommen saa lidt som for Ungdommen i andre Erhverv. Nu er der det at sige, at ingen har lovet, at det skal være let. Men jeg tror, at man i nogen Maade kan spare sig de mange Bekymringer, og det er jo slet ikke saa sikkert, at Ungdommen i det store og hele bryder sig saa svært meget om alt for megen Medynk fra de ældres Side. Og hvad bekymrer vi os for? Ingen tør jo alligevel med blot nogenlunde Sikkerhed spaa om Fremtiden for dansk Landbrug. Men vi maa hjælpe til at ranke Viljen og styrke Modet hos Ungdommen, det trænges der til enhver Tid til, og hjælpe og vejlede den paa bedste Maade. Jeg tror saa ogsaa, der er en saadan Ballast af god og sund Natur i

vor Landboungdom, trods Jazz, Biograf og anden Daarligdom, at den nok skal vide at indstille sig og bane sig Vej i Fremtiden, selv om Vejene i Øjeblikket ligger uklare. Først og fremmest maa vi da appellere til Landbohjemmene, som Ungdommen er betroet til. Hele det omfattende Ungdomsarbejde skulde nødigt resultere i, at Hjemmene skyder Arbejdet fra sig. Først naar Hjemmene i rigtig Forstaaelse gaar ind som det vigtigste Led i Ungdomsarbejdet, er vi inde i den rigtige Gænge. Der er saa meget, der i vore Dage gør Fordring paa Ungdommen; den trænger ogsaa til at være hjemme.

Den nuværende Ungdom skal blive dygtigere, end vi er, men hele vort Ungdomsarbejde maa ikke alene have den rent praktiske Dygtighed som Maal. Den ny Slægt skulde ogsaa gærne blive bedre Mennesker, end vi tør rose os af at være.

Og saa skal de unge ikke have Forestillingen om, at alting ydes gratis. De skal yde en vis Betaling; derved faar Undervisningen større Værd for dem.

Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs overordentlige Generalforsamling

den 22. Februar 1933.

Den ledende Præsident, Forpagter *Chr. Sonne*, bød paa Præsidiets Vegne Velkommen og udtalte følgende:

Vi samles her i Henhold til § 16 i vort Selskabs Love, som gør Lovændringers Vedtagelse betinget af, at saadanne, efter at være behandlet i et Bestyrelsesmøde, vedtages først paa den ordentlige Generalforsamling med simpel Stemmeflerhed og derefter paa en overordentlig Generalforsamling med mindst tre Fjerdedele af de mødte Medlemmers Stemmer.

Det er altsaa en saadan overordentlig Generalforsamling, som her afholdes, og ifølge § 13 i vore Love kræves ogsaa denne indkaldt med mindst 14 Dages Varsel. Den indvarsledes ved Bekendtgørelse i det Hefte af Tidsskrift for Landøkonomi, som udsendtes til Medlemmerne den 1. ds.

Jeg kan saaledes konstatere Generalforsamlingens lovlige Indvarsling, samtidig med at jeg henviser til,

at det Forslag til ændrede Love, hvorover der her er at stemme, slutter sig meget nær til det Forslag, som i afvigte November udsendtes til Selskabets Medlemmer.

at dette paa Selskabets Bestyrelsesmøde og Generalforsamling afvigte 16. December undergik enkelte Ændringer, for hvilke den da ledende Præsident, Professor *L. Frederiksen*, gjorde udførlig Rede, saaledes som dette er gengivet i det Medlemmerne den 1. ds. tilstillede nysnævnte Hefte af Tidsskriftet, samt

at Forslaget, som det nu forelægges, er vedtaget enstemmig saavel af Bestyrelsen som af den ordinære Generalforsamling den 16. December.

Under de anførte Omstændigheder skulde jeg tro, at man med mig vil være enig i, at det urimelige Besvær med Fore-

tagelse af skriftlig Afstemning kan og bør undgaas. (Ingen Indvending rejstes herimod).

D'Hrr. vil vide, at denne Generalforsamling agtes umiddelbart paafulgt af et Foredragsmøde med Forstander *H. J. Rasmussen* som Indleder. Til dette Møde er indbudt Gæster, som maa forudsættes fremmødt inden Generalforsamlingens Afslutning, hvilken det iøvrigt muligvis bliver nødvendigt at udsætte til efter Foredragsmødet. Her maa altsaa regnes med, at ved Afstemningens Foretagelse vil Kredsen ogsaa omfatte Ikke-Medlemmer.

Med dette for Øje — og idet jeg fra mine Landstingsdage mindes, at Stemmeafgivning i Tinget skete ikke ved Haandsoprækning, men ved at rejse sig — vil jeg bede vor forestaaende Afstemning foretaget saaledes, 1) at de Medlemmer, som stemmer for Forslaget, vil rejse sig; 2) at de Medlemmer, som stemmer imod Forslaget, vil rejse sig samt 3) at de mødte Medlemmer, som hverken ønsker at stemme for eller imod Forslaget, ogsaa giver Adgang til korrekt Optælling ved at rejse sig.

Som det vides, er Forholdet jo nemlig det, at saadanne Medlemmers neutrale Holdning og ikke afgivne Stemme registreres med samme Vægt som Afstemning mod Forslaget. Et mødt Medlem, som stiller sig neutral — eller maaske ligegyldig — overfor Forslaget, vejer altsaa realiter ved Afstemningen op med tre eventuelt for Forslaget varmt interesserede mødte Medlemmer!

Og skulde her saa være fremmødt Medlemmer, som ikke ønskes medregnede som mødte, vil jeg henstille, at disse — i hvert Fald under tredie Led af Afstemningen — tager Ophold i det tilstødende Lokale, altsaa uden for det Omraade, hvor Afstemningen foregaar. Dette dog kun under Forudsætning af, at der ikke kan raade Enighed om at simplificere Sagen saaledes, at kun de Medlemmer, der rejser sig ved tredie Led af Afstemningen, betragtes som saadanne mødte Medlemmer, der hverken stemmer for eller imod Forslaget. (Der blev herom ikke truffet nogen Aftale, men Problemet bortfaldt, idet mødte Medlemmer kun rejste sig ved de to første Led af Afstemningen: henholdsvis for og imod Forslaget).

Yderligere maa jeg bede d'Hrr., som ifølge vore Love raader over og ønsker afgivet mere end een Stemme, udtrykkelig at give Oplysning herom. Her er neppe et saa stort Tal af saadanne Medlemmer til Stede, at en korrekt Stemmeoptælling herved vanskeliggøres.

Under Henvisning til, at d'Hrr. Direktør *K. Dorph-Petersen* og

Professor *O. H. Larsen* ved vore forudgaaende Afstemninger over Lovændringer har fungeret som Stemmetællere, skal her foreslaas, at de to Herrer anmodes om atter ved denne Lejlighed at overtage Hvervet. (Hvilket vedtoges).

Saa ønskes endnu tilføjet nogle Bemærkninger, som gøres kortfattede med den tiltalende Mulighed for Øje, at det maatte kunne lykkes at faa Generalforsamlingen tilendebragt inden Foredragsmødet, saaledes at dennes Afbrydelse og Genoptagelse efter det sidstnævnte kunde undgaas.

Først skal her saa mindes om, at mellem de to Generalforsamlinger, paa hvilke Lovændringer skal behandles og vedtages for at træde i Kraft, kan der ikke foretages nogen Ændring i det af den første Generalforsamling vedtagne Forslag. Men lige saa lidt som dette kan ske m e l l e m de to Generalforsamlinger, lige saa lidt kan det ske p a a denne anden Generalforsamling, hvor der altsaa k u n kan stemmes om, hvorvidt Forslaget i den forelagte Skikkelse er at akceptere eller ikke. Kun til Forslaget, som det her er udformet, er der altsaa her at tage Stilling.

Endvidere vil det være d'Hrr. bekendt, at paa forskellige Stadier af Overvejelserne vedrørende Ændringer i Selskabets Love har der foreligget Ændringsforslag fra forskellig Side — fra Medlemmer, hvis Interesse for vort gamle Selskabs Tarv vi meget paaskønner, og Medlemmer, hvis værdifulde Medvirkning vi kun kan ønske Selskabet sikret ved Forfølgelsen af den Udvidelse af Selskabets Arbejdsopgaver, som er tilsigtet optaget og fremmet ved Samarbejde med gode Kræfter.

Den første Serie af Ændringsforslag stammer fra Forstander *N. Esbjerg,* som skitserede saadanne paa forrige Aars overordentlige Generalforsamling, og som derefter den 2. Juli indgav nærmere udformede Forslag, der drøftedes mundtligt først mellem Forstanderen og den ledende Præsident, Professor L. Frederiksen, og senere ved et Møde i Selskabets Lokale mellem Forslagsstilleren og Medlemmer af Selskabets Præsidium og Bestyrelse. Og Resultatet heraf har været, at der i det Forslag, som den 16. December vedtoges enstemmig af Bestyrelsen og Generalforsamlingen, er — og jeg tør sige paa mange Punkter — taget Hensyn til de af Forstander Esbjerg foreslaaede Ændringer.

Et andet indgribende Ændringsforslag er stillet af Professor *K. A. Bondorff.* Dettes Paapegning af, at der kunde komme Medlemmer ind i Selskabets Bestyrelse uden at være Medlemmer af Selskabet, er afværget ved det nu foreliggende Forslag.

Iøvrigt motiverede Professoren i sit indgivne Ændringsfor-

slag og uddybede yderligere paa Generalforsamlingen den 16. December Aarsagerne til, at han ønsker Spørgsmaalet om Lovændringer gjort til Genstand for yderligere Overvejelser, hvilket Ønske paa Generalforsamlingen støttedes ved Udtalelser af Kammerherre S. Scavenius. Det vil imidlertid erindres, at paa nævnte Generalforsamling vedtoges det at søge de af Bestyrelsen forelagte Lovændringer gennemført — med 50 mod 14 Stemmer.

Endelig skal nævnes det af Kontorchef *H. C. Larsen* indgivne Ændringsforslag, som fuldt ud toges til Følge, og hvis vigtigste Led er, at § 15 nu ikke nævner Organisationer, indtraadte i Samvirksomheden. Jeg tør tro, at denne Ændring betragtes som en Forbedring ogsaa af de to andre Herrer Forslagsstillere, som er imod de nu i Forslaget udformede Bestemmelser for en Samvirksomhed som den tilsigtede.

Vi har her et Hovedpunkt, som deler Anskuelserne. Maa jeg med Henblik herpaa først i al Almindelighed bemærke, at gennem en fleraarig Periode har nu Selskabets Ledelse — ud fra sit Ansvar for Selskabets Fremtid og ud fra et naturligt Ønske om at tilrettelægge en Ordning, der kunde skabe Ro om Selskabet og sikre det ønskelig gode Arbejdskaar — meget nøje overvejet og prøvet Lovændringsproblemet. Og man har fra alle Sider inden for Bestyrelsen været enig om — og Afstemningen paa den ordinære Generalforsamling gav Udtryk for Tilslutning hertil — at de udformede Lovbestemmelser paa god Maade tjener Selskabets Tarv. Det kan tilføjes, at allerede paa et tidligt Stadium af Overvejelserne har disse afprøvet Betænkeligheder vedrørende Selskabets vedtægtsmæssige Placering, saaledes som disse senere er kommen til Orde ved Generalforsamlings-Drøftelser af Forslaget, men med det Resultat, at de udformede Bestemmelser skønnes i behørigt Maal at sikre Selskabet Selvstændighed og Handlefrihed.

Og maa jeg dernæst sige til d'Hrr., som har ønsket Forslagets Bestemmelser om Samvirksomheden fjernet, at Bestyrelsen har ment det absolut rigtigt lov- eller vedtægtsmæssigt at angive Konturerne af det Fundament, hvorpaa den tilsigtede Samvirksomhed søges bygget op. Paa *det* Fundament indbyder vi alle gode Kræfter til et godt, loyalt og frugtbringende Samarbejde. Et saadant mener vi nemlig har bedst Udsigt til at lykkes, naar man fra alle Sider ved, hvad man gaar ind til, og naar det er ordnet saaledes, at det ikke bliver en tilfældig lille Kreds af Medlemmer, som paa en Generalforsamling kan træffe Bestemmelse om Samvirksomhedens Arbejdslinie, Økonomi samt om dens Repræsentation i Bestyrelsesraadet.

Det er muligt — skønt Præsidiet nu ikke har Øje derfor — at de her foreliggende Lovbestemmelser ved Anvendelse i Praksis viser sig behæftet med Mangler. Men i saa Fald gør jeg Professor Frederiksens Ord til mine, naar han paa Generalforsamlingen den 16. December erklærede, at Præsidiet da snarest vilde søge de paagældende Mangler afhjulpne.

Det bedste kan som bekendt være det godes værste Fjende. Som Forslaget nu foreligger, er det imidlertid mit oprigtige Haab, at det ikke skønnes at ligge s a a langt fra det bedste, at det findes betimeligt at stemme det ned.

Med disse Bemærkninger være hermed Forslaget anbefalet til Vedtagelse.

Professor *K. A. Bondorff* ønskede at bemærke, at af de to af ham i sin Tid indsendte Ændringsforslag til Love for Selskabet var kun det første behandlet paa sidste Generalforsamling (den 16. December 1932), hvorimod det andet af ham indsendte Forslag, der netop indeholdt væsentlige Ændringer til det Forslag, hvortil der nu skulde tages Stilling, ikke blev nærmere behandlet paa den ordentlige Generalforsamling.

Talerens Syn paa det fremsatte Lovforslag var ganske som fremhævet paa den ordentlige Generalforsamling, og han kunde ikke indse, at han der havde faaet Svar paa sit fremsatte Synspunkt lige saa lidt som noget Svar paa, hvorfor det skulde være nødvendigt at optage Bestemmelserne om Samvirksomheden i Selskabets Love. Det, den ledende Præsident i Dag havde anført, at det ikke kunde overlades til en tilfældig lille Repræsentation paa en Generalforsamling at træffe vigtige Afgørelser vedrørende Samvirksomheden, var ganske rigtigt, men det vilde dog ikke nødvendiggøre, at Bestemmelserne indgaar som en Bestanddel af Selskabets Love. Tal. havde meget nøje overvejet det foreliggende Lovforslag og var fuldkommen klar over, at man her paalagde Generalforsamlingen et Ansvar, men han maatte til Trods herfor henstille til Generalforsamlingen ikke at stemme for det Forslag til Love for Selskabet, som Bestyrelsen havde forelagt.

Professor Bondorff rettede det Spørgsmaal til Præsidiet, om det vilde være stridende mod Selskabets Love, at en saa vigtig Afgørelse, som her skulde træffes, Spørgsmaalet om en saa indgribende Lovændring, blev Genstand for en Urafstemning og ikke blev overladt til det Faatal af Selskabets Medlemmer, som kommer til Stede ved en Generalforsamling.

Kammerherre *S. Scavenius* kunde ganske slutte sig til Professor Bondorffs Indvendinger. Ogsaa forekom det ham, at man her foretog et mere radikalt Skridt, end det syntes nød-

vendigt. Med Vedtagelsen af det forelagte Lovforslag forandres ganske Selskabets Karakter; man afskaffer et tidligere Element: Landboforeningernes Repræsentation, og indfører et nyt Element, nemlig Konsulenter, Landbrugslærere og Blade foruden maaske en Del andre, som efterhaanden vil komme til. Man indfører dette fremmede Element, men man ved ikke, hvorledes det vil virke, og man kan ikke vide i Forvejen, om dette Element ikke efterhaanden vil vokse sig saa stærkt, at det fuldkomment tager Styret fra Selskabet. Som Professor Bondorff tidligere havde udtalt, burde man overveje den Ting engang endnu, inden man gik til et saa afgørende Skridt, som en Vedtagelse af Lovforslaget faktisk vilde være, nemlig en Forandring af hele Selskabets Karakter.

Godsejer, Dr. med. *K. A. Hasselbalch* omtalte den Henvendelse, der fra to Medlemmer var udsendt til i hvert Fald en Del af Selskabets Medlemmer med Opfordring til at give Møde ved denne overordentlige Generalforsamling, hvor der skulde behandles endelige Vedtægter for Selskabet, som ganske vilde forandre dets Karakter. Men det var jo netop det, man fra Forslagsstillernes Side meget ønskede. Efter Talerens Mening vilde en, ganske vist skarp, Karakteristik af Selskabet vise dette som en nærmest historisk Funktion, et Levn fra Enevoldstidens velvilligt godgørende Oplysningsbestræbelser over for »den usselige Bonde«. Der er heraf blevet tilbage en Virksomhed med en af Tidens Udvikling betydelig afgrænset Arbejdsmark. Set fra dette Synspunkt vilde det ikke være nogen Skade til, om denne Karakter i nogen Maade blev ændret. Inden for en Kreds af Medlemmerne ønskede man nu at forhindre, at dette skulde ske, og det maatte synes mærkeligt. Ganske sikkert havde vort kloge og dygtige Præsidium set rigtigt, naar det var gaaet varmt i Brechen for, at der kunde ske dette, at Landhusholdningsselskabet fik et nyt Ansigt. Man har fra anden Side udtrykt Ønsket om, at Landhusholdningsselskabet skulde virke i Retning af det svenske Landbrugsakademi, en højst fornem Institution med udpræget Stilfuldhed; men lægger man Haanden paa Tidens Puls, kan man ikke sige, at den Tid, vi lever i, kræver Stilfuldhed og Fornemhed; den kræver sagligt og fagligt Arbejde paa ligelig og kammeratlig Fod med Institutioner og Organisationer, som har lignende eller parallelt løbende Bestræbelser som Landhusholdningsselskabet.

Forpagter *Sonne* ønskede til Professor Bondorffs Spørgsmaal om, hvorfor Bestemmelser angaaende Samvirksomheden skal ind i Selskabets Love, at bemærke, at man dog maa vide,

hvad man gaar ind til; man skal være klar over, hvorledes hele det Fundament er tilrettelagt, hvorpaa Samarbejdet skal hvile. Der skulde ikke kunne være noget foregrebet herved, idet man ved Udformningen vedrørende Selskabets Ledelse har taget de fornødne Kauteler, saaledes at der er tilsikret Selskabets Bestyrelse al ønskelig Myndighed. Professor Bondorff havde endvidere henpeget paa Hensigtsmæssigheden af at gaa til en Urafstemning, her hvor det gælder saa vigtige Bestemmelser. Heri var Forpagteren ikke uenig med Professoren, men vilde have sat Pris paa, om man havde kunnet gaa til en Urafstemning om Spørgsmaalet, idet man saa utvivlsomt vilde have været videre fremme med Sagen. Men man maatte følge de Lovforskrifter, man har i de gamle Love, og deri er intet anført om Urafstemninger. Derfor har man været henvist til at benytte en Afstemningsmetode, ifølge hvilken et enkelt mødt Medlem, der maaske stiller sig fuldstændig passiv over for et Lovforslag, vil kunne opveje 3 Medlemmer, som har været varmt interesseret for Forslaget.

Det var ganske rigtigt, hvad baade Professor Bondorff og Kammerherre Scavenius havde udtalt, at Selskabets Stilling vil blive fuldstændig forandret, men Selskabet e r forlængst blevet et helt andet Selskab end det, vi ældre Medlemmer har meldt os ind i. Forpagteren havde meldt sig ind i Selskabet for 50 Aar siden og havde saaledes haft rig Lejlighed til at konstatere, hvor forandret Situationen var bleven siden den Tid, fordi Tiden og Udviklingen naturligt har medført en ændret Udformning af hele Landbrugets Organisation og medført, at en Del af Selskabets Arbejdsopgaver er blevet overført til disse nyere Organisationer. Men denne Reducering af Landhusholdningsselskabets Arbejdsopgaver har maattet medføre, at det har været nødvendigt at spejde ud efter nye tidssvarende Arbejdsopgaver. Dette vakte Tanken om at tilstræbe en udvidet Virksomhed i Oplysningens og Forskningsarbejdets Tjeneste.

Det var nu snart 6 Aar siden, at Spørgsmaalet om en paakrævet Nyorientering af Landhusholdningsselskabet blev rejst, idet daværende Medlem af Præsidiet, Kammerherre *N. Juel* og Forpagteren da optog Spørgsmaalet til indbyrdes Drøftelse. Man var paa det rene med, at der maatte findes nye Arbejdsopgaver, hvis Landhusholdningsselskabet skulde kunne tænkes videreført som fortsat Varetager af Landbrugets Tarv under saadan Form, at der ikke skete alt for stærkt Brud paa de hidtidige Traditioner. Sagen førtes frem for Bestyrelsen, hvor Tanken vandt Tilslutning, og hvor den var Genstand for meget

nøje Overvejelse og Prøvelse, baade i Bestyrelsen og i et dertil nedsat Udvalg.

Forpagteren sluttede sine Udtalelser med at citere de smukke Ord, som Kammerherre N. Juel ved sin Tilbagetræden fra Selskabets Præsidium havde udtalt i December 1931:

». . . derfor vil jeg selvfølgelig alligevel vedblive at følge Selskabet med min varmeste Interesse, og jeg vil gøre det ikke mindst, fordi Selskabet nu, saa vidt man kan skønne, staar overfor en Forandring. Det har været mig en Glæde at være med til at gøre Begyndelsen hertil, saaledes at det nu synes at skulle glide. Hvis det, der nu foreslaas, og som Bestyrelsesraadet i Dag har vedtaget, vedrørende Ændringen af Selskabet, gaar igennem, er jeg vis paa, at det vil blive til Gavn for vort gamle hæderkronede Selskab, og det ønsker vi allesammen dette Selskab, som gennem de mange Aar har været til stor Gavn for det danske Landbrug og derigennem for Danmark. Jeg er vis paa, at den Ændring, der nu vil finde Sted, vil være medvirkende til, at Selskabet endnu i mange Aar maa kunne fortsætte og være til den store velsignelsesrige Gavn, som det har været, det er der ingen, der mere end jeg ønsker«.

Forstander *N. Esbjerg* maatte fastholde, at hvis et Flertal i Bestyrelsen var imod det, vilde det være ugørligt for et enkelt Medlem at faa gennemført Ændringsforslag.

Naar den ledende Præsident fremhævede det Forhold, at et Medlem ved passiv Holdning over for et Forslag kan opveje 3 interesserede Medlemmer, hvorfor havde man da optaget den samme Bestemmelse i de nye Love?

Forstander Esbjerg paatalte endvidere, at der ikke paa et tidligere Tidspunkt — hvad der havde været rig Lejlighed til — var sket Henvendelse til flere Organisationer, der virker for Forskningen og Oplysningsarbejdet.

Professor *L. Frederiksen* gjorde opmærksom paa, at der var den Forskel paa det Ændringsforslag, der var forelagt for den overordentlige Generalforsamling i Fjor og det nu forelagte, at de indifferente (tilstedeværende »ikke-stemmende«) Medlemmer ikke medregnes. Professoren citerede Lovforslagets § 22, og herefter tillægges der ikke de indifferente Medlemmer nogen Vægt ved Stemmeoptællingen.

Forstander *Esbjerg* haabede ikke, at Præsidiet vilde beskylde nogle Medlemmer for at være indifferente, hvad angaar Selskabets Anliggender.

Professor *Frederiksen* ønskede med Hensyn til den Forandring, der vil ske med Selskabet, kort at bemærke, at det

netop var det afgørende ved Lovforslagets Udarbejdelse, at man under Hensyn til Selskabets Traditioner og med de færrest mulige Ændringer i de nugældende Love har søgt tilvejebragt en gunstig Stilling for Selskabet inden for Landbrugets Organisationer. Der er ganske rigtigt sket den Ændring, at Landboforeningernes Repræsentation er gaaet ud af Selskabet, men man kan vist have Lov til at sige, at Landboforeningerne ikke har præget Selskabets Virksomhed i de sidste 40 Aar, idet de siden 1893 har haft deres egen Fællesorganisation, som de har virket igennem. Man har ønsket at bevare den Kærne i Bestyrelsen, som bestod af de 22 direkte medlemsvalgte Bestyrelsesraadsmedlemmer, og denne Del af Bestyrelseraadet er fuldstændig uforandret. I Stedet for de 22 Medlemmer, der nu vælges af Landboforeningerne, foreslaas indsat Repræsentanter for visse landøkonomiske Statsudvalg med permanent Karakter og Repræsentanter for Fællesudvalget for Samvirksomheden. Vedtagelsen af det foreslaaede Ændringsforslag vilde derefter betyde, at 22 Bestyrelsesmedlemmer, valgt af Landboforeningerne, gaar ud, men i visse Tilfælde er disse Bestyrelsesmedlemmer egentlig kun Repræsentanter for een Landboforening i et Amt. De nuværende Landboforenings-Repræsentanter i Bestyrelsen har desuden selv været med til at vedtage Lovforslaget, hvad der kun kan tjene dem til Ære. Til den saaledes bevarede gamle Kærne i Bestyrelsesraadet kommer ialt 4 nye Medlemmer, idet de foreslaaede tilkommende Repræsentanter for permanente Statsudvalg og Fællesudvalg for Samvirksomheden i mange Tilfælde i Forvejen er Bestyrelsesmedlemmer. Skal der med Tiden indgaa flere nye Medlemmer i Bestyrelsen, er det Generalforsamlingen, der i hvert enkelt Tilfælde træffer Bestemmelse herom efter Bestyrelsens Indstilling. Hvilke andre nye Organisationer, der bliver deltagende i Samarbejdet, bestemmes ogsaa af Bestyrelsen, og er Selskabets Bestyrelse og Fællesudvalget for Samvirksomheden ikke enige, er det Generalforsamlingen, der træffer endelig Afgørelse. Landboforeningernes Repræsentation gaar ud af Selskabets Bestyrelsesraad, men dermed er ikke at forstaa, at Selskabet ikke ønsker Samarbejde med Landboforeningerne, tværtimod haaber man paa godt Samarbejde, men det maa paa den anden Side anses for ganske naturligt, at disse væsentlig maa virke ad helt andre Veje end gennem Landhusholdningsselskabet.

Lovforslaget sattes derefter under Afstemning; der stemte

f o r Forslaget 54,
i m o d Forslaget 7.

Det af Bestyrelsen fremsatte Forslag til Ændring af Landhusholdningsselskabets Love var herefter endelig v e d t a g e t.

Forstander *Esbjerg* ønskede Præsidiet til Lykke med Resultatet af Afstemningen og haabede, at det vilde blive til Held for Selskabet. Tal. var glad ved, at han i Fjor havde taget saa stærkt til Genmæle mod Forslagets Vedtagelse, det havde dog været medvirkende til, at Forslaget havde gennemgaaet en kritisk Revision i Aar.

Forpagter *Sonne:* Det er mig kært herefter at kunne konstatere, at det forelagte Lovændringsforslag er endelig vedtaget — et Resultat, som jeg tror vil hilses med Tilfredshed af det langt overvejende Flertal af Selskabets Medlemmer.

Med end større Glæde vilde jeg have hilst Forslagets endelige Vedtagelse, hvis det havde kunnet regnes vedtaget med enstemmig Tilfredshed. Dermed tør jo imidlertid ikke regnes; men Forstander Esbjergs nu fremsatte Bemærkning glæder mig, da den røber rimelig Afgrænsning af Utilfredsheden.

Baade dem, der er tilfredse, og dem, der ikke er tilfredse med den nu vedtagne Lovordning, vil jeg imidlertid opfordre til paa det saaledes givne Grundlag at mødes til et samdrægtigt, loyalt og godt Samarbejde med det Maal for Øje, at Landhusholdningsselskabet kan videreføre Virksomheden som dansk Landbrugs gode Tjener.

Hvis det saa, for at skabe et harmonisk Samarbejde med alle de gode Kræfter, som Selskabet ønsker taget i Brug, viser sig ønskeligt at foretage Ændringer i de nu vedtagne Love, saa drøfter og ordner vi dette, ledet af en fra alle Sider udfoldet Bestræbelse efter at ville det bedste.

Ved en saadan Enhedsfront, skabt ved en fælles Vilje til at tilstræbe det bedste, nærer jeg en sikker Forventning om, at der fremdeles vil kunne være forbeholdt vort gamle Selskab en betydningsfuld og frugtbringende Virksomhed som Led af dansk Landbrugs Organisation.

Maatte saa Fremtiden virkeliggøre denne Forventning!

†

Landbrugslærer

Otto Christensen.

(Født 13. Februar 1860. — Død 24. Februar 1933.)

Midt i sit Arbejde, pludselig og uventet, hjemkaldtes en af den danske Landbrugsskoles veltjente Mænd efter 50 Aars uafbrudt Lærergerning ved Tune Landboskole.

Otto Frederik Christensen var født i Kirke Stillinge i Vestsjælland og Søn af den kendte Bonde Jørgen Christensen, som, skønt han døde i en meget ung Alder, vandt sig Navn som Hovedmanden for Stiftelsen af Den sjællandske Bondestands Sparekasse.

Otto Christensens Livsløb formede sig enkelt og ligeløbende uden store Afvigelser fra den Bane, han som ung Mand kom ind i. Han var en af de mange Unge, der blev Elev paa Hindholm Højskole — denne mærkelige Skole, hvis Betydning paa saa mange Maader har kunnet spores indenfor den sjællandske Bondestand lige til vore Dage. Senere blev han Elev paa Tune Landboskole, gik derfra til Landbohøjskolen og kom straks efter at have taget Eksamen tilbage til Tune som Landbrugslærer — den Gerning, han med nogle faa Maaneders Afbrydelse varetog lige til sin Død.

Det er som Lærer ved denne Skole i et halvt Aarhundrede, at hans Navn og Livsvirke vil blive mindet. I *A. Svendsens* og *Christen Christensens* Manddomstid maatte Otto Christensen dele Lod med de øvrige yngre Lærere og efter ydre Bedømmelse staa noget i anden Række for de to Grundlæggere af Skolen, men navnlig paa Grund af A. Svendsens Sygdom var Otto Christensens Lærervirksomhed i Virkeligheden allerede den Gang omfattende og af stor Betydning for den Ungdom, der samledes paa Tune Landboskole. Senere, da han stod i sin fulde Kraft, havde han Lykke til ved sin særegne Begavelse og sin overordentlige Samvittighedsfuldhed at skabe sig en anerkendt Lærerposition. Hans Undervisning kunde være lidt springende, men var baaret oppe af Varme og Viden og stillede store Krav til Eleverne, fordi han selv var hurtig i Tankegang og i Stand til at faa de mange Enkeltheder med. Rammende er det blevet sagt om ham, at han i særlig Grad var de videbegærlige Elevers afholdte Lærer.

Han underviste i det lange Aaremaal i ret forskelligartede Fag, men det blev særlig Regning, Fysik, Kulturplanter, Plantesygdomme og Landbrugets Historie, der havde hans Interesse. Navnlig paa de to sidste Omraader havde han erhvervet sig en mere end almindelig Indsigt ved selvstændige Studier, og næppe nogen blandt Landbrugsskolernes Lærere havde Evne til som han at indsamle og tilegne sig historisk Viden om det danske Landbrug gennem Tiderne; han var ikke bange for at gaa til de originale Kilder. Desværre blev en stor Del af denne erhvervede Viden ikke nogen Sinde samlet til ei Hele af ham. Otto Christensen yndede at fæstne sine Optegnelser paa Smaalapper, og meget beroede paa hans fortrinlige Hukommelse. Han skrev imidlertid mange mindre historiske Artikler, og af større Afhandlinger kan nævnes en Bog om Tune Landboskole 1871—1921 samt forskellige Jubilæumsskrifter, bl. a. om Ramsø-Tune Herreders Landboforenings Virksomhed gennem 50 Aar. Et betydeligt Bidrag ydede han til Skildringen af Den sjæl-

landske Bondestands Sparekasses Historie. Han var Medarbejder ved Det danske Landbrugs Historie ved *K. Hansen* — et Afsnit om Jordbesiddelse er trykt — noget foreligger udarbejdet fra hans Haand, men desværre naaede han ikke at faa sidste Del af sine planlagte Bidrag færdig. Sammen med K. Hansen udarbejdede han »Landbrugets Kulturplanter«, der i en Aarrække var en af Landbrugsskolernes bedste Lærebøger. — Otto Christensen havde let ved at skrive, men hans vederhæftige og grundige Forarbejde tog ham Tid.

Otto Christensen medvirkede ved Stiftelsen af Danske Landboforeningers Frøforsyning. Han var i nogle Aar Formand for Planteavlsudvalget indenfor De tre Landboforeninger i Københavns Amt, og i en lang Aarrække sad han i Bestyrelsen for Den sjællandske Bondestands Sparekasse — et Hverv, han satte megen Pris paa, og som han i nogen Grad følte det som en sønlig Pligt at varetage. Dernæst var han i mange Aar Forretningsfører for Højskolers og Landbrungsskolers Understøttelseskasse. Det var de to sidste Virksomheder, der sammen med hans historiske Syssel særlig fyldte hans sidste Aar, da Lærervirksomheden var blevet noget begrænset. I nogle af hans Manddomsaar havde han en Del Foredragsvirksomhed udenfor Skolen, særlig af landbohistorisk Art.

Otto Christensen var en beskeden og tilbageholdende Natur — ingen Førerskikkelse, men derimod den uselviske Medarbejder i Landbrugsskolen. Med sjælden Pligtfølelse blev han sit Ungdomskald tro. Som han legemligt til det sidste var rank og spænstig, saaledes var han sjæleligt en lys og livsfrisk Personlighed, som det for Unge og Ældre var godt at møde. Han var et af de Mennesker, hvis Betydning for andre blev større, end det ydre set kunde synes. Han var dansk Landboungdom en god Mand.

N. Bredkjær.

Grosserer

J. Stilling-Andersen.

Den 18. Februar 1933 døde Smørgrosserer *Jacob Stilling-Andersen,* København, omtrent 75 Aar gammel. Hans Navn var velkendt og agtet saavel i Landbrugs- og Mejerikredse som indenfor Københavns Handelsliv.

Stilling-Andersen fødtes St. Hansdag 1858 i en vestjysk Bondegaard »Gammelgaard« i Ølgod Sogn, og han havde sin Rod i en Bondeslægt, der var ualmindelig kulturelt udviklet, og som tog levende Del i Datidens aandelige Rørelser, saaledes som disse ytrede sig igennem hele Højskolebevægelsen under Paavirkningen af Grundtvig, Kold, Schrøder o. m. a. aandelig højt begavede Mænds Førerskab, hvori ogsaa Stilling-Andersens Fader tog Del indenfor de Omraader, hvor han som Bonde virkede.

Paa dette Grundlag var da Stilling-Andersen ogsaa meget tidlig interesseret i alt, hvad der dengang rørte sig i Landbruget, baade aandeligt og materielt. I Slutningen af Halvfjerdserne lærte han Mejeribruget paa en Gaard ved Odder og blev her meget interesseret i alt, hvad der angik Mejeribrug, hvad der er let forstaaeligt, da det jo netop var i disse Aar, at Mejeribruget begyndte rigtig at fæste Rod og skyde sine Skud ud paa det brede Bondeland. Det var i de Aar, Centrifugen skabtes og bragtes frem til almindelig Anvendelse, hvorved alle — smaa saavel som store — Mælkeproducenter fik Mulighed for at udnytte deres Produktion.

Den rent landbrugsfaglige Oplysning blev ligeledes taget op i denne Periode, og i 1880—81 var den unge Stilling-Andersen Elev paa Tune Landbrugsskole, og her fik han den Undervisning, Oplysning og Paavirkning, som for stedse knyttede ham til det danske Andels-Mejeribrugs Udivkling.

I 1882 var Andelstanken saa vidt udformet i den almindelige Bevidsthed, at man enkelte Steder overvejede

at frugtbargøre den ogsaa for Mejeribrugets Vedkommende, og her meldte Stilling-Andersen sig til Arbejdet. Han fremsatte Forslag og Planer til Oprettelsen af et Mejeri i Hjedding ved Ølgod, som skulde drives efter et rent Andelsprincip. Hans Tanker vandt betydelig Tilslutning, men ogsaa adskillig Betænkelighed gjorde sig gældende. Stilling-Andersen overvandt denne Betænkelighed ved at købe Mælken fra flere Ejendomme til bestemt Pris og med den saaledes erhvervede Mælkemængde at gaa ind som Andelshaver i Mejeriet paa ganske samme Grundlag som de øvrige Andelshavere.

Mejeriet i Hjedding blev rejst, og Stilling-Andersen blev dets første Bestyrer og virkede som saadan et Par Aars Tid, saa vinkede andre Stillinger; først var han en kort Tid som Bestyrer paa Mejlby Mejeri ved Rødding og derefter indtil 1889 paa Nr. Nebel Mejeri. 1. Oktober 1889 overtog Stilling-Andersen Virksomheden som Konsulent for »Danske Landmænds Smøreksportforening« i København og virkede her i en Aarrække, indtil han startede sin egen private Smøreksportvirksomhed, der senere overgik til Aktieselskab, og som han ledede til sin Død.

Stilling-Andersen var en meget dygtig og retlinet Mand, der ved sin store Arbejdsevne og Interesse i Aarenes Løb skabte sig en anset Stilling indenfor Handelsverdenen, han var saaledes i mange Aar Medlem af Københavns Havnebestyrelse og sad iøvrigt inde med mange andre Tillidshverv. Sin Interesse og Kærlighed til dansk Mejeribrug slap han aldrig ligesaa lidt som Kærligheden til dansk Natur; han var bl. a. indtil sine sidste Aar en ivrig Jæger.

En varmtfølende, alvorlig og god dansk Mand er med ham gaaet bort, men alle vi, som kendte ham, vil bevare hans Minde i trofast Erindring.

A. P. Hansen.

Forpagter
J. Winkel.

Den 23. Februar døde fhv. Forpagter *Janus Winkel*, 88 Aar gammel. Den yngre Generation kendte vel ikke meget til Forpagter Winkel, og hans væsentligste Indsats i dansk Landbrugs Tjeneste ligger ogsaa en Del Aar tilbage. Winkels Navn vil dog altid blive bevaret som Ophavsmanden til Foderenhedsberegningen, idet han i 1880 i en af de Oversigter over Mejeribruget, som han i en Aarrække skrev i »Tidsskrift for Landøkonomi«, for første Gang foreslog som Maal ved Foderberegningen at benytte »Kraftfoderenheden«, som siden har udviklet sig til »den skandinaviske Foderenhed«.

Foruden sin litterære Virksomhed, der omfattede adskillige Artikler i »Tidsskrift for Landøkonomi« og »Ugeskrift for Landmænd«, udførte J. Winkel en dygtig og anerkendt Landmandsgerning som Forpagter af Avnsbjerg ved Kjellerup og Dybvad Hovedgaard.

Hofjægermester
Fr. Sporon-Fiedler.

Forhenværende Folketingsmand, Hofjægermester *Fr. Sporon-Fiedler* til Nordskov ved Ringe er død den 6. Marts i en Alder af 72 Aar. Sporon-Fiedler, der var Landbrugskandidat, var — efter nogle Aar at have været Forvalter paa forskellige Gaarde — i ca. 10 Aar Forpagter af Bonderup ved Ringsted; Nordskov købte han i 1900 og drev den til sin Død. Fra 1914 til 1924 var han Folketingsmand.

Gennem Aarene har mange Tillidshverv været Sporon-Fiedler betroet. Han var en virksom og evnerig Mand med et vindende Væsen og en livlig Aand, som han bevarede usvækket til sin Død, og trods det, at han i de sidste Aar var legemtlig svækket, drev han med Dygtighed og Interesse sit Landbrug.

Boganmeldelse.

Forsøg med Majsflager. Af Professor *Johs. Jespersen* og Assistent *U. A. Plesner;* **Fejlberegning til Forsøg med Majsflager.** Af Afdelingsbestyrer *R. K. Kristensen.* **Undersøgelser vedrørende nogle Fodermidlers Indflydelse paa Flæskets Kvalitet.** Af Professor *Johs. Jespersen* og Assistent *Fr. Haagen Petersen.* 149. Beretning fra Forsøgslaboratoriet. 8. Beretning om de af Forsøgslaboratoriet og »De samvirkende danske Andels-Svineslagterier« foranstaltede Fodringsforsøg med Svin. 142 Sider. (Aug. Bang, Kbhvn.).

Beretningen omhandler 2 forskellige Spørgsmaal og er delt i Afsnit A. og B. Til Afsnit A. er endvidere knyttet et særligt Afsnit om Fejlberegning til Forsøg med Majsflager.

Forsøgene med Majsflager (Cornflakes, Avezo) er gennemført paa Gaardene Faurholm, Linderumgaard, Grauballegaard og Krusaa Avlsgaard med 7 Forsøgsrækker à 60 Dyr. Hver Forsøgsrække omfatter 6 Hold à 10 Dyr. Hold 1 danner Normalholdet og er fodret med 50 pCt. af Kraftfoderet i Form af Majs. I Holdene 2—6 er al Majsen eller Dele deraf ombyttet med Majsflager. Der var 2 Spørgsmaal, man særlig tilsigtede at faa besvaret, nemlig: 1) Hvilken Foderværdi kan man tillægge Majsflager i Forhold til Majs? og 2) Hvilken Indflydelse har Majsflager paa Flæskets Kvalitet?

De 5 Forsøgsrækker har haft et normalt Forløb, medens de 2 har haft nogen Sygdom, hvorfor Opgørelsen af Forsøgene er foretaget i 2 Grupper, hvor de 5 Forsøg behandles for sig og de 2 for sig, idet Sygdommen ikke har skadet saa meget, at Forsøgene af den Grund maatte kasseres.

Gennem forskellige Tabeller ledsaget af oplysende Tekst ser man, hvorledes de forskellige Hold arter sig, og Slutresultatet viser, at 0,90 kg Majsflager rigelig dækker 1 kg Majs. Ved forskellige Beregninger kommer Forfatterne til det Resultat, at 0,85 kg Majsflager har samme Foderværdi som 1 kg Majs, det vil sige, at 0,80 kg Majsflager (Avezo) har samme Foderværdi som 1 kg Byg, nemlig 1 F.E.

Naar man saaledes har Majspris eller Bygpris og medregner Formalingsomkostningerne, kan man regne sig til, hvormeget det kan lade sig gøre at betale for Majsflager (Avezo). Med Hensyn til Indflydelsen paa Flæskets Kvalitet synes Majsflager ikke at differere fra Majsen.

Afsnit B. omhandler en hel anden Art af Forsøg, idet man herigennem har søgt at faa belyst Spørgsmaalet om de for-

skellige Fodermidlers Indflydelse paa Flæskets Kvalitet. I tidligere Beretninger er flere Fodermidlers Indflydelse paa Flæskets Fedme og dets Fasthed omtalt, derimod har Fodermidlernes Indflydelse paa Flæskets Farve, Smag og Lugt ikke tidligere været grundigt behandlet, og dette er jo en meget vigtig Side af Produktionen. Ledelsen har ogsaa forlængst haft Opmærksomheden henvendt paa dette Forhold, og der er til flere tidligere Forsøg knyttet Undersøgelser vedrørende Farve, Konsistens, Lugt og Smag. Grise fra Forsøg med proteinrige Kraftfodermidler er saaledes smagsbedømt som færdigbehandlet Bacon i England af »Danish Bacon Company«, ligesom Flæskets Fasthed ogsaa er bedømt for samtlige Grise.

Der gøres i Beretningen Rede for disse Undersøgelser, og Udfaldet kan resumeres i, at Skummetmælk med Hensyn til Smagen ganske afgjort er de forskellige proteinrige Kraftfodermidler overlegen, og det samme er Tilfældet med Hensyn til Flæskets Fasthed.

De egentlige Smagsforsøg, som er foretaget herhjemme, fandt Sted i Vinteren 1930—31 med Grise opdrættet paa Bjergbygaard. Der blev dannet 4 Hold à 10 Stkr., og disse blev fodret henholdsvis med Korn + Skummetmælk eller Korn + proteinrige Kraftfodermidler til Erstatning for Skummetmælken og et Hold, hvor der foruden Korn og Skummetmælk tillige daglig blev givet et Tilskud af Tran.

Ogsaa ved disse Forsøg viser det sig, at Skummetmælks-Grisene er de andre overlegne med Hensyn til Smag og Lugt.

Forfatterne resumerer de forskellige Undersøgelser vedrørende Foderets Indflydelse paa Flæskets Kvalitet i følgende:

At Flæsk af Svin, der har været fodret med Korn og Skummetmælk, er af bedre Kvalitet end Flæsk af Svin, der har faaet proteinrige Kraftfodermidler i Stedet for Mælk, og det gælder saavel med Hensyn til Flæskets Fasthed og Konsistens i det hele taget som for Lugten, Smagen og Farven.

At Fodring med kogte Kartofler har en gavnlig Indflydelse paa Flæskets Kvalitet. Saavel Konsistensen som Smagen og Farven paavirkes i heldig Retning.

At Fodring med Sukkerroer giver forholdsvis blødt Flæsk, men at Sukkeroer til Gengæld har en heldig Indflydelse paa Flæskets Farve. Flæskets Smag synes ikke at paavirkes af Fodring med Sukkerroer. Iøvrigt har Forsøgene vist, at Fodring med Roer giver tyndt Rygspæk, saaledes at mange af Grisene kommer i I og kun faa i III Klasse.

K. M. Jensen.

Træk af Udviklingen
af
Landbrugets Redskaber og Maskiner i Danmark,
særlig med Henblik paa Landhusholdningsselskabets Indflydelse derpaa.

Foredrag i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab den 8. Februar 1933 af Statskonsulent *Anton Christensen.*

I det 18. Aarhundrede fandtes ingen Konsulent i Landbrugsmaskiner. Bestillingen vilde iøvrigt have været let, thi Fagomraadet var meget begrænset. Af Spandredskaber brugtes kun Ploven (paa Sjælland tillige Krogen) og Harven; Tromlen fandtes endnu ikke paa enhver Gaard; desuden var der Vogne, undertiden Slæder samt Huggehusværktøj og Haandredskaber; egentlige Maskiner fandtes ikke. Gennem flere Hundrede Aar havde Hjulploven i næsten uforandret Skikkelse pløjet de danske Agre; den blev fremstillet af Bonden, en stedlig Husmand eller Haandværker og formedes noget forskelligt omkring i Landet, men overalt var det et primitivt Redskab, der udførte et tarveligt Arbejde og i Reglen var tung at trække; men den stillede ikke store Krav til Plovmandens Omsigt, hvilket antagelig var en medvirkende Grund til, at Bonden holdt saa trofast ved den.

Omkring Midten af det 18. Aarhundrede vaagner Interessen for forbedrede Plove. Den flanderske Stylteplov med tildannet Muldfjæl udvikledes videre i England, og efter at den skotske Urmager *James Small* — der er kaldt Svingplovens Fader — i 1763 havde oprettet en Plovfabrik i Berwickshire, kom der Fart i Fremstillingen af

Svingplove; foruden Small's kom den lettere Rotherham-Plov og senere Bailey's Plov.

I den meget vidtspændende Plan for Det kgl. danske Landhusholdningsselskab omtales en Række Formaal, som Selskabet skulde virke for. Planen omfattede næsten alle Virksomheder som Kunst, Industri, Haandværk, Land-, Have- og Skovbrug, Fiskeri, Handel, Videnskab m. m. Den var inddelt i 10 Punkter eller Klasser. Som Punkt 2 stod Landvæsenet omfattende tillige Jagt, Have- og Skovbrug. Punkt 7 var »Matematiske og mekaniske Konster saasom alle Opfindelser og Forbedringer af Maskiner og deres Forarbejdelser«. Af Selskabets mangesidige Virksomhed til det »Gemeene Beste« har dets Bestræbelser for Udbredelsen af forbedrede Agerbrugsredskaber været særlig mærkbare og frugtbringende.

Det var for Indførelse af den nye Svingplov, at Selskabets første Ledelse særlig satte ind. Man mente imidlertid, at den originale engelske Svingplov var for tung for de danske Heste, og da der i Falkensteen ved Tønsberg i Norge var fremstillet Plove efter engelsk Forbillede men lettere i Bygning, blev der i Efteraaret 1770 anskaffet 2 Plove derfra. Endvidere modtog Selskabet en anden norsk Plov fra Langesund samt en let skotsk Rotherham Plov; med disse 4 Plove og en sjællandsk Hjulplov til Sammenligning afholdtes Danmarks første Redskabsprøve.

Der udarbejdedes en Beretning, som begynder saaledes: »Torsdagen den 18de October 1770, Klokken 10 Slet om Formiddagen, var den af det Kongelige danske Landhuusholdning-Selskab anordnede Kommission, til at giøre Forsøg med Plove af adskillig Dannelse, forsamlet i Ryegaarden ved Veien til Bernstorff — —«

Der følger nu en Fortegnelse over Medlemmerne af Dommerkomitéen, som bestod af Landhusholdningsselskabets daværende Præsident, den retslærde *Martin Hübner*, Købmanden og Landmanden *John Brown*, der interesserede sig for Sagen og havde fremskaffet den lette

skotske Rotherham Plov, Bryggeren *Diderich Beckmann*, den dygtige Forvalter paa Bernstorff *Torkil Baden* og den lærde Bonde fra Gentofte *Hans Jensen*. Man fornærmer forhaabentlig ikke Præsidiet ved at udtale en svag Formodning om, at de to sidstnævnte antagelig har været de mest virksomme ved Bedømmelsen.

Der gaar en Højtidsfuldhed gennem Beretningen, som oplyser, at den første danske Plovprøve blev imødeset med almen Interesse, og at adskillige ansete Mænd har medvirket. Prøven vakte Opmærksomhed og maa nævnes som en landbohistorisk Begivenhed, fordi den danner Indledningen til den Kamp for Svingplovens Indførelse, som Landhusholdningsselskabet førte gennem to Menneskealdre. Prøveudfaldet var absolut i Svingplovens Favør og gav Anledning til, at Landhusholdningsselskabet lod uddele en Del af disse forbedrede Svingplove, af hvilke den første kom til den lærde Bonde i Gentofte.

Beretningen, der oprindelig uddeltes gratis og virkede som et Propagandaskrift for Svingploven, er i de forløbne halvandet Hundrede Aar blevet en boglig Sjældenhed; for nogle Aar siden blev den solgt til høj Pris ved Auktion over et Herregaardsbibliotek; nogen Tid efter fandtes den i et andet Godsbibliotek, som blev realiseret; Statskonsulent *K. Hansen* og jeg var Liebhavere; følgende Skriftens Ord: »Hvo som meget haver, ham skal meget gives«, gik Bogen til Lyngby. Det er vistnok den ældste Prøveberetning, som foreligger, men det er muligt, at Statskonsulent K. Hansen vil oplyse, at der fra Venezia, Leipzig og Frankfurt foreligger endnu ældre Skrifter, der med nogen Ret kan betegnes som officielle Prøveberetninger.

Landhusholdningsselskabet lod forskellige andre Steder foretage Plovprøver eller Forevisninger, uden at der foreligger nogen egentlig Bedømmelse. De Prøvemidler, man den Gang havde, var primitive og sparsomme; først i Begyndelsen af det 19. Aarhundrede erfarer man om Kraftmaalinger ved Plovprøver. I Adresse-Contoirets

Efterretninger for 11. Juni 1803 offentliggør Det kongelige danske Landhusholdningsselskab, at det den 17. Juni Kl. 4 Eftermiddag paa Veterinærskolens Mark paa Amager vil arrangere en Prøve for at undersøge forskellige Ploves Kraftforbrug.

Allerede i Adresse-Contoirets Efterretninger for 27. Juni meddeles Resultaterne af disse Forsøg, der vistnok blev ledede af Veterinærskolens Forstander, den flersidige Professor *Erik Viborg*. Det fremgaar af Beretningen, at der blev prøvet 13 forskellige Plove; Furens Dybde og Bredde saavel som Plovenes Kraftforbrug blev maalt baade i Pløjemark og i Grønsvær; det er en imponerende Præstation paa en Eftermiddag mellem Kl. 4 og 7, og saa hedder det endda, at Resultaterne er Middeltal af flere Observationer. Prøven var antagelig Hastværksarbejde, og Student *Christian Carl Plesner* (senere Skolelærer i Stenderup) fremsætter i September-Heftet af Nordisk Landvæsens- og Landhusholdningsmagasin for 1803 en Del kritiske Bemærkninger, hvori han bl. a. forsøger at omregne Kraftforbruget efter en ensartet Furestørrelse. Studenten er ikke bange for at regne med Brøk og finder bl. a., at en Plov fra Mattrup fordrer $18\frac{114}{143}$ Lispund Trækkraft.

Endskønt der allerede ved den første Prøve 1770 blev rokket ved Hjulplovens Enevælde, gaar det langsomt med Udbredelsen af Svingplove; de var dyre i Anskaffelse, vanskelige at styre, ligesom Bønderne fandt, at de engelske Svingplove var for tunge.

Den første rationelt konstruerede danske Plov blev 1815 fremstillet af Mekaniker *O. J. Winstrup;* den kunde dog bruges baade med og uden Hjul. Adskillige indførte eller efterlavede engelske Plove; bl. a. blev Baileys Plov efterlavet af Kammerraad *J. C. Drewsen,* Strandmøllen. Der kom efterhaanden et anseligt Udvalg af Plove, saa Landhusholdningsselskabet efter Etatsraad *Collins* Forslag besluttede at arrangere en Plovprøve, som under

Drewsens Ledelse afholdtes paa Strandmøllen den 12. April 1820.

50 Aar efter det første Fremstød førte Selskabet herved det andet større Slag for Svingploven. Beretningen er affattet af Kammerraad Drewsen og offentliggjort i »Nye landoeconomiske Tidender«, 2. Bind, 1820. Den indledes med et Vers af Schiller til Plovens Pris; jeg er ikke Dus med Schiller, og ligesom *Axel Henriques* skriver, at han har mange Ulighedspunkter med Goethe, kan jeg sige det samme m. H. t. Schiller og Goethe. Om Versets Oprindelse har jeg derfor søgt Oplysning hos Professor *Carl Roos,* der meddeler, at det findes i Schillers Oversættelse eller Bearbejdelse af den italienske Digter Carlo Gozzi's Drama T u r a n d o t. Det er en Hymne til Ploven og Fredens Sysler, idet Verset siger om Ploven:

Den Jordens Kreds har overvundet,
Den Livet gjør os jevnt og trygt;
De største Stater har den grundet,
De ældste Stæder har den bygt;
Men aldrig har den yppet Krige,
Og Byer ei i Aske lagt;
Lyksaligt nævnes maa det Rige,
Som grundede paa den sin Magt.

Jeg har en Gang tidligere fremdraget dette Vers, som da blev bemærket af en nu afdød Landbohøjskolelærer med Sans for Poesi — en Egenskab som ellers ikke blomstrer frodigt paa Bülowsvej — han gav mig Ret i, at det er vanskeligt fra disse Højder at stige ned og referere den tørre Kendsgerning, at der i Prøven deltog 5 Hjulplove, en brabandsk Stylteplov og 8 Svingplove, samt at Baileys og Winstrups Plov erklæredes for de bedste. Adskillige af Plovene var godt forarbejdede og udførte et tilfredsstillende Arbejde; Fremskridtene i Plovbygningen i de forløbne 50 Aar, siden 1770, er iøjnefaldende. Plovprøven paa Strandmøllen vakte ligesom Prøven 1770 megen Opmærksomhed; den overværedes af en talrig Forsamling, og blandt Beretningens Underskrivere finder man

adskillige af Landets bedste Mænd som *Jonas Collin, H. C. Ørsted, J. C. Drewsen, J. W. Hornemann, Bone Falch Rønne, L. Holmblad, Fr. de Coninck, O. J. Winstrup, C. Viborg* o. fl.

Mange Ting er ændret siden Plovprøverne 1770 og 1820, men der er noget, som staar fast; nu som tidligere finder man Landets bedste Mænd i Selskabets Præsidium, men medens Præsidenterne den Gang ved deres Navne og Nærværelse forlenede Prøverne med Autoritet, har senere Tiders Præsidenter ikke medvirket ved slige Lejligheder. Den forskende Aand grubler over, om Undladelsen skyldes, at Dommerhvervet senere blev anset for at være for beskedent til Præsidenterne eller disse selv følte sig for beskedne til at varetage Hvervet.

To af de Mænd, der staar under Beretningen fra 1820, var særlig virksomme for Forbedring af Landbrugsredskaber i denne Periode; det er Kammerraad J. C. Drewsen, som var Præsident i Landhusholdningsselskabet 1818—30, og Mekaniker O. J. Winstrup, der fik oprettet det første større danske Værksted for Tilvirkning af Agerbrugsmaskiner. Han udgav med Understøttelse af Landhusholdningsselskabet 1822—25 et anseligt Værk »Afbildninger og Beskrivelser af de bedste og nyeste Agerbrugsredskaber«. Winstrup betegner sig paa Titelbladet som »Mekanikus, Dannebrogsmand og Medlem af Det kongelige Landhusholdningsselskab«; fra 5. Hefte (1825) hedder det dog kun »Mekanikus og Dannebrogsmand«. Han og Kammerraad Drewsen førte for 112 Aar siden den mest saglige og udførlige Plovdiskussion, der forefindes i den danske Landbrugspresse. Hans Navn var i lange Tider erindret i Winstrupsvej, som gik fra Vesterbrogade mod Frederiksberg Allé hen over Marialysts Grunde, men 1898 blev Vejen omdøbt til Henrik Ibsensvej.

Hans Søn, den dygtige *Peter Joseph Winstrup,* havde ingen Efterkommere; men Datteren Oline, der 1851 blev gift med Handelsgartner *F. J. Koch,* fik i dette Ægteskab

3 Børn, af hvilke en Datter, Caroline Margrethe, der 1880 blev gift med Inspektør *Adolf Fogtmann,* har 7 Børn, saa den gamle Mekaniker gennem Datteren har flere direkte Efterkommere. Hos Familien Fogtmann opbevares en Portræt-Relief, som vi har laant til Fotografering.

Landbrugets Radioudvalg foreslog ifjor Statsradiofonien at lade holde et Foredrag om O. J. Winstrup i Anledning af 150-Aaret for hans Fødsel, men Forslaget blev ikke imødekommet.

De to Winstrup'ere, Fader og Søn, er originale og interessante Figurer i vor hjemlige Mekaniker-Verden. Den danske Industrihistoriker, Professor *Camillus Nyrop,* ofrede dem for 53 Aar siden en indgaaende Omtale, men han var ikke blevet opmærksom paa det Portræt-Relief, som findes hos Ingeniør Fogtmann. —

Med Plovprøven paa Strandmøllen sluttede de egentlige Redskabsprøver for en længere Periode; men Landhusholdningsselskabet søgte ad andre Veje at udbrede Kendskabet til forbedrede Agerbrugsredskaber bl. a. ved Afholdelse af Præmiepløjninger. Det var ogsaa nødvendigt, thi endnu omkring 1820 udgjorde Svingplovene kun ca. $^1/_{10}$ af det samlede Plovantal. Præmiepløjningerne blev afholdt efter Forslag af Kammerraad Drewsen for at overvinde Tjenestefolkenes Uvillie mod Brugen af de nye Redskaber og vække Sansen for god Pløjning ved at belønne de dygtigste Plovkarle. Belønningerne ansattes til 10—40 Rdlr., et i Forhold til Datidens Folkeløn meget stort Beløb, idet Præmiesummen kunde være 2—3 Gange Aarslønnen for en Karl. De store Præmier lokkede, og adskillige Plovmænd indfandt sig fra flere Miles Omkreds for at deltage i Konkurrencen.

Der foreligger her et interessant Minde fra denne Tid, nemlig Diplom fra Selskabets Præmiepløjning paa Kokkedal 1823, hvor *Niels Jensen,* der tjente i Hørsholm, fik 2. Præmie og et Beløb paa 30 Rigsdaler Sedler. Diplomet er undertegnet af de tre Præsidenter A. S. Ørsted, J. C. Drewsen og Jonas Collin, Navne, der for lange Tider vil

mindes i det danske Samfund. Det 110 Aar gamle Aktstykke er særdeles godt bevaret; det er velvilligst udlaant fra Dansk Landbrugsmuseum; naar jeg har foranlediget det sat i Glas og Ramme, er det ikke et tilsnigende Forsøg paa Okkupation, men Udtryk for Ønsket om fortsat at bevare Diplomet med dets ærværdige Segl.

Fra 1820 til 1843 lod Selskabet arrangere 43 Præmiepløjninger, af hvilke de første 11 afholdtes paa Sjælland, de senere i Jylland og paa Lolland-Falster.

Paa Fyn oprettedes »Selskabet til Fremme for udvidet Brug af Svingplove«, som lod arrangere Præmiepløjning.

Man maa i flere Henseender beundre vore Forfædres Dygtighed, bl. a. den Komité, som magtede at arrangere Præmiepløjningen i Aar for 100 Aar siden paa Maribo Ladegaard, hvori deltog 72 Plovkarle. Jeg har medvirket ved en Præmiepløjning paa Christianslund ved Bogense; vi havde nok at gøre, endskønt der kun var 12 Deltagere.

Flere af de provinsielle økonomiske Selskaber og Landboforeninger, som stiftedes i første Halvdel af forrige Aarhundrede, arrangerede ligeledes Præmiepløjninger, der ofte fik Støtte fra Landhusholdningsselskabet; den sidste Præmiepløjning, som Selskabet understøttede, foranstaltedes 1859 af den mellemslesvigske Landboforening.

Præmiepløjningerne havde ikke blot Betydning som Opmuntring og Belæring for de direkte Deltagere, men de samlede mange Mennesker, der interesseret fulgte Arbejdet; undertiden forevistes andre nyere Redskaber og Maskiner, saaledes fremvistes Svenskharven første Gang her i Landet ved en Præmiepløjning paa Nislevgaard 1839.

Ved en Præmiepløjning 1821 paa Lykkensgave forevistes første Gang Freeborns Plov, der samme Aar var indført af Landhusholdningsselskabet fra Firmaet Wood & Freeborn i New York. Sammen med Winstrups og Baileys Plove tjente den lille, lette Freeborns Plov som

Det Kongelige Landhuusholdnings-Selskabs Præsidenter

gjøre vitterligt, at ved den af Selskabet, til Opmuntring for dygtige Pløiere, foranstaltede Præmie-Pløining den 8de October dette Aar, paa Kokkedals Mark ved Hirschholm, mødte Niels Jensen, tjenende hos Bestyrerholder Hans Larsen i Hirschholm, med Svingplov og to Heste. Det ham ved Lodtrækning anviste Stykke Jord, pløiede han saa vel, baade i Henseende til at styre i en lige Linie, og til at lægge Pløistrimlen rigtig, at ham, i Betragtning deraf, af de udnævnte sagkyndige Mænd eenstemmigen blev tilkjendt Præmien Nummer 2 eller Tredive Rigsbankdaler i Sedler.

Til hans Anbefaling meddeles ham derfor dette Beviis.

I det Kongelige Landhuusholdnings-Selskab, den 10de October 1823.

Peter Drewsen Conn.

Hald
Sec.

Diplom for Præmiepløjningen paa Kokkedal 1823.

Model for de Plove, der i de følgende Aartier fremstilledes mere eller mindre fabriks- og haandværksmæssig omkring i Landet. Navnlig i 1830'erne virkede Selskabet for Oplæring af Hjulmænd og Smede og forsynede dem med Materiale til Plovene; der udsendtes dygtige Smede for at lære de stedlige Haandværkere at istandsætte de nye Redskaber og særlig at beslaa Plove. Lidt før Midten af forrige Aarhundrede — efter 70—80 Aars Virksomhed — var Landhusholdningsselskabet endelig ved Maalet. Svingploven var indført og havde fortrængt Middelalderens Hjulplov, der med en vidunderlig Sejghed hang fast ved den danske Bonde og den danske Jord. Svingplovens Indførelse blev Landhusholdningsselskabets første og store Indsats.

I et Tilbageblik ved Landhusholdningsselskabets Hundredaarsfest skrev Kaptajn *J. C. la Cour,* at Svingplovens Indførelse var et Fremskridt, som kan nævnes ved Siden af Fællesskabets Ophævelse, og den danner sammen med dette de to vigtigste Begivenheder i vort Agerbrug siden Midten af forrige Aarhundrede. Betydningen heraf var ogsaa indset fra Selskabets Stiftelse; en af de første Præsidenter, den retslærde, Folkeretslæreren *Martin Hübner* udtaler ved sin Afskedstale 1774, at »Selskabets Arbejde for Plovens fordelagtige Forandring hører til dets vigtigste Handlinger«, og han udvikler videre, hvilken Betydning det vil have, naar der med de forbedrede Plove kan spares 50 000 Heste og 25 000 Mennesker; dens Værdi falder enhver i Øjnene, slutter Hübner.

Forinden Selskabets fortsatte Virksomhed paa Maskinvæsenets Omraade behandles, vil det maaske være betimeligt at omtale de danske Redskabsprøver, som indtil for knap 20 Aar siden var underlagt Landhusholdningsselskabet.

Med Landmandsforsamlingerne begynder Udstillinger af Redskaber og Maskiner, som i Reglen blev underkastet en Bedømmelse og Præmiering; denne hvilede dog ofte paa et spinkelt Grundlag, og ved Forhand-

lingerne paa Landmandsforsamlingerne i 1860'erne udtaltes Ønsket om at faa iværksat virkelige Prøver i Tilslutning til Landmandsforsamlingernes Maskinudstillinger. Ved et Møde paa Landbohøjskolen 1871 blev det besluttet at afholde Landmandsforsamling i Nykøbing Falster 1872 og i Tilknytning til denne og de følgende Landmandsforsamlinger at afholde Prøver med enkelte Redskabs- og Maskingrupper. Hermed indledes de regelmæssig tilbagevendende Redskabsprøver ved Samarbejde mellem Landhusholdningsselskabet og Landmandsforsamlingernes Maskinkomité. Ligesom i Landhusholdningsselskabets første Dage begyndtes der med en Plovprøve, og gor første Gang anvendtes en selvskrivende Kraftmaaler, fremstillet af Vægtfabrikant *W. J. Berg* og af Mekaniker *P. J. Winstrup,* Søn af O. J. Winstrup; den benyttedes ved alle Landmandsmødernes og Landhusholdningsselskabets Prøver indtil Aarhundredskiftet og enkelte Steder i Udlandet, bl. a. paa Prøvestationen i Halle. En italiensk Ingeniør *Federigo Giordano* studerede Maaleapparater ved forskellige Prøvestationer. Resultatet blev 1906 et anseligt Værk, hvori han udførlig omtaler Berg-Winstrups Kraftmaaler, som han finder saa interessant, at den pryder Bogens Titelblad.

Kraftmaaleren blev som sagt anvendt ved Prøverne, men den hørte til i Landbohøjskolens Samling; naar den en Gang imellem kaldtes hjem til Skolen, brugte den høflige Professor *Maar* Vendingen: »Maa vi faa Lov at laane vor Kraftmaaler«.

1874 prøvedes Mejemaskiner, 1875 Slaamaskiner, 1878 Hestegange samt Tærske- og Rensemaskiner forud for Landmandsforsamlingen i Svendborg, 1883 Saamaskiner og Centrifuger, 1892 Mejemaskiner og Selvbindere og 1893 Petroleumsmotorer. I denne 20-aarige Periode blev der altsaa foretaget Prøver med flere Aars Mellemrum.

Maskinudviklingen var imidlertid saa rivende, at der ønskedes hyppigere Prøver, og paa Foranledning af Redskabskomitéen for Landmandsforsamlingen i Randers

indgav Landhusholdningsselskabet i 1892 til Indenrigsministeriet et Forslag om Statstilskud til Afholdelse af aarlige Prøver. Forslaget tiltraadtes, og fra 1892—93 blev der aarlig bevilget 5000 Kr.

Landhusholdningsselskabet paatog sig Ledelsen og den nærmere Ordning af disse Prøver, som blev underlagt et Maskinudvalg, hvis Formand var en af Præsidenterne; i den forløbne Tid har Kaptajn *J. C. la Cour,* Hofjægermester *F. Friis,* Professor *Th. R. Segelcke* og Kammerherre *C. Bech* beklædt denne Post. Selve Prøverne blev forestaaet af Dommerudvalg, der nedsattes for hver Hovedprøve. Der blev præget en Medaille, som efter Dommernes Indstilling kunde uddeles som Anerkendelse for de bedste Maskiner. I de kommende 22 Aar foretoges Arbejdsprøver med de fleste Redskabs- og Maskingrupper, og der udarbejdedes en Praksis, som i det væsentligste følges den Dag i Dag.

Samtlige Beretninger om Redskabsprøver fra 1872 til 1913 er offentliggjort i »Tidsskrift for Landøkonomi«; de første 8 findes tillige i Beretningerne fra Landmandsforsamlingerne. Maskinudvalget udgav alene 30 Beretninger, af hvilke de fleste udsendtes i Særtryk.

Skulde der nævnes en enkelt Mand, som har været særlig virksom og præget Prøverne, maa det blive Forpagter *F. Bokelmann,* Nørregaard; han var Dommer allerede ved Plovprøven 1872 og gennem 30 Aar den drivende og ledende Kraft ved de danske Redskabsprøver, som han ofrede en levende Interesse og et betydeligt Arbejde. Han havde praktisk Sans, god Indsigt, robust Arbejdsevne, godt Humør og drastisk Udtryksform, saa han kunde nikke genkendende til de Gloser, som vækker Sensation i »Pygmalion«. Den djærve Form blev dog tilbageholdt ved Affattelsen af Beretningerne og Foredragene her i Selskabet. Som Anerkendelse for hans 30 Aars dygtige Virksomhed hædrede Landhusholdningsselskabet ham ved en Fest den 7. Juni 1902 og tildelte ham det første Sølvbæger. Ved samme Lejlighed udgav Selskabet i

Landboskrift-Serien en Oversigt over de danske Redskabs- og Maskinprøver, affattet af *Emil Jørgensen,* der en Aarrække var Medhjælper ved Maskinudvalgets Prøver. Bokelmanns Biografer nævner ombyggelig — til Glæde for Landbohøjskolen — at hans Interesse for Maskinvæsen vaktes, og hans Indsigt uddybedes, medens han var Assistent ved Landbohøjskolen, hvor han afløste *J. C. la Cour,* der ogsaa var meget virksom ved Redskabsprøverne. Bokelmanns Interesse for Mekanik var dog behersket; han købte ikke alle de nye Maskiner, han traf paa; han indskrænkede sig til at prøve dem; Nørregaard var veldrevet, men ikke hvad Englænderne vilde kalde en mechanical farm.

Af andre, der gennem en Aarrække har medvirket ved Prøverne, kan nævnes Godsinspektør *Tilemann,* Landstingsmand *Breinholt,* Gaardfæster *Laub,* Proprietærerne *Soph. Friis, N. Jacobsen* og *N. Willemoes,* Konstruktør *L. C. Nielsen* o. fl. *H. F. C. Dencker,* der 1890 ansattes som den første Statskonsulent i Maskinbrug, har saavel som Efterfølgeren *C. V. Birk* selvsagt ogsaa medvirket ved Prøverne og Beretningernes Affattelse.

Ledelsen af de danske Redskabsprøver var Landhusholdningsselskabets anden og betydningsfulde Indsats for Maskinvæsenets Udvikling; skønt der arbejdedes under beskedne Vilkaar, erhvervede Maskinudvalget sig en betydelig Autoritet. Fabrikanter, Handlende og Landmænd tog i høj Grad Hensyn til Resultaterne fra Prøverne, som navnlig fik en mærkbar Indflydelse paa Retningen og Udviklingen af vor hjemlige Fabrikation af Plove, Radrensere, Saamaskiner og Tærskemaskiner.

Andre Landbrugsorganisationer ønskede at være med i dette betydningsfulde Arbejde, og efter en Del Forhandling blev der foreslaaet Nedsættelse af et nyt Udvalg til at forestaa de offentlige Redskabsprøver. Udvalget fik Repræsentanter for Landhusholdningsselskabet og de øvrige landøkonomiske Hovedorganisationer, men Landhusholdningsselskabets skiftende Repræsentanter har hid-

til været Formænd for Statens Redskabsudvalg, der virker i direkte Fortsættelse og paa tilsvarende Maade som Landhusholdningsselskabets Maskinudvalg, der ophævedes 1. April 1914.

I den kortfattede Oversigt, der nu skal gives vedrørende Udviklingen af Redskaber og Maskiner, maa vi atter tilbage til Plovene.

Paa Grundlag af Freeborns, Winstrups og Baileys Plov udvikledes en forholdsvis let, handelig dansk Svingplov; den var noget snæver i Foden, gav altsaa smal Furebund, og det var maaske af denne Grund, at mange Plove — navnlig paa Bondegaardene — var indrettede til, at Plovmanden kunde gaa paa Land; disse »Landplove« har holdt sig flere Steder ind i dette Aarhundrede. Iøvrigt varierede Svingplovene omkring i Landet; de gik under forskellige Betegnelser opkaldt efter Konstruktøren, Smeden eller Fabrikationsstedet, som Winstrups Plov, Frederiksværk-Ploven, Frederik Jørgensens Plov, Meldahls Plov, Skovlunde Plov, Morsø Plov o. fl., men som Helhed anvendtes Plove, der var fremstillet her i Landet; ved Prøven 1872 deltog 42 Plove, af hvilke Størstedelen var forfærdiget af danske Smede.

I 1870'erne begynder Indførslen af amerikanske Plove, som omkring Aarhundredskiftet vinder betydelig Udbredelse, men de bliver lidt efter lidt efterlavet af danske Smede. Derimod er tyske Plove som Rud. Sacks, der vandt Indpas omtrent samtidig med de amerikanske, ikke efterlavet her i Landet.

Landhusholdningsselskabet søgte at retlede Landbruget i Valget af Plove indenfor det store og forskelligartede Udbud, der navnlig raadede en halv Snes Aar før og efter Aarhundredskiftet, og som havde Karakter af et Kaos.

Da de statsunderstøttede Prøver begynder og henlægges under Landhusholdningsselskabets Maskinudvalg, følte dette som sin første og vigtigste Opgave at undersøge Plovene og iværksatte en Prøve med Dobbeltplove og Universalplove i Stevns 1893. Af de 36 Dobbeltplove

og 19 Universalplove, som anmeldtes til Prøven, var kun 2 af dansk Fabrikat, nemlig fra *P. Nielsen*, Hillerød. Ved den følgende Prøve 1916 var de fleste Dobbeltplove af dansk Fabrikat, og Dommerne fremhævede, at de arbejdede lige saa godt som de fremmede.

De amerikanske Svingplove havde imidlertid faaet en saadan Udbredelse, at Masinudvalget i 1895 iværksatte en Prøve med disse. Her møder for første Gang *A. Jacobsen*, Fraugde, med to efterlavede amerikanske Svingplove og hjembringer en Bronzemedaille. To Aar efter blev de i 1895 anerkendte amerikanske Plove sammenlignede med 17 af de mest brugte danske Plove, der, indsamlede fra forskellige Egne af Landet, var et fuldgyldigt Udtryk for de anvendte Plovtyper. De amerikanske Ploves fortrinlige Egenskaber blev atter konstateret, men desuden var det godtgjort, at der ogsaa her i Landet kan fremstilles gode Plove, og med Fraugde-Fabrikken som Forbillede optager nu en Række danske Smede og Fabrikker Fremstillingen af Plove efter amerikanske Modeller. Nye originale Mærker kommer til, saa Maskinudvalget finder det fornødent at arrangere en Konkurrenceprøve med amerikanske Plove og Efterligninger heraf. Med en Tilslutning af over 50 Plove afholdtes Prøven paa Egeskov 1904. »Fraugde« fik sammen med »Albion« Sølvmedaille af 1. Klasse, en Række originale amerikanske Plove fik Sølvmedaille af 2. Klasse og nogle dansk-amerikanske Plove Bronzemedaille. Nu var de dansk-amerikanske Plove altsaa anerkendte ved Prøverne; de er blevet det i Praksis og har bevaret deres Renommé.

Omkring Aar 1800 forekom af Harver kun den saakaldte Dansk-Harve, der endda ingenlunde fandtes paa hver Gaard, og ofte var den helt eller delvis forsynet med Trætænder.

Under det fremmede Navn Extirpator indførtes i Begyndelsen af det 19. Aarhundrede en svær Harve eller Grubber; den blev varmt anbefalet af *Albrecht Thaer*, hvis begejstrede Elev og Oversætter Kammerraad Drew-

sen allerede før 1804 brugte Extirpatoren paa sin Gaard i Smidstrup. Drewsen virkede ihærdigt for Udbredelsen og opfordrede Brugere til at meddele deres Erfaringer; disse kommer ogsaa i »Landoeconomiske Tidender« for 1815 med begejstrede Udtalelser om »dette herlige Redskab«. Af Amtsbeskrivelserne fra Midten af 1820'erne til Begyndelsen af 1840'erne fremgaar det dog med Tydelighed, at Extirpatoren, Skarifikatoren og andre afvigende Harveformer kun fandtes paa enkelte Herregaarde, Præstegaarde og hos Landmænd uden for Bondestanden — en Vending, der ofte forekommer i den ældre Litteratur.

Der er næppe noget Agerbrugsredskab, som har faaet en saa hurtig og almen Udbredelse som Den svenske Harve, der indførtes til Danmark af Etatsraad *N.E. Hofman (Bang),* Hofmansgave, og som allerede nævnt forevistes første Gang ved en Præmiepløjning paa Nislevgaard 1839.

Ved den 3. danske Landmandsforsamling i Aarhus 1847 lovpriste Proprietær *Lacoppidan,* senere Overlærer paa Næsgaard, Svenskharven i høje Toner og tilføjede: »I min Egn er dens Brug saa almindelig, at næsten enhver Bonde benytter den til Vaarsæden«.

Landhusholdningsselskabet var selvfølgelig ogsaa opmærksom herpaa og uddelte i 1840'erne adskillige Eksemplarer. Svenskharven ændrede fuldstændig Jordbehandlingen, idet den traadte i Stedet for Ploven til Foraarsbearbejdningen. Den blev ikke forbeholdt de større Gaarde og fremmeligste Bønder, men fandtes omtrent paa enhver Gaard. Den var i sidste Halvdel af det 19. Aarhundrede den mest benyttede Harve til grundigere Jordbearbejdning, og det var i mange Tilfælde med Urette, at den omkring Aarhundredskiftet blev kasseret efter to Menneskealdres god Tjeneste i dansk Jordbrug.

Foghs Patentharve var en forbedret Svenskharve; der udgik ialt ca. 5000 Patentharver fra Foghs Værksted, saa de fik aldrig almen Udbredelse paa Bondegaardene, men med Rette blev gamle Niels Jensen Fogh

hædret af Landhusholdningsselskabet for sine ihærdige Bestræbelser til Harvernes Forbedring.

I sidste Fjerdedel af Aarhundredet fremkom Sæddækkeren og anvendtes navnlig til Nedfældning af Vaarsæd; det er en Harve, som udfører et regelmæssigt Arbejde, og det var utvivlsomt med Urette, at den saavel som Svenskharven omkring Aarhundredskiftet fortrængtes af den alt besejrende Fjedertandsharve eller Kultivator, som i dette Aarhundrede har været den mest anvendte Harve. I den sidste halve Snes Aar er der dog adskillige, som indser, at Kultivatoren kan misbruges, og Redskaber af Sæddækker- og Svenskharve-Typen vinder atter frem.

Endskønt Pastor *Lasson,* Sæby, allerede for 130 Aar siden anbefalede at harve Vaarsædmarken efter Tromling, er det dog først i dette Aarhundrede, at Ukrudtsharven er kommet nævneværdig i Brug.

Fra gamle Billeder, Landsbyvedtægter o. lign. faar man Oplysning om, at Tromlen hist og her er benyttet i Aarhundreder, men den var ingenlunde ligelig udbredt, og flere Steder i Jylland var Tromlen ikke kendt i Begyndelsen af det 19. Aarhundrede. Endnu hen imod Midten af Aarhundredet var Tromlen sjælden i Vesteregnen, fordi der savnes Træ. I Østjylland dannedes Tromlelaug. Fra Thy og den vestlige Del af Vendsyssel meddeles, at der hist og her bruges Tromle med Bul af en Mast fra et strandet Skib. Stang-, Ring- og Cambridge-Tromler fremkommer først efter Midten af forrige Aarhundrede.

I Marts 1868 holdt J. C. la Cour Foredrag her i Selskabet om »Jordens Dyrkning med Dampkraft«, og Aaret efter forevistes den første Dampplov i Arbejde paa Nørre Fælled i Tilknytning til Landmandsforsamlingen i København 1869; den solgtes til Etatsraad *Jørgensen,* Søllestedgaard, der altsaa var den første danske Landmand, som behandlede sin Mark ved Dampkraft. Der kom senere Dampplove til Knuthenborg og

Sukkerfabrikkernes Gaarde, hvor der endnu omkring Aarhundredskiftet blev dampgrubbet.

Kammerraad J. C. Drewsen og Kammerherre Fr. Juel, Taasinge, var virksomme Banebrydere for landøkonomiske Fremskridt i første Fjerdedel af det 19. Aarhundrede. Kammerherre Juel var antagelig den første, som i større Praksis anvendte Saamaskiner, idet der allerede 1803 blev anstillet Forsøg med Cooks Saamaskine, om hvilken der foreligger en udførlig Beretning, men iøvrigt var Saamaskinerne ret sjældne indtil Midten af Aarhundredet, men nu kommer Allerup, Odense, og A. C. Rasmussen, Stubbekøbing, med deres Maskiner, som i Perioden 1850—80 anvendtes paa de fleste Herregaarde. I sidste Fjerdedel af Aarhundredet fremkommer Bredsaamaskiner fra Hillerød og Holeby, som navnlig anskaffedes til Bondegaardene. Radsaaningen blev forholdsvis sent anerkendt i dansk Landbrug. Ved Prøven ved Aalborg 1883 var der overvejende Bredsaamaskiner og Radsaamaskiner af Kopsystemet.

Omkring 1890 anskaffedes en Del Radsaamaskiner af Valsesystemet, og ved Maskinudvalgets Prøve 1896 var disse stærkest repræsenteret; her mødte for første Gang Saxonia-Maskinen, som i de følgende Aar faar en betydelig Udbredelse, ligesom Systemet med Held efterlaves paa danske Fabrikker, saa Dansk Saxonia kan sidestilles med de bedste indførte, hvilket er godtgjort af saavel Erfaringer fra Praksis som ved Maskinudvalgets sidste større Prøve med Radsaamaskiner paa Rosenfeldt 1907. Desuden er der fremkommet smaa, billige Radsaamaskiner for de mindre Jordbrugere.

Naar dansk Jordbrug er saa godt betjent med Radrensere og den hjemlige Fabrikation staar kvalitativt højt, har Landhusholdningsselskabets Maskinudvalg utvivlsomt en Andel heri. Efter Opfordring fra N. Willemoes, Skærum Mølle, begyndte Udvalget allerede 1900 med Undersøgelse over Roedyrkningsredskaber i Vestjylland, idet der mentes, at Foderroeavlen dér spillede en

meget stor Rolle, og en Vejledning m. H. t de mekaniske Hjælpemidler var nyttig.

Da Forpagter Bokelmann her i Selskabet holdt Foredrag om Resultatet af disse Undersøgelser, anbefalede han at forsøge Plantning for at sikre en regelmæssig Bestand, en Metode, som nu atter synes at vinde Interesse. Der er senere foretaget Prøver med Radrensere paa Øerne og konstateret betydelige Fremskridt m. H. t. Skærbladenes Materiale og Radrenserens Konstruktion. Udviklingen gaar afgjort bort fra Holebytypen med de enkeltvis bevægelige Skær til Avance-Typen, der har gennemgaaet adskillige Forbedringer og nu fremstilles i fortrinlig Udførelse af flere danske Fabrikker. Fire- og Seks-rækkede Radrensere er forsøgt, men vinder ikke Indpas.

Indtil Midten af forrige Aarhundrede har Segl og Le været de eneste Høstredskaber i Danmark. De engelske Mejemaskiner (Smiths og Bells), der fremkom i England i første Trediedel af det 19. Aarhundrede, har saavidt vides aldrig arbejdet i Danmark, og endskønt der i Slutningen af 1840'erne anvendtes 3500 Mejemaskiner i de nordvestlige Stater i Nordamerika, var der endnu ingen kommen til Europa.

Selskabet var dog opmærksom paa Sagen og anmodede 1849 den danske Generalkonsul i Staterne *Steen Andersen Bille* om at anskaffe en Maskine paa Selskabets Bekostning. Der hengaar imidlertid to Aar, inden der kommer Svar og uden Maskine. Den første Mejemaskine kom hertil 1852 indkøbt af Godsejer *A. W. Bech,* Valdbygaard ved Slagelse, gennem Broderen Konsul *Edward Bech,* New York. Maskinen henstaar nu i Landbohøjskolens Redskabssamling; den var Genstand for megen Opmærksomhed ved Mac Cormick Maskinens 100 Aars Jubilæum 1931, da det er en af de faa bevarede originale Mejemaskiner med Haandaflægning.

I 1850'erne indførtes enkelte Mejemaskiner, i 1860'erne endnu flere; i denne Periode optog nogle danske Virk-

somheder Fabrikation af Mejemaskiner, men opgav det snart igen. I »Tidsskrift for Landøkonomi« meddelte adskillige større Landmænd deres Erfaringer med Mejemaskiner, men Udbudet af disse var imidlertid saa stort, at det blev besluttet at afholde en Prøve 1874. Den udførlige og meget videnskabelige Beretning oplyste, at adskillige Maskiner var brugelige, og bevirkede, at nogle uheldige Mærker for stedse forsvandt fra Markedet. De praktiske Erfaringer fra Prøven meddelte Forpagter Bokelmann i et Foredrag her i Selskabet om »Mejemaskiner og deres Brug«, som i flere Henseender danner Grundlaget for den nærmest paafølgende Tids Forstaaelse af disse endnu nye Maskiner.

Ved Landmandsforsamlingen i Svendborg 1878 udstilledes for første Gang to selvbindende Mejemaskiner, men de vandt ingen Købere og vakte kun lidt Opmærksomhed; i den officielle Beretning udtales Tvivl om, at de vil faa praktisk Betydning.

I Løbet af 1880'erne er der imidlertid en saa betydelig Anskaffelse, at de ledende besluttede at afholde en Prøve forud for Landmandsforsamlingen i Randers; her prøvedes 11 Selvbindere, hvoraf 2 Lavbindere og 14 Selvaflæggere. Den fortsatte og stigende Udbredelse af Mejemaskiner gav Anledning til, at Maskinudvalget i 1908 iværksatte en ny Prøve, hvori deltog 11 Selvbindere; ved samme Lejlighed undersøgtes Aflæggeapparater til Slaamaskiner, der navnlig var meget anvendte i Jylland. Mejemaskinprøverne har bevirket, at nogle mindre gode Mærker er gaaet ud af Markedet, og desuden har Resultaterne fra Selvbinderprøverne givet Anledning til, at Bindearmen er forlænget, saa Maskinerne er bedre egnede til at binde lang Sæd i passende Afstand fra Toppen.

Maskiner til Aftopning og Optagning af Kaalroer er fremkommet og udviklet fra Begyndelsen af dette Aarhundrede; det er specielle danske Maskiner, som mærkelig nok ikke i nævneværdig Grad anvendes i vore Nabolande, hvor de dog er forsøgt; det er ellers

arbejdsbesparende Maskiner, som desuden muliggør en maskinel Rodskæring af Kaalroerne, hvorved der kommer mindre Jord i Kulerne; de er saavel som Kartoffeloptagere prøvet af Maskinudvalget.

Begtrup skriver, at Tærskemaskiner er en af de vigtigste Opfindelser, som er givet Menneskene, og oplyser, at der i Begyndelsen af det 19. Aarhundrede var 30—40 Maskiner paa Sjælland, medens der endnu omkring 1840 var faa eller ingen i de jydske Amter; 1848 kom den første Tærskemaskine til Vendsyssel nøjagtig 50 Aar efter, at den holdt sit Indtog hos Konferensraad *Ryberg,* Frederiksgave paa Fyn. Ved Midten af Aarhundredet bliver Tærskemaskinen almindelig paa Herregaardene, og den kommer lidt efter lidt ud paa Bondegaardene; først trækkes Tærskmaskinerne ved Hestegang, 1856 blev der — formodentlig første Gang her i Landet — tærsket ved Dampkraft paa Dragsholm. I »Tidsskrift for Landøkonomi« 1867 meddeler Forvalter *A. la Cour* (senere Forstander paa Næsgaard) sin Erfaring med »Damptærskning paa Ourupgaard«, og i senere Aargange bringes Oplysning fra andre Gaarde. 1878 afholdtes Prøve med Tærskemaskiner forud for Landmandsforsamlingen i Svendborg. Maskinudvalget viste særlig Interesse for smaa selvrensende Tærskeværker og afholdt 3 Gange Prøver med disse Maskiner, som navnlig kommer frem i Begyndelsen af dette Aarhundrede; naar den hjemlige Fabrikation har naaet en i kvalitativ Henseende høj Standard, der ikke er overgaaet i Udlandet, skyldes det bl. a., at der er taget Hensyn til Dommernes Vejledning. Der er næppe noget Omraade inden for dansk Landbrugsmaskinfabrikation, hvor Prøverne har øvet saa stor og gavnlig Indflydelse som i Tærskemaskinindustrien.

Medens Selskabet for 100 Aar siden ikke opmuntrede til Anskaffelse af Tærskemaskiner, var det meget virksom for Udbredelse af Kornrensemaskiner. Den dygtige Mekaniker O. J. Winstrup byggede en Rense-

maskine, som blev sammenlignet med flere andre og anset for den bedste.

Næst efter Svingploven er det Rensemaskinerne, som særlig nyder Selskabets Bevaagenhed; de uddeltes i stort Antal og betragtedes som et vigtigt Led i Bestræbelserne for at fremskaffe velrensede Salgs- og Sædevarer. Medens flere Skribenter — som *St. St. Blicher* — udtaler Frygt for, at Tærskemaskinerne skal formindske Husmændenes og Indsiddernes Vinterfortjeneste, er alle enige i at prise Rensemaskinernes Nytte. 1863 begyndte *Jens Nielsen,* senere Vester Aaby, at fremstille Rensemaskiner; han tog lydhør Lære af Prøver, Udstillinger og Erfaringer fra Praksis og fik efterhaanden en anselig Specialfabrikation af Rense- og Sortermaskiner, som fortsættes af Sønnerne. Jeg kender ingen Fabrikant, der saa uforbeholdent som Jens Nielsen har udtalt sig om Prøvernes vejledende Betydning for Fabrikanterne.

Maskinudvalgets sidste større Arbejde var en Prøve med K v æ r n e; den afholdtes i en Overgangstid i Kværnindustrien, idet Kunststenene fortrænger de rhinske Sten, og Underløbere og Vertikalkværne vinder frem; det er fremdeles disse, som dominerer; der er oparbejdet en dansk Kværnfabrikation, som med Held har taget Konkurrencen op paa udenlandske Pladser, saa der er udført en Del Kværne fra Danmark.

Da det jævnlig er fremhævet, at adskillige danske Maskiner er lige saa gode som eller bedre end de udenlandske, maa det kraftigt betones, at der ved Bedømmelsen — selvfølgelig — ikke tages nationale Hensyn. Mangler ved Maskiner bliver selvfølgelig paatalt uden Hensyn til Oprindelsesstedet, og adskillige danske Maskiner er kritiserede ved Prøverne, naar Dommerne har fundet Anledning dertil. Med en Omskrivning, som dog ikke er en sproglig Forbedring, kan det siges: Alt dansk er ingenlunde ret, alt fremmed er ingenlunde slet; men vi har kun Grund til at være glade over, at dansk Landbrugsmaskinfabrikation i den sidste Menneskealder har gen-

nemgaaet en rivende Udvikling og gjort Fremskridt, der relativt set er langt større end de Fremskridt, Landbruget kan opvise i samme Periode.

I de senere Aar er der opfundet og konstrueret adskillige nye og originale Landbrugsredskaber og Maskiner, f. Eks. Ajlenedfældere, Ajlespredere og Roemarkører. — To nye danske Gødningsspredere »D. U. G.« og »Villemoes« har vakt Opmærksomhed, og navnlig har sidstnævnte med det originale Spredesystem vundet anselig Udbredelse. — Vædskesprederen »Kartof«, der ogsaa er dansk Opfindelse og Konstruktion, er nu kendt og anerkendt uden for Danmarks Grænser. Som det kunde ventes, er den blevet efterlavet. — En dansk Pulverpuster, »Viking«, kom frem sidste Sommer; den kan maaske faa Betydning ved Overpudring med pulverformige Stoffer ved Bekæmpelse af Ukrudt, Svampe og Skadedyr.

En Maskine til Optagning, Rensning og samtidig Læsning af Sukkerroer er opfundet af Forvalter *Aksel Petersen,* Hegnet i Salling, og fabrikeret af *Siliam Bjerre,* Skive; den har været i Brug flere Steder i Landet og arbejdet tilfredsstillende. Gaardejer *Andreas Christensen,* Nybøl i Sundeved, har konstrueret en Maskine til Optagning og Rensning af Sukkerroer, som aflægges i Bunker. Begge Maskiner kræver, at Toppen er afhugget og fjernet før Roernes Optagning; de vil antagelig faa Betydning, hvor der dyrkes Sukkerroer til Foderbrug.

Gyrokværnen, der ligeledes er dansk Opfindelse, har i Løbet af faa Aar faaet stor Udbredelse; den har med godt Resultat deltaget i saavel danske som udenlandske Prøver.

Der kan nævnes adskillig flere Omraader, paa hvilke Landhusholdningsselskabet har fremmet Udviklingen af Landbrugets Redskaber og Maskiner, f. Eks. ved Dannelse af en Modelsamling, der blev skænket til Landbohøjskolen ved dennes Oprettelse, og hvor en Del af den fremdeles findes.

Foruden den store Uddeling af Plove, Harver, Korn-

rensningsmaskiner m. m. uddeltes en Del Hørdyrkningsredskaber. Der ydedes Støtte og Opmuntring til Smede og andre Haandværkere, som viste Iver for at fremstille og reparere forbedrede Redskaber. Selskabet lod fremstille smaa Plove beregnede for Husmænd, der anvendte Køer som Trækkraft; det præmierede Opfindelser m. m.

Endnu ind i indeværende Aarhundrede har Selskabet virket for Ordning af Redskabsudstillinger, Uddannelse af Landsbysmede m. H. t. Reparation af Maskiner; det har ydet Tilskud til Maskinkursus og afgivet Erklæringer vedrørende Undervisning i Redskabslære m. m. Der er ogsaa Grund til at erindre om, at Selskabet har været virksom ved Oprettelsen af Dansk Landbrugsmuseum, der indeholder et righoldigt og endnu i det væsentligste uudnyttet Materiale til Belysning af Udviklingen af Landbruget og dets Hjælpemidler.

Efter Emnets Ordlyd og maaske ogsaa i nogen Grad efter Foredragets Indhold vil en og anden maaske slutte, at jeg særlig har gjort mig Umage for at finde Momenter, der kan tjene til Fremhævelse af Landhusholdningsselskabets Indflydelse paa Udviklingen af Landbrugets maskinelle Hjælpemidler; dette er dog ingenlunde Tilfældet. For 6—7 Aar siden skrev jeg efter Anmodning fra Redaktøren af »Det danske Landbrugs Historie«, Statskonsulent K. Hansen, en Afhandling om Landbrugets Redskaber og Maskiner til dette Værk, der udkommer med en Hastighed, som er omvendt proportional med Indholdets Lødighed, Medarbejdernes Saglighed og Redaktørens Grundighed.

I denne Afhandling er der gjort Forsøg paa nøgternt at skildre Udviklingen af vore Redskaber og Maskiner, men Landhusholdningsselskabet har haft saa stor Indflydelse herpaa, at jeg ved Udarbejdelsen af dette Foredrag i det væsentligste har kunnet indskrænke mig til at benytte Manuskriptet til nævnte Afhandling, som dog ikke tager særlig Sigte paa at fremhæve Selskabets Virksomhed. Dette turde være Bevis paa, at man overhovedet ikke kan

komme uden om Selskabet ved Behandling af Emnet. Dette er ogsaa let forklarligt, thi Landhusholdningsselskabet har i lange Tider været det eneste Organ, som virkede for Forbedring af Redskaber, og det har gennem alle Tider været Selskabet, som mere end nogen anden Institution har virket for dette Formaal.

Landbruget og det hele Samfund har ogsaa erkendt dette, og skulde Ledelsen finde, at det undertiden har knebet med Paaskønnelsen, er der Grund til at mindes den første Præsident *Martin Hübners* Ord:

»Tilfredsheden ved at være til virkelig Nytte skal være Belønningen«, og denne Belønning har i fuldt Maal Det kgl. danske Landhusholdningsselskab.

Foredraget blev efterfulgt af følgende Diskussion:

Den ledende Præsident, Forpagter *Chr. Sonne,* fremhævede, at det Emne, Foredragsholderen paa en saa interessant og fængslende Maade havde behandlet, paa meget følelig Vis greb ind i Landbrugets Driftsøkonomi, idet Udgifterne hertil ifølge Det landøkonomiske Driftsbureau udgør ca. 7 pCt. af Landbrugskapitalen eller ca. 170 Kr. pr. ha. Det livlige Foredrag vil sikkert danne et udmærket Grundlag for en Diskussion, og til en saadan vilde der da nu være Adgang.

Proprietær *H. Madsen* udtalte, at naar det tog saa lang Tid, inden Svingploven vandt Indpas, saa var der sikkert ogsaa en anden Aarsag, foruden de af Foredragsholderen nævnte, der spillede ind, nemlig at Vedligeholdelsen var vanskelig. De gamle Træredskaber, Krogen og Hjulploven, kunde man i Hovedsagen reparere selv, medens man maatte til Haandværkeren med de nye Plove, og i en Tid, hvor Selvhjælp spillede saa stor Rolle, maatte dette blive et væsentligt Moment. Iøvrigt vilde det sikkert ikke være af Vejen, om man i vore Dage i noget højere Grad ligesom i hine Tider søgte at hjælpe sig selv; det vilde ikke være helt smaa Beløb, der herved kunde spares. Det er heldigvis saaledes, at Beretningerne, som ogsaa Foredragsholderen anførte, har vundet Øre indenfor vor hjemlige Industri; det er ikke alene Jens Nielsen, Vester Aaby, men mange flere, der erkender, at de har fundet god Vejledning i Beretningerne fra vore Redskabsprøver, selv om det maa erkendes, at man ingenlunde altid har været tilfreds med, hvad der staar i Beretningerne. En Prøveberetning eller en Dommerudtalelse skal ikke være no-

gen Anbefaling, men en neutral Redegørelse for Dommernes Erfaringer under Prøven og deres Syn paa det prøvede Redskab; det er imidlertid ikke alle, der er indstillet paa, at en Beretning fra Redskabsprøverne ikke er det samme som en Anbefaling fra en velvillig Køber. Der er Steder, hvor man mener, at Dommernes Udtalelser ingenlunde altid falder rigtigt ud, men det maa heroverfor præciseres, at Dommernes Udtalelser altid bør være og altid er nøgterne Udtalelser fra uhildede Folk.

Godsejer *P. Olufsen* takkede Foredragsholderen for det interessante Foredrag. Der var al Grund til at glæde sig over den Udvikling, som Foredraget gav Udtryk for; naar det imidlertid blev anført, at de danske Plove var bedre end de udenlandske, vilde Tal. dog gerne udtale som sin Formening, at man paa Traktorplovenes Omraade stod noget tilbage for Udlandet, og henviste i denne Forbindelse til Oliver-Plovene.

Foredragsholderen bemærkede til Proprietær Madsen, at han naturligvis ogsaa var vidende om, at mange andre end Jens Nielsen havde taget og tager Hensyn til Beretningerne fra Redskabsprøverne, men der er ingen, der saa uforbeholdent som Jens Nielsen har udtalt sig om Beretningernes Værdi og erkendt, at han havde lært meget af disse.

Forpagter *Chr. Sonne* tog derefter Ordet for nogle afsluttende Bemærkninger. Det livligtfarvede Billede, Foredragsholderen oprullede for os navnlig angaaende Landhusholdningsselskabets Medvirkning vedrørende Redskabsprøverne og Redskabs- og Maskinanvendelsen i Danmark, synes at stadfæste, at vort gamle Landhusholdningsselskab ogsaa paa dette Omraade har præsteret en værdifuld Indsats i Udviklingens og Fremskridtets Tjeneste. Denne Indsats er af gammel Dato, idet Landhusholdningsselskabet i 1770, altsaa Aaret efter dets Stiftelse, begyndte sit Arbejde for at søge Hjulploven afløst med nyere og bedre Redskaber. I 1892 nedsattes Landhusholdningsselskabets Maskinudvalg bestaaende af 3 Mand med Forpagter Bokelmann som drivende Kraft; han var meget stærkt interesseret i Sagen, medens han mærkeligt nok selv kunde være ret tilbageholdende med Hensyn til Redskabs- og Maskinanvendelse i sin egen Bedrift. I 1914 dannedes Statens Redskabsudvalg, og Redskabsberetningerne udgaves herfra. I disse Beretninger er der givet en fortræffelig Vejledning, og i Landbrugskredse har man altid været klar over dette. Den Omstændighed, at Landhusholdningsselskabet overlod Ledelsen til Staten, er jo i Overensstemmelse med Selskabets gode Traditioner, idet Selskabet har

optaget nye Opgaver for senere, naar Sagen var i god Gænge, at overgive den til Staten eller andre, for at den kunde føres videre paa en bredere Basis. Naar disse Beretninger har været til saa stor Værdi for Landbruget, har Statskonsulenten sin store Part af Æren herfor, ligesom han gennem sin Konsulentvirksomhed og paa anden Maade har bidraget til den betydningsfulde Udvikling, der har fundet Sted. Et betydningsfuldt Led i Statskonsulent Anton Christensens Arbejde har hans Foredragsvirksomhed været, og der er i den Henseende stillet Krav til ham fra mange Sider, og han har altid beredvilligt efterkommet de Anmodninger herom, der ogsaa herfra er stillet til ham. Vi bringer ham i Forening en Tak for det livfulde og interessante Foredrag, han har holdt for os i Aften.

Kan der fra Landbrugets Side ydes større Medvirkning til Udforskning og Bekæmpelse af de vigtigste Husdyrsygdomme?

Foredrag i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab den 22. Februar 1933 af Forstander *H. J. Rasmussen*, Næsgaard.

Naar Landhusholdningsselskabet har ønsket dette Emne behandlet, er det sikkert ud fra den Betragtning, at det saavel af Hensyn til dansk Husdyrbrugs Rentabilitet som af Hensyn til vor Eksport af Dyr og dyriske Produkter vilde være af stor Betydning, hvis vi kunde faa trængt de vigtigste Husdyrsygdomme saaledes tilbage, at de fra at være ret almindelige blev saa sjældent forekommende, at vi praktisk talt kunde erklære »rent Land«. Lad Maalet være vanskeligt, mange vil maaske mene umuligt at naa, det er ikke desto mindre et Maal værd at stræbe efter.

Hvor store Tab Husdyrsygdomme aarlig volder, er det vanskeligt at sige noget bestemt om. Fra flere Lande, vistnok ogsaa herhjemmefra, foreligger der Opgørelser over, hvor stor Skade, udtrykt i Penge, en Sygdom som Kvægtuberkulosen aarlig fører med sig, og det er store Tal, man kommer til, men de er og maa være saa skønsmæssige, at der ingen særlig Grund er til at nævne dem.

Hvorvidt Husdyrsygdomme maa siges at være mere eller mindre udbredte herhjemme end i andre Lande, er det vist ogsaa vanskeligt at sige noget sikkert om, da de Opgørelser, et Skøn herom maatte bygge paa, hviler paa saa forskellige Grundlag, at en Sammenligning nødven-

digvis maa blive meget usikker. Undertiden er den vel nærmest kun Udtryk for et subjektivt Skøn. Dette maa nok i hvert Fald siges om den Sammenligning, den danske Landbrugsdelegation for nogle Aar siden — i 1924 — hørte i Polen. Dette Land havde indbudt en Delegation fra vore Landbrugsorganisationer, og da vi endnu paa det Tidspunkt drømte om at faa en Eksport af Avlsdyr, var det kun naturligt, at Delegationen kom til at tælle forholdsvis mange Fagmænd paa Husdyrbrugets Omraade, først og fremmest de to Statskonsulenter Appel og Mørkeberg samt Formanden for Foreningen for sortbroget jydsk Kvæg. Thi det skulde vel nok være muligt at faa en Eksport af dette. Men fuldt saa meget blev der dog nok tænkt paa vor anden Kvægrace. Da vi saa det røde polske Kvæg, var vi ikke i Tvivl om, at her kunde nogle Tyre af rød dansk Malkerace gøre Gavn. Men da vi i Krakau kom til at tale med Professor *Adametz,* mødte vi en anden Opfattelse, idet han i Stedet meget anbefalede Danskerne at anskaffe Tyre af den røde polske Race for at tilføre det danske Kvæg Sundhed og Modstandskraft, hvilket det efter hans Erfaringer i høj Grad tiltrængte. — Professor Adametz, der havde en stor Forfattervirksomhed bag sig, var paa det Tidspunkt Lærer i Husdyrbrug og Mejeribrug i 4 Lande, nemlig ved Landbohøjskolerne i Krakau, Wien, Zagreb og Prag, og havde saaledes god Lejlighed til at gøre sine Anskuelser om det danske Kvægs Sundhedstilstand kendte.

Forholdet er vist nok det, at visse Husdyrsygdomme er sjældnere og andre hyppigere i danske Kvægbesætninger end i adskillige andre Lande.

Vi maa imidlertid ikke overse, at under vore klimatiske Forhold, der tvinger os til at holde vore Dyr paa Stald en forholdsvis stor Del af Aaret, er Vilkaarene sværere end i Lande, hvor Staldopholdet kan gøres langt kortere. Heller ikke maa vi overse, at vort intensivt drevne Kvægbrug med den stærkt oparbejdede og udnyttede Ydeevne, Efteraarskælvningen og dermed den stærke Anvendelse

af ensidige eller kunstige Foderstoffer nok maa siges at stille store Krav til danske Landmænd, hvis de fuldtud skal kunne holde en god Sundhedstilstand i deres Besætninger. Og endelig maa vi ikke overse, at Hensynet til vor Eksport yderligere skærper Kravene og gør det i høj Grad ønskeligt, at det med Rette kan siges, at Sundhedstilstanden i danske Husdyrbesætninger ikke blot er paa Højde med, men betydelig foran andres. Dette har længe været ønskeligt, men bliver det mere og mere, al den Stund Fordringerne skærpes, og flere hævder Sætningen: Sund Mælk — og i det hele sunde Husdyrprodukter — kan kun produceres af sunde Dyr!

En første Betingelse for at faa sunde Husdyrbesætninger er, at vi har Kendskab til Sygdommenes Natur og Bekæmpelsesmaade. At vinde dette Kendskab maa i Hovedsagen blive Veterinærvidenskabens Opgave. Vi kan med Stolthed pege paa den store Indsats, danske Videnskabsmænd paa Medicinens og Veterinærvidenskabens Omraade har gjort. Vi glemmer ikke, at samtidig med, at deres banebrydende Arbejde har været af stor praktisk Betydning for dansk Husdyrbrug, har de tillige videnom kastet Glans over dansk Videnskab og Forskning. — Lad der endnu være meget at gøre; om enkelte Sygdomme som Mund- og Klovesyge ved man endnu kun saare lidt, og maaske bliver det kun faa Sygdomme, man tør mene helt til Bunds at kende. Store Resultater er dog naaet, og kunde vi blot faa den Viden, Veterinærvidenskaben i Dag raader over, bragt i praktisk Anvendelse, vilde det betyde overordentlig meget.

Men her staar vi overfor den anden Betingelse, den, der paahviler Landbruget, men som forudsætter et nært Samarbejde mellem Landbrug og Veterinærvidenskab.

I det hele og store har vi vist Lov til at mene, at dette Samarbejde hidtil har været ret godt; men der er ingen Tvivl om, at det kan blive langt mere intensivt og mere frugtbringende, hvis de to Parter lærer bedre at forstaa

hinanden. For i den Henseende kniber det lidt. Alene Sproget lægger lidt Hindring i Vejen. Medens Landmændene gennemgaaende taler og skriver Dansk, bruger Veterinærerne baade i Tale og endnu mere i Skrift et Sprog, der ikke er umiddelbart forstaaeligt for danske Landmænd. Selv de af disse, der har gennemgaaet Landbohøjskolens Landbrugsstudium og har erhvervet sig noget Kendskab til Tysk, Engelsk og Fransk, vil ofte have Brug for et Leksikon for at blive klar over, hvad det er, deres tidligere Studiebrødre fra den samme Højskole mener med det, de skriver. Man faar undertiden det Indtryk, at Dyrlæger i endnu højere Grad end Læger ynder at udtrykke sig paa Latin eller Græsk. Hvor praktisk og nemt dette end i mange Tilfælde kan være, fremmer det ikke Forbindelsen mellem den landøkonomiske og veterinærvidenskabelige Litteratur. Der er da heller ikke nogen Forbindelse! Selv danske Landbrugslærere og Konsulenter har kun ringe Kendskab til de værdifulde Oplysninger, der kommer frem i Veterinærernes Fagskrifter. — Saadan skulde det ikke gerne blive ved at være; her er Traade, der maa knyttes, og de vil ganske uvilkaarligt blive det, saasnart begge Parter føler Trang til Samarbejde og fuldtud har Forstaaelsen af, hvor meget de gensidig har Brug for hinanden ved Studiet og Bekæmpelsen af Husdyrsygdomme.

Til nærmere Belysning af, hvad der med Emnet for Foredraget her i Aften er tænkt paa, skal vi herefter dvæle lidt ved et Par af de vigtigste Husdyrsygdomme. Det maa naturligvis blive ud fra en Lægmands og Landmands Synspunkt.

Det er naturligt at nævne Tuberkulosen først, ikke blot fordi den vel nok her i Landet er den mest udbredte Husdyrsygdom, men ogsaa fordi der netop i Tuberkulosebekæmpelsens Historie er mange typiske Eksempler paa, hvor nødvendigt det er, at alle Parter — Landmænd, Dyrlæger, Læger, offentlige og private Orga-

nisationer og Myndigheder — forstaar at arbejde sammen, hvis der skal naas et tilfredsstillende Resultat.

Der er nu gaaet over 40 Aar, siden Professor *B. Bang* optog sit store banebrydende Arbejde for Kvægtuberkulosens Bekæmpelse. Det var endnu paa det Tidspunkt, først i Halvfemserne, den almindelige Opfattelse, at Tuberkulosen var en arvelig Sygdom eller i hvert Fald en Sygdom, hvor særlig Disposition spiller en stor Rolle. Man mente, at især højtydende Malkekvægsbesætninger var disponerede for Sygdommen gennem en ved stærk Mælkeydelse svækket Modstandskraft. For om muligt at vise, at denne Opfattelse ikke behøvede at være rigtig, foretog Professor Bang i 1892 sine første, klassiske Tuberkulinprøver ude i Besætningerne hos Gaardejerne *Rasmus Hansen* og *Chr. Bjerregaard* i Elkenøre paa Falster. Naar Professor Bang havde udvalgt sig disse to Besætninger, var det rimeligvis ikke alene, fordi det var to af de højst ydende og højst præmierede Malkekvægsbesætninger her i Landet, men ogsaa fordi de bestod af meget fine Dyr af Anglerrace med stærkt udtalt »Malkepræg«; desuden var der drevet nogen Slægtskabsavl — det var kort sagt Dyr, som efter manges Mening ikke vilde kunne »holde«. — Det var ikke uden Ængstelse, at de to Opdrættere imødekom Professor Bangs Anmodning om at stille deres Besætninger til Raadighed for hans Prøver; de har senere fortalt om, med hvilken Spænding baade de og Professoren afventede Resultatet. Dette blev, at ikke et eneste af de 77 prøvede Dyr reagerede. Begge Besætningerne var sunde; de er det den Dag i Dag og hører fremdeles til de yderigeste blandt røde danske Malkekvægsbesætninger.

Professor Bang slog gennem disse og sine mange andre Undersøgelser i disse Aar fast:

1) Tuberkulose er en Smitsot — ikke en arvelig, men en infektiøs Sygdom.

2) De allerfleste Kalve — mere end $99^1/_2$ pCt. — fødes tuberkelfri, og

3) De vil hele deres Liv blive ved at være fri for Tuberkler, naar de holdes afsondrede fra tuberkuløse Dyr og ikke smittes gennem Mælken eller paa anden Maade.

Ud fra disse simple og klare Grundsætninger blev den Bang'ske Metode udarbejdet og bragt i Anvendelse. Allerede i 1893—94 blev over 300 Besætninger med 8400 Dyr undersøgt; inden Aarhundredets Udgang naar Tallene op paa 13 000 Besætninger og tæt ved 300 000 Dyr — en mægtig Indsats, en stolt Begyndelse! Professor Bangs Metode bestod fuldtud sin Prøve. Det viste sig allerede i 90'erne, som det Gang paa Gang siden har vist sig, at selv store Besætninger, der ved første Prøve har saa mange Reagenter, at man maa begynde med at sætte alle voksne Dyr i den reagerende Afdeling, de kan i Løbet af 5—6 Aar blive til sunde, tuberkelfri Besætninger, naar man planmæssigt og sikkert følger Bangs Anvisninger. Hvor der er kommet Skuffelser, har disse som oftest kunnet føres tilbage til, at man har søgt at gaa paa Akkord, paa et eller andet Punkt har villet prøve paa at slippe udenom. Men Skuffelserne har været forholdsvis faa og langt færre ved Bangs end ved andres Metoder.

Thi der findes jo andre, navnlig den Ostertagske Metode, der særlig bygger paa kliniske Undersøgelser og ikke paa Tuberkulinprøver, og derfor heller ikke kræver nogen Adskillelse mellem reagerende og ikke-reagerende Dyr. Denne Metode er tit anbefalet som lettere overkommelig, hvad den ogsaa er, end den Bangske, og det kan vel heller ikke benægtes, at den kan gøre nogen Gavn; men til at udrydde Tuberkulosen forslaar den ikke. Man kan faa bragt Sygdomsprocenten noget ned, men derefter bliver det, som Bang med tydelige Tal, sidste Gang 1927, klart viste, en March paa Stedet uden Fremgang, men med stadig Fare for Tilbagegang. Den eneste sikre og solide Vej til at danne sunde Besætninger, er den af Bang anviste.

Hvor langt er saa danske Husdyrbrugere kommet frem

ad den af deres store Landsmand anviste Vej? I hvert Fald langt kortere, end der var Grund til at vente.

Efter den lovende Begyndelse i Halvfemserne fulgte der en lang Stilstands- — for ikke at sige en Tilbagegangsperiode. I alle de for Landbruget gode Aar efter Aarhundredskiftet omfatter Tuberkulinprøverne gennemsnitlig kun 5—600 Besætninger aarlig eller langt mindre end i Aarene før.

I 1919, da der kunde ses tilbage paa mere end 25 Aars Arbejde, holdt Professor Bang her i Landhusholdningsselskabet et Foredrag om Kampen mod Kvægets Tuberkulose og gav herunder en Oversigt over de opnaaede Resultater. Han lagde ikke Skjul paa, at disse var langt under, hvad han havde haabet. Der forelaa vel Oplysninger om, at godt og vel 1800 Besætninger med tilsammen omtrent 50 000 Dyr var helt sunde eller kunde blive det ved Udskydning af et eller et Par Dyr, men det er kun for lidet at regne, naar det tages i Betragtning, at Danmark har 2000 store Gaarde, 70 000 Bøndergaarde og ca. 150 000 smaa Besætninger. Naar de aarlige Tuberkulinprøver i 5—600 Besætninger kun omfatter 1 pCt. af det danske Kvæg, kan de selvfølgelig ikke faa nogen kendelig Indflydelse. Professor Bang opkaster Spørgsmaalet, om Tuberkulosen fremdeles er lige udbredt blandt vort Kvæg; det er umuligt at give noget helt paalideligt Svar, men naar der ses hen til, at tæt ved 30 pCt. (i 1918 28,2 pCt.) af de slagtede, voksne Kreaturer er tuberkuløse, maa man drage den Slutning, at Kvægtuberkulosen er omtrent lige saa udbredt her i Landet, som den var for 25 Aar siden. — Det er ganske vist bedre end i Tyskland, hvorfra Professor Ostertag har oplyst, at Tuberkulosen blandt Kvæget efter Slagtestatistikken at dømme i Aarene 1895—1910 er tiltaget til det dobbelte, nemlig fra 11,4 til 22,5 pCt. Men utilfredsstillende er det i hvert Fald ogsaa herhjemme, og Professor Bang, der ikke plejede at bruge stærke Ord for sin Skuffelse, udbryder:

»Det er jo en fænomenal Mangel paa Interesse, der her er lagt for Dagen!«

Den manglende Interesse gør sig naturligvis først og fremmest gældende hos Landmændene, hvis Forstaaelse af denne Sags økonomiske Betydning det indtil 1919 og endnu i mange Aar derefter ikke var lykkedes at vinde. Dette gælder for alle Kredse af Landmænd, baade større og mindre, almindelige Jordbrugere og fremtrædende Hsudyrbrugere, Opdrætterne, der kun i saare ringe Grad efterfulgte det gode Eksempel, der var givet dem af Opdrætterne i Elkenøre. — Heller ikke Landbrugsorganisationerne viste Tuberkulosesagen nævneværdig Interesse udover et enkelt Foredrag i Ny og Næ. Ved Indkøb af Avlsdyr, Iværksættelse af Kvægholdskonkurrencer og ved Afholdelse af Dyrskuer arbejdede man uforstyrret videre, som om der ikke var et let anvendeligt og sikkert diagnostisk Middel, der hed Tuberkulin, og som om der ikke nu kunde og burde skelnes mellem reagerende og ikkereagerende Dyr. Danske Landmænd og Landbrugsorganisationer er i den Henseende kommet langt bagefter flere andre Landes. Medens der f. Eks. allerede i 1923 ved det store svenske Dyrskue i Gøteborg kun kunde udstilles Kvæg fra reaktionsfri Besætninger, saa har det endnu, 10 Aar efter, været ganske umuligt at faa vedtaget noget tilsvarende herhjemme. Udstillere af tuberkelfri Dyr maa, hvis de overhovedet indlader sig paa at udstille, løbe den Risiko, at deres Dyr kan blive stillet Side om Side med tuberkuløse Dyr.

For Dyrlægernes Vedkommende kan der gennemgaaende ikke klages over Mangel paa Interesse, tværtimod har mange Dyrlæger gjort et stort og prisværdigt Arbejde, og naar det ikke altid har været Tilfældet, skyldes det ofte, at en Dyrlæge med stor Praksis ikke har kunnet ofre den megen Tid, som Tuberkulinprøver med Temperaturmaaling kræver. Det gaar bedre nu, efter at Hudprøven er blevet det almindelige.

Derimod maa det desværre siges, at det varede længe,

inden Lægerne fik den ønskelige Forstaaelse af og Interesse for denne Side af Tuberkulosesagen. Det staar vel nok i Forbindelse med, at man i lang Tid ikke ansaa Kvægets Tuberkulose som farlig for Menneskene og derfor ikke virkede særlig for, at Forbrugerne af Mælk skulde sørge for at faa den fra tuberkelfri Besætninger. Heri er der efterhaanden sket en Forandring, vist navnlig efter at den engelske Tuberkulosekommission for nogle Aar siden havde konstateret, at 50 pCt. af alle Tuberkulosetilfælde hos Børn stammer fra Kvæget — fra den bovine Type af Tuberkulose. Men selv om det nu forlanges, at Børnemælk skal være fra tuberkulinprøvede, reaktionsfri Besætninger, saa slaar man sig endnu i mange — vistnok de fleste — Tilfælde til Taals med, at den øvrige Mælk til Byerne kommer fra Besætninger, hvor en Dyrlæge foretager de saakaldte kliniske Undersøgelser, der langtfra byder den Sikkerhed for Tuberkelfrihed, som Tuberkulinprøverne gør. Ja, endskønt Antallet af reaktionsfri Besætninger nu er saa stort, at de vilde kunne forsyne saavel Hovedstaden som Provinsbyerne med Mælk, saa findes der endnu Sygehuse, som ikke har sikret sig, at den Mælk, de giver deres Patienter, er fra tuberkelfri Besætninger.

I sit Foredrag her i Selskabet udtalte Professor Bang, at han ikke turde haabe at opleve en Strømkæntring, men han vovede at tro, at det engang i Fremtiden vilde gaa op for Flertallet af danske Landmænd, at det er klogere at arbejde med sunde Besætninger end med saadanne, i hvilke et større eller mindre Antal Dyr er Bærere af en snigende Sygdom.

Omtrent ligesaadan, ikke meget lysere, faldt Udtalelserne 4 Aar senere ved den internationale Kvægbrugskongres i Haag 1923, hvor Bang redegjorde for sit Arbejde, og hvor det for hans Landsmænd var en stor Glæde at være Vidne til, hvorledes Ostertag og andre af Videnskabens Store hyldede »der Altmeister«.

Dog kunde der allerede den Gang konstateres en be-

gyndende Opgang; i Aaret 1922 var der tuberkulinprøvet 1676 Besætninger eller næsten 3 Gange saa mange, som det ellers i en lang Aarrække havde været almindeligt, og i de følgende Aar stiger Antallet af Prøver yderligere.

Denne fornyede Interesse styrkes af den Opmærksomhed, Englænderne begynder at vise vore Besætnings- og Hygiejneforhold. De havde selv vedtaget en Lov, der mod Erstatning paabød Nedslagtning af Køer, som led af Yver- og Børtuberkulose og fremskreden Lungetuberkulose, og de sendte 1927 en Kommission her til Landet for at undersøge, om vi — i samme Grad som de selv — gjorde, hvad vi kunde for at hindre, at der i vore Mejeriprodukter fandtes Tuberkel- eller andre Sygdomsbaciller. Kommissionens Beretning til den engelske Regering var ret velvillig, men den fandt dog ikke vore Produktionsforhold helt tilfredsstillende.

Dette gav Anledning til, at vi faar en ny Tuberkuloselov af 31. Marts 1928, hvorefter den offentlige Nedslagtning hos os, ligesom i England, bliver paabudt ikke blot for Dyr med Yvertuberkulose, men ogsaa for Børtuberkulose og fremskreden smittefarlig Lungetuberkulose. Men yderligere gav det Anledning til, at der fra Mejeri- og Landbrugsorganisationernes Side blev sat mere Kraft ind paa at bibringe Landmænd en Forstaaelse af, at det alene af Hensyn til vore Eksportforhold var nødvendigt at skabe sundere Besætninger.

Det saa en kort Tid ud til, at det nu virkelig skulde lykkes. Alene i Aaret 1928—29 bliver der fra Serumlaboratoriet afgivet omkring ved 600 000 Tuberkulinprøver. Men Aaret efter var Tallet faldet til 450 000 Prøver, og i de følgende Aar — for hvilke jeg ikke har Tal — er det sikkert yderligere gaaet langt ned.

Hvad er da Aarsagen til, at Interessen, i hvert Fald tilsyneladende, igen saa hurtigt tabte sig?

Der er flere Aarsager. En Del Landmænd har utvivlsomt fundet, at Arbejdet og Udgiften med en Overgang at have Besætningen delt i to Afdelinger, en tuberkelfri

og en reageret, var større, end de maaske straks havde tænkt sig. Men der kommer andet til. Medens det hidtil havde været muligt at faa fri Tuberkulinprøve til en Besætning hvert Aar, bliver der nu truffet den Bestemmelse, at en Besætning, hvor alle Dyr har bestaaet ved sidste Prøve, ikke kan faa gratis Prøve igen før efter 2 og for mindre Besætningers Vedkommende først efter 3 Aars Forløb. Det var en Bestemmelse, som næppe var paakrævet af Hensyn til Bevillingerne, og det var en meget uheldig Bestemmelse, idet den uvilkaarligt maatte give adskillige Landmænd den Opfattelse, at der ikke var Anledning til at prøve en tuberkelfri Besætning hvert Aar, hvad der som bekendt er al Grund til, hvis man skal undgaa slemme Overraskelser. En anden uheldig Omstændighed var den Stramning af Prøvernes Bedømmelse, som omtrent samtidig blev foretaget, idet man gik over til ved Hudprøverne at betragte en Fortykkelse paa 2 mm og derover som positiv Reaktion og $1^1/_2$—2 mm's Fortykkelse som mistænkelig, medens de tidligere Grænsemaal var henholdsvis 4 og 3—$3^1/_2$ mm.

Naar det nu tages i Betragtning, at denne Stramning af Reglerne ligesom for Bevillingernes Vedkommende faldt, netop da der Landet over var ved at komme Gang i Arbejdet for Tuberkulosens Bekæmpelse, maa man have Lov til at mene, at hele Tuberkulosearbejdet paa et meget vigtigt Tidspunkt fra Ministeriets og Veterinærvæsenets Side kom til at mangle den fornødne Støtte. Hertil kommer en bitter og langvarig Uenighed mellem Dyrlæger og Landbrugsorganisationerne om Taksterne for Tuberkulinprøver i Besætningerne; og endelig fra 1930 de store Uoverensstemmelser mellem Myndigheder og Organisationer om den ny Tuberkuloselov.

Det vil føre for vidt her at komme meget ind paa de væsensforskellige Synspunkter, der fra de to Parters Side blev gjort gældende. Kun skal nævnes, at medens man fra Myndighedernes Side ønskede ansat et stort Antal Kredsdyrlæger og saa godt som det hele lagt ind un-

der Veterinærvæsenets Myndighed, ønskede Organisationerne i Stedet for de mange Kredsdyrlæger ansat Hygiejnekonsulenter, der i nært Samarbejde med Veterinærautoriteterne paa den ene Side og Mejeriforeningerne paa den anden Side dels skulde udføre et Oplysningsarbejde og dels være behjælpelige med Organiseringen af Tuberkulosearbejdet i de enkelte Mejeriforeninger. Selve den praktiske Udførelse af Tuberkulinprøverne skulde kunne udføres af lokale Hygiejnekonsulenter. I Sverige har man i mange Aar haft en lignende Ordning. —

Mejeriorganisationernes Stilling var dikteret ud fra det Synspunkt, at udover den sanitære Kontrol, som Hensynet til Eksporten og Hjemmemarkedet fordrer, maa Bekæmpelsen af Husdyrtuberkulosen først og fremmest betragtes som en Opgave, der vedrører Landbruget, og en Opgave, der ligesom saa mange andre, Landbruget har maattet løfte, bedst gennemføres ved et frivilligt Arbejde, hvortil Stat og Veterinærvæsen yder Midler og Vejledning.

Der var andre Punkter, hvorom Meningerne var forskellige. Saaledes lagde Landbrugsorganisationerne stor Vægt paa, at der kunde faas gratis Prøve, første Gang Landmanden vil have sin Besætning undersøgt, selv om han ikke straks kunde foretage en effektiv Afsondring. Man mente, det vilde være af stor Betydning og hjælpe til hurtigt at faa »kortlagt Landet«. Men Ministerium og Veterinærvæsen saa anderledes paa det, og Ønsket blev kun halvvejs opfyldt.

Uden her at komme nærmere ind paa, hvad der kan anføres for og imod de forskellige Synspunkter, skal det kun siges, at inden Loven sidste Sommer blev vedtaget, var en kostbar Tid spildt og, hvad maaske værre er, Hænderne, der skulde mødes i kraftigt Samarbejde, blevet klamme.

Helt stille har Arbejdet dog ikke staaet i disse Aar. Kontrolforeningerne, der er kommet ind paa i deres aar-

lige Beretninger at anbringe en Stjerne ud for hver tuberkelfri Besætning, kan for hvert Aar forøge Stjernernes Antal. Bornholm er den Landsdel, der er naaet videst; ved et beundringsværdigt Arbejde er man i Løbet af faa Aar naaet til nu at kunne erklære rent Land. Paa Sejrø og vist ogsaa Fejø er man ved at naa ligesaa vidt. Ud fra de Masseundersøgelser, der blev foretaget i Aarene 1928—29 og 1929—30, kan man regne, at Antallet af tuberkelfri Besætninger i Maribo Amt naar op til 56 pCt. og i Svendborg Amt 54 pCt., medens Jylland og da især Vest- og Sydjylland ligger meget lavere.

At der fremdeles er et godt Stykke igen, viser de aarlige Indberetninger fra Veterinærinspektørerne. Af 37 400 Stk. voksent Hornkvæg, slagtet paa Svineslagterierne i 1931, var 28,71 pCt. tuberkuløse, altsaa paa det nærmeste det samme Antal som i 1918, og for de paa de offentlige Slagtehuse slagtede 197 000 Stk. voksne Dyr var Tuberkuloseprocenten 35,19.

Det er udelukkende Kvægtuberkulose-Bekæmpelsen, vi hidtil har set paa. Der kan være Grund til kortelig ogsaa at sige et Par Ord om Svine- og Fjerkrætuberkulosen.

Af de paa danske Slagterier i 1931 slagtede 7,3 Mill. Svin var de 295 000 tuberkuløse, det svarer til 4,02 pCt. eller omtrent det samme Tal som for 25 Aar siden, i 1907, da Tuberkuloseprocenten var 3,90. Af de paa Slagterierne slagtede Søer var gennemsnitlig 15,53 pCt. tuberkuløse; men der er en vældig Forskel; paa Bornholm var kun 4,45 pCt., medens der var jydske Slagterier, hvor mere end en Trediepart af Søerne var tuberkuløse.

Det er meget betydelige Tab, Svinetuberkulosen hvert Aar foraarsager det danske Landbrug. Alene af den Grund bør den udryddes. Men hertil kommer, at tuberkuløse Svin kan smitte Kvæg. Man mener, at omkring ved Halvdelen af Tuberkulosetilfældene hos Svin kan henføres til Kvægtuberkulosen, medens den anden Halvdel skyldes Fjerkrætuberkulosen. Da Kvægtuberkulosen kan vandre fra Kvæg til Svin og omvendt, maa det være

af Betydning, at Arbejdet for at danne tuberkelfri Besætninger kommer til at omfatte begge disse Husdyrarter.

Men tillige ogsaa Fjerkræet! Som lige nævnt smitter Fjerkrætuberkulosen Svin og volder derved Svineproduktionen stor Skade, samtidig med at den direkte er til stor Skade for Fjerkræholdet; men hertil kommer, at Fjerkrætuberkulosen ogsaa kan genere og vanskeliggøre Arbejdet med at danne tuberkelfri Kvægbesætninger, dels ved at smitte voksne Dyr, hos hvem den maaske kan fremkalde Kastning, og dels ved hos yngre Dyr at fremkalde en — om end maaske kun forbigaaende — Tuberkuloseform, der kan give Reaktion ved den nu almindelig anvendte Hud-Tuberkulinprøve. Saare mange af de Skuffelser, der har været i Kvægbesætningerne, og megen af den Mistillid, der er vist Tuberkulinprøverne, hidrører netop fra Fjerkrætuberkulosen.

Det er derfor meget vigtigt, at Arbejdet paa at danne tuberkelfri Husdyrbesætninger ikke blot kommer til at gælde Kvæget, men ogsaa Grisesøerne og Fjerkræet, saa meget mere som det er langt lettere og billigere at rense en Svine- eller Hønsebesætning end en Kvægbesætning for Tuberkulose.

Det har hidtil skortet baade Dyrlæger og Landmænd noget paa Forstaaelse heraf; de vedtagne Love bærer i betydelig Grad Præg heraf, og de bør derfor snartst muligt revideres og forbedres, saa at der kan komme en støt og solid Gang i h e l e Tuberkulosearbejdet. Som det er nu, er der slemme Huller.

Vi skal derefter et Øjeblik se paa Bekæmpelsen af d e n s m i t s o m m e K a l v e k a s t n i n g. Denne Sygdom er maaske ikke saa udbredt som Kvægtuberkulosen, men til Gengæld optræder den hyppig med større Voldsomhed, og det er vist rigtigt, naar det menes, at den i Lande med højt udviklet Mejeribrug er den mest tabbringende Infektionssygdom hos Kvæget, idet der foruden Tabet af

Mælk og Kalve maa regnes med Skaden ved Børlidelser og Ufrugtbarhed.

Desværre staar vi overfor Kastningssygdommen langt usikrere, end naar det gælder Tuberkulosen. Endskønt der nu er gaaet snart 40 Aar, siden B. Bang og Stribolt 1896 paaviste den egentlige Kastningsbakterie, Bacillus abortus Bang, og endskønt der bestandig siden i en Række Lande er gjort et stort Arbejde, i hvilket danske Videnskabsmænd med Ære har deltaget, for at udforske Sygdommen, har man endnu kun et ufuldkomment Kendskab til dens Smitteveje og til dens rationelle Bekæmpelse.

Rimeligvis kan et Lands eller en Egns Kvægbestand kun blive helt befriet for Kastningssygdommen, ved at man gaar frem efter det samme Isolationsprincip som for Tuberkulosens Vedkommende. Det er da ogsaa den Vej, man gaar ved den saakaldte Pensylvaniametode. Men der er foreløbig den væsentlige Mangel ved Metoden, at Blodprøven som diagnostisk Middel endnu langtfra er saa sikker som Tuberkulinet. Mere almindelig end Isolation af Dyrene er Vaccination med levende Kulturer. Den bruges i mange Lande og er ogsaa herhjemme i de senere Aar brugt en Del med Vaccine fra Professor *Oluf Bangs* Laboratorium paa Landbohøjskolen. Den er aldrig udgivet for helt at kunne ophæve Kastningstilfældene, men den synes gennemgaaende at kunne indskrænke dem betydeligt.

Paa Næsgaard, hvor vi i en lang Aarrække havde haft megen Kastning mellem 1. Kalvs Kvierne, begyndte vi i Efteraaret 1923 med at vaccinere Løbekvierne og har fortsat dermed hvert Aar siden. Resultatet er, at Kastningen ganske vist ikke helt er ophørt, et enkelt Aar har den været oppe paa 22 pCt., men de fleste Aar har den holdt sig paa 5—15 pCt., og lige siden vi begyndte med Vaccinationen, har Kastningstilfældene været langt færre end i Aarene forud, da ofte omkring ved Halvdelen af Kvierne kastede.

Vi har derfor anset Vaccination for et omend ikke abso-

lut ufejlbarligt Middel, saa dog et gavnligt Middel, som vi ligesom saa mange andre fandt det rigtigt at gøre Brug af.

Denne Anskuelse af Vaccinens gavnlige Indflydelse er imidlertid det sidste Aars Tid blevet stærkt imødegaaet af Professor *Folmer Nielsen* og Assistent *H. O. Pedersen,* der paa Grundlag af deres og andres Undersøgelser var kommet til det Resultat, at en Indpodning af levende Kastningskulturer hos de vaccinerede Kvier i deres »juvenile« Yver kunde fremkalde en Betændelsesproces, der til Tider syntes at være af ret voldsom Karakter. De opkastede Spørgsmaalet om, hvorvidt denne Betændelse vilde resultere i varig Beskadigelse af Yvervævet og derved forringe Dyrets Malkeevne.

Professor Oluf Bang hævdede, at de refererede Undersøgelser led af meget væsentlige Mangler og ingenlunde kunde tydes, som hans Kollega Professor Folmer Nielsen havde gjort det. Og med Hensyn til den eventuelle Nedsættelse af Malkeevnen, der er opkastet som et Spørgsmaal, og som der ikke er ført Bevis for, foreslaar Professor Bang at undersøge Forholdene ude i Praksis og henviser i den Anledning til Næsgaards Kvægbesætning, hvor der siden 1923 er anvendt Kastningsvaccine, og hvor der i hvert Fald ikke kan siges at have været Nedgang i Mælkeydelsen.

Professor Folmer Nielsen kan dog ikke anerkende dette som noget Bevis, tværtimod var Besætningens Gennemsnitsydelse i stærkere Stigning, før Vaccinationen begyndte end efter. I de sidste 7 Aar før Vaccinationen var Stigningen 72 kg Smør, men i de første 7 Aar efter at Vaccinationen var indført kun 39 kg pr. Ko. Tallene kan derfor højst vise, at Vaccinationen i hvert Fald ikke har kunnet standse den Stigning i Ydelsen, som i disse Aar var karakteristisk for hele Landets Kvægbestand. Han slutter med at hævde, at det er i højeste Grad sandsynligt, at den stigende Udbredelse af smitsom Kastning her i Landet til Dels maa sættes i Forbindelse med den gen-

nem de sidste 10 Aar saa almindelig anvendte Vaccination med levende Abortkulturer, hvilket Professor Bang paa ingen Maade kan indrømme, idet han atter mener at kunne paavise væsentlige Mangler ved og altfor dristige Slutninger af sin Kollegas Arbejde.

Der er ingen Grund til her at gaa nærmere ind paa de to Professorers Indlæg, i hvilken Lægmand vanskeligt kan dømme; og der er heller ikke Grund til at opholde sig ved, at to Videnskabsmænd ved samme Højskole kan hævde stik modsatte Anskuelser. Det er som Regel kun godt, at Meningerne faar Lov at brydes. Men der er Grund til fra Landbrugets Side at bede om, at det maa faa Lov til at prøve paa at yde sit Bidrag til at bringe Klarhed i en Sag af ganske overordentlig stor Betydning for det praktiske Husdyrbrug. Naturligvis kan Landbruget ikke deltage i de videnskabelige Undersøgelser, men det kan maaske hjælpe til, at de fornødne Midler bliver stillet til Raadighed; det kan yderligere stille Dyremateriale til Raadighed, og det kan endelig muligvis ogsaa yde sin Bistand til Planlægning og Gennemførelse af forsøgsmæssige Undersøgelser ude i Besætningerne. Den landøkonomiske Forsøgsvirksomhed har gennem mange Aars Arbejde indvundet en Del Erfaringer ved Udførelse af systematiske Forsøg ude i danske Husdyrbesætninger, og den vil sikkert gerne være til Tjeneste, ogsaa naar Spørgsmaalet gælder Husdyrsygdomme, naturligvis i dette som i alle andre Tilfælde med Støtte af og i nært Samarbejde med de faglige Specialister.

Under Omtalen af Kalvekastningen — forøvrigt ogsaa da vi var ved Tuberkulosen — har vi strejfet Yversygdommene, som der ogsaa for baade Kvægbrugere og Veterinærer er Grund til at skænke al mulig Opmærksomhed, eftersom meget tyder paa, at de er i stærk Tiltagen og allerede nu er meget mere almindelige, end mange Landmænd er klar over; thi foruden den akute, voldsomme Yverbetændelse, som man ikke kan undgaa at lægge Mærke til, er der mange kroniske Yverinfektio-

ner, der har et meget snigende Forløb, og som virker stærkt nedsættende paa Koens Malkeevne, efterhaanden som Mælkekirtlernes Væv angribes.

Hertil kommer, at ikke blot bliver Mælkemængden mindre, men Kvaliteten tillige ringere, idet Mælken under en fremskreden infektiøs Yverlidelse faar en abnorm Sammensætning og et Indhold af Fnug og Pus, som gør den lidet egnet til Menneskeføde.

Herhjemme har mange Byers Sundhedsvedtægter længe indeholdt Bestemmelser om, at Mælk fra Køer med udtalte Yverlidelser, som kan paavises ved de tilsynsførende Dyrlægers kliniske Undersøgelser, ikke maa leveres til Byernes Mælkeforsyning. I mange Andelsmejeriers Vedtægter findes tilsvarende Bestemmelser, og i hvert Fald har de samvittighedsfulde Leverandører ikke sendt deres Mejeri Mælk fra saadanne yversyge Køer. Men efter den sidste Sommer vedtagne Lov om Mælkekontrol er nu ogsaa de mindre samvittighedsfulde Leverandører afskaaret derfra, idet Lovens § 1 udtrykkeligt siger, at det er forbudt til Mejerier og Mælkekondenseringsfabrikker at levere Mælk, som indeholder sygeligt Sekret fra Køer med Lidelser i Yver og Patter, saavel som Mælk, der i Farve, Lugt, Smag og Udseende afviger fra den normale.

Ogsaa denne Lov har en Side, der vender udadtil, navnlig til England, hvor man i 1926 vedtog en Lov, der traadte i Kraft 3 Aar senere, og som indeholder meget strenge Bestemmelser vedrørende den Mælk, der skal bruges til Menneskeføde. Men rent bortset fra Hensynet til vore Afsætningsforhold, er selvfølgelig enhver Kvægbruger direkte interesseret i, at hans Køers vigtigste Arbejdsorganer, Mælkekirtlerne, holdes sunde.

Muligvis er de infektiøse Yverlidelser ikke saa udbredte herhjemme som flere Steder i Udlandet. I Tyskland har forskellige Sagkyndige anslaaet, at Yversygdomme aarlig forvolder det tyske Kvægbrug et Tab paa 250 Mill. Mark. Saa slemt er det formodentlig ikke her

i Landet, men det er dog saadan, at de, der har begyndt at studere Forholdene, udtaler, at de ikke har fundet en eneste større Kvægbesætning uden smitsomme Yversygdomme. Og meget tyder paa, at Sygdommen breder sig og kan faa stort Omfang, hvis der ikke i Tide tages fat paa dens rationelle Bekæmpelse.

Hvorledes denne skal ske, er det vist i Øjeblikket vanskeligt at sige noget bestemt om. Det afhænger ogsaa noget af, hvilken Infektion, der er Tale om. Som oftest er det vel nok Streptokokker, men der kan iøvrigt ogsaa være andre. Efter alt at dømme bliver Vejen, man skal gaa, den samme som ved Tuberkulose og maaske Kastning: Isolation, Adskillelse mellem syge og sunde Dyr. Førend man kan gaa hertil, maa man imidlertid gennem indgaaende Undersøgelser af de enkelte Dyr have konstateret Sygdommens Art og Omfang.

Det er saa heldigt, at man i de senere Aar har faaet forskellige Hjælpemidler, som er letanvendelige og af enhver oplyst Landmand kan bruges til en første Konstatering af Yvernes Sundhedstilstand, medens de mere indgaaende Undersøgelser, bakteriologiske og kemiske, maa ske i Laboratorier.

Her er altsaa saa fuldt som noget Steds Plads for Samarbejde mellem Landmænd, Mejerifolk, Veterinærer, Bakteriologer og Kemikere — et energisk, maalbevidst, vel gennemtænkt og planlagt Samarbejde, der ikke gaar af Vejen for Vanskelighederne, og som tillige kan gøre et Oplysningsarbejde paa rette Maade, bl. a. saaledes, at de Mangler og Skavanker, der maatte være, ikke gøres saa store, at de virker skræmmende overfor Forbrugerne af Mælk og Mælkeriprodukter. Thi heldigvis er de fleste af de Infektioner, her er Tale om, ikke af ligefrem sundhedsskadelig Art.

Jeg skal iøvrigt ikke her gaa nærmere ind paa Formerne for dette Samarbejde og Oplysningsarbejde. Det er som bekendt saa heldigt, at vort Landbrugsministerium viser alt, hvad der vedrører Landbrugshygiejne — og

det gør de 3 her omtalte Sygdomme — stor Interesse. Ministeriet henvendte sig sidste Foraar til Landhusholdningsselskabet, som har erklæret, at det gerne vilde tage Del i Oplysningsarbejdet. Og Ministeriet har senere anmodet Statens Mejeriudvalg og Statens Husdyrbrugsudvalg om i Fællesskab at tage de herhenhørende Opgaver op. Vi er fuldt klar over, at skal Opgaven løses til Gavn for vort Mejeribrug og Husdyrbrug, maa det ske i nært Samarbejde med Videnskaben og i god Forstaaelse med de forskellige Organisationer og Myndigheder. Og vi tvivler heller ikke om, at det vil kunne lade sig gøre lidt bedre end hidtil, naar vi maaske lidt oftere kan komme i Stue sammen og faar Lejlighed til at drøfte de Spørgsmaal, hvis store sanitære og økonomiske Betydning jo i Virkeligheden alle fuldtud er enige om.

Foredraget blev efterfulgt af følgende Diskussion.

Den ledende Præsident, Forpagter *Chr. Sonne,* fremhævede, at det var et overordentlig interessant og vigtigt Emne, Forstander H. J. Rasmussen havde behandlet i sit Foredrag; et Emne som ikke alene Landmændene, men ogsaa Veterinærerne er i høj Grad interesseret i. Naar Foredragsholderen udtalte Ønske om at komme paa bedre Talefod med Veterinærerne, er det jo saa heldigt, at der i Aften er baade Landmænd og Veterinærer til Stede, saaledes at der er gode Betingelser for en frugtbringende Diskussion, og Adgangen til en saadan er da hermed aabnet.

Professor *Oluf Bang* takkede for Foredraget og tilføjede, at vi Veterinærer altid vil være stærkt interesserede i at komme i saa nær Kontakt med Landmændene som muligt. Med Hensyn til Tuberkulosebekæmpelsen vilde han henlede Opmærksomheden paa, at der i Øjeblikket gaar ca. 30 Dyrlæger ledige, og det vilde da være mest naturligt, at man benytter disse. Overfor Bekæmpelsen af smitsom Kastning er Vaccine sikkert ikke Idealet; det som Amerikanerne har sat i System, nemlig at rense ved Hjælp af Blodprøven, er sikkert langt bedre. Der er herigennem opnaaet gode Resultater i de østlige Stater, men det maa indrømmes, at det, i hvert Fald naar man gaar saa stærkt frem som derovre, er en kostbar Foranstaltning. I Tyskland er man iøvrigt ved at gaa over til noget lignende, idet Loven bestemmer, at der

ikke maa sælges Mælk fra Dyr, der staar med Kastningsbaciller. Der er dog den Ulempe, at en renset Besætning smittes let igen, og at en Del reagerer for sent, og skal man naa til et godt Resultat, maa man gaa frem efter en strengt gennemført Plan, saaledes som Tilfældet er i Amerika.

Med Hensyn til Vaccinen er der næppe nogen, der tror, at man kan udrydde Kastningen alene ad den Vej, selv om man i denne har et virksomt Hjælpemiddel. I Tyskland vaccinerer man alle Dyrene, og der er ingen Tvivl om, at man kan naa frem ad den Vej. Det fremdragne Forhold, med at Dyrene gennem længere Tid kan staa med Kastningsbaciller i Yveret, troede Taleren ikke spillede nogen større Rolle.

Godsejer *P. Olufsen* bragte Professor O. Bang en Tak for hans Arbejde og tilføjede, at man paa hans Egn havde haft gode Resultater af Vaccinen. Foredragsholderen har Ret i, at Kræfterne ikke er sat stærkt nok ind paa at rense Besætningerne for Tuberkulose; i hvert Fald i Jylland er der gjort alt for lidt i denne Henseende. Hvis der blev stillet strengere Fordringer med Hensyn til Mælken fra Besætninger, der ikke er tuberkelfri, vilde det sikkert være af stor Betydning. Naar Foredragsholderen ankede over, at Veterinærerne var vanskelige at komme paa Talefod med og var tilbøjelige til at bruge videnskabelige Udtryk, som ikke letter den gensidige Forstaaelse, kunde Tal. slutte sig hertil, selv om det naturligvis kan være vanskeligt helt at undgaa de specielle Udtryk; selv Foredragsholderen kunde jo ikke komme helt uden om dem. Taleren bragte Forstander H. J. Rasmussen en Tak for det udmærkede Foredrag og udtalte Haabet om, at det ikke alene maatte bidrage til det Samarbejde, der blev lyst efter, men i det hele bidrage til forøget Interesse for Sygdomsbekæmpelsen i vore Besætninger.

Forstander *J. K. Jensen* beklagede, at Lægerne ikke altid tillagde det tilstækkelig Betydning, at Mælken stammede fra tuberkelfri Besætninger. Vi tilbød i Haslev at skaffe et Sygehus Mælk fra tuberkelfri Besætninger, men Lægerne var ikke interesseret heri. Hvis Dyrlægerne vilde være lidt mindre strenge med Hensyn til deres Priser, vilde det ogsaa give noget mere Fart i Arbejdet. Tal. havde anvendt Vaccine i sin Besætning og havde set gode Resultater heraf.

Kammerherre *S. Scavenius* spurgte, om der ved Prøverne ikke ofte skete Forveksling mellem rigtig Tuberkulose og Fjerkrætuberkulose. I Talerens Besætning faldt der i Aar uforholdsmæssig mange ved Prøven, og da man saa senere gentog med Temperaturprøven, kom man til det Resultat, at

det var Fjerkrætuberkulose; kun 3 af Dyrene havde Kvægtuberkulose. Hvis det samme kan indtræde flere Steder, er det dog et Forhold, man bør have Opmærksomheden henvendt paa. Ogsaa Tal. havde haft gode Resultater af Vaccine.

Godsejer, Dr. med. *K. A. Hasselbalch* udtalte, at han i sin Besætning havde haft Erfaringer i lignende Retning; der var nogle faa Dyr, der havde haft Hudreaktion; men ingen af disse faldt for Temperaturprøven. Hudprøven er maaske for skrap, men iøvrigt har det vist sig, at man ved Tuberkulinprøverne ret let kan skelne mellem Fjerkrætuberkulose og Kvægtuberkulose. I Anledning af Forstander J. K. Jensens Udtalelser angaaende Lægernes manglende Interesse for Mælk fra tuberkelfri Besætninger maa det huskes, at man har Metoder, hvorved Smittekimene i Mælken dræbes, uden at Vitaminerne tager Skade derved, og det kan da være naturligt, at man ikke finder det rimeligt at betale mere for Mælk, selv om denne stammer fra »rene« Besætninger.

Forstander *J. K. Jensen* oplyste, at der i Haslev ikke var Tale om, at der skulde betales mere for Mælken, men desuagtet var Lægerne uinteresserede.

Professor *Bang* forstod ikke rigtigt Sygehuslægernes Standpunkt, thi Sygehusene bør være interesserede i Tuberkulosebekæmpelsen i vore Stalde; ikke mindre end 30 pCt. af Tilfældene af tuberkuløs Hjernebetændelse skyldes jo dog Mælk. Det er rigtigt, at den gamle Prøve paa en Maade var bedre, og at man kan være udsat for Fejltagelser ved Hudprøven; hvor der er Tvivl, vil det da være en Sikring at foretage 2 Prøver.

Forsøgsleder *Axel Thomsen* takkede for Foredraget og for Tilsagnet om Samarbejde, et Tilbud, som overalt i veterinære Kredse vil blive modtaget med Glæde. Med Hensyn til Hygiejnekonsulenterne maa disse Poster, saafremt de skal gøre den tilsigtede Nytte, være forbeholdt Veterinærerne. Tal. troede, det var et for lyst Billede, der var givet af Blodprøvens Betydning overfor Kastning. Hvis man nærer for stor Tiltro til denne, vil man sikkert blive skuffet. Denne Metode vil sikkert ikke faa større Betydning her hos os, og i Virkeligheden er det heller ikke noget særligt gunstigt Resultat, man har naaet i Amerika; der skal Aaremaal til, før der ses afgørende Resultater. Med Hensyn til Vaccinen har vore Forsøg ikke været tilfredsstillende, men vi har arbejdet med Kvier, og det er muligt, vi vilde have naaet gunstigere Resultater, hvis det havde været ældre Dyr. Tal. henledte Op-

mærksomheden paa den store Fare for Smitte, der er ved Nyindkøb og ved Fællesgræsning, og fandt, at disse meget vigtige Smitteveje maatte man lukke. Her er et Felt, hvor Samarbejde mellem Veterinærerne og Landmændene kunde faa overordentlig Betydning. Tal. turde love, at Veterinærerne gerne vilde udarbejde Forslag, naar saa Landmændene vilde yde deres Medvirkning til at faa dem gennemført.

Direktør *K. Dorph-Petersen* bemærkede med Hensyn til stassaniseret Mælk, at det fra sagkyndig Side — Professor C. O. Jensen — var nævnt, at stassaniseret Mælk ganske vist er bakteriefri, naar den udgaar fra Mejeriet, men naar der saa aabnes for den, inficeres den meget hurtigt og stærkt, fordi de Bakterier, der medvirker til at dræbe Sygdomskimene i Mælken, ogsaa er dræbte. Der burde stilles den Fordring til Mælk, der sælges i København, at den skal stamme fra tuberkelfri Besætninger.

Kontorchef *L. P. Frederiksen* udtalte, at der ikke i København var nogen Vanskelighed ved at faa Mælk fra tuberkulinprøvede Besætninger. En enkelt af de store Mælkeforsyninger har endog nu gennemført den Praksis, at hele det Kvantum, der sælges som raa Mælk, stammer fra tuberkulinprøvede Besætninger.

Man har i Veterinærkredse misforstaaet Mejeriforeningernes Forslag, som netop forudsatte, at de omtalte Hygiejnekonsulenter skulde være dyrlægeuddannede; igennem deres Virksomhed med Tuberkulinundersøgelser vilde de efterhaanden blive Specialister paa dette Omraade, og herigennem vilde man opnaa en ganske anderledes effektiv og ensartet Bekæmpelse af Kvægtuberkulosen, end Tilfældet var, saalænge Arbejdet byggede alene paa de praktiserende Dyrlægers mere spredte og tilfældige Undersøgelser.

Godsejer *V. Selchau-Hansen* meddelte, at Trifoleum sælger Mælk fra rene Besætninger. Naar Sundhedskommissionen ikke har ment at kunne gaa med til Kravet om, at Konsummælk altid skal stamme fra rene Besætninger, er det, fordi man frygter for, det skal virke fordyrende paa Mælken. Tal. var lidt ked af Dr. Hasselbalchs Udtalelser til Forsvar for Sygehuslægerne.

Forstander *A. P. Hansen* udtalte, at der sikkert nu kan faas store Mængder af Mælk fra tuberkelfri Besætninger; der er mange paa vor Egn, der har tilbudt at levere saadan Mælk til samme Pris som anden Mælk, men det maa bekendes, at nogen stor Interesse for at faa denne Mælk har der ikke været.

Dr. *Hasselbalch* udtalte, at det, han vilde have frem med sine Udtalelser, egentlig kun var det, at det kun er Nødvendigheden, der kan medføre rene Besætninger. Først naar Nødvendigheden f. Eks. ved Krav fra vore Aftagere byder det, vil vi opnaa rene Besætninger over hele Landet.

Direktør *Dorph-Petersen* spurgte, om der findes Oplysninger om, hvormange tuberkelfri Besætninger, der findes paa Sjælland.

Professor *Folmer Nielsen* fremhævede, at Anvendelsen af Vaccine var en farlig Metode, som endogsaa flere Steder i Udlandet er forbudt. Det er notorisk, at Vaccination kan forvolde Yversygdomme. Med Hensyn til Vaccinationens Effektivitet skulde Tal. indskrænke sig til at udtale, at de Forsøg, han havde anstillet, berettigede til at udtale, at Metoden er usikker.

Forstander *Rasmussen* takkede for de Udtalelser om Villighed til Samarbejde, der var faldet fra Veterinærernes Side. Med Hensyn til Hygiejnekonsulenterne er det naturligt, at der benyttes Dyrlæger hertil, men det bør tillige være Mænd, der har den landbrugsfaglige Side i Orden. Det er i høj Grad ønskeligt, at der iværksættes et Arbejde mod et bestemt Maal og under ordnede Former, og der trænges til et Oplysningsarbejde paa dette Omraade. Forsøgsleder Thomsen udtalte, at Veterinærerne gerne vilde udarbejde Forslag, naar Landmændene saa vil tilsige deres Bistand ved Gennemførelsen; men der er dertil at sige, at det er godt nok med Cirkulærer, men for at der skal naas et godt Resultat, maa vi være med til at udarbejde det, vi maa være i Stue sammen, før Cirkulæret sendes ud. Tal. haabede ikke, det skulde blive nødvendigt at fremtvinge obligatorisk Tuberkulosebekæmpelse ved Lov, det maa, naar Sagen gribes rigtigt an, kunne gennemføres ved frivillig Organisation, men netop for at dette kan naas, er Samarbejdet og Forstaaelsen mellem Veterinærer og Landbrugere af den største Betydning.

Gaardejer *Rs. Nielsen* oplyste i Anledning af Udtalelsen om de høje Priser, Dyrlægerne holdt, at man paa Fyn havde en Overenskomst om 50 Øre pr. Dyr, og det finder vi at være en rimelig Pris.

Forpagter *Sonne* vilde gerne bringe Deltagerne i Diskussionen en Tak for det interessante Supplement til Foredraget, der derigennem var givet. Tal. havde egentlig i Foredragsholderens Udtalelser om Sygdommene i Besætningerne savnet en nærmere Omtale af Streptokokker, der jo er meget vanskelige at bekæmpe. Landhusholdningsselskabet har ogsaa haft

sin Opmærksomhed henvendt paa Husdyrsygdommene og paa forskellig Maade ogsaa gjort et Oplysningsarbejde paa dette Omraade, og det er givet, at Selskabet vil være stærkt interesseret i dette Arbejde ogsaa i Fremtiden. Naar Forstander H. J. Rasmussen i sit Foredrag manede til Samarbejde og Medvirkning fra Samfundets Side, falder disse Ord med Autoritet og Vægt og vil blive hørt, fordi Forstanderen selv har udført et stort og dygtigt Arbejde i dansk Husdyrbrug. Vi bringer Forstander Rasmussen en Tak for det udmærkede Foredrag i Aften og føjer hertil en Tak for hans mangesidige Indsats i dansk Landbrugs Tjeneste gennem mange Aar.

Boganmeldelser og udkomne Bøger.

Det danske Landbrug. Ved *Hans Jensen, Mads Iversen, N. Bredkjær, Jørgen Pedersen, O. H. Larsen* og *K. J. Kristensen.* Under Redaktion af K. J. Kristensen. 271 Sider. (Martins Forlag, Kbhvn.).

Bogen om »Det danske Landbrug« maa vække Opmærksomhed og Forventning allerede ved den anselige, sagkyndige Medarbejderstab, der har sluttet sig sammen om den, repræsenterende baade Historie, Nationaløkonomi og Landøkonomi, og man spørger straks: Er det nu en Beskrivelse af det danske Landbrug, eller er det en Bog, der fremdrager og maaske giver Svar paa de Problemer, der for Tiden maa optage enhver landøkonomisk interesseret?

Svaret maa blive, at den bringer noget af hvert; men ingen Indledning eller Forord giver Læseren Forhaandsoplysning om den fælles Opgave, der knytter de enkelte Afhandlinger sammen, og den, der selv søger at finde Traaden, kan derved efter endt Læsning have faaet et Helhedsindtryk af en mere bestemt Plan, end de enkelte Forfattere maaske egentlig har tilsigtet. Men som de enkelte Bidrag følger efter hinanden, er der en Linie fra Skildringen af den danske Agrarforfatnings Tilblivelse og Særpræg med dens socialt bestemte Beskyttelse af det selvstændige Bondebrug, gennem den statistiske Beskrivelse af Landbruget og dets Produktion, som fortsættes gennem en indgaaende Undersøgelse af Erhvervets øjeblikkelige vanskelige Markedsvilkaar, og videre gennem en Redegørelse for Landmandens Indtægter og Udgifter, der nu har naaet et saadant Misforhold, at svigtende Dirftsudbytte har gjort Tilstanden uholdbar. Og Linien munder ud i en Undersøgelse, der drager Lære af den Udvikling, der har fundet Sted, og af den øjeblikkelige Situation for til Slut at stille det Spørgsmaal, om ikke der behøves gennemgribende Ændringer i Ejendoms- og Gældsforhold for at give den danske Landbefolkning sikre Levevilkaar i Fremtiden.

Magister *Hans Jensen* indleder med en Oversigt over de

danske Landbolove i deres Forhold til Jordbesiddelsen. Stærkere end de fleste Historikere, der har skildret de store Landboreformer og den senere Udvikling, lægger Hans Jensen Vægten paa at vise, hvordan vor Agrarforfatning er skabt gennem en stærk og planmæssig Indgriben og Regulering fra Statsmagtens Side for af Hensyn til de sociale Værdier at udvikle og beskytte en selvstændig Bondestand. Den personlige Frihed overfor Godsejerne, som Bønderne vandt, blev ikke gengældt med Frihed for det store Landbrug til Udvidelse ved Nedlægning af Bøndergaarde og Inddragning af Bondejord under Stordrift, saaledes som der nok kunde have været økonomisk Motivering for. I Modsætning til f. Eks. i England og Nordtyskland var de sociale Hensyn her gennemgaaende de stærkeste, og Forf. ser en Videreføring af denne Linie i senere Tiders Udvikling og Beskyttelse af Husmandsbruget som selvstændig Bedrift.

Men selv om sociale Hensyn oprindelig har vejet stærkest ved Fastlæggelsen af denne agrarpolitiske Retning, saa har Bondebruget dog i al Fald senere haft Lejlighed til fuldt ud at vise sin økonomiske Berettigelse gennem den Omlægning til og Udvikling af intensive Driftsformer, der har fundet Sted i de sidste 50 Aar.

Sekretær, Dr. *Mads Iversen* giver en statistisk Oversigt over denne Udvikling, og Forstander *Bredkjær* skildrer Landbrugets Produktion i det samme Tidsrum. De to Forfattere kan dog vist ikke have undgaaet lidt Forundring ved Læsning af hinandens hver for sig værdifulde og klare Oversigter, idet de undertiden baade i Tekst og Tabeller behandler samme Forhold.

Bogens største Afhandling er Dr. polit. *Jørgen Pedersens* indgaaende og meget lærerige Undersøgelse af Pris- og Markedsforholdene i Tiden efter Krigen, der jo efter sit Emne maa blive noget andet end Skildring af dansk Landbrug. Det bliver de andre Landes Produktion og de andre Landes Forbrug, der gøres til Genstand for Undersøgelse for derved at faa redegjort for de ydre Vilkaar, som dansk Landbrug maa indrette sig efter.

Landmændene kan som Producenter kun i ringe Grad beherske Prisdannelsen, fordi Produktionsmængden kun daarligt lader sig beherske og regulere. Landbruget er derfor prisgivet ret uberegnelige Markedsvilkaar, og Virkningerne heraf bliver saa meget farligere, som store Grupper af andre Priser kan holdes mere stabile ved Aftaler paa længere Sigt eller ved bedre Beherskelse af Produktion og Udbud. Under

Gennemgangen af Prisdannelsen for de enkelte Produkter behandles Kornmarkedet særlig indgaaende i Forbindelse med en Vurdering af de forskellige Teorier, der har været fremsat til Forklaring af Prisfaldet. Guldmængden tillægges ikke stor Betydning i denne Sammenhæng, medens de andre Aarsager, der sædvanlig nævnes: aftagende Købeevne og landbrugstekniske Fremskridt, vel kan have bevirket en Sænkning af Prisniveauet for Landbrugsprodukter, selv om de ikke kan forklare Prisfaldets Pludselighed og Styrke. Aarsagerne hertil maa navnlig søges i den Maade, hvorpaa man reagerede overfor den tiltagende Overskudsproduktion, ved i en Række Indførselslande at beskytte den hjemlige Produktion ved Told og ved i nogle af de betydeligste Udførselslande at søge kunstigt at støtte Produktionen ved Opkøb af store Lagre. Forf. mener, at denne storstilede men fejlslagne Spekulation foruden de Tab, den i sig selv bragte, bærer Ansvaret for at have modvirket en naturlig Produktionsindskrænkning, fordi den skabte en falsk Forventning om bedre Priser. Dertil kommer saa yderligere Virkningerne af Ruslands Korneksport i 1930—31.

Efter Produktionen undersøges Forbrugets og Produktionsomkostningernes prisbestemmende Virkninger, og paa samme systematiske Maade gennemgaas de enkelte Husdyrprodukter ved Redegørelse for Produktion, Forbrug og de forskellige Landes Afspærringsforanstaltninger, alt i alt samlende sig til et mørkt Fremtidsperspektiv, selv om ikke ethvert Haab om Bedring udelukkes.

I Professor *O. H. Larsens* Afhandling gøres Rede for Landbrugets økonomiske Resultat i Tiden siden de store Landboreformer, saaledes som det kan vises ved Regnskabsresultater. For den ældre Tids Vedkommende kan det naturligvis kun blive gennem enkelte Eksempler, men fra 1880 kan der dog bygges paa en sammenhængende Række af Aarsregnskaber fra en enkelt Gaard, der kun delvis har været offentliggjort tidligere, og efter Aarhundredskiftet begynder en fyldigere Indsamling af Regnskabsresultater gennem Konkurrencer mellem Markbrug, gennem Regnskabsforeninger og senere Det landøkonomiske Driftsbureau.

Ved denne Undersøgelse over en lang Periode paa Grundlag af et tildels meget ufuldstændigt Regnskabsmateriale gør Professor Larsen ikke Brug af den Fremgangsmaade, der nu sædvanlig anvendes til Undersøgelse af Landbrugets Rentabilitet, hvor man beregner det Nettoudbytte, der bliver til Forrentning efter at have fradraget beregnet Vederlag for

Familiens Arbejde og Driftsledelse. I Stedet benyttes det i tidligere Tid mest anvendte Udtryk Driftsudbyttet, der under ét viser, hvad der bliver til Landmanden selv og til hans Betaling af Renter og Skatter. I en Nedgangstid, hvor Udbyttet svinder ind, maa man ved Angivelse af Nettoudbyttet i Almindelighed tage i Betragtning, at Landmanden ud over dét har en Arbejdsindtægt at tære paa. Anvendelsen af Driftsudbyttet giver for saa vidt et tydeligere Billede af Landmandens Stilling. Er Driftsudbyttet ikke tilstrækkeligt til Renter og Skatter og det nødvendigste private Forbrug, og er der ingen Mulighed for yderligere Formueforbrug, saa vil stigende Gæld eller Opgivelse af Ejendommen være den sikre Udsigt.

For Forfatteren til Bogens to sidste Afhandlinger, Kontorchef *K. J. Kristensen,* er denne Risiko for, at Landmanden paa Grund af ydre Konjunkturforhold kan blive berøvet sin Arbejdsindtægt eller endog se sig tvunget til at maatte gaa fra Gaard og Hjem et Onde, som bør og kan modvirkes, og han tager derfor de to store faste Omkostninger, der kræves dækket af Driftsregnskabet, nemlig Skatter og Renter, op til en nærmere Undersøgelse. Efter en grundig Redegørelse for de forskellige Interesser, der gør sig gældende, kommer Forf. til det Resultat, at vort nuværende Realkreditsystem forøger Krisernes farlige Virkninger, medens et System, hvor Renten af Jordværdien var en bevægelig Afgift efter Konjunkturerne, vilde betyde større Sikkerhed for de sociale Værdier ved Jordbesiddelsen, der er opnaaet gennem den danske Landbolovgivning.

Bogen slutter da, ligesom den begyndte, med at anlægge en socialpolitisk Bedømmelse af de Forhold, der karakteriserer dansk Landbrug.

Aksel Milthers.

Ugress i beiter. Af Professor ved Norges Landbrugshøjskole *Emil Korsmo.* 53 Sider. (E. Sems Forlag, Halden, Norge).

Forfatteren giver i den lille Bog en kort og klar Beskrivelse af de i Norge paa varige Græsgange mest besværlige Ukrudtsplanter samt en Omtale af de bedste og letteste Fremgangsmaader ved de nævnte Ukrudtsplanters Bekæmpelse. Ukrudtsplanterne er i Bogen delt i to Grupper, efter som de er mest almindeligt forekommende paa kultiverede eller paa naturlige, ukultiverede Græsgange. En ret stor Part af de omtalte Ukrudtsplanter optræder kun undtagelsesvis i større Mængde paa danske Græsmarker, medens der omvendt findes flere ret besværlige Ukrudtsplanter paa danske Græsgange,

som ikke er omtalt i Pjecen. Dette fremføres ikke som en Kritik af Pjecen, thi den er jo skrevet med Henblik paa norske og ikke paa danske Forhold.

I Bogen er gengivet gode Billeder af saa godt som alle de omtalte Planter. En stor Part af Billederne er hentet fra Korsmos: Ugressplanter. Billederne er gode og giver fortrinlige Oplysninger om de paagældende Planters Formeringsmaader og Spredningsveje. I Slutningen af Bogen gives en kortfattet Omtale af de vigtigste Kemikalier, der i Norge har været anvendt til Bekæmpelse af Ukrudt.

Saavel i Beskrivelsen af de enkelte Ukrudtsplanter som ved Omtalen af disses Bekæmpelse sporer Læseren Forfatterens store Kendskab til Ukrudtsplanterne og de Metoder, der kan bringes i Anvendelse ved deres Bekæmpelse.

L. Rasmussen.

Beretning om det 46. Delegeretmøde i De samv. Landboforeninger i Fyns Stift i Odense den 11. og 12. November 1932. Udarbejdet af Foreningens Sekretær. 169 Sider. (Odense).

Den kongelige Veterinær- og Landbohøjskole. Aarsskrift 1933. Redigeret af Bibliotekar *Max Lobedanz*. 141 Sider. (August Bang, Kbhvn.). Aarsskriftet indeholder følgende Afhandlinger: *Fr. Weis:* Some investigations on Icelandic soil types; *Augusta Unmack:* Untersuchungen über die Faktoren, die die Reaktion des Erdbodens bestimmen. V. p_H-Bestimmung in schwach gepufferten Lösungen; *Axel Pedersen:* Plantebestanden i Rodfrugtmarkerne. II. Springenes Indflydelse paa Udbyttet af Sukkerroe og Barres Runkelroe. Plant population in roots. II. Influence of gaps on yield in sugar beet and Mangold (Barres); *A. Plum:* Statistiske Betragtninger over Miltbrands Forekomst blandt Husdyrene i Danmark i Aarene 1901—1931; *A. W. Mørkeberg:* Inflammation de la bourse muqueuse sous-cutanée située sur la partie antérieure du genou. Hygroma précarpien. Bursitis praecarpea; *Werner Bujakowsky* und *Cecil Treschow:* Zur Bestimmung des Verwitterungskomplexes im Boden.

Beretning fra Den kongelige Veterinær- og Landbohøjskole for Undervisningsaaret fra 1. September 1929 til 31. August 1930. 59 Sider. (Kbhvn.).

21. Beretning om sammenlignende Forsøg med Svin fra statsanerkendte Avlscentre. 150. Beretning fra Forsøgslaboratoriet. Ved Forsøgsleder *N. Beck.* 195 Sider. (August Bang, Kbhvn.).

Elitefremavl af Læggekartofler. Af Konsulent *Fridlev Køster.* 52 Sider. (Eget Forlag).

Aarbog for Gartneri. Fjortende Aargang 1932. Udgivet af Alm. dansk Gartnerforening. Redigeret af *Alfred M. Danvig.* 232 Sider. (Kbhvn.).

Hovedprisliste for Frø 1933 fra *I. E. Ohlsens Enke.* 102 Sider. (Kbhvn.).

Landbrugsregnskaber fra jydske Regnskabskredse 1931—32. Samlet og udgivet af Foreningen af jydske Landboforeningers Regnskabsudvalg ved Konsulent *K. Kvist Kristensen.* 243 Sider. (Aarhus).

27. Beretning om De samv. sjællandske Husmandsforeningers Planteavls- og Havebrugsarbejde 1932. Samlet og bearbejdet af Samvirksomhedens Planteavlsudvalg ved Konsulenterne *H. B. Nielsen* og *Oluf Pedersen.* 202 Sider. (Slagelse).

Askov Lærlinge. Aarsskrift 1932. I Redaktionen: *J. Th. Arnfred, C. P. O. Christiansen, Hans Lund* og *Fr. Schrøder.* 110 Sider. (Kolding).

Kapitelstakster for Afgrøden 1932. Statistiske Meddelelser, 4. Række, 90. Bind, 6. Hæfte, Udgivet af Det statistiske Departement. 13 Sider. (G. B. N. F., Kbhvn.).

Beretning om Landboforeningernes Virksomhed for Planteavlen paa Sjælland 1932. Samlet og bearbejdet af de samv. sjællandske Landboforeningers Planteavlsudvalg ved Konsulent *L. Rasmussen.* 278 Sider. (Fh. August Bangs Forlag, Ejvind Christensen, Kbhvn.).

Beretning om Planteavlsarbejdet i de samv. jydske Husmandsforeninger 1932. Samlet og udarbejdet af Planteavlsudvalget ved Konsulent *H. P. Marlekilde.* 264 Sider. (Aarhus).

De samv. danske Landboforeningers Stambog over Heste af Frederiksborg-Race og svært Halvblod. Bind XVIII. Frederiksborg-Race: Hingste Nr. 322—325, Hopper 1258—1322; Svært Halvblod: Hingste Nr. 160—162, Hopper 398—414. Udgivet af De samv. danske Landboforeningers Udvalg for Stambogsføring for Heste af Frederiksborg-Race og svært Halvblod. Ved Statkonsulent *Alf. L. Søndergaard.* 216 Sider. (Slagelse).

Mindre Meddelelser.

Hædersbelønninger for Landboflid. Indstillinger fra Landboforeninger til Landhusholdningsselskabet om Hædersbelønninger (Sølvbægre) for Landboflid indsendes til Selskabet inden 1. Juni.

Indstillingerne skrives paa et Skema, som faas ved Henvendelse til *Det kgl. danske Landhusholdningsselskab,* Vestre Boulevard 34, København V.

Fond til Landmænds Uddannelse. Bestyrelsen for »Fond til Landmænds Uddannelse«, stiftet i Anledning af Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Hundredaarsfest, uddeler i Løbet af Sommeren 1933 af Fondets disponible Renter Understøttelser til unge Landmænd, der agter at ehverve sig en fuldstændigere Uddannelse i Landbruget. Understøttelserne tildeles Landbrugsstuderende, fortrinsvis saadanne, der allerede har paabegyndt Studiet ved Landbohøjskolen.

Skema til Ansøgning, der maa skrives af Ansøgeren selv, faas ved Henvendelse til *Det kgl. danske Landhusholdningsselskab,* Vestre Boulevard 34, København V., hvortil Ansøgningerne maa være indsendt inden 1. Juni.

Af **Forsøgsleder L. Helwegs Mindelegat,** hvis Renter skal anvendes til Understøttelse af en ung Mand eller Kvinde, der søger videre Uddannelse i Planteforædling, specielt paa Roefrøavlens Omraade, er en Portion paa 800 Kr. ledig. Ansøgning om at komme i Betragtning ved Legatets Uddeling maa være indsendt til Det kgl. danske Landhusholdningsselskab, Vestre Boulevard 34, København V., inden den 15. Maj med Angivelse af Ansøgerens Alder, Stilling og tidligere Uddannelse, samt hvorledes Legatet agtes benyttet.

Landejendomssalg i 1931. Det samlede Antal Salg af Landejendomme (bebyggede og ubebyggede) med mindst $^1/_4$ Td. Hartkorn var i 1931 7321 mod 9086 i 1930; af disse var henholdsvis 331 og 280 Tvangssalg.

Ved Beregningen af de gennemsnitlige Salgspriser er kun

Salg i almindelig fri Handel medtaget, medens Tvangssalg, Familiesalg og Næringssalg m. m. er udeladt; Beregningen sker paa Grundlag af de i Overdragelsesdokumenterne indeholdte Oplysninger. Salgsprisen for Jord og Bygninger beregnes ved fra den samlede Salgssum for bebyggede Landejendomme at trække Værdien af medfulgt Besætning, Avl og Inventar, som opgjort ved Stempelberegningen. Salgsprisen for Besætning og Inventar er alene beregnet for de Ejendomme, hvor Løsøre medfulgte; men paa den anden Side maa det bemærkes, at alle Ejendomme, hvor Løsøre medfulgte, er medtaget, selv om kun en Del af Løsøret fulgte med i Handelen.

Salgsprisen i Kr. pr. Td. Hartkorn for Landejendomme.

	1/4—1 Td. Htk.	1—2 Tdr. Htk.	2—4 Tdr. Htk.	4—12 Tdr. Htk.	12— Tdr. Htk.	Ialt Gaarde over 1 Td. Htk.
Jord og Bygninger						
Øerne	20484	13866	11184	8955	8245	10099
Jylland	24736	16176	12467	10884	11297	12570
Hele Landet 1931	22978	15293	11926	9792	9895	11392
— — 1930	24442	16294	12992	10608	10104	12102
Besætning og Inventar						
Øerne	5970	4699	3675	2561	1915	3051
Jylland	10201	6901	5203	4142	2488	4828
Hele Landet 1931	8605	6088	4569	3254	2227	3992
— — 1930	10735	7561	5855	4139	2804	5010
Tilsammen						
Øerne	26454	18565	14859	11516	10160	13150
Jylland	34937	23077	17670	15026	13785	17398
Hele Landet 1931	31583	21381	16495	13046	12122	15384
— — 1930	35177	23855	18847	14747	12908	17112

Den Opgang i Ejendomspriserne, der fandt Sted i 1930, bortset fra de allerstørste Gaarde, er i 1931 blevet afløst af en Nedgang, idet Gennemsnitsprisen saavel for Jord og Bygninger som Besætning og Inventar er faldet.

Nedgangen siden 1930 i Prisen for den samlede Ejendom med Besætning og Inventar androg for Gaarde 10,1 pCt., for Huse 10,2. En Opgørelse halvaarsvis viser, at der baade i første og andet Halvaar 1931 er Nedgang i Prisen og i Antallet af Salg i fri Handel. Priserne i 1931 laa for Gaarde 45 pCt. og for Huse 73 pCt. over Priserne i 1913.

Mælkeribruget i Danmark 1932.

Af Statskonsulent *Th. J. Brask.*

Var det et Arbejde, der maatte stemme Sindet til dyster Alvor, at skrive om det danske Mælkeribrug i 1931. saa skal jeg ikke paastaa, at Opgaven stemmer Sindet lysere, naar det drejer sig om 1932. Vi har stadigvæk vort Produktionsapparat i den allerbedste Orden; men paa Trods heraf er vort Mælkeribrugs Vilkaar meget vanskelige, og da Aarsagerne hertil kommer udefra, er vi jo kun i meget ringe Grad i Stand til at raade Bod paa disse.

Vi avler stadig store Afgrøder af udmærket Foder for vore Husdyr, og vi køber fra Udlandet store Partier af Affaldsprodukter fra Oljemøller og andre Møller, Affaldsprodukter, der er udmærket Foder til Supplering af, hvad vi selv avler, og tjener til, at vi dels kan udnytte vore hjemmeavlede Foderenheder bedre og dels bliver i Stand til at fremstille vort Vintersmør af en Beskaffenhed, der gør det vel egnet til at staa sig i Konkurrencen med den sydlige Halvkugles Sommersmør.

Vi gør stadig Fremskridt med Hensyn til Forbedring af vore Køers Ydeevne, og dog gaar det den forkerte Vej med Rentabiliteten. Vi laver stadig Verdens fineste Smør, der fremkommer jævnt fordelt over Aaret Uge efter Uge, og vi faar ogsaa den højeste Pris paa Verdensmarkedet for det. Ikke desto mindre er den opnaaede Pris saa lav, at vi ikke har set Mage dertil siden omkring Aarhundredskiftet, endda vore Penges Værdi nu er langt lavere end den Gang.

Dette triste Billede er ikke fremkaldt af, at de, der plejer at spise vort Smør, nu ikke mere ønsker at faa det. Nej, det er Verdens Ondskab, der har grebet saadan om sig, at den har ødelagt vort Smørmarked og siger til vore gode gamle Kunder: »I maa ikke faa dansk Smør mere«. Det ene Land efter det andet lukker af for vort Smør enten gennem Toldsatser saa høje, at de virker som Indførselsforbud, eller gennem Kontingentering, der nedsætter vor Leverance saa stærkt, at Priserne paa andre Markeder trykkes saa meget, at Smørproduktionen bliver ganske urentabel, ja tabgivende.

Vor store og gode Smørproduktion er udviklet i Frihed baade hvad dens Fremstilling og dens Omsætning angaar. Dens Kaar er i det sidste Par Aar ændret saa væsentligt, at ingen for Tiden kan øjne, hvor det bærer hen. Den for en almindelig Betragtning naturlige Tilstand, at der alle Dage vil være god Efterspørgsel og gode Priser paa første Klasses Levnedsmidler, er for Øjeblikket ikke tilstede, og ingen ved, hvornaar den kommer igen; det er dog min Opfattelse, at den maa komme igen før eller senere. Der kan maaske ligge nogen Trøst deri, at det ser ud til, at Galskaben med at lægge den frie Omsætning Hindringer i Vejen giver Bagslag, hvilket vist ogsaa er naturligt nok. Det har vistnok gennemgaaende indtil nu været saaledes, at de trufne Dispositioner til Hindring af Indførsel har paavirket vedkommende Lands Omsætning i det hele taget paa katastrofal Maade og fremmet eller rettere sagt forværret den i Forvejen store Arbejdsløshed.

Lad os da haabe, at Menneskeheden snart maa komme til Fornuft, saa Naturens Love — ogsaa for Handel og Omsætning — kan komme til at virke i Frihed. Saa kan vel atter Dygtighed og Vindskibelighed komme til at gøre sig gældende, saaledes at ogsaa det danske Mejeribrug igen kan faa Løn for godt Arbejde og fin Kvalitet.

Produktionsvilkaarene har, hvad Fremstillingen af Mængde og Kvalitet angaar, i 1932 været gode, som det

vil fremgaa af følgende Redegørelse for Høstudbyttet i 1931, der danner det væsentligste Grundlag for Vinterproduktionen, Sommergræsningen i 1932, Indkøb af udenlandske Fodermidler og Kvægbestanden i Henhold til den foretagne Tælling.

Nedenstaaende Oversigt, der for Sammenligningens Skyld omfatter flere Aar, viser, at de Afgrøder, der i det væsentligste anvendes som Kvægfoder, omtrent har været af samme Størrelse i 1931 som i de nærmest forud liggende Aar. Tallene er gengivet efter »Statistiske Meddelelser«, og jeg skal minde om, at en Afgrødeenhed er lig Foderværdien af 1 hkg Byg.

Høsten i 1927—31

i Millioner Afgrødeenheder.

	Kærneafgrøder	Foderroer	Hø	Halm	Ialt
1927	25,57	18,94	8,35	10,93	63,79
1928	32,67	24,30	5,55	11,18	73,70
1929	32,71	24,12	5,63	11,53	73,99
1930	30,97	24,58	10,06	10,48	76,09
1931	29,06	23,66	9,79	10,08	72,59

Ser man paa de enkelte Afgrøder, viser det sig, at de alle knap har givet saa meget som i 1930, da vi havde den største Høst, der nogensinde er vokset paa de danske Agre. Kærneafgrøderne er omtrent 2 Mill. Afgrødeenheder mindre end i 1930 og betydelig mindre end i 1929 og 1928, men naar dog langt over 1927. Kærneafgrøderne spiller vel nok ikke nogen større Rolle som Kvægfoder; men der er vist ingen Tvivl om, at der i 1932 er brugt forholdsvis meget Korn til Malkekøerne paa Grund af det uheldige Forhold mellem Prisen paa Foderkager og Smør.

Foderroerne gav kun en lille Afgrøde i Fyld; men da Roernes Tørstofindhold var godt, bøder dette noget herpaa. I Hovedarterne Runkelroer og Kaalroer var Tørstofprocenten 1,3 til 2 højere end i 1930, da Tørstofprocenten var lav. Sammenlignet med Femaaret 1926—30 laa Runkelroer 0,7 pCt. højere paa Øerne og 1,5 pCt. i

Jylland. Dette Forhold bevirker, at Roernes Foderværdi, selv om Avlen syntes lille, dog kommer nogenlunde op paa Højde med de nærmest forud liggende Aar. Mange Landmænd har dog sikkert ikke taget tilstrækkeligt Hensyn til det store Tørstofindhold, der betinger, at man bør bruge et mindre Roefoder, thi det var meget almindeligt, at Roerne slap op, inden Køerne kunde komme paa Græs. Roerne afgav iøvrigt et sundt og godt Foder, da de blev bjærget under gode Forhold, saa de var rene og fri for væsentlig vedhængende Jord.

Høavlen var meget tilfredsstillende, selv om Afgrøden ikke var saa stor som i 1930. Den blev gennemgaaende bjærget i udmærket Tilstand, saa den afgav et udmærket og sundt Foder for Dyrene og var velegnet til at virke besparende paa Kraftfoderet.

Halmudbyttet var noget mindre end sædvanligt og betydelig mindre end i noget af de Aar, Oversigten omfatter. Hertil kommer, at Kornhøsten foregik under vanskelige Forhold. Der var megen Lejesæd, og Høstvejret var drilagtigt med rigelig Nedbør, der bevirkede, at Halmen fik et mørkt og daarligt Udseende. Ved Opfodringen bekræftedes den gamle Erfaring, at Halm, der er bjærget under vanskelige Forhold, er udrøj at fodre med, og der var da ogsaa mange, der allerede først i April længselsfuldt skelede til Græsmarkerne, da Foderbeholdningerne allerede var ved at forsvinde.

Den tidlige Udbinding, som mange Landmænd med Længsel imødesaa, lod sig ikke gennemføre. Græsset grønnedes godt i Begyndelsen af April Maaned. I Maanedens 2. Uge faldt der en stærk blødende Regn, der efterfulgtes af en høj Temperatur, der rigtig satte Fart i Græsvæksten. Der var da ogsaa paa dette Tidspunkt enkelte, der i Løsdrift havde Køerne ude nogle Timer midt paa Dagen. De gode Udsigter forandredes imidlertid; om Maanedens 3. Uge skrives i »Ugeskrift for Landmænd«, at den har været baade tør og kold, enkelte Nætter med haard Frost. Græsset er ikke kommet videre, end det

var i sidste Uge. Det er derfor undtagelsesvis, at man ser Kreaturer paa Marken. Den 23. April saa jeg ude i Egnen vest for Kolding Køer paa Marken, der stod og stirrede melankolsk ned i Jorden for at se, om Græsset ikke snart skulde vise sig. Fra nu af blev Udbindingen almindelig, vel navnlig fordi der ikke var mere Foder i Laden — i hvert Fald var Roerne saa godt som allevegne brugt — og omkring 1. Maj var alle Køer paa Græs. Der var nu udmærket Græsning et Par Maaender, ja Græsvæksten var saa rigelig, at Dyrene mange Steder ikke kunde følge med, saa en Del af de Græsmarker, der var bestemt til Afgræsning, blev slaaet. Den derved fremkomne Forøgelse af Høavlen maatte imidlertid senere mange Steder opfodres i Sommertiden, da vi sidst i Juni og først i Juli havde en længere Tørkeperiode, der standsede Græssets Vækst; navnlig i Vest- og Nordjylland var Tørken slem, saa det ikke alene gik ud over Græsset, men ogsaa i vid Udstrækning over Sæden. Da Vejrforholdene imidlertid betingede en sen Indbinding, kan Sommeren alt i alt betegnes som en god Græssommer, der betingede en billig Fodring af Køerne, hvilket med de opnaaede Smørpriser ogsaa i høj Grad kunde tiltrænges.

Sjældent har vi haft saa fint Sommervejr som i 1932, og Sundhedstilstanden i Besætningerne var god. Mælkeproduktionen var dog ikke særlig stor, idet Prisforholdene var saaledes, at ingen eller faa fandt Anledning til at presse den frem ved Tilskud af Kraftfoder. I det hele taget har man faret med Lempe Aaret igennem med Hensyn til Brugen af indkøbt Kraftfoder, hvilket man faar et stærkt Indtryk af ved at se paa Tallene for

Danmarks Indførsel af Kraftfoder.
(Millioner kg).

	1928	1929	1930	1931	1932
Oliekager (Overskudsindførsel)..	656	735	611	705	521
Oliekagemel m. m.....	88	80	68	30	13
Hvedeklid.....	102	71	37	51	44
Stoffer til Oliepresning.....	366	390	338	407	384
Ialt...	1212	1276	1054	1193	962

Tabellen viser, at der i 1932 har været en meget væsentlig Nedgang i Indførslen af Kraftfoder. Regner man, som det er gjort i Tabellen, Stoffer til Oljepresning med, har vi i Forhold til 1931 en Nedgang paa 231 Millioner kg eller omtrent 20 pCt. Nedgangen har været væsentlig for alle de opførte Grupper med Undtagelse af Stoffer til Oljepresning, der kun viser en Nedgang paa 23 Mill. kg eller godt 5 pCt. Sidstnævnte Stoffer er jo kun delvis Kvægfoder, da Køerne først bliver præsenteret for dem, naar Oljen er fjernet; men da den Rest, der bliver tilbage, vel nok er forholdsvis lige stor hvert Aar, giver den anvendte Opstillingsmaade et meget godt Billede af den forbrugte Fodermængde.

Den stedfundne Nedgang i den indførte Mængde falder meget forskellig. Medens den samlede Nedgang for Oljekager i Forhold til 1931 er 26 pCt., viser Solsikkekager en Stigning paa 5 pCt., medens alle de andre Sorter viser Nedgang, saaledes: Jordnødkager med 78 pCt., Palmekager 61 pCt., Sojakager 64 pCt., Rapskager 16 pCt. og Kokoskager 44 pCt.

Set fra et Kvalitetsstandpunkt kan der kun være Grund til at glæde sig over den stedfundne Forskydning mellem Kagesorterne. Det er jo nemlig saaledes, at Oljekagerne øver en meget dominerende Indflydelse paa Vintersmørrets Konsistens, og der kan i den Forbindelse være Grund til særlig at glæde sig over den store Nedgang i Importen af Kokos- og Palmekager, da disse Kager jo er bekendt for at øve en daarlig Indflydelse paa Konsistensen, idet de giver tungt smelteligt Smørfedt, der gør Smørret sprødt. Ligeledes kan der være Grund til at glæde sig over Stigningen i Indførslen af Solsikkekager, der øver en meget heldig Indflydelse paa Smørrets Konsistens.

Som Udtryk for Prisen paa Oljekager benyttes her de Detailnoteringer for 50 pCt. Bomuldsfrøkager, der ugentlig er offentliggjort i »Fyns Stifts Landbrugstidende«. I Henhold hertil har Kraftfoderprisen nogenlunde været den samme i 1932 som i 1931, nemlig som Gennemsnit

for Aaret 14,15 Øre pr. kg mod 14,13. Der kan dog være megen Forskel paa den Pris, de anvendte Kager er betalt med, idet Priserne i 1931 var meget svingende, nemlig fra 11,15 til 16,75 Øre pr. kg. I 1932 har Prisen været mere stabil, idet den da kun svingede mellem 12,75 og 15,25 Øre pr. kg.

Naar der ikke er anvendt saa meget Kraftfoder i 1932 som i 1931, skyldes det altsaa ikke en Stigning i Kraftfoderprisen; men det er i høj Grad alligevel Prisforholdene, der har været afgørende for Forholdet. Paa Grund af de lave Smørpriser har Forholdet mellem Smørpris og Kagepris været meget ugunstigt. Medens 1 kg Smør i 1931 kunde løse 15,26 kg Bomuldsfrøkager hjem, har Smørprisen i 1932 været saa meget lavere, at 1 kg Smør kun har kunnet omsættes i 13,05 kg Kager, hvilket er det ugunstigste Forhold, vi har kendt i mange Aar. Her er regnet med Smørnoteringen + de betalte Overpriser.

Det er jo den almindelige Opfattelse, at der skal anvendes et vist Kvantum proteinrigt Tilskudsfoder for at faa den hjemlige Avl godt udnyttet, og det er vel meget sandsynligt, at mange Landmænd i det forløbne Aar har fodret saa svagt, at Koholdets Rentabilitet har lidt derunder. Naar Smørprisen er lav, de kontante Penge brugt, og Kreditten forsvundet, kan man jo meget godt forstaa dette, saa meget mere som mange ræsonnerer som saa: der kan ikke blive Ballance alligevel.

Medens vi i tidligere Aar plejer at have Kvægtælling den 15. Juli, blev denne i 1932 rykket frem til den 20. Juni. Det er muligt, at dette Forhold forringer Værdien af en Sammenligning af Tallene fra de forskellige Aar; med dette Forbehold opføres her følgende Oversigt over

Danmarks Bestand af Malkekøer

(i 1000 Stk.)

		Tilvækst i pCt.		
1914	1310	Fra 1914 til 1932	Fra 1921 til 1932	Fra 1931 til 1932
1921	1272			
1930	1608			
1931	1676	32,7	36,7	3,8
1932	1739			

Den Stigning i Koantallet, som nu har fundet Sted uafbrudt siden Verdenskrigens Afslutning, kan, som Tallene viser, ogsaa noteres for 1932, ja, den har endog været forholdsvis stor, nemlig 63 Tusind Stk. mod 61 Tusind fra 1930 til 1931, hvilket for hvert af de to Aar bliver 3,8 pCt.

Det vil af det allerede anførte let forstaas, at det ikke er Koholdets Rentabilitet, der har foraarsaget den skete Stigning i Koantallet. Det har jo allerede nu gennem længere Tid været vanskeligt at afsætte Udsætterkøer til en nogenlunde anstændig Pris, og vanskeligere end i 1932 har det aldrig været. Naar man enten slet ikke kan sælge de Dyr, der under normale Forhold skulde udgaa af Besætningerne, eller i bedste Fald kun kan faa den Pris for dem, som Huden er værd, kan man let forstaa, at mangen Kvægholder trykker sig ved at skille sig af med Dyrene. Haabet om, at en Bedring dog maaske kunde indtræde, lever heldigvis endnu i de fleste Landmænds Sind, og dette Haab har vel nok været medvirkende til, at Koantallet er saa stort, som Tallene viser. Den med Støtte fra forskellig Side foretagne Destruktion af nogle Tusind gamle eller udtjente Køer har dog haft en heldig Virkning, selv om den ikke endnu har skaffet gode Kødpriser eller Rentabilitet i Malkekvægbruget.

Sundhedstilstanden i Kvægbesætningerne har i det væsentligste været tilfredsstillende. Desværre kan vi endnu ikke melde rent Land med Hensyn til Mund- og Klovesygen, idet der har været spredte Tilfælde i alle Landsdele. Sygdommen har gennemgaaende været godartet og har vist ikke forvoldt væsentlige Tab gennem formindsket Mælkeudbytte; men den har været meget generende gennem de Foranstaltninger og Afspærringer, der er foretaget for at hindre Smittens Udbredelse og navnlig har virket hæmmende for Handelen med Kreaturer, hvad enten det drejer sig om Levekvæg eller Slagtekvæg.

De Foranstaltninger, der især gennem Mejeriforeningerne er iværksat til Bekæmpelse af Tuberkulosen, er

fortsat usvækket i det forløbne Aar, og det er vel især paa Fyn, at der arbejdes ihærdigt paa dette Omraade.

Kontrolforeningsarbejdet har ikke haft den Tilgang i 1932, som dette betydningsfulde Arbejde fortjener. Selv om det er forstaaeligt, at de vanskelige økonomiske Forhold, som Landbruget arbejder under, kan have virket hæmmende for Tilgangen til Kontrolforeningerne, er det derfor ikke mindre beklageligt, at der synes at være indtraadt en Standsning her. Det er jo navnlig i en økonomisk daarlig Tid, at der er Trang til de Forbedringer i Kvægholdet, som Kontrolforeningsarbejdet giver Anvisning paa, hvorfor man med Rette kan sige, at netop nu burde der være stærk Tilgang til Kontrolforeningerne. Paa Trods af de lave Priser findes der dog Køer, der giver Overskud, medens der er altfor mange af de saakaldte »Rotter«. Disse sidste kan man lettest faa udpeget ved Hjælp af Kontrolforeningerne, og de bør navnlig i en vanskelig Tid som denne fjærnes hurtigst muligt, selv om de skal foræres væk.

Ifølge Kontrolforeningernes Regnskaber har der været Tilbagegang i saavel Mælkeudbyttet som Smørudbyttet, selv om Fedtprocenten viser en lille Stigning. Det kan sandsynligvis være af nogen Interesse at se Opgørelserne fra nogle af Landsdelene, hvorfor de opføres her. Tallene viser Forholdet til 1931 pr. Ko.

Sjælland	÷ 136 kg Mælk	+ 0,01 pCt. Fedt	÷ 5,6 kg Smør	÷ 163 F.E.
Fyn (røde K.)	÷ 161 —	+ 0,01 —	÷ 6,0 —	÷ 117 —
Jylland	÷ 108 —	+ 0,01 —	÷ 4,3 —	÷ 86 —

Det er tidligere nævnt, at der er sparet paa Kraftfoderet, og foranstaaende Tal viser da ogsaa, at den Nedgang i Mælk og Smør, der har fundet Sted, er foraarsaget af en svagere Fodring, idet der for alle de nævnte Landsdele er brugt færre Foderenheder pr. Ko.

I Henhold til Referatet af det sjællandske Kontrolforeningsmøde i »Ugeskrift for Landmænd« skal Gennemsnitsudbyttet for samtlige kontrollerede danske Køer have

været 3492 kg Mælk med 3,84 pCt. Fedt og 149 kg Smør, hvad der betyder en Tilbagegang i Forhold til sidste Aar paa ca. 150 kg Mælk og 5 kg Smør.

Det til Raadighed staaende hjemmeavlede Foder og det forøgede Koantal betingede en Forøgelse i Aarets Mælkemængde, og naar en saadan ikke har fundet Sted, er Aarsagen kun de svigtende Priser, der har foraarsaget et mindre Forbrug af Kraftfoder.

Mælkemængdens Størrelse kan der som sædvanlig ikke gives bestemte Oplysninger om; men hvis man kan regne med, at Resultaterne fra Kontrolforeningerne, der viser en Tilbagegang i Mælkemængden paa 4,3 pCt., ogsaa gælder for de ukontrollerede Køer, skulde der, naar Stigningen i Koantallet tages i Betragtning, ikke være nogen væsentlig Nedgang i Mælkemængden. Man maa imidlertid formode, at Tilbagegangen har været væsentlig større blandt de ukontrollerede Køer, og det vil vist være nogenlunde rigtigt, naar man anslaar Nedgangen i den samlede Mælkemængde til de nævnte 4,3 pCt. Herefter skulde Landets samlede Mælkeproduktion beløbe sig til 4843 Millioner kg.

Mælkens Kvalitet har gennemgaaende været god. I den meget varme Sommertid fremkom der dog ikke saa lidt Mælk, der ved Reduktaseprøven gik i 3. og 4. Klasse. Det maa dog fremhæves, at Reduktaseprøven i det store og hele har fremkaldt en væsentlig Forbedring i vor Mælkekvalitet, og selv i den varme Sommertid var det sjældent, at Centrifugen under Skumningen maatte renses, for at man kunde skumme færdig. Vi skal ikke saa farlig mange Aar tilbage i Tiden for at træffe andre Forhold paa dette Omraade, og vi har her et haandgribeligt Bevis for Fremgangen i Mælkens Kvalitet.

For i nogen Maade at belyse, hvorledes den producerede Mælkemængde er udnyttet, har jeg som sædvanlig henvendt mig til nogle Mejerier for at faa Talmateriale stillet til Raadighed, og jeg vil her gerne udtale min bedste Tak til de paagældende Mejeribestyrere, der med

sædvanlig Velvilje har vist sig imødekommende i saa Henseende. For Sammenligningens Skyld er det stadig de samme Mejeriers Regnskaber, jeg benytter, ligesom jeg ogsaa for Sammenligningens Skyld i mange Tilfælde opfører tilsvarende Tal for flere Aar.

Regnskabsudtog for et fynsk Andelsmejeri med Ostelavning.

Aar	Mælkemængde	Forbrug til 1 kg Smør
1914	4 377 500 kg	25,5 kg Mælk
1919	2 290 800 -	25,15 - —
1929	5 237 494 -	23,2 - —
1930	5 598 174 -	23,2 - —
1931	5 703 235 -	23,36 - —
1932	5 749 817 -	22,9 - —

Dette Regnskab omfatter Tiden fra 1. Oktober 1931 til 30. September 1932. Tallene viser her nogen Fremgang i Mælkemængden. Der er at notere en meget væsentlig Nedgang i Mælkeforbruget til 1 kg Smør; men det skal dog straks bemærkes, at dette Forhold ikke skyldes, at der pludselig er sket en stor Stigning i Mælkens Fedtindhold, men kan henføres til, at Mejeriet har solgt en Del Fløde, der er afregnet efter 84 Fedtenheder til 1 kg Smør. Da der i Produktionen bruges mere, er det beregnede Forbrug derfor saa meget mindre.

Til Ostelavning er brugt knap saa meget Mælk som i 1931. Fortjenesten paa Ostelavningen er dog lidt større end i Fjor, hvilket kan tages som et Udtryk for, at Osteproduktionen har haft forholdsvis gode Kaar.

Efter at den til Ostelavningen anvendte Skummet- og Kærnemælk er betalt med Skummetmælksnoteringen, og den anvendte Smørmængde med den i Aarets Løb opnaaede Smørpris, fremkommer altsaa et Overskud paa omtrent 9000 Kr., hvilket maa betegnes som et meget pænt Resultat.

Som Hovedresultat af Aarets Drift er opnaaet en Smørpris af 191 Øre pr. kg eller 29 Øre mindre end i 1931.

Osteregnskabet.

Indtægt.

Der er solgt Ost for	53824	Kr. 47	Øre
— Valle for	8898	- 75	-
Beholdning den 1. Oktober 1932	10045	- 00	-
Ialt...	72768	Kr. 22	Øre

Udgift.

Anvendt til Ost 1008800 kg Sk.- og Kærnemælk à 2,26 Øre	22798	Kr. 88	Øre
— - — 1112000 Fedtenheder = 12930 kg Smør à 191 Øre	24696	- 31	-
Omkostninger	3800	- 00	-
Beholdning den 1. Oktober 1931	12600	- 00	-
Fortjeneste	8873	- 03	-
Ialt...	72768	Kr. 22	Øre

Sødmælken er udbragt i en Nettopris af 9,86 Øre pr. kg mod 10,96 Øre i 1931 eller 1,1 Øre mindre.

Det bemærkes, at der er tilbageholdt 2 Øre pr. kg Sødmælk til Afholdelse af Driftsudgifterne. Der er leveret 80 pCt. Skummetmælk gratis tilbage. Hvad der toges tilbage derudover, eller hvad der bliver paa Mejeriet derunder, beregnes efter Ostemælksnoteringen.

Regnskabsudtog fra et stort jydsk Andelsmejeri med stor Ostelavning.

Dette Regnskab omfatter Tiden fra 1. Oktober 1931 til 30. September 1932, og Hovedresultaterne udtrykkes i følgende Tal:

Forbrug af Mælk pr. kg Smør 23,88.

Pris pr. kg Smør 193,6 Øre.

Samtlige Driftsudgifter pr. 1000 kg Mælk 1100 Øre.

Pris pr. kg Sødmælk incl. Afdrag paa Laan 9,79 Øre.

Pris pr. kg Sødmælk udbetalt 9,61 Øre.

Nedenstaaende Opstilling giver Oplysning om den gennem et længere Tidsrum skete Udvikling:

Aar	kg Mælk	Forbrug til 1 kg Smør
1914	5674838	25,4 kg Mælk
1919	2697358	24,6 - —
1929	8791878	23,63 - —
1930	9323016	23,45 - —
1931	9407557	23,6 - —
1932	8986637	23,88 - —

Det ses, at Mælkemængden har været nedadgaaende og er 4,5 pCt. mindre end i 1931. Mælkeforbruget pr. kg Smør viser en lille Stigning, der formodes at være foraarsaget dels af Sommerens stærke Varme og dels af, at der har været brugt mindre Kraftfoder end sædvanlig. Det sidstnævnte Forhold maa nok ogsaa bære Skylden for Nedgangen i Mælkemængden.

Den lavere Mælkemængde og især de lavere Priser har selvfølgelig medført en væsentlig mindre Pengeomsætning. Denne, der i Fjor balancerede med 1227 Tusind Kr., har i 1932 kun udgjort 1058 Tusind Kr., hvilket er en Nedgang paa 13,8 pCt. Indtægten fordeler sig iøvrigt saaledes paa følgende Hovedposter:

Indtægten.

Salg af 309133 kg Smør	599199	Kr. 26	Øre
— - 342639 - Ost	261743	- 22	-
Andelshaverne 5353538 kg Sk.- og Kærnemælk	133838	- 46	-
— 3840547 - Valle	19206	- 45	-
— 1480 - Fløde	1498	- 42	-
Detailsalg af Mælk og Fløde	28412	- 93	-
Andre Indtægter	14163	- 50	-
Ialt	1058062	Kr. 24	Øre

Driftsudgifterne gøres der Rede for i nedenstaaende Oversigt, hvor der foruden de to sidste Aar er medtaget 1914 for at vise, hvad disse Udgifter beløb sig til i den gode gamle Tid, og 1919, der var det Aar, da Driftsudgifterne laa højest.

Det ses, at Driftsudgifterne har været nedadgaaende og nu pr. 1000 kg Mælk kun beløber sig til godt $^1/_3$ af, hvad de var i 1919. De er dog ikke naaet saa langt ned

Driftsudgifternes Fordeling	Ialt Kr.	Øre pr. 1000 kg Mælk			
		1932	1931	1919	1914
Kørsel	27407,40	305,0	315,7	1030,0	243,8
Brændsel	11456,74	127,5	137,7	599.4	83,0
Smørdritler og Mærkestaver	13872,73	154,4	166,1	87,2	21,6
Salt, Løbe, Farve, Pergament	12278,85	136,6	127,9	270,6	30,8
Olie	700,00	7,8	7,4	15,8	3,8
Kontorudgifter	997,15	11,1	13,3	32,2	11,0
Forskelligt	678,39	7,5	10,3	31,7	42,8
Inventarets Vedligeholdelse	4761,07	53,0	98,2	240,2	38,6
Bygningernes —	274,05	3,0	22,7	26,2	5,6
Vognenes —	3658,00	40,7	49,8	71,2	26,6
Lønninger	20076,86	223,4	228,6	613,3	152,0
Renter og Skatter	2717,46	30,2	30,8	275,8	105,2
Ialt...	98877,70	1100,2	1208,5	3293,6	764,8

som i 1914, hvilket de forhaabentlig aldrig kommer, da dette sandsynligvis ikke vil ske, med mindre vi fortsat faar en Række daarlige Aar.

Til Ostelavning er anvendt noget over 3 Mill. kg Mælk, og Resultatet heraf fremgaar af nedenstaaende Oversigt over

Osteregnskabet.

Indtægt.

Der er solgt Ost for	194928	Kr. 26	Øre
Beregnet Vallepris	23041	- 20	-
Ialt...	217969	Kr. 46	Øre

Udgift.

Anvendt til Ost 1598990 kg Sødmælk	144579	Kr. 32	Øre
— — — 1520860 - Sk.-& Kærnem. à 2,26	34371	- 43	-
Omkostninger	16000	- 00	-
Overskud	23018	- 71	-
Ialt...	217969	Kr. 46	Øre

Efter at den til Ostelavning anvendte Mælk er betalt med Mælkenoteringen, giver Ostelavningen i Henhold til ovenstaaende Opstilling et Overskud paa godt 23 000 Kr.

og har saaledes tjent til at forhøje den opnaaede Gennemsnitspris for den samlede Mælkemængde.

Der er som tidligere nævnt udbetalt Leverandørerne en Nettopris af 9,61 Øre pr. kg Sødmælk eller 1,47 Øre mindre end i 1931.

Regnskabsudtog fra et stort vestjydsk Andelsmejeri.

Regnskabsaaret gaar her fra 1. Oktober 1931 til 30. September 1932. Mælkemængden er gaaet en Ubetydelighed tilbage, nemlig 1 pCt. I de første $^3/_4$ af Aaret var der Fremgang; men paa Grund af langvarig Tørke med afsvedne Græsmarker i den sidste Fjerdedel af Regnskabsaaret gik Mælkemængden saa langt ned, at det samlede Resultat blev som nævnt. Forbruget har været 24,58 mod 24,43 i 1931, en Stigning der som Nedgangen i Mælkemængden menes foraarsaget af den varme Sommer.

Pengeomsætningen er i Hovedsagen foregaaet som nedenfor anført.

Indtægt.

Solgt Smør	465525	Kr. 42	Øre
— Fløde	6696	- 66	-
— Sødmælk	3697	- 70	-
— Ost	1735	- 69	-
— Skummet- og Kærnemælk	172680	- 05	-
Andre Indtægter	5489	- 67	-
Ialt...	655825	Kr. 19	Øre

Udgift.	Ialt Kr.	Øre	Øre pr. 1000 kg Mælk 1932	1931
Kørsel af Mælk	29317	03	485,6	570,6
Andre Kørsler	238	45	3,8	14,2
Lønninger	9953	02	164,8	172,0
Brændsel	7254	17	120,2	123,6
Dritler og Pergament	11177	56	185,2	188,6
Olje, Salt, Syre m. m.	1546	02	25,6	38,4
Vedligeholdelser	3526	43	58,4	72,0
Skatter, Forsikringer m. m.	1234	28	20,6	20,8
Renter	3044	33	50,4	47,6
Nyanskaffelser	—		—	12,6
Andre Udgifter	5038	93	83,5	6,6
Ialt...	72330	22	1198,1	1267,0

Det ses, at Driftsudgifterne ogsaa her har været nedadgaaende, idet de er faldet med 69 Øre pr. 1000 kg Mælk. En Del af Posterne viser større Afvigelser paa Grund af afvigende Postering i de to Aar, der er sammenlignet.

Der er indvejet ialt 6036915 kg Sødmælk, som er udbragt i	10,864	Øre	pr. kg
Der er udbetalt Andelshaverne 450187 Kr. 28 Øre =	7,457	—	—
Forskel...	3,407	—	—
Driftsudgifter...	1.198	—	—
Efterbetaling...	2.209	—	—

Dette giver en Nettopris udbetalt til Leverandørerne paa 9,666 Øre pr. kg eller 1,066 Øre mindre end i 1932. Den opnaaede Gennemsnitspris pr. kg Smør var 191,4 Øre pr. kg eller 26,8 Øre mindre end i 1932. Leverandørerne har betalt den tilbagesendte Skummetmælk med 3 Øre pr. kg.

For ogsaa at belyse Udbyttet af d e n Anvendelse af Mælken opføres følgende

Regnskabsudtog
fra et Andelsmejeri med Salg til en Kondenseringsfabrik.

Regnskabet omfatter Tiden fra 25. Oktober 1931 til 22. Oktober 1932. Mælkemængden har været 4 825 719 kg mod 4 745 483 kg i 1931, hvilket giver en Stigning paa 1,7 pCt.

Til Kondenseringsfabrikken er solgt følgende:

166816 kg	Fløde	à 73,7 Øre
851937 -	Sødmælk	à 10,5 —
83775 -	Skummetmælk	à 2,3 —

Tilsammen bliver dette i Penge knap 215 Tusind Kroner eller 46 pCt. af Mejeriets samlede Indtægter. Hovedresultaterne fra dette Mejeris Drift er iøvrigt følgende:

Forbrug af Mælk pr. kg Smør ..	24,3
Bruttopris pr. kg Sødmælk	10,20 Øre
Nettopris - - —	9,16 —
Driftsudgifter pr. 1000 kg Sødmælk	1000 Øre.

Den opnaaede Nettopris er 1,8 Øre mindre pr. kg Sødmælk end i 1931. Andelshaverne har betalt den tilbagesendte Skummetmælk med 2,22 Øre pr. kg.

De foran opnaaede Resultater er i ganske god Overensstemmelse fra Mejeri til Mejeri, naar man tager Hensyn til Forskellen i Mælkefedme og Skummetmælkspris, og de bærer tydeligt Vidnesbyrd om de vanskelige Vilkaar i økonomisk Henseende, som Mejeribruget i 1932 har haft at arbejde under. De i 1931 opnaaede Resultater var ikke gode; men i 1932 har de været ringere.

Naar Mejeribruget desuagtet stadig har fortsat den store Produktion, ligger dette jo i, at Landbruget trods alt ikke har kunnet finde bedre Købere til Markens Afgrøder end Køerne.

Smørproduktionen.

Som tidligere omtalt har den producerede Mælkemængde i 1932 været noget mindre end i 1931, og som Følge heraf maa man selvfølgelig vente, at ogsaa Smørproduktionen har været mindre. Herom har vi lige saa lidt, som naar det drejer sig om Mælkemængden, konkrete Oplysninger, hvorfor man maa skønne eller regne sig til Resultatet, hvis man vil vide noget derom. Forsøgslaboratoriet har paa Grundlag af det Talmateriale, der gaar ind fra Mejerierne, der sender Smør ind til de lovbefalede Smørbedømmelser, foretaget en Udregning desangaaende. Laboratoriet er kommet til det Resultat, at der ialt er produceret 188 Mill. kg Smør i 1932 mod 195 Mill. kg i 1931, hvilket er en Formindskelse paa 3,6 pCt. Af den fremstillede Smørmængde menes 30 Mill. kg eller 16 pCt. at være spist her hjemme. Dette giver en Stigning i Hjemmeforbruget paa 7 Mill. kg, en Stigning, der vel nok fortrinsvis er foraarsaget af de lave Smørpriser, selv om den vel ogsaa i nogen Maade kan skyldes den Propaganda for Brug af Mejeriprodukter, der har været iværksat.

Med Hensyn til Kvaliteten af det fremstillede Smør er

der i Hovedsagen kun godt at sige. Vore Kunder i Udlandet har i Aarets Løb ikke haft væsentlige Indvendinger at gøre, og naar der har været fremsat Ønsker om Ændringer, har disse som Regel taget Sigte paa Farvetonen eller Saltindholdet, medens der sjældent har været noget at udsætte paa Aromaen eller Holdbarheden. Medvirkende hertil har Datomærkningen ganske sikkert været, og det er da ogsaa efterhaanden gaaet saaledes, at ingen eller i hvert Fald kun ganske faa kunde tænke sig at undvære Datomærkningen, der fuldtud virker efter Hensigten, saa det er rent undtagelsesvis, at dansk Smør hengemmes saa længe, at Holdbarheden lider derunder. Det skal dog bemærkes, at der i Eftersommeren kom nogle Klager fra England over, at der var fundet Mug paa Smørret, hvilket iøvrigt ikke kan undre efter en saa varm og for Skimmelsvampene gunstig Sommer, som vi havde i Fjor.

Opretholdelsen af vor fine Smørkvalitet staar iøvrigt i meget intim Forbindelse med vore Smørbedømmelser af forskellig Art. Jeg skal her nævne, at vi som officielt Udtryk for vor Smørkvalitet i Foraaret afholdt provinsielle Mejeriudstillinger i København og Odense, hvor det konstateredes, at Smørkvaliteten var saa god som ingensinde tidligere. I Jylland var der truffet Bestemmelse om Afholdelse af en Udstilling i Efteraarstiden; men paa Grund af Landbrugskrisen blev denne Udstilling ikke afholdt, hvorfor vi savner dette Maal for Kvaliteten af det jydske Smør. Forøvrigt viser Oversigten over Forsøgslaboratoriets Smørbedømmelser, at det jydske Smør ingenlunde staar tilbage for Øsmørret i Kvalitet. Det samme tilfredsstillende Indtryk af Smørkvaliteten er Aaret igennem opnaaet gennem de afholdte Bøtteudstillinger i Kredsene og gennem de ugentlige Holdbarhedsbedømmelser paa de mange Smørlagre Landet over.

Som sædvanlig har vor Smørproduktion været forholdsvis jævnt fordelt over Aaret, hvad vi har et udmærket Udtryk for gennem nedenstaaende Oversigt.

Den maanedlige Smøreksport i 100 kg.

	1927	1928	1929	1930	1931	1932
Januar.....	110355	111503	123067	140344	140571	131768
Februar....	98038	107716	113222	118223	121481	118318
Marts.....	118610	123906	119979	128212	129981	123958
April	108015	108691	141376	133601	154579	143503
Maj	132959	131867	149898	169918	150232	144181
Juni.....	150226	142427	147595	155498	165107	160131
Juli	130580	136245	141844	157889	164319	149100
August	119851	132543	150949	137523	137645	123725
September .	122737	115617	118799	140683	132315	124671
Oktober ...	104118	115830	118801	145504	152770	118935
November..	103619	127773	130416	124866	125823	109335
December..	122486	113209	125255	129598	136386	126951

Vi maa her tage i Betragtning, at enkelte Maaneder omfatter 5 Uger. Naar Forskellen i Forhold til tidligere Aar er størst i Aarets sidste Maaneder, passer dette godt nok sammen med, hvad der tidligere er anført angaaende Mælkemængden, der viste størst Tilbagegang sidst paa Aaret.

Det indenlandske Smørforbrug har som tidligere nævnt været større i 1932 end tidligere; men Eksporten spiller dog stadigvæk den allerstørste Rolle, idet vi i 1932 har eksporteret 84 pCt. af Produktionen. Det er stadig danske Mælkeproducenters Haab, at Vilkaarene for Smøreksport maa blive saaledes igen, at denne kan danne Grundlaget for et nogenlunde rentabelt Mejeribrug. Nedenstaaende Oversigt giver et klart Billede af den stedfundne Omsætning Smørret vedrørende. Foruden at anføre den omsatte Mængde er der ogsaa forsøgt at finde Udtryk for Værdien af samme ved en simpel Multiplikation af Smørmængde og Aarets opnaaede Gennemsnitspris. Medens Tallene viser en Nedgang i Overskudsudførslen paa knap 10 pCt., har Nedgangen i Eksportværdien været 19 pCt.

Vor lille Indførsel af Smør er gaaet yderligere tilbage i 1932 og har knap været 1 Mill. kg. Udførslen i Dritler og Kasser er i Forhold til 1931 gaaet tilbage med 13,6

Danmarks Ind- og Udførsel af Smør i Millioner kg.

Aar	Indførsel	Udførsel				Overskudsudførsel	Værdi i Mill. Kr.
		i Dritler og Kasser	i Daaser	i Fløde	ialt		
1914	9,66	101,40	2,22	5,56	109,17	99,51	212,00
1915	3,73	102,95	2,05	0,08	105,08	101,35	273,80
1916	0,22	94,01	1,85	0,25	96,11	95,89	296,00
1917	—	60,23	1,17	0,01	61,41	61,41	241,45
1918	—	14,11	0,47	—	14,58	14,58	61,04
1919	0,31	35,64	1,04	0,17	36,85	36,54	207,54
1920	0,05	73,18	1,68	0,27	75,13	75,08	480,89
1921	0,39	91,62	0,64	0,09	92,35	91,96	433,27
1922	1,25	94,60	0,90	0,02	95,52	94,27	363,23
1923	1,83	110,33	1,30	0,01	111,64	109,81	483,62
1924	3,85	122,11	1,28	0,10	123,49	119,64	625,04
1925	2,09	121,53	1,24	0,13	122,90	120,81	540,62
1926	2,32	131,39	1,11	—	132,50	130,18	400,03
1927	1,74	142,16	1,05	—	143.21	141,47	426,00
1928	1,51	146,73	1,01	—	147,74	146,23	458,40
1929	1,67	158,12	0,92	—	159,04	157,37	475,72
1930	2,57	168,19	0,80	—	168,99	166,42	413,89
1931	1,82	171,12	0,53	—	171,65	169,85	358,50
1932	0,98	157,47	0,33	0,70	158,50	157,52	290,78

Mill. kg og har i 1932 været af lignende Omfang som i 1929, men har bragt 185 Mill. Kr. mindre hjem; Udførslen af Daasesmør har fortsat sin nedadgaaende Linje og er gaaet tilbage med 0,2 Mill. kg. Tabellen viser den Mærkværdighed, at vi efter en syvaarig Pavse atter har haft en betydelig Udførsel af Fløde, en Udførsel der omregnet i Smør svarer til 0,7 Mill. kg; ligesom den store Flødeeksport, vi havde i Aarene før Krigen, var foraarsaget af det Forhold, at Tyskland havde lagt en høj Told paa Smør, men ikke paa Fløde, saaledes er den her omtalte Flødeeksport muliggjort derved, at der har været Huller i det Gitter, vore Aftagere har sat op for at hæmme Tilførslen af vore Produkter. En Del af den eksporterede

Fløde er gaaet til Italien; men største Parten er gaaet til Belgien, hvor den er kærnet til Smør. Da Belgien fra 1. Maj kontingenterede Smørudførslen, forblev Flødeindførslen fri, og da Smørkontingenterne senere viste sig for smaa i Forhold til Begæret, blev der sidst paa Aaret etableret en ret omfattende Eksport af Fløde dertil.

Den samlede Eksport af Sødmælk og Fløde uden særlig Behandling beløber sig til 1,5 Mill. Liter, og heraf er 1,3 Mill. Liter udført i December Maaned. Det meste af Fløden sendtes i Blikdunke, der ikke returneredes; men en Del sendtes i almindelige Transportspande; til at begynde med prøvedes det at tilsætte Fløden Syre, saaledes at den kunde syrnes paa Vejen til Belgien; men dette gik man dog bort fra, og Reglen blev, at Fløden afsendtes i pasteuriseret og stærkt afkølet Tilstand.

Det er ikke alene vor Eksport af Smør, der har bragt færre Penge hjem end i Fjor. Ser vi paa Værdien af den samlede Eksport af Mejeriprodukter, er der her en endnu større Nedgang, hvilket fremgaar af nedenstaaende

Sammenligning mellem Værdien af udførte Mælkeriprodukter og Slagteriprodukter.

(1000 Kr.)

	1928	1929	1930	1931	1932
Smør, Fløde, Mælk og Ost	506658	526226	458439	394207	319974
Flæsk, Kød o. a. Slagteriprodukter.....	482177	512529	549264	461723	410272

Medens Smøreksporten i Henhold til foran anvendte Beregningsmaade er gaaet tilbage med 67,7 Mill. Kr., er den samlede Udførsel af Mejeriprodukter ifølge den officielle Statistik gaaet tilbage med 74,3 Mill. Kr. Værdien af de udførte Slagteriprodukter er ogsaa gaaet tilbage, omend ikke med saa stort et Beløb som Mejeriprodukterne; men 51,5 Mill. Kr. er dog en artig Sum at mangle i Indtægterne. Tilsammen har de Varegrupper bragt 730,2 Mill. Kr. hjem, hvilket er 125,7 Mill. Kr. mindre end i Fjor, men 308,4 Mill. Kr. mindre end i 1929. Som Tallene viser, er Slagteriprodukterne ligesom de to foregaaende Aar i Overvægt.

Vor Smøreksport har i 1932 været underkastet meget vanskelige Vilkaar, idet der fra alle de Landes Side, der gennem de sidste Aar har været vore Aftagere, har været lagt os Hindringer i Vejen af forskellig Art. Nedenstaaende Oversigt over Eksportens Fordeling viser da ogsaa betydelige Forskydninger for saa at sige alle vore Aftageres Vedkommende.

Oversigt over den danske Smøreksports Fordeling i 100 kg.

	1928	1929	1930	1931	1932
Til Tyskland.....	399.547	430.353	415.963	302.989	132.282
- Storbritannien ...	1.010.683	1.080.230	1.155.198	1.232.519	1.289.776
- Norge.....	2.790	1.321	1.343	273	84
- Sverige.....	10	—	—	—	—
- Belgien.....	577	9.325	39.785	68.011	100.596
- Frankrig	3.140	12.437	23.380	49.305	20.396
- Schweiz.....	44.755	39.521	40.612	54.733	20.431
- Foren. Stater.....	1.955	3.303	3.444	442	522
- Czekoslovakiet ...	365	533	263	562	2.724

De Vilkaar, vore Kunder har budt os, har været saa forskelligartede og saa vekslende, at det er vanskeligt i korte Træk at gøre Rede derfor, og nedenstaaende Forsøg herpaa skal da heller ikke gives ud for at være udtømmende, selv om jeg søger at faa det væsentligste med.

Tyskland har ogsaa i 1932 været vor næststørste Kunde, og selv om der fra den tyske Regerings Side paa forskellig Maade er opsat Skranker for vor Eksport til dette Land, er det vel nok det tyske Folks manglende Købeevne, der har været den største Hindring. Det ses af Oversigten, at Eksporten til Tyskland har været 17,07 Mill. kg mindre end i 1931 til Trods for, at den i dette Aar var betydelig mindre end i noget af de Aar, Oversigten iøvrigt omfatter.

Ved en Nødforordning af 19. Januar fik den tyske Regering Bemyndigelse til at paalægge Varer fra Lande

med lav Valuta en Udligningstold. Herefter forhøjes den almindelige Told paa Smør fra 22. Januar fra 50 til 100 Rmk. pr. 100 kg, hvortil for vort Vedkommende kom et Valutatillæg paa 36 Rmk., saa at den samlede Told blev 136 Rmk. Valutatillæget blev for vort Vedkommende ogsaa paalagt det Kvantum paa 5000 Tons Smør, som vi i Henhold til Tysklands Fortolkning af vor Mestbegunstigelse kunde indføre til den gamle Toldsats 50 Rmk., hvorefter Toldsatsen paa det nævnte Kvantum blev 86 Rmk. Dette Valutatillæg blev paalagt paa Trods af, at vor Valuta ikke skulde synes at kunne paavirke vor Konkurrenceevne specielt i Tyskland, da vi paa Grund af, at vi sælger Smør til mange Lande, maa nøjes med Verdensmarkedets Pris, der vistnok ikke i særlig Grad kan paavirkes af vore Penges Værdi. Da vi jo har eksporteret betydelig mere end de nævnte 5000 Tons til Tyskland, har man for ikke at faa alt for svingende Priser paa vort Tysklandssmør søgt at finde en Enhedstoldsats, som saa er opkrævet af alt det indførte Smør her fra Landet.

Den 15. November traadte en ny Ordning af Smørindførslen til Tyskland i Kraft. Efter denne er al Indførsel af Smør til Tyskland officielt forbudt; men der tillades Indførsel af et aarligt Kvantum paa 55 000 Tons fordelt til de forskellige leverende Lande i Forhold til Gennemsnittet af Tilførslerne i 1929—31. Herefter skulde vort Kvantum udgøre 300 Tons ugentlig. Tolden nedsættes samtidig til 75 Rmk. pr. 100 kg for hele Indførslen.

Selv om der af og til har været Tale om en Kontingentering af Smør ogsaa til England, er dette dog endnu ikke blevet til Alvor, og det har da Aaret igennem været saaledes, at vi paa Grund af Vanskelighederne, vi har mødt paa vore andre Markeder, har haft en Del mere Smør end ønskeligt til Afsætning i England, hvorfor Enderesultatet ogsaa er blevet, at vi paa Trods af den stedfundne Indskrænkning i Produktionen dog i 1932 har

udført mere Smør til England end i noget tidligere Aar. Tallet er 5,7 Mill. kg eller godt 4 pCt. højere end i 1931.

Vi har dog ogsaa haft Modgang i England, Modgang, der i høj Grad er gaaet ud over det danske Landbrugs Pengepung. Den 1. Marts lagde dette mangeaarige Frihandelsland en Indførselstold paa 10 pCt. af Værdien paa Smørret. Hvad vi længe havde frygtet, gik nu i Opfyldelse, og Spillet blev for os meget ulige, idet Toldpaalæget ikke omfattede Smør, indført fra de engelske Kolonier. Resultatet var, at den Overpris, vi kunde opnaa for vort Smør, nu gik i den engelske Stats Lommer. En Lysning for os maa vel nok den Bestemmelse være, der fra 17. Juni kræver, at alt Smør, der forhandles i England, skal mærkes med Fremstillingslandets Navn; men hvor meget dette kan betyde for os i Penge, kan der kun gisnes om. I Henhold til Overenskomsten i Ottawa blev den 10 pCt.s Told fra 17. November afløst af en fast Takst paa 15 Shilling pr. Drittel, og desværre har Smørprisen siden den Tid været saa lav, at den nye Takst har betydet en væsentlig Forhøjelse i Forhold til 10 pCt.s Taksten.

Norge, der for faa Aar siden fik et ikke ganske betydningsløst Kvantum dansk Smør, er i 1932 næsten helt gledet ud som vor Kunde i den Vare, og Sverige har som i de seneste Aar slet intet aftaget.

Et Lyspunkt i Mørket har Belgien været, idet dette Land i 1932 har aftaget 3,3 Mill. kg mere end i 1931. Eksporten dertil har, som Oversigten viser, været stadig stigende gennem Aarene. Det er dog ingenlunde saaledes, at der ikke fra dette Land har været lagt os Hindringer i Vejen. Indtil 1. Maj havde vi omtrent udført lige saa meget Smør til Belgien som i hele Aaret 1931; men fra nævnte Dato blev der indført Kontingentering, og vor Part blev fastsat til 83 Tons ugentlig, hvilket vel nok maa siges at være en proper Indskrænkning, idet vi i April Maaned var oppe paa en Eksport til dette Land paa omkring 400 Tons ugentlig. Fra 1. November blev

den samlede Indførsel forhøjet med 75 pCt., og der skete ikke fra Regeringens Side nogen Fordeling heraf paa forskellige Lande. Dette sidste Forhold, ventede man, skulde komme os tilgode. Vort Smør er meget anset i Belgien, og man formodede, at en større Del af Ordrerne skulde blive placeret her. Resultatet synes dog, saa vidt man kan se af Eksporttallene, ikke at have været særlig voldsomt.

Frankrig, der i 1931 var os en god Kunde, har ogsaa svigtet, saa at Eksporten dertil er gaaet ned under, hvad den var i 1930. Ogsaa dette Land kontingenterer, og for Januar Kvartal fastsattes vor Part til 277 Tons. Kontingentet forhøjedes senere til 554 Tons og igen senere til 831 Tons. For April Kvartal fastsattes vor Andel til 369 Tons, der allerede 14. April forhøjedes til 646 Tons. For Juni Kvartal tildeltes vi 243 Tons, og endelig 1. Oktober blev Kontingenteringen helt ophævet; men samtidig blev Tolden forhøjet fra 200 til 700 Frcs. pr. 100 kg. Det vil kunne forstaas, at det er meget vanskeligt at handle med et Land, der saa ofte forandrer Betingelserne for Samhandel.

Schweiz har tidligere været en solid Køber af dansk Smør; men ogsaa dette Land har svigtet os i 1932. Der er fra den schweiziske Regerings Side gjort store Anstrængelser for at faa Ostelavningen indskrænket og Smørproduktionen forøget, og disse Bestræbelser har frugtet saa meget, at vor Eksport af Smør til dette Land i Perioder har været helt standset.

Den 23. December 1931 blev Smørtolden forhøjet med 60 Frcs. fra 120 til 180 Frcs. pr. 100 kg. Den 22. Februar kom en Nedsættelse til 150 Frcs., men den 19. Marts forhøjedes den igen til 180 Frcs. Fra 1. April blev Tolden nedsat til 120 Frcs., men samtidig blev der oprettet en Smørforsyningscentral, og Indførsel blev gjort afhængig af Bevilling derfra. Denne Ordning foraarsagede mindre Indførsel herfra, og i 3. Uge i Maj gik Eksporten helt i staa paa Grund af, at det schweiziske Mar-

ked var overfyldt, og først i Aarets sidste Uger blev der igen lidt Gang i Forretningen for os.

De forenede Stater har faaet 160 Dritler mere end i 1931; men Tolden er her saa høj, at den det meste af Aaret virker som et Indførselsforbud.

Et lille Lyspunkt har Czekoslovakiet været, idet der dertil er gaaet 5 Gange saa meget som i 1931; men det er jo ikke store Mængder, det her drejer sig om.

Som tidligere nævnt har vi i 1932 sendt 4 pCt. mere Smør til Storbritannien end i 1931. Dette Land har dog i højere Grad, end nævnte Tal giver Udtryk for, været vort Hovedmarked, da vor samlede Eksport jo har været mindre. Af det Kvantum, vi har eksporteret i 1932, er knap 82 pCt. gaaet til Storbritannien mod 72 pCt. i 1931 og omkring 68 pCt. i 1929 og 1930. Storbritannien har været af saa stor Betydning for os, at det uden Tvivl kan være af Interesse at se lidt nærmere paa dette Lands Smørindførsel, og efter den engelske Statistik fremsættes derfor følgende Oversigt over

Storbritanniens Indførsel af Smør i cwts.
(1 cwt. = 50,8 kg).

Fra	1914	1929	1930	1931	1932
Rusland.....	613 380	290.000	165.451	404.369	322.887
Finland.....	—	234.000	233.510	254.071	216.630
Estland.....	—	110.000	96.338	125.384	83.153
Sverige	270.138	248.000	279.839	211.733	175.723
Danmark	1.749.072	2.204.000	2.318.525	2.466.038	2.583.664
Holland.....	183.999	130.000	89.094	96.117	46.998
Frankrig.....	273.819	45.000	7.054	—	—
Forenede Stater.	7.844	—	—	—	—
Argentina	55.704	303.000	414.150	374.925	390.445
Irske Fristat ...	—	566.000	521.765	381.028	314.635
Australien.....	483.802	768.000	951.552	1.558.638	1.829.254
New Zealand ...	357.920	1.313.000	1.570.097	1.935.033	2.190.338
Canada	3.151	—	—	—	—
Andre Lande ...	32.092	196.000	181.052	263.831	295.391
Ialt...	3.983.921	6.407.000	6.828.427	8.071.167	8.449.108

Det, der falder mest i Øjnene, naar man studerer denne Oversigt, er Englændernes Evne til at spise Smør. Atter i 1932 er det indførte Kvantum forøget stærkt, nemlig med 380 Tusind Dritler. Det er jo nok de lave Priser, der har foranlediget dette store Forbrug, der har været stadig stigende gennem Aarene. Hvis man sammenligner med 1914, ser man, at Indførslen er vokset med omtrent $4^1/_2$ Mill. Dritler, et Tal, der i nogen Maade synes at modsige Spaadommen om, at Margarinen er ved at slaa Smøret ud.

I Forhold til 1931 er der Nedgang i Tilførslerne til det engelske Marked fra alle de opførte evropæiske Lande med Undtagelse af Danmark, der endnu er det Land, der tilfører Markedet det største samlede Kvantum Smør, selv om vi stadig trænges haardere og haardere af Australien og især New Zealand. Ruslands Tilførsel er gaaet tilbage med 81 482 Dritler, Finlands med 37 451, Estlands med 42 231, Sveriges med 36 010, Hollands med 49 119 og Irlands med 66 393 Dritler.

Efter den engelske Statistik har Danmark leveret 117 626 Dritler mere end i 1931. Argentina møder med en Fremgang paa 15 520 Dritler; men alt dette blegner ved Siden af en Stigning for New Zealands Vedkommende paa 255 305 og for Australien paa 270 616 Dritler. De her anførte Tal synes mig at danne en noget ejendommelig Baggrund for en Udtalelse i Australiens »Dairy Produce Control Boards« 7. Beretning for Aaret 1931—32, hvori det hedder:

»Som Aarsagen til Prisfaldet særligt i de sidste Maaneder af Aaret angives de store Mængder af Smør, der af Danmark og andre Lande kastedes ind paa det engelske Marked paa Grund af Restriktionerne i en Række europæiske Lande«.

Den samlede Forøgelse i Tilførslen fra New Zealand og Australien paa 526 021 Dritler skulde synes at virke mere for nedadgaaende Priser end Forøgelsen paa 117 626 Dritler her fra Danmark, saa meget mere som vort Smør

stadig sælges til højere Priser end Kolonismørret, og saa meget mere som den samlede Tilførsel til England fra europæiske Markeder er gaaet tilbage med 195 Tusind Dritler. Der har i det sidste halve Aar af og til lydt Røster om, at det nu var forbi med Overpriserne. Da jeg nu gør Resultatet op, viser det sig imidlertid, at vi i Forhold til New Zealand (hvis Priser ligger over Australiens) stadig har opnaaet den sædvanlige Overpris. Som Gennemsnit for Aaret er der noteret en Overpris af 17,8 Shilling pr. Drittel mod 17,4 i 1931 og 18,6 Shilling i 1930. Overprisen har endog i 1932 til Tider været højere end nogensinde tidligere, den var saaledes den 19. Februar helt oppe paa 54 Shilling, og medens vi i tidligere Aar af og til i vor Sommertid har oplevet, at new zealandsk Smør i enkelte Uger har været noteret højere end dansk, har dette ikke været Tilfældet i 1932, da den mindste Forskel i vor Favør noteredes den 17. August med 2 Shilling. At Overprisen ikke i samme Grad som tidligere kom os tilgode, skyldes jo den paalagte Told.

Medaillens mørke Side er de usædvanlig lave Priser, Aaret har bragt. Det er en vanskelig Opgave at regne ud, hvad det koster at producere 1 kg Smør saa meget mere, som Produktionsprisen jo er meget forskellig fra Ejendom til Ejendom. Der er dog ingen Tvivl om, at Smørproduktionen i 1932 for Landet som Helhed har været en Underskudsforretning. Uge efter Uge har man haabet paa Bedring i Smørpriserne, men denne har ikke vist sig i holdbar Form. Det kunde egentlig være tilstrækkeligt her at nævne, at Aaret begyndte med en Smørnotering paa 204 Kr. pr. 100 kg og sluttede med en Pris af 166. Jeg skal dog yderligere anføre følgende: Aarets højeste Notering var 253 den 18. Februar. Glæden var imidlertid kun kort, idet næste Uge viste et Fald paa 28 Kr., efterfølgende Notering er 20 Kr. lavere, dernæst kommer atter en Nedgang paa 20 Kr. og saa en paa 15, saaledes at Noteringen i Løbet af 4 Uger falder med 83 Kr. for ikke mere Aaret igennem at naa op til den Pris af 2 Kr.

pr. kg, som Producenten stadig har set hen til som en Mulighed for Opnaaelse af nogenlunde Ballance i Koholdets Regnskab. Aarets laveste Notering var 142 Kr., der noteredes den 9. og den 16. Juni.

Gennemsnit af Aarets 52 Noteringer er 178,4 Kr. mod 209,5 i 1931 og 244,8 i 1930. Nedgangen i Prisen er saaledes ca. 15 pCt. Dette Billede bliver saa meget mørkere, som Prisen i Fjor var 17 pCt. lavere end i 1930. Vi skal helt tilbage til 1904, 1898 og 1894 for at finde lavere Smørpriser end i 1932, og saa var dog Pengene den Gang langt mere værd end nu.

Københavns Smørnotering er atter i 1932 fremgaaet som et Resultat af Samarbejde mellem Mejeriforeningernes Noteringsudvalg og Grosserer-Societetets Noteringsudvalg, og nedenstaaende Tabel oplyser om Noteringernes Maanedsgennemsnit:

Maanedlig Gennemsnit af Københavns Smørnotering.
(Øre pr. kg).

	1928	1929	1930	1931	1932
Januar.....	291,25	321,40	286,40	219,60	195,00
Februar..	308,50	321,25	290,25	243,00	230,00
Marts.....	328,60	292,25	260,75	221,75	180,00
April	302,50	270,00	225,25	200,00	167,50
Maj	291,00	275,20	216,60	192,00	149,50
Juni.....	287,00	287,50	227,50	192,50	146,20
Juli	299,50	290,25	249,20	190,00	169,50
August.....	312,20	292,80	240,00	201,25	166,25
September	330,50	326,50	246,40	209,75	192,00
Oktober.....	324,75	333,20	246,40	213,00	183,50
November.....	334.00	318,50	224,00	209,25	187,50
December.....	349,00	295,50	244,40	222,50	177,60
Gennemsnit...	313,48	302,30	244,80	209,50	178,40

Selv om Priserne stadig har været lave, kan vi dog ikke sige, at vi har haft en stabil Notering, idet den kun

10 Gange i Aarets Løb er sat uforandret. I Forhold til Prisens Højde har vi haft meget store Svingninger. Nogle af Udslagene ser saaledes ud: ÷ 14, + 18, + 14, + 25, ÷ 28, ÷ 20, ÷ 20, ÷ 15, + 22.

Som sædvanlig har Noteringen ikke været det rigtige Udtryk for de opnaaede Priser, idet der er betalt lignende Overpriser som i de forud liggende Aar, hvilket ret klart fremgaar af nedenstaaende Oversigt:

Overpriser.

Maaned Nr....		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Overpris i Øre pr. kg	1925	5,62	5,91	5,79	5,74	5,51	5,58	5,44	5,30	5,56	5,49	5,43	5,06
	1926	4,95	4,48	4,19	4,01	4,04	4,31	4,90	5,59	5,66	6,12	5,99	5,83
	1927	5,43	5,47	5,34	5,31	5,27	5,28	5,65	5,64	5,64	5,83	5,77	5,22
	1928	5,87	5,88	5,90	5,91	5,91	5,89	6,06	6,07	6,08	6,42	6,50	6,49
	1929	6,24	6,25	6,26	4,76	4,69	4,70	6,11	6,26	6,27	6,92	6,96	6,98
	1930	6,09	6,08	6,04	6,04	6,03	6,02	6,17	6,15	6,17	6,54	6,52	6,52
	1931	6,06	6,05	6,03	5,99	5,96	5,91	6,19	6,18	6,11	6,21	6,19	6,14
	1932	6,01	6,02	6,00	5,91	5,88	5,89	6,10	6,11	6,09	6,79	6,79	6,80

Der har været større Svingninger i Overpriserne end i de to foregaaende Aar, idet de var mindre i Aarets første Maaned og en Del større i sidste Kvartal. Som Gennemsnit for Aaret var Overprisen 6,2 Øre pr. kg, hvilket er lidt mere end i Fjor, da den var 6,09 Øre.

Lægges Overprisen til Noteringens Gennemsnit 178,4, faar vi den virkelig betalte Smørpris 184,6 Øre pr. kg.

Osteproduktionen.

Det er de daarlige Smørpriser og de deraf følgende daarlige Mælkepriser, der har gjort Ostelavning til en nogenlunde taalelig Forretning. Først paa Aaret var Ostelavningen ude for ret store Vanskeligheder, idet Priserne var smaa og Efterspørgslen ringe. Resultatet var, at Priserne var nedadgaaende, og Lagrene fyldtes, saa da Køerne kom paa Græs, og Mælkemængden steg, saaledes at der skulde laves mere Ost, maatte Priserne yderligere

nedsættes for at faa Vinterproduktionen afsat for at skaffe Plads til den store Sommerproduktion. Forholdene laa saaledes, at Mejerierne fra forskellig Side opfordredes til at indskrænke Produktionen. Disse Henstillinger frugtede dog vist ikke meget. Der er en Del, der tyder paa, at naar et Mejeri er indstillet paa at lave et bestemt Kvantum Mælk i Ost, saa skal Osten laves uden Hensyn til den Pris, Mælken derigennem kan udnyttes i. Dette maa vel ligge i, at Leverandørerne ikke i Hast kan indstilles paa at anvende mere Mælk i Bedriften.

Det er vanskeligt at skønne over Ostelavningens Størrelse; men der er en Del, der tyder paa, at den i 1932 har været af omtrent samme Omfang som i de nærmest forud liggende Aar

Kvaliteten af den danske Ost er stadig i Fremgang, og der udføres gennemgaaende et dygtigt og maalbevidst Arbejde i de danske Osterier. Paa Trods af Dygtigheden gik der dog i den varme Sommertid en Del Ost i Brokkassen. Der er desværre endnu en Del Mejerier, hvis Lagre er for smaa i Forhold til Produktionen, mange

Danmarks Ind- og Udførsel af Ost i 1000 kg.

Aar	Indførsel	Udførsel	Overskudsudførsel	Kaseinudførsel
1921	246	12.541	12.295	8
1922	550	8.924	8.374	23
1923	331	5.458	5.127	85
1924	356	8.860	8.504	124
1925	387	8.520	8.133	83
1926	649	6.960	5.311	117
1927	501	5.282	4.781	189
1928	394	6.086	5.692	275
1929	294	6.583	6.289	400
1930	367	5.727	5.360	373
1931	276	4.274	3.998	39
1932	59	6.593	6.534	65

mangler Afkøling af Lagrene, og nogle mangler endog en forsvarlig Isolation af Lagerrummene. For disse sidste er det klart, at det skal gaa galt i en saa varm Sommer, som vi havde i Fjor. Lavpasteurisering af Ostemælken bruges stadig i større Udstrækning, og der er ingen Tvivl om, at denne Arbejdsmaade har været af særlig Værdi i Sommervarmen og har tjent til at formindske det Tab, den høje Lagertemperatur har forvoldt.

Som omstaaende Tabel viser, er der i 1932 sket en ikke uvæsentlig Ændring i vor Osteomsætning med Udlandet, idet vor Indførsel er stærk formindsket og Udførslen ret væsentlig forøget. Indførslen betød i Forvejen ikke ret meget, og den er i 1932 næsten helt standset. Der er forøvrigt heller ikke ret megen Mening i, at vi indfører Ost; vi har jo Mælk nok, og vi laver i al Almindelighed lige saa god Ost, som de gør i Udlandet. Udførslen er steget med 2,3 Mill. kg og var paa Højde med 1929 og 1926, ja Overskudsudførslen var endda noget større end i de nævnte Aar, da de laa med en større Indførsel.

Osteprisen i 1931 og 1932.
(Øre pr. kg).

Maaned	pCt. Fedt i Ostens Tørstof					
	30		20		10	
	1931	1932	1931	1932	1931	1932
Januar	86	75	63	55	43	36
Februar	86	75	63	55	42	36
Marts	86	71	62	51	42	34
April	85	67	59	48	40	31
Maj	80	59	56	44	37	29
Juni	79	58	55	44	37	28
Juli	75	60	55	46	36	29
August	75	60	55	47	36	30
September	75	65	55	51	36	33
Oktober	75	70	55	54	36	35
November	75	72	55	56	36	36
December	75	73	55	56	36	36

Eksporten er fortrinsvis gaaet til Tyskland, der har aftaget 5,7 Mill. kg mod 3,4 Mill. kg i 1931. Storbritannien, Sverige og U. S. A. har aftaget et lignende Kvantum som i 1931.

Det er særlig i Aarets sidste Maaneder, at Eksporten til Tyskland har taget Fart. Midt paa Sommeren lød der stærke Røster om, at Indførslen til Tyskland vilde blive stærkt begrænset. Rygterne foraarsagede, at der købtes livligt for at faa noget paa Lager dernede. Begrænsningen var endnu ikke kommet ved Aarets Slutning; men Efterspørgslen var stadig livlig og paavirkede Priserne her i gunstig Retning.

Foranstaaende Prisoversigt er udregnet paa Grundlag af de ugentlig i »Mælkeritidende« opførte Tal for opnaaede Ostepriser. Det ses, at Priserne indtil September ligger betydelig lavere end i 1931, hvorimod de sidste 3 Maaneder har bragt lignende Priser som i Fjor, hvilket paa Grund af de lave Smørpriser har gjort Ostelavning til en god Forretning, saaledes at det samlede Resultat for Aaret maa siges at være taaleligt.

Mælkekonserves.

Fremstillingen og Omsætningen af Mælkekonserves har gaaet sin jævne Gang; men det er noget vanskeligt at faa konkrete Oplysninger angaaende denne Fabrikation. Det er mit Indtryk, at det er gaaet ret let med Afsætningen, men at Priserne ogsaa her har været for smaa.

Der foreligger mig bekendt ikke Oplysninger om Størrelsen af denne Gren af Mejeribruget; men da sikkert saa godt som hele Produktionen — i hvert Fald af Kondensmælk — eksporteres, er Eksporttallene ret gode ogsaa som Udtryk for Produktionsmængden.

Tallene viser, at der har været en ret væsentlig Stigning i Eksporten baade af Kondensmælk og Tørmælk. Statistikken oplyser intet om Fedmen af de udførte

Danmarks Udførsel af Mælkekonserves i 100 kg.

	1928	1929	1930	1931	1932
Mælk og Fløde, kondenseret, steriliseret m.m., hermetisk	238579	249175	235487	223311	256689
Kondens. Mælk, ikke hermetisk, med Sukker	3	2	2	7	—
uden Sukker	—	2	—	—	—
Ialt	238582	249179	235489	223318	256689
Mælkepulver	4197	3664	2453	2655	2739

Varer, hvilket er beklageligt, da det vilde være af ikke ringe Interesse at vide Besked herom, da man ellers ikke kan skønne over Smørværdien deri. Det er vist nok saaledes, at der i de senere Aar har været Stigning i den Fedtmængde, der indgaar i Mælkekonserves.

Indtryk fra en Rejse i Argentina i Aaret 1932

med særligt Henblik paa Landbrug og Landbrugsindustrier.

Af Professor Dr. phil. & scient. *Orla-Jensen*.

Da jeg sidste Foraar modtog Indbydelse til som den argentinske Regerings Gæst at deltage i en Køle-Kongres i Buenos Aires, frembød der sig for mig en Lejlighed til at lære et stort Landbrugsland at kende, der ikke hører til det britiske Imperium, og som derfor i England møder de samme Vanskeligheder som Danmark. Et andet negativt Lighedspunkt ligger deri, at Argentina ingen Kul har (i alt Fald ingen let tilgængelige Kul), og derfor forsynes med dette Brændsel fortrinsvis fra England. Argentina er ogsaa ret skovfattigt, naar man ser bort fra den nordligste Del af Landet. Det er derimod rigt paa Petroleum, og særlig i Patagonien findes store Oliefelter. Af andre Fortrin maa først og fremmest nævnes den frugtbare jomfruelige Jord, der ingen Kunstgødning behøver. Man har saaledes sine Steder uden at gøde faaet samme Majsudbytte 20 Aar i Træk. De fleste Steder er Landet fuldkommen fladt, og Hveden kan derfor ligesom i Kanada høstes med de moderne Mejetærskeværker, hvorved Arbejdslønnen reduceres til et Minimum.

Andesbjergene, der afgrænser Landet imod Vest, er rige paa alle Slags Mineralier, men paa Grund af de daarlige Transportforhold udnyttes disse Skatte endnu kun sparsomt. I det hele er Transportforholdene Argentinas svage Punkt. Jernbanerne er næsten alle paa Englændernes Hænder, og de betaler sig for Tiden ligesom Jernbanerne andetsteds meget daarligt, men da Argentina kun

har yderst faa gode Landeveje og mangler Sten til Vejbygning, er det her ikke Konkurrencen med Bilerne, der skader dem, men simpelthen den meget tynde Befolkning. Paa et Areal omtrent saa stort som Vesteuropa eller 70 Gange saa stort som Danmark bor kun 11 Mill. Mennesker. Jeg skal her indskyde, at Befolkningen er hvid, væsentlig Sydeuropæere (Spaniere og Italienere) højst med lidt Indianerblod i Aarerne. Negere ses næsten ikke i Argentina, da man aldrig holdt Slaver; det er ikke som i Brasilien, hvor $^3/_4$ af Befolkningen er mere eller mindre sort.

Kun paa Ildlandet, der ligger paa samme Afstand fra Ækvator som Danmark, er Middeltemperaturen lavere end hos os, ellers har Argentina en væsentlig højere Middeltemperatur, nemlig 15—17° C., og da de nordligste Dele af Landet gaar helt op i det subtropiske Omraade, kan de allefleste Kulturer trives indenfor Argentinas Omraade. Regnmængden er som i Danmark, men der er færre Regnvejrsdage og derfor flere Solskinsdage. Kun paa Andesbjærgenes Østskraaning falder meget lidt Regn, men ved Hjælp af kunstig Vanding dyrkes her de herligste Druer i saadanne Mængder, at Argentina kan producere Vin nok til eget Forbrug.

Hvad Planteavlen angaar, saa skal jeg fatte mig i størst mulig Korthed, endskønt Eksportværdien af de vegetabilske Produkter langt overgaar Eksportværdien af de animalske Produkter. Hovedprodukterne er Majs, Hvede og Hørfrø. Der eksporteredes i hvert af Aarene 1928 og 1929 omtrent 6 Mill. Tons baade af Majs og af Hvede og 2 Mill. Tons Hørfrø (runde Tal). Argentina er Verdens største Producent af Hørfrø, der jo danner Grundlaget for Linolie- og Fernisfabrikation; Hørtaverne anvendes ikke i Argentina. Lægger man Hovedvægten paa Frøavlen, bliver Taverne som bekendt for forveddede til at give god Hør. Argentina eksporterer ogsaa Rug, Byg, Havre, Kartofler, Jordnødder og lidt Bomuld. Der dyrkes Sukkerrør, Tobak, Tapioka og Ris, dog knap nok til

eget Forbrug. Kaffe dyrkes ikke i Argentina, men derimod Yerba Mate, der for den jævne Befolkning erstatter Te og Kaffe, da den indeholder indtil 3 pCt. Koffein.

Da dette Nydelsesmiddel allerede benyttes noget i Spanien, England og Tyskland og derfor maaske ogsaa kan vinde Udbredelse i Danmark, skal jeg opholde mig et Øjeblik derved. Træet vokser vildt i Brasilien og Paraguay, og Argentina fik tidligere al Mate fra disse Lande. Man benytter ikke blot Bladene, men ogsaa de unge Kviste. For at Produktet kan bevare sin grønne Farve, maa man dræbe de deri værende Oxydaser ved hurtig Ophedning. Indianerne trak oprindelig de afskaarne unge Grene igennem et Baal; nu har man dertil roterende skraatliggende Staaltraadstromler, der næsten berøres af Flammerne fra et Træbaal. Derpaa eftertørres i 24 Timer paa meget primitive Trækøller, og Produktet males groft og lagres et Aar i Træsiloer, hvorved det siges at vinde i Kvalitet. Det gaar da til Møllerne i Byerne, hvor det males finere paa lignende Maade som i Hvedemølleriet med indskudte Sigtninger, saaledes at nogle af de groveste Træstumper kan fjærnes. De forskellige Maleprodukter blandes da igen i rette Forhold. Der skal i god Mate helst være ca. 15 pCt. Stumper af Kviste imellem Bladstøvet. Det færdige Produkt presses med hydrauliske Presser meget haardt i Sækkene. Yerba Mate er meget billigere end Te og Kaffe og skal være ligesaa stimulerende. Den paastaas i Modsætning til Kaffe at helbrede Reumatisme og at rense Nyrerne. I Argentina bruges ca. 100 Mill. kg Yerba Mate aarlig. I Nærheden af Posadas saa vi en Mateplantage paa 1000 ha med over 1 Mill. Træer.

En vigtig Eksportartikel for Argentina er Quebrachoekstrakten, der efterhaanden har fortrængt næsten alle andre vegetabilske Garvestoffer. Ekstrakten ekstraheres af de raspede Træstammer og inddampes i Vacuum til en Masse, der stivner som Harpiks. Der har været eksporteret over 200 000 Tons deraf om Aaret, men da Træerne,

der bruger 100 Aar om at blive store, ikke er blevet plantet efter i Tide, gaar Produktionen stadig ned.

Argentina er et herligt Frugtland. Der er allerede for varmt for virkelig fine Æbler og Jordbær, men der dyrkes herlige Ferskener og alle Slags Oranger i store Mængder. Endnu har de dog ikke haft Held med Frugteksporten. Jeg besøgte en særlig Orangeegn, hvor en dansk Mand *Albert Christiansen* havde betydelige Plantager. Fra dette Sted, Bella Vista, udskibes aarlig 200 Mill. Appelsiner foruden en Del Mandariner, ikke i Kasser, som vi er vant til at se dem, højst i Sække, men i Reglen løst i Lasten. Da Vandregræshopperne, der udvikler sig i umaadelige Mængder i Urskovene imod Nord, og som gør ubodelig Skade paa Plantevæksten i Argentina, ikke holder saa meget af Mandarinblade som af Appelsinblade, tvinges mange til at dyrke Mandariner i Stedet for Appelsiner. Vi undgik ikke at møde Græshoppesværme paa vor Rejse i Argentina og at se deres Ødelæggelser. En anden stor Plage for Argentina er visse Myrearter, der ligeledes æder Rub og Stub paa deres Vej. Vi saa ikke noget videre til Myrerne, men vi var saa heldige at se hele Marker dækkede med meterhøje Termitboer. Disse er som bekendt klæbede sammen af Ler og saa faste, at man ikke kan sparke dem i Stykker. Der fortælles, at hvis et Aeroplan prøver at lande paa en saadan Mark, saa gaar selvfølgelig Termitboerne i Stykker, men Aeroplanet vil ikke undgaa at kæntre.

Jeg maa maaske paa dette Sted indskyde, at det Indtryk, som min Hustru og jeg fik af Argentinas Kulturer, særlig blev beriget paa en 12 Dages Rejse, vi foretog op til Iguazuvandfaldet, der er større end Niagara, og som ligger midt i Urskoven paa det Sted, hvor Argentina, Brasilien og Paraguay mødes. Det var en uforglemmelig Tur. Vi saa baade Krokodiller og Papegøjer i Naturtilstand saavelsom de pragtfulde tropiske Sommerfugle.

Oprindelig havde vi planlagt at naa Iguazuvandfaldet fra brasiliansk Side, men Revolutionen i Brasilien gjorde

dette umuligt, og den var ogsaa Skyld i, at vi ikke fik besøgt nogle Kaffeplantager i St. Paolo. Paa Forsøgsstationen for tropiske Kulturer i Bahia fik vi derimod Lejlighed til at se baade Kakao- og Kokosplantager. Bananplantager saa vi flere forskellige Steder. Cochenilleproduktion saa vi paa de kanariske Øer. Paa disse regnfattige Øer trives de fleste Steder kun Kaktus og andre Succulenter, og det var interessant at se, hvorledes Nød lærer nøgen Kvinde at spinde, idet Kaktusens værste Sygdom Cochenilleskjoldlusene var blevet Hovederhverv for den fattige Del af Befolkningen.

Vi skal nu gaa over til Kvægavlen, der begunstiges af Argentinas endeløse Græsgange og milde Klima. Kreaturerne kan gaa ude Aaret rundt, og Kraftfoder behøves ikke. Som Tilskud til Græsset benyttes dog en Del Lucerne, og man regner med, at 50 Mill. ha (Danmarks dyrkede Ager- og Havejord udgør kun $2^1/_2$ Mill. ha) er dækket med Lucerne, der høstes 5—6 Gange aarlig, ja undertiden endnu oftere. Efter sidste Kvægtælling skal der i Argentina findes:

10 Mill. Heste, Muldyr og Æsler, altsaa omtrent lige saa mange som Mennesker.
31 Mill. Køer.
43 Mill. Faar. Hvor Jorden er god, er Køerne i Flertal. I Patagonien, hvor Jorden er mindre god, er Faarene derimod i Flertal.
4 Mill. Geder.
4 Mill. Svin.

Den bedste Jord er paa relativt faa Hænder, hvorfor meget af Jorden er forpagtet ud — og endda kun paa kort Aaremaal — hvad der nærmest fører til Rovdrift. Et stort Landbrug kaldes en Estancia, og der er Landbrug paa 50 000 ha. Man faar det bedste Begreb om Forholdene ved at tage et konkret Eksempel. Paa en Estancia paa 14 500 ha var der en Besætning paa: 3000 Heste, 18 000 Køer og 15 000 Faar.

De mange Heste er nødvendige, fordi man ingen or-

dentlige Veje har. Folkene maa daglig ride milevidt fra den ene Ende af Estanciaen til den anden. Man regner, at de Overordnede skal have en Hest for hver Dag i Ugen.

Med ca. 70 Arbejdere kan hele Arbejdet besørges. De faar Kosten og ca. 30 Pesos om Maaneden (for Tiden er Pesos ikke meget mere end en dansk Krone).

Kosten bestaar næsten udelukkende af Kød og Maté, og man slagter derfor daglig et Par Kreaturer til Føde for Folkene. Om Aftenen faas undertiden lidt Ris til Kødet, men Brød hører til Sjældenhederne. Mangen Europæer taaler ikke at leve hovedsagelig af Kød, men de indfødte Gauchoer (Blanding af de førstindvandrede Spaniere og Indianere) taaler det godt og bliver gamle paa Trods af alle moderne Ernæringsteorier. Det er ikke som med Indianerne i Bolivia (70 pCt. af Befolkningen er her Indianere), der hovedsagelig lever af Majs, de bliver sjældent over 45 Aar. Aarsagen hertil er dog muligvis den stadige Stimulering, de faar ved at tygge Kokablade, hvad der sætter dem i Stand til at kunne udholde umaadelige Strabadser. De bliver lamme eller døve, naar de er 40 Aar, og udstødes saa af Stammen, og hjælpeløse, som de da er, dør de hurtigt.

Hvad Arbejderne paa den argentinske Estancia angaar, saa bor enkelte i Smaahuse, men de fleste ligger i Laden. Sengetøj, Senge og andre Møbler maa de selv sørge for. En Del ejer en Feltseng, andre kun et Skind, de svøber sig i. Arbejdet bestaar blandt andet i at holde Hegnene vedlige, at pumpe Vand til Dyrene og at flaa dem, der er døde af sig selv. Huden har jo altid Værdi. Store Gribbesværme viser, hvor de døde Dyr er at finde.

Paa Marker, der stadig afgræsses, vil selvfølgelig de Planter, som Dyrene ikke æder, efterhaanden tage Overhaand, det gælder saaledes Tidsler og Burrer. Burrerne er en stor Plage for Faareavlen, idet de bliver hængende i Ulden og derved forringer dennes Værdi. Paa en veldreven Estancia lægger man derfor hvert tredje Aar $^1/_6$

af Arealet under Plov, og Jorden bearbejdes da tre Aar i Træk. Første Aar benyttes den til Majs, andet Aar til Hvede, og tredje Aar til Hørfrø. Imellem Hørren er saaet Lucerne og Rajgræs, der senere kommer til Udvikling. Derved faas de store Lucernearealer, som Argentina raader over.

Ligesom Folkene ingen Værelser har, har Dyrene ingen Stalde. De er altid i det Fri, der læmmes og kælves i det Fri, selvom det fryser om Natten, og det gaar mærkværdig godt. Naar saa forholdsvis faa Folk kan passe den store Besætning, saa er det, fordi man ikke malker mere Mælk, end der bruges i Husholdningen. Paa en Estancia som den nævnte med 18 000 Køer malkes højst 20—30 Stykker og som overalt i Argentina kun een Gang om Dagen (tidligt om Morgenen). Al den øvrige Mælk faar Kalvene Lov at patte, og selv af de Køer, der malkes, tager Kalvene først en Slurk, thi ellers lader de sig slet ikke malke.

For mig var det af historisk Interesse at lære saa primitiv Kvægavl at kende. Saaledes maa jo nemlig Kvægavlen have været alle Steder i Verden, naar vi blot gaar tilstrækkelig langt tilbage i Tiden. Paa Estanciaerne hører Køerne næsten udelukkende til Korthornsracen. Oprindelig blev de indførte Køer krydset med Landets slanke højbenede Kreolerrace, men Krydsningen er gentaget saa tit, at Racen alligevel kan betragtes som Korthorn, en kraftig firskaaren Kødrace. Det er jo for Kødets Skyld, man avler dem. Man lader kun leve een Tyr for hver 20 Køer. Resten af Tyrekalvene kastreres, naar de er 8—9 Maaneder, og fedes op til Stude, der slagtes i Alderen 2—$2^1/_2$ Aar. Det er disse pragtfulde fuldkommen ensartede Stude, der danner Grundlaget for Argentinas Kødeksport. Mange Estanciaer opfeder ikke deres Stude selv, men overlader det til særlige Studefederier. Engrosprisen er i Øjeblikket i Argentina 20 Centavos pr. kg levende Vægt for det bedste Studekød og kun 8 Centavos (ca. 10 Øre) pr, kg levende Vægt for andet Okseskød.

Vi skal nu se lidt paa Argentinas Kødindustri. Den ældste Konserveringsmaade i de varme Lande minder fuldstændig om Klipfisktilberedning. Kødet skæres i tynde Skiver med skarpe Knive, tørsaltes i Bunker paa samme Maade, som man salter Huder, og Kødskiverne hænges da til Tørring i det Fri paa Traade udspændt mellem Pæle. Hvis det truer med Regn, samles alt Kødet sammen i Bunker og dækkes med Presenninger. Knoglerne brændes efter at være lufttørret til Benaske. Der findes endnu Fabrikker af denne Art i Argentina; men særlig i Brasilien praktiseres denne Metode. Kødet anvendes overalt, hvor det er saa varmt, at frisk Kød hurtigt fordærves, saaledes ogsaa paa de vestindiske Øer. Saltning alene kan ikke konservere Kød i varme Lande. Metoden maa kombineres med Tørring eller Røgning, eller helst begge Dele, hvad der opnaas ved lang Røgningstid. I gamle Dage hang jo Faarelaarene og Skinkerne til Tørring i Skorstenen Vinteren over, og hvis vi nu skal afsætte det Bacon, som Englænderne ikke vil have, til de varme Lande, saa maa det være i stærk saltet, tørrøget Tilstand. Jeg ved fra særlig sagkyndig Side, at der findes Markeder derfor.

Siden Køleteknikken har naaet saa stor en Udvikling, er Kulde imidlertid blevet langt det vigtigste Konserveringsmiddel, naar Varen ikke netop skal afsættes i meget varme Lande, og det gælder ikke blot for Kød og Fisk, men snart for alle Fødemidler. Hvis man blot anvender den rette Temperatur og Fugtighed, der som bekendt er forskellige for de forskellige Fødemidler, saa er der ingen Konserveringsmaade, der i mindre Grad forandrer Fødemidlernes naturlige Egenskaber end Kulde.

Oprindelig var man af den Mening, at Kød i Modsætning til Frugt ikke blot kunde taale meget lave Temperaturer, men at det overhovedet ikke var muligt at konservere det uden at stivfryse det. Man bragte derfor de slagtede Dyr ind i Rum med ÷ 20 ° C. og forsendte dem ved ÷ 6 eller ÷ 10 ° C. At saadant Kød er ret stærkt for-

andret i fysisk Henseende, viser sig blandt andet derved, at det ved Optøningen udskiller en Masse Kødsaft. I Australien, hvorfra Transporten til England varer mindst 6 Uger, er man nødt til at stivfryse Kødet, men i Argentina, hvorfra Kødet kan naa London paa 21 Dage, nøjes man med at afkøle Kødet til lidt under 0° C. De Stude, hvis Produktion jeg lige har omtalt, eksporteres ikke som »frozen meat«, men som »chilled meat« (afkølet Kød).

Vi skal kort omtale Arbejdet paa et argentinsk Eksportslagtehus, der, da Kløeanlægget spiller saa stor en Rolle, altid kaldes et Frigorifico, det spanske Ord for Kølehus. Studene modtages to Døgn før Slagtningen, i hvilken Tid de ikke maa fodres. Da Slagtningen foregaar i øverste Etage, maa de spadsere op ad en meget lang overdækket skraa Bro. De drives fremad ved smaa elektriske Stød, idet de fra Tid til anden kommer i Berøring med elektriske Ledninger. For at Elektriciteten skal virke bedre, oversprøjtes Dyrene, inden de betræder Broen. Dette renser ogsaa Huden noget og gør, at den er lettere at flaa af Dyret. De kommer ind enkeltvis foroven og bliver da øjeblikkelig bedøvet af et kraftigt Slag i Panden, hvorpaa de hænges op i Bagbenene og dræbes ved et Stik i Halsblodaaren. Derpaa skæres Hovedet af, og Huden flaas af. Resten foregaar egentlig som paa vore Svineslagterier. Samtidig med at Dyrenes Indvolde fjernes, finder Dyrlægekontrollen Sted. Dyrlægerne er ansat af Staten, og Slagteriet maa derfor betale en Afgift til Staten for hvert Dyr, der slagtes. Det behøver ikke at være lutter faglærte Dyrlæger, der foretager Kontrollen, men til enkelte Kirtler kan benyttes Praktikere, der har lært at kende, hvorledes den paagældende Kirtel skal se ud i sund og i syg Tilstand. Ligesom med vort Bacon maa kun Kød af absolut sunde Dyr eksporteres som »chilled meat«. De mindre gode bruges til Konserves, og det helt daarlige smides ned igennem en Lem, under hvilken en Fræsemaskine straks findeler det,

saaledes at det ikke bliver muligt at tage noget af det, før Destruktionen har fundet Sted.

Et særlig vanskeligt Arbejde er det at hugge Rygraden igennem paa de store Stude, der gennemgaaende vejer 500 kg. Man har derfor dertil konstrueret elektriske Save, som Arbejderne kun har at styre. I et Nu er Oksekroppen delt i to Halvdele. I nogle Slagterier brugtes Save, der gik frem og tilbage som en Haandsav, i andre Slagterier brugtes derimod Rundsave, ɔ: en Skive med Savtakker. Den sidste gav mindre Smuld end den første.

Ligesom i vore Svineslagterier rutscher de hele og halve Kroppe stadig paa Jernskinner anbragt under Loftet, og saaledes rutscher de ogsaa ind i Kølerummene. Først kommer de i et Kølerum paa ÷ 10 ° C. De næsten legemsvarme Kroppe faar dog hurtigt Temperaturen til at stige, og om Aftenen er Temperaturen i Rummet kun 0 ° og i Dyrekroppene alt efter Kødtykkelsen 15—20 ° C.[1]). Kroppene aftørres næste Morgen med sterile Haandklæder og gaar saa ind i det egentlige Kølerum, hvor der holdes en konstant Temperatur paa ÷ 1 ° C. og 70 pCt. Fugtighed. Her hænger Kødet i to Døgn. I det første Døgn synker Temperaturen deri til 3—7 ° C., og i det andet Døgn til 0 à + 1 ° C. Det hænger endnu et helt eller halvt Døgn i Kølerummet; i Løbet af denne Tid skæres de halve Sider i Kvarter, emballeres i Gaze og yderligere i Sækkelærred, hvorpaa de indskibes. I de 21 Døgn til England hænger Kødet ved ca. ÷ 1 ° C. Dette saakaldte »chilled meat« foretrækkes i England langt for »frozen meat«, da det er fuldkommen som friskslagtet Kød bortset fra, at det er blevet lidt mørere.

Fra Argentinas 18 Eksportslagtehuse eksporteres der aarlig 2 Mill. Stude som »chilled meat« og 4 Mill. frosne Lam og Faar.

Kødet fra Oksehovederne og fra de Dyr, der ikke maa eksporteres som »chilled meat«, anvendes til Konserves.

---

[1]) 15 i Skulderen, 20 i Laaret.

Daaserne evacueres altid efter Fyldningen, loddes i Vacuum og steriliseres kraftigt, i Reglen en hel Time ved 115° C.

Knogler, hvorpaa der endnu sidder raat Kød, anvendes til Kødekstrakt. Knoglerne ophedes ikke blot uden Tryk, men derpaa ogsaa under Tryk, hvorved man ikke kan undgaa at faa Lim over i Kødekstrakten, hvad man ikke maa efter *Liebig's* gamle Forskrift. Suppen tilsættes Salt og inddampes i Vacuum ved 56° C. Afkølingen maa ligesom ved sukret kondenseret Mælk foretages langsomt under Omrøring for at undgaa Dannelsen af større Krystaller. Liebig's kendte Fabrik saa jeg ikke, da den laa 4 Dagsrejser fjernet fra Buenos Aires og tilmed stod stille, da jeg var i Argentina.

Jeg skal lige nævne, at de moderne Eksportslagtehuse har givet Idéen til at indrette lignende Slagtehuse til den stedlige Byforsyning, og i Buenos Aires havde man saaledes lige bygget en kommunal Frigorifico, hvor Kvægopkøberne fik Dyrene slagtet og afkølet for en ringe Afgift. De 3 første Dage hænger Kødet gratis i Kølerummet; udover den Tid maa der betales for det. Byens egne Slagtere blev derved kun til Detailhandlere i Kød.

Paa Slagtehusene udnyttes saa vidt muligt alt Affald til teknisk Fedt, Kød-, Blod- og Benmel. Det var en staaende lidt raa Vittighed at fortælle, at alt udnyttedes med Undtagelse af det Skrig, som undslap Dyrene, naar de blev slagtede. Limfabrikation og Hormonfabrikation var dog intet Sted knyttet til Slagterierne. Hormonfabrikation fandt vistnok kun Sted — og endda kun i det smaa — i det hygiejniske Institut i Buenos Aires, der svarer til vort Seruminstitut.

Her var jeg ogsaa saa heldig at se Fremstillingen af Modgift mod Slangebid. Da Institutet betaler en lille Sum for hver levende Giftslange, der fanges, mangler det ikke Raamateriale. I store Cementbeholdere overdækket med Traadnet ligger de forskellige Arter Giftslanger. Naar man vil tage deres Gift, fanges de med en dertil

indrettet Lasso. Man søger at gribe Slangen lige bagved Hovedet, og en anden Person holder den da fast i Halen, saa den ikke kan vride sig løs. Giften flyder allerede ud af Gifttænderne, naar den gribes, og man maa skynde sig at holde en Skaal under. Der trykkes ekstra paa Giftkirtlerne for at faa saa megen Gift ud som muligt. Slangerne fodres ikke, da man har nok af frisk Materiale. Giften indtørres i Vacuum og indsprøjtes i passende Doser paa de Heste, der skal producere Antitoksinet. Da de færreste af de, der bliver bidt, ved, hvilken Slangeart, de er blevet bidt af, er man nødt til at præparere polyvalent Antitoksin, ɔ: Hestene maa indsprøjtes med Giften af Klapperslangen (hvis Gift er noget for sig) og med Giften af et Par andre af Argentinas almindeligste Giftslanger.

Af dyriske Produkter har vi ikke endnu nævnt Ulden og Huderne, der har stor Eksportværdi for Argentina. Kun en ringe Del af Ulden vaskes, Størstedelen eksporteres i uvasket Tilstand. Ved Hjælp af hydrauliske Presser presses den i Baller paa ca. 420 kg. Den aarlige Eksport udgør 340 000 saadanne Baller = 143 000 Tons. Oksehuderne eksporteres nu næsten altid i saltet Tilstand, da Garverierne ikke holder af at faa dem tørrede. Eksporten var i 1929:

2 000	Tons	tørrede Hestehuder,
140 000	»	Oksehuder,
20 000	»	Faareskind,
3 000	»	Gedeskind.

Trods de gode Indtægter af Kødproduktionen før Verdenskrisen har det dog i Argentina som andetsteds vist sig fordelagtigere at gaa over til Mejeribrug, og Mejeribruget er derfor i stærk Udvikling i Argentina. Jeg skal lige nævne, at Argentina eksporterede i Aaret 1916 5,8 Mill. kg Smør og 3 Mill. kg Kasein, og i Aaret 1926 27,8 Mill. kg Smør og 20 Mill. kg Kasein. Siden da er Eksporten dalet lidt igen paa Grund af daarlige Tider.

Udviklingen af Mejeribruget i Argentina sker først og fremmest paa den Maade, at man søger at malke flere og flere af de halvvilde Køer, der findes paa Estanciaerne. Som nævnt har Køerne ingen Stald, men drives, naar de skal malkes, sammen paa en Malkeplads. Da denne støver i den tørre Tid og er et Pløre, naar det har regnet, indretter man nu mange Steder, hvor det gælder om Byernes Forsyning med Mælk, overdækkede cementerede Malkepladser. At malke mere end een Gang i Døgnet er uoverkommeligt med de mange Dyr fordelt over et stort Areal. Det aarlige Udbytte pr. Ko er i Gennemsnit ikke mere end 700 kg eller mindre end $^1/_4$ af, hvad vi regner med i Danmark. Af Argentinas 30 Mill. Køer malkes endnu ikke mere end de 3 Mill. Det er kun dobbelt saa mange Malkekøer som i Danmark og den samlede Mælkeproduktion kan kun anslaas til Halvdelen af den danske.

En anden Maade at udvikle Mejeribruget paa er ved at indføre godt Malkekvæg, f. Eks. Hollænder- og Jerseykøer. Mængden af disse Køer er dog endnu for ringe til at spille nogen nævneværdig Rolle. Iøvrigt interesserer man sig overordentlig meget for Raceforbedring, og der afholdes aarlig flere Dyrskuer (jeg saa et baade i Rosario, Argentinas næststørste By, og i Buenos Aires), men det er dog stadig mest Kødracerne, der interesserer, og der betales uhyre Summer for saadan et Kødbjerg af en Tyr. For en Racetyr er saaledes ved enkelt Lejlighed betalt 230 000 Kr. Ligesom det engang var Skik og Brug for velsituerede Damer ikke at amme deres Børn selv, saaledes faar Racekøerne i Argentina ikke Lov til at amme deres Afkom. Racekalvene forsynes med en Ammeko, hvis egen Kalv bliver slaaet ihjel, og den faar Lov at patte, til den bliver stor. Giver den første Ammeko ikke nok Mælk, saa tager man en Ammeko til.

Mælken anvendes først og fremmest til Smørlavning og Kaseinfabrikation; der laves ogsaa lidt Ost, dog nærmest kun til eget Forbrug. Paa Grund af de store Af-

stande i Argentina sendes kun Fløden i ret koncentreret Tilstand (45—60 pCt. Fedt) til Smørfabrikkerne. Mælken har da i Forvejen passeret en Skummestation. Hvis Skummetmælken skal anvendes til Kasein (Syrekasein), blandes den straks (saa varm, som den løber fra Centrifugen), med sur Valle, hvorved Kaseinet udskilles, hvorefter det udvaskes og tørres. Vallen benyttes til Svinefoder. Skummestationerne holder i Reglen Svin. Paa Smørfabrikkerne neutraliseres og fortyndes Fløden med Vand til 37—40 pCt. Fedt, pasteuriseres, syrnes og behandles paa sædvanlig Maade; der bruges danske Syrevækkere. Tidligere var alle Smørfabrikker private Forretninger. Nu har Argentina 50 Andelsmejerier, hvad der har bidraget til, at Mælkeproducenterne faar mere for deres Mælk.

Hvad Byernes Forsyning med Mælk angaar, saa frembyder dette Problem store Vanskeligheder i Argentina, og ikke mindst i Buenos Aires, der med Forstæder har omtrent 3 Mill. Indbyggere. Naar jeg var inviteret til Argentina, var det blandt andet, fordi Landbrugsministeriet gerne vilde raadføre sig med mig om Mælkeforsyningsspørgsmaalet. En stor Vanskelighed ligger straks deri, at Grundvandet aldrig kommer under 18° C., og man derfor ved Hjælp deraf ikke kan køle Mælken lavere end til 20° C., en særlig gunstig Temperatur til Fremstilling af Tykmælk. Kunstig Afkøling er nødvendig, og et Par af Mælkeforsyningerne har derfor indrettet Samlestationer ude paa Landet i Nærheden af Jernbanestationerne, hvor Mælken nærmere undersøges, slamcentrifugeres og afkøles til 8—9° C. Den sendes saa i stor emaillerede Tanks (to i hver Jernbanevogn) til Byen. Temperaturen stiger under disse Forhold ikke $^1/_2$° undervejs. I Byen bliver Mælken langtidspasteuriseret og tappet paa Flaske. Af den ca. 1 Mill. Liter Mælk, der daglig sælges i Buenos Aires, er imidlertid ikke mere end de 200 000 l behandlet paa denne Maade. De 800 000 l sælges af nærboende Bønder, der paa deres smaa Heste-

vogne har staaende nogle Spande, hvoraf Mælken øses ud til Liebhavere. Ofte er den tilsat Vand, og dette er endda ikke altid rent.

I Tilknytning til Mælkeforsyningen maa jeg maaske have Lov til at sige et Par Ord om Vandforsyningen i Buenos Aires, da jeg aldrig har set et saa smukt og storstilet Anlæg. Det er nemlig Staten, der har bygget det. Den har ogsaa anlagt Vandværker andre Steder i Argentina. Selvom Buenos Aires med Forstæder i Øjeblikket har højst 3 Mill. Indbyggere, saa har man været saa fremsynet at lave Vandværket saaledes, at det let kan udvides til 6 Mill. Indbyggere. Det indtager derfor ogsaa et Areal paa $^1/_2$ km^2. Paa de frie Arealer var Blomsteranlæg, og alle aabne Bassiner var kantede med Blomster og smukke Søjleornamenter. Anlægget havde ogsaa kostet omtrent 90 Mill. Kr. Før den nuværende Krise flød Pengene rigeligt i hele Sydamerika, og man saa derfor ikke saa nøje paa, hvad det kostede. Raamaterialet er det af Sand og Ler stærkt plumrede Flodvand i La Plata Bækkenet. Vandet tages selvfølgelig før Kloakkerne fra Buenos Aires løber ud deri. Fra Raavandsreservoirene fordeles det i en Række lange smalle aabne Bassiner, hvori der tilsættes Jernalun, der udfnugger Leret. Alunet gør imidlertid Vandet surt, hvorfor det bagefter neutraliseres med Kalk og filtreres gennem overdækkede Sandfiltre. Disse er forholdsvis smalle og forsynede med Overløbsrender, der benyttes, naar Filtrene renses. Dette sker ved først at trykke Luft og saa rent Vand igennem fra neden af. Rensningen varer kun faa Minutter, der mistes meget lidt Sand, og en Fornyelse af dette foretages kun een Gang aarlig. Det filtrerede Vand tilsættes nu en ganske bestemt Mængde flydende Klor, der slet ikke kan smages, og er da færdig til Brug. Vandværket er forsynet med et Laboratorium med en Stab af Kemikere og Bakteriologer, og hver enkelt Portion undersøges omhyggeligt. Jeg skal gengive Resultatet af en bakteriologisk Undersøgelse.

	Total Bakterieantal pr. ccm.	Coli pr. l.
Flodvand	36 650	100 000
Alunbehandlet	4 590	5 000
Filtreret	810	1 000
Kloret	112	0

Jeg vil gærne nævne, at ligesom dette Vandværk er et Mønstervandværk, findes der i Argentina mange andre fortræffelige Institutioner, der staar fuldt paa Højde med det bedste i Europa.

Et Gymnasium i Buenos Aires svarende til vor Metropolitanskole var saaledes udstyret ligesaa smukt og fuldstændigt som Universiteter andetsteds. Det indeholdt kostbare Samlinger og et stort Bibliotek med en pragtfuld Læsesal.

Det bør nævnes, at medens Danmark køber baade Korn, Huder og Uld for ret betydelige Beløb i Argentina, saa er det kun for smaa Beløb, Argentina køber hos os. Selvfølgelig sælger vi Mejerimaskiner og Mejeriartikler (Osteløbe) til Argentina, saaledes er f. Eks. Frederiksberg Metalvarefabrik udmærket repræsenteret i Buenos Aires. Der indføres lidt dansk Roquefortost. Hellesens Tørelementer findes der som overalt i Verden. Sadolin & Holmblad sælger Farver og Lakker, og baade Tuborg og Carlsberg sælger Øl dertil.

Til Slut vil jeg gerne bemærke, at det, der paatrænger sig mest, naar man ser et saa mægtigt og fra Naturens Haand begunstiget Land som Argentina, er Tanken om den Masse Landbrugsprodukter, dette Land alene vil kunne producere, naar det faar sine Transportforhold i Orden og bliver fuldt opdyrket. Ogsaa i Uruguay og i det sydlige Brasilien, hvor Forholdene er ligesaa gunstige som i Argentina, er der store Muligheder, og med den Overskudsproduktion af Landbrugsprodukter, der allerede er, maa man derfor være belavet paa, at den Tid ikke ligger fjern, hvor det ikke mere kan betale sig for

de vesteuropæiske Lande at producere Landbrugsprodukter til Eksport.

Lad os saa i det mindste haabe, at en stor Del af Danmarks Overskudsbefolkning, af de mange Arbejdsløse, vi har, kommer til at høste Fordel af de nye Landes Udvikling.

Der er nemlig ingen Tvivl om, at af de Lande, hvortil man endnu kan emigrere, er Argentina det Land, der, hvad Klima og andre Forhold angaar, vil passe os Danske bedst. Der findes derfor ogsaa allerede 10 000 Danske i Argentina, hvoraf en Del er blevet holdne Mænd. Det er selvfølgelig særlig Landbrugere og Mejerister, der er Brug for, men ogsaa mangen dansk Ingeniør har klaret sig godt i Argentina. Ganske særligt bør det nævnes, at hvor man end kommer hen i Sydamerika, træffer man store smukke Bygninger opført af Firmaet Christiani & Nielsen. Det fører for vidt her nærmere at komme ind paa de Vanskeligheder, der møder den Danske i Argentina, og det er saa meget mere overflødigt, som den danske Konsul *Carbel* i Buenos Aires i sin udmærkede Bog om Argentina (Gads Forlag 1925) har behandlet dette Forhold indgaaende. Under de nuværende Kriseforhold, der ogsaa føles stærkt i hele Sydamerika, er det dog næppe tilraadeligt at tage til Argentina; men naar Tiderne bedres, er der ingen Tvivl om, at Argentina med de forholdsvis rolige politiske Forhold, med de mange uudnyttede Muligheder og med Plads til den tidobbelte Befolkning, gaar en stor Fremtid i Møde.

†

Hofjægermester

Aage Krabbe.

(Født 26. Juli 1862. — Død 2. Maj 1933).

Ligesom flere Medlemmer af Slægten Krabbe er særprægede Personligheder, afveg Hofjægermester *Aage Krabbe* i flere Henseender fra sine Standsfæller; han gjorde det alene ved Fødsel og Opdragelse. Som Søn af den kendte Politiker, Herredsfoged, Kammerherre Christopher Krabbe fødtes han i København den 26. Juli 1862; da Faderen fra 1871 til 1886 forflyttedes fra Embede til Embede, kom Sønnen under Opvæksten til at skifte Hjem adskillige Gange. Efter Skoleaarene var han nogle Aar ansat i Landmandsbankens Hovedkontor, København; 1883 kom han til Landvæsenet, 1885 blev han Forpagter af Hovedgaarden Hald, som Christopher Krabbe havde overtaget 1881 efter sin Fader, F. Ant. M. Krabbe, der 1851 af Staten havde købt Hald for 62 100 Rdl. 1892 blev Hofjægermester Krabbe Ejer af den gamle historiske Gaard, som han beholdt til 1918, saa han ialt boede paa Hald i 33 Aar. Han kom tidlig til at tage Del i kommunale Arbejder og det landøkonomiske Foreningsliv. Han var Formand i Dollerup-Finderup-Ramstrup Sogneraad 1900—09, Medlem af Overskatteraadet 1903—13 og af Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Bestyrelsesraad 1906—22 som Repræ-

sentant for Landboforeningerne i Viborg Amt; Krabbe tog virksom Del i Stiftelsen af Selskabet »Hedebruget« og var Næstformand 1906—21. I Viborg Amts landøkonomiske Forening har han arbejdet med sjælden Iver og Dygtighed og derved spillet en ikke ringe Rolle for Viborgegnens Landbrug; han blev Foreningens Næstformand 1903, Formand 1905—18 og udnævntes til Æresmedlem, da han nedlagde Formandshvervet og rejste fra Egnen.

Krabbe har Hovedparten af Æren for Oprettelse af Asmildkloster Landbrugsskole og var Formand for Skolens Bestyrelse fra dens Stiftelse 1907; han virkede for, at det stedlige oprindelig private Slagteri omdannedes til Andelsslagteri, og i en Aarrække var han Repræsentant i Kreaturforsikringsselskabet »Kustos«.

Hald er berømt for sin skønne Beliggenhed; den er rig paa historiske Minder, men fattig paa yderig Muld. Ved Indsigt og Dygtighed og med Hensyntagen til Afgrødernes Krav og øvrige stedlige Forhold fik Krabbe gennemført en forbedret Drift og fik saa meget ud af den magre Sandjordsejendom, som det under de givne Forhold var muligt; men da de sikre Indtægter fra de store Lejrsamlinger hørte op ved den Tid, Hofjægermesteren kom til Hald, var de økonomiske Forhold til Tider vanskelige, og Krabbe slog til, da han 1918 kunde sælge Hald til Skibsreder Steen Gibelhausen for en høj Pris. Uden at være juridisk forpligtet, men stemmende med sin Karakter, tilbagebetalte han nu omgaaende den forlængst afskrevne Gæld fra tidligere Akkordordning.

Hofjægermester Krabbe forenede Initiativ og Virketrang med en frejdig elskværdig Karakter og charmerende Egenskaber; han færdedes med Lethed i alle Kredse. De jævne, midtjydske Hedebønder paaskønnede hans Forstaaelse af deres Kaar og ihærdige Virksomhed til Jordbrugets Fremme; de franske Meteorologer, der 1902—03 undersøgte de højere Luftlag ved den fransk-skandinaviske Ballon- og Dragestation paa Stanghede, beundrede

den kvikke, gæstfri og selskabelige Herre til Hald. Han deltog i den danske Landbrugsdelegation til Polen 1924; fra den Tid stammer hans polske Sympatier, og han var ved sin Død Medlem af Bestyrelsen for Dansk-Polsk Forening.

Da Krabbe solgte Hald, tog han Ophold i Nordsjælland, først ved Snekkersten, senere ved Rungsted; han fulgte Landbruget med aarvaagen Interesse, indtil Sygdom ramte ham. Navnlig paa Viborgegnen mindes han med Taknemlighed for sin offentlige Virksomhed.

Anton Christensen.

Direktør
J. E. Jacobsen.

(Født den 24. Febr. 1870. — Død den 7. Maj 1933).

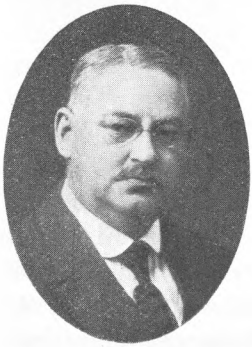

Naar der er rettet Anmodning til mig om at skrive nogle Mindeord om Direktør *J. E. Jacobsen* i »Tidsskrift for Landøkonomi«, gør jeg det gerne, for at der kan gives en anden Kreds end hans nærmeste Arbejdsfællers Lejlighed til ogsaa at belyse hans Virksomhed.

Disse Linier skal da først være en Tak til Direktør Jacobsen for Samarbejdet paa det kollegiale Omraade fra December 1915, da han indtraadte som Bestyrelsesmedlem i den Forening, som Frøhandlerne dannede til Varetagelse af Standens Interesser under de den Gang herskende vanskelige Forhold. Hans Optræden var dér som alle andre Steder; altid holdt han sig beskedent i Baggrunden; men naar han udtalte sin Mening enten i Skrift eller i Tale, var det med Vægt og med Klarhed. Man var aldrig i Tvivl om, hvor han stod; det var dér,

hvor der var Lys til alle Sider, og hans udprægede Loyalitet fornægtede sig aldrig.

Hvad Direktør Jacobsens merkantile Ledelse af Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeningers Frøafdeling angaar, som jeg har haft Lejlighed til at følge i 30 Aar, saa nærer jeg ingen Tvivl om, at den har vundet fuld Anerkendelse indenfor Styrelsen. Det er indlysende, at Fællesforeningens Frøafdeling ikke kunde vokse, som den gjorde, fra Aar til Aar, saa den blev den dominerende her i Landet, med mindre det var en Dygtighed, der stod i Spidsen og var Sjælen i Foretagendet.

Ved Indkøb af de mange Sorter Frø, for hvilke mange forskellige Forhold gør sig gældende, kan Heldet ikke gøre Udslaget; det er ogsaa den almindelige Mening, at Direktør Jacobsen var en fremragende Disponent, hvilket ogsaa fremgaar deraf, at F. F.'s Priser i Almindelighed blev betragtet som for lave.

At Direktør Jacobsen var blandt Foregangsmændene vedrørende Forbedring af Kvaliteterne, maa særligt fremhæves paa dette Sted; han tog Arbejdet op efter sin Fader, den højtagtede Lærer og senere Stifter af »Markfrøkontoret«, Chr. P. Jacobsen, der til Bestyrtelse og Overraskelse for mange af sine Samtidige indførte Salg af analyseret Markfrø med Garanti for Renhed og Spireevne. J. E. Jacobsen indførte Garanti for Udbytte af Roefrø i Marken, en Reform der ogsaa vakte den største Opmærksomhed baade her og i Udlandet. Hvad han foretog sig, var uselvisk og uden Hensyn til personlig Fordel. Skønt opdraget og uddannet uden Tilknytning til Andelssagen, blev han denne en god og trofast Medarbejder.

Foruden en Hyldest for det, Direktør Jacobsen har ydet indenfor sin Virksomhed og for sine Kolleger, skal der ogsaa bringes ham en Hyldest for det, han var som Menneske, og det Eftermæle, hans gamle Ven Jægermester Hoffmeyer gav ham ved hans Grav, da Jægermesteren bragte ham en Tak fra det danske Landbrug, fortjener at blive kendt i videre Kredse, da alle, der har kendt

ham, kan give det deres Tilslutning; det gik ud paa, at Jacob Jacobsen altid havde været aaben, retlinet og bundhæderlig.

Savnet af ham føles dybt, og ogsaa hans Kolleger indenfor Frøhandelen vil bevare Mindet om ham i venlig Erindring.

Kai Stallknecht,
Formand for Foreningen af Frøgrossister og Frøimportører i Danmark.

Godsinspektør
J. Spang.

(Født den 14. December 1861. — Død den 14. Maj 1933).

Den 14. Maj 1933 døde Godsinspektør *Jens Johan Gether Spang,* Rosenfeldt. Inspektør Spang, der var født i Køge Præstegaard, tog Landbrugseksamen i 1884. I Aarene 1884 til 1889 var Spang Forvalter og derefter Godsinspektør paa Rosenfeldt ved Vordingborg, en Stilling han beklædte til 1. Maj i Aar. I Treaaret 1918—20 var Spang dog borte fra Rosenfeldt, idet han i denne Periode var Direktør for Frøavls- og Frøeksportfirmaet Erhard-Frederiksen, Klarskov.

Det var i en ung Alder, kun 28 Aar gammel, at Inspektør Spang overtog Ledelsen af den store Virksomhed. Til Rosenfeldt Gods hører ca. 2200 ha. Heraf er ca. 500 ha Skov, og 280 ha er bortforpagtet i mindre Brug. Det resterende Areal ca. 1400 ha drives under Gaardene Rosenfeldt, Oregaard, Trehøje og Knudskovgaard.

I de henved 50 Aar, Inspektør Spang ledede Driften af Godset Rosenfeldt, er der sket store og betydningsfulde Forandringer med dette. Det kan saaledes nævnes, at de mange lave Arealer, der findes paa Rosenfeldt

Gods, i den her nævnte Periode er inddiget, afvandet og kultiveret. Der er gennemført ikke mindre end 9 kunstige Afvandingsanlæg, omfattende et Areal paa ca. 300 ha. De nævnte Arealer er derved forandrede fra sure, værdiløse Enge og Moser til frugtbare og gode Græsgange eller gode Agermarker. Endvidere er drænet ca. 200 ha Agerjord.

I det lange Aaremaal, Inspektør Spang havde Ledelsen paa Rosenfeldt Gods, er der naturligvis gennemført Modernisering og Ombygning af flere af Avlsbygningerne paa de fire store Herregaarde, der hører til Godset. Spang har forstaaet at gennemføre disse Arbejder med nænsom Hensyntagen til Gaardenes gamle smukke Stil og dog opnaaet at faa Bygningernes Indretning fuldt svarende til Tidens Krav.

Allerede i Slutningen af forrige Aarhundrede begyndte man i Rosenfeldt-Gaardenes Kvægbesætninger en planmæssig Udryddelse af Tuberkulosen efter Professor Bangs Metode, og i en meget lang Aarrække har den store Besætning, der tæller noget over 1200 Dyr, været tuberkelfri.

Inspektør Spang besad meget stor Energi og Virketrang, ligesom han var fremsynet og fuld af Initiativ. Kun faa Landmænd har som Spang forstaaet at drage den fulde Nytte af de Resultater, der er opnaaet ved videnskabelige eller forsøgsmæssige Undersøgelser. Spang havde den fulde Forstaaelse heraf og stillede gerne Areal og Besætning til Raadighed for nye Undersøgelser. Det kan blandt andet nævnes, at Forsøgslaboratoriet har haft Fodringsforsøg paa Rosenfeldt lige fra disses Begyndelse for ca. 50 Aar siden.

Af Karakter var Inspektør Spang retsindig, nobel og overmaade retliniet, man kunde stole fuldt og fast paa ham. Derfor var han ogsaa respekteret og afholdt saavel af Funktionærer og Arbejdere paa det store Gods som af andre, der kom i Berøring med ham.

Hans Virke staar som et smukt Eksempel for alle Kaldsfæller. Ære være hans Minde!

L. Rasmussen.

Udkomne Bøger.

Verdensmarkedet og Danmark i Aaret 1932. Økonomisk Oversigt, udgivet af Grosserer-Societetets Komité. 203 Sider. (Kbhvn.).

Meddelelser fra Holbæk Amts økonomiske Selskab. Foraaret 1933. Femogfyrretyvende Aargang. 130 Sider. (Kalundborg).

Register-Stambog over Kvæg af Rød Dansk Malkerace. X. Tyre 9855—10733. Køer og Kvier 2328—2374. Tillæg: Fællesregister for Bind VI—X. Udgivet af De samv. danske Landboforeningers Udvalg for Stambogsføring og Registrering af Rødt Dansk Malkekvæg. Udarbejdet af Konsulent *M. Nielsen.* 400 Sider. (Frederiksberg).

De samv. danske Landboforeningers Svinestambog. XX. Svin af Landrace og Yorkshirerace. Udgivet af de samv. danske Andelsslagterier. Forfattet af Konsulent *K. M. Jensen.* 381 Sider. (Odense).

Undersøgelser over Væksten hos Svin. I. Kalk og Fosforsyreomsætningen hos unge, voksende Svin. 151. Beretning fra Forsøgslaboratoriet. Af *Lars S. Spildo.* 255 Sider. (fh. August Bangs Forlag, Ejvind Christensen, Kbhvn.).

Foreløbig Beretning om Undersøgelser vedrørende Staldventilationsanlæg samt sammenlignende Undersøgelser af almindeligt anvendte Skorstenshætter. 152. Beretning fra Forsøgslaboratoriet. Ved *Jørn Høgsbro.* 52 Sider. (fh. August Bangs Forlag, Ejvind Christensen, Kbhvn.).

Beretning fra V. Steins analytisk-kemiske Laboratorium om Foderstof-Undersøgelser, foretagne i Aaret 1932. Ved *Gunner Jørgensen.* 12 Sider. (Kbhvn.).

Skovbundsfloraen i Mølleskoven. Af *C. H. Bornebusch.* 6 Sider. — **Beplantningsforsøg paa afføgent Sande.** Af Professor, Dr. phil. *Fr. Weis.* 54 Sider. — **Et Udhugningsforsøg i Rødgran.** Af *C. H. Bornebusch.* — **Sprøjtemidler til Bekæmpelse af Chermes paa Ædelgran.** Af Professor, Dr. phil. *Math. Thomsen.* 9 Sider. — 105.—108. Beretning fra Det forstlige Forsøgsvæsen i Danmark. (Kbhvn.).

Mindre Meddelelser.

Dansk Standard for Ringe til Cambridgetromler. Det af Dansk Standardiseringsraad nedsatte Udvalg for Landbrugstromler har gennem Raadet tilsendt Tidsskriftets Redaktion Indberetning om dets Undersøgelser og Forslag til en »Dansk Standard« for Ringe til Cambridgetromler i henholdsvis en svær og en let Model; Forslaget er offentliggjort til Kritik indtil den 30. Juni d. A., inden hvilket Tidspunkt eventuelle Bemærkninger ønskes indsendt til Dansk Standardiseringsraad, Industribygningen, Kbhvn. V.

Samtidig ønsker Udvalget at indhente Oplysninger om, hvorvidt det er ønskeligt, at Ringe til almindelige Ringtromler og til en særlig let Cambridgetromle standardiseres, hvorfor Landbrugere, Fabrikanter, Maskinforhandlere og andre interesserede anmodes om Udtalelser desangaaende.

Ejendomsskyldvurderingen og Salgsprisen for Landejendomme. Efter »Statistiske Efterretninger« Nr. 8 gengives nedenstaaende Oversigt, der viser, hvor mange Procent Købesummen for Landejendomme i 1931 ligger over Vurderingssummen pr. 1. Januar 1932, og til Sammenligning er anført, hvor mange Procent Købesummen i 1930 laa over Vurderingssummen pr. 1. Januar 1927.

	Gaarde					Huse
	over 12 Tdr. Htk.	4—12 Tdr. Htk.	2—4 Tdr. Htk.	1—2 Tdr. Htk.	Gens. 1—12 Tdr. Htk.	Gens.
1930	14,4	18,4	27,3	30,0	24,2	31,7
1931	7,1	16,7	23,3	29,9	22,7	32,3

Forskellen er ca. 32 pCt. for Huse, 23 pCt. for Bøndergaarde, men kun ca. 7 pCt. for større Gaarde; i Gennemsnit bliver det ca. 24 pCt. mod ca. 26 pCt. i 1930. Det drejer sig om Købesummen for Landejendomme med medfulgt Avl, men efter Fradrag af Besætningens og Inventarets Værdi.

Forsøgslaboratoriets Aarsoversigt over de lovbefalede Smørbedømmelser i 1932. I Aaret 1932 har der været indkaldt 5358 Mærker Smør fra de 1624 Mejerier, der benytter Lurmærket; disse Mærker fordeler sig med Hensyn til Vandprocent saaledes:

Med	under 13,0	pCt. Vand	75	Mærker	eller	1,39	pCt. af alle
—	13,1—16,0	—	5192	—	—	96,91	—
—	over 16,0	—	91	—	—	1,70	—

Gennemsnitsvandprocenten for alle Mærker var 14,83. Samles Mejerierne i lignende Grupper, faas:

Med	12,87—13,00	pCt. Vand	2	Mejerier	eller	0,12	pCt. af alle
—	13,01—14,00	—	92	—	—	5,67	—
—	14,01—15,00	—	910	—	—	56,04	—
—	15,01—16,00	—	618	—	—	38,05	—
—	16,01—16,37	—	2	—	—	0,12	—

I Aarets Løb har 5 Fællesmejerier mistet Lurmærket, de 4 paa Grund af daarligt Smør, det 5. fordi det nægtede at betale sin Andel i Udgifterne ved Smørbedømmelserne.

7 pCt. af Andelsmejerierne og 51 pCt. af Fællesmejerierne har været genindkaldt paa Grund af daarligt Smør.

De 1624 Mejerier har haft en Smørproduktion paa ca. 188 Mill. kg; det er 7 Mill. kg mindre end Aaret før. Af dette Smør, der repræsenterer næsten hele den danske Produktion, og hvoraf 94 pCt. hidrører fra Andelsmejerier, maa de 95,8 pCt. betegnes som g o d t Smør, 4,0 pCt. som ringe og 0,2 pCt. som daarligt; ifølge Statistisk Departements Tabeller var Smøreksporten i 1932 158 Mill. kg, hvorfor der skulde blive ca. 30 Mill. kg eller 16 pCt. til Forbrug her i Landet.

Det fremgaar tillige, at Mælkemængden her i Landet sammenlignet med 1931 er faldet 2,7 pCt. og Smørmængden 3,6 pCt., medens Hjemmeforbruget af Smør er steget 30,4 pCt.

I Aarsoversigten findes desuden bl. a. Oplysning om Produktion, Afsætning og Mejeristørrelse i de forskellige Amter, om Antallet af sprængte Kontrolsedler og om de i 1932 foretagne Valg af Dommere og Suppleanter.

Husdyrbruget i 1932
med særligt Henblik paa Kvægbruget og Kvægavlen.

Af Forstander *N. Bredkjær.*

Kalenderaaret 1932 vil gaa over i Historien som et Aar, der i mange Retninger gav Vidnesbyrd om, at Produktionen i Betragtning af Landbrugets fortsatte Krisevanskeligheder var mere tilfredsstillende, end det egentlig kunde ventes. Men i økonomisk Henseende vil det antagelig faa Betegnelsen: det daarligste i den sidste Menneskealder. I Længden vil vi ikke kunne haabe, at Husdyrbrugets Produktionskraft kan opretholdes, naar Økonomien for hvert Aar bliver mere og mere slet. Thi Husdyrbrug kræver Indsats og Dispositioner paa lang Sigt; men naar Landbrugets økonomiske Bærekraft svækkes, og Fremtiden tegner sig mørk og uvis, da lammes Foretagsomheden, da tabes baade Evnen og Lysten til at sætte noget ind paa fremtidig Udvikling og Udfoldelse, og da bliver de afventende og henholdende Træk de mest fremtrædende.

Ingen dansk Landmand kan i slige onde Tider undgaa at føle, hvor stærkt Husdyrbruget særpræger netop vort Landbrug — ja selv Folk fra By- og andre Erhverv faar nu Øjnene opladt for denne Kendsgerning. Men Tankerne har overfor dette Emne en underlig Evne til at gaa paa Langfart; de tumler ængsteligt med Spørgsmaalet: har denne gennem det sidste halvt Hundrede Aar saa stærkt udviklede Husdyrbrugsvirksomhed nu naaet sit Højdepunkt? Vil det nu gaa nedad, og vil Husdyrbrugets Rolle

i kommende Tider blive mindre omfattende og betydende?

Det fik endda gaa med, om vi en Tid skulde fare lidt mere med Lempe, men det værste er, at der nu og da hos en og anden kan rejse sig en lidt nagende Tvivl om selve Driftssystemets Holdbarhed og Bæreevne i kommende Tider. Mest kommer dette vel frem, naar Søgelyset spejdende kastes saa langt ind i Fremtiden, at man — i hvert Fald i Tankerne — søger at komme om bag Toldskrankers og Kontingenteringers Tidsrum, men desværre kommer til den Erkendelse, at det endnu ikke er muligt at naa frem til denne Lysrand. — Ja, saa kan Tvivlen melde sig!

Thi disse Aar bragte ikke blot Indskrænkninger i den fri Afsætning, men fremtvang derved ogsaa i 1932 de første Varsler om Begrænsninger af den enkelte Landmands frie Produktionsudfoldelse. Noget, der ellers forhen kun hørte hjemme i Krigsaarenes Historie. Derfor bliver den grundfæstede Tillid, der tidligere var til Stede overfor Husdyrbruget, nu underkastet Revision.

Tvivlen maa imidlertid ikke faa Magt til at brede sig; thi hvad skal danske Landmænd sætte i Stedet for Husdyrbruget? Staaende overfor det uberegnelige og uoverskuelige gælder det om kølig og nøgtern Overvejelse, naar der i de enkelte Bedrifter skal tages Stilling til Begrænsninger og Indskrænkninger. Nødig maatte Mismodet forlede til uovervejede og forhastede Handlinger. Man maa opfatte det som en Overgangstid, vi er inde i, hvor det er nødvendigt at bevare en vis sejg Udholdenhed.

Alt tyder da ogsaa paa, at dette har været Husdyrbrugernes Hovedopfattelse gennem Aaret 1932.

Husdyrbestandens Størrelse.

For mange kan det maaske synes at være noget trivielt stadig at fremdrage Kreaturtællingernes Tal, men derigennem belyses jo dog det Grundlag, der i alleregentligste Forstand danner Udgangspunktet for Produktionen.

Siden 1929 er der ikke foretaget Kreaturtælling i Byerne, hvorfor de anførte Tal alle omfatter Landdistrikterne. Desværre er Tællingen i 1932 foretaget 20. Juni i Stedet for 15. Juli, som ellers er den sædvanlige Tællingsdato. Forhaabentlig er der dog ikke derved sket større Ændringer i Resultatet, saa Sammenligninger stadig er mulige. Tallene er afrundet til Tusinder.

Hesteholdet.

	1932	1931	1930
Hingste, 3 Aar og derover	3	3	3
Vallakker — —	205	205	206
Hopper — —	226	229	233
Plage, 1—3 Aar	40	40	30
Føl under 1 Aar	22	21	22
Heste ialt	496	499	494

Forskydningerne er, som det vil ses, meget smaa. Indførselen af Heste i 1932 var betydelig mindre end i 1931, nemlig 2139 Stkr. mod 8834 Stkr. Samtidig er Udførselen steget til 9443 Stkr. mod 5444 Stkr. i 1931.

Hornkvæg.

	1932	1931	1930
Tyre, 1 Aar og derover	87	79	73
Stude	62	54	59
Køer	1739	1676	1608
Kvier	582	566	543
Kalve under 1 Aar	768	833	774
Hornkvæg ialt	3238	3208	3057

Det samlede Hornkvægsantal er steget med ca. 1 pCt. siden Tællingen 1931, men næsten hele Fremgangen findes i Jylland. Mest bemærkelsesværdig ved Tællingsresultatet er den Nedgang — næsten 8 pCt. — der har fundet Sted i Kalvenes Antal; det giver et lille Fingerpeg om, at Tællingen i 1933 antagelig vil komme til at opvise Nedgang i den samlede Hornkvægbestand. Dette vil da være første Gang i mange Aar, men det maa siges at være i fuld Overensstemmelse med Tidens haarde Vilkaar, der indbyder til en Begrænsning af Opdrættet. Antagelig er

den Fremgang, der kan paavises i Malkekøernes Antal, ikke helt ægte, idet de vanskeliggjorte Afsætningsforhold og de smaa Priser medfører, at der rundt om i Besætningerne staar Køer, der skulde udsættes, men foreløbig tilbageholdes i Haab om, at det paa en eller anden Maade skulde vise sig muligt at faa en større Pris for dem. Af hele Hornkvægbestanden udgjorde Malkekøerne paa Øerne de 59 pCt., mens det tilsvarende Tal i Jylland kun var 51 pCt. Navnlig i de sønderjydske og vestjydske Fedeegne ligger Tallet endnu en Del under 50, mens til Gengæld Studene udgør en større Part af Bestanden — for de sønderjydske Amter gennemsnitlig op imod 8 pCt., mens det for hele Landet knapt er 2 pCt.

Svineholdet.

Det stærke Røre, der i 1932 har været om Svineproduktionen, har medført, at der i Aarets Løb er afholdt 2 ekstraordinære Tællinger, hvis Resultater hidsættes sammen med de ordinære Tællinger fra de paagældende Aar:

	$^{19}/_{11}$ 32	$^{20}/_{6}$ 32	$^{15}/_{1}$ 32	$^{15}/_{7}$ 31	$^{15}/_{7}$ 30
Orner, 4 Mdr. og derover.	28	29	30	31	24
Søer, 4 Mdr. og derover { drægtige	321	336	355	430	390
{ ikke drægtige.	163	157	195	194	190
Fedesvin, 4 Mdr. og derover	1260	1198	1320	1165	1011
Grise 2—4 Mdr.....	1659	1688	1932	1856	1602
Grise under 2 Mdr.	1395	1478	1655	1778	1655
Svin ialt...	4826	4886	5487	5453	4872

Sandsynligvis havde Danmark den 15. Januar 1932 den største Svinebestand, Historien kender. Prisfaldet paa Flæsket gennem et Par Aar i Forbindelse med Udsigterne til en Kontingentering maatte imidlertid øve sin Indflydelse, og af ovenstaaende Tal fremgaar, at Fedesvin og Grise i Løbet af Aaret er reduceret med ca. 12 pCt., og den samlede Sobestand paa lignende Maade.

Allerede i Artiklen for 1931 i »Tidsskrift for Landøkonomi« blev det nævnt, at meget talte for, at vi snart maatte have naaet Kulminationspunktet for Kvæg- og

Svineholdets Udvidelse. For Svineholdet er det altsaa sket i 1932, og Sandsynligheden taler for, at det ogsaa vil vise sig at være Tilfældet for Kvægholdet.

Ernæring, Pleje og Sundhedstilstand.

For Landet som Helhed var Aarets Ernæringsforhold gode. Flere Steder var Roemængden i Vinteren 1931—32 vel ikke stor, men Tørstofprocenten var til Gengæld over Middel. Endelig havde en Del af de Egne, hvor Høfodringen spiller en stor Rolle — Sydvestjylland — heller ikke store Høbeholdninger i Aarets første Maaneder, og det var dertil af mindre god Kvalitet. Men fraregnet saadanne mere lokale Afvigelser, der bl. a. i April Maaned kunde medføre, at der nogle Steder skulde økonomiseres stærkt med Roerne, var Grovfodermængderne jævnt tilfredsstillende. Hvad der karakteriserede Fodringen gennem hele Aaret, var Tendensen til at spare paa Kraftfoderet, hvortil man yderligere maatte tilskyndes derved, at Priserne paa Oliekager steg i Aarets sidste Maaneder.

Landmændenes Opfattelse af den heldigste Udbindingstid er i den sidste halve Snes Aar ændret ikke saa lidt, takket være Græsbrugsagitationen, Løsdrift m. m. Tidspunktet er som Regel rykket 8—14 Dage frem, fra første Halvdel af Maj til sidste Halvdel af April. Ogsaa i 1932 kunde der paa Øerne udbindes tidligt, men det kan ikke skjules, at Nattefrosten forhalede Græsvæksten ikke saa lidt i Jylland.

1932 gav en varm Sommer med et roligt og stabilt Vejrlig, som medførte ret gode Vækstbetingelser. Paa Øerne gav Maj og Juni rigeligt Græs, men under en tør Periode omkring 1. Juli kneb det lidt, og heller ikke August gav paa disse Egne stærk Genvækst. I Jylland saa Græsmarkerne i Juni og Juli Maaneder meget daarlige ud, og navnlig i midtjydske Egne maatte der gøres stærk Brug af Tilskudsfoder. Efteraarsgræsningen var Landet over rigelig, og Høafgrøderne blev indbjærget i en fortrinlig Kvalitet, men fyldte nogle Steder i Jylland ikke særlig meget.

Ved Begyndelsen af Vinterfodringen 1932—33 stod der store Roemængder til Raadighed, men desværre havde Runkelroerne en saa lav Tørstofprocent, at der skulde regnes 11 kg til en F. E. mod 8—9 kg Aaret før. Det harmonerer ikke rigtig med Trangen til at spare Kraftfoder, og det paagældende Forhold øgede yderligere den Interesse for Sukkerroedyrkningen, der allerede var fremtrædende i Foraaret 1932. I de fleste Landbrug forefandtes passende store Straafoderbeholdninger.

Med Hensyn til Sundhedstilstanden i Besætningerne kom Aaret vel ikke til at høre til de slemme, thi selvom Mund- og Klovesygen stadig var til Stede, og navnlig i Aarets sidste Halvdel bredte sig noget i Jylland, kom der ikke nogen egentlig Epidemi af større Omfang ud af det. Omfanget af Kvægets andre Hovedsygdomme: Tuberkulose, Kastning og Ufrugtbarhed, er det ikke muligt at skønne over fra Aar til Aar, men derimod kan det jo desværre anføres, at de herskende Priser paa Husdyrbrugets Produkter ikke skal skabe den Stemning og det Humør, der er saa værdifuldt — ja nødvendigt — naar en systematisk Bekæmpelse af saadanne Sygdomsplager skal tages op med tilstrækklig Styrke. Aaret har næppe styrket Gennemførelse af de Foranstaltninger, der i den Henseende toges i Arv fra foregaaende Aar. — Bornholm ligger stadig i Spidsen med Hensyn til Tuberkulosekampen og afgiver et lysende Eksempel for andre Landsdele. Og paa forskellig Vis røbedes der en voksende Erkendelse i Aarets Løb for Betydningen af den systematiske Ufrugtbarhedsbekæmpelse hos Kvæget, men det er ganske klart, at med de Priser, der gives for Mælk og Smør, er det begrænset, hvad der i de enkelte Landbrug findes af Lyst og Evne til at sætte noget ind paa Gennemførelsen af denne Sygdomskamp.

Produktion, Afsætning og Priser.

For Mejeriprodukternes Vedkommende vil en detailleret Omtale være overflødig derved, at en saadan findes i

den sagkyndige Artikel i 6. Hefte af »T. f. L.« 1933, Side 341 og følgende Sider, som der herved henvises til vedrørende nærmere Enkeltheder. Om den samlede Udførsel af Husdyrbrugsprodukter anføres efter »Landbrugsraadets Meddelelser«:

Udførsel af indenlandske Husdyrbrugsprodukter.

	1932	1931	1930	Gens. 1928—32
Smør, Mill. kg	157,8	171,7	169,0	161,0
Ost, —	6,6	4,3	5,7	5,9
Æg, Mill. Snese	55,2	48,7	43,1	45,2
Bacon og Flæsk, Mill. kg	389,8	376,1	306,4	318,7
Levende Svin, Tus. Stkr.	25,5	34,0	61,7	43,5
Kød, Mill. kg	13,7	31,4	19,3	14,3
Slagteriaffald, Mill. kg	30,8	34,4	34,4	30,6
Lev. Hornkvæg, Tus. Stkr.	115,5	123,9	169,0	186,8
Heste, Tus. Stkr.	9,4	5,4	1,2	5,0

Med samme Kilde, »Landbrugsraadets Meddelelser«, fremsættes desuden en Oversigt over:

Gennemsnitspriser og Noteringer (Øre pr. kg).

	1932	1931	1930	1909/14
Smør (Kbh.s Smørnotering)	178	209	245	208
Sød Mælk (De d. Mejerif.s Notering ab Mejeri)	9,39	10,79	12,32	9,3
Æg (D. A. Æ.s Notering)	101	108	132	120
Ost (Ostemejeriernes højeste Notering)	104	123	68	57
Flæsk (Andelssl. Landsn. 1. Kl.)	75	82	129	97
Slagtekvæg (Kbh.s Kvægtorv, Køer, Mellemkl., lev. Vægt)	17	29	44	55
Kælvekøer (Odense Marked, 1. Kl.) Kr. pr. Stk.	—	366	379	290
Handelsheste (Fynske Landbof.s højeste Not.), Kr. pr. Stk	639	677	692	730
Torvegrise (Køge Marked), Kr. pr. Stk.	12,29	15,44	31,57	—
Byg (Kbh.s Kornmarked, Køber-Not.) Kr. pr. hkg	12,77	11,45	12,07	13,07
Foderblanding (Ø. A. F.s Not.) »	13,48	12,94	14,50	14,71
Majs (Kbh.s Kornm., La Plata) »	9,57	8,28	11,56	11,27

Kvægbrugets Produkter. En Smørpris, der ligger 14—15 pCt. under Prisen i Aarene 1909—14, taler mere end mange Ord om Vanskelighederne for Kvæg-

holdets Økonomi. Det nytter ikke her at henvise til, at Forholdstallet for Smør: Foderblandingsnoteringer i 1932 kun ligger lidt lavere end i 1909—14, nemlig henholdsvis 13 mod 14, thi Driftsudgifterne er nu om Stunder større, og navnlig er Produktionen af Grovfoderet betydelig dyrere. Men dertil kommer jo, at den »lille Indtægtskilde« ved Kvægbruget, Salg af Ungkreaturer og Udsætterdyr, er sunket saa katastrofalt; thi den bidrog i ikke ringe Grad tidligere til, at man slap nogenlunde taaleligt igennem med Kvægholdets Økonomi. Men Slagtekvægspriserne udgør efter Tallene kun 30 pCt. af, hvad der var Tilfældet i 1909—14. Og for de daarligste Kvaliteter af Slagtedyr har Nedgangen i Pris ganske sikkert været endnu større. — Her gik vi saa smaat og troede, at den stærke Prisnedgang i 1931 var en Slags Rekord; man bliver derfor forsigtig i Udtrykkene, naar man vil spaa om, hvorvidt 17 Øre i 1932 bliver Bundrekorden. Den forløbne Del af 1933 har ikke bedret meget paa Tilstandene, men lidt Opgang i Priserne er dog indtruffet som Følge af de Destruktionsordninger for de daarligste Dyr, som blev gennemført i 1932 og hidtil er fortsat.

Nu skal det ganske vist indrømmes, at Priserne paa de bedste Kvaliteter af Stude og Kvier til Eksport knapt er faldet saa katastrofalt i det forløbne Aar, men alligevel er det en mørk og trang Tid for Landmændene i Fedekvægsegnene, thi ikke blot det, at Priserne er saa lave, men Toldforanstaltninger og Kontingenteringer har der som forøvrigt over det hele Land skabt et dybt alvorligt Problev om overhovedet at kunne komme af med Slagtedyrene fra de enkelte Landbrug. — Om Eksportforholdenes Udvikling i 1932 samt de Forhandlinger om handelsmæssige Forhold, der er ført med Udlandet, kan der for at undgaa Gentagelse henvises til Nytaarsartiklen i 1. Hefte af »T. f. L.« 1933.

Æg. Udførselen er atter steget; de senere Aars Fjerkræbegejstring og Fjerkræagitation har virket, men Priserne paa Æg er dalet lidt.

Flæsk. Den kolossale Flæskeproduktion i 1931 blev overfløjet i 1932, men Omkostningerne derved foreligger i den Kendsgerning, at Priserne faldt med omtrent 9 pCt. Svineproduktionens Forhold har saa ubetinget været Aarets landøkonomiske Hovedemne, og som det maatte ventes, har den gennemførte Svineregulering saa langt fra bragt Debatten til Ophør i 1933. Men med Rentabiliteten af Flæskeproduktionen har det staaet ilde til. Regnes der med halvt Byg og halvt Majs i Foderet, bliver Forholdet mellem Flæsk og Kornpris kun 6,7 mod godt 8 i 1931. Lidt kan Svineslagteriernes Overskud bøde herpaa, men bedst var det, om Svineproducenterne kunde betragte dette som en ekstra Gevinst. —

Hesteudførselen bedrede sig i 1931, og dette fortsattes i 1932. Da der ogsaa i det hjemlige Marked begynder at blive mange gamle Heste, der skal afløses, er der ved at komme Liv over Hesteavlen igen. Det er en af de spinkle Lysstriber, der kan hjælpe til, at det hele ikke ender i bare Haabløshed. Udførselen i 1932 er fordelt med omtrent Halvdelen til hver af de to Lande, Tyskland og Frankrig.

Under de unormale Handelsforhold frembyder Forskydningerne i Eksportens Fordeling fra Aar til Aar nogen Interesse:

Procentisk Andel i Danmarks Eksport.

	England			Tyskland			Andre Lande		
	1932	1931	1930	1932	1931	1930	1932	1931	1930
Smør.....	82	72	68	8	18	25	10	10	7
Ost	4	6	6	87	81	86	9	13	8
Æg	69	85	85	30	13	14	1	2	1
Slagteriaffald.	11	19	22	77	72	67	12	9	11

Mest lægger man i denne Tabel Mærke til, at i samme Grad Tysklands Import af Smør er aftaget, er der kom-

Procentisk Andel i Danmarks Eksport.

	Tyskland			Belgien			Holland			Andre Lande		
	1932	1931	1930	1932	1931	1930	1932	1931	1930	1932	1931	1930
Slagtet Hornkvæg	13	18	32	29	31	14	39	41	51	19	10	3
Lev.Hornkvæg ...	59	73	90	32	26	9	—	—	—	9	1	1

met til at hvile en større Eksportmængde paa det engelske Marked.

Afsætningen maa nu mere end forhen fordeles paa flere Markeder, fordi Hovedmarkedet, Tyskland, svigter. Men det gør ikke Eksportvilkaarene bedre, idet ogsaa de andre Markedslande i voksende Grad benytter sig af Kontingentering og andre Restriktioner. Følgen er da ogsaa, at medens den samlede Kød- og Kvægeksport endnu i 1931 havde et ret normalt Omfang med 238 Tusinde beregnede Stkr. Hornkvæg, var det tilsvarende Tal for 1932 kun 165 Tusinde.

Til Belysning af Danmarks Stilling i Forhold til de øvrige Konkurrenter paa vore to Hovedmarkeder, kan efterfølgende Tabeller i nogen Grad benyttes.

Danmarks Andel i Englands Indførsel.

		1932	1931	1930	1929
Smør.....	Mængde	31 pCt.	31 pCt.	34 pCt.	34 pCt.
	Værdi	32 —	34 —	36 —	36 —
Æg	Mængde	32 —	29 —	25 —	22 —
	Værdi	33 —	32 —	29 —	26 —
Bacon og Skinker ...	Mængde	63 —	61 —	60 —	53 —
	Værdi	64 —	62 —	60 —	55 —

Dog maa det overfor disse Tal ikke glemmes, at Englands Smørindførsel fra at udgøre 6,4 Mill. cwts. i 1929 var steget til 8,4 Mill. cwts. i 1932. Derimod var der i samme Aaremaal en Tilbagegang i Ægimporten fra ca. 25 Mill. great hundreds til ca. 20 Mill. great hundreds.

Importen af Bacon og Skinker var steget fra 9,3 Mill. cwts. til 12,2 Mill. cwts. i 1932.

Danmarks Andel i Tysklands Indførsel.

	1932	1931	1930
Heste	31 pCt.	10 pCt.	7 pCt.
Hornkvæg	67 —	58 —	69 —
Svin	6 —	10 —	19 —
Smør	19 —	31 —	33 —
Ost	11 —	7 —	8 —
Fersk Okse- og Kalvekød	43 —	72 —	50 —
Fersk Flæsk og Svinekød	32 —	41 —	45 —
Svinefedt	22 —	25 —	19 —
Æg	14 —	6 —	5 —

Tyskland har imidlertid formaaet at sætte sin Import kolossalt ned fra 1930 til 1932. Saaledes kan for nogle af de betydeligste Vareposter anføres: Hornkvæg fra 209 til 97 Tusinde Stkr., Svin fra 183 til 25 Tusinde Stkr., Smør fra 133 til 70 Mill. kg, Ost fra 62 til 49 Mill. kg og Fersk Okse- og Kalvekød fra 11 til 3 Mill. kg. Kun Fersk Flæsk og Svinekød samt Svinefedt viser Opgang i Importtallene. At dette ikke bliver uden Indflydelse paa et Eksportland som Danmark, er indlysende.

Udførselsværdien af indenlandske Husdyrbrugsprodukter.
Mill. Kr.

	1932	1931	1930	1929
Levende Dyr	23,3	35,2	59,0	88,4
Flæsk, Kød m. m.	410,3	461,7	549,3	512,6
Smør, Fløde, Mælk, Ost	320,0	394,2	458,4	526,2
Æg	77,8	75,7	81,6	84,5
Skind, Huder m. m.	17,6	19,4	26,8	28,7
Svinefedt og Kødkonserves	26,0	23,0	23,5	20,1
Tilsammen	875,0	1009,2	1198,6	1260,5

Det er de to store Poster, Mælkeriprodukter og Flæsk-Kød, der særlig svigter, dog ogsaa i ikke ringe Grad Værdien af udførte Levende Dyr. Nedgangen i den samlede Udførselsværdi fra 1929 til 1932 udgør, som det vil ses, ca. 385 Mill. Kr. eller 30 pCt. I ovenstaaende Opgørelse findes enkelte Smaaposter, som der kan være lidt Tvivl om,

hvorvidt de skal henregnes til Landbrugets Produktioner. Beløbet andrager dog kun 1 à 2 Mill. Kr. og er for Sammenligningens Skyld uden Betydning.

Indførsel af Foderstoffer (÷ Genudførsel). Mill. kg

	1932	1931	1930	1929
Uformalet Korn[1])	652,7	1141,6	1094,7	616,0
Majs	946,5	723,1	299,6	181,7
Oliekager[2])	521,4	705,1	666,1	735,2
Oliekagemel, -skraa m. m.	13,2	31,4	69,8	79,6
Hvedeklid	44,1	51,5	36,5	70,9
Andre Foderstoffer	33,6	12,6	3,1	53,5

Den stærke Nedgang i 1932 i Indførselen af Korn — særlig Byg — opvejes i nogen Grad af en stigende Majsindførsel, men iøvrigt vidner Oversigten om, at der ikke er benyttet saa store Fodermængder i 1932 til Husdyrbruget som i de foregaaende Aar.

Til Slut skal anføres en Oversigt over:

Værdien af indførte Foderstoffer (÷ Genudførsel) Mill. Kr.

	1932	1931	1930	1929
Uformalet Korn og Bælgsæd	150,2	145,4	138,0	127,0
Foderstoffer	69,7	87,2	102,0	174,0
Tilsammen	219,9	232,6	240,0	301,0

Avlsarbejdet.

I omfangsrige og fyldige Beretninger fra de forskellige Provinser er der gjort Rede for Aarets Kvægavlsvirksomhed samt for Resultaterne af Kontrolforeningsarbejdet med de dertil knyttede Afkomsundersøgelser. Beretningerne er Kildeskrifter, som der maa henvises til vedrørende specielle Enkeltheder paa de forskellige Avlsomraader.

Det bør imidlertid ogsaa fremhæves, at vore Landbrugsblade har givet udførlige Referater fra Dyrskuer og Avls-

[1]) Ligesom tidligere er i nærværende Artikel Indførselen af uformalet Rug og Hvede medregnet; for 1932 androg dette ialt 533,8 Mill. kg og for 1931 654,8 Mill. kg.

[2]) I Artiklen for 1931 staar fejlagtig for 1931 770,2 — skal være 705,1.

organisationernes Aarsmøder i de forskellige Landsdele. En Rigdom af Oplysninger om dansk Husdyravl findes her. Adskillige Meddelelser om Husdyravlens Stilling kan endvidere hentes fra de provinsielle Landboforeningers Aarsberetninger eller i Referaterne fra Delegeretmøderne.

Det er et noget uoverskueligt Materiale, som saaledes aarligt fremlægges for Offentligheden i en noget adsplittet Form. Samlet vilde det blive et bindstærkt, men interessant Værk om Danmarks Husdyravl fra Aar til Aar. Dog maa det ikke underkendes, at den nuværende, lidt kaotiske Form, har sin Styrke i, at der kan dvæles stærkt netop ved de mange Enkeltheder. —

Fra disse spredte Kilder skal i det følgende fremdrages nogle Forhold særlig om Kvægavlen.

Dyrskuerne.

Den almindelige økonomiske Krise medførte, at en Del Landboforeninger i 1932 aflyste deres Dyrskuer, og over hele Landet var Tilslutningen til de afholdte Skuer gennemgaaende mindre end i Fjor. I Jylland kom dertil det særlige Forhold, at Mund- og Klovesygens Optræden lagde Hindringer i Vejen for en Del Skuers Afholdelse.

Paa de lokale Landboforeningsskuer i Jylland regnes der ialt at være præmieret 10 300 Dyr, hvilket er en Tilbagegang paa ca. 20 pCt. sammenlignet med 1931. Ved Ungskuet i Skanderborg præmieredes 349 Tyre mod 538 i Fjor. Kun Amtsskuerne med Præmiering af Tyre fra 3—5 Aar og Afkomsbedømmelsen havde samme Omfang som tidligere. Den sidste omfattede Afkom efter 104 Tyre mod 103 i 1931.

Paa Sjælland var Anmeldelsen til Lokalskuerne ogsaa ca. 20 pCt. mindre end i 1931. Paa Fællesskuet i Ringsted fandtes 392 Tyre mod 504 i Fjor. Der præmieredes Afkom efter 76 Tyre, sidste Aar 91 Tyre.

De fynske lokale Skuer havde en Tilmeldelse af 584 Tyre, i Fjor var der 670. Paa Fællesskuet var de tilsvarende Tal henholdsvis 267 og 322. Antal Tyre med Af-

komsbedømmelse stillede sig saaledes: 66 Stkr. i 1932 mod 58 i 1931.

Lolland-Falsters Fællesskue afholdtes i Maribo, og hertil var indmeldt 94 Tyre, omtrent som i 1931. Afkomsbedømmelsen omfattede 18 Tyre og paa Bornholm 19 Tyre. Ialt for hele Landet 283 Tyres Afkom. Antallet af Køer og Kvier paa Dyrskuerne lader sig vanskeligt opgøre, da de dels er udstillet i Samlinger, dels udstillet som enkelte Dyr.

Kontrolforeningerne.

I samtlige Provinser er Ydelsen ifølge Regnskaberne for 1931—32 gaaet ned — dog ikke en Nedgang, der maalt efter Smørmængden, udgør mere end 3—4 pCt.

Kontrolforeningernes Regnskaber 1931—32.

	Antal		Gennemsnitsydelse pr. Ko			pCt. kontrollerede Køer
	Foreninger	Aars-Køer	kg Mælk	pCt. Fedt	kg Smør	
Jylland	895	405.268	3.423	3,76	143,6	37
Sjælland	334	147.004	3.475	3,91	151,9	44
Fyn og Langeland	291	115.369	3.822	3,92	168,0	63
Lolland-Falster	87	40.238	3.268	3,90	143,0	57
Bornholm	34	13.544	3.614	3,93	158,9	50

Gennemsnitsydelsen for de godt 720 000 Aarskøer er efter en Udregning af Landbrugskand. *Tage Andersen* 3492 kg Mælk, 3,83 pCt. Fedt og 149,4 kg Smør. Aarskøernes Antal udgør godt 41 pCt. af samtlige Køer i Danmark. 3 Foreninger paa Fyn og 2 paa Sjælland møder med over 200 kg Smør pr. Ko. 1348 Køer har givet over 300 kg Smør, og 22 Køer over 400 kg Smør. Den højstydende Besætning findes hos Jes Andersen, Svenstrup, Als. Den er paa 6,4 Aarskøer af R. D. M., der har ydet 7209 kg Mælk, 4,08 pCt. Fedt og 330 kg Smør. — Den højstydende Ko i 1931—32 er Nr. 78, født 10. Oktober 1926 hos Anders Petersen, Pilegaarden, Slude. Den har

givet 8413 kg Mælk, 6,00 pCt. Fedt og 572 kg Smør. Ogsaa denne Ko er af Rød Dansk Malkerace.

Noget af det allerinteressanteste er Meddelelsen om, at samtlige kontrollerede Køer paa Bornholm nu har bestaaet Tuberkulinprøven. Det er et fint Eksempel til Efterfølgelse, Bornholmerne her har vist.

Kvægavlsforeningerne.

Kvægavlsforeningerne (Tyreholdsforeningerne) er gaaet lidt tilbage beregnet efter det Antal, der har indsendt Ansøgning om Statstilskud. I Virkeligheden er Antallet en Del større, idet nogle slet ikke søger Statstilskud, mens andre ikke for Tiden har haft Tyre, der opfylder Betingelserne for Tilskud.

Nægtes kan det dog ikke, at Interessen for eget Tyrehold eller for Nabo-Sammenslutninger (Konsortier) stadig er levende, og antagelig er dette saa langt fra at skade dansk Kvægavls Udvikling. Fordelingen af Kvægavlsforeningerne paa Landsdelene fremgaar af følgende Oversigt:

	Antal Foreninger	Antal Tyre	Fremgang fra sidste Aar Foreninger	Tyre
Jylland	599	673	÷ 22	÷ 29
Sjælland	232	283	÷ 3	÷ 12
Fyn og Langeland.	165	251	÷ 7	÷ 19
Lolland-Falster ...	32	36	0	0
Bornholm	32	46	÷ 1	0

Stambogsføringen.

Af de i 1932 udkomne Stambøger skal her anføres Titlerne paa de, der vedrører Kvægavlen:

Register-Stambog over Kvæg af Rød Dansk Malkerace IX.
Stambog over Køer af Rød Dansk Malkerace XII.
Stambog over Tyre af Rød Dansk Malkerace XXXVI.
Stambog over Korthorn VII.
Register-Stambog over Kvæg af jydsk Race VI.

Som Eksempel paa, hvad Stambogskøer af Danmarks mest udbredte Kvægrace har af Ydelse, fremdrages en Tabel fra 12. Bind af den røde Kostambog:

Ydelse af de i 12. Bind optagne Køer.

	Køer	Regnsk.aar	kg Mælk	pCt. Fedt	kg Smør	kg Smørfedt
Fyn.....	209	756	5.162	4,34	251,4	223,94
Sjælland...	165	580	5.223	4,28	251,6	224,16
Loll.-Falster	38	146	4.958	4,37	243,5	216,76
Bornholm..	14	52	5.130	4,28	246,2	219,46
Jylland....	113	414	4.966	4,35	242,4	215,92
Ialt og Gens.	539	1948	5.127	4,32	248,9	221,71

Det er atter en lille Fremgang i Ydelsen, der er at notere, og det medfører, at den samlede Fremgang fra 1. Bind, der udkom i 1920, til 12. Bind, der udkom i 1932, er ganske anseelig, nemlig:

758 kg Mælk, 0,27 pCt. Fedt og 50,9 kg Smør.

Af Beretningerne om Afkomsundersøgelser er der særlig Grund til at fremhæve den af Konsulent *L. Hansen-Larsen* udarbejdede Beretning over sjællandske Tyre. Den er omfattende og meget indgaaende.

Handelen med Avlsdyr har paa en Maade været livlig nok, men Priserne har gennemgaaende været smaa. Kun fra de mest fremragende Elitebesætninger kan der endnu sælges Tyre til store Priser. Faktisk er Forholdet det, at der ofte nu om Stunder kan købes Tyre med 1. Kl. for Afstamning for $1^1/_2$—2 Gange Slagteprisen.

Som Eksempler paa Tyrepriser fremdrages, at 69 Tyre indkøbt i 1932 til de sjællandske Kvægavlsforeninger gennemsnitlig kostede 657 Kr. kontant og 450 Kr. paa Vilkaar. Højeste kontante Købesum var 4500 Kr. — Fra den fynske Beretning meddeles om Indkøb af 51 Foreningstyre til en Gennemsnitspris af 1209 Kr. kontant og 1356 Kr. paa Vilkaar; for begge Poster ligger Tallene ca. 400 Kr. lavere end i Fjor.

Fra Forsøgslaboratoriet er udsendt 5 Forsøgsberetninger, hvoraf 1 omhandler Roer som Foder til Malkekøer, 1 Hestefodring, 1 Svinefodring, 1 omfatter 20. Beretning om Forsøgene paa Svineforsøgsstationerne, og endelig omhandler 1 Hønseholdet. —

Den 10. Juni 1932 var der forløbet et halvt Aarhundrede, siden Danmarks første Andelsmejeri traadte i Virksomhed i Hjedding ved Varde. Det blev Vartegnet for et bemærkelsesværdigt Tidsafsnit indenfor dansk Landbrug. Lad os haabe, at Overgangsaaret 1932 maa have ført det med sig, at hvad der findes af sundt og levedygtigt fra den forudgaaende Tid er blevet styrket og lutret og derfor kan udnyttes til Gavn for dansk Husdyrbrug og Husdyravl i de kommende, maaske vanskelige Aar.

Det landbrugsfaglige Arbejdes Stilling og Betydning.

Foredrag ved Konsulentmødet den 25. Februar 1933 af Statskonsulent *Anton Christensen.*

Den 24. August er det 75 Aar siden, Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole blev indviet ved en stilfuld Højtidelighed. Højskolens første Direktør, Professor *Carl Emil Fenger,* gav en Oversigt over Skolens Tilblivelse og opridsede Planen for dens fremtidige Virksomhed; han fremhævede, at Højskolen ikke alene skal meddele, men ogsaa selv udvikle de Videnskaber, den er kaldet til at dyrke, saavel de rene Naturvidenskaber som de afledede i deres Anvendelse for det praktiske Liv.

Det maa være berettiget, naar der skal tales om det Emne, der er overdraget mig, at minde om Veterinær- og Landbohøjskolens Oprettelse, thi det landøkonomiske Forsøgs-, Forsknings- og Oplysningsarbejde har mere eller mindre direkte sit Udgangspunkt fra Højskolen, som nu gennem to Menneskealdre har uddannet Flertallet af Jordbrugets Konsulenter, Landbrugsskolens Lærere og Landbrugspressens Ledere samt den Stab af Fagmænd, der virker som Ledere af og Medhjælpere ved Forsøgs- og Kontrolvirksomheden, ligesom adskillige Ledere af de landøkonomiske Organisationer er udgaaet fra Højskolen, hvis Betydning ogsaa hurtig blev erkendt.

I Anledning af 25-Aars Dagen for Højskolens Indvielse skrev en anset Landøkonom: »Det er en Mærkedag af overordentlig stor Betydning for det danske Land-

brug, meget dybere gaaende og videre omfattende, end man ved en overfladisk Betragtning skulde ane. Thi Resultaterne af Landbohøjskolens Virksomhed har gennemsyret vort hele landøkonomiske Samfund, havt Indflydelse paa hele Udviklingen og den personlige Opfattelse og Dømmekraft hos vort Landbrugs Udøvere, langt ud over selve de Mænds Kreds, der har studeret ved Skolen«. Det, der blev sagt og skrevet ved Højskolens 25-Aars Jubilæum, maa vel ogsaa gælde ved 75-Aars Jubilæet og forhaabentlig i endnu stærkere Grad. Baade direkte og indirekte har Højskolen og dens Mænd indledet og grundlagt et landøkonomisk Forskningsarbejde og fulgt Parolen fra Aabningstalen: dyrke Naturvidenskaberne og deres Anvendelse i det praktiske Livs Tjeneste.

Den første Lærer i Fysik, Docent *N. J. Fjord,* begyndte tidlig med forskellige Undersøgelser, saa han allerede i 1860'erne kunde udsende Beretning herom; tilskyndet af Professor *Th. R. Segelcke* kom Fjord i 1870'erne ind paa Forsøg vedrørende Mælkeribruget; disse blev efterhaanden omfattende og førte til Oprettelse af Forsøgslaboratoriet som Centralstation for Mælkeri- og Fodringsforsøgene.

Det er velkendt, at Fjord med Bistand af dygtige og interesserede Forsøgsmedhjælpere og fortræffelig suppleret af den grundige Forsker Professor *V. Storch* i Landbrugets Overgangstid og i Mejeribrugets Brydningstid fik iværksat en omfattende Forsøgsvirksomhed, hvis praktiske Betydning selv den mest haardkogte Magister Kritikus ikke kan frakende.

Heldigvis havde Bakteriologien og Veterinærvidenskaben her ved Højskolen fremragende Dyrkere, som deltog i og uddybede Forsøgslaboratoriets Forskningsarbejde. I et Radioforedrag for et Par Maaneder siden nævnte jeg, at en anset dansk Veterinær for 37 Aar siden udtalte sig om Malkemaskiner; der skal her mindes om, at den samme, nemlig Professor *C. O. Jensen,* for 45 Aar siden

foretog mælkebakteriologiske Undersøgelser og paaviste mælkeforurenende Bakterier paa Duelund — en videnskabelig Bedrift af en 24-aarig Dyrlæge, som Professor Segelcke omtalte med Beundring.

Professor *B. Bangs* banebrydende Arbejde for Tuberkulosens Bekæmpelse er kendt Verden over; men det er jo ikke alle, der paaskønner Arbejdet som den sjællandske Godsejer, der, komplimenteret fordi han havde faaet sin Besætning tuberkelfri, galant og taknemlig svarede: det er Professor Bang, som har Æren, men jeg har Fordelen. Det er maaske mindre kendt, at Professor Bang for snart 50 Aar siden ogsaa var virksom ved de Undersøgelser, der dannede Grundlaget for Anvisningen til Pasteurisering af Mælk paa Mejerierne, en Foranstaltning, som er sat i System her i Landet.

Der skal ogsaa mindes om, at det nu er 50 Aar siden Oprettelsen af Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskoles Laboratorium for landøkonomiske Forsøg. Maaske Laboratoriet ikke længe faar Lov at beholde den tidligere regnskabsmæssige Tilknytning til Landbohøjskolen; der er jo Planer om at skille det ud fra Højskolen — Løsrivelses-Tendenser hører Tiden til, men i nærværende Tilfælde kommer de ikke fra de indfødte selv. Der synes dog at være Stemning for, at Laboratoriet beholder sit gamle Navn, under hvilket der ikke blot er arbejdet og kæmpet, men ogsaa sejret; thi dansk Forskning har her vundet adskillige Sejre og bragt Resultater, som er kommet vort Samfund til Gode.

Efter denne temmelig lange Indledning skulde jeg komme til Emnet: Det landbrugsfaglige Arbejdes Stilling og Betydning.

Endskønt lignende Emner ved adskillige af de senere Aars Konsulentmøder og ved Mødet i Oktober 1932 er behandlet af fremragende Landmænd og ansete Kolleger, er der fremsat Ønske om at faa Emnet drøftet paa dette Møde. Ønsket er motiveret med, at Interessen for Valutaforhold, Handel, Afsætning, Kriseforanstaltninger

m. m. i Øjeblikket overskygger alt andet, saa der er Fare for, at det landbrugsfaglige Arbejde svækkes som Følge af manglende officiel Interesse og økonomisk Støtte. Et Foredrag, som klarlægger Betydningen af det landbrugsfaglige Arbejde, er neppe overflødigt, men det burde efter min Mening holdes af en Repræsentant for de udøvende Landmænd eller for de Organisationer, som repræsenterer disse. Det lykkedes imidlertid ikke det tilrettelæggende Udvalg at faa en fra Landbrugsorganisationerne til at behandle Emnet, og saa blev det paalagt mig at gøre et Forsøg.

Det er Gang efter Gang udtalt fra autoritativ og kompetent Side, at Landbrugsforskningen og det landøkonomiske Oplysningsarbejde har haft en overordentlig stor Betydning for vort Jordbrugs Udvikling. Betydningens Størrelse og Indflydelsens Omfang lader sig ikke godtgøre med Tal, men ingen tør bestride, at en Del af Landbrugets Fremskridt skyldes det landbrugsfaglige Arbejde. Der kan nu spørges: er der Grund til at fortsætte i samme Omfang og efter de samme Linier som hidtil, eller vil de nuværende Forhold retfærdiggøre Ophævelse, Indskrænkning eller Omlægning af det landbrugsfaglige Arbejde? Det skal straks slaas fast, at saafremt det landbrugsfaglige Arbejde er nyttigt i Opgangstider, er det bydende nødvendigt i Nedgangstider; Landbruget har i Øjeblikket mere Brug for Vejledning og faglig Bistand end nogensinde tidligere; det kan efter min Mening ikke tilraades at indskrænke det landbrugsfaglige Arbejde. Da dette til enhver Tid skal afpasses efter Øjeblikkets Krav, maa der selvsagt foregaa en Omlægning, der tager Hensyn til Tidens ejendommelige Forhold; men saadanne Hensyn er jo altid taget.

Grundlaget for Udnyttelsen af det landbrugsfaglige Arbejde: Folkeskolens Undervisning, er i det store og hele nogenlunde tilfredsstillende, og det maa hilses med Glæde, at flere Landsbylærere i de senere Aar holder Aftenskole med Undervisning i Natur- og Landbrugsfag,

hvorved der vækkes Interesse og erhverves et Grundlag, der senere kan bygges videre paa.

Vilkaarene for det daglige Undervisningsarbejde i Landbrugsfagene her ved Højskolen er tilfredsstillende, selv om Nedskæringerne forbyder adskillige ønskelige Anskaffelser ved de enkelte Afdelinger, ligesom det er vanskeligt eller umuligt for Faglærerne at besøge Dyrskuer, deltage i de provinsielle Landbodelegeretmøder o. lign. Intet Sted mærkes Nedskæringen saa følelig som i Højskolens Bibliotek — Centralbiblioteket for Jordbruget og Veterinærvidenskaben. Det formindskede Tilskud forbyder praktisk talt Nyanskaffelse af Bøger og har nødvendiggjort Opsigelse af ca. 50 Tidsskrifter. Det er en højst generende Tilstopning af den rindende Kundskabskilde, som Indskrænkningen medfører; desuden mærker Biblioteket Kronenedskæringen i en uhyggelig Grad.

Flere af vore Landbrugsskoler har selvfølgelig ogsaa mærket Tidernes Tryk i Form af formindsket Elevtilgang, men som Helhed gennemføres Undervisningsarbejdet uden kvalitativ Forringelse.

Det kan altsaa slaas fast, at Grundlaget for Udnyttelsen og Tilegnelsen af Resultaterne fra Forsøg og Forskning — den almindelige og faglige Oplysning med deraf følgende Modtagelighed — fremdeles er til Stede. Besøget paa Foredragsmøder og Deltagelsen i Forhandlinlingerne paa Fagmøderne tyder paa, at der blandt Praktikere fremdeles er Lydhørhed over for Fagmændenes Vejledning samt Iver og Interesse for at søge Belæring. I de jydske Husmandsforeningers Planteavlsberetning for 1932 skriver Konsulent *O. Bachmann Olesen*, Dybvad, at Tilslutningen til Møder har været større i dette Aar end i de foregaaende.

Da Konsulenter og Lærere i overvejende Grad maa bygge deres Vejledning paa egne og andres Erfaringer, Forsøg og Undersøgelser, er det indlysende, at Vejledningens Karakter vil paavirkes af en Indskrænkning i

Forskningsarbejdet, thi hver Dag bringer nye Gaader, der trænger til Løsning. Forsøgsmanden bliver aldrig færdig; for hvert Forhold, der klares, opdukker et nyt, som skal belyses. Jordbruget bliver mere og mere sammensat; der kommer stadig nye Hjælpemidler, som trænger til Afprøvning. De Ændringer i Gødskning og Fodring, som nødvendiggøres af Konjunkturer og Sparebestræbelser, kan blive skæbnesvangre, saafremt de ikke gennemføres med stræng Hensyntagen til alle Sider.

Konsulentmødets Dagsorden er præget deraf, idet Statskonsulent *Chr. H. Ibsen* i den genopstandne Mejerisektion indledede Spørgsmaalet: Kan man paa Mejerierne bøde paa den uheldige Konsistens, Vintersmørret faar under knap eller forkert Fodring med Kraftfoder? Under Forhandling om Selvforsyning i Landbruget ved det sjællandske Planteavlsmøde omtalte Gaardejer *J. P. Andersen,* Lundemarksgaarden, den Fare for Smørrets Kvalitet, som følger med denne Vinters kraftfoderfattige Fodring. Selv om der paa Mejerierne kan gøres noget eller meget for at bøde paa Ulemperne, vil det selvsagt være heldigst, om Mejerierne kan koncentrere Interessen om at fremstille de fineste Produkter af den bedst mulige Mælk og ikke fortrinsvis skal samle Kræfterne om at afbøde Manglerne. Alle er enige om, at Kravene til Mejeriprodukternes Kvalitet for enhver Pris maa overholdes, saa der for Husdyr- og Mejeribruget forestaar Løsningen af den lige saa vigtige som nærliggende Opgave: Hvorledes kan der anvendes de størst mulige Mængder hjemmeavlede Fodermidler uden Fare for Forringelse af Mælkens Mængde og Mejeriprodukternes Kvalitet?

Indskrænkningen i Svineleveringerne medfører ogsaa Ændringer i Avl, Opdræt og Fodring, hvis heldige Forløb stiller store Krav til solid, sagkyndig Bistand.

Vort Forsøgsvæsen vedrørende Jordbrug og Plantekultur er vel organiseret, og der er i den sidste Menneskealder etableret et godt Samarbejde og formaals-

tjenlig Opgavedeling mellem Statens og Landboorganisationernes Forsøgsvirksomhed. Det er et afgjort Gode, at Forsøgsvæsenet ogsaa omfatter Havebruget, hvilket ikke blot skulde være til Gavn for de erhvervsdrivende Gartnere; den voksende Udstykning, Oprettelse af de mange Smaabrug vil nødvendigvis medføre en mere intensiv Dyrkning af Jorden og en Udvidelse af det havemæssige Jordbrug, hvor der er Brug for solidt underbygget faglig Viden, da der her ikke er Raad til Famlen.

Udlandet har større og finere udstyrede Laboratorier og Forsøgsinstitutioner end Danmark, men der er inden for dansk Jordbundsforskning paa adskillige Omraader anvist nye Veje, som ikke blot er fulgt her i Landet, men ogsaa i Udlandet. Her skal mindes om Dr. *Harald R. Christensens* Undersøgelser, der en Aarrække dannede Grundlaget for Kalktrangsbestemmelserne; at der senere er fremkommet andre Metoder, kan ikke forringe Harald Christensens Pionerarbejde. Professor *S. P. L. Sørensens* omfattende Undersøgelser, der bl. a. førte til Angivelse af Reaktionstal som Maal for Kalktrang, er paa kort Tid, fortrinsvis ved Konsulenternes Hjælp, gjort tilgængelige for Praksis, saa man nu kan høre jævne Praktikere diskutere Reaktionstal med en Sagkundskab, som om det gjaldt Spillereglerne i L'hombre.

Der bør ogsaa nævnes de Undersøgelser, som er foretaget af Professor *Bondorff* vedrørende Laboratoriebestemmelse af Jordens Gødningstrang, ligesom det er velkendt, at Professor *Weiss'* Studier vedrørende Kultivevering af Hedejord har vakt en Opmærksomhed, der allerede har sat Spor i Praksis. De ældre erindrer Kammerherre *P. E. Müller,* hvis »Studier over Skovjord« var banebrydende Arbejder, der oversattes til Tysk og Fransk. Danskerne er altsaa smukt placeret i Jordbundsforskernes Rækker.

Professor *T. Westermann* maa nævnes som den, der mere end nogen anden har været virksom for Oprettelsen af de faste Forsøgsstationer og for den første Orga-

nisering af Planteavlsarbejdet i Landboforeningerne; han havde desuden Evne til at dygtiggøre, vejlede og opildne en Skare unge Mænd, der med Iver og Begejstring kastede sig ud i det frodigt opvoksende Planteavlsarbejde.

En anden Landbohøjskolelærer, Professor *W. Johannsen* var Banebryder i Arvelighedsforskningen, som danner Grundlaget for Forædling af Husdyr og Kulturplanter; Faget har fremdeles dygtige Dyrkere baade i videnskabelig og praktisk Henseende. Derom vidnede Deltagerne i det Kursus, som i Oktober blev afholdt af Samvirksomheden for landbrugsfagligt Oplysningsarbejde, og herom vidner de forædlede Kornstammer, som nu og da — efter Konsulent *L. Rasmussens* Mening endda for hyppigt — udgaar fra Abed.

Det fremgaar af det foregaaende, at Landbohøjskolen, dens Lærere og Elever har ydet en værdifuld og grundlæggende Indsats i landøkonomisk Forskning.

Det danske Hedeselskab samarbejder paa frugtbringende Maade med de øvrige Institutioner til Jordbrugsforskningens Fremme.

Den, der henvender sig paa rette Sted, kan faa klart og uforbeholdent Svar paa Spørgsmaalet: Hvilke Forsøg betyder mest; Statens eller Husmands- og Landboforeningernes?

Interviewet overlades til mine ærede Tilhørere, da jeg tvivler om at kunne gengive Oplysningen med den Overbevisningens Varme, som vil udstrømme ved den direkte Besvarelse. Der er ingen Tvivl om, at Resultaterne fra de lokale Markforsøg hurtigst bliver bekendt i vide Kredse, men lige saa givet er det, at adskillige Spørgsmaal kun kan afgøres med den fornødne Sikkerhed ved fleraarige Forsøg paa Statens Forsøgsstationer. Der er rejst Tvivl om, hvorvidt det er formaalstjenligt at fortsætte med de lokale Markforsøg i samme Omfang som tidligere; endskønt denne Tvivl er udkastet af fremstaaende Mænd inden for Forsøgsvirksomheden, kan det ikke bestrides, at de lokale Markforsøg hidtil har haft en

endogsaa overordentlig stor Betydning for Planteavlens Udvikling, og det er min Overbevisning, at de ogsaa vil faa det i Fremtiden. Det er vigtigere at hæfte Opmærksomheden paa de Opgaver, der kan og bør løses ved de lokale Forsøg, end møjsommelig at fremhæve de Spørgsmaal, der ikke kan besvares. Paa hvert eneste Planteavlsmøde fremdrages Spørgsmaal, som trænger til yderligere Klaring. For lange Tider vil der være Opgaver nok for det lokale Planteavlsarbejde, og det er efter min Mening en farlig Sag at indskrænke eller svække Interessen for denne betydningsfulde Virksomhed, som er vokset op i nøje Forstaaelse med det praktiske Jordbrug.

I den sidst udsendte Beretning om Planteavlsarbejdet i de samvirkende jydske Husmandsforeninger, skriver Konsulent *H. P. M. Christiansen,* at der endnu er langt igen, inden alle Landbrug har haft Forsøg paa egen Jord, og saaledes burde det være. Skal dette Maal naas, er der Arbejde i lange Tider.

Paa et enkelt Omraade kan der maaske spares uden Skade, nemlig i de offentlige Diskussioner om Forsøgsresultaternes Udlægning, som til Tider har behersket Landbrugspressen til Redaktørernes Fortvivlelse og Læsernes Forfærdelse.

Jeg undervurderer ingenlunde Betydningen af godt Udlæg — i Marken; men Diskussionerne om Udlægning er efter min Mening lidet frugtbringende, og efter for nogle Aar siden at have hørt en Ekspert i Forsøgsteknik udvikle og med jonglørmæssig Bevisførelse godtgøre, at det farligste ved Forsøg er for stor Overensstemmelse mellem Fællesparcellerne, har jeg faaet et lærerigt Indblik i Fortolkningskunstens høje Udvikling.

I min Barndom var der flere Agitatorer, som søgte at hverve Proselytter for forskellige Sekter; de paaberaabte sig alle Skriftens Ord, som de tog til Indtægt for deres Læres Rigtighed. En fynsk Bondekone sagde dertil: »Ja, Præster, Missionærer og Mormoner kan bevise lige, hvad det skal være, ud af Bibelen, for de kan lægge hende

rigtig ud«. Der er altsaa i Folket en rodfæstet Forestilling om Intelligensens Udlægningsevne.

Det er naturligt, at Forsøgsmændene diskuterer Teknik og Resultaternes Udlægning inden for deres egen Kreds, hvortil ogsaa kan henlægges Stilretten, Sprogbelæring og Korrekturlæsning, som — besynderlig nok — selv Kolleger undertiden opvarter med. Diskussioner om disse Emner vil paa jævne Praktikere kun fastslaa de Lærdes Uenighed og bortlede Interessen fra Hovedsagen.

Der er jo ogsaa Eksempler paa udmærkede praktiske Resultater, men mangelfuld Udlægning. De Betragtninger, som i 1897 førte Dyrlæge *J. J. Schmidt* ind paa Behandlingen af Kælvningsfeber med Jodkalium-Opløsning blandet med Luft, blev ikke anset for rigtige af den moderne Veterinærvidenskab, men Behandlingen gav saa glimrende Resultater, at det er enestaaende i Veterinærterapiens Historie og bragte Schmidts Navn viden om i Verden. Han er en af de af Veterinærhøjskolens Elever, som i særlig Grad har gjort Landbruget Tjenester, sit Land, sin gamle Skole og sin Stand Ære. En Portrætbuste skænket af amerikanske Dyrlæger er anbragt her paa Højskolen, hvor Bygningerne for Husdyrbrug og Veterinærvidenskab støder sammen.

Forskningsarbejdet vedrørende Husdyrbrug, Husdyravl og Mejeribrug er i det væsentligste underlagt Forsøgslaboratoriet, Statens Husdyrbrugsudvalg, Statens Forsøgsmejeri samt Statens Fjerkræ- og Ægudvalg, der alle har Opgaver nok; Forhandlingerne paa det aarlige Forsøgsmøde samt paa de provinsielle Husdyrbrugsmøder med særlige Kvæg-, Heste- og Svinedage tyder paa, at Arbejdet følges med levende Interesse. At faa Forsøgsarbejdets Betydning og Nytte omsat i Tal lader sig selvfølgelig ikke gøre, men det skal nævnes, at ved et Møde i Sønderjylland, hvor de dyre Landbohøjskolebygninger blev kritiseret, protesterede en Praktiker, som erklærede, at han og andre har haft saa megen Nytte af at tage Hensyn til Forsøgsresultaterne og følge

Fodringstabellerne, der er udsendte herfra, at enhver Tale om Landbohøjskolens Kostbarhed for evig bør forstumme; det var en herlig Mand!

Det kan utvivlsomt skrives paa Kontrolforeningernes Indtægtsside, naar Mælkens Fedtindhold i dette Aarhundrede er steget mere end $^1/_2$ Procent; men der er antagelig endnu langt til Toppen og i alle Tilfælde god Plads til Siderne, da kun godt en Fjerdedel af Landmændene og knap Halvdelen af Køerne er inden for Kontrolforeningerne. Det skulde ikke ligge uden for Mulighedernes Grænse at faa 5 Øre mere pr. Ko daglig, hvilket for hele Landet giver over 30 Millioner Kr. aarlig. Der kunde vist ogsaa spares nogle Millioner ved en mere økonomisk Fodring af Hestene. Jeg maa forhaabentlig som adskillige ærede Kolleger have Lov til at vifte lidt Millionerne.

Statens Redskabsudvalg er et lille Led i Arbejdskæden, der paa beskeden Vis hist og her supplerer de større Forsøgsvirksomheder og nu og da overdrages de Opgaver, som andre gerne vil være fri for. De Krav, som stilles til Redskabsudvalget, lader formode, at man enten er uvidende om Omfanget af Udvalgets Virkemidler eller nærer urimelig høje Tanker om Arbejdsevnen hos dem, der er beskæftiget ved Statens Redskabsprøver. Man synes at glemme, at der ikke er en eneste fast ansat Mand, som har til Hovedopgave at virke for Undersøgelser af Landbrugets mekaniske Hjælpemidler.

Der er jævnlig, men uden Resultat, søgt om Forhøjelse af Bevillingen til Redskabsprøverne. Bevillingen bør selvfølgelig kun forhøjes, saafremt Redskabsudvalgets Arbejde skønnes at være saa nyttigt for Praksis, at det fortjenes, og dette har altsaa hidtil ikke været Tilfældet. Man maa trøste sig med den fra Tidernes Morgen kendte Lære, at ogsaa beskedne Kaar kan give Lykke, og at kun den ydmyge vorder salig.

Det undrer mig, at der ikke oprettes Kontrolforeninger inden for større Maskinbrugere. Vi har ofte haft Lej-

lighed til at erfare, at Tractorer, Elektromotorer, Kværne og Tærskemaskiner arbejder uøkonomisk; det kan sikkert lønne sig for en Kreds af Landmænd at slaa sig sammen og lade deres Motorer og større Arbejdsmaskiner kontrollere for at faa konstateret, om der er et rimeligt Forhold mellem anvendt Energi og udført Nytteærbejde.

I det foregaaende er væsentlig omtalt de kundskabssamlende Organer inden for det landbrugsfaglige Arbejde.

Jeg kommer nu til den kundskabsspredende Virksomhed, der varetages af Landbrugslærere, Skribenter og Konsulenter, og som er mindst lige saa vigtig for Udnyttelsen i Praksis. Landbrugsskolerne og Landbrugsbladene er selvfølgelig paa dette Omraade meget vigtige Organer, hvis Betydning ingen vil underkende; naar de her ikke gøres til Genstand for indgaaende Behandling, er det bl. a. fordi det overvejende er private Virksomheder med en personlig, selvstændig Leder, der antager sine Medhjælpere. Med Konsulentvirksomheden er det anderledes; og da Konsulenterne i særlig Grad kommer i personlig Forbindelse med de udøvende Landmænd, og deres Stilling i de sidste Aar er mere diskuteret, skal deres Arbejdsforhold nærmere omtales. Jeg kan ganske vist ikke anvende den sædvanlige Vending med Skoen og Trykket, da jeg hører til en Konsulentgruppe, der ikke i generende Grad har mærket Indskrænkningernes Tryk. Tværtimod; de under Staten ansatte og heldigvis mange andre Konsulenter har ikke blot en rimelig Løn, men desuden i personlig Henseende frie Vilkaar, som ikke hindrer Udfoldelse af Arbejdsevne og Virkelyst. Man maa takke og beundre de Myndigheder, der i sin Tid har givet de først ansatte Konsulenter en fri Stilling under eget Ansvar.

En tilsvarende Tak og Beundring skylder vi desuden en Række Konsulenter, der ansattes for ca. 40 Aar siden; deres Virkeomraade var meget forskellig, men i eet var

de fælles; de skaffede sig Tillid og Autoritet, tjente som lysende Forbilleder for senere Konsulenter, bidrog til at højne Konsulentstandens Anseelse og godtgøre Vejledervirksomhedens Betydning.

Forpagter *Chr. Sonne* gav paa Konsulentmødet 1926 en ypperlig Skildring af Konsulentvirksomheden i Danmark; den formede sig som en Tak og Hyldest til Konsulenterne. Jeg skal dog ikke forsøge at efterligne eller eftertale dette Foredrag, der er optaget i Tidsskrift for Landøkonomi 1926; i samme Tidsskrift for 1927 er optaget to Foredrag af Konsulenterne *N. Bonde* og *M. K. Kristensen* om Konsulentvirksomhed i den nærmeste Fremtid. En udførlig, historisk og objektiv Fremstilling af den landøkonomiske Konsulentvirksomhed affattet af Kasserer *H. M. Knudsen* er optaget i 1931, og endelig er der i 1932 og 1933 gengivet Foredrag fra Mødet for landbrugsfagligt Oplysningsarbejde den 22. Oktober 1932.

Indtil de senere Aar har Konsulenterne arbejdet under klar Himmel; men saa kom Lønnedsættelserne og i nogle Organisationer under en Form, der ikke kunde undgaa at avle Bitterhed. Særlig haardt ramte Nedskæringen af Statstilskud og Bestemmelsen om Maksimalløn, navnlig fordi den i nogle Tilfælde virkede dobbelt og gik ud over enkelte Konsulenter, der hidtil med Rette har følt sig faglig sideordnet og retslig ligestillet med deres øvrige Kolleger. Jeg evner ikke at udrede Tilskudsreglernes indviklede Traade, men mener, at det vil være formaalstjenligt at tage disse Regler op til fornyet Drøftelse. Jeg tillader mig at foreslaa Nedsættelse af et Udvalg med Repræsentanter for Ministeriet, Organisationerne og Konsulenterne til Udarbejdelse af Regler for Statstilskudets Fordeling samt Afmærkning af Grænserne for Tilskudets Anvendelse til de forskellige Konsulentgrene. Er det bydende nødvendigt, at Statstilskudet maksimalt fastlægges, maa Organisationerne finde sig deri; men naar Tilskudet er fastlagt, kan der efter

min Mening ikke være nogen Risiko i, at Organisationerne er medbestemmende ved Fordelingen, og at denne foregaar saaledes, som det blev udtalt ved Foreningen af jydske Landboforeningers Regnskabsmøde den 1. Februar.

Det erkendes fra alle Sider at være heldigt, at en Konsulent er i saa nøje Kontakt med Landmanden og hans Bedrift som mulig; det forekommer mig, at ingen i højere Grad end Regnskabskonsulenten opfylder disse Betingelser. Det har neppe nogen Sinde været saa nødvendigt at føre Regnskab og helst udvidet Driftsregnskab som i Øjeblikket, hvor det drejer sig om at producere saa billigt som mulig. Alle har med Glæde fulgt Fremskridtene i Landbrugets Regnskabsføring i de senere Aar. For disse Fremskridt har Konsulenterne og Det landøkonomiske Driftsbureau Æren; det vil efter min Mening være uheldigt, om Indskrænkningen af Tilskudet skulde give Afbræk i dette Arbejde.

Det er heller neppe formaalstjenligt at slaa Haanden af Grundforbedringskonsulenterne paa samme Tid, som det fra alle Sider erkendes at være bydende nødvendigt at sætte Grundforbedringsarbejder i Gang. Den Særstilling, som Regnskabs- og Grundforbedringskonsulenterne nu indtager, kan efter min Mening ogsaa ved fremtidige Ansættelser rumme en Fristelse for Navneforandring, Tilsløring og Fortolkning, som helst bør undgaas.

De Konsulenter, som er kommet frem i dette Aarhundrede og nu er i Virksomhed, har gennemgaaende rustet sig til Gerningen ved at skaffe sig en passende Uddannelse; de fleste er fuldt ud optaget af Konsulentvirksomheden og ofrer denne hele deres Tid og Arbejdskraft samtidig med, at de efter Evne søger at vedligeholde Kendskabet til Fagenes Fremskridt. Det er overvejende modne og selvstændige Mænd, der hidindtil har staaet til Raadighed og efter kyndiges Opfattelse røgtet deres Hverv til Landbrugets Gavn.

Det vil utvivlsomt være heldigt, om der kunde fort-

sættes efter samme Linie; men saafremt Konsulentstillingerne underkastes de Svingninger og Vilkaarligheder, som kendetegner de senere Aar, er der Fare for, at de dygtigste søger andre Stillinger, hvilket vil have en Niveausænkning til Følge. Der vil neppe blive Mangel paa Ansøgere til ledige Konsulentpladser, men der er Fare for, at disse maa besættes med mindre kvalificerede eller med Personer, der betragter Konsulentbestillingen som et Bierhverv, der kun skal optage en mindre Del af deres Tid og Arbejdskraft. De unge Landbrugskandidater spørger ofte Landbohøjskolens Landbrugslærere om Raad angaaende Valg af fremtidig Virksomhed; det skulde nødig komme dertil, at Lærerne maa fraraade de dygtige Kandidater at gaa til Konsulentgerningen.

Fremstaaende Landmænd har som nævnt udtalt sig anerkendende om Konsulentvirksomhedens Betydning. Ogsaa Mænd uden for Landbruget har udtalt sig derom, — men undertiden paa anden Maade. Een har paastaaet, at Konsulenterne er Skyld i Krisen, fordi de forcerede Produktionen, der har medført det store Prisfald. Jeg vil strække mig vidt i Retning af Anerkendelse af Kollegers Indflydelse, men de magter ikke at fremkalde en Verdenskrise. De har bidraget til at øge Produktionen, fordi de saavel som de ledende Mænd mente, at dette var rigtigt, hvilket ogsaa falder sammen med den gængse Opfattelse i Industrien, hvor det stadig hedder stor Produktion, saa Omkostningerne pr. Enhed bliver saa smaa som mulig. Da dansk Smør kun udgør Trediedelen af Englands Import, vil en Formindskelse af Produktionen neppe have nævneværdig højere Smørpris til Følge. Det er pludselig blevet en Dumhed og Ulykke, at Landbruget har produceret en anerkendt Vare i rigelig Mængde. De, der kender Forholdene, paastaar, at naar sønderjydske Landmænd sidder særlig haardt, er det bl. a. fordi de endnu ikke har Produktionsapparatet udviklet som i det gamle Land. Den, der paastaar, at Konsulenterne er Skyld i Landbrugsproduktionens mægtige

Udvikling, giver dem samtidig en Karakter for Indflydelse, som deres bedste Venner ikke kan forhøje.

Her skal ikke gøres Forsøg paa at føre Tal i Marken til Bevis for Vejledervirksomhedens Nytte, men det maa være tilladt at minde om Mødet den 22. Oktober, hvor Gaardejer *Niels Larsen,* Højager, i Taknemlighed, men med overbevisende Saglighed gav Udtryk for den Nytte og økonomiske Vinding, han i sin Praksis har haft af at raadføre sig med Konsulenterne og følge deres Vejledning. Paa tilsvarende Maade har han udtalt sig baade privat og offentlig ved flere andre Lejligheder. Nu er Niels Larsen ganske vist en original Mand; et isoleret Fænomen m. H. t. at udnytte Vejlederhjælp er han dog ikke, men han har mere uforbeholdent end de fleste andre udtalt sin Mening derom.

En rask sjællandsk Forpagter, der ikke lider af Autoritetstro og endnu mindre af Konsulenttro, har ved enkelte Lejligheder erklæret at have haft nyttige Resultater af at følge Anvisninger fra Konsulenter. En Godsejer, der har faaet sin Uddannelse i Forretningsverdenen, men nu har en særdeles veldreven Herregaard, udtalte offentlig ifjor, at han maa takke sin dygtige Inspektør og en omfattende Konsulentvejledning for de gode Resultater af den store Bedrift.

Mine Kolleger kender utvivlsomt alle Eksempler paa gavnlige Resultater af deres Virksomhed; man bærer med Sindsro, om Indrømmelsen ikke altid følger prompte; det er en hævdvunden agrarisk Leveregel, at Manden raader paa sit eget, og lader han sig raade af andre, finder han normalt ikke Anledning til at udbasunere det; til Opmuntring for Konsulenterne er der altsaa Undtagelser fra Reglen.

Paa en jydsk Jernbanestation blev jeg en Gang afhentet af en Landmand, der modtog mig med et »Tak for Bilen«; da han kunde mærke, at jeg var desorienteret, tilføjede han: »Jo, den kunde jeg købe for det, jeg tjente ved at følge Deres Anvisning«. En tilsvarende

Tak fik jeg af Fruen, som efter Mandens Udsagn havde givet Raad m. H. t. Fortjenestens Omsætning i et Automobil, et Raadgiverresultat, som Konsulenten var uskyldig i. Jeg skal ikke røbe, hvori Vejledningen bestod, da den ligger uden for mit egentlige Fagomraade.

Landbrugslærernes og Konsulenternes Gerning maa sidestilles, men da Konsulenterne i højere Grad samvirker med de udøvende Landmænd, og Anvisningen ofte direkte omsættes i Praksis, bliver deres Indflydelse mere mærkbar, men det maa ikke glemmes, at den aandelige Modtagelighed er vakt og den faglige Forstaaelse givet paa Højskolen og Landbrugsskolen, hvor der udføres et grundlæggende Arbejde, der, suppleret med Landbrugspressens Virksomhed, i høj Grad bereder Jordbunden for Konsulenternes Gerning.

At der er adskillige dygtige og oplyste Landmænd, som ikke har faaet skolemæssig faglig Uddannelse, kan ikke føres som Bevis for Landbrugsskolernes Overflødighed; det viser sig ogsaa, at mange Landmænd, som selv har følt Savnet af faglig Undervisning, er ivrige efter at faa deres Sønner paa Landbrugsskole. Vi ældre kan ofte føle Glæde over og Beundring for unge Kolleger, der hurtig kan skaffe sig Tillid og Position i deres Virkekreds. Det maa skærpe Ansvarsfølelsen og udvikle Forsigtigheden at erfare, at Anvisningerne saa trygt følges og undertiden med forbavsende Hurtighed. Derom vidner bl. a. Hensyntagen til Resultaterne fra lokale Markforsøg. Kornsorter, som for faa Aar siden blev dyrket i ret stor Udstrækning, kan nu vanskelig opdrives, fordi Markforsøgene har vist, at andre Sorter er mere formaalstjenlige. Det smerter ganske vist Direktør *K. Dorph-Petersen,* at det gaar langsomt med Bælgplanternes Indtrængen i Græsmarkerne. En fyldestgørende Forklaring herpaa kan vist ikke gives; det kan neppe skyldes Uvidenhed, Ligegyldighed og Træghed; muligvis medvirker en hidtil nogenlunde begrundet Formodning om, at Bælgplanterne er usikre, men maaske maa

der siges med en Omskrivning fra Hamlet; der er endnu mange Ting mellem Himmel og Jord, som selv Konsulenterne ikke forstaar.

Der hersker — mærkelig nok — i visse Kredse en vis Uvillie mod, at Staten yder Støtte til Opretholdelse af Konsulentvirksomheden og andre Foranstaltninger i Landbooplysningens Tjeneste. Det vilde ogsaa være tiltalende, om Landbruget selv opretholdt det landbrugsfaglige Arbejde. Saafremt Omkostningerne herved fordeltes paa alle Landejendomme, vilde det ikke tynge generende paa den enkelte. Men der er jo mange og utvivlsomt for mange, der unddrager sig Foreningspligten, hvilket er besynderligt, da danske Landmænd paa andre Omraader har forstaaet Sammenslutningens Nytte og Styrke. Husmands- og Landboforeningernes Medlemskontingenter er i Reglen beskedne og tillader kun et meget begrænset fagligt Arbejde; endda er der mange, som staar uden for Organisationerne, men som udnytter Foreningernes faglige Arbejde, der staar aabent for enhver. Alle udøvende Landmænd burde støtte de landøkonomiske Sammenslutninger. Men det forekommer mig, at Sparsommeligheden særlig mobiliseres, naar det gælder Foreningskontingenter, og navnlig er Kvinderne beundringsværdig vagtsomme over for Mændenes Medlemsbidrag til Foreninger.

Endskønt det vilde være mest tiltalende, om Landbruget selv økonomisk kunde bære det landbrugsfaglige Arbejde, kan det uden at blues forsvare at tage mod Statsstøtte til Fremme af den faglige Oplysning. Landboungdommen har nemlig ikke forlods udnyttet eller beslaglagt en Broderpart af de Goder, som Staten stiller til Samfundets Raadighed ved Opretholdelsen af den højere Almenundervisning i Latinskoler og Gymnasier, der relativt set fortrinsvis søges og befolkes af Ungdommen fra andre Samfundslag; det kan vistnok uden Overdrivelse siges, at Landboungdommen har lidt til Gode, og det er rimeligt, at den faar Hjælp til faglig Oplysning.

Den fortsatte Udstykning med Oprettelse af flere mindre Jordbrug stiller stigende Krav til Vejlederhjælp, thi Husmændene kan ikke selv skaffe sig en omfattende faglig Uddannelse, og deres Virksomhed med flersidige manuelle Arbejder beslaglægger dem saa stærkt, at de vanskelig kan følge med paa de mange Omraader, som kræves.

Det landbrugsfaglige Arbejde bør opretholdes og om muligt udvides, saafremt det er til Nytte for Samfundet. Og dette har mange af Landbrugets Praktikere erkendt. Da Forpagter Chr. Sonne efter 50 Aars Praksis og 40 Aars selvstændig Landmandsgerning i 1930 skænkede den store Gave til et landøkonomisk Arbejdsfond, var Gaveanvisningen ledsaget af et Brev, som er gengivet i »Tidsskrift for Landøkonomi« 1930.

Heri udtales, at der er rummelig Arbejdsmark for en Organisation, som vil virke i Landbrugsforskningens Tjeneste og samle alle gode Arbejdskræfter, hvortil særlig henføres »de Landbrugets Vejledere, som i Egenskab af Konsulenter, Forsøgsledere, Faglærere og Fagredaktører har ydet og yder et uvurdeligt Arbejde for at sikre vor Landbrugspraksis en Udformning, der er i Pagt med, hvad Tiden og Udviklingen kræver«. Smukkere Anerkendelse for vort Arbejde kan ikke gives.

Højskolens Indvielse for snart 75 Aar siden fandt Sted i Overværelse af Kong *Frederik VII,* Prins *Ferdinand,* Ministrene, en Række højere Embedsmænd, Videnskabsmænd og ansete Landmænd. Det var 9 Aar efter, at vi havde faaet Grundloven. Frederik VII fødtes til Enevoldskonge, og det var endnu Skik at omtale Statsforanstaltninger som Monarkens Værk; Højskolens Direktør, den nationalliberale Politiker, Professor Fenger, karakteriserede i Aabningstalen Oprettelsen af Højskolen som en af Kongens vigtigste Regeringshandlinger.

For Nutidsmennesker synes det ejendommeligt, at Direktøren desuden bemærkede, at Højskolens Oprettelse er et smukt Vidnesbyrd for, at videnskabelige Formaal

ogsaa kan understøttes og fremmes under en fri Forfatning.

Der blev afsunget en af *Carl Ploug* skrevet Sang, der indlededes med følgende Linier:

Hil Dig, Du ædle danske Drot,
Som rejste dette Kundskabs Slot!

Det landbrugsfaglige Arbejde, som er udviklet i de forløbne to Menneskealdre, er ikke et Slot med høje Tinder, men en stor bred Bygning, der er skudt op af den danske Muld, og har Rod i det danske Folk. Mange bærer Sten til dette Bygværk, og enhver sætter en Ære i at yde sit Bedste til Jordbrugets Fremme og Samfundets Gavn.

Boganmeldelser og udkomne Bøger.

Landbrugets Grænse-Kalkulationer. Af *Jens Warming*, Professor i Statistik ved Københavns Universitet. Særtryk af »Nordisk Jordbrugsforskning«. 130 Sider. (G. E. C. Gad, Kbhvn.).

Uvilkaarligt griber man hurtigt efter Bogen af Universitetsprofessoren; det er jo ikke nogen Hverdagsbegivenhed, at man fra den Kant beskæftiger sig med de Døgn- eller Tidsspørgsmaal, der paa mangfoldig Vis optager Landbrugets Praktikere og Teoretikere. Man stiller sig ved Siden af Forfatteren og venter at faa et Kig ind ad egne Vinduer, saaledes som det tager sig ud for friske Øjne. Under Læsningen opdager man imidlertid, at Forf. er helt inde i Stuen, bevæger sig sikkert rundt og godt ved, hvor der staar en Vase, der let kan falde ned. Alligevel rages nogle af dem paa Gulvet, men end ikke Forf. kan altid afgøre, om de gaar i Stykker. — Det er næsten nemmere at nævne de Landbrugsproblemer, Forf. i sit Skrift ikke omtaler, end de, han behandler, og man maa beundre den Energi og omfattende Læsning, Afhandlingen bærer Vidne om. Forf. siger selv, at han har haft megen Nytte af Samtaler med Landbohøjskolens Professorer, af en Studiekreds bestaaende af Landbrugskandidater i København saavel som af Raadslagninger med praktiske Landmænd. Uden noget i den Retning havde Arbejdet vel ogsaa været umuligt, og alligevel sidder der et lille Ønske tilbage hos Anmelderen om, at Forholdene var blevet betragtet med helt friske Øjne. Enkelte Steder føler man, at Hænderne er Esavs, men Røsten Jakobs.

I Forordet siger Forf., at Formaalet ikke er »at yde noget uangribeligt og udtømmende, men at sætte Landøkonomens Tanker i Bevægelse« og »saa maa Afhandlingen godt betragtes som Grøngødning, der nedpløjes og forsvinder, naar blot Landøkonomerne selv giver en bedre Løsning«.

Som Titlen angiver, er det Grænsenytten, Forf. tumler med. Han drager til Felts mod at betragte Totalnytten ved Anvendelsen af Gødning, ved Indsættelsen af den sidste Ko

eller Gris o. s. v. Man bør i Stedet udfinde Grænsenytten, d. v. s. den sidste Mængde Gødning, der kan gives, uden at Fortjenesten derved gaar under Nul, den sidste Ko, der kan holdes uden at give Underskud og saa fremdeles. I Grænsenyttelæren bygges der paa, at den første Enhed af en hvilken som helst Slags giver den største Fortjeneste, der saa er faldende for de følgende. Nu gælder det altsaa om at indstille en Bedriftsgren saadan, at den gaar netop med det rigtige Antal Enheder. Dog ikke nok hermed, thi der er selvsagt ogsaa Grænsenytte mellem de forskellige Grene i Bedriften, og overalt gælder det om at finde denne Grænsebalance. Man kunde ogsaa kalde det Bedriftsharmoni, som jo aldeles ikke er Landøkonomer fremmed, men Professor Warming mener, at Talen derom tit har været for lidt underbygget, ja undertiden forkert, hvor den bygger paa Gennemsnitstal og konstruerede Størrelser.

I de første Afsnit behandles Spørgsmaalene om den rigtige Arealfordeling og Gødningens Grænsenytte — og her er det let at mærke, at de senere Aars Gødningsdiskussion har haft en ivrig Læser i Professoren. Endvidere drøftes selve Grænsenyttelæren og Produktionslovene, ligesom Landbrugets Bogføring faar en ret udførlig Behandling og er udsat for de drøjeste Hug. Forfatteren skelner mellem tre Metoder: 1) Sektionsmetoden, der anvendes i mange Driftsregnskaber, 2) Typemetoden, der finder Anvendelse ved statistiske Grupperinger og 3) Budgetmetoden, hvor man ud fra kendte Tal og Forhold i Fortiden søger at kalkulere sig til det bedst mulige Fremtidsresultat. Til denne Metode bekender Forf. sig og hævder, at man her kan undgaa en Række misvisende Fordelingsposter, idet man kun bekymrer sig om Mængderne af de forskellige Enheder, naar man skal drage Konsekvenserne af de Ændringer, der sker. Det indrømmes dog, at den Kæde af Instanser, en saadan Mængdeændring skal passere, er stor (f. Eks. flere Køer = flere Roer, mere Græs, mindre Korn, mere Arbejde o. s. v.), og hyppig foretrækker derfor Forf. at indsætte Priser i Stedet for Mængdemanipulationer.

Skriftets sidste fire Afsnit omhandler Svinenes Antal og Foder, Grænsekoen, Foderets Mængde og Foderenheden. De senere Aars Forsøgsmateriale er her taget stærkt i Brug og gjort til Genstand for adskillige interessante Behandlinger. Statistikeren er aabenbart noget utilfreds med Fysiologen (Professor *Møllgaard*), fordi hans Køer ikke synes at ville akceptere det aftagende Merudbyttes Lov og søger energisk efter Forklaringer herpaa. Der kunde dog maaske henvises

til, at de Køer, der i Professor Frederiksens Forsøg stod paa de smaa Normer, tabte ret betydeligt i Huld. Det er ikke noget Bevis for, at den første Mængde ikke virker bedst, men maa spille en Rolle ved Kalkulationer, da man maa regne med, at den svagere fodrede Ko er mindre ydedygtig, naar den sættes paa Græs.

Men læs selv! Bogens 130 Sider er saa koncentreret, at virkelig Omtale og Drøftelse er umulig i en kort Anmeldelse. Det forekommer dog Anmelderen, at Professoren ved Behandlingen af flere Forhold, men særlig Spørgsmaalene Roer og Køer, tager for lidt Hensyn til Ejendomsstørrelsen. Denne bør sættes i Forgrunden, naar der kalkuleres, da den lille Ejendom oftest har stor Arbejdselasticitet (kortere eller længere Arbejdstid, stor Familie). Om Kritikken af Sektionsmetoden kan ligeledes gøres gældende, at den ikke virker saa overbevisende, naar det drejer sig om store Ejendomme som ved smaa, men den anvendes ogsaa fortrinsvis paa større Ejendomme, hvor Udgifterne næsten alle er effektive, og hvor den kan frembyde en betydelig Hjælp ved Kalkulationen; her betyder Familiens Arbejdsindsats ikke noget for Arbejdsspørgsmaalet. Paa adskillige Punkter vil Forfatteren kunne imødegaas, men det er meget glædeligt, at Professor Warming har afset Tid til at dyrke en saa kraftig Grøngødningskultur, som han selv kalder den. Er Bogen først læst nogle Gange, indtræder sikkert Omsætningsprocesser, der nok skal føre til Frugtbargørelse af det store Arbejde, der er nedlagt i Skriftet.

K. Møller.

Sortsforsøg med Kartofler 1929—32 og Læggetidsforsøg med Kartofler 1928—32. 9. Beretning fra Statens Landbrugsforsøg paa Færøerne. Ved Forstander *Ejnar Knudsen.* 24. Sider (Kbhvn.).

Danmarks Klima belyst ved Tabeller og Kort. Udgivet af Det danske meteorologiske Institut. 266 Sider og 40 Tavler. (G. E. C. Gad, Kbhvn.).

Til Harald Westergaard 19. April 1933. Nationaløkonomisk Tidsskrift, 71. Binds Tillægshæfte. . 259 Sider. (G. B. N. F., Kbhvn.).

Beretning fra Bestyrelsen for Tuborgfondet med Regnskab vedrørende Tidsrummet fra 9. Februar 1931 til 31. December 1932. 18 Sider. (Kbhvn.).

Mindre Meddelelser.

† **Proprietær Anders Andersen,** *Truelsholm*, afgik ved Døden den 15. Juni omtrent 66 Aar gammel. Han var en Mand, der paa Grund af sine sjældne Evner havde en fremskudt Stilling inden for vort Landbrugs og det dermed i Forbindelse staaende Erhvervslivs mangesidige Organisationer.

And. Andersen var født i Jylland den 17. Juni 1867 og uddannedes i Mejeribruget; efter i nogle Aar at have været Bestyrer paa Tarup Andelsmejeri oprettede han i 1896 Langeskov Mejeri paa Fyn, som efterhaanden er blevet et af de førende Mejerier, særlig paa Ostefremstillingens Omraade; desuden drev han siden 1903 Gaarden Truelsholm, der kan betragtes som et Mønsterbrug. Paa Grund af sin Dygtighed vandt han snart det fynske Landbrugs Respekt og beklædte en meget lang Række Tillidsposter, blandt hvilke særlig skal nævnes, at han var Medlem af Bestyrelsen for Fyens Stifts patriotiske Selskab, Dalum Landbrugsskoles Legat, De samvirkende danske Andelssvineslagterier og Formand for Fyns Stifts Landbrugstidende; han var en Tid Formand for Foreningen af danske Mejeriejere og Mejeriforpagtere og for Odense Sukkerroedyrkerforening; ved sin Død var han bl. a. Formand for Andelsselskabet Odense Eksportslagteri og for Landsudvalget for Svineavlens Ledelse.

Saavel i disse som i en Række andre Hverv baade i og uden for Landbruget skabte Andersen sig et agtet Navn paa Grund af sin reelle Færd, sin Alsidighed og sin nøgterne Saglighed i alle Forhold. Det fynske Landbrug har med ham mistet en af sine betydeligste Mænd.

† **Gaardejer Niels Knudsen,** *Vallensbæk,* døde den 10. Juni i en Alder af 75 Aar.

Niels Knudsen, der i en meget lang Aarrække drev sin Gaard Højerupgaard i Vallensbæk ved Glostrup med stor Dygtighed, var særlig kendt og anset i sjællandske Landbokredse som en dygtig Kvægbruger. Han var Formand for Statstyreskuekommissionen for Sjællands Stift indtil Kommissionens Ophævelse og Formand for Afkomsbedømmelsesudvalget for De samv. sjællandske Landboforeninger; desuden var han bl. a. Formand for Repræsentantskabet for Creditkassen for Landejendomme i Østifterne og beklædte flere andre Tillidshverv.

Købmand Jørgen Sørensens og Hustru, Cecilie Sørensen, født Langes Legat. Af dette Legat vil der i September Maaned i Aar blive uddelt nogle faa Portioner til unge lærvillige Mennesker, der opholder sig paa Landet eller i Stationsbyerne, til videre Uddannelse i deres Fag, ligegyldigt om de er Landmænd, Handlende, Haandværkere — Mænd eller Kvinder.

Ansøgning skrives paa Skema, der faas hos *Det kgl. danske Landhusholdningsselskab,* Vestre Boulevard 34, København V., og maa være tilbagesendt til Selskabet inden den 1. August.

Selvantændelse i Hø. Fra »Dansk Brandværns Komité« har Tidsskriftet modtaget en Artikel om Selvantændelse i Hø, hvori belyses Aasagerne til, at der indtræder Selvantændelse, og Forholdsregler, der kan træffes til Modvirken deraf.

Der kan ikke gives fuldgyldige Oplysninger om Aarsagerne til de voldsomme og ret pludselige Temperaturstigninger, der kan indtræffe i Hø, udover den Stigning til op mod 80° C., som skyldes dels Plantecellernes og dels forskellige Mikrobers Livsvirksomhed.

Af Forhold, der bør tages i Betragtning, hvis man vil afværge Brandfaren, nævnes først, at tidligt slaaet Hø er meget vanskeligere at tørre og derfor lettere selvantændeligt end Hø af Græs, der er slaaet sent; det anbefales at vende Afgrøden ofte og at stakke Høet paa Rytter eller foretage Omstakning; Høet bør ikke stakkes eller indbjerges, naar det er regnvaadt; det bør anbringes paa et rent og tørt Gulv og under tæt Tag. Et enkelt Læs daarlig vejret eller vaadt Hø

i Bunden af et større Høoplag kan være medvirkende til at fremkalde Selvantændelse; grundig Saltning forringer Risikoen for Selvantændelse; de første 2—3 Maaneder efter Indbjergningen maa man kontrollere, om Høet afgiver unormal stærk Lugt, Damp eller Varme; en Omsætning af Høet, straks efter at Varmningen er konstateret, kan sandsynligvis standse Selvopvarmningen, men man bør ikke skære Kanaler ind i Høet, da dette fremmer Faren for Antændelse; er Varmningen og Lugten saa stærk, at en Antændelse maa befrygtes, meldes Forholdet til Brandvæsenet, og Høet køres ud under dettes Opsyn og med fornødne Slukningsmidler i Beredskab.

Arbejdslønninger i Landbruget. I 34. Meddelelse fra Det landøkonomiske Driftsbureau findes en Række Oplysninger om Lønningsforholdene i Landbruget i Tiden Maj 1932 til April 1933 indsamlet fra 1529 Ejendomme, hvoraf 1044 har et Arealtilliggende paa 10—15 ha, medens 8 har under 10 ha og 477 over 50 ha. I de senere Aar har Undersøgelserne ikke omfattet mere end ca. 1000 Ejendomme, saaledes at der er Tale om en betydelig Forøgelse af Materialet i Aar.

Ligesom ved tidligere Undersøgelser er Medhjælperlønnen udpræget lavest i det nordlige Jylland, hvor den samlede Aarsløn gennemgaaende ligger 8—12 pCt. lavere, og for Fodermestre, der arbejder paa egen Kost, endog 22 pCt. lavere end de tilsvarende Lønninger paa Sjælland. Hvad de øvrige Landsdele angaar, er Forholdet noget varierende, idet Indepiger opnaar den højeste Løn paa Sjælland, medens Fodermesterlønnen afgjort er højere paa de sydlige Øer end i de øvrige Landsdele.

I Betragtning af Landbrugets yderst ringe Afkastningsevne maatte man vente en Sænkning af Lønniveauet, og som Tallene i omstaaende Tabel viser, er der ogsaa Tale om et ret betydeligt Fald i Medhjælperlønningerne. Nedgangen er i det store og hele nogenlunde ens saavel i de to Halvaar som for de forskellige Grupper af Medhjælpere, men synes dog mindst for Piger ved indvendig Gerning, hvor den udgør ca. 6 pCt. mod 8—9 pCt. for Udepiger og ca. 10 pCt. for de fire Karlegrupper under et. Som Helhed er Reduktionen noget kraftigere i Jylland end paa Øerne.

Den gennemsnitlige Dagløn har været i Kroner:

					Sommeren 1932	Høsten 1932	Vinteren 1932—33
Løse	Daglejere	paa	Gaardens	Kost	3,46	3,86	2,52
Faste	—	—	—	—	3,04	3,38	2,34
Løse	—	—	egen	—	4,74	5,24	4,04
Faste	—	—	—	—	4,27	4,81	3,74

Medhjælperløn i Kroner i Aaret 1932—33.

	Karle			Forkarle	Fodermestre		Piger, som deltager i Landbrugsarbejdet		Piger ved indvendig Gerning	
	Under 17 Aar	17—21 Aar	Over 21 Aar		Paa egen Kost	Paa Gaardens Kost	Under 18 Aar	Over 18 Aar	Under 18 Aar	Over 18 Aar
Sommeren 1932										
Øerne	203	316	367	414	914	439	181	226	164	224
Jylland	216	321	373	422	789	423	182	230	155	206
Hele Landet	212	319	375	419	842	430	182	229	159	214
Vinteren 1932—33										
Øerne	134	185	209	248	878	339	162	205	156	211
Jylland	114	161	187	213	750	297	146	179	141	188
Hele Landet	121	170	195	225	804	315	150	184	148	198
Hele Aaret 1932—33										
Sjælland	331	513	579	670	1860	787	343	431	326	451
Sydlige Øer	316	490	587	663	2049	839	342	447	313	430
Fyn	359	483	565	644	1569	746	347	419	314	417
Øerne	337	501	576	662	1792	778	343	431	320	435
Nordjylland	301	447	518	614	1435	653	303	389	261	385
Østjylland	347	491	579	632	1608	726	337	425	306	409
Vestjylland	329	499	589	652	1842	717	336	412	313	419
Sønderjylland	355	495	563	643	1428	775	349	415	301	365
Jylland	330	482	560	635	1539	720	328	409	296	394
Hele Landet	333	489	570	644	1646	745	332	413	307	412
Nedgang siden forrige Aar, pCt.	12,8	8,4	7,6	9,4	12,1	9,4	8,3	9,6	7,3	6,4

Ogsaa Daglønnen er nedadgaaende siden nærmest foregaaende Aar. Nedgangen er størst for Daglejere, der modtager Kosten paa Gaarden, og kraftigere i Jylland end paa Øerne, nemlig for løse Daglejere henholdsvis 5—6 og ca. 14 pCt. Taget under et kan Nedgangen anslaas til ca. 10 pCt., men der er nogen Variation fra Gruppe til Gruppe. Daglønnen er udpræget højst paa Øerne; for løse Daglejere paa egen Kost er Lønforskellen endogsaa ca. 30 pCt.

Landbrugsmuseum-Spørgsmaalet.

Foredrag i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab den 22. Marts 1933 af Forpagter *Chr. Sonne* og Statskonsulent *K. Hansen.*

I.

Af Forpagter *Chr. Sonne.*

Naar der mod Sædvane er beskikket to Indledere af Mødets Foredragsemne, er det formentlig betimeligt straks at henpege paa den Kendsgerning, at dette ikke skyldes Emnets uforholdsmæssige Dimensioner. Disses Spændvidde er nemlig ikke større, end at Emnet meget vel vilde kunne magtes af én Indleder. Dette ikke mindst, naar Opgaven var overdraget min Indlederkollega, Statskonsulent *K. Hansen,* som mere end nogen anden har fulgt Landbrugsmuseumssagen op fra først til sidst, som mere end nogen anden har ofret den Tid, frugtbringende Arbejde og levende Interesse, og som derigennem mere end nogen anden har medvirket til Landbrugsmuseets nuværende Udformning.

Med Henvisning til at det faldt i min Lod at medvirke ved Tilvejebringelsen af det første Materiale, over hvilket Landbrugsmuseet efterhaanden udbyggedes — en Medvirkning fra min Side, som iøvrigt ydedes under beskeden Form — samt til min Placering i de senere Aar som Formand for Museets Bestyrelse, har Statskonsulenten imidlertid ønsket, at ogsaa jeg skulde medvirke som Indleder af Emnet. Jeg har forstaaet dette Ønske som Statskonsulentens venlige Værdsætning af vort kollegiale Samarbejde paa vor herommeldte fælles Arbejdsmark og med derfra afledet Trang til at unde ogsaa mig Adgang

til at manifestere, at jeg staar denne Sag nær. Jeg har derfor uden Betænkelighed accepteret den nu trufne Ordning, gaaende ud paa, at min Redegørelse omhandler Landbrugsmuseets Tilblivelse og Udvikling, medens Statskonsulent K. Hansens Emnebehandling fornemmelig vil gælde Fremtiden. —

Vort Landbrugsmuseums Tilbliven kan afledes af det Materiale, der indsamledes til Fremstilling paa Den nordiske Industri-, Landbrugs- og Kunstudstilling i København 1888. Dets Tilbliven og Udvikling er altsaa sket, i hvad vi tør kalde vore Dage, medens en Række af vort Lands andre Museumsafdelinger er af langt mere ærværdig Alder, idet deres Udspring er at føre tilbage til det af Frederik III for snart 300 Aar siden stiftede »Kunstkammer«.

Tanken om et dansk Landbrugsmuseum er iøvrigt formentlig første Gang fremsat i 1879 af Frøkontrollens Grundlægger, Dir. *Møller-Holst*. I de nærmest paafølgende Aar gjorde ogsaa Botanikeren Professor *Rostrup* sig gentagende til Talsmand for Tankens Virkeliggørelse. Rostrup havde afløst Møller-Holst som Sekretær i »Forening til Kulturplanternes Forbedring«. De havde begge særlig for Øje at tilvejebringe Samlinger af Planteformer, Frøsorter samt kolorerede Haandtegninger til Udstillingsbrug og til et fremtidigt Museum for Landbrugets Kulturplanter. En Del Materiale af denne Art blev tilvejebragt af den nævnte Forening. Ved dennes Opløsning i 1893 overgik Samlingen til Landhusholdningsselskabet. Af denne Samling, som væsentlig bestod af efterhaanden hensmuldrende Planteprøver, er imidlertid kun tilbage en Del kolorerede Tegninger af Rodfrugtformer, og disse er overgaaet til og delvis ophængt i Landbrugsmuseet.

Det første virkelig betydende Skridt til Opbygningen af et Landbrugsmuseum maa derfor henføres til den i Den nordiske Udstilling 1888 indlemmede »Landbohistoriske Udstilling«, tilvejebragt ved et af Kaptajn *J. C. la Cour* taget og af ham med utrættelig Energi udnyttet Initiativ.

— Det var som Sekretær for bl. a. denne Udstillingsafdeling, at jeg fik Lejlighed til paa nærmere Hold at følge Indsamlingen af det paagældende Udstillingsmateriale og de ihærdige Bestræbelser, der udfoldedes for at gøre dette saa fyldigt som muligt. —

Den paagældende Indsamling støttedes ved Tilslutning fra de tre da bestaaende landøkonomiske Fællesforeninger og underlagdes et Udvalg, i hvilket ogsaa Dansk Folkemuseums Bestyrelse var repræsenteret. Fra mange Sider ydedes der iøvrigt virksom Bistand til den af Udvalget iværksatte Fremskaffelse af Udstillingsmateriale, der fornemmelig kom til at omfatte et betydeligt Antal af gamle Landbrugsredskaber. Fra Udstillingen afgaves til senere Indlemmelse i Landbrugsmuseet dels 371 Numre af Landbrugsredskaber, dels en Samling Kort, grafiske Fremstillinger, Træprøver m. m. fra Skovbrugsafdelingen (senere afgivet til Landbohøjskolens Skovbrugssamling) og dels en Genpart af en ved Foranstaltning af »Kgl. svenska Landtbruks-Akademien« fremstillet Samling af smukt udførte Modeller af gamle svenske Landbrugsredskaber. Hertil kom yderligere nogle gamle Bykort (Kopier) til Belysning af Udskiftningen o. l., Billeder af gamle Husdyrtyper, Modeller af gamle Bøndergaarde m. v., væsentligt tilvejebragt for Udstillingens Regning. Og i denne Forbindelse maa endnu anføres, at af Den nordiske Udstillings Overskud tilfaldt der Landbruget et Beløb af ca. 16 500 Kr., som ifølge derom i sin Tid tagen Bestemmelse vilde være at anvende til Grundlæggelse af et Landbrugsmuseum. Saavel denne Kapital som de fra Udstillingen afgivne Samlinger underlagdes Landhusholdningsselskabets Administration.

Hermed var altsaa baaret den første solide Grundsten til Rejsningen af et Landbrugsmuseum. Der maatte imidlertid regnes med lang og trang Vej frem, forinden Opgaven turde ventes løst ved Tilvejebringelse af et Husrum og et Udstillingsmateriale, der i nogen Maade stod Maal med det tilstræbte.

I det første Tiaar efter Den nordiske Udstilling naaede man ret beset ikke Opgavens Løsning synderlig nærmere. De nys nævnte Samlinger installeredes i en af Kaptajn la Cour fra Udstillingen 1888 købt Bygning, som flyttedes til Landboskolen ved Lyngby, og hvor Samlingen husedes godt og billigt, nemlig vederlagsfrit mod dels at være tilgængelig for Besøgende og dels at kunne benyttes som Støtte for Undervisningen.

Indtil 1897 var den ovenomtalte Grundfond ladet urørt, og selve Samlingen var ikke undergaaet væsentlig Forandring udover Tilgang i Aarenes Løb af en Del Genstande. I 1897 maatte imidlertid Grundfonden afgive henimod et Par Tusind Kroner til delvis Dækning af Udgiften til en Udvidelse af Museumsbygningen, nødvendiggjort ved at Vognporten paa Sorgenfri Slot, hvor Samlingens Dubletter havde været magasinerede, ikke længer kunde afses i dette Øjemed.

Efter Kaptajn la Cours Død i 1898 imødekom Ledelsen af Landboskolen og Grundtvigs Højskole en fra Landhusholdningsselskabet rettet Anmodning om vedblivende at afgive Husrum for Samlingen, idet der da af Fondens Midler bevilgedes 200 Kr. aarlig til Bygningens Vedligeholdelse. Og Statskonsulent K. Hansen, som da beboede den i Museumsbygningen indrettede Lejlighed, imødekom ligeledes i 1898 Selskabets Opfordring til at overtage Hvervet som Samlingens Tilsynsførende.

Til Afværgelse af Forfald og Tilintetgørelse af Samlingens Træsager havde til det Tidspunkt en Præparering vist sig absolut nødvendig, og denne samt en Restaurering af Bygningsmodellerne foretoges i Somrene 1898—1899 af Konservator *V. Steffensen* ved Nationalmuseet. Endvidere blev Samlingen katalogiseret i 1898 og omfattede da 788 enkelte Numre foruden 218 — delvis lidet værdifulde — Modeller, Kort, Tegninger o. lign.

Med Statskonsulent K. Hansens Overtagelse af Hvervet som Samlingens Tilsynsførende kom der i det hele taget Liv og Fart i Arbejdet for at faa skabt et virkeligt

Landbrugsmuseum. Det paagældende Arbejde afledes af en vakt Erkendelse af, at man ved Forfølgelsen af Museumsopgaven ikke burde slaa sig til Ro med et: kommer Tid, kommer Raad — eftersom Udsigten til at samle et fyldigt Museumsmateriale vilde mindskes, efterhaanden som Tiden gik, medførende Tilintetgørelse af store Dele af det Materiale fra Fortiden, som ønskedes indsamlet og bevaret.

Og Tidspunktet var gunstigt til Foretagelse af et kraftigt Fremstød til Fremme af Museumssagen. Især bød Landmandsforsamlingen i Odense 1900 en gunstig og virksomt udnyttet Adgang hertil. Det besluttedes nemlig som Led af denne at foranstalte en landbohistorisk Udstilling, varetaget af et Udvalg med Statskonsulent K. Hansen som Sekretær. Under disse Omstændigheder blev en i 1898 af Landhusholdningsselskabet forberedt Indsamling af Museumsmateriale bragt til Udførelse ved en til Odense-Udstillingen af det nævnte Udvalg iværksat og bredt anlagt Indsamling. Til denne blev der af Museumsfondens Midler tilskudt 2000 Kr., hvorhos det blev aftalt, dels at der fra Samlingen i Lyngby udlaantes til Odense-Udstillingen et ret betydeligt Materiale, og dels at det til denne indsamlede Materiale vilde ved Udstillingens Slutning være at overføre til »det i 1888 grundlagte og under Det kgl. danske Landhusholdningsselskab sorterende Landbrugsmuseum«.

Den paagældende Indsamling iværksattes ved udsendt Opfordring til bl. a. alle Landsbyskolelærere, alle Landbrugsorganisationer og ca. 300 større Landbrugere om at fremskaffe og indsende Udstillingsmateriale som det eftersøgte, omfattende nærmere angivne Genstande. Og Resultatet stod Maal med enhver rimelig Forventning, idet der indkom ca. 5000 Genstande, hvoraf ca. 470 købte, Resten skænkede. Yderligere tilvejebragtes en Del Billeder, gengivende ældre Arbejdsmaader og Folkeskikke, samt en Række grafiske Fremstillinger til Belysning af Landbrugets Udvikling.

Ogsaa under anden Form blev imidlertid Aaret 1900 frugtbringende for Museumssagen. Fra den danske Afdeling under Verdensudstillingen i Paris modtog Museet nemlig en Tilvækst af ialt 375 Numre, af hvilke en Række Bygningsmodeller, Avlsdyrfotografier, Illustrationer m. m. maa tillægges blivende Betydning. Og yderligere indkom der samme Aar 248 Genstande som Gave fra Private.

Takket være den Medgang, som saaledes havde fulgt de energiske Indsamlingsbestræbelser, var den fuldstændige og oplysende Fortegnelse, som tilvejebragtes over Museets Materiale, naaet til den 31. Marts 1901 at omfatte 7513 Genstande.

Materialet havde altsaa da vundet en meget anselig Forøgelse og havde dermed naaet et Omfang, der turde hjemle Samlingen fuld Adkomst til at bære Museumsnavnet. Som rimeligt var blev imidlertid samtidig hermed Spørgsmaalet aktuelt om Tilvejebringelse af fornødent Husrum for Samlingerne. En midlertidig Løsning af Problemet meldte sig ved Folkemuseets Beslutning om at søge tilvejebragt en særlig Afdeling, omfattende karakteristiske gamle Boliger og Avlsbygninger. Man havde hertil udset sig et Terræn i Lyngby i umiddelbar Nærhed af Landbrugsmuseet, og man foreslog i 1898 Landhusholdningsselskabet et — af dette accepteret — Samarbejde med den Ordning for Øje, at Opstilling af Landbrugsmuseets Samling af gamle Redskaber delvis kunde ske i de gamle Bøndergaarde, som tænktes tilvejebragt.

Til Brug for Opførelse af saadanne opkøbtes fra privat Side et 12 Tdr. Ld. stort Areal af Virumgaards Jorder, paa hvilket der i Sommeren 1900 opførtes to Bulhuse og en Tvillinggaard fra henholdsvis Halland, Smaaland og Skaane, samt en Gaard fra Slesvig. De hermed forbundne Udgifter dækkedes delvis af en given Statsbevilling, hvorhos der af Museumsfondens Midler — mod Prioritet i det nævnte Areal — ydedes Folkemuseet et Laan paa 6000 Kr., hvis Rente modsvarede Lejeafgiften for Brugen af Folkemuseets Bygninger til Opstilling af Landbrugs-

museets Samlinger. Den herved muliggjorte Aflastning af den oprindelige Museumsbygning løste midlertidig Spørgsmaalet om Fremskaffelse af fornødent Husrum.

Med Samlingens Vækst og tiltagende Bestand af Dubletter kan det ikke undre, at der udefra fremkom Ønsker om at faa den størst mulige Del af Hovedsamlingen udskilt til blivende Opstilling andet Steds. Aarhus og Odense udpegedes som særlig egnede til Henlæggelse af saadanne Filialmuseer, og paa det jydske Landbodelegeretmøde 1898 fremholdtes endog Tanken om at faa selve Museet forlagt til Aarhus. Fra »Komitéen for Oprettelse af et Landbrugsmuseum i Aarhus« rettedes imidlertid i 1900 en Henvendelse til Landhusholdningsselskabet, af hvilken fremgik, at Komitéen ved Forfølgelsen af sin Arbejdsopgave bortsaa fra Tanken om at faa Aarhus gjort til Hjemsted for selve Hovedmuseet.

De Landhusholdningsselskabet forebragte Ønsker af denne Art foranledigede imidlertid dette til i Efteraaret 1900 at afholde et Møde til almindelig Drøftelse af Landbrugsmuseets Forhold, i hvilket deltog Repræsentanter for Selskabets Præsidium, de provinsielle Landboforeningers Fællesorganisationer samt Statskonsulent K. Hansen, som paa Præsidiets Anmodning havde udarbejdet til Forelæggelse paa Mødet et Forslag til Plan for Ordning og Drift af et dansk Landbrugsmuseum.

Om Hovedprinciperne i dette Forslag — som væsentlig genfindes i den trufne og bestaaende Ordning af Museets Forhold — samledes fornemmelig Mødets Forhandlinger, efter at disse var indledede med en orienterende Redegørelse for Landbrugsmuseets Historie, Udvikling og daværende Stilling. Forslagets Hovedprincipper mødte gennemgaaende Tilslutning, og til nærmere Gennemarbejdelse af dets Enkeltheder vedtog Mødet at nedsætte et Udvalg, til hvilket henholdsvis Landhusholdningsselskabet, Fyens Stifts patriotiske Selskab, Foreningen af jydske Landboforeninger og Dansk Folkemuseum vilde have at vælge hver ét Medlem, hvorhos Statskonsulent K. Han-

sen som Affatter af Forslaget og som Bestyrer af Landbrugsmuseet udpegedes som selvskrevent Medlem.

I den Forslaget ledsagende udførlige Motivering var forudsat, at af det til Landmandsforsamlingen i Odense indsamlede Museumsmateriale maatte Landmandsforsamlingens Komité have Dispositionsret over de alt omtalte ca. 470 købte Genstande, medens det øvrige var at betragte som Landbrugsmuseets Ejendom. Endvidere fremhævedes, at Samlingen nu omfattede et s a a stort Antal Dubletter og navnlig Redskaber af tilnærmelsesvis samme Type, at Spørgsmaalet trængte sig paa om en Fordeling af Materialet i flere Samlinger. En tidligere fremsat og nærliggende Tanke om at henlægge saadanne til Landbrugsskoler havde ikke vundet synderlig Tilslutning. Og med Henvisning til, at Valget af Aarhus og Odense som Hjemsted for Museumsafdelinger syntes støttet ogsaa af Landbrugskredse, var det foreslaaet og blev af Udvalget tiltraadt at tilstræbe en saadan Ordning.

I det hele taget blev Statskonsulent K. Hansens Forslag i alt væsentligt tiltraadt af Udvalget, af hvis udførlige i Sommeren 1901 afgivne Betænkning skal anføres følgende Hovedpunkter:

1. Forslag vedrørende Landbrugsmuseets Indhold og dettes Gruppering i tre Afdelinger, omfattende henholdsvis Landbrugets Grundforhold, Hjælpemidler og Produkter og med dertil knyttet udførlig Specifikation af de enkelte Afdelingers Materiale. — Det paagældende Forslag betegnedes som foreløbigt og afgaves med stærkt fremhævet Forbehold.
2. Hovedsamlingens Forbliven i Lyngby ansaas for given, bl. a. under Fremhævelse af den i umiddelbar Nærhed af Museet begyndte Opførelse af Dansk Folkemuseums Bygningsafdeling med derved vunden Adgang til i hvert Fald foreløbig Afhjælpning af Museets Pladsmangel.
3. Oprettelse af yderligere Museumsafdelinger. Som alt anført foresloges disse oprettede i Aarhus og Odense.

4. Samtlige Samlinger bør under nøje Samarbejde udgøre et organisk Hele under fælles Overbestyrelse og med særlig Lokalbestyrelse for de udskilte Afdelinger.
5. Midler til Museets Indretning og Drift søges i første Række tilvejebragt ved Statstilskud og ved Entré-Betaling. —

Ogsaa en anden Opgave havde Udvalget faaet overdraget, nemlig Udarbejdelse af Forslag til Ordningen af permanente Udstillinger af Landbrugets Redskaber og Maskiner. Ønske herom var nemlig af De samvirkende sjællandske Landboforeninger forebragt Landhusholdningsselskabet, hvis Maskinudvalg anbefalede Sagen. Det var Tanken, at Udstillingerne overvejende skulde omfatte de Redskaber og Maskiner, der var anerkendte ved de af Selskabet i Aarenes Løb foranstaltede offentlige Prøver; og det paagældende Materiale regnedes tilvejebragt som Laan eller Gave fra de respektive Fabrikanter og Forhandlere.

At der knyttedes ret store Forventninger til denne Foranstaltning, fremgaar af, at Udvalget tog Sigte paa at etablere saadanne i Tilslutning til hver af de tre planlagte Museumsafdelinger, hvorhos Udvalget henpegede paa Hensigtsmæssigheden af at søge Samarbejde med nært beliggende Landbrugsskoler, for at disse kunde drage Nytte af Udstillingsmaterialet ved deres ordinære Undervisning eller mulig ved særlige Kursus i Redskabs- og Maskinbrug.

Planen realiseredes i 1903 ved Museet i Lyngby, men den mødte betydelige Vanskeligheder og indfriede ikke de nærede Forventninger. Udstillingerne interesserede nemlig ikke Museets Besøgende saa stærkt som paaregnet. Derved svækkedes naturligt Fabrikanternes Interesse for Sagen, hvortil kom, at Udstillingerne beslaglagde en dertil i 1903 opført Bræddebygning, for hvilken Museet fik stærk Brug til sine stadigt voksende Samlinger. De

anførte Omstændigheder foranledigede, at man i 1913 sluttede af med de paagældende Udstillinger. —

Det ovenfor under Punkt 5 anførte Led af Udvalgets Betænkning viser, at man var opmærksom paa Nødvendigheden af, at der fremtidig sikredes Landbrugsmuseet fornøden Financiering. Bortset fra de foran omtalte større Udgiftsposter — til Udvidelse og Reparation af Museumsbygningen, til Konserveringsarbejder i 1898—99, til indsamlet Materiale til Odenseudstillingen og til Prioritetslaanet til Dansk Folkemuseum — var der ialt indtil 1901, eller gennem et Tidsrum af 12—13 Aar, brugt til Museets Drift og Udvikling 4674 Kr., eller gennemsnitlig ca. 375 Kr. aarlig, hvoraf for det sidste Femaar 813 Kr. aarlig. Paa en saadan økonomisk Basis kunde Landbrugsmuseet selvfølgelig ikke opretholdes, endsige udvikles paa forsvarlig Maade. Alene den absolut paakrævede Konservering og Vedligeholdelse af Materialet maatte gøre dette indlysende.

Udvalgets Betænkning blev — tiltraadt af Landhusholdningsselskabet og de landøkonomiske Fællesforeninger — i September 1901 oversendt til Landbrugsministeriet, som imidlertid fandt Forslagets Krav til Statsmidler for stort, og som derfor indskrænkede sig til efter Forslag af Selskabet, fra Finansaaret 1902—03 at faa optaget paa de aarlige Finanslove 2000 Kroner til Museets Drift og Samlingernes Bevarelse.

I 1904 rettede imidlertid De samvirkende danske Landboforeninger en Opfordring til Landbrugsministeriet om at søge Midler til Gennemførelse af den i førnævnte Udvalgsbetænkning foreslaaede Museumsordning. I Oktober 1904 tilskrev Ministeriet derefter Landhusholdningsselskabet og meddelte, at det nærede overvejende Betænkelighed ved de store Udgifter, der maatte paaregnes at medgaa til Oprettelse og Drift af Samlinger i Odense og Aarhus som foreslaaet, medens Ministeriet skønnede, at

en baade væsentlig billigere og bedre Ordning maatte kunne tilvejebringes ved at anlægge mindre Filialer ved nogle større Landbrugsskoler, blandt hvilke særlig nævnedes Dalum og Ladelund. Herom udbad man sig Landhusholdningsselskabets Udtalelse.

Selskabet gav Tanken uforbeholden principiel Tilslutning, men maatte samtidig fremholde, at det ved de i sin Tid til forskellig Side førte Forhandlinger med dertil knyttede Aftaler følte sig bunden til det afgivne Forslag om Oprettelse af Filialmuseer i Odense og Aarhus, hvorhos der var tillagt Odenseudstillingens Komité Ret til at udtage af de til Udstillingens landbohistoriske Afdeling købte 470 Genstande, hvad der maatte ønskes overført til en Museumsfilial i Odense. Og yderligere betonede Selskabet i sin Erklæring Nødvendigheden af, at Landbrugets Museumssag som en organisatorisk Enhed underlægges en Hovedledelse med fornøden Myndighed, og helst med Ministeriet som ledende Faktor. Iøvrigt konkluderede Selskabets Udtalelse derhen, at det — for saa vidt de nævnte Betænkeligheder overfor Odense og Aarhus kunde fjernes — vilde være villigt til at overdrage Museet med Samlinger og Bygninger, Rettigheder og Forpligtelser til Staten uden Vederlag.

Der udvekslede herefter mellem Ministeriet og Selskabet en Række Skrivelser, som havde til Følge, at Ministeriet i Skrivelser af April og Maj 1905 kunde meddele Selskabet,

a t der paa Finansloven for 1906—07 bevilgedes 6000 Kr. til Dansk Landbrugsmuseum,

a t Ministeriet til Bestyrelse for Dansk Landbrugsmuseum havde beskikket 6 Medlemmer, repræsenterende Ministeriet, Landhusholdningsselskabet, De samv. danske Landboforeninger og Dansk Folkemuseum og med Selskabets Præsident, Kammerherre *K. Sehested* som Formand, samt

a t denne Bestyrelse var anmodet om paa Ministeriets Vegne at faa overdraget Museet i Lyngby med Samlin-

ger, Bygninger m. v. — Denne Overdragelse fandt Sted den 15. Juni 1906.

Det skal tilføjes, at Ministeriet og Selskabet var bleven enige om at afvente en Museumsordning for Fyn, forinden man traf Afgørelse vedrørende de 470 Genstande, der fra Odenseudstillingen var forbeholdt det projekterede Museum i Odense.

Snarest efter Iværksættelsen af denne Ordning skred man til Oprettelse af Filialer ved Dalum, Ladelund og Malling Landbrugsskoler, hvilket skete i Aarene 1906—07. Og det uafgjorte Spørgsmaal om det fremtidige Hjemsted for de 470 Genstande fra Odenseudstillingen fandt da sin naturlige Løsning med Dalumfilialen som Favorit ved Fordelingen. Først 25 Aar senere, i 1931, oprettedes den fjerde Filial, nemlig ved Sydsjællands Landbrugsskole i Lundby. Dog skal anføres, at da Husmandsskolen ved Odense i 1923 erhvervede et gammelt Husmandshus, i hvilket Forstander *Jakob E. Lange* ønskede indrettet et lille Museum med Henblik paa Husmandsbruget, imødekom Museet Forstanderens Ønske om at udlaane til dette Formaal et mindre Antal Genstande, hovedsagelig Dubletter fra Samlingen i Dalum.

Ved Oprettelsen fik Lundby Filialen tildelt ca. 300 Genstande, hvad der svarede til Størrelsen af den derværende Bygning, naar der tillige skulde være Plads til forventet Tilgang fra Egnen. Derimod fik ved Oprettelsen Dalum og Malling hver tildelt ca. 700, og Ladelund ca. 800 Genstande. Det samlede Antal Genstande i Filialmuseerne kan nu anslaas til ca. 4000, medens Samlingen i Hovedmuseet i Lyngby omfatter ca. 6300 Genstande, hvortil kommer ca. 2000 gamle Dokumenter, Regnskabs- og Dagbøger, trykte Bøger m. v. samt ca. 700 Clichéer. Fra de respektive Museers Hjemegn har der været en ret livlig Tilgang af Genstande, særlig i de første Aar efter Oprettelsen. En saadan forøget Tilgang af Museumsmateriale skulde jo være en af Fordelene ved Oprettelsen af Filialer i Landets forskellige Egne — en Foranstaltning,

som tillige medfører Sikring mod hele Samlingens Tilintetgørelse ved Ildebrand, Krigsbegivenheder el. a., endvidere Lejlighed for en langt større Del af Befolkningen til at aflægge Museumsbesøg, samt yderligere en betydelig Besparelse for Statskassen ved, at henimod Halvdelen af de store Samlinger huses og passes uden nævneværdig Udgift for Staten. Forholdet er nemlig det, at de paagældende Landbrugsskoler for egen Regning tilvejebringer og vedligeholder fornøden Museumsbygning. Filialmuseernes Samlinger, inklusive alt hvad der er tilført disse som Gave, tilhører Dansk Landbrugsmuseum, som bekoster og ved sin Konservator besørger Genstandenes Istandsættelse og Konservering. Tilsynet, Renholdelsen, Forevisningen m. v. paahviler derimod de respektive Skoler, der herfor modtager et Vederlag, som for Tiden udgør 700 Kr. for hver af disse.

I det Omfang, som Museets Pengemidler har muliggjort, er der efterhaanden til baade Hovedmuseet og Filialerne tilvejebragt dels statistiske og grafiske Fremstillinger til Belysning af Landbrugets Udvikling, dels malede Billeder af Bondeliv i ældre Tider, og ved Dalum tillige en Række malede Portræter af kendte Mænd indenfor Landbruget. Hovedparten af dette Billedmateriale er udført af Figurmaler *Rasmus Christiansen,* det til 1888 tilvejebragte dog af Kaptajn *A. P. Madsen.*

Landbrugsmuseets oprindelige Bræddebygning — fra den nordiske Udstilling 1888 henflyttet til Lyngby i 1889 — blev efterhaanden saa brøstfældig, at Afløsning blev nødvendig, hvorhos Bygningens Brandfarlighed yderligere maatte tilskynde Museets Bestyrelse til at søge en ny og bedre Bygning tilvejebragt. Paa Bestyrelsens Indstilling bevilgedes da paa Finansloven for 1915—16 87 000 Kr. til Opførelse af en saadan. Den opførtes under Ledelse af Arkitekt *D. Rasmussen,* Ollerup, paa et Areal af Statens Ejendom, Virumgaard, i umiddelbar Nærhed af Frilandsmuseets Terrain, og den indviedes den 20. Juni 1916. Trods Periodens stærke Stigning af Ma-

teriale- og Arbejdspriser androg Overskridelsen af Bevillingen kun 1000 Kr., skønt Bygningen til Indtegning i Statsbrandforsikringsfonden vurderedes til 300 000 Kr., nu nedskrevet til 215 000 Kr. I 1918 opførtes endvidere paa Museets Grund en Bolig for Museets faste Medhjælper, hvortil i 1927 kom en Bræddebygning med Værksted og Magasinplads til Optagelse af saa godt som hele den Del af Museets Samlinger, der tidligere husedes i Frilandsmuseets gamle Gaarde.

Ved en særlig Bevilling paa Finansloven erhvervede Museet i 1918 den af da afdøde Forstander *Niels Pedersen* paa Ladelund Landbrugsskole tilvejebragte værdifulde og righoldige mejerihistoriske Samling, hvorunder næsten alle Former af Centrifuger med alt Tilbehør. Museumsbestyrelsen mødte hos Bevillingsmyndighederne Tilslutning til Ønsket om at sikre Samlingens Forbliven her i Landet. Under Hensyn til Ladelundskolens Betydning som Mejeriskole er Samlingen — indtil videre — indgaaet i Museets derværende Filial, hvor den indtager en fremtrædende Plads med bl. a. 40 forskellige Centrifuger, 27 Kontrolapparater, 10 Malkemaskiner, 19 Kærner o. s. v.

Ved Gavebrev af 4. September 1918 skænkede en anset Lyngby-Borger, Fabrikant *G. Binder,* Landbrugsmuseet en typisk hollandsk Vindmølle, som paa hans Bekostning og under Ledelse af Bygningsinspektør *Magdal Nielsen* var restaureret under Bevarelse af Møllens oprindelige Skikkelse. Møllen, der var bygget omkring 1830, var beliggende umiddelbart ved Frilandsmuseet og solgtes i 1917 til Nedrivning med det den tilknyttede Areal, ca. 1 Td. Ld., for at dette kunde benyttes til en privat Bebyggelse, som vilde have været meget generende for Museerne. Det var under disse Omstændigheder, at Fabrikant Binder købte hele Ejendommen, lod Møllen restaurere, lod Havearkitekt *Erstad-Jørgensen* omdanne Terrainet til et smukt Parkanlæg, for derefter — uden anden Betingelse end Møllens forsvarlige Vedligeholdelse — at skænke Mu-

seet det hele Aktiv, som ifølge foreliggende Regnskab stod Giveren i ca. 51 000 Kr. Alene Møllen vurderedes til Brandforsikring til 50 000 Kr., og det kan her bemærkes, at saavel denne som samtlige Museets Bygninger, ogsaa Filialmuseerne, er forsynet med Lynafleder-Anlæg.

Danmarks Biavlerforening foranledigede, at der i 1922 oprettedes en særlig Afdeling for Biavl ved Hovedmuseet i Lyngby. Denne Afdeling tæller ca. 400 Numre, herunder den Samling, som Biavlerforeningen afgav ved Afdelingens Oprettelse i 1922. —

Landbrugsmuseets Indtægter bestaar fornemmelig af et aarligt Statstilskud, som siden Museets Overgang til Staten 1906 — bortset fra ekstraordinære Bevillinger — gennemsnitlig har udgjort 8320 Kr. Hertil kommer saa Indtægten ved Salg af Adgangsbilletter til Besøgende, paa hvilken Konto der i samme Tidsrum er indgaaet 2410 Kr. som aarligt Gennemsnit. Mellem Frilandsmuseet og Landbrugsmuseet bestaar et Fællesskab vedrørende Billetsalget, idet Adgangsbillet, købt ved Indgangen til det ene Museum, ogsaa giver Adgang til det andet. I en Aarrække deltes Entréindtægten ligeligt mellem de to Museer. Med Henvisning til den haarde Nødvendighed — en beklagelig Rationering af tiltrængt Statstilskud — og under Hævdelse af Frilandsmuseets større Tiltrækningsevne, i hvert Fald overfor et Hovedstadspublikum, har Frilandsmuseet imidlertid efterhaanden maattet forlange sig tillagt en større Del af Enrtéindtægten, som for Tiden deles med 75 pCt. til dette og 25 pCt. til Landbrugsmuseet.

Det er ikke af noget overflødigt eller blot rundeligt Indtægtsbudget, at Landbrugsmuseet saaledes i de senere Aar har maattet afgive en følelig Procent af sin Andel i Entré-Indtægten. Men Forholdet er blevet ordnet i al Fredelighed, idet mulig Bitterhed paa vor Side er bleven behørig neddæmpet ved erfaringsmæssig vunden rigtig Vurdering af de Vanskeligheder, som et for knapt tilmaalt Indtægtsbudget kan berede en Museumsledelse.

Ogsaa Landbrugsmuseet virker nemlig som nævnt med et beskedent og knapt Indtægtsbudget. Men ved omsigtsfuld Økonomi holdes dog — saavidt Ledelsen skønner — det hele gaaende paa forsvarlig Vis. Og det ved Deling af Entré-Indtægten nu fulgte Princip har ikke kunnet mindske vort Ønske om at bevare Naboskabet med dertil knyttet godt og venskabeligt Samarbejde med Frilandsmuseet.

Thi naar Dansk Folkemuseum i Marts 1898 meddelte Landhusholdningsselskabet sin Beslutning om at ville søge tilvejebragt en særlig Bygningsafdeling — det nuværende Frilandsmuseum — og med Henvisning hertil foreslog et Samarbejde med Landbrugsmuseet, fandt Selskabet et saadant naturligt og velkomment. Der var da det særlige Forhold tilstede, at Frilandsmuseets Bygninger tilbød tiltrængt Plads til Opstilling af en Del af Landbrugsmuseets Samlinger af gamle Redskaber, medens disse nu i alt væsentligt rummes i Landbrugsmuseets egne Bygninger. Men ganske uanset dette, turde Erfaringen have godtgjort, at for det Publikum, som søger Frilands- eller Landbrugsmuseet, er det en god og praktisk Ordning, at de to Museer har saa nær indbyrdes Tilknytning, at et enkelt Besøg kan omfatte dem begge. Formentlig vil ogsaa Frilandsmuseet kunne erkende, at dette i og for sig er en god Ordning, selv om man har næret Ønsket om at opnaa en bedre ved en Flytning af Frilandsmuseet — en Foranstaltning, som Landbrugsmuseet ud fra sin Erfaring og sin Bedømmelse af Forholdet kun ugerne kunde se virkeliggjort.

Det bør her betones, at vi fra Landbrugsmuseets Side har haft et beroligende Indtryk af, at Frilandsmuseets Flytningsønsker mindre skyldtes Utilfredshed med Landbrugsmuseet som Nabo, end en i og for sig naturlig Følelsernes Styrke overfor og Dragning mod Dansk Folkemuseums moderlige Favn. Og ud fra denne Opfattelse har vi kunnet følge Flytningsbestræbelserne saa objektivt, som foreneligt med Erkendelsen af, at disses Virkelig-

gørelse vilde bringe en Ordning af et Samarbejde til Ophør, som vi sætter Pris paa og derfor gerne ser bevaret.

Under de senere Aars Rigsdagsbehandling af det store Museumsproblem har Frilandsmuseet jævnlig været paa Tale, og Ordningen af dette Forhold været Genstand for vidt forskellige Forslag. Museumsforslagenes Forelæggelse af skiftende Undervisningsministre har bidraget hertil, hvorhos der under Rigsdagsforhandlingerne er fremholdt en Række Planer vedrørende Frilandsmuseet.

Det har saaledes været foreslaaet flyttet — oftest i Forbindelse med Folkemuseet eller Dele af dette — henholdsvis til Søndermarken, Pladsen foran Frederiksberg Slot eller til Arsenaløen. Med Henvisning til Folkemuseets og Frilandsmuseets nære Samhørighed fremkom endvidere Forslag om at flytte Folkemuseet til Lyngby. Og da det fra anden Side hævdedes, at Frilandsmuseet og Landbrugsmuseet ikke bør skilles, udkastedes Tanken om at flytte begge Museer til Frederiksberg. Mange Alternativer har altsaa været fremholdt og prøvet.

Det i afvigte December indbragte og nu vedtagne Forslag indlemmer Folkemuseet i Nationalmuseumskaréen, medens Frilandsmuseet forbliver i Lyngby.

Med denne sidste Ordning vil der saa sikkert være at regne for et længere Aaremaal. Og naar der saa — som det under Rigsdagsforhandlingen blev stærkt betonet — tilsikres Frilandsmuseet de nødvendige Midler, og naar Bevillingsmyndighederne samtidig vil behandle Landbrugsmuseet med fornøden Velvillie, er der forhaabentlig ønskelig Udsigt til, at de to Museer i godt og harmonisk Naboskab og Samarbejde kan fortsætte Varetagelsen af deres respektive og i mange Henseender beslægtede Arbejdsopgave.

II.

Af Statskonsulent *K. Hansen.*

Efter at Museumsbestyrelsens Formand, der for 45 Aar siden i væsentlig Grad medvirkede ved Lægning af den første Spire til Landbrugsmuseet, nu har gjort Rede for denne Spires Udvikling, skal jeg i Henhold til Aftalen om en Deling af Aftenens Foredragsemne, ganske for egen Regning og uden forudgaaet Konference med Bestyrelsen, fremsætte nogle Bemærkninger, der nærmest vender frem efter.

Hvad Museets almindelige Ordning angaar, er der neppe Grund til at drøfte indgribende Ændringer. Museets Formaal maa formentlig fremdeles som i Hovedsagen hidtil være at samle og bevare Materiale, der kan bidrage til at belyse dansk Landbrugs Udvikling og saa godt som muligt gøre Samlingerne frugtbringende for Befolkningen. I Overensstemmelse hermed har Landbrugsmuseet fra første Færd helt og holdent haft Karakter af et landbohistorisk Museum. Der var endog indenfor Bestyrelsen Tale om at fastslaa dette mere bestemt med Navnet »Landbohistorisk Museum«, men man enedes dog om det mere omfattende Navn »Dansk Landbrugsmuseum«, hvormed tillige er udtrykt, at Museet er begrænset til at omfatte Danmarks Landbrug. Kun undtagelsesvis er Genstande fra fremmede Lande indgaaet i Samlingerne.

Der vil vistnok ogsaa være Enighed om Bevarelsen af det Princip, at Museet har en Hovedsamling, der til en vis Grad har Karakter af et Magasin, og at der herfra, efterhaanden som Materialet tillader, og der iøvrigt er Betingelser til Stede derfor, oprettes Afdelinger i forskellige Egne af Landet, særlig ved Landbrugsskoler, ligesom der utvivlsomt ogsaa er Enighed om Opretholdelse af den Ordning, at Landbrugsmuseet — efter at Det kgl. danske Landhusholdningsslskab i Overensstemmelse med sine Traditioner havde overdraget Museet til Staten — ledes

af en af Landbrugsministeriet udnævnt Bestyrelse med Repræsentanter for Ministeriet, Landbrugets Hovedorganisationer og for beslægtet Museumsvirksomhed.

Derimod kan der muligvis være delte Meninger om, hvorledes Landbrugsmuseets fremtidige Virksomhed bør formes. Hidtil har Tyngdepunktet i Museets Virksomhed bestaaet i at samle, og i denne Retning tør det maaske siges, at der, i Betragtning af de yderst beskedne Pengemidler, der har været til Raadighed, er naaet saa meget, som der med Rimelighed kan forlanges, takket være i Særdeleshed Landboernes Beredvillighed til — i Reglen vederlagsfrit — at afgive herhen hørende Genstande, og takket være talrige interesserede og forstaaende Landsbyskolelæreres værdifulde Bistand ved Indsamling og Indsendelse.

Men om det end ikke med Rette kan paastaas, at Museets Samlinger henligger som døde Værdier, maa det dog erkendes, at Landbrugsmuseet ikke endnu er bleven den Landbo-Kulturfaktor, som det burde være, om det end — ikke mindst gennem Filialmuseerne — ubestridelig har stiftet nogen Nytte ved at bidrage til Spredning af Kendskab til og Forstaaelse af svundne Tiders Landbo- og Landbrugsforhold. Det er imidlertid en gammelkendt Sandhed, at jo bedre Kendskab, man har til Forhold, Tilstande og Hjælpemidler i henfarne Tider, ogsaa paa faglige Omraader, desto bedre forstaar man sin egen Tid, og desto sikrere kan man danne sig en Mening om, hvorledes Fremtiden vil forme sig.

Museet bør selvfølgelig fortsætte med Indsamling af herhen hørende Gnstande, der fortjener at bevares for Efterslægten, og med at supplere sine Samlinger med Billedmateriale, Modeller o. l. Og selv om vel det meste af den Slags Fortidslevninger nu er gaaet til Grunde, er der dog ikke Tvivl om, at en fornyet Indsamling endnu vil kunne bringe betydelige Værdier frem. Meget skjuler sig endnu, særlig i mere afsides Egne af Landet. Ogsaa af Redskaber, der staar paa Overgangen til at gaa af

Brug, bør der efterhaanden sikres Eksemplarer, før de helt forsvinder. Adskilligt vilde vistnok kunne naas ved at træde i Forbindelse med en Del af de mange Provinsmuseer, der huser landbohistoriske Genstande — f. Eks. gamle Redskaber —, der ligger udenfor disse Museers egentlige Arbejdsfelt, men som de dog modtager, naar de tilbydes. Enkelte Museer, saaledes Koldingshus og Randers, har overladt Landbrugsmuseet værdifulde Genstande. I nogle Tilfælde kunde der blive Tale om Udveksling. Af uerholdelige Genstande af særlig Interesse bør der saa vidt muligt fremstilles Modeller eller Kopier.

Men det, som Museet — jævnsides hermed — nu særlig maa rette Opmærksomheden paa, er at træde i livligere Vekselvirkning med det levende Liv, først og fremmest i Landbrugskredse, men iøvrigt ogsaa i andre Befolkningslag.

Dette maa først og fremmest søges opnaaet ved at drage Befolkningen til Museet — eller rettere Museerne, da der jo her ikke mindre maa tænkes paa Provinsafdelingerne end paa Hovedmuseet. Ganske vist har Museet alt i alt været besøgt af et betydeligt Antal Mennesker; men Besøget burde være meget større. En Hindring for Besøget i Lyngby er, at der kræves Adgangsbetaling af de Besøgende, en Ordning man af økonomiske Hensyn har været nødt til at indføre. Naar Staten opretter eller overtager saadanne for Almenheden bestemte Museer, vil mange mene, at Staten for at fremme disses Nyttevirkning, ogsaa, bortset fra hvad der ved frivillige Bidrag fra anden Side maatte blive ydet, bør give de fornødne Bevillinger til deres Drift i Stedet for at henvise dem til delvis selv at »bjerge Føden«. I Særdeleshed burde Landbrugsmuseet være tilgængelig uden Betaling i Betragtning af, at dettes Samlinger, som nævnt, i ganske overvejende Grad er kommen tilveje ved Gaver fra Landbefolkningen.

En vigtig Betingelse for, at Besøgende kan faa godt Udbytte af deres Besøg i Museet, er, at der gives dem

forklarende Vejledning. At lukke et Selskab ind i Museet og saa iøvrigt overlade Selskabet til sig selv, vil som oftest resultere i et magert Udbytte. Det svarer til en vis Grad — men i stærkt forøget Grad — til, hvad Flertallet af Besøgende ved et kort Besøg i en moderne Planteavlsudstilling og Forevisningsmark faar ud af et saadant Besøg, hvis der ikke er en dertil egnet Person til at give Forklaring. Ved Filialmuseerne gaar denne Side af Sagen nogenlunde tilfredsstillende, takket være betydelige personlige Ofre fra de paagældende Skolers Forstanderes og Læreres Side. Men ved Hovedmuseet, der jo har det største Besøg, har et naturligt Krav om Vejledning kun i højst utilfredsstillende Udstrækning kunnet imødekommes, idet dettes eneste Tjenestemand, bortset fra en af andet Arbejde stærkt optaget Konservator, bestrider Stillingen som Museumsinspektør som en Bibeskæftigelse ved Siden af en anden omfattende Hovedvirksomhed. En Ordning efter dette Princip var vel i sin Tid forsvarlig og af økonomiske Grunde vel ogsaa nødvendig. Men med den stedfundne Udvikling og med Henblik paa Fremtiden turde det være paa Tide at gøre Skridt til at finde en dertil egnet Mand, der kan anvende al sin Tid i Museets Tjeneste.

Medens Museet er rigeligt forsynet med Landmandens mangeartede Hjælpemidler ved saavel den indendørs som den udendørs Gerning, savnes i høj Grad et meget væsentligt Led til Anskueliggørelse af Landbolivet i svundne Tider, nemlig gamle Dages Bygnings- og Boligformer og disses Udvikling. Dette Moment havde man Blik for ved Forberedelserne til den landbohistoriske Udstilling 1888. Af nærliggende Grunde kunde der selvfølgelig ikke være Tale om for en Sommer at flytte gamle Gaarde ind som et Led i denne Udstilling. Men som nogen Erstatning herfor lod man udføre en Række Modeller af typiske gamle Gaarde fra forskellige Egne af Landet. Denne værdifulde Modelsamling er stadig udstillet i Museet i Lyngby, der jo desuden som nærmeste Nabo har

Frilandsmuseet med dets interessante Samling af gamle danske Bondegaarde — en Samling, der efter nogle Aars tvungen Stagnation nu forhaabentlig gaar en lysere Fremtid i Møde. Men ved Filialmuseerne savnes alt dette ganske, og dog er dette noget, der i højeste Grad har de Besøgendes Interesse, og hvis Tilstedeværelse under en eller anden Form sikkert vilde give forøget Besøg og Forstaaelse. Den Tanke har været fremsat, at der til hvert af Filialmuseerne burde, i Forstaaelse med Frilandsmuseet, henflyttes en for Egnen karakteristisk gammel Bondegaard, der da skulde forsynes netop med det Inventar, der var typisk for Egnen og Tiden. Hvor tiltalende end denne Tanke er, maa man dog ikke være blind for de med dens Gennemførelse forbundne Vanskeligheder, blandt hvilke den mest iøjnefaldende er Bekostningen ved Køb, Nedtagning, Transport, Genopførelse med delvis Fornyelse samt Vedligeholdelse af saadanne gamle Gaarde. Viser disse Vanskeligheder sig uovervindelige, kunde der for mere overkommelige Midler opnaas meget ved Forfærdigelse af veludførte Modeller og Tegninger af forskellige Bygninger fra samme Landomraade.

Til den landbohistoriske Udstilling i Odense 1900 blev der med kunstnerisk Bistand af Figurmaler *Rasmus Christiansen* udført en Række landbrugsstatistiske Billeder, visende Udviklingen fra ældre Tider op til Samtiden. Dette Materiale, der altid interesserer Besøgende meget stærkt, er senere fornyet og bragt à jour. Med passende Tidsmellemrum bør Fornyelse heraf finde Sted, og meget ønskeligt vil det være, at ogsaa Filialmuseerne forsynes med saadanne Fremstillinger, der er fortrinligt egnede til, selv under et kort Besøg, at give nogen Forestilling om den stedfundne Udvikling i vort Landbrug, saa vidt dette kan ske ved Hjælp af Statistik.

Ogsaa den foreliggende Række af Billeder af Bondeliv i ældre Tider bør fortsættes. Museet i Lyngby er vel nu forholdsvis godt forsynet hermed, medens Fi-

lialmuseerne kun er sparsomt forsynet med disse meget talende Billeder, der altid, ligesom de statistiske Fremstillinger, interesserer de Besøgende levende.

I Museet ved Dalum findes Portræter af en Del af Landbrugets fremstaaende Mænd, og ved Lyngby findes nogle Personbilleder i Reproduktion. Det vilde være ønskeligt at føre denne Afdeling videre — selv om kun i Form af let tilgængelige Reproduktioner eller Fotografier — og ikke begrænse denne Samling til de forholdsvis faa, der saa at sige har »raget op over alt Folket«, men udstrække den til de mange, der, om end ofte paa mindre Omraader, dog har øvet en betydende Gerning, som der er Grund til, ogsaa for Efterslægten, at mindes. I Sammenhæng hermed vilde det maaske være en naturlig Opgave for Landbrugsmuseet, bl. a. ved Benyttelse af, efter Omstændighederne med Henvisning til, Landbrugs- og Dagbladene og andre Kilder, at samle og bevare Efterretninger om saadanne Mænd og deres Virksomhed. En saadan Samling vilde vel sjældnere blive benyttet af Museets almindelige Besøgende, men skulde være tilgængelig for hvem, der maatte ønske at gøre Brug deraf, f. Eks. Personalhistorikere, Journalister o. s. v. Jeg skal i denne Forbindelse fremdrage en Udtalelse af Forfatteren af tredie Bind af de saakaldte »Amtsbeskrivelser« — hvis Udgivelse indtager en fremragende Plads blandt Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs mangfoldige prisværdige Foretagender — nemlig »Danmarks sidste Polyhistor«, Dr. *I. H. Bredsdorffs* Beskrivelse af Aarhus Amt (1827). Paa det af Selskabet udformede Spørgeskemas sidste Punkt: »Hvad ansees i Almindelighed for at kunne gavne Egnen . . . . ?«, svarer Forfatteren bl. a.: »Nyttige Skrifters Udbredelse. Af saadanne have vi en Deel; men de fleste af dem er enten for store eller for keedsommelige. Jeg vilde ønske, at man havde nogle Levnedsbeskrivelser af afdøde eller nu levende udmærkede Landmænd, som med fuldkommen Sanddruhed fortalte, hvad de havde foretaget dem, med Efterretning om Udfaldet. Tillige

kunde meddeles deres øvrige Levnetsomstændigheder ..«. Dette er Udtryk for et Ønske om, at Mindet om Landbrugets gode Mænd og deres Gerning bevares fra Forglemmelse. Om end Landbrugsmuseet maaske ikke vilde optræde som Udgiver af saadanne Levnedstegninger, kunde et herhen hørende Materiale maaske alligevel stifte Nytte, naar dets Tilstedeværelse var bekendt. I Museets Samling af ældre Dokumenter m. v. findes iøvrigt adskillige Bidrag til en saadan Samling.

Ved Gennemførelse af Skridt som de her eksempelvis nævnte vilde utvivlsomt Besøget i Museerne efterhaanden forøges, og Besøgene blive mere frugtbringende. Men jævnsides hermed kan der være Tale om, at Museet saa at sige gaar ud til Befolkningen. Noget saadant finder allerede Sted, om end i meget ringe Udstrækning. I nogle Tilfælde har Museet udlaant Genstande til Udstillinger. Af flere Grunde er man dog fra Museets Side betænkelig ved Udlaan, og Begæringer herom vil ventelig kun i ganske særlige Tilfælde blive imødekommet — med mindre man ligefrem ordner særlige smaa Samlinger til dette Formaal. Derimod vilde det være særdeles ønskeligt, at Museet havde en Samling Lysbilleder til Udlaan. En Begyndelse hertil er gjort, idet Museet har ladet udføre et Par Serier, der hyppigt udlaanes til Landbrugs- og Højskoler, til Landbrugskonsulenter o. fl. Men der bør tilvejebringes flere Serier, f. Eks. af Jorddyrkningsredskaber, Mejeriredskaber, Tekstilredskaber, Husbrugsgenstande o. s. v. Hvert af Filialmuseerne bør have et Eksemplar af alle de Lysbilleder, der fremstilles. Hver Serie bør ledsages af et kortfattet Teksthefte.

For 25 Aar siden lod Museet trykke et lille Billedhefte med Gengivelse af ca. 250 Genstande, hidrørende fra forskellige Grupper. Heftet blev snart udsolgt. De Besøgende spørger stadigt om Billedmateriale, og ogsaa ude fra kommer der jævnlig Henvendelser derom — ogsaa om Gengivelser af de statistiske Tavler og R. Christian-

sens Bondelivsbilleder. En ny og stærkt udvidet Udgave af det nævnte Billedhefte vilde være meget ønskelig, men dette har af økonomiske Grunde hidtil ikke kunnet finde Sted.

Et særdeles virksomt Middel til Spredning af Kendskab til Museet og til at vække Interesse derfor vilde jævnlige Meddelelser i Pressen være. Her tænkes saavel paa Dagspressen som paa Fagbladene. Meget ønskeligt vilde det være, om i hvert Fald eet af vore Landbrugsblade vilde interessere sig for denne Sag og nu og da give Plads for korte Meddelelser fra Museet, lejlighedsvis ledsaget af Billeder.

En højst betydningsfuld Opgave vilde være Optagelse af en landbohistorisk Film, der vel maatte forme sig som en Kombination af Bondestandens Historie og vort Landbrugs tekniske Udvikling gennem Tiderne. Selvfølgelig formaar Landbrugsmuseet ikke at gennemføre denne Opgave, men det vilde formentlig være naturligt, at Museet i Forstaaelse og Samvirken med andre Institutioner tog Initiativet dertil, ligesom Landbrugsmuseet vilde være selvskreven til at medvirke ved Sagens Gennemførelse. Der er ikke Tvivl om, at en saadan Film, rigtigt komponeret, vilde vække stor Interesse, ogsaa langt udover Landbefolkningens Kreds. Museets Bestyrelse er iøvrigt ikke fremmed for denne Tanke og er, saa vidt jeg har forstaaet, ingenlunde uden Sympati derfor, men har hidtil fundet Vejen ufremkommelig.

Jeg har nu nævnt nogle Eksempler paa Opgaver for Landbrugsmuseet — der kunde nævnes adskilligt flere — og ligeledes eksempelvis peget paa Midler og Veje, ved Hjælp af hvilke Museet formentlig i forøget Grad kunde blive kendt og dermed stifte Nytte. Sluttelig skal jeg tillade mig at rette en indtrængende Henstilling til vore Landbrugsorganisationer — taget i videste Udstrækning — og til disses Tjenestemænd — Sekretærer, Konsulenter, Assistenter o. s. v. — og til Landbostanden

i Almindelighed, om paa virksom Maade — f. Eks. ved Indsendelse af eller Meddelelser og Oplysninger om Genstande af Interesse, ved at foranledige Besøg o. s. v. — at støtte Museet i dets Bestræbelser for indenfor dets naturlige Begrænsning at blive en saa nyttig Oplysnings-Institution som mulig.

Foredragene blev efterfulgt af følgende Diskussion.

Selskabets Præsident, Professor *L. Frederiksen,* udtalte, at der blandt Tilhørerne sikkert var Ønske om gennem en Diskussion yderligere at drøfte det Emne, der paa en saa interessant Maade var behandlet af Aftenens Foredragsholdere, og han indbød derfor til at tage Ordet.

Redaktør *K. Raunkjær* erindrede om, at det ved det sidste Foredragsmøde her i Selskabet blev fremhævet, at vi var ved et Tidsskel, og at man i Arkitekturen som ogsaa i anden Virksomhed maatte være indstillet paa at forstaa at følge den ny Tid. Men der er da i denne Forbindelse Grund til at fremhæve den gamle Sandhed, at skal man vinde Fremtiden, maa man kende Fortiden; desværre synes de moderne Arkitekter ikke at være særlig indstillet paa at se tilbage og respektere Traditionen, inden de vender sig mod Fremtiden. Derfor vilde Tal. som Tilhører bringe Foredragsholderne og Selskabets Præsidium sin bedste Tak for Foredragene i Aften, netop fordi vi er inde i en Tid, hvor Respekten for og Forstaaelsen af Fædrenes Virke ikke er saa levende mere, som den har været.

Tal. nærede for sit Vedkommende ikke Tvivl om, at en fornyet Indsamling kunde bringe adskillige Ting frem, som det vilde være af stor Betydning at faa bevaret i Museet, og han vilde tilraade, at der blev gjort en Indsats i denne Henseende. Naar det er bleven gjort gældende, at Museets Ledelse maa sørge for at have Forbindelse med det levende Liv, saa er dette rigtigt, men Tal. fandt dog, at der undertiden blev optaget Ting paa Programmet, som hørte hjemme under andre Auspicier. Lad gaa med lidt Underholdning som Folkedansene, men naar det kræves, at Ledelsen maa se at opfinde noget, der kan samle de mange, f. Eks. Opvisninger o. lign., saa er der Grund til alvorlig Advarsel. Museets Ledelse har sit Program at følge, og den skal ikke anklages, fordi der ikke kommer de tusinde Gæster, thi Museets Værdi kan ikke vurderes efter Antallet af Besøgende.

Med Hensyn til Spørgsmaalet om Entreen vilde ogsaa Tal.

finde det heldigt, om der kunde blive gratis Adgang, og han vilde meget gerne give sin Tilslutning til, at man ude ved Filialmuseerne fik bevaret en for Egnen typisk Gaard — naturligvis i Forstaaelse med Folkemuseet. Vi har jo gode Eksmpler herpaa i Samsøgaarden og Landmaalergaarden ved Glamsbjerg.

Tal. sluttede med at henstille, at vi faar den landbohistoriske Film snarest muligt.

Redaktør *P. Stoubæk* henstillede, om ikke det vilde være af Interesse at samle eller lade udføre Billeder af, hvorledes Arbejdet blev udført i ældre Tid. Det vilde ligeledes være meget ønskeligt, om Landbrugsmuseet ogsaa havde Opmærksomheden henvendt paa de større Maskiner, der anvendes eller blev anvendt i Landbruget, som Tærskemaskiner o. s. v.; der er jo nu flere af disse, som er historiske.

Gaardejer *Niels Larsen* troede ikke, det vilde være heldigt med gratis Entre, thi det, Folk ikke betaler for, respekterer de heller ikke rigtigt, og Folk, der har betalt Entre, vil ogsaa have noget for deres Penge og faar derfor mere ud af deres Museumsbesøg.

Konsulent *L. Rasmussen* kunde ganske slutte sig til K. Hansens Opfordring til Institutioner og Personer om at støtte Museet ved Indsamling og Indsendelse af Museumsmateriale, hvoraf der sikkert endnu er en Del tilbage, som det vil være af stor Værdi at faa bevaret. Men skal dette faa virkelig Betydning, maa Initiativet udgaa fra Museet, og han henstillede derfor til Ledelsen at udsende en Henvendelse til interesserede Kredse.

Forpagter *Chr. Sonne* kunde give sin Tilslutning til Tanken om gratis Entre ligesom ved vore andre Museer, men i Finansministeriet vil man jo sikkert nok føle sig mere tiltalt af Niels Larsens Standpunkt. Det vilde sikkert være af overordentlig Nytte med en Omvisning. Der blev ogsaa talt om Fremskaffelse af Portrætter af fremragende Mænd inden for Landbruget, men egentlig kan man vist ikke tillægge dette saa stor Betydning i vore Dage, hvor Pressen bringer saa mange Billeder, og hvor de kendte Mænd vel snarere foreviges for meget end for lidt. Trangen til at bevare de gode Mænds Billeder er sikkert ikke saa stor nu, som den har været. Inden for Ledelsen er der Enighed om den landbohistoriske Film, og det glædede Tal., at Raunkjær gav denne sin Tilslutning, thi der var nogle af hans Bemærkninger, der tydede paa, at han vilde stille sig skeptisk overfor denne.

Bibliotekar *Aksel Milthers* henstillede, at man havde Opmærksomheden henvendt paa at faa fremstillet en Model af

en hel Landsby, thi en saadan vilde sikkert i høj Grad bidrage til at give et levende Billede af Forholdene. Det vilde ogsaa være af stor Værdi, om man kunde finde en Form, hvorved man kunde give et Billede af hele det gamle Godssystem, navnlig med Henblik paa hvad f. Eks. Hoveriet har betydet.

Museumsinspektør *J. Olrik* udtalte, at hos saa godt som alle Museumsfolk er Ønsket om at gøre Samlingerne saa anskuelige som muligt stærkt fremme, og vi søger at handle derefter. Naar vi foranstalter Folkedanse og Sanglege, saa er det ikke ment som Folkeforlystelse eller i hvert Fald ikke alene som Underholdning, det er netop det folkeoplysende Moment heri, vi tillægger Betydning. Vi kunde godt tænke os at gaa videre i denne Retning, f. Eks. ved at arrangere Møder paa Bystævnet o. s. v. Film er ogsaa udmærket, og Taleren kunde tænke sig derigennem at faa bevaret gammel Hjemmeindustri som Pottemageri, Hørtilberedning o. s. v. Folkemuseet er begyndt paa noget i den Retning f. Eks. Hjemkørslen af det sidste Neg, men noget fuldstændig samlet Billede bliver det jo ikke. At Anskueliggørelse er nødvendig, kommer vi ikke uden om, hverken i Folkemuseet eller andre Steder. En Opstilling af 1000 Sten fra Stenalderen er i sig selv ikke særlig opmuntrende at se paa; den faar først Liv og Værdi for den almindelige Museumsgæst, naar Anvendelsen samtidig demonstreres.

Statskonsulent *K. Hansen* fremhævede, at Opbevaring af de store Maskiner som f. Eks. Tærskemaskiner var et meget vanskeligt Punkt, bl. a. fordi de er meget pladskrævende. Spørgsmaalet om Entre eller ikke havde næppe andet end teoretisk Interesse. Tal. kunde i og for sig tiltræde Forpagter Sonnes Bemærkninger med Hensyn til Billedindsamling af dette Aarhundredes bekendte Mænd, men Forholdet stiller sig anderledes for Mændene fra tidligere Tider. Det vilde være tiltalende med en Model af en hel Landsby, men det kræver megen Plads, og hvilken Landsby skal man vælge som bedst egnet; der er jo næppe to Landsbyer, der er ens.

Museumsinspektør *Olrik* sluttede sig hertil. Det maatte jo være en Landsbymodel fra Fællesskabet, og for at faa fuld Værdi maatte Bymarken med, hvilket vilde gøre det hele meget vanskeligt.

Redaktør *Raunkjær* havde ikke villet underkende Betydningen af Anskueliggørelse og Forklaring, tvertimod forstod han fuldtud at vurdere Betydningen heraf. Heller ikke havde Tal. noget imod Folkedansene i de gamle Dragter, men han havde ønsket at understrege, at det altid maa kræves, at

det oplysende Moment er til Stede, hvor man nærmer sig Forlystelsesomraadet. Der maa være en Vejledning for Publikum at finde deri.

Direktør *K. Dorph-Petersen* havde med stor Interesse hørt, at Møller-Holst ogsaa paa dette Omraade har været blandt de første. Han var inde paa, at der skulde samles Frø, og vi har ogsaa en saadan Samling, men der er et Spørgsmaal, som der kan være Grund til at fremdrage, nemlig om ikke vi burde have en Institution, der har til Opgave at opbevare Frø af vore 1. Klasses Rodfrugtstammer o. lign. Disse Frø kan, naar de tørres og opbevares under passende Forhold, holdes levende i flere Aar, saaledes at man altid vil være i Stand til ved Udsaaning at faa at se, hvorledes den paagældende Stamme virkelig har set ud, og eventuelt faa Frøbeholdningen fornyet. Tal. vilde ikke anbefale gratis Entre, men han vilde henstille, at man benyttede Entreindtægten til at faa den landbohistoriske Film fremstillet snarest muligt.

Professor *Frederiksen* kunde egentlig tænke sig, at den landbohistoriske Film i sig selv vilde vær en god Forretning, der vilde kunne indtjene Omkostningerne og muligt mere til, hvis Sagen blev grebet rigtig an. Med Hensyn til et Billedgalleri vilde han finde det meget ønskeligt, om man kunde faa tilvejebragt et Galleri af den ældre Slægts typiske eller førende Skikkelser ude i selve Landbruget, f. Eks. Portrætter af de Mænd, der har faaet tildelt Landhusholdningsselskabets Sølvbægre; det kan vistnok naas endnu, men om blot faa Aar vil det være for sent. Med Hensyn til Bevarelsen af de typisk gamle Gaarde tillagde Tal. Tanken om at bevare saa mange som muligt af disse den største Betydning, og der burde kunne skaffes Midler til, at vi faar en saadan Gaard bevaret i hvert Herred Landet over.

Professoren sluttede derefter Mødet med paa Præsidiets og Forsamlingens Vegne at bringe de to Foredragsholdere en Tak for deres Virksomhed for dansk Landbrugsmuseum gennem de mange Aar og for deres interessante og vægtige Foredrag i Aften.

Stavnsbaandets Indførelse den 4. Februar 1733 samt Aarsagerne til denne Foranstaltning.

Af Forstander *J. J. Hansen.*

Ligesom Land og Folk i Øjeblikket føler Trykket haardt af den alvorlige økonomiske Krise, vi er kommet ind i, og da særlig Landbruget som Følge af de lave Priser paa dettes Produkter saavel i Udlandet som paa Hjemmemarkedet, hvortil yderligere er kommet Vanskeligheder for Landbruget med at faa afsat sin Overskudsproduktion paa de sædvanlige Markeder, saaledes var noget lignende Tilfældet for vore Forfædre for to Hundrede Aar siden, og for at disse ikke skulde forlade Gaard og Hjem og lade denne skøtte sig selv, var det, at Kristian VI fulgte sin Regerings Raad og den 4. Februar 1733 udstedte Forordningen om Stavnsbaandet, der forbød Mænd af Bondestanden i Alderen fra 14 til 36 Aar at forlade det Gods, hvorpaa de var født, og hvor de hørte hjemme.

For de, der i vor Tid kun har ringe Kendskab til Bondestandens personlige og økonomiske Vilkaar gennem Tiderne og op til Nutiden, kan det falde vanskeligt at forstaa, at den daværende Regering maatte finde det nødvendigt at gribe saa voldsomt ind i Bondens Selvbestemmelsesret for et Tidsrum af 22 Aar i den bedste Del af hans Liv inden for den Del af Landets Befolkning, Bondestanden, der da talte de $^4/_5$ af denne.

Undersøger vi Besiddelsesforholdene ved enkelte af de Slægtsgaarde, hvoraf vi endnu her i Landet har en Del

tilbage, skønt de svandt i Tal under Verdenskrigen og under de af denne skabte høje Ejendomspriser, vil vi finde, at det ofte var den nuværende Besidders Tip-Tip-Oldeforældre, der i 1733 sad ved Datidens Fæstegaarde, altsaa 6 Slægtled tilbage, idet en Søn ofte overtager sin Fødegaard i 25—30—35 Aars Alderen, eller i samme Alder som Faderen, da han et Slægtled tidligere havde overtaget Ejendommen.

De Forhold, som fristede de Unge til at forlade Fødestavnen, var den Gang ligesom nu Haabet og Ønsket om at finde bedre Livsvilkaar, end Hjemmet og Fødeegnen bød paa; nu til Dags maaske dog ogsaa forbundet med Lysten til at se og opleve noget Nyt; dette sidste spillede dog neppe med ind for To Hundrede Aar siden, da de knapt kunde læse eller skrive og derfor ikke som nu gennem Læsning havde kunnet erhverve sig noget Kendskab om den store vide Verden.

Det var navnlig fra Godser med et strengt Herskab og med haardt Hoveri, at de Unge søgte bort og ind paa Godser, hvor Forholdene var mildere eller bedre, eller de søgte fra Landet til Byerne, hvor Forholdene var friere og Lønnen højere, eller rømte til Udlandet, hvor mange havde Slægtninge blandt tidligere Rømningsmænd, der havde slaaet sig ned der efter Flugten og skabt sig en Stilling.

Da der i Forordningen om Stavnsbaandet var strenge Straffe for de, der overtraadte dennes Bestemmelser — en Stavnsbunden, der forlod Godset uden Frihedspas, kunde saaledes paagribes, hvor han fandtes, og deles til Stavns, dernæst straffedes han første Gang med Fængsel paa Vand og Brød og anden Gang med Fæstningsarbejde — saa var der efter 1733 egentlig kun Tale om at flygte til Udlandet for de unge Bønder eller til Slesvig og Holsten, hvor de almindelig fandt Skjul og Medhold selv af Øvrigheden, et Forhold som vor Regering paa flere Maader søgte at hindre; til Udlandet var det til England og Norge, men navnlig til Holland; dette Land, der omkring

Midten af det 17. Aarhundrede sad inde med Handelsherredømmet til Søs, hvilket Hollænderne i Tidens Løb siden Amerikas Opdagelse havde erobret fra Spanierne og Portugiserne, var nu her lidt efter lidt blevet overfløjet af England, men Holland havde dog fremdeles en meget stor Handelsflaade, og i denne var der ikke faa Danske, navnlig Jyder, der havde Plads.

Vi vil kunne forstaa, at Forholdene og Livsvilkaarene her i Landet maa have været strenge for Bondestanden den Gang, naar de unge Bønderkarle ved Tvang maatte bindes til Hjem og Fødestavn, fordi de, skønt de daarlig kunde læse og skrive, var uvidende og indskrænkede, hellere vilde forlade Forældre og Søskende, Slægt, Naboer og Venner, Barndomshjem og Fødeegn med de Minder, der knyttede sig dertil, samt Modersmaal og Fædreland, og begive sig ud i det uvisse til et fremmed Land med et fremmed Sprog, hvortil kom de vanskelige Rejseforhold sammenlignet med nu foruden Faren for at blive standset og fanget under Rømningen.

Forøvrigt vidner Kristian V's Forordning af 7. Novbr. 1682, 50 Aar før Stavnsbaandets Indførelse, om, at disse vrange Forhold i vort Fædreland ingenlunde var af ny Dato, idet det i denne hedder: »Ingen Bønderkarle eller andre gemene af Almuen maa af Rigerne udrejse eller til Vands bortføres, under Straf at have forbrudt sin A r v e l o d og Formue, som han hos andre kan have faststaaende; hvorfor Tolderne skal iagttage, at ingen Skipper eller andre, under 50 Rdlr.s Straf, til Vands udføre nogen af Almuen, som ej farer med Købmandsskab.«

En anden Aarsag til, at Landbrugets Forhold og Kaar var saa fortvivlede økonomisk, var de Synspunkter, hvorefter Landets Erhvervsliv var blevet ledet i henved 3 Slægtled, væsentlig efter engelsk og fransk Forbillede.

Ligesom Regeringen nu til Dags blandt andet har det Formaal at skaffe Penge til Veje og bevare disse i Landet, saa Staten kan løse de Opgaver, den paatager sig, saaledes havde Datidens Regeringer de samme Formaal,

men disse kan jo søges løst ud fra meget forskellige Synspunkter, ad forskellige Veje og ved forskellige Midler, og i de sidst forløbne Hundrede Aar før Stavnsbaandet helt tilbage til Kristian IV's Tid havde vore Konger og deres Regeringer alle haft den Opfattelse, at blandt vort Lands Erhverv var det Handel, Industri og Haandværk og ikke Landbruget, der bedst magtede den Opgave at skaffe Penge ind i Landet til Brug for Staten, og derfor blev disse Erhverv støttet paa alle mulige Maader (den saakaldte »Merkantilisme«).

Dette søgtes opnaaet for Handelens Vedkommende ved at erhverve Kolonier, ved at oprette og støtte oversøiske Handelskompagnier og Selskaber, ved for vor egen Skibsfart efter Englands Forbillede at forbeholde den indenlandske Fragtfart og Handel fra By til By og fra Danmark til Norge og omvendt (men her maatte vi ofte bøje af for Holland), og for Industriens og Haandværkets Vedkommende ved at Staten oprettede Fabriker, eller ved at den støttede Initiativet til Oprettelse af saadanne, der kunde sætte nye Industrier i Gang i Byerne og inden for Landets Grænser, ved at give Monopoler eller Privilegier til saadanne, ved at lægge Indførselstold paa de samme Varer fra Udlandet, som vore egne Fabriker frembragte, eller helt forbyde Indførsel af saadanne, samt ved at forbyde Udførsel af Raastoffer, fordi disse skulde blive her til Forarbejdelse i vort eget Land; samtidig trykkedes Prisen følgelig paa Raavarerne, saa Fabrikerne bedre kunde konkurrere med Udlandet, hvad Priserne paa de færdige Produkter angik; endvidere ved Indkaldelse af Industrifolk, Haandværkere og Arbejdere, der kunde sætte nye Virksomheder i Gang og lære os nye Industrier; forøvrigt skete det her flere Gange, at de, der tilbød sig, var saadanne, som var gaaet i Stykker i deres eget Hjemland, idet de, der var i god Gang og Virksomhed i deres Fædreland, de opgav jo ikke saa gerne en saadan for at rejse til et fremmed Land og prøve det uvisse.

I Betragtning af Landets Fattigdom og de faa Penge-

midler, Samfundet raadede over i Sammenligning med nu, var det betydelige Summer, der brugtes til disse Formaal og hyppig til Unytte, og naar saa en Virksomhed gav Underskud, søgtes der Trøst i den Betragtning, at Pengene jo dog blev her i Landet (et Forhold som vor Tid ogsaa hyppig søger Trøst i, selv om det ikke fører ad Vejen til Velstand); en Silkefabrik, der var oprettet i Hovedstaden, maatte — til stor Sorg — standse sin Virksomhed i 1690, og saaledes gik det med flere Foretagender.

Men man nøjedes ikke en Gang med de forannævnte Foranstaltninger til Fremme for Industri, Haandværk og Handel, men hvad værre var for Landbruget, man søgte paa flere Maader at skaffe billig Føde til Veje for Industriens og Handelens Folk, saa Virksomhederne bedre kunde klare sig i Konkurrencen med Udlandet, og dette blev til Skade for Landbruget. Fra 1672 og i de følgende Hundrede Aar eller i 3 Slægtled forandredes saaledes Korntolden 75 Gange; snart var saavel Ind- som Udførsel af Korn fri, snart forbudt, snart toldpligtig, alt efter som Høsten havde været god eller daarlig, Magasin-Beholdningerne større eller mindre og Kornpriserne højere eller lavere; og Bestemmelserne var ikke en Gang altid ens for alle Dele af Riget, og noget lignende skete med Fedevarer, Kvæg og Heste.

Naar det saaledes efter Kristian V's Toldrulle af 12. Febr. 1683 var forbudt at udføre Græsstude, Køer, Hopper, Hesteføl, Faar, Uld, raa Huder og Skind, kunde dette kun skade Landbruget, der nødtes til at sælge for de Priser, der kunde opnaas for disse Ting til Brug herhjemme, og naar der saa samtidig var Indførselsforbud for tilberedte Huder og Skind samt for de fleste Haandværksarbejdèr, kunde dette jo kun fordyre disse Ting for Forbrugerne.

Ligeledes kunde Udførselstolden af $1^1/_2$ Speciedaler (= 6 Kr. Sølvværdi) efter Toldrullen af 1. Maj 1672 for hver Okse eller Ko, der udførtes levende eller slagtet til

fremmede Lande, kun bidrage til at trykke Prisen paa disse for Landbruget og til at irritere Køberne, Hollænderne, der da var vore bedste Aftagere; desuagtet forhøjedes ved Toldrullen af 21. Marts 1691 Udførselstolden med 25 pCt. til 2 Speciedaler; vel var dette nærmest en Finanstold for at bringe Penge i den altid fattige Statskasse, men da saa Frederik IV i 1718, som Følge af en voldsom Oversvømmelse 1717 i de slesvigske Marsklande, efter hvilken Landmændene, der var ude af Stand til at svare Skatter og Afgifter, men endog maatte have Hjælp, forhøjede Udførselstolden pr. Stk. til 3 Speciedaler, saa tabte Hollænderne Taalmodigheden; de lod os vide, at de bedre kunde undvære vore Stude, end vi kunde taale at beholde disse selv, de udeblev nu og søgte andre Markeder, og skønt Regeringen allerede Aaret efter ved Forordn. af 7. Decbr. 1719 nedsatte Udførselstolden igen til 2 Speciedaler pr. Stud, kom Hollænderne dog ikke igen.

Efter Bestemmelserne i en mellem Danmark og Nederlandene afsluttet 20-aarig gensidig Handelstraktat af 15. Juni 1701 skulde Udsendinge fra begge Lande mødes 2 Aar før dennes Udløb, altsaa i 1719, for at forhandle om Traktatens Forlængelse, men dette skete ikke, Traktaten udløb, og i 1724 lagde Holland foruden andre Vanskeligheder en Indførselstold af 20 Gylden (ca. 30 Kr.) pr. Stud; da det var godt Halvdelen af Prisen paa en god Stud paa denne Tid, saa var denne Handelsstrid et meget haardt Slag, særlig for Jylland, hvor Hovedmængden af Studene opdrættedes og fededes; vel var den aarlige Udførsel af Stude gaaet meget tilbage under Landbrugets Nødstilstand, men fra ca. 24—25 000 Stkr. aarlig nogle Aar i Forvejen gik den nu ned til 7 à 8000 Stkr., samtidig med at Prisen faldt betydeligt; medens f. Eks. Rigsraad *Frederik Reedtz,* Barritskov, Bjerge Herred i Vejle Amt, i Slutningen af Kristian IV's Regering havde faaet 75 à 76 Kr. pr. Stud (150 à 152 Kr. Parret), maatte hans Sønnesøns Søn *Tønne Reedtz,* der overtog Barritskov ef-

ter sin Fader i 1724, det Aar da Holland lagde den store Indførselstold paa Stude, de følgende Aar nøjes med 45 à 50 Kr. pr. Stud (90 à 100 Kr. pr. Par); Studene var almindelig 5—6 Aar gamle. To Aar senere i 1726 kom vi dernæst i Strid med Hamborg, der ligeledes var een af vore væsentligste Handelsforbindelser; under vort Lands Fattigdom og svære Finansnød som Følge af de stadig vigende Priser paa Korn, Stude, Smør og Flæsk, den langvarige store nordiske Krig i Aarene 1709—20 og Regeringernes ensidige, forfejlede Styre, hvad Landets Erhverv angik, samt Regeringens paa flere andre Maader altfor store Forbrug i Forhold til Landets Indtægter udefra, saa havde Regeringen tilladt sig at forringe (beklippe) vore Penges Metalværdi (ja, vi har jo ogsaa i vor Tid trods store Indtægter, men endnu større Forbrug, for nylig ment det nødvendig at forringe vor nuværende Mønts Værdi), og Hamborg gjorde nu Vanskeligheder med at tage imod vore »beklippede« Penge; dette Forhold udviklede sig til, at Frederik IV udstedte en Forordn. af 10. Decbr. 1726, der ophævede vor Handel med Hamborg og forbød Indførsel af Hamborger-Mønt, og en Forordn. Aaret efter af 12. Decbr. tilsigtede yderligere at hindre, at Varer fra Hamborg kom hertil ad Omveje fra anden Haand; denne Handelsstrid, der varede i næsten 10 Aar til den 3. Juli 1736, ramte ogsaa Jylland haardest, særlig Vestjylland, og det ene med det andet samt Miseren med Hensyn til Studeudførslen medførte da ogsaa, at en Mængde af Ejerne af de større Gaarde kom i økonomiske Vanskeligheder og kom ud for Indførsel, Opbud og Tvangsauktion, eller nødtes til at sælge; som Eksempel skal nævnes, at i Aalborg Amt i et Slægtled frem i Tiden fra 1724 gjaldt det for over 30 af Amtets store Gaarde og enkelte af disse endda 2 à 3 Gange og deraf ca. Halvdelen i de 9 Aar fra 1724 til Stavnsbaandsaaret 1733; i min Fødeegn saaledes Visborggaard, Havnø og Haslevgaard alle i 1729 og Refsnæs i 1730.

Trods Landbrugets Nødstilstand fortsatte Regeringen

med sit ensidige Styre; allerede saa tidlig som i 1675 havde den udstedt Forbud mod at indføre Høleer og Skæreknive (til Hakkelseskæring) til Sjælland og Møen fra Udlandet, fordi den havde givet Privilegium til Leesmed *Peter Esbach* paa at fremstille disse her i Landet; han fik følgelig Navnet Peter Leesmed; i November 1735 fornyedes Forbudet for Sjællands Stift, fordi *E. Hartkopf* og *I. Bierts* paa Ørholm Mølle havde faaet Privilegium paa disse i Juni samme Aar, og i Januar 1739 udvidedes Forbudet til ogsaa at gælde for Lolland-Falster og Langeland; et saadant Privilegium, der udelukkede Konkurrence fra Udlandet, gjorde jo næppe Leer og Hakkelseskæreknive billigere for det fattige Landbrug; Skippere, der medbragte saadanne her til Øerne fra andre Steder, skulde betale 10 Rdl. pr. Dusin, $^1/_2$ Rdl. til Statskassen og $^1/_2$ Rdl. til Angiveren.

Endnu i halvandet à to Slægtled fortsatte Regeringen sin forblindede merkantilistiske Politik, inden den opdagede, at naar en Regering vil gribe kunstigt ind i Erhvervs- og Næringslivets Styre, som de daværende Regeringer gjorde, saa er det ikke nok at have Øjnene aabne for de 2 Ting, selve Fabrikerne og Varerne, som disse fremstillede, men en tredie Faktor, Købere til Varerne, er lige saa nødvendige, og her glippede det; at afhænde de fremstillede Industrivarer til Udlandet lod sig ikke gøre, dels fordi dette var foran os i saa Henseende baade med Hensyn til Prisbillighed og Kvalitet, dels ogsaa fordi ingen prøvede paa at tage en saadan Virksomhed op, der baade krævede Initiativ og Penge; det blev derfor Hjemmemarkedet — ligesom overvejende nu forøvrigt —, det kom an paa, men grundet paa Armoden svigtede dette fuldstændig; der var ingen hverken talrig eller velhavende Mellemstand som nu; af Provinsbyerne var Aalborg og Helsingør de største med et Indbyggertal paa godt 4000 her omkring Aarene 1730—35; ved Regeringens ensidige Erhvervspolitik, der særlig begunstigede Hovedstaden, var denne fra ca. 25 000 Indbyggere omkring 1650 vokset

til ca. 70 000 i 1730—35, altsaa mere end fordoblet ved Tilstrømning fra Udlandet og navnlig Indvandring fra Landet, men Byen var fattig, og det samme gjaldt efterhaanden ogsaa om de forholdsvis faatallige Proprietærer og Godsejere paa Landet, men navnlig var Bondestanden, der udgjorde de $^4/_5$ af Landets Befolkning, aldeles forarmet og uden Købeevne, hvortil jo forøvrigt kom, at Bønderne den Gang selv lavede det meste af, hvad de havde Brug for i Hjemmet og Bedriften, forøvrigt af tvingende Grunde, da de intet havde at købe for; dertil kom, at de, der maatte opholde Livet ved Tiggeri (Arbejdsløse) ved Dørene foran Kroer og paa Landevejene, under et saa ensidigt og forfejlet Styre blev flere og flere for hvert Aar, der gik. Men Regeringen fortsatte fremdeles ad den samme Vej, den indkøbte Raavarer, Uld og Silke m. m. fra Udlandet, indrettede Magasiner til de færdige Varer, udstedte Forordninger og Reskripter desangaaende, opfordrede alle Borgere og Indbyggere til at lyde Kongen og Regeringen som gode Borgere og Patrioter og købe Landets egne Frembringelser og undlade Køb af fremmede Varer og derved sikre sig Kongens særlige Bevaagenhed; men da dette desuagtet ikke hjalp tilstrækkeligt, udstedtes der Forbud mod Indførsel af fremmede Varer, der skulde betragtes som Kontrebande.

Gennem Biskopperne blev det endvidere i 1753 paalagt Præsterne, at de skulde formane deres Tilhørere til at gøre deres allerunderdanigste Pligt og Skyldighed for paa alle optænkelige Maader at søge at befordre og forfremme alt, hvad der kunde tjene til de indenlandske Fabrikers Opkomst og bestandige Velstand, og da Indførsel og Handel med udenlandske Varer trods Forbudet desuagtet fandt Sted, fik Præsterne nogle Aar senere i 1766 Paabud om at foreholde deres Tilhørere, hvor strafværdig en Synd, dette var i Henseende til Guds og Kongens Lov, og at hertil kunde i Henhold til Evangeliets Ord den 23. Søndag efter Trinitatis særlig egne sig.

Paa dette Tidspunkt var man dog saavel i Frankrig

som England ved at faa Øjnene op for Afsindigheden i hele dette ensidige System, hvad dettes Virkning paa Velstanden i Land og Folk angik, i Særdeleshed i Lande, hvor Jordens Dyrkning og Agerbruget var det alt overvejende Erhverv, og paa dette Tidspunkt var dette ogsaa Tilfældet for begge disse Lande. Den franske Nationaløkonom, Lægen *Quesnay,* der døde 1774, havde allerede da fremsat sit kendte Motto: »Fattige Bønder, fattigt Kongerige; fattigt Kongerige, fattig Konge.«; det var jo i Enevældens Dage; nærmere vor Tid er Ordene formet lidt anderledes, nemlig: »Naar Bonden har Penge, har alle Penge.«

Der foreligger forøvrigt her fra Tidsrummet omkring Stavnsbaandets Indførelse under Kristian VI's Regering forskellige Indberetninger (Relationer) fra Landets forskellige Egne om Tilstanden inden for Erhvervslivet og Befolkningen; disse giver os et Billede af Tilstanden og Armoden i disse uhyre fattige Aar. Som et Forsøg paa at ophjælpe Landets og Befolkningens Næringsliv blev der ifølge Rescript af 5. Decbr. 1735 oprettet et General-Landets-Økonomi- og Commerce-Collegie, til hvilket udnævntes de 3 dygtige Mænd, Greve *Fr. Danneskjold-Samsøe,* den senere Greve *Joh. S. Schulin* og Greve *Otto Thott* (senere til Gavnø), og disse kunde hos andre Collegier, kgl. Betjente og dertil egnede Mænd omkring i Landet i Købstæderne, Amterne og Herrederne kræve Underretninger om Næringslivets Tilstand, paa Grundlag af hvilke, efter at de var ordnet og forelagt Kongen, forefundne Mangler ved dette skulde afhjælpes. (Det var forøvrigt Tanken ifølge Rescript af 9. Jan. 1736, at der skulde oprettes lignende mindre Collegier omkring i Købstæderne og Amterne, men dette blev ikke til noget, og hvor store Frugter denne Foranstaltning i det hele frembar, er vel næppe helt belyst; de indsamlede Relationer er opbevaret i Rigsarkivet under Commercekollegiets Arkiv, hvoraf flere er fremdraget i vor Tid af forskellige Forfattere og gengivet i historiske Aarbøger).

Fra Vestjylland, Ringkøbing og Holstebro indberettes saaledes, at Øxenfartens Nedlæggelse grundet paa den store paabudne Told udi Holland (se foran) har været til stor Skade for Landmanden og Søstæderne i Jylland og særlig i denne Egn, og det allernaadigste Forbud (man mærker, Forfatteren lever under Enevælden) mod Handelen paa Hamborg, at ingen Varer herfra maa indføres til denne By, anføres ogsaa i denne Forbindelse, og Ringkøbing Magistrat meddeler, »at Byen er nu i en saa slet Tilstand, som den ingensinde har været og ingen, som nu lever, kan erindre (sligt) i de sidste 70 Aar«, og om mange af Indbyggerne i Holstebro (blandt de bedste af Borgerskabet her i Byen) meddeles, at de opholder Livet ved lidt Handel og Kræmmeri, nogen Avling samt Øl- og Brændevinssalg, (navnlig sidstnævnte Salg dreves af en Mængde af Borgerne, selv af Postmesteren); forøvrigt havde Indbyggerne stor Tilbøjelighed til at rejse til Amsterdam og prøve Lykken der, naar de ikke kunde ernære sig i deres Fødested ved Handel og Avling. Om Avlingen paa Landet hedder det et Sted, at i tørre Aaringer giver de skarpe, tørre Jorder knap Udsæden igen, og af Husdyrene er det mest Køer og Faar, der giver Befolkningen Opholdet, og at det er en meget fattig Mand, som ikke har mindst een Ko enten til Eje eller Leje. Fra andre Egne viser Beretningerne ligeledes, at det er Armoden og de svære Tider, der beskæftiger Folks Tanker; der berettes ogsaa om den Skade, som Bonden og Markerne lider under ved Vildtet, Ulvene og Vildsvinene; hvad de sidste angaar nævnes saaledes Egnen omkring Wiffertsholms Skove i Østhimmerland.

Vender vi os dernæst til selve Landbruget og drager en Sammenligning mellem da og nu, saa dyrkede vore Tip-Tip-Oldeforældre den samme Jord som vi nu set fra Naturens Side, ligesom Klimaet og Vejrliget ogsaa var det samme (bortset fra den korte Grænse mod Syd gjaldt det

samme forøvrigt ogsaa om vort Lands Grænser), men desuagtet var Landbrugets Udseende, Tilstand, Vilkaar og Udbytte vidt forskelligt fra nu; medens vi ret almindelig paa god Jord avler 15 à 18, ja indtil 20 Fold Byg pr. Td. Ld. under gode Forhold, saa avledes den Gang kun 3—4 à 5 Fold efter væsentlig den samme Udsædsmængde pr. Arealenhed som nu, og det var endda kun paa Herregaardene og paa gode Jorder, der naaedes 4 à 5 Fold, paa Bøndergaardene var 3 à 4 Fold Byg det almindelige. Rugen gav vistnok som Regel $^1/_2$ à $^3/_4$ Fold mindre, dels fordi den gennemgaaende dyrkedes paa lidt daarligere Jord end Byggen, dels fordi det som Følge af Kvægets Løsdrift om Efteraaret og den mangelfulde Vandafledning (paa lavere Jorder) for en stor Del var Vaarrug; og Udbyttet af Havren var nærmest endnu ringere, fordi denne som Helhed blev budt baade den ringeste Jord og de daarligste Vilkaar; Hvede dyrkedes der kun lidt af — mest paa Øerne — og det samme gjaldt om Bælgsæd.

Aarsagerne til dette ringe Udbytte var mange; saaledes var den for Korndyrkningen og Udbyttet vigtige Grundforbedring, Vandafledning og Dræning, hvor en saadan tiltrængtes paa lave Jorder samt paa lerede, stive Jorder, endnu ikke kendt, og det samme gjaldt om den anden vigtige Grundforbedring, Mergling og Tilførsel af Kalk; dertil kom den Tids ufuldkomne Redskaber til Jordens Bearbejdning; den tunge, uhaandterlige, hjemmelavede Hjulplov krævede almindelig et Forspand af 6 Heste af Datidens smaa og kraftesløse Dyr, der maalt efter Højden var 35 à 40 cm mindre end vore Heste nu; foruden Plovmanden, der styrede Ploven, krævede den tillige en Mand til at styre Hestene samt en Dreng eller en halvvoksen Pige som Forrider paa det forreste Spand, og trods Arbejdsdagens Længde, naaede hele denne Kortége af 3 Mennesker og 6 Heste kun godt Halvdelen af det Areal, som en rask Mand med et Par gode Heste kan pløje paa en 10 Timers Arbejdsdag nu, og hvad selve Pløjningen angik, Furens Vending og Smulring, det første Ar-

bejde for at fremskaffe et godt Saabed, da var det jo ikke Pløjning, som vi nu forlanger denne, men kun Roderi.

Hvad det næste Redskab til Bearbejdelse af Furen angik — Harven — da var denne til sit Formaal lige saa ufuldkommen som Hjulploven; Bullene, der var af Træ, med Huller til Tænderne, var almindelig samlede i en stiv, ubevægelig Firkant, eller sjældnere i 2 saadanne, der var sammenleddede ved saakaldte Skeder, men Evnen til at føje sig efter Agrenes store Ujævnheder var kun ringe, og idet Tænderne, der var af Træ, hurtig ved Brugen blev stumpe af Sliddet, var Harvens Virkning paa Jorden meget ringe, fordi Plovfuren var sejg og sammenhængende grundet paa Jordens ringe Kultur (Mangel paa Vandafledning, Kalktilførsel, Gødningskraft, men Rigdom paa Rødder og Mellemstokke); navnlig naar stive og sejge lerede Jorder efter et stærkt Regnskyl var blevet sammenløbne, »onde eller krakilske«, som de da betegnedes, havde selv 10 à 12 »Tind« eller Overgange kun ringe Virkning; af Erfaring var man forøvrigt bange for at faa saadanne Jorder for fine i Overfladen ved Saaningen, thi kom der saa et Regnskyl, blev Jorden »ond«, og Sæden havde da vanskeligt ved at spire, komme igennem og klare sig; at en væsentlig Aarsag dertil var den, at Luften udelukkedes fra Rodsystemet, at det lavere Dyre- og Plantelivs Trivsel i Jordbunden hæmmedes og Omsætningen af Plantenæringsstofferne i Jordbunden ligeledes, havde man da ingen Forstaaelse af. Da Harvens Tænder snart var fugtige, snart tørre, blev de hurtig møre, saa de knækkede mod Sten og Rødder, og Harvemanden havde derfor altid et Bundt Harvetænder med i Marken fra Huggehuset til Erstatning.

Hvad Tromlen angik, da kendte man kun en simpel Træblok, hvis Vægt og Virkning var ringe, navnlig paa stive, lerede Jorder med den ringe Kultur, man brugte derfor ogsaa, hvor der var Sans derfor, og hvor det kunde overkommes, at overgaa saadanne Marker bagefter og knuse Knoldene med Trækøller.

(Sluttes).

†

Professor, Dr. phil. Fr. Weis.

(Født 28. November 1871. — Død 12. Juli 1933).

Professor i Plantefysiologi ved Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole, Dr. phil *Fr. Weis,* er den 12. Juli afgaaet ved Døden paa Overlæge Falbings Klinik efter nogen Tids Sygeleje. Med ham er en af de biologiske Videnskabers fremtrædende Repræsentanter i Danmark gaaet bort, og Højskolen har mistet en skattet og afholdt Lærer, hvis Virksomhed har sat blivende Spor paa forskellige Omraader af dansk Jordbrug.

Født paa Landet i Beder ved Aarhus og vokset op med Dyre- og Plantelivet paa nærmeste Hold fattede han tidlig Interesse for Biologien, for Livsytringerne som Helhed og deres Tilknytning til de saakaldte eksakte Videnskaber: Fysik og Kemi. 1890 tog han Studentereksamen, og i 1897 afsluttede han sine Universitetsstudier med en Magisterkonferens i Plantefysiologi.

Aaret efter blev han Assistent ved Carlsberg Laboratoriets kemiske Afdeling, hvor han fik fortrinlig Lejlighed

til at foretage videregaaende Undersøgelser over biokemiske Processer og erhvervede sig Doktorgraden paa en Afhandling om æggehvidespaltende Enzymer i spirende Byg. Arbejdet førte ham naturligt ind paa et Studium af Livet i dets mest primitive Former, som det træffes hos de encellede Mikroorganismer, og sammen med *Johs. Schmidt* skrev han en Bog: Bakterierne, et naturhistorisk Grundlag for det bakteriologiske Studium. Den udkom i 1901, behandler Problemerne klart og eksakt og er senere blevet oversat til Tysk.

I Erkendelse af Bakteriologiens store Betydning paa en Række Omraader inden for Jordbruget oprettedes 1904 ved Landbohøjskolen i dette Fag et Docentur, som Weis kom til at beklæde. Hans Virksomhed i denne Stilling blev dog ikke af lang Varighed. Allerede Aaret efter blev han *W. Johannsen's* Efterfølger ved Højskolen som Lærer i Plantefysiologi og udnævntes til Professor, en Stilling han saaledes har beklædt i henved 30 Aar.

I denne Periode har Undervisningen og Undervisningsmidlerne paa den plantefysiologiske Afdeling under Weis' Ledelse gennemgaaet en rig og frugtbar Udvikling. Højskolen raader nu over et stort og fuldt moderne udstyret Laboratorium, hvortil er knyttet en Stab af videnskabeligt uddannede Medarbejdere, og hvorfra der i Tidens Løb er udgaaet en Række vigtige Publikationer. I særlig Grad har Weis interesseret sig for Jordbundsbeskaffenhedens Indflydelse paa Plantevæksten og Stofomsætningen i Jordbunden. Inden for dette Omraade falder Flertallet af hans Undersøgelser, af hvilke flere har været banebrydende.

Sammen med *P. E. Müller* har han udført omfattende Undersøgelser over Stofomsætningen i Skovjorder og her bl. a. vist, at der kan foregaa Salpetersyredannelse selv ved kendelig sur Reaktion, hvad man hidtil ikke havde antaget. Som Anerkendelse for sin Indsats paa dette Felt blev han i 1920 Leder af Dansk Skovforenings Gødningsforsøg, der iværksattes paa hans Initiativ og efter hans

Planer, og for nogle Aar siden valgtes han til Formand i Det Internationale Jordbundsforskningsselskabs Sektion for Skovjorder. Han var tillige Formand i dette Selskabs danske Afdeling og deltog som Statens officielle Repræsentant i Den 1. internationale Jordbundsforskerkongres i Washington 1927.

P. E. Müllers klassiske Arbejde over Aldannelse og Hedejordsprofiler blev af Weis ført videre i stort Omfang og med stor Dygtighed. Gennem lange Serier af kemiske og biokemiske Analyser har han ført eksperimentelt Bevis for, at Allaget rummer Hedejordens værdifuldeste Bestanddele set fra en Plantedyrkers Standpunkt, og der kan ikke være Tvivl om, at denne Opfattelse er korrekt. I Konsekvens deraf har han fremhævet Vigtigheden af ved Hedeopdyrkning at foretage en Oppløjning af Alen og ved mekanisk Bearbejdning sørge for, at den bliver findelt og ensartet blandet med Lyngskjolden og Blysandlaget.

Personligt var det ham en overordentlig stor Glæde at se Rigtigheden af Teorierne bekræftet paa den smukkeste Maade ved de Opdyrkningsforsøg, som Dr. *K. A. Hasselbalch* i de seneste Aar har udført paa en Hedegaard i Midtjylland, og at erfare, med hvilken Interesse Forsøgene blev fulgt af praktiske Hedeopdyrkere.

Til det sidste var han beskæftiget med disse Undersøgelser i sit Laboratorium, hvor han ofte modtog Besøg af udenlandske Fagfæller, der søgte Raad og Oplysning. Særligt interesserede han sig for Hedejordens organiske Kvælstofforbindelser, som man hidtil har antaget var saa modstandsdygtige overfor kemisk og biologisk Paavirkning, at de kun yderst vanskeligt lod sig overføre i Ammoniumsalte og Nitrater. Nylig har han udtalt, at denne Opfattelse ikke holder Stik, og at man ved passende Jordbehandling vil være i Stand til at fremkalde en livlig Nitrifikation saaledes, at den døde Kapital, det bundne Kvælstof i disse Jorder repræsenterer, i nogen Grad vil kunne udnyttes.

Arbejdet optog ham helt og fuldt, og at drøfte Problemerne med ham var en Oplevelse. Han blev da ivrig og veltalende, og med en Understrøm af Lyrik udtalte han sig ikke alene om deres videnskabelige, men ogsaa om deres praktiske Betydning, der laa ham stærkt paa Sinde. En og anden vil kanske mene, at Begejstringen undertiden førte ham længere ud, end Eksperimenterne strengt taget kunde svare til. Om saa er, bør det ikke lægges ham til Last, thi Arbejdets videnskabelige Værdi forringes ikke af den Aarsag. Begejstringen var baaret frem af rent ideelle Grunde i nøje Overensstemmelse med Weis' dybe Interesse for det sociale Spørgsmaal og med hans Ønsker om gennem sin Forskning at skabe lysere Kaar for videre Kredse af Danmarks Befolkning. Denne Side af hans Virken kan rammende karakteriseres ved Bjørnsons Ord: Her er digtende Trang gennem Arbejdets Gang til at løfte vort Land, blot vi løfter i Flok.

De biologiske Videnskabers Resultater har han søgt at fremlægge for en større Kreds, end den han til daglig stod overfor i Auditoriet. I hans Bog, »Livet og dets Love« er det tilstræbt »at give en Oversigt over alle de vigtigere Spørgsmaal, der i Øjeblikket kan ses under almindelige biologiske Synsvinkler, og at paavise de mere omfattende fælles Love, der gælder i hele den levende Natur«. Bogen, af hvilken der ogsaa foreligger en svensk Udgave, udkom i 1911 og i ny Udgave 1923.

Talrige er de Omraader, hvor Weis' store Interesse for Ungdommen og dens Uddannelse er traadt frem. Her skal blot nævnes hans store Arbejde for at skaffe studerende fra Provinsen bedre Bolig- og dermed bedre Arbejdsforhold i København; endvidere den Diskussion, han for et Par Aar siden rejste vedrørende Uddannelse af Landbrugsingeniører ved Den Polytekniske Læreanstalt. Han hævdede her bl. a. med stor Kraft, at vor tekniske Højskoles Kandidater ikke sad inde med de nødvendige biologiske Forudsætninger for at være Landbrugets Eksportindustrier til effektiv Nytte. Hans Kritik vandt Til-

slutning fra mange Sider ogsaa inden for Ingeniørernes Kreds, og den vil uden Tvivl komme til at præge Læreanstaltens Undervisning i Fremtiden.

Frederik Weis blev revet bort, medens han stod midt i et omfattende almennyttigt Arbejde, og der vil blive tomt efter ham. Andre vil føre Arbejdet og hans Afdeling videre, thi Videnskaben standser ikke sin Udvikling, fordi een af dens Udøvere falder fra. Maatte den stedse gaa frem, og maatte kommende Generationers studerende faa lige saa god en Undervisning og lige saa gode Arbejdsforhold som i hans Tid. Derved rejses ham det smukkeste Minde.

S. Tovborg Jensen.

---

†

Gaardejer Mads Lambæk.

(Født 18. August 1861. — Død 12. Juli 1933).

Han var en Mand af gammel Dyd og dansk Oprigtighed — en Mand, der overalt, hvor han kom frem, mere virkede ved sin Karakter end ved blændende intellektuelle Evner. Det var Tilliden til hans Redelighed og Almensans, der førte ham frem inden for de landøkonomiske Organisationer — næsten til de første Linier. *Mads Lambæk* begyndte som saa mange andre med forskellige Højskoleophold i sin Ungdom og dernæst, da han havde faaet Foden under eget Bord ovre paa Gammel Bjerg ved Lem, med Formandskabet inden for den lokale Landboforening og den lokale Andelskreds. Herfra udvidede han sit Virksomhedsomraade til den amtsvise Sammenslutning af Landboforeninger inden for Ringkøbing Amt, til de jydske Landboforeningers Samvirksomhed, hvis Næstfor-

mand han var ved sin Død, til De danske Landboforeningers Bestyrelse og Forretningsudvalg og derfra ind i Landbrugsraadet. En lignende Udvikling kendetegner hans Virksomhed inden for Andelsselskabernes Omraade. Han medbragte hertil gode og solide Kundskaber, og en Sans for almene Interesser, der en Overgang ogsaa førte ham ind i den praktiske Politik. Lambæk er et godt Eksempel paa den Type af Bønder, der forener faglig Indsigt og faglige Interesser med stor Sans for aandelige Værdier og almene Interesser, og beholder man ikke denne Type i Erindring, vil det overhovedet ikke være muligt at forstaa den overvældende Indflydelse, den danske Bonde har haft paa dansk Økonomi og Samfundsliv i de sidste to Menneskealdre.

Uden selv at drive noget Mønsterlandbrug havde han en levende Sans for det faglige Fremskridt, og inden for Organisationerne mødte de Konsulenter og andre af Landbrugets faglige Medhjælpere, der vilde noget nyt, altid Velvilje og Forstaaelse fra hans Side. Det er saaledes betegnende, at det første lokale Markforsøg, der overhovedet er anlagt i Danmark, er udført hos ham, nemlig saa tidligt som i 1894, da Forsøgsleder *L. Helweg* paa Statskonsulent *Fr. Hansens* Foranledning anlagde et Gødningsforsøg med Tilskud af Superfosfat og Kainit til Kartofler hos Gaardejer *Mads Lambæk,* Lem. Herom kan man læse i det Festskrift, som Foreningen af jydske Landboforeninger udgav i Anledning af sit 50 Aars Jubilæum. Denne Interesse bevarede han til det sidste, og den Støtte, han inden for Organisationerne altid ydede det faglige Arbejde, kan ikke noksom fremhæves. Dette i Forbindelse med hans Karakters gode Egenskaber skabte ham overalt Venner, og hans Bortgang vil blive følt som et Savn inden for de landøkonomiske Foreninger og inden for den store Bekendtskabskreds, som hans offentlige Virksomhed førte ham ind i. Stærkest vil dette Savn selvsagt ramme hans nærmeste, men som et Vidnesbyrd om, at ogsaa videre Kredse vil føle det, tjener følgende Ord, som

De samvirkende danske Landboforeninger tilskrev hans Hustru ved Efterretningen om hans Død:

»Det er med en Følelse af dyb Vemod, man inden for De samvirkende danske Landboforeninger i Dag har erfaret, at Deres Mand, Gaardejer Mads Lambæk, er afgaaet ved Døden. Gennem en lang Aarrække har Mads Lambæk udført et meget paaskønnelseseværdigt og dygtigt Arbejde inden for de samvirkende danske Landboforeningers Bestyrelse og Forretningsudvalg. Hans Meninger var altid velovervejede, hans Form maadeholden og hans Fremtræden i det hele præget af dyb Bestræbelse efter at øve Ret og Skel til alle Sider. Han skabte sig herved kun Venner, og vi tør sige, at hans Bortgang vil blive følt som et stort Tab for alle dem, han inden for de danske Landboforeninger stod i Samarbejde med.

Som et synligt Vidnesbyrd om de Følelser, hvormed man inden for de danske Landboforeninger har modtaget Meddelelsen om hans Bortgang, beder vi om, at den Krans, vi i Dag har fremsendt til hans Hjem, maa blive henlagt paa hans Grav«.

Otto Himmelstrup.

Boganmeldelser og udkomne Bøger.

Foreløbig Beretning om Undersøgelser vedrørende Staldventilationsanlæg samt sammenlignende Undersøgelser af almindeligt anvendte Skorstenshætter. 152. Beretning fra Forsøgslaboratoriet. Ved *Jørn Høgsbro.* 52 Sider. (fh. August Bangs Forlag, Ejvind Christensen, Kbhvn.).

Med denne Beretning har Forsøgslaboratoriet udvidet sit Arbejdsomraade ind paa de rent fysiske Forhold, der betinger vore Husdyrs almindelige Velvære. I Sommeren 1931 opførte man paa »Trollesminde« fire forskellige »typiske« Svinestalde for paa Grundlag af Fodringsforsøg i disse at faa klarlagt hvilke Ventilationssystemer, der maa foretrækkes. Da Fodringsforsøgene maa gentages flere Gange baade Sommer og Vinter for at give sikre Oplysninger, vil der hengaa længere Tid, inden Resultaterne fra Typestaldene foreligger og kan offentliggøres.

Ved sit Arbejde paa dette Omraade er Laboratoriet imidlertid kommet til Klarhed over forskellige betydningsfulde Spørgsmaal for de enkelte Systemer og for Ventilationssagen i Almindelighed. »Uden i mindste Maade at tage Stilling til de forskellige Hovedsystemers Fordele og Skavanker skal Laboratoriet allerede paa det nuværende Tidspunkt i nærværende Beretning fremføre en Del Oplysninger, som vil være af Betydning for de Landmænd, der allerede nu maatte ønske at bøde paa deres Staldventilation eller staar i Begreb med at bygge nye Stalde.«

Med ovenstaaende Indledning, der uden Tvivl rigtigt forudsætter, at der mange Steder er en Del at bøde paa de i Arbejde værende Ventilationsanlæg, bringer Beretningen i kort og klar Form mange solide Oplysninger af stor Betydning ikke alene for den praktiske Landmand, der skal arbejde med Ventilationsanlæget, men ogsaa af stor Betydning for Husdyrbrugskonsulenterne, der i disse Aar med den stærke Udvikling af Landets Flæskeproduktion Gang paa Gang har maattet give Raad og direkte Anvisninger vedrørende Ventilation af Svinestalde.

Beretningen bringer Oplysning om Ventilationssystemer, Luftstrømningen i Stalde, Staldenes Varmeøkonomi, Staldtemperatur og Staldluften. Tillige om Ventilationens Størrelse, Ventilationsanlægenes Dimensionering, Ventilationsskorstene, Indsugningskanaler samt Vinduer og Døres Indflydelse.

For at kunne indrette praktiske Ventilationsanlæg maa man være klar over alle de ovenfor nævnte Forholds mere eller mindre komplicerede Indflydelse paa Slutresultatet, og netop her giver Beretningen den tænksomme Læser mange gode Oplysninger.

I Afsnittet Staldens Varmeøkonomi fremhæver Forf., at der i de senere Aar er beregnet for stort Rumfang pr. Dyr, hvorved ikke alene Stalden bliver dyrere, men Dyrets Varmetab øges paa Grund af det for store Varmetab fra Stalden, saaledes at den Varmemængde, der er tilovers til Opvarmning af den friske Luft, som kommer ind i Stalden, bliver betydeligt formindsket. — Et Forhold, som ogsaa gør sig gældende, naar Stalden ikke er fuldt besat. Dette forklarer, hvorfor Luften saa ofte er bedre i gamle, lave og snævre Stalde end i nyere Stalde, hvor der er rigelig med Plads.

Beretningen anfører, at man for Fedesvin kan gaa ned til 3,3—3,5 Kubikmeter Rumfang pr. Gris, og for Køer vil 15—17 Kubikmeter Rumfang pr. 500 kg være passende.

Om Skorstenshætter anfører Beretningen, at disse er uden Betydning for Skorstenenes Dimensionering, og at de hidtil anvendte Typer Metalhætter ikke forstærker Trækket, hvor dette er mest paakrævet, nemlig i stille Vejr. Træhætter forringer Trækket. —

Den udmærkede foreløbige Beretning omtaler, at Ventilationens Formaal ikke alene er at skaffe Dyrene saa sunde og gode Forhold at leve under som muligt, men ogsaa ved at bortskaffe store Vandmængder fra Staldene at nedbringe disses Vedligeholdelsesomkostninger.

Med disse faa Linier anbefales 152. Beretning paa det bedste.

Børge Davidsen.

Haveplanternes Skadedyr. Af *Mathias Thomsen* og *Prosper Bovien*. 412 Sider. (Fh. August Bangs Forlag, Ejvind Christensen, Kbhvn.).

For den, der jævnlig har Lejlighed til at bruge et Specialomraades Haandbøger og Lærebøger fra de forskellige Lande, synes Danmark at have sat en høj Standard. *Rostrups* Plantepatologi, *Boas* Forstzoologi, *Ravns* Smitsomme Sygdomme

og *Rostrup* og *Thomsens* Vort Landbrugs Skadedyr udmærker sig alle ved Forfatternes store personlige Indsats; en væsentlig Del beror paa deres eget, gennem Aarene samlede Materiale, uden at dog personlige Kæpheste eller Polemik faar Lov at give sig Udtryk i uensartet Behandling. Det, der støttes paa andre Forskeres Arbejder, synes i bedste Forstand tilegnet, taget med Forstand, som den jævnbyrdige formaar det. Ogsaa Billedmaterialet staar højt, »Gengangerne«, som saa ofte synes optaget udelukkende af økonomiske Grunde, er trængt tilbage af en Samling originale Billeder, der bærer Præg af et interesseret Samarbejde mellem Forsker og Kunstner.

Denne høje Standard synes »Haveplanternes Skadedyr« fuldtud at holde. I et Sprog, der er klart og dansk, uden journalistisk Fyldekalk, smukt udstyret, bl. a. med et ypperligt Billedmateriale, gør Bogen Rede for Skadedyrene, vel afpasset efter disses Betydning, og i et Omfang, der maa synes tilfredsstillende for alle Læsere. Stoffet er ordnet efter det zoologiske System, som det er naturligt for et Værk af denne Type; en Oversigt ordnet efter Værtplanterne viser, hvilket Skadedyr der i det givne Tilfælde kan have været virksomt. Et samlet Afsnit omfatter de Bekæmpelsesmidler, der nu anbefales som de mest egnede.

Bogen vil blive en stadig Hjælper for alle Konsulenter. Mange Havebrugere vil, naar de har lært den at kende, anskaffe den. Men der bør navnlig drages Omsorg for, at den bliver tilgængelig i alle de offentlige Bibliotekers aabne Reoler.

Ernst Gram.

Plantesygdomme. Udgivet af Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger. Af *Hans R. Hansen.* 88 Sider. (Kbh.).

Gartnerforeningens »Grønne Bog« har faaet en rød Fætter, der utvivlsomt hurtigt vil overgaa den grønnes store Oplag, saavist som Landmændene er flere end Gartnerne, men deler Modgang med disse. Stoffet er ordnet efter dyrkede Plantearter, og idet disse er forholdsvis faatallige i Landbruget, har der kunnet skaffes Plads til Nøgler og ret fyldige Beskrivelser af de vigtigste Angreb. Billedmaterialet og de nøgternt valgte Eksempler paa Udslag af Bekæmpelse er som Regel hentet fra *Ravn* og *Rostrup,* Statens og Foreningernes Beretninger; de vil derfor synes kendte for nogle, men være nyttige at se samlet for dem og langt flere. Det kan ikke ses, hvad der skulde hindre dette Skrift i at finde ind paa hver

Gaard og hvert Husmandssted, blive raadspurgt og læst, slidt op og erstattet af nye Oplag. I disse bør Henvisningen for den, der søger fyldigere Oplysninger, ogsaa omfatte de Konsulenter og Virksomheder, der arbejder med Angrebene og deres Bekæmpelse, og ægges af de Spørgsmaal, som Praktikerne stadigt stiller.

Ernst Gram.

Beretning fra Statens Planteavlsudvalg for Finansaaret 1932—33. Udarbejdet af Statens Planteavlskontor. 136 Sider. (Kbhvn.).

De samv. danske Landboforeningers Stambog over Køer af Rød dansk Malkerace. XIII Bind. Nr. 5833—6387. Samlet og udgivet af De samv. danske Landboforeninger ved Kostambogudvalgets Sekretær. Udarbejdet af de provinsielle Fælleslandboforeninger ved Konsulenterne *N. Bonde*, *H. Jensen*, *K. A. Jensen*, *L. Hansen-Larsen* og *A. Wulff Pedersen*. 727 Sider. (Odense).

De samv. danske Landboforeningers Stambog over Tyre af Rød dansk Malkerace. XXXVII. Stbg. Nr. 2445—2520. Udgivet af De samv. danske Landboforeningers Stambogs- og Registreringsudvalg for rødt dansk Malkekvæg. Udarbejdet af de provinsielle Fælleslandboforeninger ved Konsulenterne *N. Bonde*, *H. Jensen*, *K. A. Jensen*, *L. Hansen-Larsen* og *A. Wulff Pedersen*. 173 Sider. (Odense).

Enkelt- og Nyhedsprøver samt Arbejdsundersøgelser. 69. Beretning fra Statens Redskabsudvalg. 40. Beretning fra Nyhedsudvalget. Afgivet af Dommerudvalgene ved Statskonsulent *Anton Christensen*. 78 Sider. (August Bang, Kbhvn.).

Om Aase og Terrasser inden for Susaa's Vandomraade og deres Vidnesbyrd om Isafsmeltningens Forløb. Danmarks geologiske Undersøgelse, II. Række, Nr. 54. Af *S. A. Andersen*. 202 Sider og to Tavler. (C. A. Reitzels Forlag, Kbhvn.).

Marint Interglacial paa Sjælland, Hven, Møn og Rügen. Danmarks geologiske Undersøgelse, IV. Række, Bd. 2, Nr. 10. Af *Hilmar Ødum*. 42 Sider. (C. A. Reitzels Forlag, Kbhvn.).

Aarsberetning om Det kongelige danske Landhusholdningsselskabs Virksomhed i 1932—33. Udarbejdet af Selskabets Sekretariat. 184 Sider. (Kbhvn.).

Mindre Meddelelser.

Nye Medlemmer i Landhusholdningsselskabet, optaget i Juni 1933:

Landsretssagfører *N. Borup Svendsen,* Nytorv 19, København K., indmeldt ved Professor L. Frederiksen.

Kontorchef, cand. polit. *N. Skriver Svendsen,* Amager Boulevard 118, København S., ved samme.

Dyrlæge, Landbrugskandidat *C. Hedegaard,* Hvalsø, ved samme.

Professor *S. Tovborg Jensen,* Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole, Bülowsvej 13, København V., ved Direktør K. Dorph-Petersen.

Professor, Dyrlæge *Oluf Bang,* Martensens Allé 11, København V., ved Professor L. Frederiksen.

Foreningen af danske Landbrugsblade (Formand: Redaktør K. Raunkjær), Gyldenløvesgade 3, København V., ved Sekretariatet.

Kontorchef *L. P. Frederiksen,* St. Torv 7, Aarhus, ved Professor L. Frederiksen.

Landstingsmand, Borgmester *J. P. Jensen-Stevns,* Storehedinge, ved Redaktør K. Raunkjær.

Afdelingsleder *Fridlev Thøgersen,* Viborg, ved Forpagter Chr. Sonne.

Prisopgaven angaaende Vejledning for Elever i den landbrugsfaglige Aftenskole.

Efter Henstilling af et af Dansk Aftenskoleforening, Foreningen af danske Landbrugskandidater og Samvirksomheden for landbrugsfagligt Oplysningsarbejde nedsat

Udvalg udsatte Det kgl. danske Landhusholdningsselskab i Februar Maaned 1933 ovennævnte Prisopgave. Der ønskedes 3 Vejledninger, nemlig i Naturlære, i Planteavl og i Husdyrbrug.

Ved Ansøgningsfristens Udløb den 10. Maj var indkommet ialt 14 Besvarelser, og efter Henstilling af de nedsatte Bedømmelsesudvalg har Landhusholdningsselskabet besluttet at tilkende Landbrugslærer *P. Gregers Hansen,* Slagelse, Inspektør *Chr. Stahl,* København, og Landbrugslærer *Halfdan Jørgensen,* Dalum, de udsatte Præmier for deres Besvarelser af Prisopgaven vedrørende Vejledning i henholdsvis Naturlære, Planteavl og Husdyrbrug. De præmierede Besvarelser vil blive offentliggjort af Landhusholdningsselskabet.

De øvrige indsendte, men ikke præmierede Besvarelser vil blive tilsendt de paagældende Forfattere, naar de til Landhusholdningsselskabet opgiver Mottoet, hvorunder Besvarelserne er indsendt, og til hvilken Adresse de ønskes tilbagesendt.

Uddeling af Præmier vedrørende Landbrugets Binæringer. Af Midler af Redaktør J. Pedersen-Bjergaards Legat uddeler *Det kgl. danske Landhusholdningsselskab* forskellige Præmier for særlig fremragende Virksomhed paa Landbrugsbinæringernes Omraade.

Blandt de Ydelser, der særlig vil komme i Betragtning ved Præmieuddelingen, kan nævnes:

1. En kort og klar Skildring af Virksomheden og de opnaaede økonomiske Resultater med Hovedvægten lagt paa Fjerkræavl som væsentlig Indtægtskilde og med Fremhævelse af, hvad man mener særlig at skylde sine hidtil opnaaede Resultater.
2. Den for Dagen lagte Omtanke og Ordenssans.
3. Børns og unge Familiemedlemmers Opdragelse til Deltagelse i Arbejdet.
4. Sans for god Oplysning i Almindelighed og hjemlig Hygge.

Ansøgninger bør til Vejledning for Bedømmelsesudvalget være ledsaget af Vidnesbyrd fra sagkyndig Side.

Ansøgninger om at komme i Betragtning ved Uddelingen af Legatportionerne eller Indstillinger dertil indsendes paa

almindeligt Brevpapir (Skema benyttes ikke) til *Det kgl. danske Landhusholdningsselskab,* Vestre Boulevard 34, København V., inden 15. September.

Oprettelse af mindre Landbrug. »Statistiske Efterretninger« Nr. 18 meddeler, at de af Staten i Henhold til Loven af 29. Marts 1924 med Tillæg og Ændringer af 1. Juli 1927 ydede Laan til Oprettelse af Statshusmandsbrug i Finansaaret 1931—32 udgjorde ialt 6,6 Mill. Kr., paa Grundlag af hvilke der oprettedes 435 nye Brug. I 1929—30 og i 1930—31 oprettedes henholdsvis 379 og 401 Brug, medens der i Aarene fra 1921 til 1929 oprettedes adskilligt flere.

Ialt er der, siden den første Statshusmandslov traadte i Kraft, blevet oprettet ca. 15 500 Brug. De samlede Udlaan og Tilskud har andraget 150 Mill. Kr., hvortil kommer 18,7 Mill. Kr., bevilget som Tillægslaan til de oprettede Brug.

I Henhold til Jordlovene af 4. Oktober 1919 blev der i Aaret 1932 oprettet 91 Brug og udlagt 47 Suppleringsparceller. Ialt er der i Henhold til disse Love i Aarene 1920—32 blevet oprettet 4814 Brug (1347 paa Præstegaardsjord og 3467 paa Jord fra Len- og Stamhuse m. m.) og udstykket 1969 Suppleringsparceller (800 af Præstegaardsjord og Resten af Len- og Stamhuse m. m.). Der er ialt udstykket 39 000 ha og ydet ca. 56 Mill. Kr. i Byggelaan.

Laurits Andersens Fond. Fondets Bestyrelse meddeler, at Ansøgning om at komme i Betragtning ved den i Januar 1934 stedfindende halvaarlige Uddeling maa være indsendt til Fondets Kontor senest den 1. September d. A. (for Ansøgere bosiddende uden for Europa senest 1. Oktober).

Fondets Midler anvendes ifølge Fundatsen til Fremme af dansk Industri og Handel — som er Fondets Hovedformaal — samt til Hjælp til syge og fattige Danske hjemme og ude.

Nærmere Oplysninger kan faas ved Henvendelse til Fondets Kontor, Vestre Boulevard 18, København V.

Landbohøjskolen og Landbruget.

Radioforedrag, holdt d. 23. August 1933 af *Chr. Sonne.*

I de 75 Aar, som nu er forløbne siden Landbohøjskolens Indvielse, har dansk Landbrug kunnet registrere en faglig Udvikling som ingensinde tidligere. Højskolens Indvielse fandt Sted 70-Aaret efter Stavnsbaandets Ophævelse. Dette Aaremaal havde imidlertid ikke været fuldt tilstrækkeligt til at berede Jorbunden for en vidt favnende og dybt gaaende landbrugsfaglig Udvikling. Thi først et Par Decennier senere satte en saadan ind og tog rigtig Fart. Den blev da fremmet ved øget almen og faglig Oplysning, ved frigjort Adgang til Kappestrid om Hjemførelse af faglige Arbejdsfrugter til eget Bedste samt ved Konjunkturer, som, trods Tidens Vanskeligheder, dog virkede ansporende paa Arbejdsmodet. Og under de Omstændigheder naaede Udviklingen i Løbet af et forholdsvis kort Aaremaal ud til Hovedparten af de Brugere af mellemstore og mindre Landbrug, som driver langt den overvejende Del af Danmarks Jord, og hvis faglige Evne præger dansk Landbrug i nuværende Udformning.

Men endnu i 1858, ved Tidspunktet for Landbohøjskolens Indvielse, var den senere naaede og her kort berørte Udvikling undergivet Hæmninger, der bærer Præg af Eftervirkninger fra Stavnsbaands- og Hoveriperioden.

Til Forstaaelse heraf turde det være paa sin Plads at søge tilbage til det Arbejde og de Forhandlinger, som

banede Vej for Højskolens Tilbliven, idet selv en kort Omtale heraf tjener til Oplysning om den landbrugsfaglige Indstilling, som da var raadende.

Spørgsmaalet om en videnskabelig Landbrugsuddannelse naaede frem til Drøftelse paa vore landsomfattende Landmandsforsamlinger, af hvilke de tre første afholdtes i 1845, 46 og 47, og hvor der røbedes Interesse og Sympathi for Sagen. Iøvrigt fik denne et positivt Stød fremad ved et af en fynsk Landboforening i 1846 indgivet Andragende til Stænderforsamlingen i Roskilde om Oprettelse af et videnskabeligt Landbrugsinstitut, idet hermed tilsigtedes videnskabelig Uddannelse, efterfulgt af praktisk Uddannelse paa Stedet. Roskilde Stænderforsamling fik ikke Sagen færdigbehandlet, men i Viborg vedtoges 1847 enstemmig Kravet om, at et »videnskabeligt-theoretisk-praktisk Agerbrugsinstitut« maatte blive oprettet ved Sorø Akademi og for dettes Midler. Der tilsigtedes hermed at lade det indgaa som Led af en stor Realhøjskole i Sorø.

Begivenhederne i 1848 — Tronskiftet, Forfatningsændringen og Krigen — bidrog til Planens Stranding. Som Kultusminister i Martsministeriet 1848 var *Monrad* imod Planen, og hans Efterfølger i Novemberministeriet samme Aar, *Madvig,* delte Uvillien mod Tidens Tanke om Oprettelse af en stor soransk, grundtvigsk Oplysningsanstalt. Imidlertid udbad Monrad sig et landbrugsfagligt Undervisningsforslag fra Den polytekniske Læreanstalt, under hvilken Forstundervisningen allerede var henlagt. Et saadant Forslag afgav Anstalten i Oktober 1848, og det lød paa Undervisning for Civilingeniører og et $2^1/_2$-aarigt Kursus for Landbrugere. Forslaget blev imidlertid henlagt, og Hovedaarsagen hertil var kuriøst nok Modstand mod at belaste Den polytekniske Læreanstalt med Kursus for Civilingeniører, idet fornødent fagligt Kursus af denne Art hævdedes henlagt under Den militære Højskole. Madvig fremskaffede saa et nyt Forslag fra Læreanstalten, afgivet i Maj 1849 og lydende

paa Undervisning for Landøkonomer i to Halvaar med 4 à 5 Timer ugentlig Undervisning.

Dette Forslag accepteredes, og Docent, senere Professor, *B. S. Jørgensen* ansattes som Lærer, hvortil han matte anses for særlig egnet, ja nærmest selvskreven ved sin for den Tid grundige faglige Fordannelse, ved sin Samvittighedsfuldhed, og ved sin sunde Sans med rigtig Værdsætning af Forholdet mellem datidig landbrugsfaglig Theori og Praksis, hvortil kom hans under en mangeaarig Lærergerning opretholdte levende Interesse for sine Elevers Ve og Vel.

I et Foredrag i Landhusholdningsselskabet i 1858 gjorde B. S. Jørgensen Rede for Planen for Landbrugsundervisningen paa den da snart færdigbyggede Landbohøjskole. I dette Foredrag omhandler han ogsaa den Landbrugsundervisning paa polyteknisk Læreanstalt, ved hvilken han siden 1849 — altsaa i næsten 10 Aar — havde virket som eneste Lærer i Landbrugsfagene. Han fremhæver den mangelfulde Tilrettelægning af det paagældende Kursus, saaledes navnlig, at Landbrugsundervisningen var alene henvist til Læresalen, da Mark og Have savnedes, at den ikke kunde omfatte Husdyrene, om hvilke alene Veterinærskolen kunde meddele Undervisning, samt at Forelæsningerne vedrørende Naturvidenskaberne ikke kunde afpasses efter Landmændenes Tarv, hvorfor der af Eleverne fordredes en Indsats af Fordannelse og Tid, som oversteg Landbrugernes Evne.

I den paagældende næsten 10-aarige Periode naaede derfor kun fem Elever en sammenhængende Undervisning, som førte til Erhvervelse af Landbrugseksamen. Man sammenholde hermed, at i de første 25 Aar af Landbohøjskolens Bestaaen udgik fra denne 233 danske Landbrugskandidater, i de næste 25 Aar 510 og i de nu sidst forløbne 25 Aar 970, ialt 1713 danske Landbrugskandidater[1]). Iøvrigt samlede B. S. Jørgensens Forelæsninger et ret talrigt Auditorium, fornemmelig af unge

[1]) Dertil kommer 94 Udlændinge.

Mænd, som søgte Forberedelse til den nyoprettede Landinspektøreksamen, samt en vekslende Tilhørerkreds af Mænd med Landbrugsinteresser.

Maalt i Nutidsbelysning var dette kun en beskeden Form for en højere videnskabelig Fagundervisning. Men den var vel saa nogenlunde i Pagt med Tiden og den afgrænsede faglige Viden, som da stod til Raadighed. Og nægtes kan det heller ikke, at Landbrugstheorien i hine Tider kun forefandt en lidet modtagelig Jordbund og en Vurdering, som ikke fristede til højere Flugt eller til en Undervisning, som søgte i Dybden eller i Bredden.

Det er i saa Henseende karakteristisk, at B. S. Jørgensen slutter sit førnævnte Foredrag om Landbrugsundervisningen paa den nye Landbohøjskole med en Appel til de ældre Landmænd om uden Fordomme at modtage de unge Mænd, som sendes ud fra Landbohøjskolen, og at vejlede dem med Interesse. Han hævder nemlig, at »den Fordom maa tabe sig, at en kundskabsrig Mand skulde afgive en mindre praktisk Landmand end den, der intet har lært; en Fordom, der ikke findes i de andre industrielle Fag, men kun i Landbruget«.

Der savnes imidlertid ikke Vidnesbyrd om, at Landbrugspraktikernes daværende Indstilling overfor Fagtheorien nok kunde retfærdiggøre en Appel som den her anførte, paakaldende et tilpas frit Lejde for de unge Mænd, som drog ud fra den ny Landbohøjskoles Høresale med et Udstyr af theoretisk Viden.

Det kan saaledes i den Forbindelse anføres, at ved den fjerde Landmandsforsamling 1852 i København drøftedes Emnet: »Paa hviken Maade bør Staten medvirke til den unge Landmands Uddannelse«. Efter en livlig Drøftelse af Emnet nedsattes et Firemandsudvalg til at afgive Betænkning om Spørgsmaalet. Denne afgaves 1854 ved den femte Landmandsforsamling i Flensborg og med Professor Jørgensen som Ordfører. Betænkningen blev indgaaende drøftet, og en Deltager i Diskussionen udtalte da: »Enhver intelligent og

fremadstræbende Landmands Trang til Forbedringer hæmmes ved hans Arbejdskarls Uvillie mod alt nyt. Han er udlært. I umindelige Tider er det gjort saaledes og ikke anderledes, og det maa da være godt«. Men denne Bebrejdelse mod den tjenende Klasse mener Taleren ogsaa tildels passer paa den mindre Grundbesidder, den egentlige Bondestand. Han fortsætter nemlig: »Bonden lader sig ikke belære ved landøkonomiske Bøger og Skrifter. Thi for det første læser han ikke gerne; men dernæst tror han heller ikke det, som han ikke selv har set. Han bliver derfor i den faste Tro, at intetsteds drives Landbruget bedre end netop i den Egn, eller rettere paa den Gaard, som hans Forfædre har dyrket«.

Dette er altsaa en Røst, som bringer Bud om heldigvis længst henfarne Tider og Tilstande. Igennem Udtalelsen spores imidlertid endnu Stavnsbaandsperiodens Eftervirkninger. Og hvorledes denne Periode rejste Hindring for landbrugsfaglige Fremskridt fremgaar af Indledningen til den her nævnte i 1854 afgivne Udvalgsbetænkning, der udtaler: »Fagskoler for Landmænd er dette Aarhundredes Børn; saalænge de større Gaarde blev drevne ved Hoveri, og de mindre Gaarde var i en undertrykt og uoplyst Klasses Hænder, kunde Agerdyrkningen aldrig naa et højere Standpunkt; selv paa de større Gaarde var Godsadministrationen Hovedsagen, og Agerdyrkningen var nærmest Ladefogdens Sag«.

Vi er lykkeligvis kommen overmaade langt bort fra de her beskrevne Tilstande, hvor de mindre Landbrug var praktisk talt afskaarne fra betydende Fremskridt, medens saadanne for de større Gaardes Vedkommende »var nærmest Ladefogdens Sag«. —

Den Landbohøjskole, som nu har virket i 75 Aar, blev anlagt som en rent fagvidenskabelig Læreanstalt, frigjort for den Virksomhed som Bibringer af Indsigt i Landbrugets Praksis, der oprindelig var tænkt tillagt en saadan Læreanstalt. Og Rigtigheden af Højskolens saaledes valgte Udbygning over en rent videnskabelig Linie

vil forekomme os indlysende og selvfølgelig. Paa den Tid, da Afgørelsen blev truffen, røbede Valget af den rent videnskabelige Linie imidlertid et anerkendelsesværdigt klogt Fremsyn med rigtig Vurdering af den solide Fagvidenskabs Evne til selvstændig at skabe og udfylde en rummelig Lærebygning. Landbrugstheorien havde nemlig den Gang trange Kaar. Det var jo ikke blot Avlskarlen og Ladefogden, som holdt paa, at den Praksis, som gennem Tiderne havde været fulgt og bestaaet sin Prøve, maatte ægge til Uvillie og Modstand mod alt Nyt. Nej, den paagældende Indstilling overfor Landbrugstheorien var da den raadende hos den langt overvejende Del af vort Landbrugs Praktikere. Ogsaa vi, der hører til de ældste af Højskolens nulevende Landbrugselever, har tydelige Mindelser herom. Thi det var egentlig først, da Højskolen havde virket et kvart Aarhundrede, og vi var naaet ind i Firserne, at det kom til at staa Landbrugspraktikernes Almenhed klart, at der tilkom Fagvidenskaben en helt anden Placering end den, de hidtil havde tildelt den. Det gik da op for dem, at Fagtheorien slet ikke, som de havde forestillet sig, og som det fra visse Sider ihærdigt var bleven dem foreholdt, stod i Modsætningsforhold til Praksis, saa man ved at følge dens Anvisninger løb Fare for at komme paa Afveje, men at dens Lære netop var udbygget over Iagttagelser fra Praksis i Forbindelse med en Forsknings- og Forsøgsvirksomhed, hvis Resultater i afprøvet og fortættet Form gav Praksis en Vejledning, som det bød haandgribelige Fordele at følge.

Det maa her erindres, at der i Højskolens første Virketid ikke var skabt eller kunde være skabt den nære Forbindelse mellem Skolen og Praksis, som efterhaanden tilvejebragtes ved, at Højskolens Lærere i vid Udstrækning virkede som i stigende Grad paaskønnede Vejledere og Ordførere ved de Lejligheder, hvor Landbrugets Praktikere eller disses beskikkede Tillidsmænd mødtes til Drøftelse af Tidens faglige Problemer.

I min Landbohøjskoletid, sidst i Halvfjerserne, var det egentlig kun *Segelcke* og *Fjord,* hvis omfattende Samarbejde med Landbrugets Praktikere slog direkte Bro mellem disse og Skolen og tjente til at forskaffe denne og dens Oplysningsarbejde en tiltrængt velvillig Bedømmelse. I et tilnærmelsesvis lignende Omfang naaede deres samtidige to Faglærere — *B. S. Jørgensen* og *Prosch* — ingensinde paa jevn Talefod med Landmændene, hvorhos Højskolens daværende og gennemgaaende fremragende Lærere i Grundvidenskaberne var uden virksom Tilknytning til Landbrugets Praksis.

Senere blev saa den Virksomhed, der først af Professorerne *Bang, Rostrup, Westermann* og efterhaanden af Skolens voksende evnerige Faglærerkreds udfoldedes i nært Samarbejde med Landbrugspraksis og dennes organisatoriske Vejledningsarbejde, af største Betydning for Landbohøjskolens Omdømme og for dens efterhaanden fra alle Sider erkendte Placering som dansk Landbrugs uundværlige Formidler af en lødig Fagviden, fuldt paa Højde med Tiden og Udviklingen. Dette er baade glædeligt og anerkendelsesværdigt. Men nutildags er Højskolen jo ganske vist ogsaa bedre rustet til gennem sin Lærerstab at række mange aabne Arme ud til Samarbejde med Landbrugets Praktikere, end i dens første Periode, hvor al Undervisning vedrørende dels Jorddyrkning, Plantekultur, Landbrugslære og Redskabslære, dels Husdyrbrug og dels Mejerilære og Regnskabsføring skulde klares af henholdsvis B. S. Jørgensen, Prosch og Segelcke. Thi paa den Arbejdsmark, hvor disse tre Professorer virkede, er Undervisningen nu delt mellem 9 Lærere, hvortil kommer at yderligere tre Lærere meddeler en herhen hørende Undervisning, men i mere afgrænset Form — et talende Vidnesbyrd om, i hvilket Maal Udviklingen har medført, at det egentlig landbrugsfaglige Oplysningsarbejde har trængt sig paa og stillet stærkt voksende Krav til Højskolens Undervisning. Og ikke mindst gælder dette den Tid, der beslag-

lægges ved de Studerendes Øvelser vedrørende Fagvidenskaberne[1]). Hvad iøvrigt angaar Højskolens Omdømme, er det en Selvfølge, at de 1713 danske Landbrugskandidater, som til Dato er udgaaet derfra, og som i stort Omfang virker som faglige Vejledere paa forskellige Virkefelter eller som Tillidsmænd blandt Fagfæller, har i høj Grad bidraget til at aabne Almenhedens Øjne for Skolens Betydning. —

Loven om Landbohøjskolens Oprettelse er af 8. Marts 1856, og umiddelbart derefter udnævntes den højtbegavede Læge, Videnskabsmand og Politiker *C. E. Fenger* til Direktør for Højskolen. Denne Stilling beklædte han indtil 1860 og senere fra 1872—84, idet han i 1860 som da udnævnt Finansminister frasagde sig Posten.

Der er Anledning til ogsaa her at udhæve den betydelige Indflydelse, som Fenger i Egenskab af Højskolens første Direktør har haft paa, at Højskolen lige fra Starten gennem Udformningen af sit Undervisningsprogram blev anlagt saaledes, at rige Udviklingsmuligheder var holdt for Øje.

Som Finansminister fik Fenger virkeliggjort sit længe nærede Ønske om at faa Forstundervisningen overført fra Den polytekniske Læreanstalt til Landbohøjskolen, hvilket skete i 1863. Og som Formand for en paa eget Initiativ nedsat Kommission afgav Fenger i 1878 Forslag til en Forsøgsinstitution i Tilknytning til Landbohøjskolen, hvilket Forslag var væsentlig medvirkende til, at der i 1883 stod rejst Højskolens Laboratorium for landøkonomiske Forsøg, ændret og udbygget i Harmoni med de Fjordske Forsøg og med de ved disse og deres initiativrige og geniale Leder stillede Krav.

Forsøgslaboratoriet virkeliggjorde — omend kun i be-

---

[1])

	Forelæsninger		Øvelser
1878—79	Grundvidenskaber .	57 %	93 %
(3 Faglærere)	Fagvidenskaber. . . .	43 »	7 »
1932—33	Grundvidenskaber .	49 »	69 »
(9+3 Faglærere)	Fagvidenskaber. . . .	51 »	31 »

tydelig indskrænket Omfang — Fengers Forslag af 1878. Men dets Tilbliven var i god Harmoni med en af Fenger ved Højskolens Aabningsfest den 24. August 1858 fremsat saalydende Udtalelse: »Højskolen skal ikke blot meddele, men ogsaa selv udvikle de Videnskaber, som den er kaldet til at dyrke«. Det var kloge Ord. De indeholdt et løfterigt Arbejdsprogram. Og Programmet er fulgt, saa vist som Højskolen — næst dens Forsøgslaboratoriums Arbejde — saavel direkte ved dens Lærerstabs egen Forsknings- og Forsøgsvirksomhed som indirekte ved tilsvarende Virksomhed, præsteret af andre, men afledet af d e n s Oplysningsarbejde, har bidraget til en mægtig Udvikling af »de Videnskaber, som den er kaldet til at dyrke«.

Fæster vi os saaledes ved Højskolens Undervisning i Jorddyrkning, Plantekultur, Husdyrbrug, Mejeribrug, Landbrugslære, Landbrugsbogholderi, Redskabs- og Maskinlære — kort sagt i alle de Fag, som direkte vedrører den landbrugsfaglige Driftsøkonomi — maa det erkendes, at der for den paagældende Undervisning staar til Raadighed et stort Maal af Oplysningsmateriale, hentet fra de hjemlige Enemærker. Paa alle Omraader er altsaa Højskolens Landbrugsundervisning i fremtædende Grad bleven udviklet og præget af de Resultater, som hjemlig Forsknings- og Forsøgsvirksomhed har bragt for Dagen.

Som allerede nævnt skabte den Fjordske Forsøgsvirksomhed — senere udvidet og videreført ved Forsøgslaboratoriet — en fremdeles opretholdt værdifuld Tilknytning mellem Landbrugets Praksis og Landbohøjskolen som videnskabelig Læreanstalt. Men ogsaa den Planteavls-Forsøgsvirksomhed ud over Landet, som ved Statens eller ved Landbrugsorganisationernes egen Foranstaltning virker i det praktiske Landbrugs Tjeneste, staar Landbohøjskolen nær, dels fordi Skolens Faglærere, og ikke mindst Professor Westermann, har været væsentlig medvirkende til at udforme Forsøgsvirksom-

heden, og dels fordi saa godt som alle de dygtige Mænd, som varetager denne omfattende Forsøgsvirksomhed, har modtaget deres grundlæggende faglige Indstilling paa Landbohøjskolen. Mellem denne og de her nævnte Forsøgsvirksomheder bestaar saaledes en gensidig befrugtende Vekselvirkning. Og ikke mindst af denne er en betydende Del af det nys nævnte Undervisningsmateriale afledet.

I Tidernes Løb har Udviklingen naturlig medført, at henholdsvis Fagtrængsel og Pladsmangel sprængte den Højskolen givne Ramme. De stærkt voksende Krav galdt baade Studietid, Lærerkræfter og Husrum.

I Skolens første Tiaar udgik fra den i Gennemsnit 4 Landbrugskandidater aarlig. I dens tredie Tiaar var det tilsvarende Antal steget til 14, og senere, for en halv Snes Aar tilbage, naaedes endog over et halvt Hundrede. Men allerede omkring 1890 var en betydelig Udvidelse nødvendig, gældende baade Husrum og Lærerkræfter. Den hertil sigtende Lov af 12. April 1892 omfattede en Bevilling paa 868 000 Kr. Den næste betydelige Udvidelse afledes af Lov af 17. April 1916. Gennemførelsen af de derved bevilgede Byggeforetagender udstraktes over en ikke kort Aarrække, og den paagældende tiltrængte Udvidelse tør antages at have skabt en saa vid og tidssvarende Ramme for Højskolens Virksomhed, at der indtil videre ikke vil være at regne med større Udvidelser.

Siden 1869 udnævntes indtil 6 Tilsynsmænd til i Forening med Direktøren at føre Tilsyn med Landbohøjskolen og medvirke ved Affattelsen af dens Budget. Det tilsigtedes ved Tilsynsmændene bl. a. at »bidrage til en livligere Vekselvirkning mellem Højskolen og den Befolkning, der nærmest har Brug for de ved Højskolen uddannede Kræfter«. Uden her at komme ind paa en nærmere Vurdering af Tilsynsmændenes Virksomhed vil det neppe kunne bestrides, at ved de Henvendelser til Lovgivningsmagten, som galdt større Udvidelser af Højskolen, har Tilsynsmændenes Medvirkning og Støtte været af ikke ringe Betydning.

Hvad angaar Landbrugsundervisningen opretholdtes dennes Hovedled indtil 1920 som et $1^2/_3$-aarigt Kursus, idet der i Midten af Firserne skete en betydelig Deling af de egentlige Landbrugsfag med hertil knyttet Øgelse af Lærerkræfterne, hvorhos der i Midten af Halvfemserne etableredes Fortsættelseskursus i tre forskellige Retninger for Landbrugskandidater. Endvidere gaves der fra 1905 de Studerende Adgang til at udstrække Studiet over et Aar mere, altsaa ialt $2^2/_3$ Aar, forinden de underkastede sig afsluttende Eksamen.

En i 1894 udarbejdet Plan om da at etablere et særligt $2^2/_3$ Aars Kursus sideordnet med $1^2/_3$ Aars Kursus blev imidlertid ikke virkeliggjort. Først i 1920 oprettedes det $2^2/_3$ Aars Kursus, men da som Afløser for det hidtidige ét Aar kortere Kursus.

Det maatte paa Forhaand ventes, at Kravet om en ét Aar længere Studietid vilde reducere Antallet af de Studerende, hvis Uddannelse har almindelig Landmandsvirksomhed for Øje. En talmæssig Paavisning heraf kan kun gives med Forbehold, bl. a. fordi de yngre Aargange af Kandidater (med den længere Studietid) har haft kortere Tid til at ombestemme sig til at ombytte Vejledergerningen med almindelig Landbrugspraksis. Ifølge de Tal, der staar til Raadighed ved den af Landbrugskandidatforeningen i 1928 publicerede Meddelelse om »Danske Landbrugskandidater, deres Virksomhed og Adresser«, gik der imidlertid af samme Antal Kandidater i Femaaret 1924—28 mindre end halvt saa mange Kandidater ud til praktisk Landmandsgerning som i Femaaret 1916—20[1]).

Forlængelsen af Højskolens almindelige Kursus til

[1])	Dim. ialt	Ved praktisk Landbrug	Som Vejledere*)	Andre Stillinger	Uangivne
1916—20 ..	209	55 (26,3 %)	102 (48,8 %)	21	31
1924—28 ..	208	23 (11,1 »)	126 (60,6 »)	7	52

*) Konsulenter, Lærere og andre, ansat ved Foreninger, Forsøgsvæsen, Laboratorier, Skoler og Landbrugsregnskabsvæsen samt ved Landbrugspressen, Hedeselskabet og Landbrugsministeriet.

$2^2/_3$ Aar skyldes det Krav, der ifølge Fagvidenskabens nuværende Udvikling maa stilles til Uddannelse af de Mænd, der som Konsulenter, Lærere, Forsøgsledere eller med Virksomhed ved Fagpressen m. v. virker som Landbrugernes Vejledere. Løsningen af denne Undervisningsopgave maa for Højskolen være den afgørende. Og et Kursus med Varighed som det nuværende er ingenlunde for langt. Tidligere fremholdte Ønsker om Højskolens sideordnede Opretholdelse af et $1^2/_3$ Aars Kursus for Landbrugspraktikere lykkedes det ikke at virkeliggøre. Men Højskolens nuværende Undervisning i Forbindelse med den Undervisning, der bydes paa fortræffeligt virkende Landbrugsskoler ud over Landet maa erkendes tilsammentaget at aabne Landbrugets Praktikere al den Adgang til nutidig faglig Oplysning, som med Rimelighed kan forlanges.

Det er Landbohøjskolens Undervisning, som i Pagt med Tiden og Udviklingen særlig har at flytte Fagundervisningens Grænsepæle opefter. Det er jo nemlig dens Oplysningsarbejde, som fornemmelig bliver afgørende for, at Landbrugets dér uddannede Vejledere kan udøve deres betydningsfulde Virksomhed under fuld Udnyttelse af den faglige Viden, der staar til Raadighed.

De paagældende Vejledere har ved deres fra alle Sider paaskønnede Virksomhed efterhaanden samlet et stort Maal af Anerkendelse og Sympathi om den Højskole, hvorfra de er udgaaet. Thi for den jevne Landbruger, som ikke fik Adgang til direkte at søge til Fagvidenskabens Hovedkilder, stillede de fra Højskolen udgaaede Vejledere en faglig Oplysning til Raadighed, der afgav en stærkt befærdet Genvej til i den hjemlige Bedrift at nyttiggøre Frugterne af nutidig Fagviden.

Det bliver derfor en dansk Landbrugs Fællesrøst, som hilser og hylder Landbohøjskolen i Anledning af dens nu tilbagelagte 75-aarige Virksomhed, og som kun kan ønske denne Virksomhed videreført til Indfrielse af hidtil givne rige Løfter.

Stavnsbaandets Indførelse den 4. Februar 1733 samt Aarsagerne til denne Foranstaltning.

Af Forstander *J. J. Hansen.*

(Sluttet)

Af andre Aarsager til det ringe Foldudbytte maa nævnes, at Kunstgødning kendtes ikke, Opsamling og Anvendelse af Ajle heller ikke, og den faste Staldgødning var der kun lidt af, fordi Besætningerne var smaa i Sammenligning med nu; af Hensyn til Hoveriet og Hjulploven og de talrige Ægtkørsler mange Steder var Hesteholdet dog stort og ret almindelig paa en middelstor Bondegaard 8—10 à 12 Heste, alt efter Hoveriets Størrelse og Antallet af Ægtkørsler, der krævedes (navnlig i Jylland var en Del af Hestene undertiden erstattet af Stude, særlig hvor der var lave Jorder), men da Hestene lagde en stor Del af Gødningen paa Hovmarken, Vejene og Overdrevene, saa samledes der kun lidt Gødning af det store Hestehold; Kvægbesætningerne bestod oftest kun af 2—3 à 4 Køer og ligesaa mange Ungkreaturer og Kalve; i Jylland med de større Eng- og Kærstrækninger, og hvor der lagdes Vægt paa Opdræt af Stude, var Besætningen paa en Gaard dog gerne noget større, men medens Kvæget nu kun gaar ude ca. 5 Maaneder af Aaret, gik det den Gang ude 6 à 7, ja længere, hvis Vejret tillod det; derimod var Faareholdet stort, 10—12 à 15 Stkr., vekslende efter Egn og Jordbundsforhold, men Faarene gik gerne ude den største Del af Aaret, naar da ikke Vinteren var særlig streng; da Svineholdet paa en Bondegaard heller ikke var stort, kun 2—3 à 4 Stkr., der ogsaa gik ude en stor Del af Aaret, var

det alt i alt kun meget smaa Gødningsmængder, der raadedes over, og da der, hvad Møddingstedet samt Gødningens Behandling, Opsamling og Anvendelse angik, intet blev gjort for at bevare Gødningens Værdi til Afgrøderne paa Grund af Uvidenhed og dermed følgende Ligegyldighed, idet Vejledning paa Grundlag af videnskabelige Undersøgelser og Forsøg fuldstændig savnedes, var det kun meget smaa Mængder af Værdistoffer, der førtes ud til Afgrøderne med Gødningen, saa meget mere som Besætningerne kun fodredes med Halm, Avner og lidt Hø, men intet Kraftfoder, i alt Fald ikke paa Bøndergaardene; ganske vist var det dyrkede Areal betydelig mindre end nu, saa kun $^1/_4$ à $^1/_5$ af det Areal, der nu er under Plov, anvendtes til Korndyrkning, men selv til dette ringe Areal forslog den Gødning, Datiden raadede over, kun lidt.

En anden Aarsag til det ringe Foldudbytte var det meget skadelige Mark- eller Jordfællesskab i Byens Marker og det deraf følgende daarlige Sædskifte samt de faa Kulturplanter, der dyrkedes; mest benyttet var det saakaldte Trevangsbrug med Byg, Rug, Græs, men enkelte Steder, navnlig i Jylland, brugtes Alsædsbruget en Del, i hvilket den ene Kornafgrøde fulgte efter den anden, ofte saa længe til Ukrudtet tog saaledes Overhaand, at Afgrøden kun gav Udsæden igen; dertil kom, at ingen af de dyrkede Afgrøder og Metoder tillod Rensning og Jordens Bearbejdning under Væksten, og dette i Forbindelse med Jordens ringe Gødningskraft og Kultur bidrog til, at Kornafgrøderne i Kampen med Ukrudtet om Pladsen paa Agrene havde vanskeligt ved at klare sig. Forøvrigt medførte det anvendte Sædskifte, Jordens ringe Gødningskraft og Kultur og den daarlig rensede Udsæd, at Markerne prægedes af en Del andre Ukrudtsplanter end nu til Dags; saaledes var Gul Okseøje (Onde Urter, som Datiden kaldte den) en ren Plage paa Grund af dens korte Voksetid, uhyre Frørigdom og de slette Hjælpemidler til Sædens Rensning; Skrælpløjning, Ukrudtsharvning og

Sprøjtning med Kemikalier kendtes ikke, heller ikke Rodfrugt- og Kartoffeldyrkning og Radrensning, ligesom der savnedes Kendskab til og Midler mod Angreb af Plantesygdomme og Skadedyr.

Uagtet Vejrliget den Gang næppe var mindre gunstigt end nu til Dags for Landbruget og Afgrødernes Trivsel, var der dog i Modsætning til nu jævnlig slemme Misvækstaar, hvor Foldudbyttet kun var godt Halvdelen af det forannævnte, eller endog mindre, saa der kun høstedes Udsæden igen eller paa visse Lokaliteter endnu mindre, og dette skyldtes alle de forannævnte Forhold.

I vaade, kolde Aar blev det galt paa de lave samt paa de stive, lerede, kolde Jorder, medens det paa de lette, høje og skarpe Jorder blev galt i varme og tørre Aar og i Aar med en længere Tørkeperiode, grundet paa den ringe Kultur, Jorderne var i; kom saa endelig Regnen hen mod Kornhøsten, havde Landbruget ikke som nu Roemarken og Kartoflerne til at bøde paa den lille Kornhøst. Den daarlige Tilstand, som Vandløbene var i, bidrog ogsaa til, at vaade Aar blev skæbnesvangre for store Arealer.

Landets samlede aarlige Høstudbytte af Korn af alle Slags anføres almindelig til 4 à $4^1/_2$ Mill. Tdr. mod 30 à 32 Mill. Tdr. nu, foruden vort Landbrugs mange andre store Afgrøder nu til Dags, og da ca. $^1/_4$ heraf medgik til Udsæd, blev der kun 3 à $3^1/_2$ Mill. Tdr. tilbage til Befolkningens Forbrug til Føde- og Skattekorn samt Landgildeydelse m. m.; der blev derfor kun ringe Mængder tilbage til Udførsel og Salg; som Gennemsnit af Aarene 1730—35 opgives Kornudførslen kun til 182 000 Tdr. aarlig i Gennemsnit af alle Slags, og da Kornsalget var Landbrugets Hovedindtægtskilde, i alt Fald paa Øerne, vil vi kunne forstaa, hvilken økonomisk Katastrofe det var, da Kornpriserne som Gennemsnit af Femaaret 1730—34 efter Sjællands Stifts Kapitelstakst var dalet til 4,66 Kr., 3,99 og 2,11 Kr. pr. Td. henholdsvis for Rug, Byg og Havre (1 Rigsdaler Courant regnet til 3,20 Kr.). Forøvrigt var Kornpriserne lavere i Landets andre Egne, saaledes som nedenstaaende Tal for Kapitelstaksterne viser.

	Kr. pr. Td.			
	Rug	Byg	Havre	Hvede
Fyns Stift.....	3,73	3,09	1,71	
Aarhus »	4,12	3,09	1,72	
Viborg »	4,25	3,11	2,25	
Aalborg »	4,21	2,96	1,73	
Ribe »	4,25	3,49	1,90	
Lolland »	2,93	2,71	1,74	4,80

(Tallene for Lolland er Middel for de 2 Amter Halsted og Aalholm).

Hvad Kornudførslen angik, var det væsentlig kun Herregaardene, der havde noget at sælge; dels var Foldudbyttet mindre paa Bøndergaardene, som nævnt foran, og endvidere skulde Bønderne af Høsten yde $^1/_{10}$ af Afgrøden som Tiende til Tiendeejeren samt Landgilde — den aarlige Fæsteafgift for Brugen af Gaarden — til Besidderen af det Gods, hvorfra Gaarden havdes i Fæste, og denne var ret almindelig ogsaa Ejer af Tienden; (Landgilden stod i Forhold til Udsædens Størrelse, og for hver 3 Tdr. Rug, 3 Tdr. Byg, $4^1/_2$ Tdr. Blandsæd og 6 Tdr. Havre i Udsæd ydede en Gaard almindelig 1 Td. i Landgilde af hver Kornart aarlig, forsaavidt en Fæstegaards hele Landgilde ydedes i Korn).

Endvidere var der den aarlige Kornskat til Staten, og naar disse faste Ydelser var afholdt, var der i almindelige Høstaar paa de fleste Bøndergaarde kun Føde- og Sædekorn tilbage, men lidet eller intet til Salg eller til Foder for Besætningen, og i mindre gode Høstaar, og disse var desværre ret hyppige, som nævnt foran, da kneb det med at faa nok til Føde- og Saakorn, ja selv til Landgilden, og under de fortvivlede økonomiske Forhold, der raadede inden for Landbruget i sidste Halvdel af det 17. og første Trediedel af det 18. Aarhundrede med de lave og stadig vigende Priser paa Landbrugets Produkter, summede Landgilde-Restancerne sig betydeligt op for mange Godser rundt om i Landet for en stor Del af de dem tilhørende Fæstegaarde.

Af daarlige Høstaar eller rettere Misvækstaar kan saaledes nævnes 1660, —61 og —62 samt —74, —84 og

—93 og endvidere de 4 Aar 1696—99; efter en saadan Høst steg Kornpriserne stærkt, men desværre havde Landbruget saa kun lidet eller intet at sælge; i 1698 var Kapitelstaksten (for Aarhus Stift) saaledes 12,80 Kr. for Rug, 6,40 for Byg og 3,20 for Havre, ligesom den ogsaa var høj for de øvrige forannævnte Aar; 1698 var saa vaadt og koldt, at Vaarsæden mange Steder navnlig paa lave Jorder, der jo blev sent tilsaaet, ikke blev moden og ikke indhøstet, og mange Steder navnlig i Jylland blev Vaarsæden opfodret paa Marken, idet Landmændene modtog Svin for Betaling (ligesom ved Oldenfedning i Skovene), for dog at faa lidt ud af Afgrøden.

Da Priserne paa Landbrugets øvrige Produkter: Heste, Faar, Svin, Uld og Flæsk ligesom Kornpriserne ogsaa var meget smaa, hvortil kom, at det var meget lidt, Bønderne havde at sælge, saa har vor Tid vanskeligt ved at danne sig en Forestilling om, hvor uhyre pengefattig en Tid det var, og hvorledes Forholdene derfor tvang vore Forfædre til at gennemføre den strengeste Naturaløkonomi og til at indrette sig paa Selvforsyning i alle Henseender, hvad Livsfornødenheder angik (Kapitelstaksten for Smør var i Gennemsnit for Aarene 1730—34 i de forskellige Egne af Landet fra 32—40 Øre pr. kg, for Flæsk 24 à 28); Bøndernes Indkøb indskrænkede sig derfor i Hovedsagen til lidt Salt, Jern, Tjære, Tobak og Brændevin, og da nu Udførslen af Fedestude ogsaa tildels var standset, saa ophørte ogsaa den Indtægt, som Bønderne navnlig i Jylland havde haft ved at tillægge og opdrætte disse de første 2 à 3 Aar, inden de afhændedes til de større Gaarde til videre Opdræt og Fedning; for øvrigt medførte Studehandelens Indskrænkning, at Landbruget blev tvunget mere og mere over til Kohold og Mejeridrift; med den ringe Udvikling af Mejeribruget og Landbrugets lave Standpunkt og deraf følgende ringe Udbytte, hvori Regeringens ensidige merkantilistiske Styre ikke var uden Skyld, kunde vi forøvrigt ikke smørføde os selv, men indførte jævnlig Smør fra Holland og undertiden ogsaa fra

England ifølge Toldlisterne; da nu Holland lukkede for os, syntes vi, at det skadede ikke, om vi kunde gøre Gengæld, saa Hollænderne i alt Fald ikke fik afsat noget Smør her til Landet.

Betragter vi dernæst de Skatter, der hvilede paa Datidens Landbrug, da var disse minimale i Forhold til vore Skatter nu, men i Forhold til Landbrugets Evne til at bære Skatterne, var de større, eller hvilede tungere end nu, men Pladsen tillader ikke at gaa i Enkeltheder. Efter Enevældens Indførelse i 1660 var der i 1662 eller 64 paalagt en fast Skat paa Landejendomme efter vor første Matrikel eller Hartkornsansættelse; denne Skat øgedes i 1666 med en saakaldt »Okse- og Flæskeskat« og i 1670 yderligere med en Skat, der kaldtes »Rytterholdspenge«; disse 2, der almindelig ydedes »in natura«, ændredes senere til en Pengeafgift, der hvilede paa Hartkorn, og efter gentagne Ændringer og Paalæg samledes de tillige med flere andre i 1692 i een Skat, der kaldtes »Matrikelskatten« (Grundlaget for den senere Gammelskat), eller da den betaltes i 4 Kvartaler, ofte »Kvartalsskatten«.

Efter at Hartkornsansættelsen af 1664 var blevet afløst af den ny og retfærdigere Matrikel af 1688, der havde samme Antal Tdr. Hrtk., ca. 375 000 Tdr. for hele Landet, som vor nuværende Hartkornsansættelse efter Matriklen af 1844, og efter at den gamle Møntenhed Sletdaleren ved Forordningen af 4. Maj 1695 var blevet afløst af den hamborgske Courant-Daler, er vi i Stand til at drage en Sammenligning med Størrelsen af denne Skat indtil 1746 og Skatterne i Nutiden, idet den svaredes med 1 Rdl. 5 Mk. 4 Sk. pr. Td. Ager og Engs Hrtk. for Bøndergaarde; vi kan nemlig se bort fra, hvad den svaredes med af Skovskylds- og Mølleskylds-Hrtk. og af Konge- og Kirketiende-Hrtk., hvilket Bønderne som Helhed ikke ejede noget af; og med en Sølvværdi af 3,20 Kr. i en Courant-Daler var 1 Rdl. 5 Mk. 4 Sk. lig 6 Kr. pr. Td. Ager og Engs Hartkorn.

Da der i Lighed med nu ikke var noget, der hed Amts- og Kommuneskatter, vil vi jo betragte disse 6 Kr. i Statsskat pr. Td. Hrtk. som Smaating, og dog betegnes denne i vor Historie som et vældigt Skattetryk, der knugede Landbruget og ikke tillod dette at komme til Kræfter, ja betegnes som een af Enevældens Forbandelser, idet den var 3 Gange saa stor som den Landeskat, Bønderne havde svaret 50 Aar tilbage i Tiden under Kristian IV; men Sagen er, Skatternes Størrelse maa først og fremmest maales efter Evnen til at bære disse og er derfor i høj Grad relativ.

Foruden Matrikelskatten blev der i 1663 paalagt en Kornskat med 1 Skp. Korn pr. Td. Hrtk.; ved Ændringer og Paalæg af en ny Skat ændredes denne senere inden Aarhundredskiftet til 1 Rdl. 12 Sk. eller 3,60 Kr. pr. Td. Ager og Engs Hrtk.; sammen med Matrikelskatten, 6 Kr., blev det altsaa ialt 9,60 Kr. pr. Td. Ager og Engs Hrtk. Det var denne Kornskat, som Kristian VI i 1731, Aaret efter sin Tronbestigelse, nedsatte med 32 Sk. til 76 Sk. eller fra 3,60 Kr. til 2,53 Kr. for at lette det haarde Skattetryk paa Bønderne (det bidragydende Hrtk.) under Krisen. De 9,60 Kr. pr. Td. Ager og Engs Hrtk. var altsaa nu nedsat til 8,53 Kr. eller med 11 pCt., saaledes som det almindelig angives i Historien; for øvrigt kunde Kornskatten paa dette Tidspunkt betales i Penge eller i Korn efter Forgodtbefindende.

Dermed er nævnt Størrelsen af de almindelige eller ordinære Skatter, der hvilede paa Bønderne for 5—6—7 Slægtled siden eller paa Ludvig Holbergs Tid; desuden maa nævnes »Folkeskatten«, der fra Nytaar 1701 blev paalagt med 1 Mk. (53—54 Øre) aarlig af hver Tjenestekarl og Dreng over 15 Aar, der tjente hos Gaardmanden, og $^1/_2$ Mk. (27 Øre) for hvert kvindeligt Tyende, men da Loven gav Husbonden Ret til at afkorte Beløbet i Tyendets Løn og forbød, at Lønnen krævedes højere derfor, saa betød denne Skat jo ikke meget; den skulde med andre Ord bæres af Tyendet og ikke af Landbruget, men

da den medførte en Del Tvistigheder og Misfornøjelser, blev den et Par Slægtled senere væltet over paa Hrtk. med $^1/_2$ Mk. (27 Øre) pr. Td. Hrtk.

Men under Landets svære og stadige Finansnød blev der hyppigt paalagt foreløbige Ekstraskatter, saaledes jævnlig en Kvægskat, men som Regel var disse for Bøndernes Vedkommende dog ret smaa.

I Slutningen af det 17. Aarhundrede og under Kristian V's Regering var Rigets Finanser under Overrentemester *P. Brandts* Styre efterhaanden blevet helt fortvivlede, Underskuddet paa det aarlige Budget voksede stadigt, skønt Statens Kreditorer ikke alle fik deres Renter, og Embedsmændene ikke alle deres fulde Løn. I 1692 fik Kongen da Meklenborgeren *Chr. Sigfried v. Plessen* (Stamfader til Slægten Scheel-Plessen her i Landet) til at overtage Styrelsen af Finanserne; Plessen, der tog imod Hvervet med den største Betænkelighed, satte sig det Maal at undgaa Ekstraskatter for det fortrykte Folk og Landbrug; det var ham, der samme Aar samlede de forannævnte Skatter i Matrikelskatten og i 1695 ændrede Møntfoden, som foran nævnt; han fik lagt en Skat paa Renteindtægter, fik Renten nedsat fra 6 til 5 pCt. og gennemført en Konvertering af den indenlandske Statsgæld samt udskrevet indenlandsk Tvangslaan, og ved sin store Anseelse i Udlandet lykkedes det for ham mod Pant i sikre Statsindtægter at laane hos vore Handelsforbindelser, hos rige Handelsmænd og -huse i Amsterdam, ganske vist til en Rente af 12 pCt. (en Bekræftelse paa det gamle Ordsprog: »De Fattige laaner og køber altid dyrt«), men da det ikke lykkedes for ham at faa gennemført en Nedsættelse af Hoffets Udgifter og af Militærudgifterne, der begge var for store i Forhold til Landets Evne til at bære disse, ligesom de, der var blevet fortrængt, da han traadte til, stadig søgte at underminere hans Stilling og Indflydelse, saa glippede hans Plan; dertil bidrog ogsaa de mange Misvækstaar, der indtraf (se foran) i de faa Aar, han styrede Finanserne; i 1693 var der komplet Misvækst,

og da saa de 4 daarlige Høstaar kom til i Kongens 4 sidste Regeringsaar, maatte han i 1699, Kongens Dødsaar, lægge en Ekstraskat af ikke mindre end 1 Rdl. Cour. (3,20 Kr.) paa hver Td. Hrtk. foruden kort efter den forannævnte Skat paa Tyendet, samt en betydelig Familieskat paa Folk uden for Bondestanden (se senere), og Frederik IV, der fulgte efter sin Fader, fjernede saa Plessen faa Maaneder efter fra Ledelsen af Finanserne. Under Datidens hyppige Krige blev der endvidere paalagt en saakaldt »Krigsstyr«, men disse Ekstraskatter var jo kun foreløbige og ikke vedvarende.

Da Formaalet med nærværende Afhandling er at give en Fremstilling af Bondestandens Vilkaar og Forholdene, der førte til Stavnsbaandet, er der i det foregaaende om Datidens Skatter kun omtalt de, der hvilede paa Bondestanden og Bøndergaardene, bl. a. ogsaa af Hensyn til Pladsen, men det store Landbrug var ingenlunde fri for Skatter, en Opfattelse man hyppig møder.

Efter Enevældens Indførelse maatte Hoved- eller Sædegaardene ogsaa svare en fast Ejendomsskat, ligesom Bøndergaardene, men i 1670 fritoges disse igen for denne af Hovedgaardenes almindelige Ager og Engs Hartkorn (da der senere skete en Del Misbrug over for Kronen her, blev det nogle Aar senere nøjere fastslaaet, hvad der skulde forstaas ved en Hovedgaard), men under den Forudsætning, at de skulde indestaa for deres Fæstebønders Skatter. Forøvrigt var denne Pligt ret naturlig, thi bortset fra de ca. 5000 Selvejergaarde, der alt i alt var tilbage her i Landet, var de øvrige ca. 70 000 Gaarde Fæstegaarde, der ejedes af Besidderne af Landets Hovedgaarde samt af Kronen; Fæsteren var altsaa kun Bruger af Gaarden, og det var da ret naturligt, naar denne ikke evnede at svare Skatten, saa henholdt Regeringen sig til Ejeren; desuden var denne Ordning, at Hovedgaardsejerne opkrævede deres Fæstebønders Skatter og afleverede disse til Kronen, en betydelig Lettelse for sidstnævnte. Af Skatterne paa Besidderne af de

større Landbrug er allerede foran nævnt de direkte Skatter paa Skovskylds-, Konge- og Kirketiende — samt Mølleskylds-Hrtk.; de øvrige var dels direkte, dels indirekte, og disse var ingenlunde smaa; saaledes blev der Nytaar 1701 samtidig med Tjenestefolkeskatten hos Bønderne paalagt en saakaldt Consumtion eller Familieskat af 1 Rdl. (3,20 Kr.) 2 Gange aarlig paa hver Person over 12 Aar, der fandtes i deres Familie, Tjeneste eller Husholdning, samt endvidere en Staldskat, eller en Skat paa Heste af $^1/_2$ Rdl. 2 Gange aarlig, hvad enten der var faa eller mange Heste, og under den store nordiske Krig samt efter dennes Afslutning 1720, da Landets Finanser var særlig fortvivlede, var der Skatter paa Karosser, Chaiser (Bærestole), fine Klæder, der var bræmmet og broderet, Parykker, Spillekort, Vin og Brændevin, og skønt Landet var udpint ved Tvangslaan og Ekstraskatter (1709 havde været et komplet Misvæktsaar, og de 3 Aar 1717—19 havde der ogsaa været en daarlig Høst) saa paalagde Regeringen endda en Formueskat paa 2 pCt. af den Formue, den antog, Folk ejede i Kapitaler, Godser eller i Forhold dertil ved Handel og Næring; samtidig blev der for Bøndernes Vedkommende paalagt en Ekstraskat af $^1/_2$ Rdl. pr. Td. Hrtk.; af de forannævnte indirekte Skatter var der kun den paa Brændevin, der kunde komme til at tynge paa Bønderne.

Statens Gæld var forøvrigt kun 22—23 Mill. Kr., i vore Øjne nu et ringe Beløb, men vi maa her huske paa, at Landets Indbyggertal kun var ca. 788 000 Indbyggere, at Pengenes Værdi var 2—3 Gange større end nu, og at et Lands Statsgæld ligesom Skatterne først og fremmest maa maales efter Landets og Folkets Evne til at bære denne, men der var det triste ved Forholdet, at en stor Del af Gælden var dels Løn til dens Embedsmænd, som den ikke havde kunnet betale, dels Skyld for Leverancer, ofte indenlandske, den heller ikke havde kunnet betale; ganske vist havde Staten som Modvægt imod Gælden henved 10 Mill. Kr. i udestaaende Fordringer, men det var desværre aldeles overvejende uerholdelige Skatte-

restancer, der havde summet sig op i Aarenes Løb. I normale eller almindelige Aar laa Statens aarlige Budget kun ved 12 à 13 Mill. Kr., dette endda i Forbindelse med Kongens private Kasse, den saakaldte Particulærkasse eller Chatolkasse, hvori blandt andet Øresundstolden og enkelte andre Indtægter indgik.

Skønt Regeringen ikke var til at spøge med, hvad Skatterestancer angik, men almindelig ret hurtig under Udfoldelsen af et stort militært Apparat (seqvestrerede), d. v. s. gjorde Udlæg, eller Arrest i Godset, saa ser vi dog af foranstaaende, at Restancerne i Tidens Løb alligevel kunde summe sig op, og Aarsagerne dertil var flere. Staten krævede saaledes ogsaa Skat af de øde Gaarde, og da Godsejerne jo ingen videre Indtægt havde af disse, var det Godser med mange øde Gaarde, som Staten hyppigst fik fat i, men den havde forlængst gjort den Erfaring, at den fik endnu mindre ud af Ejendommen efter Overtagelsen end før denne, idet Statsdrift eller offentlig Drift den Gang som nu som Regel er for dyr, og her i Aarene kort før Stavnsbaandets Indførelse undgik Regeringen derfor helst Overtagelsen af øde Gaarde.

Under Kristian V havde Kronen derimod overtaget mange Godser med meget øde Gods, og den udstedte den ene Forordning efter den anden, der angik disse Forhold; ifølge en Forordning af 11. Decbr. 1688 skulde der saaledes over det meste af det Kongen tilfaldne øde Gods opslaas en Specification paa Dørene til alle Landets Amtsstuer over, hvad Kronen havde at afhænde af øde Gods i Amtet, og dette skulde saa tilslaaes den højstbydende, og en Forordning af 19. Decbr. 1693 fastsatte Taksten eller Prisen paa øde Gods, naar Kreditorer gjorde Indførsel hos Skyldnere. Det hedder heri: »Af det Bøndergods som nogenlunde findes Bygning paa, men forfalden, og Agerjorden ej i sin fulde Brug, ej heller nogen Bonde paa, skal 1 Td. Hrtk. ej højere sættes end for 20 Rdl., og af det Bøndergods, som er ubebygget og udyrket, anslaas 1 Td. Hrtk. ej højere end for 10 Rdl.« Hvad Prisen paa

Hovedgaarde med underliggende Fæstegods angaar, hvor dette var i god Drift, da var denne almindelig kun 50 Rdl. (160 Kr.) pr. Td. Hrtk.

Som et tydeligt Vidnesbyrd mere om Tidens og Landets Fattigdom og om Fæstebøndernes Armod og Elendighed i de nærmeste Slægtled forud for og omkring Stavnsbaandets Indførelse, havde man det triste Syn overalt omkring i Landet og Landsbyerne af de mange øde Bøndergaarde, som er nævnt foran, der stod mere eller mindre sammensunkne, uden Skorstenspiber, Døre og Vinduer, med hullede Tage, forrevne af Efteraarets og Vinterens Storme med nedregnede, sammensunkne, lerklinede Vægge eller med helt omblæste Længer. Disse Forhold var for Jyllands Vedkommende begyndt saa langt tilbage som i Aarene 1627—29 efter Kristian IV's uheldige Deltagelse i Trediveaarskrigen, da Wallensteins og Tillys Tropper af raa Landsknægte kom her op for at tugte de nordiske protestantiske Kættere og bredte sig og plyndrede, røvede og ødelagde helt op til Skagen, og da de efter Freden i Lybæk i 1629 var trukket bort, blev der knapt Tid for Landbruget til at komme lidt til Kræfter igen, før Jylland $^1/_2$ Slægtled senere atter blev besat, nemlig i 1644, denne Gang af svenske Tropper, der i de forudgaaende Aar var draget fra Valplads til Valplads i Tyskland og derfor næppe var stort bedre i deres Optræden end de kejserlige eller Wallensteins Tropper 15—16 Aar tidligere, og da disse saa var trukket bort efter Freden i Brømsebro i 1645, brød Krigen med Sverige atter ud i Aarene 1658—60, og medens Øerne var sluppet for fjendtlig Besættelse de 2 foregaaende Gange, fordi vor Flaade havde været stærk nok til at hindre Fjendernes Overgang over Bælterne, saa medførte den strenge Vinter i 1658—59, at alle Øerne denne Gang ogsaa fik at føle, hvad en fjendtlig Besættelse i disse Tider vilde sige, og vore Forbundstropper Syd fra, der skulde hjælpe

os, huserede næsten lige saa slemt i Jylland som selve Fjenden; navnlig led Vejle-Egnen overmaade meget.

Hvor mange øde Gaarde, der ialt fandtes her i Landet, da der var flest, vides ikke; Statistiken var jo ikke udviklet saaledes som i vor Tid, men skønner vi efter Kristian V's Forordning af 28. Januar 1682 »Om Jordegods i (Danmark)«, kunde det i flere Egne af Landet dreje sig om mindst 20 pCt. af Landets Bøndergaarde, thi i Punkt 10 hedder det i Forordningen: »Hvor der i et Amt, Herred, Birk, Sogn el. By er mere end $^1/_5$ af Kongens (Kronens) Gods øde, skal de besatte (Gaarde) af Kongens sognevis i hvert Sogn el. By samme øde Gaarde inden 3 Aars Forløb opbygge, indhegne og besætte og imidlertid nyde Jordens Afgrøde fri for Skat, Landgilde, Tiende samt al anden Afgift og Tynge, hvorudi Stiftamtmændene, Amtmændene og Amtsbetjentene deres Flittighed fornemmelig skal bevise.« Af Punkt 11 fremgaar det dernæst, hvorledes Kronen bar sig ad for at faa de øde Gaarde i Drift igen, og det hedder heri: »Og paa det Kongens øde Gods inden kort Tid kan besættes, saa skal (naar rigtig Overslag er gjort, paa hvor mange besatte Gaarde Kongen i hver Amt haver, samt hvor mange øde, der befindes, Rytter-Godset iberegnet) en Inddeling og Anordning gøres, efter hvilken 6 eller 8 Bønder, som bebo Kongens besatte Gaarde (hvor iblandt og forstaas de som til nogen kan være pantsat) skal antage sig paa een af de øde Gaarde 16 Fag Hus inden den 1. Maj 1685 at opbygge og ellers forskaffe den som samme Gaard antager, en Plov, en Harve, en Vogn, et Par Heste og en Ko. Men dersom der ej er saa mange øde Gaarde i Amtet, at 6 el. 8 (af de besatte) kan tilkomme en Gaard at opbygge, da gøres Inddelingen paa 10 à 12. Hvorimod bemeldte Bønder i de 3 Aar maa føre Jorden i Brug og nyde al den Fordel som af Korn, Hø el. andet derved kan avles, fri for Contributioner (Skatter), Landgilde og anden Afgift, Folkeskatten undtagen; dog maa de ej det indavlede Foder fra Stedet føre, men der lade fortære, paa det Gød-

ningen til Jorden kan sankes og derpaa udføres.« Denne Forordning handler altsaa om Kronens øde Gaarde (Krongodset), men der er jo næppe Grund til at formode, at det stod bedre til, hvad Mængden af de øde Gaarde angik til de private Godser (Landets øvrige Hoved- og Herregaarde).

Et andet Vidnesbyrd om Landbrugets Armod og slette Tilstand fremgaar af et Rescript af 2. Maj 1682, i hvilket Regeringen paalægger Amtmændene i Sjælland, Fyn og Koldinghus Amt at sørge for, »at Aadsler af Heste, Hopper og andre Slags døde Kvæg, i Synderlighed som udi By eller ved almindelige Veje findes, skulle straks dybt i Jorden nedgraves (Da de formedelst deres onde Lugt og stank stor Usundhed med paafølgende Svaghed kunne foraarsage).« (Sommervarmen stod jo nu for Døren).

Disse Aadsler hidrørte dels fra de saakaldte Udgangsøg, der gik ude Vinteren igennem og maatte bjerge Føden, som de bedst kunde, af vissent Græs, Løv, Kviste og Bark, og udhungrede og kraftesløse, som de var, bukkede de undertiden under for Sygdomme og Kulde eller blev et let Bytte for Ulvene, og naar saa Rovdyrene havde fortæret Kødet, laa Huden og Skelettet tilbage; en Del hidrørte ogsaa fra Heste, der som Forspand var sunket i Blød paa de daarlige Veje, der dels paa lav, dels paa leret Bund i en Tøvejrsperiode kunde blive til et bundløst Morads, og hvor en udhungret Hest undertiden kreperede under de kørendes Anstrengelser for at redde den op; endnu saa sent som i 1771 beklager Borgerne i Roskilde sig over Landevejens Tilstand til København, og at de der satte mangt et godt Bæst til, der blev stikkende i de bundløse Moradser, og at det under saadanne Forhold om Vinteren kunde tage 10 à 12 Timer at komme ind til Hovedstaden. Endvidere hidrørte det døde Kvæg fra, at der hyppig blev Fodermangel hos Bønderne inden Foraarets Komme, og naar saa Husene var fodertomme i Marts Maaned, Lyng var ikke til at opdrive, ligesom Taget

paa Udhusene, naar det kneb haardt, ogsaa var gaaet med, saa maatte Kvæget slippes ud for om muligt at bjerge Livet til Foraaret kom; men da Kvæget under saadanne Forhold var forsultet og uden Kræfter og ofte maatte have Hjælp i Stalden til at kunne rejse sig, saa skulde der jo ikke meget til, før de bukkede under for Kulde, Sygdom og yderligere Sult og blev liggende paa Stedet, hvor de faldt, eller blev et Bytte for Ulvene; ogsaa i 1739 udgik der lignende Paabud fra Regeringen angaaende døde Husdyr.

Hvad Ulvene angik, da var de ofte en Plage for Landbruget, saaledes i Jylland og navnlig i Nordjylland, og der foreligger mange Beretninger desangaaende; *Jens Bircherod*, der var Biskop i Aalborg fra 1693 til sin Død i 1708, meddeler flere Eksempler derpaa i sine bekendte Dagbøger; saaledes i 1695 om en Rytterbonde, for hvem Ulvene en Nat havde ihjelbidt alle hans Heste og Hopper, 5 Stk. ialt; ved Hjælp af Forordningen af 18. April 1732 forsøgte Regeringen nu at gøre Ende paa denne Ulveplage, og det lykkedes saa nogenlunde i det følgende Slægtled; efter denne skulde Overjægermesteren sørge for, at der blev afholdt Klapjagter paa de mest egnede Steder, og til disse havde Bønderne at give Møde efter Tilsigelse, hvad enten de hørte Kronen eller Godsejerne til; Udeblivelse straffedes med $^1/_2$ Rdl. i Bøde; endvidere blev der givet Præmie til enhver, der paa Herreds- eller Birketinget mødte med en fanget eller en dræbt Ulv, 4 Rdl. for hver gammel og 1 Rdl. for hver ung Ulv samt Bælgen eller Skindet, medens Kroppen blev ophængt ved Tinget og Regnskabet indført i Tingbogen, saaledes som gamle Tingbøger den Dag i Dag vidner om, idet Herreds- eller Birkefogden skulde paaligne Herredets Bønder de Udgifter, som Præmierne løb op til indenfor det paagældende Herred.

I de kongelige Vildtbaner maatte kun de kongelige Jagtbetjente og Skovriderne færdes med Skydevaaben (men ikke Menigmand); de fik samme Betaling for hver dræbt Ulv, men her tilfaldt Bælgen Overjægermesteren.

Menigmand maatte nok komme der, men uden Bøsse, og da det ikke var saa lige til at tage de gamle Ulve med Hænderne, saa blev der her som Regel kun Tale om Ungerne for Almuens eller Bøndernes Vedkommende. (Læserne bedes lægge Mærke til, at det er de stakkels fattige Bønder, der skal skillinge sammen til Præmierne), og var Betalingen ikke erlagt inden 8 Dage, skulde Herredsfogden udpante hos de Skyldige til det dobbelte Beløb, til Bedste for ham som indbragte Ulven.

Hvad Bondens personlige og retslige Stilling angik inden for Samfundet her i det 17. og 18. Aarhundrede, fra Enevældens Indførelse i 1660 til Landboreformerne og Bondestandens Frigørelse i Slutningen af det 18. Aarhundrede, da var denne det mest triste af det hele.

Paa Sjælland, Lolland-Falster, Møen og Bogø havde jo det saakaldte Vornedskab udviklet sig fra Middelalderen, hvorefter Mændene inden for Bondestanden ikke maatte forlade Fødestavnen eller Godset, hvor de var født, uden Husbondens (Godsejerens) Tilladelse, ligesom de var pligtige at overtage en Fæstegaard eller Jord der; Tanken om eller Forsøg paa at udstrække dette til ogsaa at gælde for Kvinderne var ikke blevet til noget.

Vornedskabet ophævedes af Frederik IV ved Forordningen af 21. Febr. 1702, en Begivenhed, der hilstes med Glæde og store Forhaabninger inden for Bondestanden, samt ogsaa i Kredse uden for denne; men 2 Forordninger Aaret i Forvejen, den ene af 19. Febr. om Pas og Skudsmaal, den anden af 22. Febr. om Oprettelse af en Landmilits, medførte, at Forordningen om Vornedskabets Ophævelse ingen videre Betydning fik for de, den skulde komme til Gode.

Formaalet med Oprettelsen af en Landmilits var at komme delvis bort fra de hvervede Tropper ved Oprettelsen af en national mindre Hær paa 15 000 Mand, der blev udtaget og uddannet blandt Landets unge Bønderkarle, idet der skulde udskrives en Mand for hver 20 Tdr.

Bønderhrtk.; den anden Forordning om Pas m. m. tilsigtede at hæmme det udbredte Tiggeri og Løsgængeri, der under de fortvivlede økonomiske Forhold omkring i Landet var i stærk Tiltagen, og den bestemte, at ingen maatte forlade sit Fødesogn og drage til et andet, uden at hans rette Husbond havde givet ham Pas.

Da Godsejerne var interesseret i at bevare Mandskabet hjemme paa Godserne og omkring i Sognene baade af Hensyn til Pligten til at stille det paagældende Antal Soldater, og ligeledes for at kunne faa Hovedgaardene drevet og beholde Fæstere til Fæstegaardene, nu Vornedskabet var ophævet, saa undlod de saa vidt muligt at efterkomme Anmodninger om Pas trods det, at de ifølge Loven ikke maatte nægte Pas til de Karle, der ikke var indført i Lægdsrullen til Soldat, dette blev først lovligt ved Forordningen af 8. Febr. 1724, der bestemte, at alt ungt Mandskab fra 14 til 35 Aar skulde, ligesom de, der var udtaget til Soldat, blive paa det Gods, hvortil de hørte, og Regeringen, der fra Kronens egne Gaarde kendte Vanskelighederne med at faa de unge Karle til at blive hjemme og overtage en Gaard, var derfor tilbøjelig til at se gennem Fingre med disse Misbrug.

Endvidere var der Hoveriet, Fæstebøndernes Pligt til at møde og arbejde uden Vederlag paa Hovedgaardene ved disses Drift, naar de blev tilsagt til dette; gennem Middelalderen havde denne Arbejdspligt udviklet sig lidt efter lidt, uden at den var lovfæstet ved Bestemmelser, der sikrede de svagere — Fæstebønderne — mod Misbrug fra de stærkere — Herremændene. Oprindelig fik de hoverigørende Føden paa Gaarden under Arbejdet, men dette var forlængst hørt op, efterhaanden som Hoveriet udvidedes, og der blev bestilt mindre og mindre, og desværre for Fæstebønderne var Hoveriet ubestemt, hvad Mængden og Arten af Arbejde angik, der krævedes; fra at begynde som Avlingshoveri ved Driften af Hovedgaardene, navnlig ved Høst og Høbjergning, udviklede det sig efterhaanden saaledes, at der overhovedet næppe var no-

get Arbejde, uden at det krævedes udført af Hovbønderne; ikke alene afskaffede Herregaardene de faste Plovkarle, der fandtes paa Herregaardene i ældre Tider, men mange ligeledes de faste Tærskere og Hakkelseskærere og lod Hovbønderne udføre disse Arbejder ogsaa; de maatte forvandle Moser og Sumpe til Ager og Eng, rydde Skove og Krat, dyrke de øde Gaarde paa Godset, og føre Afgrøderne til Herregaarden, køre Rejser paa 8—10 à 12 Mile, opføre nye Bygninger, og der var Bønder, som havde indtil 200 Hovdage om Aaret med deres Folk, og som i Perioder paa 8 à 14 Dage kun var hjemme nogle faa Timer om Natten. Tilsigelsen til at møde næste Dag ved Solopgang kom ofte først sent om Aftenen, og Fæstebønderne kunde derfor vanskelig lægge nogen Plan for Arbejdet ved deres egen Bedrift, der forsømtes baade ved Tilsaaning og ved Bjergning af Hø og Korn. Efter Forordningen af 28. Jan. 1682, der gav Uadelige Ret til at købe og besidde »frit Jordegods« (Hovedgaarde og adelige Sædegaarde), blev det snarere endnu værre for mange Hovbønder, idet mange af disse nye Herremænd var haardhjertede Spekulanter, der søgte at pine det mest mulige ud af Godset og deres Fæstebønder ved Hjælp af strenge Ridefogder og Forvaltere, om hvilke det blandt Fæstebønderne hed: »En ærlig Foged er at se saa rart et Dyr paa Jorden, som Ravnen, naar den findes hvid.« I Aarets Løb var der mange Lejligheder, hvor saadanne kunde forfordele Fæstebønderne økonomisk, saaledes ved Tiendetagningen under Høsten, men navnlig ved Fæstegaardenes Tiltrædelse, hvor der intet lovformeligt Syn og Vurdering fandt Sted, hvad Jordernes, Bygningernes, Besætningens og Inventarets Tilstand angik, et Forhold der, naar der var Sindelag til dette, kunde misbruges i høj Grad senere ved den Paagældendes Dødsbo ved Behandlingen af dette, idet Godsejeren eller Proprietæren her meget almindelig optraadte som Skifteforvalter, eller der udnævntes een til Skifteforvalter, der var i Afhængighedsforhold til Godsejeren; da Soldatertjenesten var i høj Grad hadet, ja

frygtet af de unge Bønderkarle, saa kunde Retten til Udskrivning, der delvis var lagt i Godsejerens Hænder, og saa misbruges, og den blev i mange Tilfælde misbrugt i høj Grad.

Vi bør dog erindre, at Godsejerne, hvad enten disse var adelige eller uadelige, i Virkeligheden var vanskeligt stillede her under Enevælden med dennes i Forhold til Landets økonomiske Bæreevne, ødsle Styre og store Forbrug til Hoffet, til Militær og til Nybygninger m. m., hvortil kom det for Landbruget nu igennem flere Slægtled skadelige ensidige Styre af Landets Erhvervsliv; Bøndernes Restancer af Skatterne, som Godsejerne skulde indestaa for, blev flere og flere, og det samme gjaldt om Landgilden til Godsejerne selv, ligesom der klagedes over, at ogsaa Tiendeydelsen var i Tilbagegang, fordi Foldudbyttet mindskedes; hyppigere og hyppigere maatte han derfor hjælpe de fattigste af sine Fæstebønder med Saakorn, for at de kunde faa Jorden tilsaaet, ja ikke sjældent med Fødekorn for at holde Liv i dem, og for at de ikke trods alle de strenge Straffe derfor, skulde forlade Gaarden og med Kone og Børn begive sig ud paa Landevejene med Tiggerposen for at opholde Livet paa denne Maade (man regnede i mange Egne af Jylland, at der var mindst 10 Betlere for hver Dør daglig), thi derved vilde Gaarden jo glide ind i de øde Gaardes Tal, men da Staten ligefuldt krævede Skat af Gaarden af Godsejeren, foruden at denne jo mistede Gaardens Hoveriydelse, saa stred Godsejerne imod med alle mulige Midler for at undgaa denne Kalamitet, og dette vidste Bønderne forøvrigt godt.

Under disse Forhold var Bondens Arbejdskraft ved Hovedgaardens Drift efterhaanden blevet langt den største Indtægt eller Fordel, Godsejeren havde af mange af sine Fæstegaarde og Fæstebønder. Hoveribyrden øgedes derfor stadig, og Bondens egen Bedrift forsømtes mere og mere, Udbyttet mindskedes, og Armoden øgedes ligesaavel som Bondens Sløvsind, Ligegyldighed og Genstridighed, som Følge af de strenge legemlige Straffe, han

jævnlig var Genstand for ved Piskeslag, Brugen af Hullet, Træhesten o. l., og dette, at han var berøvet enhver Udsigt til Fremgang og til taalelige Livsvilkaar, virkede paa samme Maade. Paa Herregaardene søgte Hovbønderne at bestille det mindst mulige (»Den der arbejder sig ihjel ved Hove skal hænges i Galgen«, hed det) og at more sig det mest mulige ved de simple og faa Midler, der her var til Raadighed (ikke sjælden Drik). Naar Ridefoged og Forvalter ikke var nærværende, saa pløjede og harvede Hovbønderne daarligt, spildte Gødningen paa Vejene fra Gaarden til de store Marker, smed en Del af Saasæden i Vandhuller, afsatte høj Stub og Skaarkam under Høsten, fordi Afgrøderne saa blev mindre, der blev mindre at høste, at køre hjem og at tærske, færre Kornlæs at køre de ofte 4—6—8 Mil til Udskibningshavnen og mindre Straa at køre fra Laden til Staldene hen paa Vinteren, og den, der var mest opfindsom i saa Henseende, blev ofte betragtet som den »villeste« (eller med Beundring); Systemet var med andre Ord økonomisk ødelæggende for Agerbruget og Landet (efter Gennemførelsen af de store Landboreformer indrømmede da ogsaa en af de Godsejere, der havde været Modstander af Reformerne, at 2 lønnede Arbejdere bestilte lige saa meget som 10 Hovbønder).

Da man indenfor Landbruget mente, at Landmilitsen og Bestemmelserne om denne for en stor Del var Skyld i disse Forhold, saa ophævede Kristian VI denne, kort efter at han var kommen paa Tronen, til Glæde baade for Godsejerne og Bønderne, og nedsatte Aaret efter de paa Hartkorn hvilende Skatter med 11 pCt., som nævnt foran, grundet paa de lave Priser paa Landbrugets Varer. Da Bønderne nu mente, at alle Baand, der bandt dem til Fødestavnen, var ophævet, saa varede det ikke længe, før Herremændene klagede over Forholdene med at faa Jorden dyrket og Gaardene besatte, og da en ny Forordning, der indskærpede Bestemmelsen af 1701 om Pas fra Herremændene, heller ikke hjalp, saa krævede disse nu Land-

militsen indført igen, og Kongen fulgte da, omend med Sorg, sit Geheimekonseils og sin Krigsministers Raad og indførte Militsen igen i en noget ændret Skikkelse, samtidig med Forordningen af 4. Febr. 1733 om Stavnsbaandet, der er nævnt foran, og som forbød Bønderne at forlade Fødestavnen i 22 Aar fra 14 til 36 Aars-Alderen. Ulykken var, at Regeringen savnede Blik for de egentlige Aarsager til alle de fortvivlede Forhold; man fortsatte videre med strammere og strammere Baand, Landmilitsen udvidedes, Tjenestetiden forlængedes og Stavnsbaandet ligeledes, idet Grænsen blev sat ved 9 Aar, ja senere helt ned til fra det 4. Aar, ligesom det 36. Aar ændredes til det 40. Aar.

Ganske vist lykkedes det at hæve Kornpriserne ved i 1735 at forbyde Indførsel af fremmed Korn til Danmark og det sydlige Norge,men Forholdene syntes dog ikke at blive bedre, og da der saa i 1745 kom Kvægpest her til Landet, blev det helt galt, hvorfor Regeringen fandt det nødvendigt at stramme Bestemmelserne, der vedrørte Bønderne og deres Pligt til efter endt Tjenestetid at overtage fæsteledige Gaarde paa Godset, hvor de hørte hjemme, mere og mere, og Herremændene fik derved fra Regeringens Side en Magt til at bestemme over deres Fæstebønders Skæbne og Fremtid som ingensinde før, og disse 55 Aar, til Stavnsbaandet ophævedes i 1788 under de store Landboreformer, er derfor den mørkeste og haardeste Tid inden for vor Bondestands Historie.

Men med Stavnsbaandet havde Tvangssystemet endelig kulmineret; i vore store Nabolande baade mod Vest og Syd var man allerede da ved at faa Øjnene op for Fejlen i hele dette System, at Regeringen ved Brugen af Tvangsmidler skulde kunne være i Stand til at lede Erhvervslivet sundt og økonomisk; Landene var blevet fattigere og fattigere ved Regeringernes stærke Indgreb i dette og i Befolkningens indbyrdes Forhold samt ved Tilstaaelse af Privilegier til visse Klasser, og disse Tanker var ogsaa naaet hertil og begyndt at spire og sætte Frugt. Man begyndte at føle og se mere humant for de undertrykte i

Samfundet, for de, der led saavel aandeligt som økonomisk, samt at faa Øjnene op for Landbrugets Betydning som Landets Hovederhverv, og dermed vaktes følgelig ogsaa Interessen for Landbrugets Udøvere, Bondestanden, og for Bondens Frihed og Oplysning; fra vort Lands og Folks Historie ved vi dernæst, hvorledes disse ny Ideer bredte sig mere og mere ogsaa i de højere og herskende Lag inden for Samfundet, hvor de brødes med de gamle, og medførte saavel Sammenstød som Intriger, indtil endelig den ny Tids Mænd tog Magten og Styret og gennemførte de saakaldte store Landboreformer med Stavnsbaandets Ophævelse og de mange andre Reformer, der vedrørte Bondestanden, Landbruget og vort Lands Erhvervsliv, hvorved det Grundlag blev lagt, paa hvilket vort Landbrug har gennemløbet den store og rige Udvikling i de godt 4 Slægtled, der er forløbet siden da, og op til vor Tid.

Danmarks Omsætning med Udlandet af Landbrugsprodukter og Hjælpestoffer for Landbruget i 1932.

Ved Konsulent *Ivar Dokken.*

Selv om der i 1930 og navnlig i 1931 var store Vanskeligheder ved at finde Afsætning for Landbrugseksporten til rimelige Priser, saa har disse Vanskeligheder været endnu større i 1932. Den stærkt forringede Købeevne rundt om i Verden har tilskyndet de fleste Lande til at vanskeliggøre Vareindførselen fra Udlandet, dels ved højere og højere Toldskranker og dels ved Kontingentering. Blandt de vigtigste Aftagerlande for danske Landbrugsprodukter er denne Vanskeliggørelse af Indførselen bleven stærkest gennemført i Tyskland; men ogsaa i Holland, Belgien, Frankrig og flere andre Lande er der i det sidste Aar skabt forøgede Vanskeligheder for Indførselen af Landbrugsprodukter, og selv England er i 1932 gaaet bort fra Frihandelens Vej, idet der fra 1. Marts blev lagt Told paa Indførselen af Smør og Æg, ligesom man i November Maaned gik over til en Kontingentering af Flæskeindførselen.

Udførselen af Landbrugsprodukter er i 1932 bleven stærkt trykket af disse Forhold, og selv om det vel nok undtagen for Kvæg og Kød er lykkedes at komme af med den væsentligste Part af de Produkter, der var bestemt for Eksport, saa har det været til stærkt reducerede Priser. Skønt Udførselsmængderne som Helhed ikke var ret meget mindre end i 1931, saa var den samlede Udførselsværdi ca. 138 Mill. Kr. mindre. Samtidig her-

med er Indførselsværdien af Landbrugsprodukter og Hjælpestoffer for Landbruget dog gaaet ned med 32 Mill. Kr.; men Landbrugets Handelsbalance i 1932 bliver altsaa ca. 106 Mill. Kr. ringere end i 1931 eller 240 Mill. Kr. ringere end i 1930.

I det følgende skal der meddeles en Del Enkeltheder om Udførselens og Indførselens Størrelse af de Varer, som har direkte Tilknytning til Landbruget, og for Sammenligningens Skyld er ogsaa medtaget Tallene for de to nærmest foregaaende Aar samt Gennemsnittet for Femaarsperioden 1925—29. Oversigterne støtter sig i det væsentlige paa Det statistiske Departements Tabelværker over Danmarks Vareindførsel og Vareudførsel, hvoraf Tabelværket for 1932 dog endnu ikke foreligger trykt, samt forskellige andre Publikationer fra Det statistiske Departement, og hvor der er meddelt Oplysninger om Englands Indførsel af Landbrugsprodukter, er Tallene hentet fra »Landbrugsraadets Meddelelser«, idet de dog her er omsat i danske Mængdeangivelser.

I Tabellerne 1—3 er der meddelt en samlet Oversigt over Værdien af henholdsvis Udførselen af indenlandske Landbrugsprodukter, Indførselen til Forbrug af fremmede Landbrugsprodukter og Hjælpestoffer for Landbruget samt endelig Overskudsudførselen eller Forskellen mellem Udførsels- og Indførselstallene for de enkelte Varegrupper. For de Varer, hvor Indførselen har været større end Udførselen, er Tallene i Tabel 3 angivet med et ÷ foran. Under den opførte Indførsel til Forbrug af fremmede Varer er først og fremmest medregnet indførte Hjælpestoffer for Landbruget (Korn, Foderstoffer, Sædefrø og Gødningsstoffer) samt Landbrugsinventar. Men her er ogsaa medregnet saadanne fremmede Landbrugsprodukter, som indføres til Erstatning for den i Reglen dyrere danske Landbrugseksport (fremmed Smør, Æg, Kød og Flæsk, animalske Fedtstoffer, Heste og andre Husdyr m. v.). Endelig er der opført en Post for hjemmeproducerede Oliekager til Forbrug i Landet,

Tabel 1. **Udførsel af indenlandske Varer.** (Mill. Kr.).

	1932	1931	1930	1925 —29
Smør	296,0	375,1	437,0	488,0
Fløde og Mælk	1,7	—	—	0,1
Kondenseret Mælk og Mælkepulver	15,7	14,5	15,2	18,6
Ost og Kasein	6,1	4,6	6,5	8,0
Æg	77,8	75,7	81,6	94,1
Flæsk	385,8	419,5	510,2	464,6
Svin og Grise	1,5	3,0	8,5	5,3
Heste	2,9	1,7	0,8	4,8
Hornkvæg	18,8	29,6	49,7	64,1
Kød af Hornkvæg	7,0	24,7	19,1	14,0
Kød af andre Dyr samt Slagteriaffald	17,4	17,5	19,9	18,4
Kødkonserves	7,3	7,1	7,7	5,7
Fedtstoffer	18,7	19,3	19,8	16,0
Huder og Skind, Talg m. m.	14,8	13,8	21.0	25,2
Uformalet Korn (herunder Malt)	3,3	5,9	7,0	17,1
Formalet Korn	0,8	0,9	1,2	2,9
Foderstoffer	1,1	0,7	0,7	1,1
Kartofler og Kaal	2,5	1,9	0,4	0,4
Frø til Udsæd	5,1	6,5	10,4	9,1
Ialt	884,3	1022,0	1216,7	1257,5

nemlig Forskellen mellem Oliemøllernes samlede Produktion af Oliekager og Oliekagemel (særlig Soyaskraa) i Kalenderaaret, og hvad der i samme Tidsrum er udført af disse Foderstoffer. Udførselen af Oliekager og Oliekagemel er saaledes ikke medregnet i Foderstofudførselstallene i Tabel 1.

Den samlede Udførsel af Landbrugsprodukter har i 1932 hjembragt 884,3 Mill. Kr., hvilket er 137,7 Mill. Kr. mindre end i 1931, og dette til Trods for en Stigning i de udførte Mængder af Flæsk og Æg. Af Nedgangen i Udførselsværdien sammenlignet med det foregaaende Aar falder godt Halvdelen eller 74,7 Mill. Kr. paa Mælkeriprodukter, en Fjerdedel eller 35,2 Mill. Kr. paa Flæsk og Svin samt 28,5 Mill. Kr. paa Kvæg og Kød af Hornkvæg.

Tabel 2. **Indførsel til Forbrug af fremmede Varer.** (Mill. Kr.).

	1932	1931	1930	1925—29
Smør	0,7	1,3	1,4	2,6
Ost og Kasein	0,1	0,6	0,8	1,1
Æg	0,5	0,5	0,6	1,0
Flæsk	—	—	—	0,3
Svin og Grise	—	1,0	2,7	1,4
Heste	0,7	2,6	4,0	3,7
Hornkvæg	—	—	—	0,1
Faar og Lam	—	—	—	0,6
Kød af Faar	0,2	1,5	1,6	1,2
Kød af andre Dyr samt Slagteriaffald	2,3	2,9	3,0	3,5
Kødkonserves	—	—	0,7	0,5
Fedtstoffer	2,4	3,8	4,6	6,5
Huder og Skind; Talg m. m.	4,5	5,3	8,0	10,3
Uformalet Korn (herunder Malt)	149,0	143,6	139,0	176,7
Formalet Korn	10,0	14,7	19,8	22,5
Foderstoffer	69,4	86,8	102,0	166,7
Hjemmeproducerede Oliekager til Forbrug	13,0	17,4	21,7	27,2
Hø og Halm	0,1	—	—	—
Kartofler og Kaal	0,5	1,4	1,5	3,0
Frø til Udsæd	5,2	4,9	5,2	8,4
Fremmede Gødningsstoffer	34,8	33,1	60,6	56,4
Landbrugsinventar	1,9	5,9	10,5	8,2
Ialt	295,3	327,3	387,7	501,9

For animalske Fedtstoffer samt Korn og Frø har der ogsaa været Nedgang i Udførselsværdien, medens der til Gengæld har været en lille Stigning for Æg og enkelte andre Varegrupper.

Den overordentlig stærke Nedgang i Udførselsværdien opvejes ikke paa langt nær af Nedgangen i Indførselsværdien, idet denne kun er formindsket med 32,0 Mill. Kr., hvoraf ca. 22 Mill. Kr. falder paa Oliekager og andre Foderstoffer og 4 Mill. Kr. paa Landbrugsinventar. Naar Indførselsværdien ikke er formindsket stærkere, skyldes det hovedsagelig en Prisstigning for Ind-

Tabel 3. **Overskudsudførsel.** (Mill. Kr.).

	1932	1931	1930	1925 —29
Smør	295,3	373,8	435,6	485,4
Fløde og Mælk	1,7	—	—	0,1
Kondenseret Mælk og Mælkepulver	15,7	14,5	15,2	18,6
Ost og Kasein	6,0	4,0	5,7	6,9
Æg	77,3	75,2	81,0	93,1
Flæsk	385,8	419,5	510,2	464,3
Svin og Grise	1,5	2,0	5,8	3,9
Heste	2,2	÷ 0,9	÷ 3,2	1,1
Hornkvæg	18,8	29,6	49,7	64,0
Faar og Lam	—	—	—	÷ 0,6
Kød af Hornkvæg	7,0	24,7	19,1	14,0
Kød af Faar	÷ 0,2	÷ 1,5	÷ 1,6	÷ 1,2
Kød af andre Dyr samt Slagteriaffald	15,1	14,6	16,9	14,9
Kødkonserves	7,3	7,1	7,0	5,2
Fedtstoffer	16,3	15,5	15,2	9,5
Huder og Skind; Talg m. m.	10,3	8,5	13,0	14,9
Uformalet Korn (herunder Malt)	÷145,7	÷137,7	÷132,0	÷159,6
Formalet Korn	÷ 9,2	÷ 13,8	÷ 18,6	÷ 19,6
Foderstoffer	÷ 68,3	÷ 86,1	÷101,3	÷165,6
Hjemmeproducerede Oliekager til Forbrug	÷ 13,0	÷ 17,4	÷ 21,7	÷ 27,2
Hø og Halm	÷ 0,1	—	—	—
Kartofler og Kaal	2,0	0,5	÷ 1,1	÷ 2,6
Frø til Udsæd	÷ 0,1	1,6	5,2	0,7
Fremmede Gødningsstoffer	÷ 34,8	÷ 33,1	÷ 60,6	÷ 56,4
Landbrugsinventar	÷ 1,9	÷ 5,9	÷ 10,5	÷ 8,2
Ialt	589,0	694,7	829,0	755,6

førselen af Korn og Foderstoffer; der blev nemlig i 1932 indført ca. 500 Mill. kg Korn og Foderstoffer mindre end i 1931, og hvis Priserne ikke var steget, vilde det svare til en Nedgang i Indførselsværdien paa ca. 45 Mill. Kr., medens Nedgangen i Virkeligheden kun blev halvt saa stor.

Naar man fra den samlede Udførselsværdi af Landbrugsprodukter trækker Indførselsværdien af fremmede

Tabel 4. **Landbrugsudførselen sammenlignet med Landets samlede Vareudførsel.** (Mill. Kr.).

	1932	1931	1930	1925 —29
Landets samlede Udførsel af indenlandske Varer (Specialudførsel) ...	1090,4	1259,7	1523,7	1560,3
Udførselsværdien af Landbrugsprodukter:				
Mill. Kr.	884,3	1022,0	1216,7	1257,5
i pCt. af Landets samlede Specialudførsel	81,1	81,1	79,9	80,6
Landbrugets Overskudsudførsel	589,0	694,7	829,0	755,6
Landets samlede Merindførsel[1])	13,3	150,1	132,6	120,7
Landets Merindførsel af andre Varer end Landbrugsvarer	602,3	844,8	961,6	876,3
Af Landets Merindførsel af andre Varer end Landbrugsvarer dækkedes Antal pCt. ved:				
Overskudsudførsel af Landbrugsvarer	97,8	82,2	86,2	86,2
Andre Betalingskilder	2,2	17,8	13,8	13,8

Landbrugsvarer (til Forbrug saavel i Byerne som paa Landet) samt Raastoffer til Landbruget, faar man i 1932 et Overskudsbeløb paa 589,0 Mill. Kr., hvilket er 105,7 Mill. Kr. mindre end det foregaaende Aar og 240,0 Mill. Kr. mindre end i 1930. Det vil heraf kunne skønnes, at Landbrugets Indkomstmuligheder er bleven meget stærkt forringet i de to sidste Aar, og det er da ogsaa almindelig kendt, at Landbruget ikke har kunnet give noget Udbytte til Forrentning af Landbrugskapitalen i 1931—32.

Som det fremgaar af Tabel 4, har Udførselsværdien af Landbrugsprodukter i 1932 andraget 81,1 pCt. af den samlede Udførselsværdi for indenlandske Varer, hvilket er nøjagtig den samme Part som for det foregaaende

[1]) Indførselen til Forbrug af alle Varer ÷ Udførselen af indenlandske Varer.

Aar. Disse Tal giver da ogsaa et tydeligt Indtryk af Landbrugseksportens store Betydning for Landets Økonomi, og med den stærke Nedgang i Indførselen af andre Varer end Landbrugsvarer har Landbrugets Overskudsudførsel i 1932 paa det nærmeste været i Stand til at dække Nettoindførselen af disse Varer.

I det følgende vil der blive givet en nærmere Omtale af nogle af de vigtigste Varegrupper.

Mælkeriprodukter. Som det fremgaar af Tabel 5, har Smørudførselen i 1932 været lidt mindre end de to foregaaende Aar, nemlig 157,8 Mill. kg mod 171,7 Mill. kg i 1931 og 169,0 Mill. kg i 1930. For Mælk og Fløde (saavel ubehandlet som kondenseret) samt for Ost var Udførselen derimod noget større; men taget under et har Udførselen af Mælkeriprodukter i 1932 været mindre end de to foregaaende Aar og paa det nærmeste svarende til Udførselen i 1929. Nedgangen i Smørudførselen er dog ikke et Udtryk for en tilsvarende Nedgang

Tabel 5. **Udførselen af Mælkeriprodukter.**

	1932	1931	1930	1925—29
Mængde, Mill. kg:				
Smør	157,8	171,7	169,0	141,0
Alm. Fløde og Sødmælk	1,5	0,1	—	0,4
Kondenseret Mælk og Fløde samt Mælkepulver	25,9	22,6	23,8	25,5
Ost	6,6	4,3	5,7	6,7
Værdi, Mill. Kr.:				
Smør	296.0	375,1	437,0	488,0
Alm. Fløde og Sødmælk	1,7	—	—	0,1
Kondenseret Mælk og Fløde samt Mælkepulver	15,7	14,5	15,2	18,6
Ost	6,1	4,6	6,2	7,8
Ialt	319,5	394,2	458,4	514,5
Gennemsnitspris pr. kg Smør, Kr.	1,88	2,19	2,59	3,46

i Produktionen, idet Hjemmeforbruget af Smør er bleven betydelig forøget. Trods en fortsat Stigning i Koantallet er Mælkeproduktionen dog bleven noget formindsket som Følge af en mindre Kraftfoderanvendelse. Men af den samlede Nedgang i Smørudførselen regner man, at kun Halvdelen eller ca. 7 Mill. kg skyldes Formindskelsen i Produktionen, medens Hjemmeforbruget har taget Resten.

Det foregaaende Aars stærke Nedgang i Smørprisen er yderligere fortsat i 1932, hvilket dels skyldes de større Tilførsler til det engelske Marked fra Australien og New Zealand og dels den svigtende Købeevne saavel paa det engelske som paa det tyske Marked samt endelig Importreguleringer og stærke Toldforhøjelser i Tyskland, Belgien, Frankrig og Schweiz. Til England foregik Smørudførselen toldfrit indtil 1. Marts 1932, da der indførtes en Værditold paa 10 pCt., og denne afløstes i November af en Vægttold, der i Realiteten betød en Toldforhøjelse. Da de engelske Kolonier fremdeles kan eksportere sit Smør toldfrit til England, betyder dette en Begunstigelse af de stærkt smøreksporterende Lande Australien og New Zealand, og den af Danmark tidligere opnaaede Overpris for Smørret paa det engelske Marked gaar nu i den engelske Statskasse i Form af Indførselstold.

Smørnoteringerne har ogsaa i 1932 svinget meget betydeligt i Aarets Løb, men Noteringerne har dog hele Tiden været lavere end paa samme Tid det foregaaende Aar, hvilket nærmere fremgaar af følgende Oversigt over de gennemsnitlige Smørnoteringer i de enkelte Kvartaler:

	Øre pr. Kilogram		
	1931	*1932*	*Nedgang*
Januar Kvartal	228	202	26
April —	196	154	42
Juli —	200	176	24
Oktober —	215	183	32
Hele Aaret.....	209	178	31

En tilsvarende Nedgang har man i Gennemsnitsprisen for den samlede udførte Smørmængde, idet denne blev Kr. 1,88 pr. kg i 1932 mod Kr. 2,19 pr. kg det foregaaende Aar, hvilket betyder et Prisfald paa 14 pCt. En tilsvarende Nedgang har man haft i Ostepriserne, medens Priserne paa kondenseret Mælk og Fløde har holdt sig noget bedre. Imidlertid har Udførselen af Ost samt Mælk og Fløde (saavel ubehandlet som kondenseret) været saa meget større i 1932 end det foregaaende Aar, at Udførselsværdien af disse Produkter tilsammen trods Prisnedgangen er forøget med 4,4 Mill. Kr., hvorimod Værdien af Smørudførselen er formindsket med 79,1 Mill. Kr.

Som sædvanlig er Størsteparten af Smørudførselen gaaet til Storbritannien, og Udførselen hertil har i 1932 været større end i noget tidligere Aar, nemlig 129,0 Mill. kg mod 123,3 Mill. kg i 1931. Udførselen til Tyskland, som er den næststørste Aftager, er derimod gaaet overordentlig stærkt ned, dels som Følge af den svigtende Købeevne og dels paa Grund af Importreguleringer og Toldforhøjelser; medens der saaledes i 1930 og 1931 udførtes henholdsvis 41,8 og 30,3 Mill. kg Smør til Tyskland, er Udførselen i 1932 gaaet helt ned til 13,2 Mill. kg. Ogsaa til Frankrig og Schweiz er Smørudførselen formindsket til mellem en Trediedel og Halvdelen af fore-

Udført Mill. kg Smør aarlig til de enkelte Lande.

	1932	*1931*	*1930*	*1925/29*
Storbritannien	129,0	123,3	115,5	97.5
Tyskland	13,2	30,3	41,8	36,8
Frankrig	2,0	4,9	2,3	0,4
Belgien	10,1	6,8	4,0	0,3
Schweiz	2,0	5,5	4,1	3,9
Andre Lande	1,5	0.9	1,3	2,1
Ialt	157,8	171,7	169,0	141,0
Procentvis Fordeling:				
Storbritannien	81,7	71,8	68,3	69,1
Tyskland	8,4	17,6	24,7	26,1
Andre Lande	9,9	10,6	7,0	4,8

gaaende Aars, hvorimod Udførselen til Belgien — hvor Importreguleringen først traadte i Kraft fra 1. Maj 1932 — er forøget med 3,3 Mill. kg. Hvad den procentiske Fordeling angaar, har Storbritannien aftaget en betydeligt større Part end det foregaaende Aar, nemlig 81,7 pCt. mod 71,8 pCt. i 1931, hvorimod Tyskland kun staar med 8,4 pCt. mod 17,6 pCt. i 1931 og 24,7 pCt. i 1930. Af Osteudførselen er som sædvanlig langt den største Part gaaet til Tyskland.

Paa Grund af Storbritanniens overmaade store Betydning for Danmarks Smørudførsel vil det have sin Interesse at følge Bevægelserne i Smørindførselen til Storbritannien, og efter de i »Landbrugsraadets Meddelelser« angivne Tal herfor meddeles følgende Oversigt, idet de engelske Vægtangivelser er omregnet i Mill. kg (1 cwt. er regnet = 50,8 kg):

Storbritanniens Indførsel af Smør angivet i Mill. kg aarlig.

Indført fra:	*1932*	*1931*	*1930*
New Zealand	111,3	97,8	79,8
Australien	92,9	79,2	48,4
Irsk Fristat	16,0	19,3	26,5
Andre britiske Lande	4,4	6,4	1,3
Danmark	131,3	125,3	117,8
Argentina	19,8	19,0	21,0
Rusland	16,4	20,5	8,4
Finland	11,0	12,9	11,9
Sverige	8,9	10,8	14,2
Letland	5,7	2,0	2,5
Estland	4,2	6,4	4,9
Litauen	3,5	2,0	1,0
Holland	2,4	4,9	4,5
Andre Lande	1,4	3,0	4,3
Ialt...	429,2	409,5	346,9
Danmarks Andel heraf:			
i pCt. af Mængden	30,6	30,6	34,0
i — - Værdien	32,4	33,8	36,5

Storbritanniens Smørindførsel har i 1932 været ca. 20 Mill. kg større end i 1931, og heraf falder 6 Mill. kg paa den forøgede Indførsel fra Danmark. Den største Stig-

ning i Indførselen har man fra Australien og New Zealand med henholdsvis 13,7 og 13,5 Mill. kg, hvorimod Indførselen fra de andre britiske Lande er gaaet lidt tilbage, saaledes at den samlede Stigning i Indførselen fra britiske Lande beløber sig til 21,9 Mill. kg. Ogsaa fra Letland og Litauen har der været en Stigning i Indførselen, medens Importen fra Argentina er uændret, og fra de andre Lande er den gaaet tilbage. Da Befolkningens Købeevne ikke er bleven forbedret fra 1931 til 1932, har Stigningen i Tilbudet nødvendigvis maattet trykke Priserne. Men Danmark har dog endnu trods Tolden kunnet holde lidt af sin Overpris for Smørret, idet Danmarks Andel i Smørindførselen beløb sig til 32,4 pCt. af Værdien mod 30,6 pCt. af den samlede Mængde.

Æg. Som det fremgaar af Tabel 6, er der i 1932 udført 55,2 Mill. Snese Æg, hvilket er den største hidtil præsterede Udførselsmængde. Det er 6,5 Mill. Snese mere end det foregaaende Aar, som staar med det næsthøjeste Udførselstal, og 12,1 Mill. Snese mere end i 1930. Priserne har imidlertid været ca. 9 pCt. lavere end i 1931, og som Følge heraf er den samlede Udførselsværdi kun forøget med 2,1 Mill. Kr. og andrager 77,8 Mill. Kr. mod 75,7 Mill. Kr. i 1931.

Af den samlede Udførselsmængde er de 37,9 Mill.

Tabel 6. **Udførselen af Æg.**

	1932	1931	1930	1925—29
Udført Mill. Snese til:				
Storbritannien	37,9	41,5	36,7	31,3
Tyskland	16,7	6,5	6,2	8,9
Sverige	0,1	0,6	0,1	0,3
Andre Lande	0,5	0,1	0,1	0,1
Ialt	55,2	48,7	43,1	40,6
Værdi:				
Ialt Mill. Kr.	77,8	75,7	81,6	94,1
Kr. pr. Snes	1,41	1,55	1,89	2,32

Snese eller 68,7 pCt. gaaet til Storbritannien, medens 16,7 Mill. Snese eller 30,3 pCt. er gaaet til Tyskland. Den nævnte Udførsel til Storbritannien betyder en Nedgang fra det foregaaende Aar paa 3,6 Mill. Snese, hvilket er en Følge af det stærkt udvidede Fjerkræhold i England, hvorimod Udførselen til Tyskland har været 10,2 Mill. Snese større end det foregaaende Aar.

Storbritanniens Indførsel af Æg angivet i Mill. Snese aarlig.

Indført fra:	*1932*	*1931*	*1930*
Irsk Fristat	23,6	27,5	28,7
Australien	9,1	5,5	3,3
Syd-Afrika	3,2	3,5	2,8
Andre britiske Lande	0,1	0,4	0,2
Danmark	38,4	45,3	40,4
Polen og Danzig	11,2	16,1	21,7
Belgien	9,5	12,4	14,0
Holland	8,4	23,0	22,1
Kina	5,1	9,0	10,3
Sverige	2,2	2,0	2,9
Ægypten	1,5	1,3	2,7
Tyskland	1,4	3,0	2,3
Andre Lande	6,2	6,5	8,0
Ialt	119,9	155,5	159,4
Danmarks Andel heraf:			
i pCt. af Mængden	32,0	29,1	25,3
i — - Værdien	32,8	32,0	28,7

Som det fremgaar af foranstaaende Oversigt over Storbritanniens Ægindførsel, har Landets samlede Import af Æg i 1932 været ca. 35 Mill. Snese mindre end i 1931, hvilket maa være et kraftigt Varsko om, at England nu er kommet et godt Stykke ind paa Selvforsyningens Vej. Indførselen fra Danmark er dog ikke formindsket saa stærkt som Indførselen fra de fleste andre Lande, idet de 32,0 pCt. af den samlede Indførselsmængde i 1932 er kommet fra Danmark, medens det tilsvarende Tal i 1931 var 29,1 pCt. Ligesom Smørret betales ogsaa de danske Æg med en højere Pris i England end Gennemsnittet for Indførselen fra andre Lande; men siden 1. Marts 1932 er det væsentligste af Overprisen gaaet i den engelske Statskasse som Indførselstold.

Flæsk og Svin. Med de senere Aars stærke Stigning i Svinebestanden blev der efterhaanden Overproduktion af Flæsk, og som Følge af den svigtende Købeevne i England har de opnaaede Flæskepriser baade i 1931 og i 1932 været saa lave, at Produktionen har givet Tab. At dette kom til at influere paa Svineholdets Størrelse, viser Husdyrtællingen i Juli 1932, idet Svineholdet da siden Juli 1931 var formindsket med 10 pCt., og ved Tællingen i Januar 1933 var Svinebestanden indskrænket med yderligere 6 pCt. Denne Nedgang i Svinebestanden har dog ikke naaet at gøre sig gældende ved Flæskeudførselen i Kalenderaaret 1932, idet denne var 13,7 Mill. kg større end det foregaaende Aar eller ialt 389,8 Mill. kg. Trods Kontingenteringen i Udførselen til England i den sidste Maaneds Tid af Aaret blev det altsaa et Rekordtal. Paa Grund af Toldforhøjelserne i Tyskland blev Udførselen af levende Svin og Grise derimod formindsket med 9800 Stkr., ligesom Udførselen af Slagteriaffald (nærmere betegnet Hoveder og Tæer af Svin) blev 3,3 Mill. kg mindre end i 1931.

Tabel 7. **Udførselen af Flæsk og Svin.**

	1932	1931	1930	1925—29
Mængde:				
Levende Svin og Grise, Tusinde Stkr.	24,2	34,0	61,8	32,8
Flæsk og Skinker, Mill. kg	389,8	376,1	306,4	231,8
Svinefedt do.	24,5	23,3	17,6	12,2
Slagteriaffald, do.	31,2	34,5	34,5	25,6
Værdi, Mill. Kr.:				
Levende Svin og Grise	1,5	3,0	8,5	5,3
Flæsk og Skinker	385,8	419,5	510,2	464,6
Svinefedt	18,4	18,2	17,2	15,7
Slagteriaffald	17,4	17,5	19,9	18,4
Ialt	423,1	458,2	555,8	504,0
Gennemsnitspris pr. kg Flæsk, Kr.	0,99	1,12	1,67	2,00

Den opnaaede Gennemsnitspris for den samlede Flæskeudførsel blev i 1932 ca. 11 pCt. lavere end det foregaaende Aar, og for de udførte levende Svin var Prisnedgangen betydeligt større, hvorimod der for Svinefedt og Slagteriaffald ikke var nogen nævneværdig Prisnedgang. Til Trods for Stigningen i Flæskeudførselen er den samlede Udførselsværdi for Flæsk og Svin samt andre Svineholdsprodukter derfor gaaet ned med 35,1 Mill. Kr., nemlig fra 458,2 Mill. Kr. i 1931 til 423,1 Mill. Kr. i 1932.

Ligesom de foregaaende Aar er praktisk talt hele Flæskeudførselen gaaet til Storbritannien, idet kun 6,2 Mill. kg er gaaet til andre Lande. Som det fremgaar af følgende Oversigt, har Storbritanniens Flæskeindførsel fra Danmark været 17,3 Mill. kg større i 1932 end det foregaaende Aar (efter den danske Statistik var der en Stigning paa 11,5 Mill. kg af dansk Flæsk); men da Storbritanniens Flæskeindførsel fra andre Lande som Helhed er gaaet lidt ned, er Danmarks procentiske Andel i den samlede Flæskeindførsel til Landet bleven lidt større, nemlig 62,8 pCt. mod 61,3 pCt. i 1931:

Storbritanniens Indførsel af Flæsk og Skinker angivet i Mill. kg aarlig.

Indført fra:	*1932*	*1931*	*1930*
Canada	16,6	6,2	9,3
Irsk Fristat	10,9	15,1	16,8
Andre britiske Lande	0,1	0,1	0,4
Danmark	390,1	372,8	310,8
Polen og Danzig	64,1	59,9	26,7
Holland	49,4	50,8	42,8
Forenede Stater	26,8	40,1	66,0
Litauen	26,2	18,4	3,7
Sverige	21,9	29,3	28,0
Argentina	4,5	3,7	3,2
Estland	4,1	3,2	1,3
Andre Lande	5,5	8,2	8,9
Ialt...	620,2	607,8	517,9
Danmarks Andel heraf:			
i pCt. af Mængden	62,8	61,3	60,0
i — - Værdien	63,6	61,6	59,9

Af mere kendelige Forskydninger i Indførselen kan foruden den før nævnte Importforøgelse fra Danmark endvidere gøres opmærksom paa, at Indførselen fra Canada, Litauen og Polen er forøget med henholdsvis 10,4, 7,8 og 4,2 Mill. kg, medens Importen fra U. S. A., Sverige og Den irske Fristat paa den anden Side er formindsket med henholdsvis 13,3, 7,4 og 4,2 Mill. kg.

Af de udførte levende Svin og Grise er knapt Halvdelen gaaet til Tyskland og Saaromraadet, medens en Fjerdedel er gaaet til Czekoslovakiet og en Fjerdedel til Østrig, og af Slagteriaffaldet er 76 pCt. gaaet til Tyskland, medens 11 pCt. er sendt til England, og Resten er udført til mange forskellige Lande. Det udførte Svinefedt er næsten udelukkende gaaet til Tyskland og England, henholdsvis med 85 og 13 pCt.

(Sluttes).

Kursus i Fysik og Kemi.

Paa Foranledning af Foreningen af danske Landbrugslærere lader Samvirksomheden for landbrugsfagligt Oplysningsarbejde i Dagene 27.—30. September paa Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole afholde et Kursus i Fysik og Kemi.

Ved dette Kursus, der bliver planlagt med særligt Henblik paa Landbrugslærere og Konsulenter, vil der blive afholdt en Række Foredrag (ledsaget af Demonstrationer) om nyere Undersøgelser og Resultater paa Fysikens og Kemiens Omraade. I Tilknytning til Foredrag om Jordbundskemi arrangeres en Ekskursion til Statens Planteavls-Laboratorium i Lyngby.

Adgangen til Kursus og de til dette knyttede Ekskursioner er gratis for Medlemmer af de i Samvirksomheden for landbrugsfagligt Oplysningsarbejde deltagende Organisationer.

Kursuset vil blive planlagt og ledet af et Udvalg bestaaende af: Forstander *N. Bredkjær,* Tune Landboskole, Konsulent *H. Land Jensen,* Ladelund, og Landbrugslærer *E. Møldrup,* Slangerup.

Indmeldelse til Kursuset maa ske inden 18. September til Det kgl. danske Landhusholdningsselskab, Vestre Boulevard 34, København V.

Plan for Kursus i Fysik og Kemi,

som Samvirksomheden for landbrugsfagligt Oplysningsarbejde lader afholde paa Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole den 27.—30. September 1933.

Emner og Lærere.

Professor *A. W. Marke:* Nyere Molekyl- og Atomfysik.

— *N. Bjerrum:* Nyere Anskuelser om Syrer og Baser.

Amanuensis *C. M. R. Dahm:* Kulhydrater og Proteinstoffer.

Professor *S. Tovborg Jensen:* Stofomsætningen i Jordbunden.

Onsdag den 27. September.

Kl. 9: Professor *A. W. Marke.*
» $10^1/_2$: Professor *S. Tovborg Jensen.*
» 14: Professor *A. W. Marke.*
» 16: Professor *N. Bjerrum.*

Torsdag den 28. September.

Kl. 8: Udflugt til Statens Planteavls-Laboratorium i Lyngby.
» 14: Professor *A. W. Marke.*
» 16: Professor *N. Bjerrum.*

Fredag den 29. September.

Kl. 9: Forhandling om Fysik- og Kemiundervisningen paa Landbrugsskolerne.
» $10^1/_2$: Amanuensis *C. M. R. Dahm.*
» 14: Professor *A. W. Marke.*
» 16: Professor *N. Bjerrum.*

Lørdag den 30. September.

Kl. 9: Professor *S. Tovborg Jensen.*
» $10^1/_2$: Amanuensis *C. M. R. Dahm.*
» 14: Professor *S. Tovborg Jensen.*
» 16: Amanuensis *C. M. R. Dahm.*

Efter Foredragene vil der blive Lejlighed til Forespørgsler eller Diskussion.

Foredragene afholdes om Formiddagen i Auditorium VI og om Eftermiddagen i Auditorium VII paa Landbohøjskolen.

Boganmeldelser og udkomne Bøger.

Mejeribrugets Historie. Af Redaktør *A. Axelsen Drejer*. Særtryk af: Det danske Landbrugs Historie, udgivet paa Foranledning af »Det kgl. danske Landhusholdningsselskab« ved Statskonsulent *K. Hansen*. 323 Sider. (G. E. C. Gad, Kbhvn.).

Har man nu og da — om end kun i ringe Grad — haft Lejlighed til at beskæftige sig med enkelte Perioder inden for Mejeribrugets Historie, saa ved man, at Kilderne var spredte og ikke let tilgængelige. Det Arbejde, man i saa Tilfælde skal gøre, er ikke ringe, og ofte har man da tænkt: Mon ingen vil skrive Mejeribrugets Historie?

Nu er det sket; et stort Arbejde er fuldendt, og naar man har læst Bogen, beundrer man Forfatteren, thi der ligger større Arbejde bag et saadant Værk, end man er tilbøjelig til at antage. Og saa er Bogen let at læse, fordi man fra først til sidst klart kan følge Linjen gennem de mange Aar til vore Dage; Stoffet er godt ordnet.

Begyndelsen er Oldtiden og herunder en Omtale af vor egen Oldtids Mejeribrug, men herom vides naturligvis ikke ret meget. Men saa langt tilbage som 2000 Aar f. Kr. har Mælk, Smør og Ost været brugt. En morsom Oplysning findes: »Den romerske Historiker Tacitus siger om Germanerne: at pløje Jorden, at vente paa Afgrøden, lader de sig ikke saa let overtale til som til at udæske Fjenden og vinde Saar og Skrammer. At sørge for Hus og Hjem og Markens Dyrkning overlader de til Kvinder, Oldinge og de svageste i Familjen«. — Det har altsaa ikke været Mændene, der den Gang prægede Mejeribruget.

Om Oldtiden findes naturligvis kun meget spredte Oplysninger, men der føles straks fastere Bund i næste Afsnit: »Under Middelalderens primitive Landbrug, Spredte Træk fra Vikingetiden«. Heller ikke her er vel Kilderne saa mange, og en Del Regnskaber fra Kongsgaarde, Herregaarde og Landsbyer kan maaske virke lidt trættende, men efterhaanden, som man kommer i Gang med dem, viser Billedet sig af de Forhold, man den Gang levede under, og ens Tanke søger

mange Gange frem til vor Tid. Hvilken Forandring! Men man fortsætter med Glæde sin Læsning og naar den Tid, da Kronen faar Interesse for Mejeribrug under Christian II og Christian IV. Herefter følger Landboreformernes Tid omkring 1800, og endelig naas til det gamle Mejeribrugs Blomstringstid 1860—1880.

I dette Afsnit belyses, hvorledes man faar Øjnene op for, at Jorden maa have Gødning, naar den skal yde store Afgrøder; man kommer ind paa Erstatningsdrift i Stedet for Rovdrift: det blev stærkere Fodring med Mejeridrift for Øje, og der kommer gode Tider til ind i 70'erne. I denne Periode ser man Interessen fanges for netop den Side af Landbruget, og mange Kræfter sættes ind for at naa gode Resultater. Men her skal iøvrigt intet særligt fremhæves, kun skal det siges, at enhver vil læse d e t med Interesse, som berettes fra den Tid. Og det gaar her, som naar man f. Eks. læser gamle Aargange af »Mælkeritidende«, man maa indrømme, at man ogsaa i »gamle Dage« vidste Besked med mangt og meget, og man arbejdede maalbevidst som nu.

Værket gaar til Nutiden, og de Emner, der behandles fra Andelsmejeriernes Begyndelse til vor Tid, kendes mer eller mindre godt af mange. Og dog læses de med Interesse. Der har ikke været Mangel paa Kilder, og dog har Arbejdet været stort.

Efter endt Læsning har det Indtryk fæstnet sig: Et stort Arbejde, en letlæselig Bog.

Nic. Hørlyck.

Beretning om Statens Fjerkræudvalgs 1. Konkurrence mellem hele Hønsehold fra 1. November 1931—31. Oktober 1932. Udarbejdet af Konsulent *J. Løvendahl Jensen*. 56 Sider. (Holbæk).

Med nærværende Beretning ser man for første Gang Resultater af Statens Fjerkræudvalgs omfattende Arbejde med Konkurrencer mellem hele Hønsehold; da Beretningens Udsendelse vil blive en aarlig tilbagevendende Begivenhed, er det glædeligt at se, at den allerede fra første Færd har valgt en kortfattet, klar og letoverskuelig Form, der samtidig giver ret fyldige Oplysninger om de præmierede Hønsehold, af hvilke der i Aar er 94. Af disse 94 er 30 blevet anerkendt som Avlscentre for indeværende Kalenderaar, og man kunde i denne Forbindelse have ønsket, at Beretningen havde foreligget tidligere, hvad den sikkert ogsaa vil komme til i de kommende Aar, dels fordi dens Ramme nu er fastlagt, og dels fordi selve Konkurrenceaaret for Fremtiden vil ligge en Maaned tidligere.

Foruden selve Konkurrencen er der omtalt de A f k o m s-

undersøgelser over 45 af de bedste Avlshaner, som samtidig er foretaget ved Sammenligning mellem Mødres og Døtres Ydelse. *Ch. N.*

Det danske Landbrugs Historie. Udgivet paa Foranledning af Det kgl. danske Landhusholdningsselskab med Bistand af fagkyndige Medarbejdere ved Statskonsulent *K. Hansen*. 17. Hefte. 82 Sider. Med dette Hefte slutter Oversigten over Mejeribruget. (G. E. C. Gad, Kbhvn.).

Provinshandelskammeret. 32. Aarsberetning (1932—33). 180 Sider. (Kbhvn.).

Kort Vejledning vedrørende Mælkens Behandling i Hjemmet og paa Mejeriet. Meddelelse Nr. 16, udgivet af Landsudvalget for landøkonomisk Ungdomsarbejde. Udarbejdet af Statskonsulent *Johs. Jensen*, Aabenraa. 18 Sider. (Frederiksberg).

De samv. danske Landboforeningers Register-Stambog over Kvæg af jydsk Race. Bind VII. (XXXXII). Tyre Nr. 3338—3456 — Køer Nr. 2102—2186. Udgivet af De samv. danske Landboforeningers Udvalg for Stambogsføring over Kvæg af jydsk Race. Udarbejdet af Konsulent *Nic. Bonde*. 288 Sider. (Aarhus).

„Graasten Elever"s Aarsskrift 1933. 104 Sider. (Graasten).

Handelsberetning for Aaret 1932. Udgivet af Grosserer-Societetets Komité. 495 Sider og 3 Tavler. (Kbhvn.).

Forsøg med Syrning og Kærning. Ved *A. P. Hansen* og *Johs. Jensen*. 11. Beretning fra Statens Forsøgsmejeri. 64 Sider. (August Bang, Kbhvn.).

13. Beretning om Landbrugsraadets Virksomhed. 1. Januar 1932—31. December 1932. Udarbejdet af Raadets Sekretariat. 1300 Sider. (Kbhvn.).

De danske Mejeriforeningers Fællesorganisation. Beretning om Virksomheden 1930—33. Udarbejdet af Fællesorganisationens Sekretariat ved Kontorchef *L. P. Frederiksen*. 184 Sider. (Kbhvn.).

Danmarks Mejeri-Statistik 1933. Danmarks Mejeri-Drifts-Statistik, 36. Aarsberetning (Regnskaber for 1932). Danmarks Smørpris-Statistik, 30. Aarsberetning (1. April 1932—31. Marts 1933). Udgivet ved Statstilskud af Udvalget for Mejeri-Statistik. Udarbejdet af Kontoret for Mejeri-Statistik, Aarhus, ved *L. P. Frederiksen*. 231 Sider. (Odense).

Den jydske Handelsstands Centralforening 1883—1933. Foreningen af jydske Handelsforeninger 1883—1908. Udarbejdet af *Hendrik Stein*. Den jydske Handelsstands Centralforening 1908—1933 af *Otto Kragh*. 197 Sider. (Kbhvn. og Randers).

Mindre Meddelelser.

Landbrugets Prisforhold i 1932—33. Det landøkonomiske Driftsbureau giver i sin 35. Meddelelse en Oversigt over Priserne paa nogle af de vigtigste Landbrugsprodukter og Produktionsmidler i Tidsrummet fra 1. Juli 1932 til 30. Juni 1933.

	Naar 1909—14 sættes = 100		Naar 1931—32 sættes = 100
Indekstal for Aaret...	1932—33	1931—32	1932—33
Husdyrbrugsprodukter	80	77	104
Planteavlsprodukter	87	99	88
Landbrugsprodukter ialt	81	79	103
Foderstoffer	91	83	110
Kunstgødning	87	81	108
Bygningsomkostninger m. v.	163	177	92
Inventarværdi paa Bondegaard	152	148	103

Den overordentlig stærke Prisnedgang for Husdyrbrugsprodukter i 1931—32 er for flere af Produkterne fortsat i 1932—33; dette gælder Smør (13 pCt.) og Kælvekøer, Slagtekvæg og Kød af Hornkvæg (ca. 15—30 pCt.). Kreaturpriserne er derefter kun mellem Fjerdedelen og Halvdelen af Priserne før Krigen. Prisstigning har fundet Sted for Æg (6 pCt.) og for Flæsk (36 pCt.). Takket være disse Stigninger er Indekstallet for Husdyrbrugsprodukter blevet 4 pCt. højere end forrige Aar, men det ligger stadig 20 pCt. lavere end før Krigen.

For Planteavlsprodukterne har der med Undtagelse af Sukkerroer været en ret stærk Prisnedgang, gennemsnitlig 12 pCt. Taget under et har Prisniveauet for Landbrugsprodukter i 1932—33 været 3 pCt. højere end foregaaende Aar, men 19 pCt. lavere end før Krigen.

For Produktionsmidlernes Vedkommende har der paa Grund af Valutaforholdene været Prisstigning for næsten alle importerede Varer. Priserne paa Foderstoffer og Kunstgødning er saaledes steget med henholdsvis 10 og 8 pCt., men er stadig lavere end før Krigen. Kul, Olie o. desl. er steget, medens Høstbindegarn er faldet. For importerede Redskaber og Maskiner er der en lille Prisstigning, hvorimod Priserne paa Bygningsmaterialer er gaaet lidt ned. For disse to Omkostningsgrupper ligger Priserne imidlertid paa et uforholdsmæssigt højt Niveau i Sammenligning med Produktpriserne.

Landbrugsarealet og Høsten i 1932. Den sammenarbejdede Opgørelse over Landbrugsarealet og Høstudbyttet i 1932 foreligger nu i »Statistiske Meddelelser« 4. Række, 93. Bind, 4. Hefte, der ogsaa indeholder Opgørelse over Kreaturholdet, som imidlertid har været omtalt i Tidsskriftets 12. Hefte, 1932.

Det samlede Landbrugsareal viser en Tilbagegang paa ca. 25 000 ha. Tilbagegangen falder saavel paa Omdriftsarealet som paa Arealet uden for Omdriften. Kornarealer, »Andre Høstarealer« (ɔ: Frø, Havesager, Spergel, Kommen, Hør, Hamp o. a.), Brakarealer og Græs uden for Omdriften er indskrænket med henholdsvis ca. 13 000, ca. 3300, ca. 15 000 og ca. 8500 ha, medens Rodfrugtarealer er steget med ca. 11 000 og Græs og Grønfoder i Omdriften med ca. 4000 ha. Det samlede Landbrugsareal i Landdistrikterne var i 1932 3 160 885 ha.

Kornudbyttet var i 1932 33,9 Mill. hkg Kærne og 50,8 Mill. hkg Halm mod i 1931 31,3 og 50,4 Mill. hkg. Rodfrugthøsten gav i 1932 287 Mill. hkg mod 227 Mill. hkg i 1931 og 218 Mill. hkg som Gennemsnit af Aarene 1924—28. Høhøsten viser en Nedgang fra 24,5 til 21,2 Mill. hkg, der dog menes at være af formel Karakter, da Spørgeskemaerne er blevet ændret. Udbyttet af Græs og Grønfoder er opgjort til 2832 Mill. F. E. mod 2622 Mill. i 1931.

Foldudbyttet i Afgrødeenheder pr. ha Høstareal var i 1932 for hele Landet 36,6 mod 33,3 i 1931. Højest laa Maribo Amt med 49,3 og lavest Tønder Amt med 23,7.

Danmarks Omsætning med Udlandet af Landbrugsprodukter og Hjælpestoffer for Landbruget i 1932.

Ved Konsulent *Ivar Dokken.*

(Sluttet).

Kød og levende Kvæg. Udførselen af levende Kvæg har paa forskellige Maader været vanskeliggjort, og som det fremgaar af Tabel 8, er der udført 8400 Stkr. færre i 1932 end det foregaaende Aar. Betydelig værre er det dog, at Udførselen af Kød samtidig er formindsket med 17,9 Mill. kg, og det er kun en ringe Trøst, at Udførselen af Konserves til Gengæld er forøget med 1,0 Mill. kg. Naar man regner, at 275 kg Kød svarer til 1 Stk. stort Kvæg, vil den samlede Udførsel af Kød og

Tabel 8. **Udførselen af dansk Kød og levende Hornkvæg.**

	1932	1931	1930	1925 --29
Mængde:				
Levende Kvæg, Tusinde Stkr.....	115,5	123,9	169,0	205,6
Kød af Hornkvæg, Mill. kg.....	13,5	31,4	19,3	10,3
Konserves, Mill. kg	4,6	3,6	3,3	2,0
Værdi, Mill. Kr.:				
Levende Kvæg	18,8	29,6	49,7	64,1
Kød af Hornkvæg	7,0	24,7	19,1	14,0
Konserves	7,3	7,1	7,7	5,7
Ialt...	33,1	61,4	76,5	83,8
Gennemsnitspriser:				
Kr. pr. Stk. levende Kvæg.....	163	239	294	312
Kr. pr. kg Kød.....	0,52	0,78	0,99	1,36

levende Kvæg i 1932 kunne omregnes til 165 200 Stkr. Kvæg mod 238 200 Stkr. det foregaaende Aar, hvilket altsaa betyder en Nedgang i Udførselen paa 73 000 Stkr. Kvæg, svarende til 30 pCt.

Fordelt paa de enkelte Aftagerlande har den saaledes omregnede Kvægudførsel i de sidste 2 Aar været følgende (Tusinde Stkr.):

	1931	*1932*	*Nedgang*
Tyskland og Saaromraadet..	111,1	84,9	26,2
Holland.....	47,1	19,4	27,7
Belgien.....	67,0	51,2	15,8
Frankrig	11,1	1,4	9,7
Italien	0,4	8,0	÷ 7,6
Andre Lande.....	1,5	0,3	1,2
Ialt...	238,2	165,2	73,0

Som det fremgaar af denne Oversigt, er der i 1932 oparbejdet en Kødudførsel til Italien, svarende til ca. 8000 Stkr. Kvæg; men for alle de andre Aftagerlande er der en meget stærk Tilbagegang i Eksportmængderne. Dette skyldes dels svigtende Købeevne og dels stærke Toldforhøjelser og skarpe Kontingenteringer i de enkelte Lande, og disse Forhold har endvidere bevirket, at de opnaaede Priser ved Udførselen af Kvæg og Kød er bleven fortvivlet lave. Som det fremgaar af Tabel 8, har de i 1932 opnaaede Gennemsnitspriser ved Landegrænsen kun været 163 Kr. pr. Stk. stort Kvæg og Kr. 0,52 pr. kg Kød, og naar herfra trækkes Mellemhandleravance samt de paaløbne Omkostninger, fra Dyret forlader det enkelte Landbrug, til det i levende eller slagtet Tilstand naar Landegrænsen, bliver der ikke ret meget tilbage til Landmanden. Udførselen af Kød og Kvæg har saaledes været Smertensbarnet i 1932; thi foruden en Nedgang i Udførselsmængden paa 30 pCt. har der tillige været en Prisnedgang paa gennemsnitlig 33 pCt., og den samlede Udførsel af Kvæg, Kød og Konserves er derfor kun udbragt i 33,1 Mill. Kr., hvilket ikke er stort mere end halvt saa meget som i 1931, hvor Prisfaldet allerede var godt i Gang.

Heste. Den i 1931 indledede Stigning i Hesteudførselen er fortsat i 1932, saaledes at der er udført 9400 Stkr. Heste mod 5400 Stkr. det foregaaende Aar. Af det samlede Antal er de 47 pCt. udført til Frankrig og de 44 pCt. til Tyskland; men da det særlig har været ældre Heste, er der ligesom det foregaaende Aar kun opnaaet en lav Pris, svarende til Gennemsnitsprisen for de indførte smaa Heste til Husmandsbrug. Men Udførselsværdien blev dog 2,9 Mill. Kr. mod 1,7 Mill. Kr. i 1931.

Samtidig med Stigningen i Udførselen gik Indførselen ned til en Fjerdedel af foregaaende Aars og beløb sig kun til 2200 Stkr. Gennemsnitsprisen var nøjagtig den samme som for de udførte Heste, 309 Kr. pr. Stk., og Indførselsværdien bliver derefter 2,2 Mill. Kr. mindre end den samlede Værdi af de udførte Heste. Da Indførselsværdien i 1931 var 0,9 Mill. Kr. større end Udførselsværdien, er der altsaa sket en meget betydelig Bedring i Resultatet af Udenrigshandelen med Heste.

Kornvarer og Foderstoffer. I Tabel 10 er der meddelt en Oversigt over Merindførselen (det vil

Tabel 9. **Udførselen og Indførselen af Heste og Føl.**

	1932	1931	1930	1925—29
Antal Tusinde Stkr.:				
Udførsel	9,4	5,4	1,2	6,4
Indførsel	2,2	8,8	16,2	12,2
Udførselsoverskud	7,2	÷ 3,4	÷15,0	÷ 5,8
Værdi, Mill. Kr.:				
Udførsel	2,9	1,7	0,8	4,8
Indførsel	0,7	2,6	4,0	3,7
Udførselsoverskud	2,2	÷ 0,9	÷ 3,2	1,1
Gennemsnitspriser:				
Kr. pr. udført Hest	309	309	643	750
Kr. pr. indført Hest	309	296	247	303

sige den samlede Indførsel til Forbrug ÷ Udførselen af indenlandske Varer af samme Slags) af Korn og Foderstoffer, og det fremgaar heraf, at den samlede Merindførsel af Kornvarer og Foderstoffer i 1932 har været

Tabel 10. **Merindførselen af Kornvarer og Foderstoffer.** (Mill. kg aarlig).

	1932	1931	1930	1925 —29
Uformalet Korn og Majs:				
Hvede	293,3	389,2	134,4	179,7
Rug	239,8	263,5	329,1	187,1
Byg	88,1	393,8	476,2	÷ 1,2
Havre	8,4	50,4	109,7	25,6
Andre Kornarter	7,8	4,5	4,7	8,6
Majs	946,5	723,1	299,6	497,2
Ialt	1583,9	1824,5	1353,7	897,0
Formalet Korn:				
Hvede	43,3	67,1	69,1	57,6
Rug	÷ 1,8	÷ 1,2	0,4	÷ 3,0
Andre Kornarter	3,8	5,8	4,8	5,4
Ialt	45,3	71,7	74,3	60,0
Oliekager og Oliekagemel til Forbrug:				
Bomuldsfrøkager og Solsikkekager	412,9	420,7	345,8	459,1
Jordnødkager, Sesamkager, Soyakager og Soyaskraa	119,0	301,4	361,9	263,3
Kokoskager, Palmekager og Palmekærnemel	77,0	117,1	130,7	96,2
Hørfrøkager og Rapskager	27,7	59,6	64,9	90,6
Andre Slags Oliekager og Oliekagemel	0,4	2,8	3,9	14,1
Ialt	637,0	901,6	907,2	923,3
Klid og andre indførte Foderstoffer	76,4	53,4	51,2	129,2
Samlet Merindførsel af Korn og Foderstoffer. (Heri indbefattet hjemmeproducerede Oliekager og Oliekagemel til Forbrug i Landet)	2342,6	2851,2	2386,4	2009,5

ca. 510 Mill. kg mindre end i 1931, men paa det nærmeste den samme som i 1930. Nedgangen fra det foregaaende Aar fordeler sig med 265 Mill. kg paa Oliekager, 240 Mill. kg paa uformalet Korn og 26 Mill. kg paa formalet Korn, medens Indførselen af Klid, Tapiokamel o. l. derimod er forøget med 23 Mill. kg.

Den stærke Indskrænkning i Oliekageanvendelsen skyldes hovedsagelig de daarlige Konjunkturer for Mælkeproduktionen; men den rigeligere Græsning og den større Avl af Grovfoder i det hele taget i 1932 har dog ogsaa bidraget stærkt til at indskrænke Køernes Kraftfoderforbrug. Den mindre Kornindførsel staar derimod ganske overvejende i Forbindelse med den større Kornhøst i 1932, idet der da avledes ca. 220 Mill. kg Korn mere end i 1931, ligesom den paabegyndte Formindskelse af Svineholdet maatte forudsættes at formindske Kornforbruget en Del i Slutningen af Aaret. Paa Grund af Forandringerne i det indbyrdes Prisforhold mellem de enkelte Kornarter er der sket store Forskydninger i Kornindførselens Fordeling mellem de forskellige Slags Korn. Da Majsen har været forholdsvis billigst, har Majsindførselen været 223 Mill. kg større end i 1931, hvorimod Indførselen af Hvede, Rug, Byg og Havre er formindsket med henholdsvis 96, 24, 306 og 42 Mill. kg. Blandt de forskellige Slags Oliekager og

Tabel 11. Merindførselsværdien af Kornvarer og Foderstoffer.
(Mill. Kr.).

	1932	1931	1930	1925—29
Uformalet Korn og Majs	145,7	137,7	132,0	159,6
Formalet Korn	9,2	13,8	18,6	19,6
Oliekager og Oliekagemel til Forbrug:				
Indført	60,8	81,0	95,7	146,5
Hjemmeproduceret	13,0	17,4	21,7	27,2
Klid og andre indførte Foderstoffer	7,5	5,1	5,6	19,1
Ialt	236,2	255,0	273,6	372,0

Oliekagemel har Indførselen af Bomuldsfrøkager og Solsikkekager været omtrent den samme i 1932 som det foregaaende Aar, og Nedgangen fordeler sig derfor paa de andre Slags. Af den samlede Indførsel af Oliekager og Oliekagemel i 1932 paa 637,0 Mill. kg falder de 110,9 Mill. kg paa Hjemmeproduktionen, hvilket er 54,2 Mill. kg mindre end i 1931.

Da Kornpriserne i 1932 har været betydeligt højere end det foregaaende Aar (i Gennemsnit for hele Indførselen af uformalet Korn var de 22 pCt. højere), er Indførselsværdien af uformalet Korn trods den stærke Nedgang i Indførselsmængden forøget med 8,0 Mill. Kr. For Oliekager har Prisstigningen derimod kun været 6 pCt., og disse staar derfor med en Nedgang i Indførselsværdien paa 24,6 Mill. Kr., medens formalet Korn staar med en Formindskelse paa 4,6 Mill. Kr. For den samlede Merindførsel af Kornvarer og Foderstoffer har Værdien i 1932 været 18,8 Mill. Kr. mindre end det foregaaende Aar.

Udførselen af dansk Korn var i 1932 kun ca. halvt saa stor som de nærmest foregaaende Aar, nemlig 22,8 Mill. kg (hovedsagelig Byg) til en samlet Værdi af 3,0 Mill. Kr.

Frø til Udsæd. I Tabel 12 er der meddelt en Oversigt over de udførte og indførte Mængder Sædefrø, og Tabel 13 giver en tilsvarende Oversigt over Udførselens og Indførselens Værdi. Udførselen af Græsfrø har været lidt større end i 1931, medens Udførselen af Rodfrugtfrø er bleven lidt mindre. De opnaaede Priser har imidlertid været ualmindelig smaa og endnu betydelig lavere end i 1931, og skønt den samlede Udførselsmængde har været lidt større end det foregaaende Aar, er Udførselsværdien alligevel gaaet ned med 1,4 Mill. Kr. eller ca. 22 pCt. Hvad Indførselen angaar, er der sket nogen Indskrænkning i Importen af Græsfrø, medens Importen af Bælgplantefrø til Græsmarker er bleven

stærkt forøget. Den samlede Indførselsværdi af fremmed Frø er derfor bleven lidt større end i 1931, nemlig 5,2 Mill. Kr. Som det fremgaar af det nederste Afsnit af Tabel 13, har Udenrigsomsætningen med Sædefrø altsaa været langt mindre gunstig i 1932 end i det fore-

Tabel 12. **Udførselen og Indførselen af Frø til Udsæd.**
(Mill. kg aarlig).

	1932	1931	1930	1925—29
Udførsel af danskavlet Frø:				
Bælgplantefrø til Græsmarker	0,2	0,1	0,1	—
Græsfrø	5,9	5,4	6,0	5,4
Rodfrugtfrø.....	1,5	1,8	1,6	1,4
Andet Frø.....	0,3	0,3	0,3	0,4
Ialt...	7,9	7,6	8,0	7,2
Indførsel til Forbrug af fremmed Frø:				
Bælgplantefrø til Græsmarker	3,1	2,3	2,7	3,6
Græsfrø	0,7	1,1	0,9	1,1
Rodfrugtfrø.....	0,7	0,6	0,8	1,0
Andet Frø.....	0,2	0,2	0,2	0,3
Ialt...	4,7	4,2	4,6	6,0
Overskudsudførsel:				
Bælgplantefrø til Græsmarker	÷ 2,9	÷ 2,2	÷ 2,6	÷3,6
Græsfrø	5,2	4,3	5,1	4,3
Rodfrugtfrø.....	0,8	1,2	0,8	0,4
Andet Frø.....	0,1	0,1	0,1	0,1
Ialt...	3,2	3,4	3,4	1,2

gaaende Aar; thi medens der i 1931 endnu var en Merudførselsværdi paa 1,6 Mill. Kr., har Indførselsværdien i 1931 været 0,1 Mill. Kr. større end Værdien af den samlede Udførsel.

Gødningsstoffer. I Tabel 14 er der givet en summarisk Oversigt over Indførselen af Kunstgødning,

og som det fremgaar heraf, har den samlede Mængdeindførsel været ca. 6 pCt. mindre i 1932 end det foregaaende Aar. Den overordentlig stærke Nedgang i Indførselen i 1931 er, om end i mindre Grad, fortsat for Fosforsyregødninger og Kaligødninger, medens der for

Tabel 13. **Udførsels- og Indførselsværdien af Frø til Udsæd.** (Mill. Kr. aarlig).

	1932	1931	1930	1925 —29
Udførsel af danskavlet Frø:				
Bælgplantefrø til Græsmarker	0,3	0,1	0,1	—
Græsfrø	2,5	3,7	6,1	5,7
Rodfrugtfrø	1,1	1,4	2,5	1,8
Andet Frø	1,2	1,3	1,7	1,6
Ialt...	5,1	6,5	10,4	9,1
Indførsel til Forbrug af fremmed Frø:				
Bælgplantefrø til Græsmarker	3,8	2,9	2,9	5,9
Græsfrø	0,5	1,2	1,0	1,1
Rodfrugtfrø	0,6	0,4	0,8	0,9
Andet Frø	0,3	0,4	0,5	0,5
Ialt...	5,2	4.9	5,2	8,4
Overskudsudførsel:				
Bælgplantefrø til Græsmarker	÷ 3,5	÷ 2,8	÷ 2,8	÷ 5,9
Græsfrø	2,0	2,5	5,1	4,6
Rodfrugtfrø	0,5	1,0	1,7	0,9
Andet Frø	0,9	0,9	1,2	1,1
Ialt ...	÷ 0,1	1,6	5,2	0,7

Kvælstofgødninger igen er sket en Opgang, saaledes at den indførte Mængde af Kvælstofgødninger i 1932 svarer til Gennemsnittet af Indførselen i de to Aar 1930 og 1931. Da Priserne i 1932 har været lidt højere, samtidig med at der er sket en Stigning i Indførselen af de dyreste Gødningsstoffer, er den samlede Indførselsværdi af Kunstgødning i 1932 (trods Nedgangen i den sam-

Tabel 14. **Indførselen af Gødningsstoffer.**

	1932	1931	1930	1925 —29
Mill. kg aarlig:				
Kvælstofgødninger	170,2	130,8	216,4	183,0
Fosforsyregødninger	175,0	234,4	368,9	293,2
Kaligødninger	40,1	44,6	79,4	53,2
Gødningskalk og Mergel	1,0	0,9	1,3	3,8
Ialt	386,3	410,7	666,0	533,2
Samlet Værdi, Mill. Kr.	34,8	33,1	60,6	56,4

lede Mængdeindførsel) bleven 1,7 Mill. Kr. større end det foregaaende Aar, nemlig 34,8 Mill. Kr. mod 33,1 Mill. Kr. i 1931.

Udskiftningens historiske Gang gennem de europæiske Lande og dens Udførelse i landbrugsteknisk Henseende.

Af Statsraad *C. A. Koefoed.*

Det vilde føre for langt her at komme ind paa en Forklaring af Opstaaelsen af de Besiddelsesformer, mod hvis Uskadeliggørelse Udskiftningen er rettet. Det vil være tilstrækkeligt at henlede Opmærksomheden paa, at saadanne Former forefindes overalt i Verden, hvor Landbrugsarealet ikke allerede har været underkastet Udskiftning, hvor Landbefolkningen er kommet ud over det familiekommunistiske Udviklingstrin, og hvor Landbruget ikke er opstaaet ved planmæssig Kolonisation med Anvisning af individuelle Jordlodder.

Disse Former karakteriseres ved en mere eller mindre intensiv Splittelse af det til hvert enkelt Landbrug hørende Areal og i Forhaandenværendet af større eller mindre Arealer i Fælleseje, hvori den enkelte Parthavers Andel er af ideel Natur. Stærkest udviklet er saadanne Besiddelsesformer der, hvor Landbefolkningen er bosat i Landsbyer, men selv der, hvor Bønderne fra Arilds Tid har været bosat spredt over Marken, er det kun i sjældne Tilfælde, at den enkelte Gaards hele Agerareal er fuldt ud bekvemt beliggende for dets landbrugsmæssige Udnyttelse.

Fig. 1 viser en Form for Jordfordeling, som vist med Rette kan kaldes for den oprindelige; den forefindes i Egne, hvor den Befolkning, som fra første Færd har op-

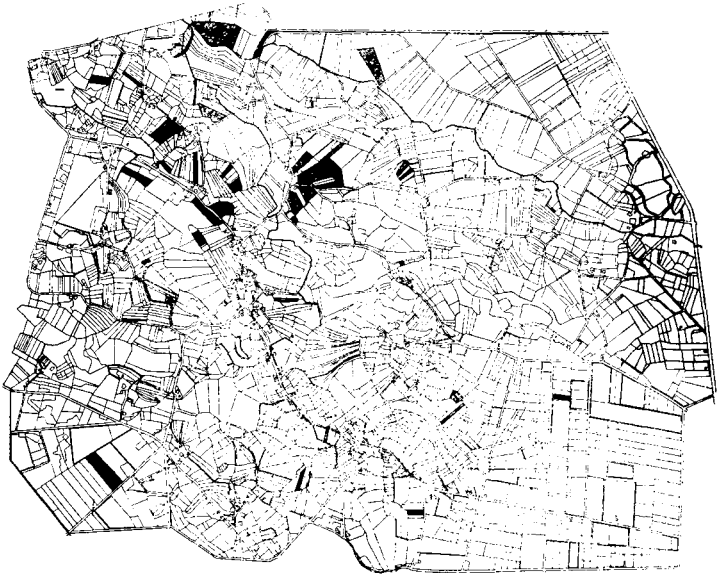

Fig. 1. Parcellernes Fordeling i Landsbyen Lichtenvoorde i Holland (Gelderland).
De sorte Parceller hører til én, de skraverede til en anden Bondegaard.

dyrket Jorden, er forblevet paa Stedet, hvor der ikke har fundet nogen Udligning af Gaardenes Størrelse Sted, hvor der ikke har været indført fælles Sædskifte, og hvor der ikke har været fælles Sommergræsning af Kvæget paa Agermarken. Den træffes i Sibirien, hvor dens Tilblivelse endnu kan iagttages, skønt den der ikke er almindelig udbredt, den dominerer i Serbien og forekommer forøvrigt i de fleste Lange[1]). Fig. 1 forestiller Fordelingen af Jorden i en hollandsk Landsby, der dog i denne Henseende ikke er typisk for Landet. I de fleste hollandske Landsbyer er Jorden fordelt efter en af de to efterfølgende Former eller en Mellemting mellem begge.

Fig. 2 er fra Danmark; den er taget efter det bekendte Kort over Landsbyen Aarslev, som findes i Lyngby-

[1]) *A. Meitzen:* Siedelung und Agrarwesen, Berlin, 1895, Atlas, Anlage 58, 70, 73, 89, 102, 106, 119, 125, 126.

Fig. 2. Den oprindelige Fordeling af Parcellerne i Landsbyen Aarslev. (Efter P. Lauridsen).

museet. Vidende at den forestiller en dansk Bymark, kunde man fristes til at kalde den et typisk Eksempel paa »ret Solskifte«, hvorpaa saavel Aasenes Afgrænsning som Landsbyens Struktur kunde tyde; dog har vi meget lignende Fordeling af Jordlodderne ogsaa i andre Lande, hvor der aldrig har været Tale om Solskifte, f. Eks. i Mellemrusland.

Antallet af Parceller kan ved denne Fordelingsmetode være højst forskelligt. Jeg har truffet Tilfælde, hvor der i hver Vang kun var 3 Agerparceller pr. Gaard, ialt 9, men jeg har ogsaa talt over 100, og tyske Agrarforskere har fortalt mig (1912), at paa Eifel kan en Bondegaards Mark være splittet i indtil 300 Parceller.

Denne Form for Fordeling af Grundstykkerne er, som enhver anden saadan Form, undtagen den i Fig. 1 fremstillede, som jeg holder for at være den oprindelige, fremkaldt af Ønsket om at gøre Fordelingen saa retfærdig som mulig. For at naa dette Formaal har man her valgt at

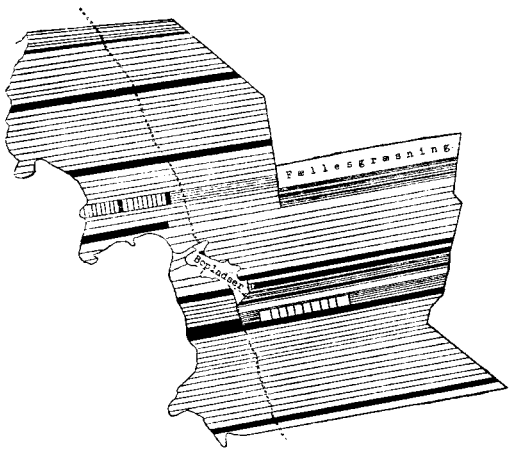

Fig. 3. Parcellernes Fordeling i Landsbyen Mestalischki i Litauen. Samlet Areal: 392 ha. Antal »oprindelige« Gaarde: 10.
(»Oprindelige« kaldtes de Gaarde, som eksisterede ved Frigivelsen og Jordtildelingen i 1861. Paa det Tidspunkt, da dette Kort blev optaget, har det forhaandenværende Antal Gaarde velsagtens været mellem 25 og 30).
De sorte Strimler hører til en af de oprindelige Gaarde. Hvis denne senere er blevet delt, er hver enkelt Strimmel blevet delt paa langs mellem de derved opstaaede nye Gaarde.

dele for sig mellem alle Parthavere enhver Del af hver Vang eller Eng, som ved Frugtbarhed eller Beliggenhed adskilte sig fra andre Dele af samme Vang eller Eng.

Denne Fordelingsform forekom eller forekommer endnu i mere eller mindre ren Form i alle Europas Lande, uden dog noget Steds at være eneherskende.

Andre Stder har man tilstræbt Jordfordelingens Retfærdighed paa anden Maade. Fig. 3 forestiller en Form for Jordfordeling, som var eller endnu er den hyppigst forekommende i Vestrusland, Østersølandene, Polen, Ungarn (i dettes gamle Udstrækning), men den træffes ogsaa i Sachsen, Nordtyskland, Holland; det skulde ikke undre mig, om den ogsaa forefindes i Nordvestfrankrig. Om den har været at træffe i Skandinavien i ren Form, ved jeg ikke, men meget lignende Fordeling kan ses paa de gamle

Amagerkort og paa Kortene over de tyske Kolonier paa Karup Hede. Her tilstræbes Fordelingens Retfærdighed ad mekanisk Vej. Efter en forudbestemt Rækkefølge af Parthaverne fordeles Jorden i Strimler fra Skel til Skel. Bønderne har her, og ikke uden en vis Ret, gjort Regning paa, at naar blot Strimlerne bliver gjort tilstrækkelig smalle, saa maa ved denne Fordelingsmetode Gennemsnittet af Jordbonitet og af andre Forhold, hvoraf Jordens Værd afhænger, blive tilnærmelsesvis ens for alle Parthavere.

Mellem den paa Fig. 2 fremstillede Form for Jordfordeling paa den ene, og den som Fig. 3 forestiller, paa den anden Side gives der talrige Overgangsformer, som træffes betydelig hyppigere end de rene Typer. Af saadanne Kort lader det sig ikke altid skønne, efter hvilket Princip der er gaaet frem, men der er ingen Tvivl om, at Meningen med Splittelsen af Parcellerne overalt har været at komme Fordelingens Retfærdighed saa nær som mulig.

Disse Fordelingsformer sammen med Kombinationerne af dem var indtil Udskiftningen absolut dominerende i Europa, og formodentlig vil de forefindes overalt i den gamle Verden, hvor Landbefolkningen lever i Landsbyer med Landbrug som Hovederhverv.

Jo nærmere man gør sig bekendt med de her beskrevne Besiddelsesformer, des vanskeligere bliver det at frigøre sig for Tanken om, at Bønderne Verden over i deres Higen efter at komme den absolute Retfærdighed saa nær som mulig, har sat alle andre Hensyn til Side. Naar blot ingen fik mere eller bedre Jord, end der med Rette tilkom ham, saa blæse være med at Fordelingen blev ubekvem for alle. Lighed blev vel opnaaet, men til den forkerte Side. I Stedet for at blive lige god for alle, blev Jordens Fordeling lige ubekvem for alle.

En tredje Fordelingsform, som jeg har truffet i de sydrussiske Stepper, er mere praktisk end de to foregaaende. Jeg skal dog ikke komme nærmere ind paa

den, da den ifølge sin Natur kun kan anvendes ved saa stor Ligeartethed af Jordbunden, som næppe træffes andet Steds end paa jævne Stepper. Forøvrigt ses den paa Fig. 20.

En Besiddelsesform, som ret hyppigt forekommer i forskellige Egne af Tyskland og i en noget ændret Form i Holland og blandt udvandrede hollandske Kolonister, er de saakaldte Rækkelandsbyer, der forøvrigt ogsaa i andre Lande hyppigt anvendes ved Anlæg af Kolonier; deres Oprindelse kan spores tilbage til Slutningen af det 9. Aarhundrede, paa hvilken Tid denne Form ofte anvendtes ved Anlæg af tyske Kolonier i Egne med slavisk Befolkning. Udefra ser disse Beboelser ud som almindelige Landsbyer, hvor der altsaa kunde forventes en Fordeling af Jorden efter et af de ovenomtalte Principer, men i Virkeligheden er det Kolonier, hvor Kolonisterne enten, som i de hollandske Kolonier og i den nyere Tid, i mange andre Lande, har faaet anvist en lang Strimmel bestemt afgrænset Land, der med sin ene Ende stødte mod en Vej, eller, som i de gamle tyske Skovkolonier i Sachsen og Overfranken, kun har faaet anvist Byggepladser langs en Vej, med Tilladelse til at opdyrke en Strimmel Skovland af ubestemt Længde, men at fastsat Bredde bagved Bygningerne. I kuperet Terræn har denne Kolonisationsmetode ført til ret fantastiske Former af de til de enkelte Gaarde hørende Arealer.

Selv der, hvor de enkelte Gaardes Arealer har retlinede Grænser, men har været underkastet gentagne Delinger paa langs, er denne Besiddelsesform ikke stort bekvemmere end de, der er vist i Fig. 1—3. — Men ikke nok med at de enkelte Bymænds Lodder er splittet over hele Bymarken, og at værdifulde Strækninger kan henligge som meget lidt produktiv Fællesgræsning; ogsaa de forskellige Bymarker kan være indfiltret mellem hinanden paa en højst generende Maade. Et ekstremt Tilfælde af denne Art er fremstillet paa Fig. 4, der omfatter en Gruppe Landsbyer i Nordrusland, som er filtret ind i hinanden

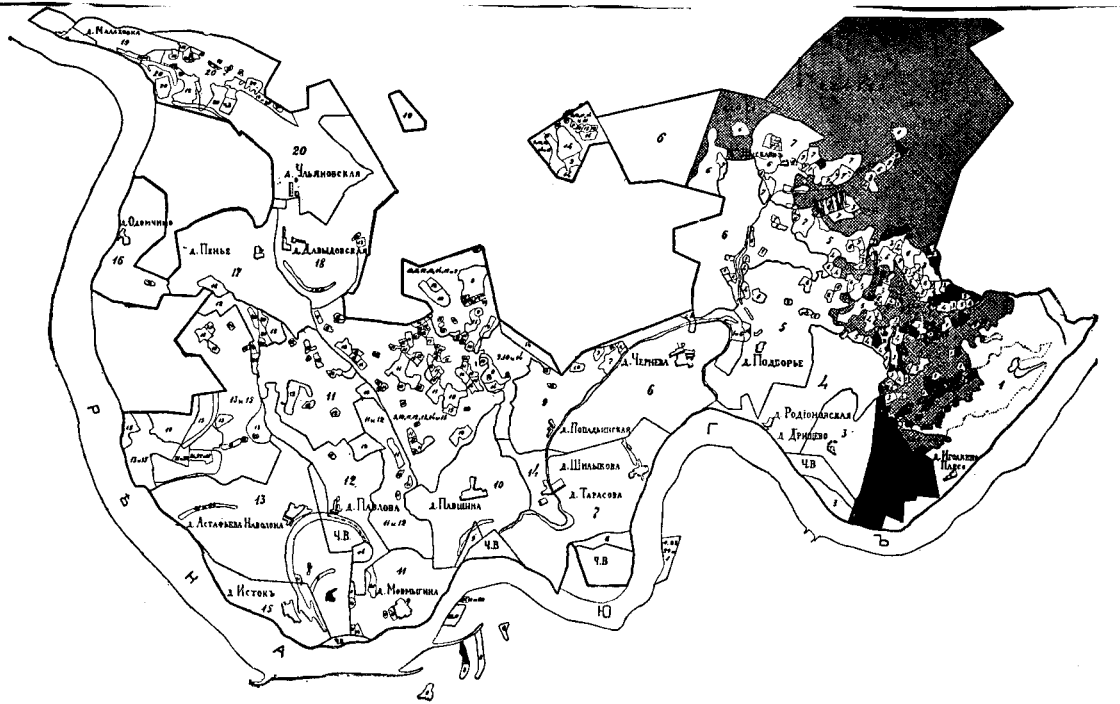

Fig. 4. Jordens Fordeling mellem 20 Landsbyer i Nordrusland.
De med samme Tal betegnede Parceller hører til samme Landsby, de med flere Tal betegnede Parceller er vedkommende Landsbyers Fælleseje.
De sorte Parceller er Landsbyen Bavykins Eneeje, de skraverede tilhører denne Landsby i Fællesskab med forskellige andre Landsbyer.

paa en fuldstændig fantastisk Maade. Den ene Landsby, hvis Hovedparcel i det sydvestlige Hjørne er sort anstrøget, har ikke alene en Række Smaaparceller spredt over et stort Areal, den har desuden 5 forskellige Grupper af Fælleseje sammen med et skiftende Antal (indtil 5) andre Landsbyer.

I Kortet indgaar 20 Landsbyers Tilliggende. Forøvrigt er Grænsen lagt temmelig vilkaarligt, enkelte af de 20 Landsbyer har Jordstykker eller Andele i saadanne uden for Kortet, og udenfor liggende Landsbyer har Jordstykker og Andele inden for Kortets Grænser, men et Sted maatte Grænsen jo lægges. Tilfældet ligger noget udenfor Reglen, men i noget, ikke meget, mindre Grad findes eller fandtes Sammenfiltring af forskellige Bymarker i alle Lande. Fig. 12 giver et Billede af en langt almindeligere Form af en Bymarks uheldige Konfiguration samt af samme Bymarks Omformning ved Udskiftningen.

De ovenanførte Eksempler, der for selvstændige Landbrug har en uhensigtsmæssig Fordeling af Jorden, er taget fra Landsbymarker, men vi maa ikke glemme, at der er Egne og hele Lande, hvor Landbrugerne aldrig har været bosat i Landsbyer, men fra Arilds Tid har boet hver paa sin Marklod. Herhen hører Letland (med Undtagelse af Letgallen), Irland, de sydvestlige $^2/_3$ af Frankrig, store Dele af Sydvestengland, Holland, Belgien og Gammelserbien, Egnene omkring Wesermundingen (de bekendte westfalske Enkeltgaarde) o. a. Somme Steder findes Enkeltgaardene i ren Bestand, somme Steder er de blandet op med Landsbyer.

Desværre kan det af de Kort over Jordfordelingen i Enkeltgaard-Distrikter, som jeg har til min Disposition, ikke ses hvilke Parceller, der tilhører samme Gaard, men i de Tilfælde, som jeg selv har haft Lejlighed til at undersøge, har en enkeltliggende Gaards Jord kun i Undtagelsestilfælde været samlet i eet Stykke, og da kun ved Hjælp af Køb og Salg eller Ombytning af Parceller. Dog bliver Splittelsen af Parcellerne aldrig paa langt nær saa

indviklet blandt Enkeltgaarde som paa en Landsbymark. En Fordeling af Parcellerne, meget lignende den, som er fremstillet paa Fig. 1, har jeg truffet i Enkeltgaardsdistrikter i Gammelserbien.

De ovenfor anførte Eksempler paa uhensigtsmæssig Jordfordeling er taget fra forskellige europæiske Lande, men der er ingen Tvivl om, at under tilsvarende naturlige og kulturelle Forhold vil Jordfordelingen følge de samme Principer overalt i Verden. Af en vistnok for det internationale Landbrugsinstitut i Rom bestemt Redegørelse for den japanske Udskiftningslov af 1909 ses det f. Eks., at paa 70 pCt. af de med Ris dyrkede Arealer overstiger Parcellernes Middelstørrelse ikke 4,958 Ar eller $^{1}/_{11}$ Td. Ld.

At de i det forudgaaende skildrede Besiddelsesformer er uforenelige med rationelt Landbrug efter Nutidens Fordringer, er indlysende, og selv paa Fortidens Landbrug maa de have virket højst uheldigt. Det kan derfor ikke undre, at der rundt omkring i Landene allerede for Aarhundreder siden blev gjort mere eller mindre vellykkede og blivende Forsøg paa at forbedre de bestaaende Forhold i saa Henseende. Mærkeligere er det, at Udviklingen er gaaet saa langsomt for sig, som sket er, og at en Række af Kulturlande endnu ikke har taget alvorlig fat paa Gennemførelsen af denne Reform.

Fælles for disse Forsøg er kun deres øjensynlige Formaal, som bestaar i at frigøre Landbruget for de Hindringer, som hæmmer dets Udøvelse, men forøvrigt er de vidt forskellige fra hverandre. I den efterfølgende Fremstilling er de sammenfattet under Begrebet Udskiftning, hvorved forstaas en Landbrugsreform, hvis Formaal er Frigørelsen af det individuelle Landbrug for derved at lette Udnyttelsen af Arealet og forøge dettes Produktivitet. Dette søges opnaaet ved:

1) Udligning af Servituter,
2) Deling af Fælleseje,
3) Sammenlægning af spredte eller Omformning af uheldigt formede Parceller og

4) Anlæg af et Vejnet, som giver bekvem Adgang til enhver Parcel, som efter Udskiftningens Afslutning befinder sig paa det af den omfattede Areal.

Jo radikalere disse Arbejder udføres, des fuldkomnere bliver Udskiftningen, men i denne Henseende er der stor Forskel mellem Landene. I nogle gennemføres alle 4 Arbejder radikalt, i andre mindre radikalt, og i en Række af Lande udføres kun enkelte af Arbejderne. I den følgende Skildring er alle Lande medtaget, hvor Arbejde Nr. 4 (Anlæg af Vejnet) udføres, om end de andre Arbejder er udelukket.

Romersk Jordfordeling. Den bekendte tyske Agrarforsker *Meitzen*[1]) holder det for givet, at Romerne allerede i Kongernes Tid har haft for Skik at inddele de erobrede Byers hele Tilliggende i Kvadrater med Veje paa begge Sider, naar en Omfordeling af Bymarken nødvendiggjordes paa Grund af Anvisning af en Del af denne til Brug for en Gruppe af deres egne Kolonister. I ethvert Tilfælde kan det regnes for bevist, at ved Anlæg af selvstændige Kolonier delte Romerne Marken i af Veje begrænsede »Centurier« à 200 Jugera = 50 ha, som hver for sig deltes i mindre Kvadrater, samt at Hovedmassen af Landbrugerne boede paa de dem anviste Lodder. Centuriernes Grænser kan endnu ses paa italienske Generalstabskort.

Det er dog et Spørgsmaal, om vi her, endogsaa i Tilfælde hvor Bybeboernes spredte Lodder er blevet erstattet af Kvadrater, har at gøre med en villet Forbedring af Jordfordelingen. Snarere har ved Udvisningen af kvadratiske Jordlodder det samme Hensyn gjort sig gældende i det gamle Rom som i vore Dages U. S. A., nemlig Tanken om at gøre Jordloddernes Fordeling og Registrering saa bekvem som mulig. Dog, Romerriget forfaldt, og senere Slægter fortsatte ikke den af Romerne udtænkte Jordfordelingsmetode.

Middelalderlige Udskiftninger i Italien. Maaske er det

[1]) *A. Meitzen*, anf. Sted, B. I, S. 503.

dog Mindet om de romerske Kvadrater, der har været Skyld i, at det første autentiske Forsøg paa at mindske den af Parcellernes Splittelse forvoldte Ubekvemmelighed foregik i Italien. Allerede i det 12. Aarhundrede er der i en Række nord- og mellemitalienske Byrepublikker blevet foretaget saakaldte »ingrossazioni delle terre« eller Jordforstørrelser[1]). Selve Benævnelsen af disse Arbejder tyder hen paa, at de gik ud paa en Sammenlægning af spredte Parceller. Nærmere Oplysninger om, hvorledes disse »Jordforstørrelser« er blevet udført, har jeg endnu ikke kunnet indhente, men det skulde ikke undre mig, hvis det viser sig, at de kun har bestaaet i en ret beskeden Sammenlægning af Parceller, der ved fortsat Deling mellem Arvinger var blevet saa utaalelig smaa, at deres Lidenhed umuliggjorde rentabelt Landbrug. Noget lignende, altsaa, som de nassauske Konsolidationer, som senere skal omtales.

Bevægelsen er senere døet hen, og det synes ikke, at der efter det 15. Aarhundrede og indtil vore Dage har været Tale om Udskiftning i Italien; først nu i de seneste Aar er der igen kommet Røre om Spørgsmaalet.

England og Skotland. Tilsyneladende fuldstændig uafhængig af, hvad der foregik i Italien, fandt Udskiftningen Indpas i England i det 13. Aarhundrede. Til at begynde med toges ikke Sigte paa Udskiftning. Det var Godsejerne, som for Kvægavlens, navnlig Faareavlens, Fremme begyndte at indhegne den dem efter deres Mening tilkommende Del af Fællesgræsningen. Disse »Enclosures«, som vistnok faktisk var begyndt paa et langt tidligere Tidspunkt, blev i 1235 reguleret ved den senere saa meget omtalte »Statute of Merton«, i 1285 fuldstændiggjort ved »Statute of Westminster«. Skønt der til at begynde med kun var Tale om Indhegning af Fællesgræsning til Fordel for Lorderne, synes det dog, at disse Arbejder paa et ret tidligt Stadium i mange Tilfælde er ble-

[1]) Schema di norme per il riordinamento della proprietà fondiaria, Milano-Roma, Appendice, S 6.

vet udstrakt til ogsaa at omfatte Udskilning af de til givne Manor hørende Agerparceller, som laa i Fællig med Bøndernes Agre, og at en saadan Udskilning allerede 1250 har ført til Udskiftning af en Landsby.

Fig. 5. Landsbyen Much Wymondley, 40 km Nord for London.
(Efter F. Seebohm).
De sorte Parceller hører til den stedlige Herregaard.

Hvis en Sammenfiltring af Herregaardsjorden med Bøndermarken, som den er fremstillet paa Fig. 5[1]), var en almindelig Foreteelse, kan det ikke undre, at Herremændene efter Evne har søgt at udskille deres Jorder fra Bøndernes, hvad de ogsaa faktisk synes at have gjort[2]).

Det 14. og det 15. Aarhundrede var mere egnede for Gennemførelse af Indhegninger og alskens Udvidelse af Herregaardsterritoriet end for Udskiftning af Bymarkerne. Den sorte Død havde hærget de engelske Lands-

[1]) *F. Seebohm:* The English village community. London 1905. S. 432.

[2]) *Rowland E. Prothero:* English Farming past and present. London 1912. S. 38.

byer og berøvet dem fra $^1/_3$ til $^1/_2$ af deres Befolkning. Dertil kom Hundredaarskrigen med Frankrig og Kampene mellem den hvide og den røde Rose; intet Under at det kun gik langsomt med Udskiftningen. Nogle Udskiftninger skal vel være blevet udført i dette Tidsrum[1]), men det var først i det 16. Aarhundrede, at der igen kom Fart i Udviklingen; Landbrugsforfattere anbefalede i høje Toner, ikke alene at Herregaardenes Tilliggende udskiltes fra Bymarken som et landbrugsmæssig selvstændigt Hele, men ogsaa Landsbyernes Udskiftning anbefaledes varmt. »En Fattig med 2 acres indhegnet Land er bedre holden end den, der har 20 acres i Fællig«[2]).

Man regner da ogsaa med, at omkring ved Aaret 1700 var Halvdelen af Englands Areal allerede udskiftet. Endelig, efter at Udskiftningen allerede faktisk var gaaet for sig i Løbet af 400 Aar, blev i 1688 udstedt en Lov, som gav Herremændene Ret til at henvende sig til Parlamentet om Tilladelse til at udskille deres Lodder af Bymarken, hvis Ejerne af $^3/_4$ eller $^4/_5$ af alle Rettigheder, Andele og Interesser (»rights, shares and interests«) i denne indvilligede deri. Det synes ikke at have været vanskeligt for Herremændene, der, som det ses af Fig. 5, selv kunde eje henved Halvdelen af Markens Areal, ad forskellige Veje at samle den af Loven fordrede Majoritet for Fremtvingelse af den tilsigtede Udskilning af deres Andele. I hvert Fald meddeles det[1]), at fra Aar 1700 og indtil Fyrrerne i forrige Aarhundrede udstedtes over 4000 Parlamentsbeslutninger om »enclosure« af $6^1/_2$ Mill. acres eller $^1/_5$ af Landets Areal.

Loven af 1688 gav dog ingen Forskrifter for Tilintetgørelse af Fællesbruget paa den efter Udskilningen af Herregaardsjorden resterende Del af Bymarken, men der kan næppe være nogen Tvivl om, at i de Tilfælde af Udskilning, som har gjort Omlægning af Landsbymarken

[1]) Encyclopaedia of the Social Sciences, Art. Enclosures.

[2]) *Erwin Nasse:* Ueber die mittelalterliche Feldgemeinschaft und die Einhegungen des sechszehnten Jahrhunderts in England. Bonn 1869.

nødvendig, er det ret ofte, om ikke i Reglen, lykkedes Bønderne at komme overens om fuldstændig Udskiftning.

Indtil 1707, d. v. s. indtil Foreningen af det skotske og det engelske Parlament, foregik Udskiftningen i Skotland uafhængigt af England. Fra 1424 til 1707 blev der af det skotske Parlament udstedt omkring ved en Snes Love om Indhegning og Beplantning af Land, blandt hvilke Loven af 1661, bekræftet af Lovene af 1669 og 1685 skal være den vigtigste[1]). I og for sig handler disse Love kun om Indhegning af bestaaende Jordlodder og deres Beplantning, men det er jo muligt, at selve Indhegningspligten har medført Sammenlægning af Parcellerne, da Grænsernes samlede Længde bliver kortere og altsaa Bekostningerne ved Indhegningen des mindre, jo bedre afrundet Besiddelsen er. I ethvert Fald udtrykker en Skotte, *J. Donaldson,* som var Forfatter af en af de i Slutningen af det 18. og Begyndelsen af det 19. Aarhundrede med stor Grundighed foretagne Grevskabsbeskrivelser, sin Forbavselse over, at de engelske Landbrugere endnu lever i Landsbyer, medens deres skotske Standsfæller bor spredt over Marken[2]).

I 1836 blev der udstedt en for England og Wales gældende Udskiftningslov, men Publikum vedblev dog at gaa den gamle Vej, indtil der i 1845 blev udstedt en ny Lov, hvis Udstedelse var blevet forberedt ved en i 1844 nedsat Parlamentskommission. Ifølge denne Lov overdrages den øverste Ledelse af Udskiftningsvæsenet til en særlig oprettet »Enclosure-Commission«, og endvidere fastsættes det, at naar ikke mindre end $^1/_3$ af Parthaverne i det givne Fællesbrug indsender Andragende om »Enclosure« til denne Kommission, udsendes en Kommissær, som paa Stedet selv undersøger Sagen. Et Udskiftningsprojekt opstilles, hvorefter det fremlægges og forklares for de sammenkaldte Parthavere. Hvis saa en saa stor

[1]) Brev fra Sir *Robert Greig* til Statskonsulent *Sørensen* i London af $^{24}/_5$-33.

[2]) *Erwin Nasse*, anf. St., S. 6.

Del af disse, at de repræsenterer $^2/_3$ af Værdien af det for Udskiftning bestemte Areal, erklærer sig for indforstaaet med Projektet, og hvis vedkommende Godsejer gaar ind paa den projekterede Deling af Fællesjorderne, meddeler Kommissionen Indenrigsministeren, at Projektet er vedtaget. Inden Projektet kan blive gennemført i Marken, maa dog indhentes Parlamentets Sanktion af de med Udskiftningen forbundne projekterede Udvekslinger af Grundstykker. Senere er denne Lov blevet kompletteret ved en Række Ændringslove, som dog intet væsentligt har ændret i den.

Fra 1845 til 1877 er der efter denne Lov blevet udskiftet 260 000 ha mellem 25 000 Parthavere, der saaledes i Gennemsnit har faaet 10,4 ha hver. Desværre har jeg ikke haft senere statistiske Oplysninger til min Disposition, men forøvrigt har dette næppe nogen større Betydning, da det maa formodes, at Udskiftningen i England praktisk talt var afsluttet i Begyndelsen af Halvfjerdserne i forrige Aarhundrede, om end det siges, at der endnu findes nogle uudskiftede Landsbyer.

Jeg har opholdt mig saa længe ved Udskiftningens Udvikling i England, skønt jeg kun kender denne fra den ikke meget righoldige Litteratur om dette Spørgsmaal, fordi den har haft en overordentlig stor Indflydelse paa Udskiftningens Overførelse til de nordeuropæiske Lande og paa dens tekniske Udførelse dér.

Holsten. Allerede mod Slutningen af det 16. Aarhundrede begyndte holstenske Godsejere at udskille deres Jorder af Bymarkerne og at omhegne dem, akkurat som deres engelske Standsfæller gjorde det. Der kan næppe være Tvivl om, at vi her har at gøre med en Følge af det nære Samkvem mellem Hansastaden Hamburg og de engelske Havne og den dermed forbundne lette Adgang til England. Fra Holsten trængte disse Bestræbelser mod Nord og førte som i England til Udskiftning ogsaa af Bøndergaarde. Allerede i det 17. Aarhundrede hører vi Tale om udflyttede Bøndergaarde i Angelen, men her

som i England gik der endnu lang Tid, inden Lovgivningsmagten sagde sit Ord med i Udskiftningsspørgsmaalet. Først i 1766 blev der udstedt en Lov, hvorefter Udskiftning kunde foretages, hvis $^2/_3$ af Bymændene »efter Plovtallet« forlangte det. Det synes dog, at efter Magthavernes Mening er Udskiftningen efter denne Lov gaaet for langsomt for sig. I ethvert Fald blev der allerede i 1770 udstedt en ny Lov, ifølge hvilken Provokationsretten blev tildelt Halvdelen af Bymændene »efter Plovtallet«.

Efter den sidstnævnte Lov gik Udskiftningen saa hurtigt for sig, at den for Gennemførelsen af Udskiftningen oprettede Kommission allerede i 1823 kunde ophæves, da den i det væsentlige havde opfyldt det den paalagte Hverv[1]).

De efter Lovene af 1766 og 1770 o. f. udførte Udskiftninger var dog i flere Henseender meget mangelfulde. For det første var forskellige Servituter forblevet uafløste, og for det andet forekom Sammenlægningen af de spredte Parceller selv de preussiske Myndigheder langtfra tilstrækkelig radikal. Der blev derfor i 1876 udstedt en Lov om Deling af Fælleseje, Afløsning af Servituter og Sammenlægning af Grundstykker i Hertugdømmerne Slesvig og Holsten. Denne Lov fulgte de preussiske Metoder, som de havde udviklet sig af Loven af 1821, og som vi senere skal komme til.

Andre nordvesttyske Stater. Men det var ikke alene i Slesvig-Holsten, at den engelske Indflydelse gjorde sig gældende, ogsaa til de omliggende tyske Smaastater: Lauenburg, Lyneburg, Mecklenburg og senere Hannover naaede den ud. Allerede 1718 udstedtes der en Forordning om Fællesbrugets Ophævelse i Lauenburg, og en tilsvarende Forordning af 1802 for Fyrstendømmet Lyneburg har tildels tjent som Mønster ved Udstedelsen af den bekendte preussiske »Gemeinheitsteilungsordnung« af

[1]) *A. Meitzen:* Der Boden und die landwirtschaftlichen Verhältnisse des Preussischen Staates. Berlin 1868—1901. B. 6, S. 216.

1821. Derefter kom en Række Udskiftningslove for forskellige Fyrstendømmer og Grevskaber, som indgik i Hannover, og endelig »Verkoppelungsgesetz« af 1842, som omfattede hele Kongeriget Hannover.

Sverige. Det næste Land, hvor Indflydelsen af de engelske »Enclosures« har gjort sig gældende, er Sverige. Under direkte Henvisning til de gunstige Følger af Udskiftning i England indgav Overdirektøren for »Landtmäteriet« i Sverige, *J. Faggot*[1]) i November 1748 til den kongelige Lovgivningskommission en Betænkning om Nødvendigheden af Udskiftning. Allerede i Marts næste Aar blev Loven om »Storskifte« udstedt. Denne Lov forpligtede Landmaalerne til under Arbejder i Landsbyerne at søge at overtale Bønderne til Sammenlægning af deres spredte Marker. Denne Lov fik dog ikke nogen nævneværdig Anvendelse, da den ikke gav Mulighed for Anvendelse af Tvang. For at gennemføre en Udskiftning maatte alle Parthavere enes derom; der maatte en Række af Ændringslove til, førend der kunde komme Gang i Arbejderne, og det var, som om Lovgiverne kun lidt efter lidt kunde vænne sig til Tanken om at foreskrive Anvendelse af Tvang for Gennemførelse af Udskiftningen. Endelig blev der i 1783 udstedt en Forordning til Landtmäteristyrelsen om at udføre Storskifte omtrent efter det samme Princip, som to Aar tidligere havde faaet Lovhjemmel i Danmark, d. v. s. der blev givet hver enkelt Parthaver Ret til at forlange hans spredte Grundstykker sammenlagt og hans Andel af Fællesejet udskilt.

Udførelsen af Storskifte lod imidlertid meget tilbage at ønske. Det til denne Reforms Gennemførelse passende Moment i Landbefolkningens og Landbrugets Udvikling var øjensynlig endnu ikke kommet. Hyppigere end i Danmark var det kun Ager og Eng, som blev udskiftet, og Fællesgræsningen forblev i mange Tilfælde, hvis ikke i Almindelighed, uberørt af Udskiftningen.

Selvfølgelig blev Storskiftet ogsaa udbredt til Finland.

[1]) *E. J. Schütz*: Om Skifte af Jord i Sverige. Stockholm 1890.

Men det var ikke alene til Storskiftet, at de engelske »Enclosures« gav Impulsen. Henimod Slutningen af det 18. Aarhundrede arvede *Rutger Maclean* Godset Svaneholm i Malmøhus Len. M. var paa fædrene Side af skotsk Herkomst og havde desforuden ved Selvsyn haft Lejlighed til at gøre sig bekendt med den gunstige Indflydelse, som Udskiftningen havde haft paa Landbrugets Udvikling i England og Skotland. Sine Erfaringer fra disse Lande overførte han til de ham tilhørende Landsbyer. Saavidt man kan dømme efter Kortet (Fig. 6), blev Udskiftningen udført eksemplarisk. Til at begynde med mødte M. stor Modstand blandt sine Bønder. Der er overleveret en dramatisk Fortælling om, hvorledes han for at bringe dem til at tage Bopæl paa de for dem byggede

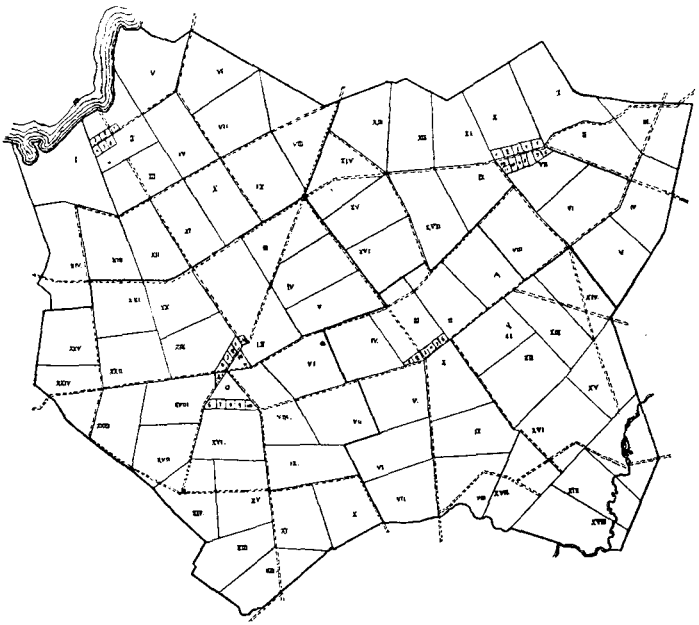

Fig. 6. Udskiftningskort over 4 Landsbyer under Godset Svaneholm, Malmøhus Len.

o — Torv.
I, II, III, IV ..... Gaardmandslodder
1, 2 3, 4, 5 ..... Husmandslodder

nye Gaarde indbød Frænder og Naboer til en Fest, i hvis Program indgik den højtidelige Overførelse af Bønderne til den for hver især af dem bestemte Gaard. M. tog selv en af Bønderne under Armen, hans Gæster fulgte hans Eksempel, og til Musikkens Toner satte Toget sig i Bevægelse. Bagtroppen dannede Bøndernes grædende Koner og Børn[1]).

Til at begynde med tydede alt paa Fiasko for M.'s Foretagende. Alle de af Bønderne, som havde Midler dertil, forlod ham for at søge en anden Herre, der bedre end han fulgte Fædrenes Skikke, kun de fattigste blev tilbage. Ogsaa M.'s egne Standsfæller saa med stor Mistillid paa hans Foretagende. Sejren blev dog hans; saavel Bønder som Herremænd kom snart til Erkendelse af, at han havde Ret. Ved en Række Love, som udstedtes fra 1803 til 1812, søgtes Enskiftet, som Udskiftning efter M.'s System kaldtes, udbredt. Stor Fremgang fik Udskiftning efter Love af denne Type dog ikke; de kunde kun anvendes i de mest opdyrkede Egne af Landet, og selv dér fordrede deres Gennemførelse uoverkommelige Udgifter for de fleste Godsejere. Senere blev disse Love ogsaa ophævede, men det staar udenfor al Tvivl, at M.'s Indsats har haft en overordentlig gavnlig Indflydelse paa Udviklingen af Udskiftningens Teknik i Sverige, idet det var ham, der viste, hvor vigtigt det var saa vidt muligt at samle hver Gaards Areal i eet velafrundet Grundstykke. Udenfor faglige Kredse syntes Samtiden dog ikke at ofre hans Arbejde nævneværdig Opmærksomhed. I alt Fald skriver hans svenske Biograf: »Om dette Macleans verk skrefvo de poetiska svenskarne ej så mycket på decennier, som postdagligen skrefs om en actrices spel eller en poets visa eller en hofvets bal«[2]).

Den næste Etape i Udskiftningen i Sverige var Udstedelsen af Loven om Lagaskifte i 1827, der imidlertid hurtigt derefter underkastedes væsentlige Ændringer, som

[1]) Bibliografiskt Lexicon över namnkunnige svenske män. Upsala 1845.
[2]) Samme Sted.

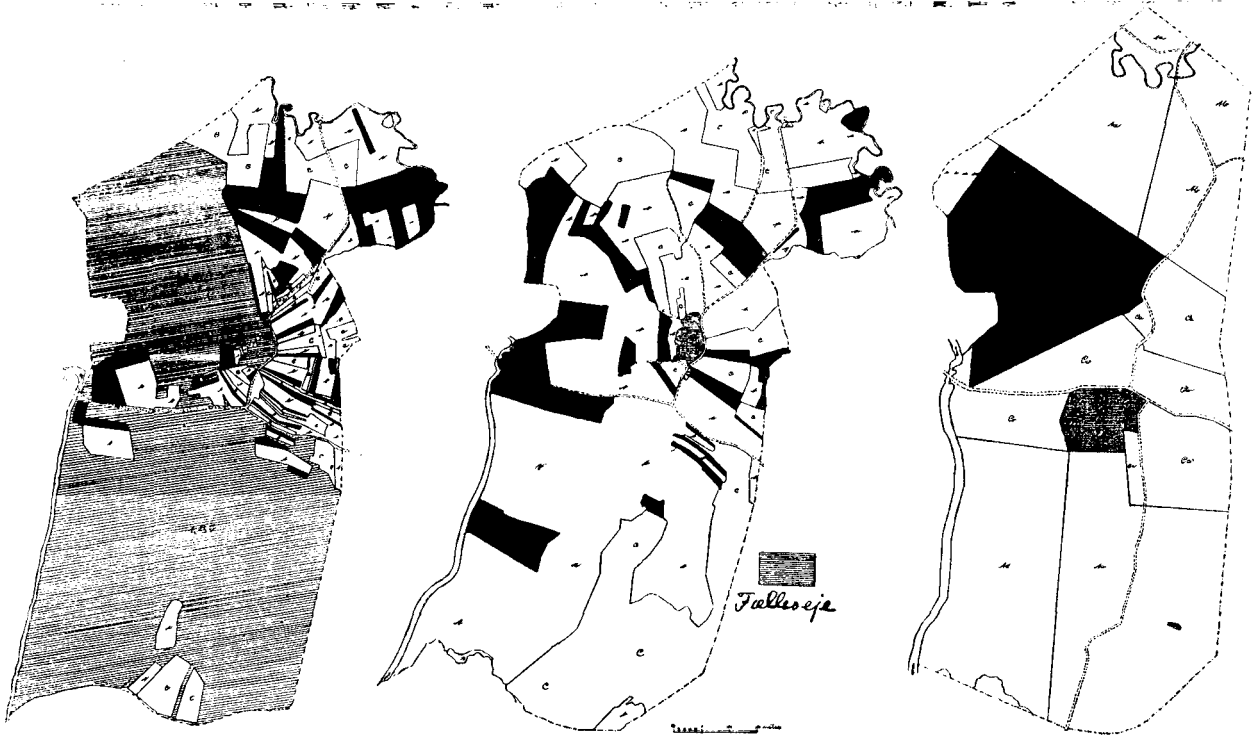

a
Aar 1725
3 Gaarde.

b
Efter Storskiftet
3 Gaarde.

c
Efter Lagaskiftet
8 Gaarde.

Fig. 7. Landsbyen Grästorp, Skaraborg Len (Sverige), 232 ha.
De sorte Parceller hører til den samme Gaard.

for saa vidt fandt deres endelige Afslutning i Loven af 1866, som Udskiftningen praktisk talt blev bragt til Ende i denne Lovs Virketid.

Fig. 7 viser en Bymarks Omformning først af Storskiftet og senere af Lagaskiftet.

Efter disse Love, hvis Virkefelt omfatter alle endnu uudskiftede Fællesjorder og splittede Parceller, og saadanne som kun har været underkastet Storskifte, kan enhver Lodsejer eller Forpagter af Statsgaarde forlange Lagaskifte, dog med den Indskrænkning, at Strækninger bebyrdede med Servituter kun med Jorddrottens Indvilligelse kan inddrages i Udskiftningen. Ifølge Loven er det Udskiftningsmyndighederne, som bestemmer, hvilke Gaarde der skal udflyttes, men det maa formodes, at i Praksis vil en Bestemmelse desangaaende ikke træffes uden forudgaaende Overenskomst med Bønderne.

Hjælp til Udflytning, der ydes saavel i Penge som i Arbejde, paalægges hovedsagelig Ejerne af de Gaarde, som ikke har Udflytning behov. Da jeg i 1905 undersøgte disse Forhold, var det paa Tale at gennemføre en Lov om Ydelse af Hjælp for Statens Regning til Udflytning i de faa endnu ikke udskiftede Landsbyer i Dalarne, som var for fattige til selv at kunne overkomme de med den nødvendige Udflytning af Gaardene forbundne Udgifter.

Finland. Den politiske Adskillelse fra Sverige til Trods vedblev Finland i mangt og meget at følge Moderlandets Eksempel, saaledes ogsaa i Udskiftningsvæsenet. I 1848 udstedtes der en Lov paa dette Omraade, som i sin svenske Tekst blev benævnet »Laga-Stor-Skifte«, og som i alt væsentligt var en Kopi af den svenske Lov om Lagaskifte.

Da jeg i 1905 paa Stedet samlede Oplysninger om Udskiftningen i Finland, blev det i Landt-Mäteri-Styrelsen, som i Finland varetager Udskiftningen, sagt mig, at der i Norden endnu var nogle uudskiftede Sogne tilbage. Disse er vel siden da blevet udskiftet, men dermed er det ingenlunde sagt, at Udskiftningen er endt. I Omtalen

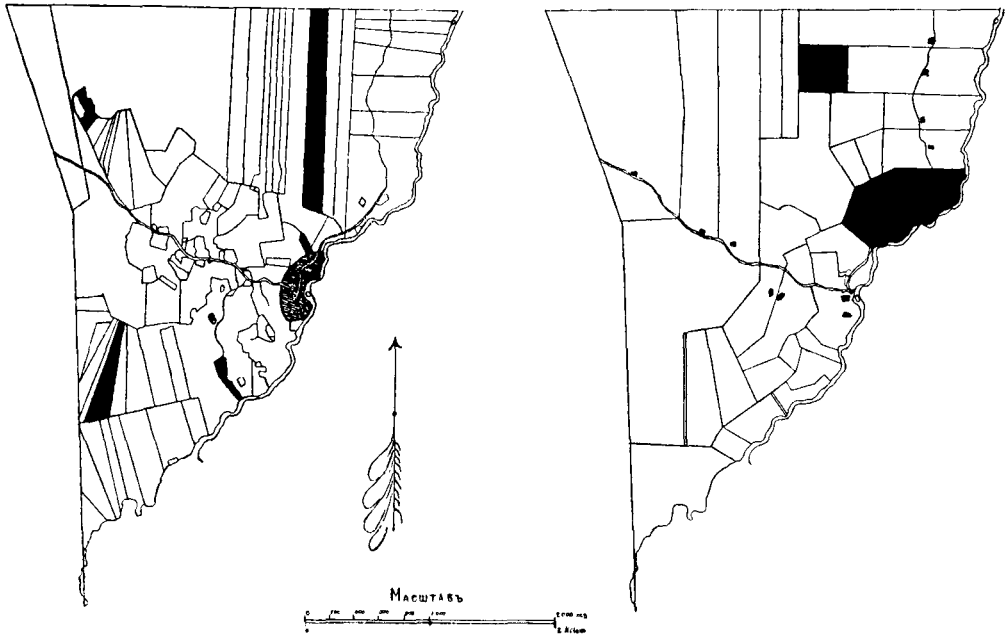

Fig. 8. Landsbyen Jensu, Nylands Len (Finland).

a
Efter Storskiftet.

b
Efter Laga-Stor-Skiftet.

De sorte Parceller hører til den samme Gaard.

af Udskiftningen i Sverige er det allerede nævnt, at ved Tiden for Storskiftets Paabegyndelse var det dertil passende Moment endnu ikke kommet. Derfor kunde en stor Del af det første halve Aarhundredes Udskiftninger efter Loven om Storskifte ikke gennemføres paa teknisk tilfredsstillende Maade, hvorfor Udstedelsen af Loven om Laga-Stor-Skifte blev nødvendig. Men hvis Sverige i Landbrugshenseende ikke var modent for Udskiftning, da denne begyndte, saa var Finland det endnu mindre. Endnu fortsættes Arbejderne med Afvanding og Dyrkbargørelse af umaadelige Strækninger, som tilhører talstærke Grupper af Parthavere. Ved ethvert eller næsten ethvert saadant Arbejde dyrkbargøres hidtil udyrket Jord undertiden ret langt fra den Agerparcel, som i sin Tid blev anvist den givne Ejer. Endvidere kan det ved saadanne Arbejder saa godt som aldrig undgaas at gennemskære allerede udviste Grundstykker med Afvandingskanaler; saadanne Omstændigheder fremkalder Nødvendigheden af ny Udskiftning paa Grundlag af Loven af 1916.

Fig. 8 giver et vistnok ret typisk Billede af Udskiftning af en finsk Landsby; det ses, at de fleste af Gaardene er blevet udflyttet.

Danmark. Paa Gangen i Udskiftningen i Danmark skal jeg ikke komme nærmere ind, da jeg formoder, at den er tilstrækkelig kendt af de Læsere, som denne Afhandling kan gøre Regning paa. Jeg skal kun minde om, at saavel direkte som indirekte har de engelske og skotske »Enclosures« spillet en betydelig Rolle i dens Tilblivelse og efter al Sandsynlighed ogsaa i dens Udførelse i Marken. Ikke alene havde efter *E. Holms* Vidnesbyrd[1]) *Chr. Reventlow* og *A. P. Bernstorff* paa Stedet gjort sig bekendt med de Fremskridt, som det engelske Landbrug havde gjort efter og som Følge af Landbrugets Frigørelse gennem Udskiftningen, det var i det hele taget holstenske

[1]) *Edvard Holm:* Kampen om Landboreformerne i Danmark. København 1888. S. 97.

og andre nordvesttyske Godsejere, som spillede den førende Rolle i Datidens danske Regering, og disse Mænd maatte fra deres Hjemstavn være kendt med Udskiftningens Betydning for Landbrugets Udvikling, og den Udskiftning, som de kendte, var af engelsk Herkomst.

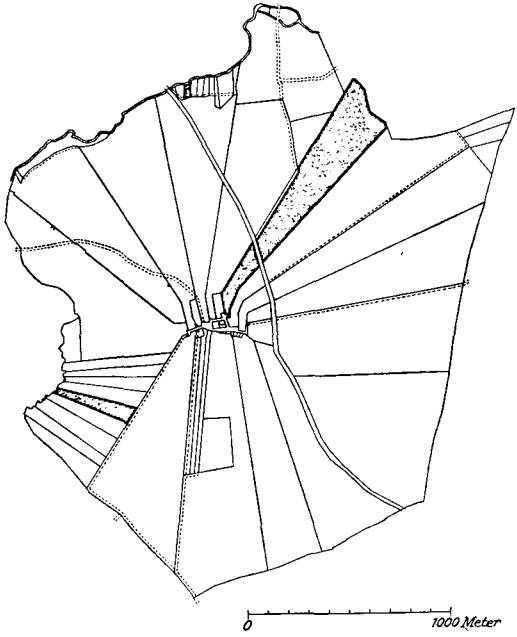

Fig. 9. Udskiftningskort over Landsbyen Skejby, Hasle Herred, Aarhus Amt.

Hvorledes blev Udskiftningen udført i Danmark? Der er næppe nogen, som kan give et fyldestgørende Svar paa dette Spørgsmaal. Vi ved alle, at der findes fortrinlige Udskiftninger i Danmark. Om ikke andet Steds fra, saa ved vi det fra Landbrugsmuseet i Lyngby og fra »Det danske Landbrugs Historie«. Mod Udskiftningen i Aarslev og Holtug kan der efter Kortene at dømme ikke indvendes andet, end at Vejnettet kunde have været anlagt noget bekvemmere for Færdselen; det synes at være tilpasset til Grundstykkerne, medens det er disse sidste, som

skulde have været tilpasset til Vejnettet. Dog er disse Udskiftninger fortrinlige, naar Tiden for deres Udførelse tages i Betragtning, og det var at ønske, at der var mange af den Slags i Danmark. Maaske findes der ogsaa mange navnlig paa Sjælland, men ingen kan med Sikkerhed sige hvor mange. Vigtigere er det at henvende Opmærksomheden paa de slette Udskiftninger, som der er en Del af, omend heller ikke de er talt. Maaske er der flere af dem end af de gode Udskiftninger.

Fig. 9 fremstiller en af de saakaldte Stjerneudskiftninger, der er velkendt og regnet for højst uheldige i alle Lande, hvor de er fremkommet. Før end den officielle Udskiftning begyndte i Rusland, har jeg truffet mange Stjerneudskiftninger i de Egne, hvor Bønderne af egen fri Vilje havde begyndt at udskifte deres Marker. Jeg lagde dengang Mærke til, at saadanne Landsbyer landbrugsmæssigt stod langt tilbage for de Landsbyer, som havde udskiftet med samtidig Udflytning. I 1905 besøgte jeg Generalkommissionen i Kønigsberg og gennemsaa Udskiftningskortene der; da jeg fandt nogle Stjerneudskiftninger, bemærkede jeg til den Embedsmand, som demonstrerede Kortene for mig: »Den Slags Udskiftninger har De altsaa ogsaa her«. »Ja, det Skidt har vi nok af«. »Hvorfor regner De dem for saa slette?«. »Landbrugsmæssigt kan de ikke følge med«. »Hvorfor det?«. »Nun was, da sitzen die Kerle mit der Fratze zum Nachbarn und dem Hinteren zum Felde, sie schimpfen sich anstatt sich mit der Wirtschaft zu beschäftigen«. Manden havde næppe Uret. Fra Rusland kan jeg meddele, at da den officielle Udskiftning med gennemført Udflytning i de smaa Landsbyer begyndte at udbrede sig i Egne, hvor der var mange »Stjerner«, begyndte der straks at komme Anmodninger fra disse om at blive udskiftet paany og med Udflytning.

Fig. 10 forestiller en endnu uheldigere dansk Udskiftning, om man ellers kan kalde den for en Udskiftning. Det er snarere en Fiksering af de Besiddelsesforhold, hvis

Ændring skulde være Formaalet for Udskiftningen. Forhaabentlig er der ikke mange saadanne Udskiftninger i Danmark, men er der nogen, som ved, hvor mange der er? Det var for saadanne Udskiftningers Skyld, at de

Fig. 10. Udskiftningskort over Landsbyen St. Darum, Darum Sogn, Ribe Amt.
De sorte Parceller hører til den samme Gaard.

styrende i Sverige og i Finland besluttede at skifte om paany.

Norge. Til Norge er Tanken om Udskiftning formodentlig kommet fra de 2 andre skandinaviske Lande, maaske dog ogsaa fra England, men det var en ret mærkelig Debut, den gjorde med Loven af 1821, der paabød, at alt Land skulde være udskiftet i Løbet af 8 Aar. De Ejere, som ikke overholdt denne Frist, blev truet med at faa

deres Grundskat forhøjet med 25 pCt. Senere (1833) blev Fristen forlænget til Udgangen af 1838. Nogen Vejledning for Udskiftningens Udførelse indeholdt Loven ikke. Hvis denne Lov virkelig har haft Udskiftning til Formaal, var den forfejlet, den havde ingen Udskiftning til Følge, men maaske var Hovedformaalet kun en Fiksering af Grundstykkerne, som tidligere mange Steder havde gaaet paa Omgang mellem Parthaverne[1]). Dette synes at være blevet opnaaet[2]).

Begyndelsen af Udskiftningen i Norge regnes fra 1857, da der blev udstedt en ny Lov desangaaende; efter dette Tidspunkt kom der mere Fart i Arbejderne, især efter at Regeringen i 1860 havde overtaget en Del af Omkostningerne ved Udflytningen. En ny Lov om Udskiftning blev udstedt i 1882.

Preussen. Ogsaa i Preussen har de engelske »Enclosures« givet Ideen om ikke til selve Udskiftningen saa dog til de Drøftelser, som førte til den. I sine »Denkwürdigkeiten«, som har været en Slags Katekismus for efterfølgende Generationer af tyske Statsmænd, skriver Frederik den Store, at han efter opmærksom Prøvelse er kommet til den Overbevisning, at alt, hvad der falder ind under Begrebet Fællesbrug, er skadeligt for Statens Tarv, og han fører Tanken om den Deling af Fælleseje, som han var begyndt at gennemføre, tilbage til den »i saa høj Grad heldbringende Virkning af de efter Loven af 1689 i England udførte Separationer«[3]). Fra 1752 og indtil sin Død udstedte denne energiske Konge en Række Forordninger, hvis Hovedformaal var Fællesejets Deling og Fællesbrugets Ophævelse. Han fremhæver ogsaa Skadeligheden af den territoriale Indfiltring af forskellige Ejendomme i hinanden. Det synes dog, at det mere har været

[1]) *Broch:* Kongeriget Norge og det norske Folk. Christiania 1876.

[2]) *Blom:* Statistik von Norwegen, Bd. I, S. 143.

[3]) *A. Meitzen:* Der Boden und die landwirtschaftlichen Verhältnisse des preussischen Staates, Bd. I, S. 391. »1689« er formodentlig en Trykfejl; i alle de engelske Kildeskrifter, som er kommet mig for Øje, er Lovens Udstedelsesaar angivet til 1688.

den bedre Afgrænsning mellem Bonde- og Herregaardsjord end Udskiftning af Bymarkerne, som har ligget Kongen paa Sinde. Det kunde heller ikke blive til noget med en saadan Udskiftning, saa længe som Bønderne vedblev at være Trælle. Kongen sparede, som ogsaa i andre Tilfælde, ikke paa Krudtet, naar han ytrede sin Modvilje mod Bøndernes Ufrihed, men tilføjede resigneret: »Dog lader en saadan Tilstand sig ikke ophæve paa en Studs«. Sandheden var vel den, at hvor stor end Kongens Magt var, kunde den dog ikke overvinde Jorddrotternes Modstand mod Bøndernes Frigivelse. Der maatte den Ydmygelse til, som Tilsiterfreden i 1807 bragte over Preussen, for at denne nødvendige Reform kunde gennemføres. I de efterfølgende Forhandlinger angaaende de forestaaende Landboreformer spillede den verdenskendte Agronom *Albrecht Thaer* en meget væsentlig Rolle.

De afsluttende Napoleonskrige forhalede Reformernes Udarbejdelse, og de efterfølgende reaktionære Tendenser blandt Europas Magthavere prægede deres endelige Form, men de kom til sidst, og som de var, svarede de vel til Tiden.

I 1816 udkom en Forordning om Organisation af de saakaldte General- og Specialkommissioner, som skulde ordne Forholdet mellem Bønder og Herremænd. Henimod 700 000 ha blev fordelt af disse Kommissioner, inden Udstedelsen af »Gemeinheitsteilungsordnung« af 7. Juni 1821 forøgede deres Arbejdsfelt med Udskiftningen af Bønderjorderne. Denne Lov gjaldt dog ikke for de først i 1814 med Preussen forenede Rygen og Nyforpommeren, hvor en svensk Lov om Udskiftning af 1775 vedblev at være i Kraft, og for Rinprovinserne.

Efter Loven af 1821 kunde som efter den danske og den svenske Udskiftningslov enhver Parthaver i Fælleseje fordre sin Andel udskilt. Denne Bestemmelse blev dog allerede i 1828 ved et ikke offentliggjort Cirkulære fra Indenrigsministeriet[1]) ændret derhen, at saafremt Delin-

[1]) *A. Glatzel:* Die Preussische Agrargesetzgebung, Berlin 1895, S. 49.

gen af Fællesejet var forbundet med Sammenlægning af Grundstykker, maatte en Anmodning derom kun i saa Tilfælde efterkommes, hvis Ejerne af mindst $^1/_4$ af det for Udskiftning bestemte Agerland androg derom. I 1838 blev en tilsvarende Lov udstedt.

I Tiden fra 1821 til 1867 udstedtes en Række Ændringslove til Loven af 1821, deriblandt i 1851 en for Rinlandene, men ingen af disse Love ændrede noget ved selve Grundlaget for den oprindelige Lov. Dette var og blev Fællesbrugets og Fællesejets Ophævelse; hvor intet var fælles, kunde ingen Udskiftning have Lovhjemmel. Det samme gælder forøvrigt om den danske Lov af 1781 og om den svenske Lov om Storskifte. Ogsaa heri kan den engelske Indflydelse spores.

I Danmark blev formodentlig Udskiftningen endt inden Fællesbruget helt var ophørt, Sverige fik i god Tid Loven om Lagaskifte, men i Preussens vestlige Provinser var paa et vist Tidspunkt Udskiftningen nær ved at gaa i Staa af Mangel paa i Fællig udnyttet Jord. Mange Steder manglede allerede det lovlige Grundlag for Foretagelsen af Udskiftning.

Efter hvad en Mand, der tidligere har beklædt en høj Post inden for det preussiske Udskiftningsvæsen, i sin Tid fortalte mig, var det, som om man i Rinlandene var kørt ind i en Blindgyde, hverken frem eller tilbage. Generalkommissionen i Düsseldorf var blevet aabnet, Loven af 1851 var udstedt, men ingen Steder kunde man komme. Trevangsbruget og dermed Fællesgræsningen paa Brak- og Stubmark var længst ophævet, og Bønderne var gaaet over til Staldfodring af deres Kvæg. Kun en Lov om tvungen Udskiftning, selv hvor ingen Form af Fællesudnyttelse af en nok saa ringe Del af det til Udskiftning trængende Areal kunde opvises, vilde være i Stand til at skaffe Liv i Arbejdet. Imidlertid, hvorledes skulde en saadan Lov gennemføres? Paa alskens Fællesburg var Vælgerfolket blevet oplært til at se som paa en for det almene Vel skadelig Anakronisme, der længst havde

mistet enhver Eksistensberettigelse. For at tilintetgøre denne Fortidslevning, som ingen havde et godt Ord at sige om, kunde man finde sig i Nødvendigheden af at tvinge Folk til at ombytte nogle Jordlodder, som egentlig slet ikke var Privatejendom, da de var belastet med Fællesudnyttelse til visse Tider, samt Marktvang (fri Oversættelse af det tyske Udtryk »Flurzwang«), som medførte tvunget Sædskifte og andre Ulemper, men at tvinge Folk til at ombytte Jordlodder, som var fri for al Fællesudnyttelse, vilde være at forgribe sig paa den hellige Ejendomsret. Man kunde ligefrem ikke tænke sig Muligheden af at faa en saadan Lov vedtaget af den preussiske Landdag.

(Fortsættes)

Resultater af Forsøg med danske Sorter og Stammer i Udlandet.

2. Beretning fra Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Udvalg for Afsætning af dansk Sædefrø til Udlandet.

Ved *L. P. M. Larsen.*

I Tidsskrift for Landøkonomi for 1931, Side 113 o. f., findes Udvalgets første samlede Beretning om Resultater af Forsøg med danske Sorter og Stammer i Udlandet, og i Indledningen til denne Beretning findes nærmere Oplysninger, hvortil henvises, om Udvalgets Nedsættelse, Sammensætning og Virkemaade.

Som omtalt i den nævnte Beretning er der udarbejdet en Sortsliste, der danner Grundlag for Udsendelsen af Prøver til Forsøg, og som stadig ændres, efterhaanden som der kommer nye Beretninger om Stammeforsøg herhjemme.

Sortslisten for 1931 omfattede følgende 41 Sorter og Stammer:

1. Lawaetz Als-Hvede.
2. Trifolium-Hvede 14.
3. Abed Juli-Byg.
4. Abed Binder-Byg.
5. Abed Opal-Byg.
6. Abed Kenia-Byg.
7. Abed Sølv-Havre II.
8. Runkelroe, Barres, Strynø VII.
9. Runkelroe, Barres, Tystofte VII.
10. Fodersukkerroe, Korsager VII.
11. Sukkerroe, Tystofte VII.
12. Sukkerroe, Glostrup C.
13. Kaalroe, Bangholm, Wiboltt VII.
14. Kaalroe, Bangholm, Olsgaard VII.
15. Kaalroe, Wilhelmsburger, Øtofte B.
16. Kaalroe, Bangholm, Herning B.
17. Turnips, Yellow Tankard, Hinderupgaard VII.
18. Turnips, Fynsk Bortfelder, Hundslev VII.
19. Turnips, White Tankard, Roskilde V.

20. Turnips, Østersundom, Amagergaard V.
21. Turnips, Grey Stone, Amagergaard V.
22. Maj-Turnips, Amagergaard V.
23. Gulerod, Champion, Voldstrup V.
24. Gulerod, Lang James, Hinderupgaard V.
25. Rødkløver, Øtofte sildig.
26. Rødkløver, Øtofte halvsildig.
27. Hvidkløver, Morsø.
28. Alsikekløver, Øtofte.
29. Humle-Sneglebælg, F. D. B.s Stamme.
30. Alm. Rajgræs, E.-F. 79.
31. Ital. Rajgræs, Tystofte Nr. 152.
32. Eng-Svingel, Lyngby.
33. Eng-Svingel, Øtofte.
34. Hundegræs, Hinderupgaard.
35. Hundegræs, E.-F.
36. Timothe, Øtofte.
37. Ager-Hejre, Øtofte.
38. Hvidkaal, Nordre Munkegaard II.
39. Hvidkaal. Torpet II.
40. Rødkaal. Hartmanns tidligste I.
41. Rødkaal. Kissendrup I.

Efter at der var kommen nye Resultater fra Statens Stammeforsøg, blev Listen i 1933 ændret til kun at omfatte 40 Numre, idet 4 hvidkødede Turnips- og 2 Gulerodsstammer blev ombyttet med 2 andre Turnipsstammer, nemlig Høst-Turnips Roskilde VII og Maj-Turnips Roskilde B, samt 3 Gulerodsstammer, nemlig James lange Hinderupgaard VII, White Belgian Alminde VII og Champion Glostrup VII.

Der foreligger nu nye Resultater af udenlandske Forsøg med danske Sorter og Stammer.

Norge.

Som meddelt i forrige Beretning havde de tre danske Kaalroestammer Olsgaard V, Lyngby V og Pajbjerg V klaret sig godt ved Forsøgene paa Norges Landbrugshøjskole og i lokale Forsøg i det sydøstlige Norge i Aarene 1921—25. Forsøgene er blevet fortsat, og der foreligger Oplysning om, at de tre Stammer Olsgaard VI, Lyngby VI og Hunsballe VI fremdeles har givet godt Udbytte. I Gennemsnit af Aarene 1926—30 har de to førstnævnte pr. Arealenhed givet betydelig højere Tørstofudbytte i Roen end de andre prøvede Stammer.

Dansk Hvidkaal har i lange Tider været dyrket i Norge, hvor der efterhaanden er blevet tiltrukket norske

Stammer af Amager-Hvidkaal. En nylig udkommet Beretning [1]*) viser, at danske Hvidkaalstammer under mange Forhold fremdeles hævder sig i Norge. Høj Amager Hunderup og Torpet II var desuden de mest holdbare, og de anbefales navnlig til Dyrkning i Kyststrækningerne paa Syd- og Østlandet ved Siden af en lav norsk eller dansk Amager-Stamme.

Sverige.

Frø af danske Rodfrugtstammer har i stor Udstrækning været benyttet i Sverige, og der er nu af »Skånes Fröodlingsförening« gennemført fireaarige Forsøg med Foderroer, hvori ogsaa danske Stammer har deltaget og, som det fremgaar af hosstaaende Tabel, givet gode Resultater [2].

Forsøg med Stammer af Foderroer i Skaane. 1929—1932.

	Roer	Tørstofudbytte		
	Deciton		Deciton	For-
Runkelroer:	pr. ha	pCt.	pr. ha	holdstal
Svenske Stammer:				
Slättbo Barres stam 76	811	11,7	95,2	103
Barres halvlång stam 01	751	12,4	93,3	101
Barres Orig. Hammenhög	824	11,2	92,3	99
Barres E 1	878	10,5	91,8	99
Särimner II stam 73	755	12,1	91,7	99
Cylinder Barres stam 15	810	11,1	89,7	97
Röd Eckendorfer Hammenhög	840	10,6	88,9	96
Danske Barres-Stammer:				
Pajbjerg VII	837	11,5	96,4	104
Strynø VII	900	10,6	95,2	103
Ferritslev VII	874	10,6	92,4	100
Kaalroer (Bangholm):				
Svenske Stammer:				
Bangholm E 1	656	12,2	79,9	104
Bangholm Orig. Hammenhög	635	12,5	79,3	104

*) [] henviser til Litteraturfortegnelsen bag i Beretningen.

	Roer Deciton pr. ha	Tørstofudbytte pCt.	Deciton pr. ha	For-holdstal
Bangholm stam 05 Sv.	662	11,9	79,0	103
Bangholm stam 33 W.	666	11,8	78,4	102
Dansk Stamme:				
Bangholm Olsgaard VII	715	11,6	82,7	108
Turnips (Bortfelder):				
Svenske Stammer:				
Bortfelder Svalövs stam 02	673	8,6	58,2	103
Weibulls Bortfelder II stam 96 ..	717	8,0	57,4	102
Bortfelder Hammenhög.....	705	8,1	57,2	101
Bortfelder Weibulls Tellus stam 63	620	9,1	56,4	100
Bortfelder Weibulls Pedigree stam 62	692	8,1	55,9	99
Bortfelder Engströms E 1	694	8,0	55,7	99
Dansk Stamme:				
Fynsk Bortfelder Hundslev VII..	721	8,0	57,4	102

Som det ses, har den danske Kaalroestamme givet højere Tørstofudbytte end nogen svensk Kaalroe, og de danske Runkelroe- og Turnipsstammer har i Tørstofudbytte fuldt ud været paa Højde med de bedste svenske.

Hvad andre Egenskaber, som Ensartethed, Holdbarhed og Modstandsevne mod Stokløbning, angaar, stod de danske Stammer ogsaa fuldt paa Højde med de bedste svenske, kun at Barres Strynø VII viste sig mindre holdbar.

Finland.

I Aarene 1927 og 1928 blev sildig Rødkløver, Øtofte Stamme, prøvet ved Forsøg i Finland [3], men den har ikke kunnet taale den finske Vinter.

Morsø Hvidkløver er blevet prøvet i en Aarrække saavel paa Forsøgsstationer [4] som i lokale Forsøg. Den kan overvintre, naar Vinteren er mild, men under strengere Forhold kan den ikke klare sig for finsk Hvidkløver.

Storbritannien og Irland.

Som meddelt i forrige Beretning har de danske kaalbrokfaste Kaalroestammer, Bangholm Studsgaard, Bangholm Herning og Wilhelmsburger Øtofte, i særlig Grad vakt Opmærksomhed paa de britiske Øer, og de gode Resultater, som den Gang forelaa, er nu yderligere blevet bekræftede.

Ved Caernarvonshire i Nord-Wales blev Wilhelmsburger i 1930 og 1931 sammenlignet med de 7 Kaalroesorter Magnum Bonum, Model, Bangholm, Lord Derby, Superlative, Up to date og Northern Farmer. Wilhelmsburger viste sig her mere modstandsdygtig mod Kaalbrok end samtlige øvrige Sorter, og den var desuden den mest modstandsdygtige mod Tørforraadnelse. — *T. Whitehead* udtaler sig meget rosende om Wilhelmsburger: »All our Country Officials are extremely pleased with the Danish Swede Wilhelmsburger, both from the point of view of its great resistance to the *Plasmodiophora* disease, its good cropping power and the ease with which it can be lifted from the ground«.

I de samme Aar blev 7 danske Kaalroe-Stammer, nemlig Olsgaard, Hunsballe, Lyngby, Studsgaard, Herning og 2 Prøver Wilhelmsburger, ved Forsøg i Dolgelly i Wales sammenlignet med 2 engelske Stammer, og der foreligger Oplysninger om, at de danske Stammer ogsaa her klarede sig godt; det gælder da i ganske særlig Grad Hunsballe. *E. E. Williams,* Dolgelly, skriver om Forsøgene: »I may remark that the varieties obtained from you compare very favourably with the other varieties tested«.

I Stammeforsøg med korsblomstrede Rodfrugter paa 7 Steder i Nord-Irland i Aarene 1931 og 1932 deltog ogsaa en dansk Stamme, hvilken angives ikke; den er i Beretningen [5] blot opført under Betegnelsen »Danish Disease Resisting«. Denne Stamme viste sig meget modstandsdygtig mod Kaalbrok og meget holdbar. Det hedder i Beretningen: »Danish Disease Resisting, although

not a heavy cropper appears to be highly resistant to finger-and-toe disease; a further point in favour of this variety is the fact that the roots keep well late in the season. It would appear to be a variety that is worth a trial on soils subject to finger-and-toe«.

I Nord-Skotland har de danske kaalbrokfaste Stammer ligeledes givet udmærkede Resultater. *Wm. M. Findlay* ved The North of Scotland College of Agriculture ved Aberdeen meddeler saaledes følgende Resultater af et Forsøg ved Craibstone i 1931 [6]:

	pr. acre ton	cwt
Wilhelmsburger Øtofte B.	19	10
Bangholm, Herning Stamme ...	11	13
Coxton.....	7	1
North Type	5	3
South Soft Type 1	2	9
do. do. 2	0	0

Findlay oplyser, at man indtil da ikke kendte Kaalroestammer, der var modstandsdygtige mod Kaalbrok. Coxton-Stammen var formentlig den bedste, men den var langtfra tilfredsstillende.

Maj-Turnips Marienlyst V kunde derimod ikke klare sig for stedlige Turnips-Stammer.

Findlay prøvede desuden dansk sildig og halvsildig Rødkløver, der vel var bedre end andet udenlandsk Frø som russisk og polsk, men som ikke kunde klare sig mod engelsk Frø. Hersnap er blevet prøvet i en Aarrække og har klaret sig ganske godt.

Efter Henvendelse af Statskonsulent *S. Sørensen* blev der 1931 sendt Frø af Barres, Strynø VII, og Bangholm, Olsgaard VII, til en praktisk Landmand *Stephen F. Shutter,* Estate Office, Liscombe Park, Leighton Buzzard, i England. Egentlige Forsøgstal foreligger ikke, men Hr. Shutter har været tilfreds med de to Stammer, som han udtaler sig meget rosende om.

I denne Forbindelse kan anføres, at de i forrige Be-

retning nævnte gode Resultater med Barres i Wales, efter Meddelelse af *T. Whitehead,* er blevet bekræftet gennem nye Forsøg.

Ved National Institute of Agricultural Botany i Cambridge er prøvet en Mængde danske Sorter og Stammer. Navnlig har man interesseret sig for de danske Byg-Sorter, hvoraf bl. a. Juli-Byg, Binder-Byg, Opal-Byg og Kenia-Byg er blevet prøvet. De 3 sidstnævnte har tilsyneladende givet godt Udbytte. Forsøgene fortsættes med Kenia-Byg.

Til Observation har desuden været udsaaet danske Roe- og Kløver-Stammer, saaledes sildig og halvsildig Rødkløver, Øtofte Alsike og Morsø Hvidkløver. Om sidstnævnte siges det, at den ikke dækker Jorden saa godt som Kentish Wild White.

Et Firma i Nord-England har fundet særlig Behag i Alm. Rajgræs, E-F 79. Sorten er god, sildig og bladrig, siges der, og Firmaet har købt 10 000 kg Frø af et dansk Firma. Fra samme Side foreligger meget rosende Udtalelser om Abed Kenia-Byg, og det oplyses, at der er købt et Kvantum i Danmark til Udsæd i 1933, samt at der hvert Aar købes Eng-Svingel af Lyngby-Stamme i Danmark.

I Irland blev Abed Binder-Byg i 1931 prøvet paa 10 Forsøgssteder sammen med 3 Sorter af Spratt-Archer [7]. Binder-Byg gav højest Udbytte af alle, i Gennemsnit 1 barrel og 7 stones mere pr. acre end den bedste Spratt-Archer, og den stod højest paa alle Forsøgssteder saa nær som et. Desuden var den mere stivstraaet end Spratt-Archer og modnedes 1 à 2 Uger tidligere, hvorfor den ogsaa blev angrebet af Fugle; i nogle Tilfælde skønnede man endogsaa, at der paa den Maade var tabt over 3 barrels pr. acre. Kærnerne var desuden større end hos Spratt-Archer, men den var ikke saa god til Malt.

I nogle andre, mindre Forsøg har Rex-Byg udmærket sig.

Som anført i forrige Beretning har ogsaa Abed Juli-Byg udmærket sig paa Irland.

Tyskland.

De danske Byg-Sorter Tystofte Prentice, Abed Binder og Abed Opal er blevet prøvet i 1930 ved Institut für Pflanzenzüchtung der preuss. Landw. Versuchs- und Forschungsanstalten i Landsberg a/Warthe, men uden at udmærke sig.

For Græsmarksplanternes Vedkommende kan oplyses, at Olsgaard Hundegræs og Lyngby Eng-Svingel med tilfredsstillende Resultat er blevet prøvet paa Weihenstephan i Bayern, hvor man ligeledes har været særdeles tilfreds med Morsø- og Strynø-Hvidkløver. I forrige Beretning findes flere gunstige Resultater, og danske Græsmarksplanter er i det hele taget Genstand for ikke ringe Interesse i den tyske Landbrugslitteratur. I en Afhandling om Forædling af Foderplanter i Sydtyskland [8] oplyser Dr. *Konrad Weller,* at danske Stammer af Hundegræs, Eng-Svingel og Timothe har givet udmærkede Resultater ved Forsøg i de 3 Aar 1926—28. Han udtaler: »Wir sehen also, dass die dänische Futterpflanzenzüchtung recht gute Erfolge aufzuweisen hat und dass wir hier noch viel zu tun haben, um diesen Vorsprung einzuholen.« — Det maa dog tilføjes, at i de paagældende Forsøg klarede Lundbæk-Rajgræs sig kun daarligt.

I en senere Afhandling i 1931 [9] behandler Dr. *Konrad Weller* Avlsstedets Betydning og omtaler herunder ogsaa danske Sorter og Stammer. Han nævner en Rødkløver »Schwedischer Tystofte«, der staar temmelig højt oppe i Rækken, hvorimod Hersnap-Kløver har givet daarligt Resultat. Olsgaard Hundegræs, Lyngby Eng-Svingel og navnlig dansk Timothe fremhæves, hvorimod Lundbæk Rajgræs har klaret sig daarligt. Ogsaa Strynø- og Morsø-Hvidkløver staar godt, og Morsø-Hvidkløver er i det hele taget Genstand for stor Interesse i Tyskland; der kan saaledes henvises til en Afhandling i det

tyske Landbrugsselskabs Tidsskrift i 1932 [10], hvor Forfatteren, *Gerhard Schneider*, tilføjer, at Original-Udsæd kan faas gennem Selskabets Saasæds-Afdeling.

Yderligere kan tilføjes, at Ital. Rajgræs, Tystofte Stamme, og Eng-Svingel, Lyngby Stamme, findes optaget paa det tyske Landbrugsselskabs Frøliste.

Holland.

Fra Scheemda i Holland foreligger fordelagtige Udtalelser om danske Græsstammer, navnlig om Alm. Rajgræs, E-F 79, men ogsaa om Eng-Svingel, Hinderupgaard Stamme, Hundegræs, Roskilde Stamme, og Timothe, Øtofte Stamme.

»Instituut voor Plantenveredeling« udgiver aarlig en Sortsliste, som bl. a. sendes til samtlige hollandske Landbrugskonsulenter. Der gives deri en Beskrivelse af de enkelte Sorter, og for hver enkelt Art gives der bl. a. Oplysning om, 1) hvilke Sorter, der paa Grundlag af foretagne Forsøg kan anbefales til Dyrkning, 2) hvilke nye Sorter der er under Forsøg, som endnu ikke er afsluttede, og 3) saadanne nye lovende Sorter, som man er blevet opmærksom paa, men som endnu ikke er indraget i Forsøgene.

I Sortslisten for 1932 [11] er danske Sorter og Stammer i stor Udstrækning Genstand for Omtale. Det kan saaledes anføres, at Wilhelmsburger Kaalroe, Øtofte, anbefales stærkt til Dyrkning i Holland, ligesom danske Græsser fremhæves; det gælder saaledes Alm. og Ital. Rajgræs, Timothe, Alm. Rapgræs, Hundegræs og Eng-Svingel. Trifolium-Hvede og Strynø Barres indgaar for Tiden i Forsøgene, og man har Opmærksomheden stærkt henvendt bl. a. paa Kenia-Byg og Fynsk Bortfelder.

Belgien.

I Belgien blev der i 1931 i ret stor Udstrækning udført Forsøg med danske Sorter og Stammer. Paa Landbrugsinstitutet i Gembloux blev der saaledes gennemført

Forsøg med 27 Sukkerroe-Stammer. De to danske Stammer Tystofte VII og Glostrup C klarede sig udmærket i disse Forsøg. Tystofte VII gav højest Roeudbytte og højest Sukkerudbytte pr. Areal-Enhed af alle de prøvede 27 Stammer. Glostrup C var Nr. 2 i Roeudbytte og Nr. 3 i Sukkerudbytte, medens en anden Stamme, »Glostrup race française«, var Nr. 3 i Roeudbytte og Nr. 2 i Sukkerudbytte. Sukkerprocenten var hos Tystofte VII 17,8 og hos Glostrup C 17,9, medens f. Eks. Klein Wanzleben laa godt 1 pCt. højere. De to danske Stammer udmærkede sig desuden ved overhovedet ikke at give Stokløbere.

Samme Aar blev der desuden ved Gembloux prøvet en Mængde danske Stammer af Foderroer og Græsmarksplanter. Af Runkelroer saaledes Barres, Strynø VII og Tystofte VII, af Fodersukkerroer Korsager VII, af Kaalroer Bangholm, Wiboltt VII og Olsgaard VII, Herning B samt Wilhelmsburger, Øtofte B, og endvidere en Del Stammer af Gulerødder og Turnips. Endelig Stammer af Rødkløver, Alsike, Hvidkløver, Sneglebælg, Ital. Rajgræs, Alm. Rajgræs, Eng-Svingel, Hundegræs, Timothe og Ager-Hejre. De allerfleste af disse Stammer har givet godt Udbytte, men Sammenligningsgrundlaget mangler, idet der ikke foreligger Oplysninger om Udbyttet af andre Stammer.

Desuden blev der i 1931 paa Foranledning af Vicekonsul *Fr. Vranken* i Brügge gennemført Forsøg med danske Sorter og Stammer i Belgien. Det var lokale Forsøg, som blev foretaget af den tekniske Afdeling af »*Eigenaars-en Landbouwersbond*« i Brügge, og de blev for Landbrugsfrøets Vedkommende udført hos dygtige Landmænd i Provinsen Vest-Flandern, og for Urtefrøets Vedkommende hos en erfaren Havefrødyrker i Brügge.

Der blev prøvet følgende Byg-Sorter: Abed Juli-Byg, Binder-Byg, Opal-Byg og Kenia-Byg. Saaningen blev imidlertid foretaget for sent, og Bygget blev angre-

bet af Rust, undtagen Juli-Byg. Paa Grundlag af Forsøgene, der blev udført hos Hr. *Kamiel van Acker* i Lapscheure, anbefales Juli-Byg som en prima Byg-Sort, og ogsaa Binder-Byg faar en god Anbefaling.

Forsøgene med Runkelroer blev udført hos Hr. *Jules Tanghe* i Ruddervoorde. Der blev prøvet Barres, Strynø VII og Tystofte VII, samt Fodersukkerroe, Korsager VII. Alle de 3 danske Stammer anbefales stærkt til Dyrkning dernede, idet de har givet langt større Udbytte end den stedlige Sort. Korsager VII, som har givet det højeste Tørstofudbytte pr. Arealenhed, gives en særlig Anbefaling. Sorternes Letoptagelighed fremhæves ogsaa, navnlig Strynø VII og Tystofte VII. Udbyttetallene ser saaledes ud:

Fodersukkerroe, Korsager VII	11408	kg	Tørstof	pr. ha
Barres, Tystofte VII	10856	-	-	- -
Barres, Strynø VII	10710	-	-	- -
Egen Sort	8777	-	-	- -

Paa samme Forsøgssted blev følgende danske Turnipsstammer prøvet: Yellow Tankard Hinderupgaard VII, Fynsk Bortfelder Hundslev VII, White Tankard Roskilde V, Østersundom Amagergaard V, Grey stone Amagergaard V, og Maj-Turnips Marienlyst V. Det synes, at de danske Turnips-Stammer har lidt mere under de ugunstige Vejrforhold end den stedlige Turnips, og det var kun Bortfelder og Grey stone, der taalte at sammenlignes med denne. Forsøgene vil blive fortsat.

Forsøgene med Sukkerroer blev udført hos Hr. *Hector Maenhoudt* i Dudzeele, og de to danske Stammer, Tystofte VII og Glostrup C, blev prøvet med udmærket Resultat. De gav højere Roeudbytte og højere Sukkerprocent og følgelig ogsaa højere Sukkerudbytte pr. Arealenhed end Frø fra Sukkerfabriken, og det udtales, at de to danske Stammer i alle Retninger var betydelig bedre end det Frø, der blev leveret fra Fabriken; ganske særligt fremhæves Glostrup C. Det anføres, at der var umaadelig Regn i Vækstperioden, saaledes at Roernes Vækst

ikke var helt tilfredsstillende. Udbyttetallene ser saaledes ud:

	Roer	Sukker	
	kg pr. ha	pCt.	kg pr. ha
Glostrup C	34000	19,6	6664
Tystofte VII	31000	19,3	5983
Frø fra den stedlige Sukkerfabrik	29000	18,9	5481

De to Kaalroestammer Bangholm Wiboltt VII og Wilhelmsburger Øtofte B blev prøvet hos Hr. *Louis Haneca* i Ramscapelle (Heyst), men de blev ikke sammenlignet med andre Kaalroer. Vækstforholdene var noget ugunstige. Det udtales, at Stammerne var gode, og at de var betydelig mindre angrebet af Kaalbrok end Naboens Kaalroer; navnlig fremhæves Wilhelmsburger, Øtofte B.

Paa samme Forsøgssted blev ogsaa Fodergulerod, lang James, Hinderupgaard V, samt Rødkløver, Øtofte sildig og Øtofte halvsildig, prøvet, men Afgrøderne blev ødelagt af vedvarende Regn.

Hos Hr. *Albert van Gheluwe* i Brügge blev der gennemført Forsøg med Hvidkaal, Amager halvhøj Nordre Munkegaard II og Amager Vinter Torpet II, og Rødkaal, Hartmanns tidligste I og Kissendrup I. Om de to Hvidkaalstammer udtaler Forsøgsværten, at de sagtens kan taale Sammenligning med hans egen Avl; Planterne tilfredsstiller alle Fordringer, og han anbefaler dem varmt. De to Rødkaalstammer faldt derimod igennem over for hans egne.

Schweiz.

Fra tidligere Aar foreligger gode Resultater af Forsøg med danske Runkelroer i Schweiz. Ved Forsøg i Aarene 1928 og 1929 har Strynø-Stammen igen klaret sig godt, men den blev dog i 1929 overgaaet af Stammen »Demi sucriere Mont Calme«, som nu søges udbredt. De danske Stammer har dog stadig et godt Navn dernede

og fremhæves fremfor mange andre, bl. a. ogsaa fordi de er glatte og lette at tage op.

I de senere Aar har Schweiz gennemsnitlig indført ca. 600 Vognladninger Hvidkaal aarlig. I 1932 blev der 8 Steder, i 5 forskellige Kantoner, udført Forsøg [12] med det Formaal at undersøge, om det var muligt at avle Hvidkaal, som egnede sig godt til »Sauerkrautfabrikation«, idet man samtidig ønskede at sammenligne en af de bedste udenlandske Sorter med den hjemlige Sort »Thurnenkabis«. Som udenlandsk Sort valgte man lav Amager, der klarede sig godt, og som i det hele taget er godt anskrevet i Schweiz. »Der niedrigstrunkige Amager hat sich, wie schon seit mehreren Jahren, in der Praxis sehr gut bewärt«, siges der i Beretningen. »Thurnenkabis« er nu Genstand for yderligere Forædling.

Østrig.

Ogsaa i Østrig har de danske Runkelroestammer i en Aarrække udmærket sig i Forsøgene. Fra »Bundesanstalt für Pflanzenbau und Samenprüfung« i Wien foreligger nu yderligere Resultater af Forsøg paa mange forskellige Steder med Runkelroestammer i de 3 Aar 1929—31. Strynø-Stammen har næsten alle Steder været blandt de bedste. Fra Forsøgene i 1931 paa mere tørre Lokaliteter fremhæves Fodersukkerroe, Marienlyst V, for sit høje Tørstofudbytte.

Der har ogsaa været Forsøg med Sukkerroer, og her har Dansk Frøkulturs Stamme nogle Steder udmærket sig.

Czekoslovakiet.

Danske Sorter og Stammer har i ret stor Udstrækning været prøvet i Czekoslovakiet, og der foreligger fra tidligere Aar gode Resultater, navnlig af Forsøg med Runkelroer, Turnips og Gulerødder samt tidlig og sildig Rødkløver. I 1931 blev der i Mähren gennemført Stammeforsøg med Kaalroer [13], hvor Bangholm, Wiboltt

VII, gav højere Tørstofudbytte og havde højere Tørstofprocent end nogen anden prøvet Sort. Ogsaa Olsgaard VII stod godt, medens Hunsballe VII, Herning og Wilhelmsburger, Øtofte B, kom længere nede i Rækken. I de samme Forsøg, der blev gennemført to Steder, nemlig i et Højdedrag (ved Neuhof — 550 m) og i en lavere liggende Egn (ved Brno — 215 m), gav Barres, Strynø VI, langt højere Udbytte baade af Roemasse og af Tørstof pr. Arealenhed end nogen Kaalroestamme.

Der foreligger ogsaa Resultater af nye Forsøg med Gulerødder [14], men her kunde de danske Stammer ikke klare sig.

Estland.

Paa den biologiske Forsøgsstation ved Universitetet i Tartu blev der i Aarene 1924—1931 gennemført Forsøg med Sorter og Stammer af Foderroer [15]. I Gennemsnit gav de to Turnipssorter Bortfelder og Grey stone det højeste Roeudbytte pr. ha, og Gulerodssorten Champion gav det højeste Bladudbytte, medens Barres Taarøje gav det højeste Tørstofudbytte i Rod og Top tilsammen.

Canada.

I forrige Beretning er der ret udførligt gjort Rede for Forsøg i Canada med danske Sorter og Stammer, der er prøvet i stor Udstrækning og har givet gode Resultater.

Der foreligger nu Resultater af nye Forsøg, som yderligere bekræfter, at dansk Rødkløver kan overvintre godt og give fortrinligt Udbytte i Canada. Ved Optælling af Planter Efteraar og Foraar er Udvintringsprocenten blevet bestemt hos forskellige Sorter, bl. a. ved Ottawa i 1929—30 og 1930—31 og ved Macdonald College i Quebec i 1931—32. Begge Steder blev bl. a. de fire danske Sorter tidlig Øtofte og Tystofte 40 samt sildig og halvsildig Øtofte prøvet, i Ottawa desuden Hersnap- og Hjelm-Kløveren. Det er herefter blevet bekræftet, at dansk Rødkløver kan overvintre godt i Canada, selv om der vel

kan findes canadiske Former, der er endnu mere vinterfaste.

Ved Udbytteforsøg i Ottawa efter Udsaaning i 1929 blev tidlig Øtofte Nr. 2 og Tystofte 40 Nr. 4 af 6 Sorter; Nr. 1 og Nr. 3 var canadiske Sorter. Paa Forsøgsstationen Cap Rouge i Quebec blev der i 1931 gennemført Forsøg med 14 Kløversorter. Her blev tidlig Øtofte Nr. 1 med 9080 pounds og Tystofte 40 Nr. 4 med 7582 pounds Hø pr. acre.

De gunstige Resultater af Forsøg med danske Kaalroestammer i Canada kan nu yderligere suppleres. Fra Macdonald College i Quebec foreligger følgende Forsøgstal, meddelt af *L. C. Raymond,* for Aaret 1932:

	Tørstof pr. ha Forholdstal	Karakter for Brown Heart
Bangholm, Wiboltt VII	115,3	7
Bangholm, Olsgaard VII	103,7	7
Maaleprøve, en canadisk St.	100	3—4
Wilhelmsburger, Øtofte B.	97,5	6
Bangholm, Herning B.	91,5	2

Som det ses, staar danske Stammer meget højt i Udbytte, og det er interessant, at Herning-Stammen har vist sig meget modstandsdygtig mod »Brown Heart«, d. v. s. Marmorering, der synes meget udbredt i Canada. Jorden har næppe været kaalbroksyg, ellers vilde de to sidstnævnte Stammer sikkert have staaet bedre.

Paa Forsøgsstationen ved Truro i Nova Scotia har navnlig Bangholm, Olsgaard VII, vakt stor Opmærksomhed, ligesom det her atter er blevet bekræftet, at Wilhelmsburger Øtofte og Herning B er meget modstandsdygtige mod Kaalbrok. Dr. *M. Cumming* oplyser for øvrigt, at der paa Forsøgsgaarden ved Nappan i Nova Scotia med Herning-Stammen som Udgangspunkt er blevet tiltrukket en Stamme, der foruden at være ligesaa modstandsdygtig mod Kaalbrok tillige har finere Hals og er betydelig mere glat og ensartet i Farve end Herning-Stammen.

Endvidere udtaler Dr. *Cumming* sig saaledes, idet han gør opmærksom paa, at der vilde kunne afsættes Frø af en god Spise-Kaalroe i Canada: »In connection with the above I may say that we have been looking for a Swede of very uniform shape, preferably of purple colour, and of extra good quality for stewing purposes. We have no difficulty in getting good Swedes for cattle feeding purposes, but we have a good market for Swedes for stewing purposes for which purpose the market wants a swede about $3^1/_2$ to $5^1/_2$ inches in diameter, very smooth and of what we call good cutting quality. I may add that no matter what seed is used it is impossible to produce such swedes unless the plants are thinned quite closely together — not more than 8 inches apart — and besides soil conditions must be good. The best quality is usually obtained on fairly heavy soil containing considerable clay.

I do not know if you have conducted any experiments along this line, but if you have and have managed to develop a variety possessing the above characteristics there would be a good market for the seed in this country.«

Endelig kan anføres, at der ogsaa blev prøvet danske Kaalsorter ved Truro. Hvidkaal, Amager halvhøj Nordre Munkegaard II, fremhæves meget stærkt for sin høje Ydelse og sin fine Kvalitet.

De nordamerikanske Fristater.

Som anført i forrige Beretning har Morsø Hvidkløver vakt stor Opmærksomhed i Fristaterne, og der foreligger nu fra *L. W. Kephart* i Washington Meddelelse om, at den i Forsøgene vedblivende har vist sig som en god, frodig, meget ensartet Form: »Morsø white clover is distinguished from nearly all other white clovers now in commerce by its extreme uniformity, one planting being practically identical with the next«, siger *L. H. Kephart*. Morsø Hvidkløver er ikke fuldt ud saa vinter-

fast som Hvidkløver fra Idaho og Wisconsin, hvor Vinteren kan være meget streng, men Forskellen har ikke været stor, siges der, og »we consider Morsø white clover a desirable type for farmers in the Northern United States«.

Danske kaalbrokfaste Stammer af Kaalroer og Turnips er med godt Resultat blevet prøvet paa kaalbroksyg Jord ved Madison i Wisconsin. Herom meddeler Professor *J. C. Walker* bl. a.: »Although cabbage alongside had 100 per cent infection, we did not find a single club on any of your three strains. They appear to be completely resistent.«

Det var Wilhelmsburger Øtofte B, Bangholm Herning B og Maj-Turnips Marienlyst V, der blev prøvet.

I Staten Oregon ved Pacifikkysten er Turnipssorten Fynsk Bortfelder Genstand for stor Interesse. Sorten blev første Gang prøvet derovre i 1928, paa Astoria Forsøgsstation, og da den straks tiltrak sig Opmærksomhed ved Letoptagelighed, høj Ydeevne, fortrinlig Kvalitet og stor Holdbarhed m. v., blev den udsaaet til Prøvedyrkning i 1929 i Oregons 7 Kyst-Grevskaber. Resultaterne herfra overgik endog de store Forventninger, der var stillet til Sorten efter de gode Resultater paa Forsøgsstationen, og i det følgende Aar blev der i de nævnte Grevskaber besaaet ca. 1000 acre med Bortfelder hos 905 Landmænd.

Wm. L. Tuetsch indleder sin Afhandling [16] om Bortfelder saaledes: »From the little country of Denmark agross the Atlantic, Oregon dairymen obtained Danish Bortfield turnips which last year meant much to them in reducing their cattle feed costs and in increasing production.«

Og senere bemærkes: »This turnip is the most easily harvested of the various root crop varieties which have yet been tried in Oregon. The Danish Bortfield turnip requires no trimming or cleaning. It usually pulls clean and easy, it keeps well, it is as hardy as a rutabaga,

and through the average Oregon winter will stand in the field. Because of its thick skin, it resists worm injury better than a rutabaga and yields more abundantly, particularly under poor soil conditions, than do other root varieties.«

New Zealand.

Paa Forsøgsstationen i Palmerston North er udført Forsøg med danske Græsmarksplanter, som dog ikke har udmærket sig. Morsø Hvidkløver var betydelig bedre end almindelig Handelsfrø, »Dutch«, som slet ikke egner sig for New Zealand, men Morsø kunde ikke klare sig for New Zealandsk »certified« Hvidkløver.

Ved Forsøg [17] har Herning Bangholm vist sig meget modstandsdygtig mod Kaalbrok, og den fremhæves desuden for sin høje Ydeevne og sine velformede Roer.

Japan.

Som meddelt i forrige Beretning synes der i Japan at være ret stærk Interesse for Frø af danske Stammer, som efterhaanden er blevet prøvet en Del derovre.

Der foreligger nu Beretning om 3 Aars Dyrkningsforsøg med Runkelroestammer paa Forsøgsstationen ved Sapporo. Forsøgene blev udført af Hr. *Kinji Aihara,* Schuchikujo-cho, Kansha, Makomanai, Sapporo, Hokkaido, i Aarene 1929—31, og dansk Fodersukkerroe Marienlyst V gav i alle 3 Aar højere Udbytte af Tørstof og Renprotein pr. Arealenhed end nogen anden prøvet Sort, ligesom Sukkerudbyttet laa meget højt. Strynø VI, som ogsaa indgik i Forsøgene, klarede sig derimod ikke saa godt.

I Udenrigsministeriets engelske Tidsskrift, »Danish Foreign Office Journal«, Nr. 152, September 1933, er der givet et Sammendrag paa Engelsk af Resultaterne saavel fra nærværende som fra forrige Beretning. Særtryk af

dette Sammendrag: »Results of Experiments with Danish Varieties and Strains of Agricultural and Horticultural Plants abroad«, vil kunne faas ved Henvendelse til Det kgl. danske Landhusholdningsselskab.

Litteratur.

Norge.

1. *A. H. Bremer* og *J. H. Lund:* Kvitkål. 1911—1930. — Meldinger fra Norges Landbrukshøiskole. Vol. XII. 1932.

Sverige.

2. *Linder Aronson:* Berättelse över Skånes Fröodlingsförenings stamförsök med foderrotfrukter 1929—1932.

Finland.

3. *J. O. Sauli, Otto Walle* og *E. Huttunen:* Tuloksia, vertailevista laatukokeista Tammistossa 1925—29. — Helsinki 1930.
4. *Otto Walle:* Suomalaisen ja ulkomaisen valkoapilan kasvusuhteista. — Helsinki 1930.

Storbritannien og Irland.

5. Results of Crop Experiments, 1932. — Leaflet No. 44 (Revised 1933). Government of Northern Ireland. Ministry of Agriculture.
6. Notes from Craibstone. — Særtryk af The Scottish Journal of Agriculture. Vol. XV.
7. Report of the work of the seed propagation Devision for 1931. — Department of Agriculture. Journal. Vol. XXXI.

Tyskland.

8. *Konrad Weller:* Der Stand und die Bedeutung der Futterpflanzenzüchtung in Süddeutschland. — Mitteilungen der Deutschen Landwirtschafts-Gesellschaft. 1928.
9. *Konrad Weller:* Die Bedeutung der Herkunftsfrage bei Klee- und Grassaaten. — Særtryk af »Weidewirtschaft und Futterbau«, Beilage zur »Deutsche Landwirtschaftlichen Tierzucht«. 1931.
10. *Gerhard Schneider:* Der Morsöweiszklee, eine noch wenig bekannte sehr ertragreiche Grünlandpflanze. — Samme Tidsskrift som nævnt under 8. 1932.

Holland.

11. Negende beschrijvende Rassenlijst, opgemaakt ingevolge de Beschikking van den Minister van binnenlandsche Zaken en Landbouw van 21. October 1924. — Instituut voor Plantenveredeling verbonden aan de Landbouw Hoogeschool te Wageningen. 1932.

Schweiz.

12. *F. T. Wahlen:* Bericht über die Weizkohl-Anbauversuche 1932.

Czekoslovakiet.

13. *Fr. Chmelar* og *Jar. Simon:* Vynos nost zuslechtenych odrud turinu podle pokusu v roce 1931. — Vestnik Ceskoslovenske Akademie Zemedelske. Brezen 1932.
14. *Fr. Chmelar* og *Jar. Simon:* Vysledky pokusu se zuslechtenymi odrudami krmne mrkve v roce 1931. — Samme Tidsskrift og Aargang som nævnt under 13.

Estland.

15. *N. Rootsi:* Versuche mit Futterwurzelfrüchten v. 1924—1932. — Argronoomia, Bind XIII. 1933.

De nordamerikanske Fristater.

16. *Wm. L. Teutsch:* A new turnip. — Hoard's Dairyman. Vol. 76. Wis. 1931.

New Zealand.

17. *R. B. Tennent:* Club root in Turnips. Ten years investigations in Otago and Southland. — New Zeeland Jour. of Agr. 1930.

†

Adam Wilhelm Mørkeberg.

(Født 25. September 1863. — Død 11. September 1933).

Professor i Veterinærkirurgi, Direktør for Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole, *A. W. Mørkeberg* afgik efter kort Tids Sygdom ved Døden den 11. September.

Det er med dyb Vemod, at Prof. Mørkebergs Venner og ikke mindst hans tidligere Elever modtager Meddelelsen om, at denne stoute, stærke Mand nu er bukket under for en haabløs Sygdom. Den, der for blot et Par Maaneder siden mødte ham paa Skolen optaget af sin Lærervirksomhed eller paa en Runde i sin Egenskab som Direktør for Anstalten, maatte uvilkaarlig finde, at det var for tidligt, han maatte nedlægge sit Lærerhverv, nu han nærmede sig de Syvti. Man skulde dengang vente, at han endnu havde en Række gode Aar tilbage til at nyde sit Otium og fuldende det store Værk: »Haandbog i Veterinærkirurgien«, som han i en lang Aarrække havde arbejdet paa.

Det var da ogsaa Hensigten, at Mørkeberg skulde fortsætte som Direktør endnu nogle Aar og blive boende paa Skolen, et Hverv som han paa Grund af udmærkede personlige Egenskaber udførte paa fortrinlig Vis.

Prof. Mørkeberg var født i Spjellerup ved Køge. Han var af gammel, anset Landmandsslægt, Søn af Forpagter

C. W. Mørkeberg og Hustru, f. Seidenfaden, og Broder til afdøde Statskonsulent P. A. Mørkeberg og Veterinærinspektør H. C. Mørkeberg. Disse tre Brødre, der alle var Dyrlæger, har gennem deres veterinære og landbrugsfaglige Arbejde ydet dansk Landbrug store Tjenester.

A. W. Mørkeberg tog Dyrlægeeksamen 1884, kun 21 Aar gl., var derefter ude som Vikar i Praksis i nogle Maaneder og var ansat som Reservedyrlæge i Hæren fra 1886—90.

Man lagde paa Højskolen snart Mærke til den unge, velbegavede og energiske Dyrlæge og ønskede ham knyttet til Skolen som Lærer, og det var ogsaa paa et tidligt Stadium Mørkebergs Maal at blive Lærer i Veterinærvidenskab. Da Kirurgien havde hans Hovedinteresse, søgte han videre Uddannelse paa dette Felt. Efter at have taget Artium i 1888 gik han til Universitetet og tog medicinsk Embedseksamen 1895.

Mørkeberg var under sin første Studietid en søgt Manuduktør i Husdyrbrug og Ydrelære, og det saa en Tid ud til, at det var disse Fag, han senere skulde overtage som Lærer ved Veterinærskolen, idet den unge Dyrlæge G. Sand, den senere Professor, havde overtaget Kirurgien efter B. Bang. Det var derfor sikkert med Glæde, at Mørkeberg saa, at Sand kort Tid efter gik over til Husdyrbruget. Han kunde nu gaa ind til det Fag, der havde hans særlige Interesse, og som blev hans egentlige Livsgerning.

Mørkebergs kirurgiske Uddannelse var, da han i Maj 1896 blev ansat som Lektor i Kirurgi og kort Tid derefter overtog Undervisningen i den kirurgiske Klinik, meget grundig og alsidig. Efter endt Lægeeksamen tog han Del i det kliniske Arbejde under B. Bangs Ledelse en kort Tid. Paa Statens Bekostning foretog han derefter en 1-aarig Studierejse til en Række Veterinærskoler i Tyskland, Østrig-Ungarn, Schweiz, Italien og Frankrig. Han opholdt sig navnlig i længere Tid paa Charité-Hospitalet i Berlin og ved Veterinærhøjskolen i Alfort (Paris). I

1900 foretog han endnu en Studierejse til Veterinærhøjskolerne i Skotland, England, Frankrig og Belgien, og endelig i 1906 til Veterinærskolen i Stockholm.

Mørkeberg havde nu en Række Aar Lejlighed til at praktisere Kirurgien paa egen Haand og fulgte samtidig dens Udøvelse paa københavnske Hospitaler under kendte og dygtige Kirurgers Ledelse. Han blev af Bang indført i den moderne Veterinærkirurgis Udførelse. Bang havde indført Antiseptiken, hvilket dengang var et mægtigt Fremskridt. Det blev nu Mørkebergs Opgave at føre Faget videre. Hans kritiske Sans, Evnen til hurtigt at lægge en Disposition for Arbejdet og gennemføre den og ikke mindst hans praktiske Haandelag gjorde ham til en ypperlig Operatør. Fremgangen viste sig ogsaa snart derved, at Kliniken fyldtes af Patienter, dels fra København og nærmeste Omegn, dels af værdifulde Dyr ude fra det øvrige Land. Han optog stadig nye Operationer, forbedrede sine egne Metoder og andres med. Han opfandt en hel Række Instrumenter og Hjælpemidler til Brug i Operationslokalet og forbedrede allerede kendte, saa kirurgisk Klinik blev et fortrinligt Lærested for unge Veterinærer. Gennem de paa Skolen nu og da afholdte Kursus blev Kirurgien bredt videre ud til Dyrlægerne, som allerede var ude i Praksis. Gennem Optagelse af Film har Skolen sikret Undervisningen flere af Prof. Mørkebergs elegant udførte Operationer paa større Husdyr.

Mørkeberg kom ofte ud, tilkaldt af Dyrlægerne, til vanskelige Operationer, ligesom han ogsaa jævnlig holdt Foredrag i Dyrlægeorganisationerne Landet over. Disse Tourneer var til stor Glæde og Nytte for begge Parter. Han søgte altid at anlægge Kirurgien, saavel i Kliniken som ude i Praksis, saaledes, at den kunde anvendes ogsaa der, hvor Hjælpemidlerne i nogen Grad er begrænsede.

Mørkeberg udnævntes til Professor i 1903. Han var en fremragende og afholdt Lærer for de Studerende. Hans kirurgiske Forelæsninger var vel ikke netop blændende, men han gav, med sin stilfærdige Stemmeføring og godt

støttet af en ikke helt almindelig Evne til Illustration med Kridt og Tavle, en fyldig Oplysning om Kirurgiens Teori. Særlig i Kliniken og Operationslokalet viste han sine Evner som Lærer for de Studerende. Han gennemgik de enkelte Tilfælde, indprentede Regionen, hvor Lidelsen fandtes, og udførte Operationerne, saa det hele stod klart for den Elev, der fulgte Undervisningen med Interesse. Han var selv pligtopfyldende og krævede Orden og Pligtfølelse af de Studerende og sine Medhjælpere. Hver lille Ting skulde udføres med Nøjagtighed, og Resultatet var ogsaa som oftest et heldigt Udfald af Behandlingen. Selve Operationerne var ofte dristige og altid vel gennemtænkt forud. De havde i Reglen et praktisk Formaal. Der var faa »Kuriositeter«, men de faa, der var, understregede kun Operatørens Dygtighed. En af Patienterne: »Koen med Træbenet«, har maaske bragt Mørkebergs Navn videst om i Pressen lige fra »american newspapers« til vor hjemlige »Blæksprutten«.

Mørkebergs litterære Virksomhed var omfattende. Den var præget af fin Formsans og en smuk Sprogbehandling, og Billedstoffet i de større Arbejder var udvalgt med skarp Kritik. Af videnskabelige Arbejder skal nævnes følgende: 1900 udgaves 2. Supplementsbind af Stockfleths Haandbog i Veterinærkirurgi. Siden 1922 er udkommet tre tykke Bind af Mørkebergs »Haandbog i Veterinærkirurgi«. 4. Bind er saa vidt udarbejdet, at det antagelig kan udgives i en nær Fremtid, og til det afsluttende 5. Bind er samlet en hel Del Materiale og Billedstof. I »Maanedsskrift for Dyrlæger« og »Medlemsblad for Den danske Dyrlægeforening« findes en lang Række Afhandlinger og Meddelelser om kirurgiske Emner. Vigtige Afsnit i de to tyske Standardværker: Bayer og Frøhners »Haandbog i Veterinærkirurgi« og Stang og Wirths »Tierheilkunde« er ligeledes udarbejdet af Mørkeberg. Endvidere skal nævnes Afhandlingen om »Kryptorchismus hos Hesten« i »Festskrift for Bernhard Bang«.

En Række betydelige Tillidshverv blev gennem Aarene

overdraget Prof. Mørkeberg. Han var Formand for Den danske Dyrlægeforening i to Perioder: 1908—12 og 1915—17. Fra 1921 til sin Død var han Medlem af Det veterinære Sundhedsraad. Han var valgt til korresponderende Medlem af Foreningen af danske Landbrugskandidater. Endvidere var han i 30 Aar Bestyrelsesmedlem i og Konsulent i veterinære Sager for Det danske Mælkekompagni, ligeledes i en Aarrække Forsikringsselskaberne »Pan«s og senere »Danske Lloyd«s veterinære Konsulent.

Mørkeberg afløste i December 1932 B. Bang som Medlem af Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Bestyrelsesraad.

Mørkeberg var hædret med en Række inden- og udenlandske Ordensdekorationer. Desuden var han Æresmedlem af de fire skandinaviske Dyrlægeforeninger, af »The Royal College of veterinary Surgeons« og »The american veterinary medical association«.

Mørkebergs myndige og formfuldendte Optræden aftvang uvilkaarlig Omgivelserne en vis Respekt. Undervisningen, navnlig i Kliniken, var i hans yngre Aar præget af en vis Strenghed, men den var kun rettet mod den efterladende og dovne. Han hadede disse Egenskaber. Hans Bedømmelse af Folk og Præstationer var i de senere Aar vel afbalanceret og præget af en Mildhed og Hensynsfuldhed, der gjorde ham afholdt af alle.

Som Direktør havde han en egen Evne til at tale sig til Rette og jævne vanskelige Spørgsmaal. Han omfattede Skolens forskellige Afdelinger med stor Interesse og søgte loyalt ved alle Midler at fremme den samlede Højskoles Tarv.

Skolen har i Mørkeberg mistet en af sine bedste Mænd, Veterinærvidenskaben en af sine Store og Dyrlægestanden baade her og i vore Nabolande en af sine trofaste Venner og Hjælpere. Mindet om en betydelig Personlighed og hans Værk og Virke vil længe blive bevaret iblandt os.

C. Hedegaard.

Statskonsulenternes Indberetninger for Aaret 1932.

I.

Beretning fra Statskonsulent Nic. Hørlyck.

I 1932 har Arbejdet fordelt sig over 324 Dage. Der er besøgt 421 Mejerier, 161 Ugebedømmelser, 43 Bøtteudstillinger, 8 Udstillinger paa Forsøgslaboratoriet, 9 Møder i Statens Ostekontrol, Eksamen paa Mejeriskolerne og endelig nogle andre Møder.

Mejerierne. Hovedarbejdet har som altid været Mejeribesøgene. Naar disse i Aar har været flere end sædvanlig, skyldes det især Eftersynet med den tvungne Reduktaseprøve. Om Reduktasen maa siges, at uden Eftersyn vilde Sagen ikke gaa overalt; et Eftersyn er nødvendigt, og det maa da saa være en Trøst, at Ekstraarbejdet bliver et naturligt Led i det øvrige Arbejde, sammenkædet som det er med Ugebedømmelser, Udstillinger og Mejeribesøg af anden Grund. Reduktaseprøven gennemføres paa alle Mejerier med Lurmærke, og det er kendeligt, at Mælkens Kvalitet er bleven forbedret. Hvor stor Betydning, denne Forbedring har over for Produkterne, kan vel ingen afgøre, men god Økonomi er det, naar man erindrer sig Forsøgsmejeriets Forsøg, der viste, hvor daarlig en Skummer en tilslammet Centrifuge er, at Sommeren gav os en mere vedholdende Varme end almindeligt, og dog blev det ikke nødvendigt for Mejerierne at rense Centrifuge. Der er da ogsaa blandt Mejerierne fuld Tilfredshed med, at vi fik den tvungne Reduktaseprøve. Der høres dog nu og da den Mening udtalt, at under en Frostperiode burde Mejerierne være fritaget eller frit stillet, om man ønskede at holde op for en kortere fastsat Tid. Men de Steder, hvor jeg paa Møder har været med til at drøfte Sagen, har man indset, at der dog ikke er særlig Grund til at gaa den Vej. Selv om Prøvens Værdi om Vinteren er ringere end om Sommeren, vil man helst bevare den ugentlige Undersøgelse Aaret rundt.

Hvad Mælkens Kvalitetsbetaling efter Reduktasen angaar, saa modtog Mejerierne jo i sin Tid fra Organisationerne en Vejledning, der angav passende Fradrag for fjerde og tredie og et lille Tillæg til første Klasse. Men kun faa Mejerier har fulgt Anvisningen. Prisfaldet er en naturlig Grund hertil, og det er at haabe, at alle Mejerier med Tiden vil samle sig om en bestemt Skala. De faa Mejerier, som kun overholder Bestemmelsen med et Fradrag for fjerde Klasse og gør dette Fradrag saa lille som muligt, vil før eller senere opdage, at deres Mælkekvalitet bliver daarligere end andre Mejeriers, og her maa Sporen da være til Fremskridt.

Noget Ekstraarbejde gav i Efteraaret Spørgsmaalet: Mug i Smør. Her skal ikke gøres nærmere Rede for Sagen, men det er utvivlsomt, at her er noget, som hidtil ikke har været skænket større Opmærksomhed, man har ikke vidst Besked paa et bestemt Omraade. Nu er Spørgsmaalet drøftet i Statens Mejeriudvalg, og man vil søge at gøre, hvad gøres kan, dels ved Forsøg, dels i Praksis for at staa bedre rustet i Fremtiden.

Renlighedsregulativet bringes nu og da i Anvendelse, og ogsaa denne Foranstaltning virker tilfredsstillende.

Smørbedømmelserne gennemføres som Ugebedømmelser, almindelige Smør- og Osteudstillinger under eet og Smørudstillinger paa Forsøgslaboratoriet. Mest vejledende for Producenten er Ugebedømmelserne, og Værdien af disse stiger, efterhaanden som de ordnes stadig bedre. Som bekendt foretages Bedømmelsen paa smaa Pakker, hvilket bør blive Tilfældet efterhaanden ved alle Smørbedømmelser, og mange Steder anvendes nu Termostat til Opbevaring af Prøverne under Henstand i ca. 14 Dage. Henstandsvarmen er forskellig, den højeste har været 14 Grader. Nu kan der altid fremføres meget baade for og imod en høj Henstandsvarme, men man burde en Gang have undersøgt, om ikke en forholdsvis høj Varme vilde kunne bringe os Fordele, f. Eks. give en kortere Henstandstid. Desværre vil man under Bedømmelsen af Pakker, der har staaet i Termostat, ikke kunne afgøre, om Smørret i kold Tilstand har sprød Bygning, men hertil er at sige, at mange Steder har man endnu tillige Drittelbedømmelse, og iøvrigt har ethvert Eksportfirma Lejlighed til at se Drittelsmørret, som af flere andre Grunde skal bedømmes. Om det sprøde Smør kan siges, at det var ret stærkt fremme først paa Efteraaret og Vinteren, men det var ligesom ikke saa slemt som tidligere og svandt stadig mere bort. Helt borte er det vel ikke, men slemt er det dog heller ikke. Om Smørkvaliteten i sin Helhed maa siges, at aldrig

har vi staaet bedre og vel næppe nogen Sinde saa godt. Paa mange Udstillinger er Kvaliteten saa fin og ensartet, at man hører den Udtalelse: Nu maa Toppen være naaet. Men dette er naturligvis ikke rigtigt.

Arbejdet har i det forløbne Aar været strængt, men dog ikke værre, end at det med godt Helbred har kunnet gennemføres.

II.

Beretning fra Statskonsulent Johs. Jensen.

Aarets Arbejde har formet sig efter de tidligere Aars kendte Linier. Det er Smørbedømmelserne og Mejeribesøgene, som tager den meste Tid, og Møder og anden Virksomhed udfylder Resten, saa det afvigte Aar ogsaa paa dette Omraade ligner sine Forgængere i, at Tiden langtfra kan slaa til, dersom man skulde efterkomme alle de Krav, der stilles til en.

Jeg har i 1932 været paa Rejse 289 Dage eller et lignende Antal som i Aarene tilforn.

Lagerbedømmelserne af Smør, som nu er ret godt organiseret inden for mit Distrikt, tager den meste Tid og det meste Arbejde, men da det er disse Lagerbedømmelser, der i høj Grad har bidraget til den Kvalitetsfremgang, som vi utvivlsomt har haft for vort Smør i de seneste Aar, saa er det nok værd at afse baade Tiden og Arbejdet paa dem. Desværre tillader Tiden ikke, at jeg deltager i alle Lagerbedømmelser hver Uge, men det vilde sikkert være af Betydning for Bedømmelsernes Stabilitet og Ensartethed, dersom der paa en eller anden Maade kunde skaffes Hjælp i saa Henseende.

Jeg har deltaget i Lagerbedømmelserne hos 13 Eksportfirmaer, hvoraf 8 i Esbjerg og 5 i Sønderjylland. Gennem disse Bedømmelser har jeg Føling med ca. 500 Mejeriers Smørkvalitet, hvoraf saa godt som alle Mejerier inden for mit Distrikt. De omtalte 13 Firmaer er: Dansk Andels Smøreksport, Co-operative Wholesale Societies, Jutland-Butter-Export, E. F. Esmann, Danish Dairies, Maypoole-Dairy Co., Pollock & Co., N. Hedegaard, alle i Esbjerg, Smøreksportforeningerne i Haderslev, Vojens og Sønderborg (med Filial i Tønder) og P. Petersen, Aabenraa.

Den næste Række af Smørbedømmelser, jeg har deltaget i, er Bøtteudstillingerne. Ialt har jeg været tilstede ved 58 Bøtteudstillinger i de 8 Mejeristforeningskredse, der i Samarbejde med Mejeriforeningerne er Bærerne af dette Arbejde.

Bøtteudstillingernes Tyngdepunkt er dog at være Samlingssted for Kredsenes Mejeribestyrere og Medhjælpere, og jo mere

vi kan udnytte Udstillingerne i denne Retning, desto bedre. Her udveksles Erfaringer Mand og Mand imellem, og her er det Forum, for hvilket de tekniske Fremskridt skal forelægges. Det er næppe for meget sagt, at det er ved Bøtteudstillingerne, at Linierne for en Forbedring af Produktionens Kvalitet og Økonomi stikkes ud. Derfor gælder det om, at Mejeribestyrerne ikke svigter Bøtteudstillingerne, og derfor har det ogsaa sin store Betydning, at Medhjælperne i saa stort et Antal som muligt faar Lejlighed til at deltage i dem. Inden for mit Distrikt maa jeg give baade Bestyrerne og Medhjælperne den Ros, at de er flittige til at give Møde.

Ved Forsøgslaboratoriet har jeg været Dommer 7 Gange, og jeg har været Dommer for Ost ved den sjællandske og fynske Mejeriudstilling.

Som sædvanlig har jeg deltaget i en Række Møder af forskellig Art. Jeg har overværet Hovedorganisationernes Aarsmøde inden for Mejeribruget, og deltaget i mange af de lokale Mejeriforeningers og Eksportforeningers Generalforsamlinger.

Inden for sønderjydsk Mejeriforening, hvis Sekretær jeg er, har jeg været med ved 9 Møder, og i det jydske Mejeriudvalg, hvor jeg ogsaa varetager Sekretærposten, har jeg været med til 3 Møder. Endvidere har jeg været med til Foreningen af jydske Landboforeningers Delegeretmøde, til Andelskongressen i Aarhus, til Konsulentmødet i København o. fl. a. Møder.

Jeg har holdt 27 Foredrag, dels ved Mejerigeneralforsamlinger, dels andre Steder, bl. a. ved et Propagandamøde i Københavns Husmoderforening, ved Mejeribestyrerkursuset paa Ladelund og ved flere andre Lejligheder. Endnu kan nævnes, at jeg som sædvanlig har været Censor ved Afgangsprøverne for Mejerister paa Dalum og Ladelund Mejeriskoler.

Til Slut vil jeg omtale Mejeribesøgene, af hvilke jeg ialt har foretaget 181, og til disse knytte nogle Bemærkninger i Anledning af Mugspørgsmaalet, som i Efteraaret blev taget op af Landbrugsministeriet til fornyet Prøvelse.

Mug paa Smør er som bekendt en Fejl, der kan give Anledning til store Tab, og Kunderne er da ogsaa meget kritiske paa dette Punkt. Denne Fejl kom ogsaa frem i Eftersommeren 1932, og det er muligt, at Fejlen har været nok saa stærkt fremme efter den varme Sommer i Fjor, som i de nærmest foregaaende Aar. Her hjemme har jeg kun i ringe Omfang mærket noget til Fejlen, hvilket stemmer overens med Forsøgslaboratoriets Beretning, i hvilken der meddeles, at man kun har fundet Mug paa 14 af de 5358 Tredinger

Smør, som har været indkaldt. Ved vore sædvanlige Bøtteudstillinger er det sjældent at se Mugpletter paa Smørret; men ved de saakaldte Holdbarhedsprøver, som tre af Mejeriforeningskredsene i mit Distrikt afholder, og hvor Smørret staar i 3 Uger ved en Temperatur omkring 15° C., er der en langt større Procentdel, som viser Mugpletter.

Dette peger i Retning af, at Tiden for Skimmelens Fremkomst under gunstige Vilkaar (15° C.) ligger imellem 2 og 3 Uger.

Kan vi faa Smørret eksporteret, og vore Aftagere faa det fordelt, inden det bliver 14 Dage gammelt, er der næppe større Fare tilstede, medens en Forlængelse af Omsætningstiden her ud over kan blive skæbnesvanger. Der bliver da ogsaa, og særlig efter Datomærkningens Indførelse, fra Eksportørernes Side gjort meget for at afkorte Smørrets Omsætningstid. Der er nu mange Mejerier, som leverer Smørret to eller tre Gange om Ugen, og Leveringen sker maaske i de fleste Tilfælde med Lastbiler, saa Smørret gaar lige fra Mejeriernes Kølerum til Eksportørens Lager, for efter en kort Pause til Mærkning og Sortering at indlades i Skib eller Jernbanevogn. Hermed være ikke sagt, at der ikke endnu er mange Eksportører, som kunde gøre mere for en hurtig Omsætning af Smørret. Vi har Eksportfirmaer, som principielt kun vil modtage Smørret fra Mejerierne een Gang om Ugen, og der er vel ogsaa Steder i Landet, hvor Transporten fra Eksportør til Udlandet strækker sig over for lang Tid. I første Tilfælde maa Mejerierne stille Krav om at faa Lov til at levere Smørret noget oftere; og over for det sidste Forhold vil de stedse stigende Krav om Smørrets Friskhed vel nok til sidst gøre sig saa meget gældende, at Eksportørerne finder de hurtigste Veje, selv om disse maatte blive noget dyrere.

Men selv om Smørrets Omsætningstid kan holdes inden for de 14 Dage, saa er der dog under særlig ugunstige — eller rettere for Muggen særlig gunstige — Forhold altid en Fare for, at den kan komme til Syne. Undersøgelserne af Smørret ved Forsøgslaboratoriet det sidste Aars Tid har, som det vil være de fleste bekendt, vist, at der er forholdsvis mere Smør, end man havde tænkt sig, som i Klumpen er inficeret med Skimmelsvampe. Disse Undersøgelser ledes af Professor Søncke Knudsen, og der foreligger allerede et stort Materiale til Bedømmelse af Forholdet. Skal Undersøgelserne imidlertid faa virkelig Betydning, maa de for det første sættes i Forbindelse med en praktisk Prøve af Smørrets Tendens til at give Mugpletter, hvilket sikkert ogsaa let kan gennem-

føres. For det andet maa der stilles Midler til Raadighed til en systematisk Undersøgelse af de bakteriologiske Forhold paa de Mejerier, hvor denne Tendens hos Smørret er saa stor, at der er Fare for, at den giver sig Udslag i Mugpletter, før det er spist. Indtil videre er man fra Landbrugsministeriet nøjedes med at give Mejerierne og Konsulenterne Meddelelser om Mugundersøgelsernes Resultater, og en Del af mine Mejeribesøg er da ogsaa foretaget for at se paa Forholdene desangaaende.

Disse Mejebesøgs Betydning kan dog ikke blive andet, end hvad Mejeribesøgene er i al Almindelighed: Man peger paa Forhold, som burde rettes, og giver Raad for Forandringerne. Selvfølgelig kommer man lettere ind paa de specielle Forhold for Mugbekæmpelsen, naar en Konstatering af Mug i Smørret ligger til Grund for Besøget, end naar dette foretages uden en saadan egentlig Grund. Hvad der savnes, er imidlertid dette, at vi Konsulenter eller en til vor Raadighed stillet Assistent, kunde foretage virkelig grundige bakteriologiske Undersøgelser ude paa Mejerierne.

Noget saadant er da ogsaa i Gang, idet der i Forbindelse med Laboratoriet i København er ansat en saadan Assistent, hvis Arbejde netop skal være at gennemføre en bakteriologisk Kontrol paa Mejerierne.

Uden i Øjeblikket at kende noget til de opnaaede Resultater vil jeg mene, at en saadan grundig Undersøgelse af Mejeriets Forhold i bakteriologisk Henseende vil have sin Betydning og vil være til Gavn for Kvalitetsarbejdet ogsaa langt ud over det specielle Mugspørgsmaal. Katalaseprøven har jo vist, at der ogsaa paa andre Omraader er Grund til Kontrol, og at der kan opnaas Resultater ved at følge de givne Anvisninger, som er udledet af Kontrollen.

Og der kunde være flere andre Omraader, hvor det vilde være til Gavn, dersom Tiden og Forholdene tillod en grundigere Undersøgelse af specielle Forhold paa de enkelte Mejerier.

Derfor vilde det sikkert være til Gavn for Konsulentarbejdet inden for Mejeribruget, dersom det Forsøg, som i Anledning af Mugundersøgelserne er sat i Gang, kunde udvides derhen, at der blev ansat flere Assistenter, som stod til Raadighed for Mejerierne og under Konsulenternes Vejledning kunde foretage en Del af det Arbejde, som Mejerikonsulenterne ikke er i Stand til at overkomme.

Foruden den ovennævnte bakteriologiske Kontrol vil jeg nævne Driftskontrollen, som mange Mejeribestyrere sikkert vilde være taknemmelige for at faa Hjælp til. Alene paa dette

ene Omraade kunde Udgiften til et saadant Assistentarbejde blive indtjent.

Desuden har vi de ugentlige Lagerbedømmelser, som Konsulenterne ikke kan overkomme at deltage i i saa stort et Omfang, som det synes at være ønskeligt; og endelig faar vi ved vore mange Smørbedømmelser et meget stort Materiale, som ved en statistisk Bearbejdning kunde give os gode Fingerpeg, dersom vi havde Tid til at faa det frem.

Jeg tror, at der paa de her nævnte Omraader, saavel som i Mejeribruget i Almindelighed, er Brug for en saadan Hjælp. Sammenlignet med andre Mejerilande er der vel næppe noget Sted, hvor Konsulentdistrikterne omfatter saa stort et Antal Mejerier som her i Landet.

Det er muligt, at den danske Mejeribestyrers Uddannelse og Intelligens muliggør et mere selvstændigt Arbejdsfelt, end Tilfældet er i de fleste andre Lande; men der synes dog altid at være stærkere Trang tilstede til at udnytte Konsulenternes Arbejde, end i hvert Tilfælde jeg for mit Vedkommende kan svare til.

Derfor var det værd at overveje, om Tiden ikke er inde til at udbygge Konsulentarbejdet inden for Mejeribruget.

Mindre Meddelelser.

Kursus for Husholdningskonsulenter og -lærerinder. Samvirksomheden for landbrugsfagligt Oplysningsarbejde agter i Dagene den 9.—11. November at lade afholde et Kursus for Husholdningskonsulenter og -lærerinder paa Landbohøjskolen. Plan m. v. for Kursuset vil senere blive meddelt.

Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Kontorer flyttes i Løbet af 1. Halvdel af Oktober Maaned til Selskabets nyopførte Bygning Roligheds vej 26, København V. Telefonnummeret forbliver uændret Central 227.

Udskiftningens historiske Gang gennem de europæiske Lande og dens Udførelse i landbrugsteknisk Henseende.

Af Statsraad *C. A. Koefoed.*

(Fortsat fra Side 595).

Saa kom Krigen i 1866, som medførte Indlemmelse i Preussen bl. a. af Hessen-Kassel. Der var Stillingen omtrent som i Rinlandene. Regeringen benyttede sig da af den saakaldte Diktaturperiode, som vistnok varede 1 Aar efter Fredsslutningen, til at udstede en Lov for Regeringskredsen Hessen-Kassel, hvorefter spredte Parceller kunde sammenlægges uafhængig af, om de var belastet med nogen Art af Fællesudnyttelse.

Da Verden ikke styrtede sammen efter denne Lovs Udstedelse, men det tværtimod viste sig, at de efter den udførte Udskiftninger var til stor Gavn for vedkommende Landbefolkning, lykkedes det lidt efter lidt at udbrede de samme Grundsætninger for Udskiftning over Rigets andre Provinser, for saa vidt som disse havde Brug derfor.

Hvor vidt er man i Preussen kommet med Udskiftningen? Det synes, at Deling af Fælleseje og Afløsning af Servituter mellem Landsbyer og Hovedgaarde og mellem Landsbyer indbyrdes kan betragtes som afsluttet. Det samme kan siges om Sammenlægning af Parceller og Deling af Fælleseje mellem Gaardene i den samme By i de østlige Provinser, men i Rinlandene, Hessen, endogsaa i Hannover skal der endnu være ret meget at gøre. Ogsaa Schlesien staar tilbage.

At det er de vestlige Provinser med den i Kultur højst staaende Landbefolkning og med det højst udviklede Landbrug, der er sakket bagud, er ingenlunde tilfældigt. Enhver Reform maa for fuldtud at lykkes svare til sin Tid, hvad der maaske i særlig Grad gælder om Udskiftningen. Jeg har allerede vist hen til, at Sverige landbrugsmæssigt ikke var modent for Udskiftning, da Loven om Storskifte blev udstedt, og Bøndernes Modstand mod den Udskiftning, som Maclean noget senere foretog, kunde ogsaa tyde paa, at Landbefolkningen dengang endnu ikke var tilstrækkelig kulturelt udviklet til at frigøre sig fra den fra Fædrene nedarvede Rutine og til at forstaa de Fordele, som den radikale Udskiftning maatte bringe dem. Men lige saa galt kan det være, naar Udskiftningen kommer for sent, naar Dele af Marken, som det var i Vesttyskland, har faaet en højere Værdi paa Grund af de Kulturer, de har været anvendt til (Vinhaver, Frugtavl), og naar Landbefolkningens kulturelle Fornødenheder har naaet et binde den saa stærkt til Landsbyen, at den ser paa Udflytning paa Marklodden som paa Forvisning. Der er ingen Tvivl om, at det er Omstændigheder af denne Art, som har hindret Udskiftningens hurtige Udbredelse i Vesttyskland.

Med Kvaliteten af Udskiftningsarbejdet i Preussen er der foregaaet en gennemgribende Ændring i Tidernes Løb. »Gemeinheitsteilungsordnung« af 1821 indeholdt hele 4 Artikler om Udflytning, og faktisk blev der i de østlige Provinser, navnlig i Posen og i Vestpreussen, foretaget mange Udflytninger; i Posen menes det, at $^1/_5$ af Gaardene blev flyttet[1]) samtidig med Udskiftningen, og der skal have været mange Landsbyer, som helt er blevet udflyttet, men det var Polakkerne og (i Østpreussen) Litauerne, der udflyttede. Enten har jeg i sin Tid set det et Steds, eller det er blevet mig sagt, at Udflytningen er blevet standset i Trediverne af forrige Aarhundrede af Politihensyn, men dette passer kun daarligt sammen med,

[1]) Staatswissenschaftliches Handwörterbuch, Art. »Abbau«.

at den for Polakkernes og Litauernes Vedkommende fortsattes betydeligt længere frem i Tiden. Snarere knude jeg tro, at der her har gjort sig de samme politiske Overvejelser gældende, som senere førte til, at ved Anbringelsen af tyske Kolonister i Vestpreussen og Posen blev disse bosat Landsbyvis (Reihendörfer mit Dorfkern) til Trods for, at Foretagendets Ledere meget vel forstod de landbrugsmæssige Fordele, der er forbundet med Bosættelsen af hver enkelt Kolonist paa den ham anviste Jordlod af kvadratisk Form. Kolonisterne blev anbragt i Landsbyer, fordi de der lettere kunde skærmes mod de omboende Polakkers denationaliserende Indflydelse[1]). Vennerne skulde samles, Fjenderne skulde spredes. Spørgsmaalet er kun: Hvem vandt ved denne Kolonisationspolitik? Vennerne eller Fjenderne?

Nok om det; for Tiden synes Udflytning at være banlyst fra de preussiske Udskiftningsmyndigheders Virksomhed, og ikke alene det; det synes, som om der fra Udskiftningsvæsenets Side gøres alt, hvad gøres kan, for at Bønderne ikke senere skulde komme i Tanker om at udflytte: Agerjorden anvises i 2 eller 3 Parceller i Reglen i modsatte Ender af Bymarken, og det forøvrigt fortrinligt anlagte Vejnet forudser kun Lettelse af Forbindelsen mellem Landsbyen og de enkelte Lodder, men ikke mellem disse sidste og de stedlige Centrer for Handel og Kommunikation.

I ovenstaaende Skildring af Udskiftningsforholdene i Preussen er ikke medtaget de Dele af Landet, hvortil den saakaldte »Konsolidationsverfahren«, som senere skal blive omtalt, er blevet udbredt.

Fig. 11 giver et ret typisk Billede af de preussiske Udskiftninger, som de nu udføres i Rigets vestlige Provinser.

Kgr. Sachsen. At den preussiske Regerings Kamp mod Fællesbruget har fremmet Udstedelsen af lignende Love i de omliggende tyske Smaastater, er udenfor al Tvivl.

[1]) Zwanzig Jahre deutscher Kulturarbeit in Westpreussen und Posen. Berlin 1907, Amtliche Ausgabe, S. 48.

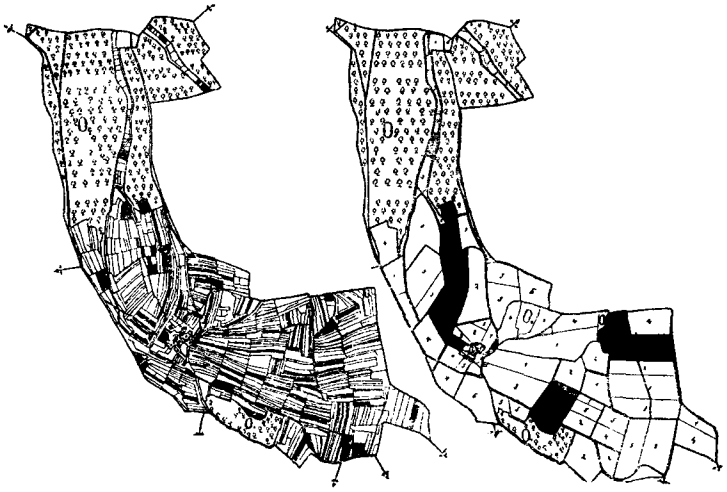

Fig. 11. Landsbyen Eltmannsee, tæt ved Kassel (Vesttyskland).
5 Gaarde, 251 ha.
Før Udskiftningen. Efter Udskiftningen.
o — Skov, forblevet i Fælleseje.
De sorte Parceller hører til den samme Gaard.

Jeg skal i denne Forbindelse her kun omtale Kongeriget Sachsen, for hvilket der i 1833 blev udstedt en Udskiftningslov, der, skønt den øjensynlig er fremkommet under Indflydelse af den preussiske Lovgivning paa dette Omraade, dog paa et væsentlig Punkt adskiller sig fra denne. Et af Grundprinciperne i den preussiske Udskiftningslovgivning (for saa vidt som denne ikke angaar Konsolidation) bestaar i, at Udskiftningen nødvendigvis maa omfatte en hel Bymark (Gemarkung). Den sachsiske Udskiftningslovgivning hælder vel til det samme Princip, men tilsteder dog ogsaa delvis Udskiftning og danner herved et Slags Overgangsled mellem den preussiske og den vest- og sydvesteuropæiske Udskiftningsmetode, som senere skal omtales.

Ret ejendommelig er Ordningen af Provokationsspørgsmaalet i Kgr. Sachsen. For at Udskiftning skal kunne foretages, maa Anmodning derom tiltrædes af Flertallet af Parthaverne, men dette Flertal bestemmes af det An-

tal Parceller, som Andragerne tilsammen besidder, multipliceret med disse Parcellers Areal.

For saa vidt som de sachsiske Udskiftninger omfatter hele Bymarker, adskiller deres tekniske Udførelse sig næppe væsentlig fra den preussiske.

Østrig. Stærkere end i Kgr. Sachsen lader den direkte Indflydelse af den preussiske Udskiftningsmetode sig paavise i Østrig, omend den dér i højere Grad gør sig gældende i Udførelsen i Marken end i selve Lovgivningen.

Den officielle Udskiftning i Østrig begyndte i 1883 med Udstedelsen af en for hele Riget gældende Rigslov (Reichsgesetz). I denne Lov fastsloges Grundprinciperne for Udskiftningen, medens det overlodes de enkelte Provinsers Landdage inden for den saaledes givne Ramme til eget Brug at udarbejde særlige Provinslove (Ländergesetze) med dertil hørende Instruktioner. Det afhang saaledes af Landdagen i hver enkelt Provins, om og naar Udskiftningen skulde paabegyndes, samt inden for de af Rigsloven givne Grænser, hvorledes Arbejdet skulde udføres.

Lidt efter lidt udstedtes Provinslovene, og Arbejdet kom i Gang. Først kom Mähren (1884), saa Nederøstrig, Østrigsk Schlesien (1887), Galizien og omtrent samtidig Øvreøstrig og Tyrol (1909). Maaske er der kommet endnu flere til, men det var ikke alle Provinser, der naaede at udstede Love om Udskiftning, inden det østrigske Monarkis Opløsning i 1919. Blandt de Provinser, som ikke kom med, var ogsaa Bøhmen, hvormeget der end i Løbet af de sidste 10 Aar før Krigen var blevet talt og skrevet i dette Land om Nødvendigheden af Udskiftning.

Fig. 12 forestiller en mährisk Landsbys Tilliggende før og efter Udskiftningen; her er en typisk Efterligning af den preussiske Metode. Værd at lægge Mærke til er den ved Udskiftningen foretagne Udligning af Bymarkens Grænser.

Ungarn. Saa vidt kan Indflydelsen af de engelske »Enclosures« spores fra Land til Land. Højst sandsynlig

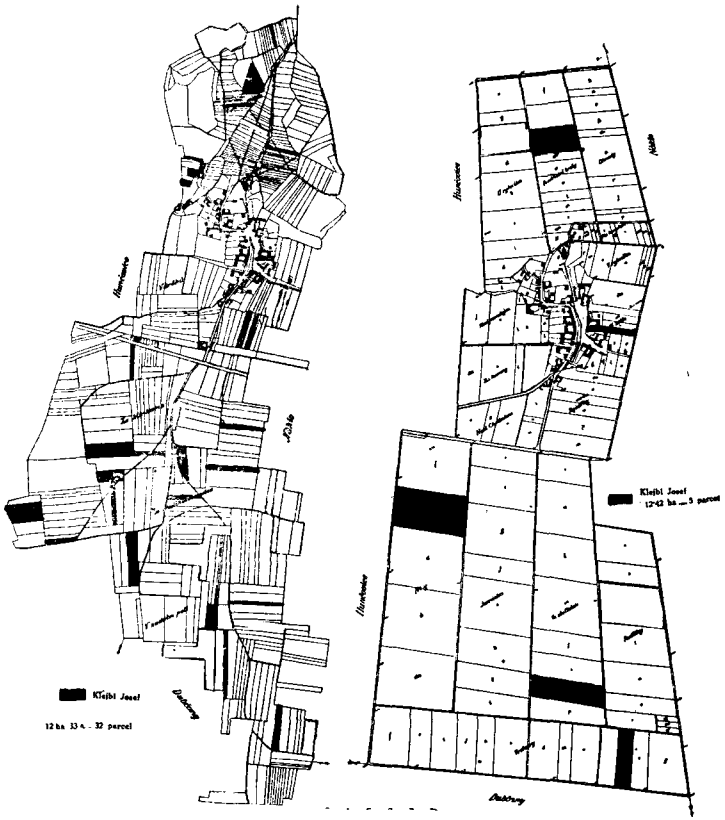

Fig. 12. Landsbyen Mezice i Mähren.

Areal i alt	270 ha
Deraf indgaaet i Udskiftningen	269 -
Antal Andelshavere	46
Antal Parceller før Udskiftningen	642
Antal Parceller efter Udskiftningen	130

har de ogsaa haft indirekte, maaske endogsaa direkte Indflydelse paa Udskiftningens Paabegyndelse i Ungarn i 1850 og i dettes halvavtonome Lydlande Slavonien (1894) og Kroatien (1902).

Schweiz. Det er ogsaa muligt, at det engelske Eksempel har haft nogen Betydning for Schweiz, men her vanskeliggøres Undersøgelsen ved, at Udskiftningslovgivningen i dette Land er kantonal, og forøvrigt er Udskift-

ning i et Bjergland en hel anden Ting end i Lande med mindre vanskelige orografiske Forhold. I nogle Kantoner er den i Gang fra Midten af forrige Aarhundrede, i andre er den endnu ikke begyndt. Mellem Kantonerne af den sidste Kategori befinder sig Graubünden, Schaffhausen, Neufchatel og endogsaa Bern. Jeg siger »endogsaa« Bern, fordi der i dette Kanton allerede i 1591 blev givet Ret til Indhegning af Eng- og Agerparceller, de sidste dog kun hvis de ikke indgik i det fælles Sædskifte. Endnu i Begyndelsen af det 18. Aarhundrede fortsattes med saadanne Indhegninger[1]). Formodentlig har disse Indhegninger været ledsaget af nogen Sammenlægning af Parcellerne. Det synes, at i alle Kantonerne har Udskiftningen udelukkende bestaaet af Sammenlægning af Parceller uden Deling af Fælleseje. Saadanne Udskiftninger er foretaget i Turgau, Freiburg, San Gallen, Vaud og Tessin. I Afhængighed af de stedlige Naturforhold, af Skik og Brug samt Udførernes Initiativ er de schweiziske Udskiftninger udført mere eller mindre radikalt. *Hoettenger*[2]) reproducerer Udskiftningskortet over en Landsby i Kanton San Gallen, hvor af 433 Parthavere de 379 har faaet al deres Ager og Eng tildelt i et samlet Stykke, hvad man maa kalde for ret radikal Udskiftning, selv om Bopladserne i Landsbyen ikke er indgaaet i den.

Hurtigt udvikler Udskiftningen sig ikke i Schweiz. I alt er der næppe udskiftet mere end en Snes Tusind ha; i intet Kanton synes Udskiftningen at være afsluttet.

Andre Udskiftninger. Men der er ogsaa Eksempler paa, at Udskiftning er opstaaet, saavidt skønnes kan, uden nogen paaviselig Indflydelse udefra, dels paa givne Regerings eller Herremændenes og dels spontant paa Bøndernes Initiativ.

Naar man vil beskrive disse uafhængige Udskiftningers Opstaaen i kronologisk Orden, maa man begynde med de verdenskendte »Vereinödungen« i Kempten.

---

[1]) *François de Neufchateau:* Voyages agronomiques dans la Sénatorerie de Dijon, Paris 1806, S. 24.

[2]) *G. Hoettenger:* Le remembrement de la propriété rurale à l'étranger.

Kempten. Der, hvor nu det sydøstlige Hjørne af Bayern findes, laa i fordums Dage det lille gejstlige Fyrstendømme Kempten. Her synes det, at Bønderne selv er kommet i Tanker om Fordelen ved at ophæve Fællesbruget og saavidt muligt samle enhver Gaards Jord i et Stykke. Den første autentiske Udskiftning blev foretaget i 1550. I dette første Tilfælde drejede det sig om en Landby paa ialt 2 Gaarde, men i 1584 fulgte en By paa 7 Gaarde efter, og ialt blev der indtil Trediveaarskrigen udskiftet over 20 smaa Landsbyer. Efter Krigen begyndte Udskiftningen igen og udbredte sig særlig stærkt i det 18. Aarhundrede, da Bevægelsen udbredte sig til Nabolandene Bayern, Würtemberg og Østrig (Tyrol).

I det lille Fyrstendømme Kempten saa dettes gejstlige Regering med velvillige Øjne paa Udskiftningen; i 1791 blev der endogsaa udstedt en særlig Lov desangaaende, og da Kempten i 1803 blev indlemmet i Bayern, var saa at sige alle Landsbyerne udskiftet. Værre gik det i Würtemberg og i Bayern. I begge disse Lande var saavel Øvrigheden som Herremændene erklærede Modstandere af Udskiftningen og navnlig af Udflytningen. I det første af disse Lande blev Udflytning af Landsbyerne i 1819 forbudt ved Lov, og i Bayern blev Udskiftning i det hele taget belagt med prohibitive Afgifter. Ret betegnende er det, at paa samme Tid, som dette gik for sig i Sydvesttyskland, blev Udskiftning og Udflytning efter Evne begunstiget i Danmark og Sverige. Bedre gik det for Udskiftningsbevægelsen i Østrig, hvor Josef II synes at have forstaaet Bevægelsens økonomiske Betydning. Desværre blev Kredsen Weiler, hvor Udskiftningen havde grebet stærkest om sig i Begyndelsen af forrige Aarhundrede, indlemmet i Bayern, og dermed var den videre Udskiftning standset der. Fornylig er det dog blevet mig meddelt i Wien, at i Vesttyrol er Udskiftningen efter det kemptenske System, d. v. s. med Udflytning, endnu ikke ophørt[1]).

[1]) Oplysningerne om Udskiftningen i Kempten er hovedsagelig taget fra: Dr. *Hanns Dorn:* Die Vereinödung in Oberschwaben, Kempten

I alt blev der i Kempten og tilgrænsende Egne af Würtemberg, Bayern og Tyrol udskiftet 879 Landsbyer, men selv om der ogsaa endnu finder nogle Udskiftninger med Udflytning Sted i Tyrol, maa den allerede i det 16. Aarhundrede blandt Bønderne i Kempten opstaaede Udskiftningsbevægelse dog nu betragtes som endt.

Benævnelsen »Vereinödung«, som er brugt i Kempten, kunde tyde paa, at vi her har at gøre med gennemført Udflytning. Sikkert er det, at Udflytning i mange Tilfælde har fundet Sted, som f. Eks. i det Tilfælde, som er fremstillet paa Fig. 13, men dogt langt fra overalt.

Frankrig. Det næste Tilfælde af Udskiftning, udført uden paaviselig Indvirkning fra andre Lande, fandt Sted i Frankrig i de første Aar af det 18. Aarhundrede, men her udgik Initiativet til Foretagendet ikke fra Bønderne, hvis Holdning i denne Sag fra Periodens Begyndelse til dens Afslutning nærmest kan betegnes som mere eller mindre velvillig Passivitet.

Indbyggerne i den store Landsby Rouvres (10 km fra Dijon) kom i de sidste Aar af det 17. Aarhundrede overens med deres Lensherre, Hertugen af Bourgogne, om at udligne en i det 13. Aarhundrede oprettet Afgift til denne, under den stedlige Benævnelse »Matrosse«, med en tilsvarende Del af Bymarken. Da denne sidste imidlertid i Forvejen helt ud var fordelt i Parceller mellem Landsbyens Indbyggere, maatte en Udskilning af nogen Del deraf til Udenforstaaende medføre en ny Fordeling af Resten af Arealet mellem Parthaverne. Dette var ikke noget lille Arbejde; ca. 2000 ha (4000 journaux) skulde omfordeles mellem 300 Ejere. Det synes, at en fornuftig Landmaaler har overtalt Bønderne til at lette denne Opgave ved at indgaa paa at faa udvist hele den enhver Parthaver tilkommende Del af Arealet i en enkelt, højst 2 Parceller. Samtidig blev udført en fuldstændig Afvanding af hele Bymarken.

---

und München, 1904, *Bruno Schlitte:* Zusammenlegung der Grundstücke, Leipzig 1886 og *Heinrich Ditz:* Geschichte der Vereinödung im Hochstift Kempten, Kempten 1865.

Fig. 13. Landsbyen Bielerdorf i Algau (Bayern).
Før Udskiftningen. Efter Udskiftningen.
De sorte Parceller hører til den samme Gaard.

Nøjagtig 100 Aar efter denne Udskiftnings Gennemførelse blev den »opdaget« af *Francois de Neufchâteau,* fra hvis Beskrivelse af denne og de efterfølgende Udskiftninger i samme Periode denne korte Oversigt er taget[1]).

Da Opdagelsen gik for sig, syntes det, som om det forløbne Aarhundrede, til Trods for den da allerede afsluttede Revolution, intet havde ændret i Fordelingen af Jorden, som den blev foretaget ved Udskiftningen. At dømme efter det til Beskrivelsen føjede Kort over den behandlede Bymark synes Udskiftningen at have været vel gennemtænkt, om end en stor Del af Parcellerne har faaet en noget for langstrakt Form. Selve Landsbyen er ikke indgaaet i Udskiftningen, og det synes, at i Løbet af det første Aarhundrede efter Udskiftningen er ingen Udflytninger gaaet for sig.

Udskiftningen i Rouvres har vakt mærkværdig lidt Opmærksomhed i sin nærmeste Omegn. I 1769 skriver en Landmand fra Bourgogne, altsaa fra selve den Provins hvor Rouvres er beliggende, om Nytten af »Indhegninger«, idet han henviser til Brosse, Franche Comté[2]) og England uden med et Ord at omtale den i Rouvres foregaaede Udskiftning. Heller ikke er denne omtalt i en i 1777 forfattet udførlig Beskrivelse af Bourgogne, foretaget for Afløsning af Tiende o. a. Afgifter.

Administrationen synes dog at have lagt Mærke til de gunstige Følger af Udskiftningen i Rouvres. I 1770 blev der udstedt et kongeligt Rescript om Fritagelse for Afgifter ved Ombytning af Parceller for de Indbyggere i Provinsen Bourgogne, som i Løbet af de første 6 Aar efter Rescriptets Udstedelse indhegnede deres Arvelodder. Senere blev den givne Frist forlænget med endnu 4 Aar, men det synes ikke, at Landbefolkningen i nogen nævne-

[1]) *François de Neufchateau*, anf. St.

[2]) Efter denne Henvisning at skønne synes det, som om de ovenfor omtalte Indhegninger i Kanton Bern paa et ret tidligt Tidspunkt har fundet Efterlignere i disse dets nærmeste Grænseegne. Velsagtens er Indhegningerne foregaaet før de nævnte Provinsers Indlemmelse i Frankrig i 1679.

værdig Grad har benyttet sig af den tilstaaede Begunstigelse.

Efterligninger af Udskiftningen i Rouvres kom dog, men de kom alle fra oven. Muligvis er det derfor, at disse Foretagender ikke fortsattes efter Revolutionen. Den interessanteste af disse Efterligninger skyldes en Hr. *Galaizières,* Intendant i Lotringen og Herre til Roville, der af en ung Mand, som var blevet forflyttet fra Dijon til Nancy, havde faaet en Beskrivelse af, hvad der var foregaaet i Rouvres. G., der selv havde sine Jorder i Fællig med Beboerne af Roville, samlede disse og overtalte dem til at lade Bymarken udskifte, idet han selv overtog alle Udgifterne ved dette Arbejde og gik ind paa at lade den ham tilkommende Andel udvise i den ufrugtbareste Del af Arealet. Det siges endogsaa, at han har betalt en genstridig Parthaver 1200 francs[1]) for ikke at modsætte sig Udskiftningen. Dette foregik i 1770. Kortet over Udskiftningen skal være opbevaret paa Raadhuset i Nancy og er reproduceret af Hoettenger[2]), men det er ikke let at forstaa det. Højst interessant er det, at af Patentbrevet, hvorved denne Udskiftning er stadfæstet, fremgaar, at Beboerne for sig og for deres Efterkommere har forpligtet sig til aldrig at lade de ved Udskiftningen opstaaede Grundstykker dele. Naar flere Arvinger overtager et saadant Grundstykke og ikke kan komme overens om at dyrke det i Fællesskab, skal det sælges eller bortliciteres.

I 1774 foretog et Par Godsejere fra Omegnen af Dijon 2 Udskiftninger paa lignende Betingelser som Galaizières. Landmaaleren, der havde udført Arbejderne, gik videre paa egen Haand, en Nevø af ham fulgte hans Eksempel, men der forlyder intet om, at Bønderne selv har taget Initiativet til nogen af de i denne Periode foretagne Udskiftninger.

I alt blev der, med Foretagendet i Rouvres som Ud-

[1]) Dr. *C. Chauveau:* Le remembrement de la propriété rurale. S. 36. Baillière et fils.

[2]) Hoettenger: Morcellement et remembrement, Paris, Baillière et fils.

gangspunkt, udskiftet 7 eller 8 Landsbyer i Løbet af det 18. Aarhundrede, alle i den nordøstlige Del af Frankrig, i Lorraine og Bourgogne. Med Revolutionens Udbrud standsede Bevægelsen.

Imidlertid havde 2 af Datidens mest fremragende Agronomer, først Neufchateau og derefter *Dombasle,* faaet Interesse for Udskiftningen og studeret dens Følger paa Stedet; den sidstnævnte boede endogsaa i en udsikftet Landsby. Takket være dem holdtes Interessen for Udskiftning vedlige under de skiftende Regeringer, som i hurtig Rækkefølge afløste hinanden i Frankrig i Løbet af det 19. Aarhundrede, hvilket gav sig Udtryk i en Række Lovforslag og Love, som med frygtsomme Skridt nærmede sig Udskiftningsproblemets Løsning. Det første og interessanteste af disse hører Napoleonstiden til. Det citeres af forskellige Agrarforfattere som § 654 af »code rural« eller som Projekt til en saadan Paragraf. Personlig har jeg ikke kunnet finde denne i nogen af de Udgaver af »code rûral«, som jeg har haft Lejlighed til at se. I meget vage Udtryk gives der her Ejerne af mindst $^2/_3$ af det givne Areal Ret til at forlange en for det fælles bedste fordelagtigere Fordeling af Jorden. Det synes, som om denne Paragraf, hvis den da ellers nogensinde er blevet til Lov, aldrig har haft nogen Indflydelse.

Der fulgte saa en Række Love, som hver for sig havde nogen, omend kun ringe, Tilknytning til Udskiftningen. Rækken begyndte i 1824 med en forøvrigt senere ophævet Lov om Afskaffelse af alskens Afgifter ved Ombytning af Parceller, og denne Række fortsættes endnu. Ifølge disse Love kan et hvilket som helst Arealafsnit anmeldes til Udskiftning af $^3/_4$ af Antallet af de deri interesserede Ejere, forudsat at de besidder mindst $^2/_3$ af det anmeldte Areal, eller af Ejerne af $^3/_4$ af Arealet, forudsat at de udgør mindst $^2/_3$ af det samlede Antal Ejere. Radikal Udskiftning efter disse Love kan ikke ventes, da en af dem — tilmed den som mest direkte angaar Udskiftning — fordrer, at de ved Udskiftningen dannede nye Grundstyk-

ker enten i Areal eller i Kvalitet skal svare til givne Ejers tidligere Besiddelse (Loi du 27 novembre 1918).

I 1919 blev der udstedt en særlig Lov om Udskiftning i de under Verdenskrigen hærgede Egne, som giver Udførerne af disse Udskiftninger noget friere Hænder, men ogsaa der afhænger det i sidste Instans af Beboerne selv, om de vil have deres Mark udskiftet eller kun de gamle Skel genoprettet.

De Udskiftninger, som indtil Verdenskrigens Udbrud er foretaget efter disse Love, synes hovedsagelig at være udført inden for et enkelt Departement (Meurthe et Moselle), det samme Departement hvor ogsaa de fleste af de i det 18. Aarhundrede udførte Udskiftninger foregik. Det var en bestemt Mand, Landmaaleren *Gorce*, som gav Stødet til disse Udskiftninger, og som fra 1863 til 1897 udførte største Parten af dem. I alt blev der i dette Departement indtil Krigens Udbrud udskiftet 36 000 ha.

Efter Krigen har Udskiftningen hovedsagelig holdt sig til de krigshærgede Egne, hvori ogsaa den tidligere Udskiftningsrayon indgaar, og Udskiftningen er gennemgaaende udført efter den for disse Egne udstedte særlige Lov. I den senere Tid er der ogsaa foretaget enkelte Udskiftninger i Omegnen af Tours, altsaa midt i Landet. Skønt Landbefolkningen her bor spredt over Marken paa Enegaarde, er Besiddelsen dog ret splittet.

Konkrete Oplysninger om Størrelsen af det efter Krigen udskiftede Areal har man ikke kunnet give mig, men det synes, at der indtil Udgangen af 1932 inden for 8 Departementer, hvor Udskiftningen hovedsagelig er koncentreret, er blevet udskiftet godt og vel 150 000 ha.

Hvad Kvaliteten af de udførte Udskiftninger angaar, saa er den ret forskellig. Efter de Kort, som jeg har haft til min Disposition, kommer de mest radikalt udførte meget nær til de nypreussiske, medens andre slutter sig nærmere til Konsolideringerne, som de udføres i Sydvesttyskland.

Konsolidering. Ogsaa i det 18. Aarhundrede, men noget senere end de nordøstfranske Udskiftninger, opstod

i Hessen-Nassau de saakaldte Konsolideringer. Disses Fremkomst forklares af *Schenck*[1]), som senere Agrarforfattere henviser til i dette Spørgsmaal, ved, at Grundejendommene i dette Hertugdømme var meget stærkt splittet, navnlig paa Grund af den i disse Egne hævdvundne Skik ved Arv at dele enhver Parcel mellem alle Arvingerne. Da Parcellerne paa denne Maade var blevet saa smaa, at det ikke altid betalte sig at bearbejde dem, bestræbte Regeringen sig for at gennemføre en Sammenlægning af Parcellerne, som blev kaldt for Konsolidering.

De første Forordninger om Konsolidering blev udstedt i Treserne af det 18. Aarhundrede, og i 1772 begyndte Arbejderne i Marken.

I og for sig er Konsolideringen en meget ufuldkommen Form for Udskiftning. Den behøver ikke som den preussiske Udskiftning at omfatte en hel Bymark; hyppigt tages kun en Sektion for ad Gangen, undertiden udskiftes samtidig 2 til hinanden grænsende Sektioner af forskelige Bymarker, som det ses paa Fig. 14.

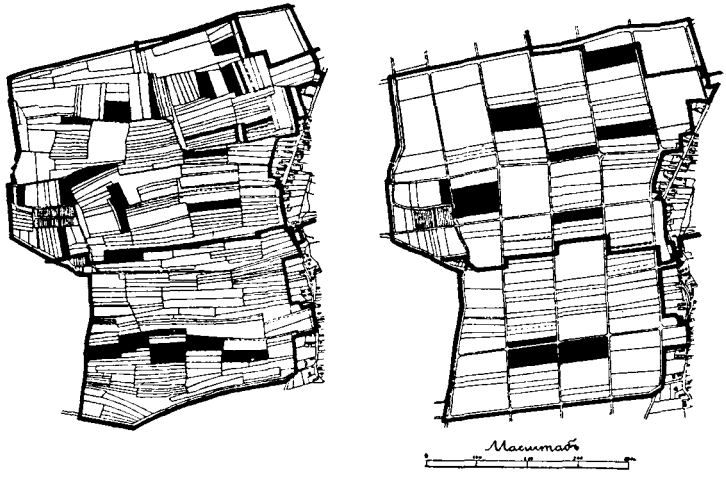

Fig. 14. Dele af Landsbyerne Volkershausen og Ebertshausen i Bayern.
Før Udskiftningen. Efter Udskiftningen.
De sorte Parceller hører til den samme Gaard.

[1]) *Schenck:* Die bessere Eintheilung der Felder. Wiesbaden 1867.

Der foretoges ved Konsolideringen kun en ret beskeden Formindskelse af Parcelantallet. Anderledes kunde det heller ikke være, da Loven lægger stærkt Eftertryk paa Nødvendigheden af, at de ved Konsolideringen dannede Grundstykker saavel i Bonitet som i Areal kommer de tidligere Parceller saa nær som mulig. Formodentlig var det noget lignende, der i Middelalderen foregik i Italien.

Ikke desto mindre lettede Konsolideringen i meget høj Grad Udnyttelsen af Jorden. Den udbredte sig og, hvad mere er, den ikke alene bibeholdtes inden for det Omraade, for hvilket den oprindelig var bestemt; den udbredte sig i 1886, efter at dette Omraade i 1866 blev indlemmet i Preussen, til Bayern, Würtemberg og Baden, i 1887 til den største Del af Hessen-Darmstadt og i 1890 til Elsas-Lotringen.

I Aarenes Løb er Provokationsretten undergaaet betydelige Ændringer og er ret forskellig i de forskelige Lande. Efter de seneste Love kan Udskiftning i nogle Lande indledes af vedkommende Myndigheder uden at afvente Anmodnig derom fra Parthavernes Side og udføres, naar $^1/_5$ (Hessen 1923), $^1/_3$ (Baden 1931) eller Flertallet (Würtemberg 1930) deri indvilliger. I andre Lande kan Udskiftning kun indledes efter Anmodning af Parthaverne. I Bayern kan Udskiftning saaledes kun indledes, naar mindst $^1/_3$ af Parthaverne repræsenterende mere end Halvdelen af Arealet anmoder derom.

Hvad Størrelsen af det udskiftede Areal angaar, er der efter de sidste mig tilgaaede Efterretninger (1930) udskiftet:

I Bayern ..	222.600 ha	eller	13 pCt.	af det	Udskiftn.	tiltrængende Areal.
I Würtemb.	219.600 »	»	35 »		»	»
I Baden ...	100.000 »	»	22 »		»	»
I Hessen ..	115.100 »	»	27 »		»	»

Af en mig tilsendt Serie af Kort over Udskiftninger i Bayern synes det at fremgaa, at disse nu, i alt Fald i dette Land, udføres noget radikalere end tidligere.

Luxemburg. I det lille selvstændige Fyrstendømme Luxemburg er man gaaet endnu mindre resolut til Værks end i Sydvesttyskland. I 1883 blev der udstedt en Lov om Dannelse af Sammenslutninger af Grundejere for Udførelse af en Række forskellige Grundforbedringer, deriblandt: »Om Lægning af Markveje og Gennemførelse af

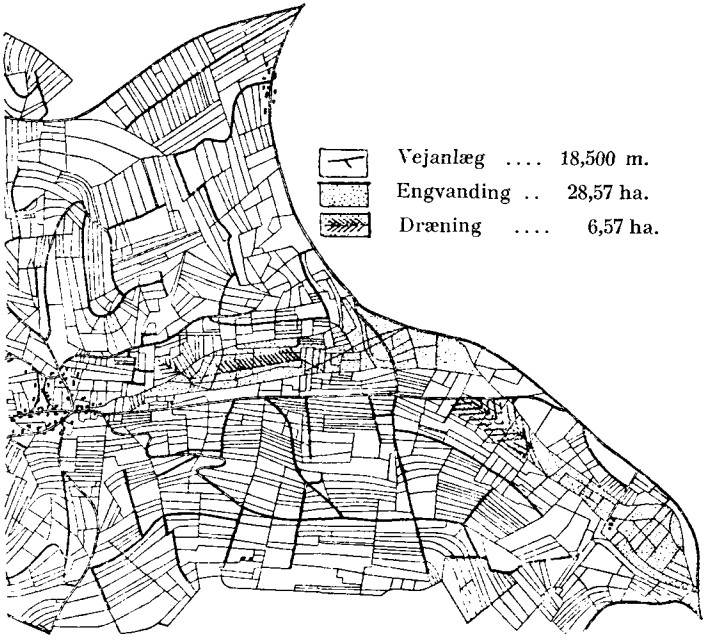

Fig. 15. Frigørelsen af Landbruget i en Del af Landsbyen Bastendorf i Luxemburg.

andre Grundforbedringer af fælles Interesse«. Kun dette syvende Punkt af Lovens Art. 1 gav Lovhjemmel for Udskiftning. Denne udbredte sig da heller ikke særdeles hurtigt. Fra Lovens Udstedelse og indtil 1905, da jeg for første Gang besøgte Landet, var der udført 3 Udskiftninger med nogen Sammenlægning af Grundstykkerne og en Række andre Arbejder, der i Lighed med det i Fig. 15 fremstillede kun bestaar i Tilgængeliggørelse af Parcellerne, som de var, sammen med Gennemførelse af Dræ-

ning og anden Afvanding. Efter 1905 er end ikke saadanne Arbejder blevet udført. Disse og andre Grundforbedringsarbejder kunde udføres, naar et simpelt Flertal af Andelshaverne, som repræsenterede ikke mindre end $^2/_3$ af Arealet, eller naar $^2/_3$ af Andelshaverne med mere end Halvdelen af Arealet anmodede derom.

Et nyt Lovprojekt blev udarbejdet med den franske Lov af 1918 som Forbillede. Det blev fremstillet for Lovgivningsmyndighederne i 1922, men endnu (Marts 1933) er det ikke blevet vedtaget.

Spredte Tilfælde. Der var ogsaa enkelte andre Tilfælde i Vesteuropa, hvor Udskiftning blev foretaget paa Bøndernes eget Initiativ uden paaviselig Indvirkning udefra. Et saadant Tilfælde, der fandt Sted i Salzkammergut i Østrig, er beskrevet af *Peyrer* med Bilag af Kort[1]), et andet skal have fundet Sted i Mähren. Der har velsagtens været mange flere, men selv om det i intet af disse Tilfælde kan bevises, at de er fremkommet under Indvirkning af lignende Arbejder andet Steds, er det dog vanskeligt at forestille sig, at Initiatorerne til Værket, unge Bønder som har set sig noget om i Verden, ikke skulde have hørt og set noget til Udskiftning i andre Lande.

Østersølandene. En Plads for sig i Udskiftningens Historie indtager de 3 tidligere saakaldte Østersøprovinser, Estland, Lifland og Kurland, som nu er indgaaet i Estland og Letland. I disse Egne tilhørte Jorden de tyske Godsejere, de saakaldte Baroner, en højt kultiveret, energisk, slægtstolt og haardhændet Race. Provinserne indgik vel i det russiske Rige, men de var dog noget for sig og regnedes ikke med, naar Mand og Mand imellem Talen var om Rusland. Da Bønderne var livegne, tilhørte de Godsejerne sammen med deres Fædres Jord, som de nu dyrkede for Repræsentanterne af en fremmed Race, som havde sat sig i Besiddelse af den. Af Nationalitet var de Ester (mod Nord) og Letter (mod Syd). Esterne boede i Landsbyer, Letterne spredt over Marken.

[1]) *Peyrer:* Die Zusammenlegung der Grundstücke u. s. w. Wien 1873.

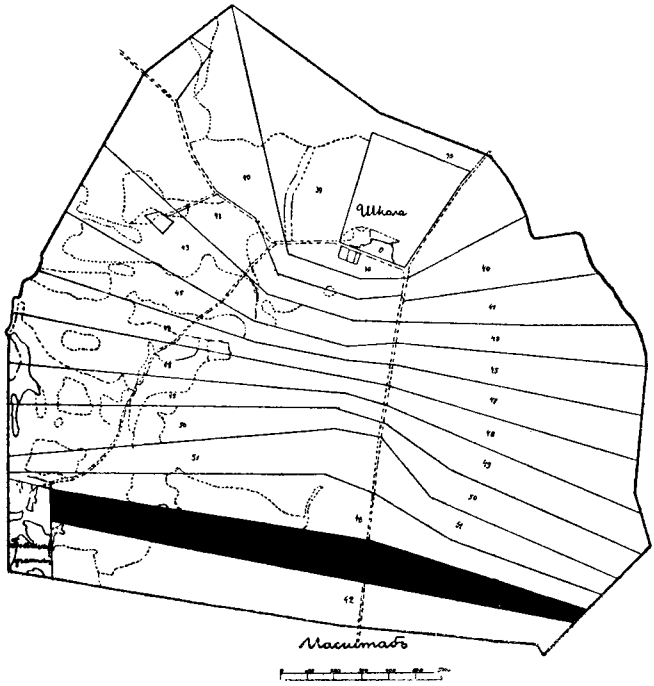

Fig. 16. Udskiftningskort over Landsbyen Kodisma i Liland. Før Udskiftningen var Jorden delt i Strimler, som gik i samme Retning som de ved Udskiftningen dannede Parceller. Af Byens 13 Gaarde, som alle var beliggende langs den Vej, som fra Nord mod Syd gennemskærer Bymarken, er kun de 3, som hører til de 3 sydligste Parceller, blevet udflyttet. Parcellernes langstrakte Form er selvfølgelig hovedsagelig fremkaldt af Godsejerens Ønske om at indskrænke Udgifterne til Udflytning til det mindst mulige, men det maa dog siges, at da Udskiftningen gik for sig, kunde der ikke dannes selvstændige Landbrug paa den østlige Halvdel af Bymarken, der paa den Tid laa hen som Kær og Smaaskov.

Forstaaende hvorhen Tiden bar, indhentede Baronerne i 1806 Kejserens Tilladelse til at frigive Bønderne, men beholdt Jorden for sig selv. Bønderne blev saaledes Forpagtere, men personlig frie. Da der derefter blandt Godsejerne sporedes en Tendens til Nedlæggelse af Bøndergaarde og Inddragelse af disses Areal under Hovedgaardens Drift, blev dette forbudt af Regeringen, som paa

Kortet over hvert enkelt Gods lod de Arealer, som befandt sig i Bøndernes Brug, omgive med en rød Linie. Til Godsejeren blev det sagt: »Dertil og ikke længere kan Du udvide Hovedgaardens Marker«.

Snart indsaa Godsejerne, at naar de ikke kunde inddrage Bøndergaardene, og disse derfor enten til Stadighed maatte afgives i Forpagtning eller frasælges, vilde det være fordelagtigt at forhøje deres Værdi ved at lette Udnyttelsen af dem gennem en Afrunding af deres Arealer. Dette Arbejde blev da ogsaa taget op omkring ved Halvtredserne i forrige Aarhundrede. Inden for den lettiske Landbefolknings Omraade var denne Opgave ikke vanskelig, da Bønderne dér boede enkeltvis, spredt over Marken, hvorfor Splittelsen af Jorderne var mindre dér end hos Esterne, og deres Samling til vel afrundede Arealer medførte ikke Udflytning. Værre var det med de estniske Landsbyer. Der var det ikke let at undgaa Udflytning, hvad ikke alle Godsejere havde Raad og Lyst til. Derfor, og fordi enhver Godsejer »arronderede« sine Bøndergaarde paa sin Maner, blev Udskiftningerne meget forskelligt udført. Et Eksempel paa Udskiftning i Estland er givet i Fig. 16. Ifølge ovenstaaende kan Eksemplet vel ikke regnes for typisk, men dog for at repræsentere en af de hyppigst forekommende Former af Udskiftning i de tidligere Østersøprovinser.

Rusland. Endelig er der Rusland, hvor Udskiftningens Fremkomst ogsaa var ret egenartet. Den officielle Udskiftning begyndte i 1907, men det vilde aldrig være lykkedes at faa den sat i Gang, hvis ikke Bønderne selv i en Række af Egne, hovedsagelig i Vestrusland, var kommet Regeringen i Forkøbet ved paa eget Initiativ at udskifte deres Marker uden at spørge Øvrigheden om Tilladelse dertil, hvis ikke det var lykkedes at indregistrere og beskrive alle disse Udskiftninger, og hvis ikke denne Beskrivelse var fremkommet paa et Tidspunkt, da Regeringen greb efter Midler til at berolige Bønderne, som den druknende griber efter et Halmstraa.

Men hvorfra havde da Bønderne faaet Ideen til Udskiftningen? Dette var ret forskelligt; den kom ind i Landet ad mange Veje, men overalt fra Vest mod Øst. I Norden var det hovedsagelig lettiske Indvandrere, som agerede Smittebærere, i Syden, fra Polen indvandrede tyske Kolonister.

Det vil her være paa sin Plads at sige et Par Ord om, hvorledes denne Smitte greb om sig. Kartogrammet Fig. 17 viser, hvorledes Bøndernes egenmægtige Udskiftning havde udbredt sig før den officielle Udskiftning begyndte. Kun nogle smaa begyndende Rayoner i Ural og i Sibirien har ikke kunnet faa Plads paa Kortet. De 3 »Østersøprovinser« er ikke skraveret, fordi de som nævnt ikke regnedes med til Rusland. Dér var forøvrigt paa det Tidspunkt, som dette Kort refererer til, alle eller saa godt som alle Landsbyer udskiftet. Heller ikke Udskiftningen i russisk Polen er medtaget.

Medens det i Kovno Guvernement, som ikke hørte med til Østersøprovinserne, skønt det laa i Linie med dem mod Vest, var blevet Skik og Brug, at den overskydende Del af Landbefolkningen udvandrede til Amerika, saaledes var det ogsaa blevet Skik, at Letterne fra Kurland og den sydlige Halvdel af Lifland udvandrede til det indre Rusland. De fleste slog sig ned i de nordvestlige Guvernementer efter at have købt Jord af en eller anden Herremand og delt den imellem sig. Enkelte Grupper gik dog langt længere, helt ud til Østsibirien.

Hos Letterne sad Livet paa Enegaarde i Blodet, da de fra Arilds Tid havde levet hver for sig spredt over Landet. Overalt vakte de Opmærksomhed blandt de omboende russiske Bønder, som mange Steder med stort Held og Snildhed begyndte at efterligne dem. Esterne, fra den nordlige Halvdel af Lifland og fra Estland, gik samme Vej som Letterne, men for det første var Befolkningsoverskudet blandt dem ikke nær saa stort som blandt Letterne, og for det andet var de ikke saa erklærede Modstandere af Livet i Landsbyer som disse. I mange

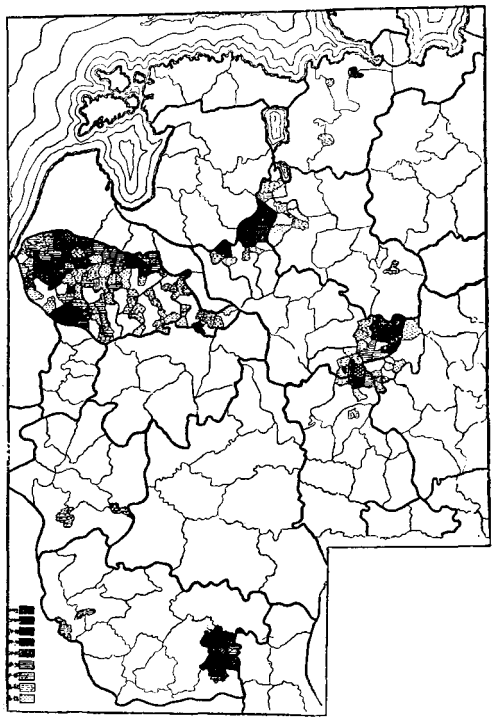

Fig. 17. Kartografisk Billede af Udskiftningens Udbredelse i »de indre Guvernementer« (Europæisk Rusland uden Østersøprovinserne og Polen) ved Oprettelsen af Landindretningskommissionerne i 1906.

Foruden de paa Bøndernes Initiativ foretagne Udskiftninger, er i dette Kartogram optaget de Udskiftninger, som før Bøndernes Frigivelse blev foretaget af Godsejere og Domæneforvaltere i den vestlige Ende af Kovno Guvernement.

Tilfælde nedsatte de sig endogsaa landsbyvis, hvad Letterne aldrig gjorde. Saaledes spredtes Tanken om Udskiftningen over Nordvestrusland gennem lettiske Udvandrere.

Fig. 18 viser en hviderussisk Landsby, udskiftet af Bønderne selv efter det af indvandrede lettiske Bønder givne Eksempel. Af Byens 35 Gaarde har de 28 faaet hele deres Areal i et Stykke, 7 Gaarde har hver faaet et Stykke Flodeng i Tilgift. De 2 med o betegnede Par-

celler er som uegnede for Opdyrkning forblevet i Fælleseje. Parcellerne x x tilhørte Godsejeren.

Lidt for sig stod dog Guvernementet Kovno, det nuværende Litauen, hvis Befolkning var Letternes nærmeste Stammefrænder. Ogsaa Litauerne havde, ifølge middelalderlige tyske Historieskriveres Vidnesbyrd, i Tidernes

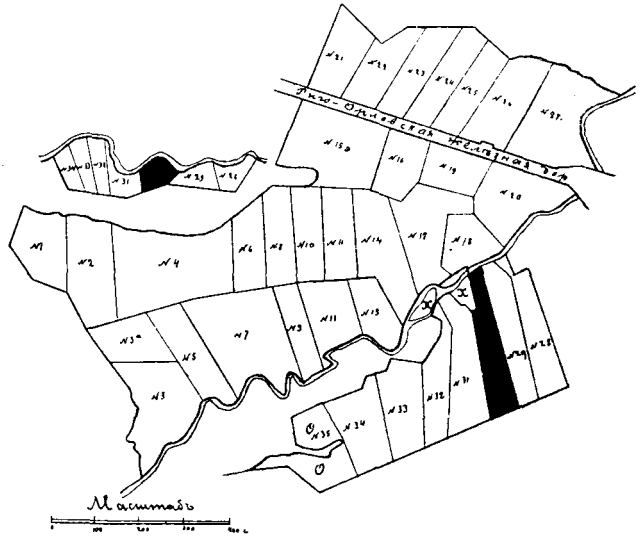

Fig. 18. Udskiftningskort over Landsbyen Subki i Hviderusland. Udskiftet i 1904.
Samlet Areal: 335 ha. Antal Gaarde: 35.
7 af Bymændene har foruden Agerparcellen faaet et ekstra Stykke Eng, deriblandt den Bymand, hvis Parceller er belagt med sort.
X,X: 2 Parceller, som er forblevet i Godsejerens Besiddelse.
O,O: Ikke dyrkbar Jord.

Morgen boet spredt over Landet som disse deres Stammefrænder. Først senere har de sluttet sig sammen eller, hvad snarest maa formodes, er blevet drevet sammen i Landsbyer.

Allerede i første Halvdel af forrige Aarhundrede begyndte en af Egnens største Godsbesiddere, Fyrst *Oginsky,* at udskifte sine Bøndergaarde, af hvilke han havde en Del. Alene til et af hans Godser hørte over 30 000 ha Landsbyjord. Det fortælles, at han for at forlige Bøn-

derne med den ny Maade at drive Landbrug paa, selv overtog en udskiftet Bondegaard og arbejdede i Marken som Bønderne paa de omliggende Gaarde. Andre Herremænd fulgte Fyrstens Eksempel, Bevægelsen spredte sig over den vestlige Ende af Kovno Guvernement, men det var, som om Bøndernes Frigørelse i 1861 standsede den. Den tidligere Bevægelse udgik fra Herremændene, der udskiftede det dem tilhørende Territorium og udflyttede de dem tilhørende Bønder; Impulsen til Udskiftningen var saaledes kommet fra oven, hvad til en vis Grad gjorde den upopulær.

Mere inciterende virkede paa de litauiske Bønder langs Nordgrænsen af Kovno Guvernement det Eksempel, som de havde for Øje blandt deres Stammefrænder, de lettiske Bønder, paa den anden Side af denne Grænse. Da der var gaaet 20 Aar efter Frigivelsen, og Bønderne saaledes havde faaet Tid til at vænne sig til den nye Tingenes Orden, begyndte de langs hele det nuværende Litauens Nordgrænse at udskifte deres Marker og gjorde det i teknisk Henseende ganske udmærket, se Fig. 19.

En anden Impuls til Udskiftning kom fra det dengang til Rusland hørende Kongerige Polen. Der var Udskiftningen opstaaet allerede i Begyndelsen af forrige Aarhundrede, maaske under Indflydelse af de »Reguleringer«, som allerede dengang udførtes i den preussiske Naboprovins Posen, maaske var Tanken om Udskiftning blevet importeret fra U. S. A. Paa denne sidste Mulighed kunde det tyde, at paa flere polske Godser, hvor Skoven var blevet hugget, blev Jorden, hvor den havde staaet, delt i Kvadrater efter amerikansk Metode og givet i Forpagtning, bl. a. til tyske Kolonister.

Denne Maade at sætte Bo paa var vel ikke helt efter disse Indvandreres Hovede, men de antog dog de tilbudte Betingelser, og da de var blevet vant til at drive Landbrug paa Enegaarde, indsaa de de Fordele, som var forbundet hermed i Sammenligning med den Driftsmetode, som de var vant til hjemme fra deres egen Landsby.

De første, der overførte denne Inddelingsmaade til Bønderjorden, synes at have været de russiske Landmaalere og andre Embedsmænd, som havde med Reguleringen af Statsgodserne i Polen at gøre. Disse begyndte allerede i 1820 saa smaat at udskifte Statsgodsernes Bøndergaarde. I 1835 blev en tilsvarende Lov udstedt, samtidig med at Udskiftningen udbredtes til Bønderne paa de efter Oprøret i 1830 konfiskerede Ejendomme. I 1862 blev der udstedt en ny Lov om Udskiftning, som denne Gang blev udvidet til at omfatte alle de tidligere Godsejerbønder, der, alle Konfiskationer af oprørske Godsejeres Ejendomme til Trods endnu udgjorde den langt overvejende

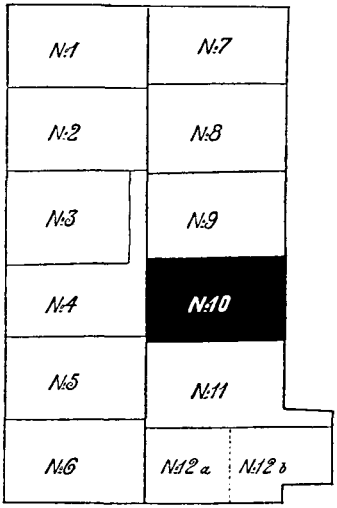

Fig. 19. Udskiftningskort over Landsbyen Gimbuze i Nordlitauen, udskiftet i 1904.

Samlet Areal ..... 532 ha.
Antal »oprindelige« Gaarde 12
Antal Gaarde da Udskiftningen foretoges 14

2 af Gaardmændene har ved Udskiftningen faaet deres Parceller, Nr. 3 og Nr. 4, udvist saaledes, at deres Bygninger er indgaaet i disse Parceller, hvorfor de har maattet betale deres Byfæller: den ene (Nr. 4) 1300 og den anden (Nr. 3) 1500 Rubler, samt afstaa 1,1 ha hver. Delingen af den »oprindelige« Gaard Nr. 12 mellem 2 Brødre er vist med en punkteret Linie.

Del af Landbefolkningen. Men saa kom til al Ulykke Oprøret i 1863, som havde Lovens Ophævelse til Følge, og fra den Tid og indtil Begyndelsen af dette Aarhundrede blev der fra Statens Side intet foretaget for Fremme af Udskiftningen i Polen. Bevægelsen greb dog om sig; rundt om i alle de 10 Guvernementer, hvoraf Kongeriget

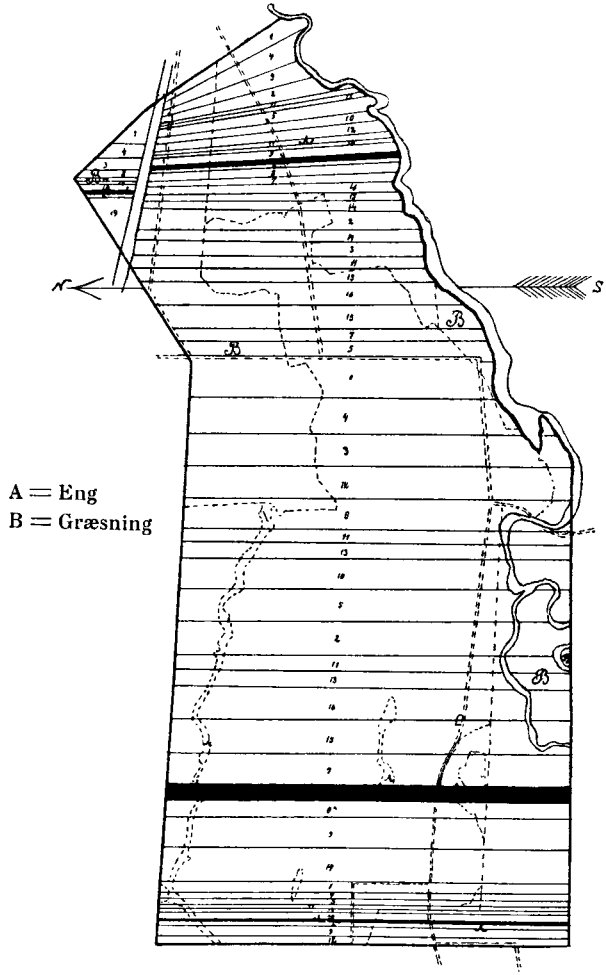

Fig. 20. Udskiftningskort over Landsbyen Schudlof i Warszawa Vojvostva.
De sorte Parceller hører til den samme Gaard.

Polen bestod, foregik der Udskiftning paa Bøndernes Initiativ, især i det vestligste og i det nordøstligste Guvernement. Fra det sidste Sted trængte Udskiftningsbevægelsen allerede i 1870 ind over den sydlige Grænse af Kovno Guv., hvor den ret hurtigt udbredte sig.

Disse af Bønderne selv foretagne, fuldstændig ukontrollerede Udskiftninger var af højst forskellig Kvalitet,

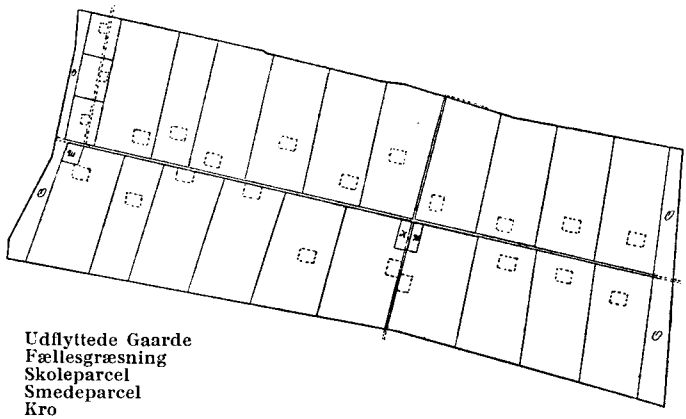

Fig. 21. Udskiftningskort over Landsbyen Lankupjany, tidligere i det nordøstlige Hjørne af russisk Polen, nu i det sydøstlige Hjørne af Litauen.

der hovedsagelig afhang af, hvorledes Skik og Brug havde formet den i Landets forskellige Egne. Der var Steder, hvor Udskiftningen formede sig, som det er vist i Fig. 20, som en slavisk Efterligning af den tidligere Fordeling af Parcellerne, medens den andre Steder blev udført saa radikalt som vel mulig, d. v. s. med fuldstændig Afrunding af hver enkelt Besiddelse og med Udflytning af alle Gaardene. Fortrinlige var Udskiftningerne navnlig i det nordøstlige Hjørne af tidligere russisk Polen, hvorfra Fig. 21 er taget. Her er Landbefolkningen af litauisk Herkomst, hvad maaske ikke har været helt uden Skyld i Arbejdernes radikale Gennemførelse. Bevidstheden om, at deres Forfædre ikke boede i Landsbyer, men spredt over Marken, var næppe helt forsvundet af de litauiske Bønders Sagn og Forestillinger. Det var fra denne Egn,

at Udskiftningen allerede i 1870 trængte over Njemen-Floden ind i den sydlige Del af Kovno Guv., hvor andre litauiske Bønder tog sig af dens videre Udbredelse.

Samtidig med at polske og litauiske Bønder førte Udskiftningstanken til deres Naboer og Stammefrænder i Norden, bragte fra Polen udvandrede tyske Kolonister den mod Syd, til Lillerusserne i Volynien. Derhen drog i sidste Halvdel af forrige Aarhundrede store Grupper af de oven omtalte tyske Kolonister eller maaske deres Sønner. Ogsaa i Volynien nedsatte de sig paa tidligere Skovland, som de købte eller forpagtede af Godsejerne og delte mellem sig i Kvadrater, som de var blevet vant til det i Polen.

Da Bønderne i de omliggende lillerussiske Landsbyer havde set en halv Snes Aar eller saa paa denne for dem nye Maade at drive Bondebrug paa, besluttede Bymændene i Landsbyen Subrinki i 1888 at dele deres Bymark imellem sig efter Tyskernes Eksempel. Efter 2 Aars Forløb fulgte en anden Landsby efter, og lidt efter lidt kom der Fart i Bevægelsen, saa at der i 1904 var udskiftet 66 Landsbyer med et Tilliggende af smaa 100 000 ha.

Fig. 22 forestiller Fordelingen af Jorden i den først udskiftede Landsby Subrinki før og efter Omfordelingen. Ved Bøndernes Frigivelse i 1861 bestod Byen af 50 Gaarde, der alle fik lige meget Jord. Senere er de allerfleste af disse oprindelige Gaarde blevet delt, nogle flere Gange eller i flere Lodder paa én Gang. Da Udskiftningen foretoges, var de 50 Gaarde paa denne Maade blevet til 136. Der blev udskiftet efter det oprindelige Antal Gaarde, som det blev overladt Ejerne at dele mellem sig, som de bedst kunde. Som det ses af Kortet, var Udflytningen saa at sige fuldstændig. I det hele taget maa Udskiftningen kaldes for meget tilfredsstillende, kun har Bønderne og den tilkaldte Landmaaler ikke magtet Vejproblemet.

Paa Kortet over Jordfordelingen i Subrinki før Udskiftningen ses den Form for Jordfordeling, om hvilken

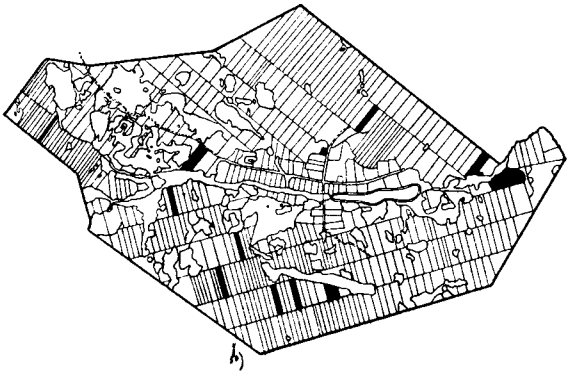

Fig. 22. Landsbyen Subrinki i Volynien.

Før Udskiftningen:

»Oprindelige Gaarde: 50.

Ved Udskiftningen forhaandenværende Gaarde: 136.

Dyrket Jord	827 ha.
Udyrket ved Kortets Opsættelse i 1862	385 -
I alt.....	1212 ha.

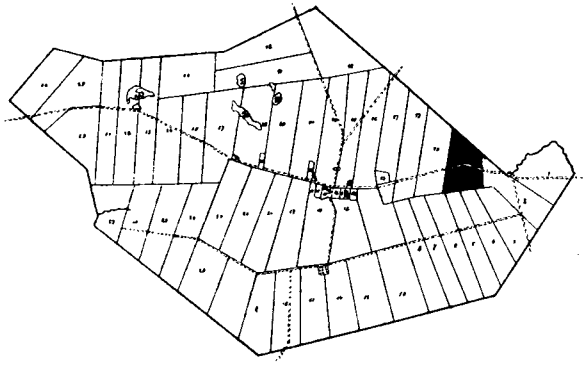

Efter Udskiftningen:

Dyrkbar Jord	1167 ha.
Udyrket Jord	45 -
I alt.....	1212 -

De sorte Parceller hører til samme »oprindelige« Gaard.

det i Begyndelsen af denne Afhandling er blevet sagt, at den kun er anvendelig ved stor Ensartethed af Jordbunden. Som ogsaa Fordelingen i Striber over hele Marken

er den beregnet paa at tilvejebringe en retfærdig Fordeling af Parcellerne ad mekanisk Vej.

Let var det ikke for de volynske Bønder at gennemføre Udskiftningen af deres Landsbyer; som forøvrigt ogsaa i Kovno Guv. var Bønderne alle særejende her, hvorfor der fordredes Enstemmighed om Ændring af den tidligere Fordeling af Jorden. En lille Episode, som jeg oplevede, giver et Begreb om de Midler, hvorved denne Enstemmighed tilvejebragtes. Under mine Rejser i disse Egne i 1903 spurgte jeg Starschina'en, d. v. s. den af Bønderne valgte Kredsøverste om, hvilke Landsbyer der da stod for Tur til at udskifte. I Stedet for straks at give mig Svar vendte han sig halvt om mod Skriveren med Spørgsmaalet: »Hva' for Byer kommer der flest Klager om Slagsmaal fra?«. Skriveren nævnte nogle. »Det er altsaa dem der staar for Tur«, sagde han saa. De tilkæmpede sig bogstavelig talt Udskiftnng.

Der var ogsaa en Kreds, og den var ikke helt lille endda, hvor Bønderne ikke havde haft lettiske eller tyske Kolonister at tage Eksempel efter, men de Forhold, som her fremkaldte Udskiftningen, var saa specifik russiske, at det vilde tage for megen Plads her at forklare dem.

Da Kartogrammet Fig. 17 blev opsat, d. v. s. i 1904, var der i de saakaldte indre Guvernementer, som omfatter hele det europæiske Rusland med Undtagelse af de 3 Østersøprovinser, der nu er indgaaet i Estland og Letland, samt Kongeriget Polen, egenmægtigt af Bønderne blevet udskiftet 942 Landsbyer med et Tilliggende af 230 000 ha, deri ikke medregnet den af Godsejerne i Livegenskabets Tid skabte Udskiftningsrayon i den vestlige Ende og Kovne Guv., som senere standsedes i sin Udvikling. Den af Bønderne skabte Udskiftning havde udbredt sig ud fra 12 forskellige, om jeg saa maa sige, Smittecentrer, hvoraf de 11 var beliggende i Vestrusland. Det var paa dette Grundlag, at det lykkedes Udskiftningens Venner at naa frem til Lovgivningsmagtens Indgriben i Sagernes Gang.

Desforuden var der til samme Tidspunkt uden for det egentlige Ruslands Grænser, men inden for det russiske Rige blev udskiftet: i Østersøprovinserne alt eller næsten alt, hvad der havde Udskiftning behov, og i det saakaldte Kongrespolen eller Kongeriget Polen henimod 40 pCt. af Landsbymarkerne.

Gæringen i Befolkningen efter den japanske Krigs Afslutning havde jaget den russiske Regering en ordentlig Skræk i Livet. De brændende Herregaarde manede stærkere end Ord til at foretage noget til Beroligelse af Bønderne. Ingen saa anden Udvej end at skaffe dem mere Jord. Det blev besluttet i stor Stil at opkøbe Herregaardsjord for senere at sælge den til Bønderne. Bondebanken skulde tage sig af dette Arbejde, og til Hjælp for den blev der over hele det europæiske Rusland oprettet særlige Institutioner, som kaldtes Landindretningskommissioner. Det blev en treetages Organisation bestaaende af Kreds- og Guvernements-Kommissioner og en Centralkomite i Petersborg. Kommissionerne blev organiseret ifølge Lov af 4. Marts 1906, og i November samme Aar blev der udstedt en Ukas angaaende denne Organisations Virksomhed. Denne Lov indeholdt en eneste lille Paragraf, som gav Kommissionerne lovligt Grundlag for ogsaa at beskæftige sig med Udskiftning.

Skønt Lovens Grundlag saaledes var meget spinkelt, kom der dog snart god Gang i Arbejdet. I 1911 blev der udstedt en speciel Lov om »Landindretning«, der i alt væsentligt lovfæstede den da allerede hævdvundne Fremgangsmaade ved Udskiftning.

Arbejdet udviklede sig hurtigt, men sygnede hen fra Krigens Begyndelse, indtil Revolutionen standsede det fuldstændigt. Der var da i det europæiske Rusland (Polen og Østersøprovinserne ikke medregnet) udskiftet ca. 14 Mill. ha eller 10 pCt. af det Bønderne tilhørende Areal. Desforuden var der i Sibirien udskiftet ca. 1 Mill. ha.

Angaaende Udskiftningens tekniske Udførelse skal jeg til det, som ses af Fig. 23, 24 og 25, endnu bemærke, at

som Regel blev alle smaa Landsbyer, d. v. s. paa indtil 50 Gaarde, udskiftet med samtidig fuld Udflytning. Afhængig af Byens Form og Størrelse blev 2 à 8 Gaarde ladt tilbage i Byen, Resten af Byarealet, d. v. s. Gade, Forte, Tofter og Byggepladser, indgik i Udskiftningen. Undertiden kunde det lykkes paa samme Maade at behandle ogsaa større Landsbyer, men her var Reglen, at Byarealet forblev urørt. Ved Behandling af helt store Landbyer var det af flere Grunde teknisk umuligt at tage Byarealet med i Udskiftningen, men i saa Tilfælde blev det forlangt, at der ved Anlæg af Vejnettet blev gjort, hvad gøres kunde, for at lette Udflytningen, naar Tiden dertil vilde komme, og den kom i Reglen meget hurtigt, hvor denne Fordring var forstaaet og efterkommet. Hvad der forlangtes, var, at hele Landsbyens Areal med Undtagelse af Bopladser, Tofter og aaben Plads indenfor selve Byens Grænser, hvis en saadan havdes, skulde indgaa i Udskiftningen. Det anbefaledes meget ikke at udvise nogen Del af Arealet udenfor Byens Grænser til Fælleseje, navnlig ikke til Fællesgræsning. Markparcellen skulde have en for Bearbejdning og Bebyggelse bekvem Form, den maatte helst ikke være mere end 2 Gange saa lang, som den var bred. Endvidere maatte der sørges for at skabe den bedst mulige Forbindelse mellem den og alle de Punkter, som det vilde være af Betydning for en paa Parcellen boende Ejer at komme i nem Forbindelse med; saaledes: Moderbyen, nærmeste Mejeri, Jernbanestation, nærmeste Vandforsyningsplads (hvis Vand ikke kunde skaffes for overkommelig Bekostning paa selve Markparcellen) og de til Markparcellen hørende Biparceller, hvis det havde været nødvendigt at udvise saadanne. Der, hvor disse Fordringer blev opfyldt, og det var i det overvejende Flertal af Tilfælde, fulgte Udflytningen meget hurtigt efter Udskiftningen. Selv i saadanne Landsbyer, hvor Bønderne, da Udskiftningen foretoges, ikke vilde høre Tale om Udflytning, kunde denne i Løbet af et Par Aar gribe om sig som en Farsot.

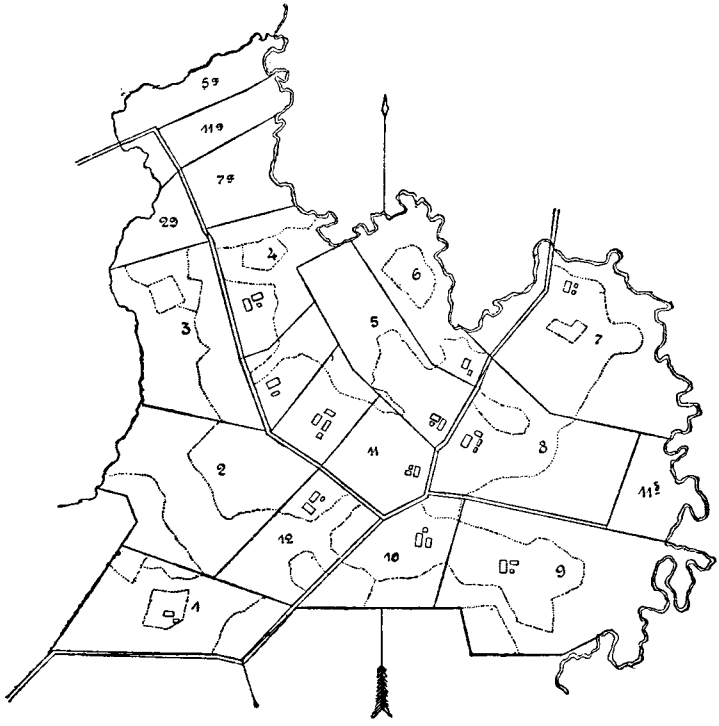

Fig. 23. Udskiftningskort over Landsbyen Anelovo i Petersborg Guvernement. Udskiftet i 1910.
Samlet Areal: 99 ha. Antal Gaarde: 12.

Fig. 23 forestiller en typisk nordrussisk Udskiftning. Af 12 Gaarde har de 8 faaet al Jorden i en Lod, som dog for de 2 Gaardes Vedkommende er gennemskaaret af en Vej, for paa denne Maade at omfatte deres Bygninger. 4 Gaarde har faaet en særlig Skovparcel hver og 1 desforuden et Stykke Eng

Fig. 24 viser Udskiftningen af en lillerussisk (Volynien) Landsby. Her er Bymarken (H) udskiftet sammen med nogle Stykker Jord (KT), som laa i Skifte med Bymarken, og som Bønderne havde købt i Fællesskab. En Engstrimmel, der gennemskærer Arealet paa langs, er delt særlig, men dog saaledes at 28 Gaarde har faaet Ager og

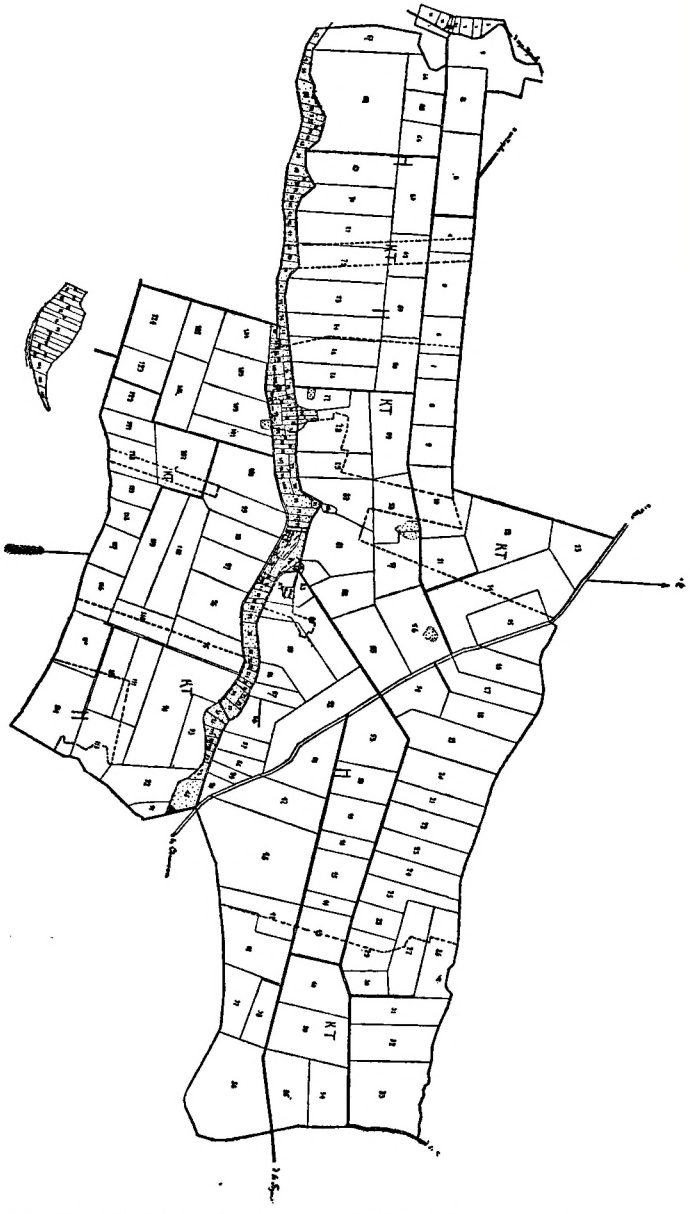

Fig. 24. Udskiftningskort over Landsbyen Kremesch i Volynien. Udskiftet i 1912. Samlet Areal: 1221 ha. Antal Gaarde: 124.

Eng i et Stykke. I givne Tilfælde er Bønderne indvilliget i at udflytte samtidig med Udskiftningen, hvad dog ikke var Reglen, naar Landsbyerne var saa store som denne.

Fig. 25 er taget fra Stepperne nord for Krim. Her er kun 50 Storbønder, som fik deres Lodder udvist i Yderkanten af Bymarken, udflyttet samtidg med Udskiftningen. Smaabønderne har faaet deres Lodder i Landsbyens umiddelbare Nærhed, og ca. 270 ha er udlagt som Fællesgræsning for de ikke udflyttede Gaarde og Huse, en Fremgangsmaade, der som nævnt ikke anbefaledes, da den hæmmede den senere Udflytning, men som det ved Ud-

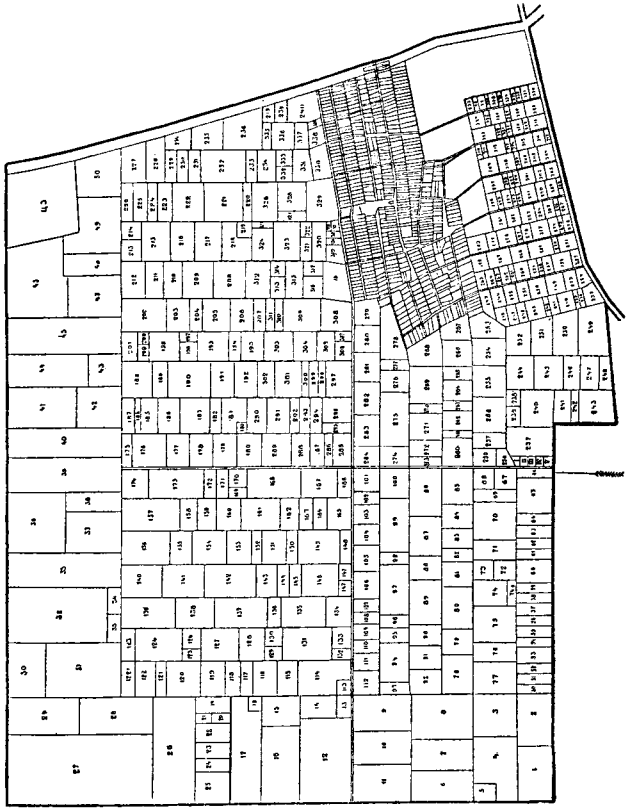

Fig. 25. Udskiftningskort over Landsbyen Pavlovka i Steppen Nord for Krim. Udskiftet i 1909.
Samlet Areal: 10 008 ha. Gaarde med Ret til Agerjord 340.

skiftning af store Landsbyer kunde være vanskeligt at undgaa, da der i saadanne Tilfælde kunde være Huse, som vel ingen Agerjord havde, men dog Græsningsret for deres Kvæg.

Nogen Hjælp blev ydet Bønderne til Udflytning, men langt fra nok til at dække Udgifterne ved dette Arbejde, og dog, naar Udflytningsmoden greb dem, saa flyttede de desuagtet. Der maa dertil siges, at de fleste Gaarde var af Træ, hvad i høj Grad lettede deres Overførelse til Markparcellen, men der var hele Distrikter, hvor alle Bygninger var af Kampesten, og ogsaa de flyttedes, undertiden i selve Udskiftningsaaret.

Omtrent samtidig med Loven om »Landindretning« for det egentlige Rusland blev der udstedt en tilsvarende Lov for russisk Polen, men om Resultaterne af Virksomheden dér indtil Udskillelsen af dette Land af det russiske Rige har jeg ingen Oplysninger indhentet.

Efter Revolutionen er Landindretningskommissionernes Arbejde blevet fuldstændig tilintetgjort inden for Sovjetunionens Grænser, men at tilintetgøre Mindet om det i Bøndernes Sind vil ikke lykkes nogen Regering. Man kan trygt regne med, at naar den Dag kommer, da den russiske Bonde faar Troen til, at han selv vil kunne nyde godt af sine Hænders Arbejde, og Bevidstheden om, at han kan indrette sit Landbrug, som han selv vil det, vil der komme en saadan Efterspørgsel efter Landmaalere til Udskiftning, at det vil vare adskillige Aar, inden Landet vil kunne tilfredsstille den.

Estland. Letland. Litauen. Anderledes gik det i de Lande, som helt (Estland, Letland, Litauen) eller delvist (Polen) er blevet dannet ved Udskilning af det russiske Rige. Der er Udskiftningen blevet genoptaget næsten umiddelbart efter Fredsslutningen. Forøvrigt var det for Estlands og Letlands Vedkommende kun de Stykker Land, der blev tildelt disse Lande af de gammelrussiske Guvernementer Petrograd, Pskof og Vitebsk, som havde Udskiftning behov. Disse Strækninger kan nu betragtes

som udskiftede. Noget længere tilbage staar Litauen, men ogsaa der nærmer Udskiftningen sig med raske Skridt sin Afslutning.

Den overvejende Del af det Personale, som i disse Lande har at gøre med Udskiftningen, saavel Landmaalerne som det ledende Personale ved paagældende Ministerier, har tidligere arbejdet ved Udskiftningen i Rusland. Intet Under derfor, at der gaas radikalt frem. Lederne af Udskiftningen i Estland og i Letland har personlig meddelt mig, at de ikke anerkender nogen anden Form for Udskiftning end den, der er forbundet med samtidig Udflytning, og fra Litauen meddeles det, at efterhaanden som Udskiftningen vinder frem, forsvinder Landsbyerne, der erstattes af spredte Gaarde.

(Sluttes).

Hestene i 1932.

Af Statskonsulent *Aug. Kjær.*

Gennem en længere Aarrække har Hesteavlen været ude for en Krise, der ikke alene har medført, at Priserne paa Heste gik ned under Førkrigstidens Niveau, men Troen paa Hestenes Fremtid som en Nødvendighed for Erhvervslivet var tilmed dalet saa stærkt i den almindelige Bevidsthed, at Føltillægget i en Række Aar har ligget en Del under Halvdelen af, hvad Tilfældet var i 1920. Det hjalp ikke, at en »Fanatiker« som Undertegnede hævdede, at der intet Bevis forelaa for, at Anvendelsen af Heste var i en saadan Tilbagegang, som man i Almindelighed gav Udtryk for, thi for de Landes Vedkommende, hvorfra der forelaa detaillerede Oplysninger om Hestenes Aldersfordeling, viste det sig, at Antallet af Heste over 3 Aar — altsaa arbejdsdygtige — var tiltaget, eller opretholdt, medens Antallet af Føl og Plage samtidig var gaaet meget stærkt tilbage. Derfor kunde man ikke uden videre tage Nedgangen i de enkelte Landes Hestebestand som et Udtryk for en formindsket Anvendelse af Heste, thi de Oplysninger, der forelaa fra en Del Lande om Hestebestandens aldersmæssige Sammensætning, gav netop Udtryk for, at det ikke var Anvendelsen af Heste, der var gaaet tilbage, men derimod Hesteavlen som Følge af de lave Hestepriser, efter min Mening fremkaldt af Overproduktion af Heste under Verdenskrigen og lige efter dens Afslutning. Paa denne Baggrund var en Nedskæring af Føltillægget en Nødvendighed, thi selv om Hesteavlens Livsnerve — Anvendelsen af Heste i det praktiske

Liv — ikke var rokket, saa maatte Tilbud og Efterspørgsel bringes i bedre Overensstemmelse, om der skulde skaffes økonomisk Ligevægt til Stede for Hesteavlen. Men saa nødvendig Nedskæringen var, lige saa meget gjaldt det ogsaa om at holde sig for Øje, at Hesteavl er en langsom Forretning, hvor det gælder om at disponere paa længere Sigt. Nedskæringen maatte derfor især tage Sigte paa, at de daarligste Dyr droges ud af Avlen, og at denne i højere Grad baseredes paa de gode Avlsdyr, for at der ved deres Hjælp kunde skabes bedre Muligheder for at udnytte den Fremtid, som den uformindskede Anvendelse af Heste bragte Varsel om.

Men var Nedskæringen en Nødvendighed, saa var det ogsaa af største Vigtighed ikke at fortsætte med det reducerede Føltillæg længere, end at Landets Forsyning med større Arbejdsheste ikke skulde bringes i Fare. Polen, Estland og Litauen havde siden 1920 forøget deres Hestebestand med $1^1/_2$ Mill. Stk., saa nogen absolut Fare for ikke at kunne faa Smaaheste fra Udlandet var og er ikke til Stede. Anderledes med større Arbejdsheste, thi i de Lande, der især producerer saadanne, er Tillæget ligesom herhjemme skaaret meget stærkt ned. Vel har vi endnu ikke mærket til nogen udtalt Knaphed paa Heste her i Landet, men hvor længe tør vi vente, at det vil være Tilfældet? At give nøjagtigt Svar herpaa er meget vanskeligt. Lige saa sikker jeg var paa, at der snart vilde oprinde bedre Tider for dansk Hesteavl, lige saa vanskeligt var det at angive Aar, Dag og Time. Dels forelaa der ikke for mig historiske Oplysninger, der i nærmere Grad kunde belyse den mulige Varighed af en saadan Krise som den, Hesteavlen har været inde i, og dels er der for mig ingen Tvivl om, at den almindelige økonomiske Krise, der for nogle Aar siden satte ind, har bidraget til at udskyde en Stigning i Efterspørgslen og en Opgang i Hesteprisen. Hvad hjalp det, at et stigende Antal trængte til at faa deres ældre Heste skiftet med yngre og mere præstationsdygtige, naar Pengene hertil fattedes.

Man kørte saa videre med de gamle Krikker i Haabet om, at med Tid kommer Raad.

Gennem de senere Aar er der kommet lidt mere Forstaaelse af, at det ikke kunde vedblive at gaa med det ringe Føltillæg, indtil Krisens Afslutning manifesterede sig gennem en iøjnefaldende Stigning i Efterspørgslen, thi da vilde i de efterfølgende 3—4 Aar Krisen blive flyttet over paa Hesteholdet og derved have faaet en for Almenheden langt mere faretruende Karakter. Thi har vort Erhvervsliv og særlig Landbruget for ringe Trækkraft, og Mulighederne for samt Midlerne til at faa saadan fra Udlandet er svundet stærkt ind, kan det ikke blive uden Betydning for hele Samfundet. Vi ser derfor ogsaa, at der i de foregaaende Aar er ført flere Hopper til Hingst. Medens der i 1929 bedækkedes 28 726, steg Antallet i 1930 til 31 278 og i 1931 til 33 869. Derimod angives Antallet af bedækkede Hopper i 1932 kun at have været 28 992, men da Tællingen ikke, som i tidligere Aar, er afholdt den 15. Juli, kan Tallene ikke direkte sammenlignes. Da Bedækningssæsonen nu ligger adskilligt senere end før og under Krigen, tør man nok forudsætte, at der i 1932 fra 20. Juni til 15. Juli er bedækket yderligere ca. 5000 Hopper, saa der i dette Aar sandsynligvis er bedækket lige saa mange Hopper som i 1931.

Imidlertid viser Følantallet i 1930 og 1931 ikke nogen Stigning, men endog Tilbagegang til Trods for Stigningen i Antallet af bedækkede Hopper. Det tyder jo paa,

Tabel I.

	1932	1931	1930	1929
Hingste, (3 Aar og derover)...	3352	3252	3388	3482
Vallakker, (» » » »)...	205133	205353	205591	205978
Hopper, (» » » »)...	225720	228893	233090	235451
Plage, 1—3 Aar	39908	40148	30039	34116
Føl, under 1 Aar.....	22051	21399	22357	23326
Ialt...	496164	499045	494465	499353

at enten er Tællingen mangelfuld, eller ogsaa er det vanskeligere at faa bragt Følantallet op, end man tror. Selv om der er nogen Stigning i Følantallet i 1932, og dette sikkert mindst maa forøges med 1000 Stk. paa Grund af, at Tællingen er afholdt ca. 3 Uger tidligere end Aaret forud, saa er Følantallet dog ikke paa Højde med, hvad Tilfældet var i 1929, da der i Landdistrikterne var bedækket ca. 29 000 Hopper. Med det ringe Føltillæg, vi har haft gennem en Række Aar, volder det sikkert nogen Vanskelighed at faa Afgangen blandt Følhopperne erstattet med unge, naar Kvaliteten skal opretholdes. I mange Tilfælde, og det gælder ikke mindst, hvor man er gaaet over til at forøge Antallet af Hopper, der førtes til Hingst, har man maattet tage ældre Hopper, der ikke har baaret Føl i flere Aar, til Naade igen. Den Slags ældre »Damer« udmærker sig sjældent ved større Frugtbarhed. Skal derfor den paakrævede Forøgelse af Føllenes Antal i nogen videre Grad ske ved deres Hjælp, vil det sikkert fra saavel Hoppe- som Hingste-Ejernes Side være nødvendigt, at der udvises særlig Omhu. I mange Tilfælde vil der være god Grund til, forinden en saadan ældre Hoppe føres til Hingst, at lade den undersøge og eventuelt behandle af en Dyrlæge. Men ikke endt hermed, man bør ogsaa skaffe sig bedst mulig Kendskab til dens Brunstperiodes Varighed for at kunne føre den til Hingst paa det rette Tidspunkt og saavidt muligt saaledes, at Hoppen med 2 à 3 Dages Mellemrum kan blive bedækket 2 Gange i samme Brunstperiode. Hoppen bør altid gaa hjem fra Hingsten i rolig Skridtgang. Gennem omhyggelige og hyppige Afprøvninger bør man skaffe sig den bedst mulige Sikkerhed for, at Hoppen er »afhestet«; ellers maa Bedækningen gentages.

Hvad Hestebestandens Størrelse i Landdistrikterne angaar, da fremgaar den for de sidste 4 Aar af Tabel I. For 1932 er der en Tilbagegang i den samlede Bestand paa 2881 Stk., men da Tællingen, som tidligere omtalt, er afholdt den 20. Juni, og der i Tiden indtil 15. Juli, den

normale Tællingsdag, sikkert er født et ikke ringe Antal Føl, turde det være tvivlsomt, om Tilbagegangen er saa stor som angivet, selv om Eksporten i denne Periode selvfølgelig har bidraget til at formindske det Plus, Føltillæget gav.

Den naturligeAfgang angives til ca. 20 000 Stk., altsaa betydelig lavere end i 1931, da den var ca. 25 000, hvilket var særdeles lavt, idet den naturlige Afgang enkelte Aar har været helt oppe paa ca. 46 000 Stk. At disse store Svingninger fra Aar til Aar, som man ikke er i Stand til at paavise nogen Aarsag til, er egnede til at forøge Tvivlen om, at der ved Tællingerne opgives saa nøjagtigt som paakrævet, er en Sag for sig, men det abnormt lave Tal for 1932 kan for en Del skyldes, at Tællingen har været afholdt tidligere, samt at Udførslen af Slagteheste til Frankrig har været større end Aaret forud; disse gamle Heste faar jo ikke Lov at dø her i Landet, men føres paa Eksportkontoen; for en Del kan det ogsaa skyldes, at et ret stort Antal Hesteforbrugere paa Grund af den økonomiske Krise har været nødt til at beholde deres gamle Heste, uagtet de ikke længere tilfredsstillede Fordringerne.

Der kan ikke være Tvivl om, at Føltillæget i Realiteten ikke har kunnet dække Afgangen for slet ikke at tale om nogen Del af Eksporten. Utvivlsomt er vor Hestebestands Gennemsnitsalder tiltaget og Antallet af gamle Heste vokset stærkt. Med det ringe Føltillæg, vi har haft, maa vi derfor indstille os paa, at der maa tæres paa »Beholdningen«, saa meget mere som Tilførslen udefra er gaaet tilbage. Det hævdes, og maaske endnu med Rette, at vi har Heste nok, men et er, hvad det er absolut nødvendigt at have af Hestekraft, noget andet, hvad der er økonomisk rigtigt. Men med den Retning, som vor Hesteavl hidtil har fulgt, kan det ikke blive ved at gaa som hidtil. Derfor ser vi ogsaa, at den Nedgang, der i 1931 paabegyndtes i Antallet af arbejdsdygtige Heste, er fortsat i 1932. Vel er Tilbagegangen ikke stor, men virker som

en gentagen Manen om, at man bør tage Skeen i en anden Haand. Hvor mange tog Hensyn hertil og øgede Anstrengelserne for at faa Føltillæget i Vejret? Som Forholdene nu ligger i 1933, vilde det nok have betalt sig at have været lidt mere lydhør.

Af Tabellen fremgaar det, at Tilbagegangen blandt de arbejdsdygtige Heste især har ramt Hopperne. Hvad Aarsagen hertil er, kan jeg ikke afgøre; der er adskilligt, der tyder paa, at der i 1932 er udført et forholdsvis stort Antal Hopper, og da Dødeligheden blandt Følhopperne er forholdsvis større end blandt de Hopper, der ikke anvendes til Avl, er det muligt, at Grunden til Tilbagegangen helt eller delvis maa søges her.

Plagenes Antal er praktisk talt uforandret fra Aaret forud, og det samlede Antal af Føl og Plage udgjorde i 1932 ca. 62 000 mod ca. 155 000 i 1920. Den Gang var Antallet af arbejdsdygtige Heste praktisk talt det samme som i 1932. Den Ungdom, der nu skal træde ind og erstatte de afgaaende Heste, er altsaa blevet reduceret med 60 pCt., medens Antallet af dem, der skal erstattes, er blevet større, paa Grund af at vor Hestebestands Gennemsnitsalder nu er en Del højere end den Gang. Vel har Regnskaberne nu gennem en Række Aar talt deres Sprog om den urentable Hesteavl, og det ringe Føltillæg giver Udtryk for, at man ikke har undladt at tage Hensyn til denne Tale, men mon ikke adskillige Landmænd, og maaske ogsaa det danske Erhvervsliv, havde været bedre tjent med, om man ogsaa havde taget Hensyn til, hvad de statistiske Oplysninger meddelte, nemlig at bedre Tider for Hesteavlen var i Anmarch, og at det gjaldt om at berede sig paa at tage imod dem.

1932 blev i Virkeligheden det Aar, da Omsvinget gav sig tydeligt til Kende. Opdrætterne, der trods Modgangen havde holdt ud, begyndte at rejse Hovedet, og den Omtale, som Hesteavlen nu fik af Almenheden, var adskilligt mere velvillig end tidligere. Et Udtryk for Omsvinget i Stemningen og Forventningernes Stigning har

vi ogsaa deri, at Antallet af Hingste paa 3 Aar og derover, som gennem en Aarrække havde været i støt Tilbagegang, i 1932 forøgedes med 100. Vel er Tilvæksten ikke særlig paakrævet eller stor, men den bringer Bud om, at flere nærede Tiltro til, at Hingstehold igen skulde blive en Forretning, og at der vilde blive holdt flere Hopper til Hingst.

Det er som foran paapeget tvivlsomt, om der er bedækket synderligt flere Hopper i 1932 end Aaret forud. Paa Øerne er det maaske Tilfældet, men sikkert ikke i Jylland. Til Gengæld har jeg derimod Indtrykket af, at de gode Hingste — i det mindste inden for den jydske Race — er blevet bedre udnyttet end tidligere, og at de, der spekulerede i gennem daarlige Hingste og lave Bedækningspenge at udnytte godtroende Medborgere, har haft mindre gode Kaar i 1932 end i tidligere Aar. At Priserne paa de gode Hingste nu er kommet ned paa en Højde, der for Forrentning og Afdrags Skyld ikke forudsætter særlig høje Bedækningspenge, har sikkert i høj Grad bidraget hertil. Forskellen i Bedækningspengenes Størrelse for de gode og de daarlige Hingste er nu gennemgaaende ringe, og der er for mig ingen Tvivl om, at det er billigere at faa bedækket hos en god end en daarlig Hingst, en Opfattelse, som nok skal gribe om sig og give sig Udslag i Handling, i samme Grad som Interessen for Hesteavl vokser.

Vor Hestebestands Størrelse har saaledes kun ændret sig lidet i Aarets Løb, men et er Tallet, noget andet Kvaliteten, og denne sidste paavirkes jo i ikke ringe Grad af Hestenes Alder. Gennem en Aarrække efter Krigen søgte man gennem Tællingerne at faa mest mulig Klarhed over Hestebestandens aldersmæssige Sammensætning, men netop paa det Tidspunkt, da det gjaldt om at vide bedst mulig Besked om, i hvilken Grad Antallet af gamle Heste tiltog, gik man over til en mere summarisk Tælling. I 1933 har vi igen haft en nærmere Deling i Aldersklasser, og saa faar vi jo til sin Tid Besked om, i hvilken Retning Udviklingen er gaaet.

Til Trods for den ringe dødelige Afgang i vor Hestebestand er denne dog gaaet tilbage i Antal i 1932, dels som Følge af, at Føltillæget har været for lille, men ogsaa som Følge af, at Danmark i 1932, i Modsætning til tidligere Aar, har haft Overskudsudførsel af Heste, idet Eksporten er steget meget betydeligt, samtidig med at Indførslen er gaaet meget stærkt tilbage.

Medens Indførslen af Heste i 1931 beløb sig til 8834 Heste og 11 Føl til en samlet Værdi af 2 613 000 Kr., var den i 1932 kun 2139 Heste og 70 Føl til en Værdi af 695 000 Kr. At Nedgangen har været saa stor, som Tilfældet er, beror vel nok for en stor Del paa, at Valutabesværligheder af forskellig Art har vanskeliggjort Indførslen, men den store Indførsel, som vi tidligere har haft, har sikkert ogsaa bidraget til, at Efterspørgslen efter Heste fra Udlandet, og det gælder særlig Smaaheste, med stigende Priser blev ret behersket. Vi har jo Erfaring for, at Hestebestanden for en kortere Tid kan »strækkes« ret vidt.

I Tabel II er der gjort nærmere Rede for, fra hvilke Lande vi i 1931 og 1932 har faaet Heste, disses Antal og Værdi.

Indførslen er saaledes for Hestenes Vedkommende gaaet tilbage med 6695 Stk. og Værdien med ikke mindre end 1 952 000 Kr., hvorimod der for Føllenes Vedkommende har været nogen Stigning. En Besparelse paa 2 smaa Millioner er, naar de uden Skade kan spares, selvfølgelig en kærkommen Ting i en økonomisk vanskelig Tid.

Som i Fjor har Polen-Danzig samt Litauen-Memel været de største Leverandører med Island paa Tredieplads. I 1931 leverede disse Lande 82,1 pCt. af Danmarks samlede Indførsel af Heste, men i 1932 er de naaet op paa 91,2 pCt. Heraf vil det fremgaa, at langt den overvejende Del af Hesteindførslen ogsaa i 1932 har bestaaet af Smaaheste til Husmandsbrugene.

Tabel II.

Indført fra	1932						1931					
	Heste			Føl			Heste			Føl		
	Antal	Værdi	Gennem-snitspris	Antal	Værdi	Gennem-snitspris	Antal	Værdi	Gennem-snitspris	Antal	Værdi	Gennem-snitspris
Tyskland	53	90000	1698	17	33000	1941	339	204000	602	2	1000	500
Storbritannien	54	102000	1888	1	2000	2000	255	356000	1396	1	1000	1000
Norge	1	3000	3000	—	—	—	1	4000	4000	—	—	—
Sverige	51	48000	941	—	—	—	268	185000	690	—	—	—
Island	323	27000	84	—	—	—	523	65000	124	—	—	—
Litauen-Memel	564	112000	199	—	—	—	1026	190000	185	—	—	—
Polen-Danzig	1063	237000	223	—	—	—	6324	1492000	220	—	—	—
Holland	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Belgien-Luxembourg	23	15000	652	52	9000	173	90	36000	400	—	—	—
Frankrig	3	3000	1000	—	—	—	3	18000	6000	—	—	—
U. S. A.	4	14000	3500	—	—	—	5	53000	10600	8	9000	1125
Ialt	2139	651000	304	70	44000	629	8834	2603000	295	11	11000	1000

De anførte Gennemsnitspriser viser, at de islandske Heste i 1932 har været betydelig billigere end Aaret forud, hvorimod Hestene fra Litauen og Polen er steget noget, men Stigningen er, synes jeg, mindre, end Kronefaldet skulde betinge. Naar Prisstigningen derfor ikke er større — 14 Kr. for Heste fra Litauen og 3 Kr. for Heste fra Polen — saa skyldes det maaske, at den besværede Afsætning af disse Heste har medført et Prisfald i deres Hjemland, eller at Kvaliteten har været ringere end i Fjor.

Indførslen af Heste fra Tyskland, Storbritannien, Sverige og Belgien er ligeledes gaaet stærkt tilbage. De Heste, vi har faaet fra Tyskland og Storbritannien i 1932, har sikkert i overvejende Grad bestaaet af Væddeløbsheste. De høje Gennemsnitspriser giver for de engelske Hestes Vedkommende Udtryk herfor, da der, saavidt mig bekendt, ikke fra England er indført Avlsdyr af svær Race eller Halvblodsrace. Derimod er der vist fra Oldenborg indført enkelte Hingste.

Fra Sverige og Belgien har vi i 1932 faaet færre Heste end Aaret forud, men Gennemsnitsprisen ligger for begge Lande en Del over, hvad Tilfældet var i Fjor. Da der ikke foreligger Oplysninger om, hvor stor en Del af Indførslen fra Sverige, der har været Væddeløbsheste eller Avlsdyr, savner jeg Grundlag til at fastslaa Stigningens Aarsag. Stigningen i Gennemsnitsprisen paa Heste fra Belgien kan vel nok skyldes Kronefaldet.

Medens der i 1931 kun indførtes 11, men meget dyre Føl, er der i 1932 indført 70. Af disse synes de 18 at være Fuldblods- eller Traverføl fra England og Tyskland. Foruden disse er der fra Belgien indført 52 Føl, og Importørerne af disse har vel nok, saa vidt det har været muligt, søgt at afsætte dem med Avl for Øje. Den anførte Gennemsnitspris giver ikke Grundlag for større Forhaabninger om, at Danmarks Avlsmateriale er blevet særlig beriget gennem denne Indførsel.

Samtidig med, at Hesteindførslen i 1932 har været betydelig mindre end Aaret forud, synes Priserne paa de

indførte Dyr at være gaaet stærkt i Vejret. Kronens Devaluering har sikkert bidraget meget hertil, men maaske har en vis Knaphed paa Heste i visse andre Lande ikke været helt uden Indflydelse.

I Modsætning til den formindskede Indførsel er Udførslen af Heste gaaet meget frem i 1932, hvilket ogsaa fremgaar af Tabel III, der er udarbejdet paa Grundlag af den danske Statistiks Tal.

Tabel III.

Udført til	1932				1931		
	Heste			Føl	Heste		
	Antal	Værdi	Gennemsnitspris	Antal	Antal	Værdi	Gennemsnitspris
Tyskland	4149	1860000	448	2	1299	626000	482
Storbritannien ...	88	55000	625	—	1	3000	3000
Sverige	13	11000	846	—	34	22000	650
Holland	209	21000	100	—	134	29000	216
Belgien-Luxembourg.	316	69000	216	—	70	18000	257
Frankrig	4456	776000	174	—	3825	930000	243
Italien	10	5000	500	—	—	—	—
Schweiz	202	131000	649	—	79	54000	684
Estland	—	—	—	—	2	1000	500
Ialt...	9443	2923000	310		5444	1683000	309

Medens der i 1931 udførtes 5444 Heste til en Værdi af 1 683 000 Kr., saa steg Udførslen i 1932 til 9443 Heste og 2 Føl til en Værdi af 2 923 000 Kr., en Fremgang paa 3999 Heste og 2 Føl og i Værdi paa 1 240 000 Kr., og hvad der ikke er mindre bemærkelsesværdigt er, at Danmark, der i de forudgaaende Aar har haft Overskudsindførsel af Heste, nu igen er blevet et Land med en positiv Omsætningsbalance for Heste, og Overskudet er tilmed ganske betydeligt, idet Udførslen — naar der ses bort fra Føllene — har oversteget Indførslen med 7304 Stk., og hvad Værdien angaar med 2 272 000 Kr.

Omslaget er saa udtalt, at der kan være god Grund til mere indgaaende at efterforske dets Aarsag. I Modsætning til, hvad Tilfældet var før Krigen, omfatter vor Hesteudførsel to Afdelinger, nemlig gamle Heste, der gaar til Frankrig, Belgien og Holland til Slagtning, og Arbejdsheste gennemgaaende i 4—5 Aars Alderen, der er gaaet til de andre i Tabellen anførte Lande.

Hvad Slagtehestene angaar, da blev der i 1931 udført ca. 4030, men ca. 4980 i 1932. Her er altsaa en lille Stigning, men den udgør kun en lille Del af den Fremgang, der har været i den samlede Udførsel. Det er altsaa ikke Heste til Menneskeføde, der har været synderligt større Begær efter, men derimod Heste til Arbejde.

De i Tabellen anførte Gennemsnitspriser viser, at Slagtehestene har kostet mindre end i 1931. I dette Aar var Gennemsnitspriserne for danske Slagteheste — udført til de tre Lande — ikke stærkt afvigende, selv om de, der gik til Belgien, var ansat 40 Kr. højere i Gennemsnit end de til Holland. I 1932 er Gennemsnitsprisen paa Slagteheste til Holland gaaet helt ned til 100 Kr., en Pris der synes uforstaaelig lav paa Baggrund af den Værdi, de til Frankrig og Belgien udførte er ansat til, og tilmed da Udførslen til Holland er steget. Selvfølgelig er det ikke udelukket, at Kvaliteten af disse Heste har været ringere end af dem, der gik til Frankrig og Belgien, og Værdiansættelsen rigtig. Uagtet Udførslen af Slagteheste i 1932 er steget med hen mod 20 pCt., er Udførselsværdien dalet fra 977 000 Kr. i 1931 til 866 000 Kr. i 1932. En Stigning i Efterspørgslen parret med et Prisfald! Et nyt Bevis for Tidens abnorme Foreteelser.

Resten af den samlede Udførsel 4462 Stk. har praktisk talt alle været Arbejdsheste. Vel er der af den Slags udført færre end af Slagtehestene, men deres Værdi har været betydeligt større, nemlig 2 062 000 Kr.

I 1932 har Tyskland ligesom tidligere været vort Hovedmarked for Afsætning af Arbejdsheste, og dette Land har i Følge den danske Statistik alene i Aarets Løb af-

taget 4149 Heste til en Værdi af 1 860 000 Kr., men Gennemsnitsprisen har, som man vil se, været noget lavere end Aaret forud. Heller ikke for den Slags Heste har den forøgede Efterspørgsel formaaet at hæve Priserne. Noteringen for gode unge Heste paa Odense Marked laa fra 2. Februar til 29. August 50 Kr. under tilsvarende Notering Aaret forud — 650 Kr. mod 700 Kr. i 1931 —, og gik fra 10. Oktober og Aaret ud ned til 600 Kr. mod 650 Kr. Da det var almindelig bekendt, at de tyske Opkøbere vægrede sig kraftigt ved at betale over 650—700 Kr., saa synes en Nedgang i Udførselsværdien pr. Hest til Tyskland paa 34 Kr. saare naturlig, thi under de herskende økonomiske Forhold har Køberen sikkert kunnet bestemme Prisen i ret høj Grad, og højere end godt var.

Gennemsnitsprisen 448 Kr. synes desuagtet meget lav, men en Smule Bidrag til Belysning heraf faar vi maaske derigennem, at den danske Udførsels- og den tyske Indførsels-Statistik ikke stemmer overens. Den danske siger, at vi har udført 4149 Heste til Tyskland, men den tyske angiver, at man kun har modtaget 3656 Stk. fra Danmark. 500 maa saaledes være transiteret andet Steds hen, og har det været Slagteheste f. Eks. til Holland, saa er det jo givet, at de har bidraget til at trykke Gennemsnitsprisen.

Hvad har nu været Aarsagen til, at Tysklands Efterspørgsel efter Arbejdsheste er steget saa stærkt i 1932?

Tabel IV. (Tysk Statistik).

Aar	Indført fra										
	Danmark	Holland	Belgien-Luxembourg	Frankrig	England	Sverige	Litauen	Polen-Danzig	Østrig	Ungarn	U. S. A.
1932.	3656	1706	1849	41	—	93	42	186	2191	1697	—
1931.	638	1657	1209	163	14	—	214	523	1641	—	10

I Tabel IV er der for Aarene 1931—32 givet en Oversigt over Størrelsen af Tysklands Indførsel af Heste fra de forskellige Lande. Som man vil se, er Indførslen af Heste fra Litauen og Polen (Smaaheste) gaaet ret stærkt tilbage, medens der for de større Arbejdsheste er en betydelig Fremgang at notere for adskillige Lande. I 1931 udgjorde Danmarks Andel i den tyske Hesteindførsel kun 10 pCt., men i 1932 er den steget til 31 pCt., og Danmark er det Land, der i 1932 har udført det største Antal Heste til Tyskland; derefter følger Østrig, medens Belgien ligger paa Tredjepladsen. Det er ikke alene Indførslen fra Danmark, der er steget stærkt, men ogsaa Holland, Belgien, Sverige, Østrig og Ungarn kan jo vise betydelig Stigning af de Kontingenter, de har ydet til den tyske Hesteindførsel.

Stigningen af den danske Hesteudførsel til Tyskland fra 638 Stk. i 1931 til 3656 i 1932 er saa betydelig, at det nok kan være paa sin Plads at efterforske Aarsagen hertil. Nogle mener, at det skyldes Nedgangen i den danske Krones Værdi, men Stigningen i Indførslen fra Lande, hvis Mønt ikke er paavirket, vidner om, at selv om Kronefaldet maaske ikke er helt uden Betydning, saa maa Aarsagen især søges i, at Tyskland trænger til Heste, hvormeget der end tales og skrives om det modsatte.

At det er saaledes, faar vi yderligere bekræftet ved nærmere at betragte Resultaterne af de tyske Hestetællinger i Aarene 1930—32, som er gengivet i Tabel V.

Medens det større Tyskland i en Række Aar før Krigen havde et Føltillæg paa ca. 180 000 aarligt, forceredes i Aarene efter Fredsslutningen Føltillægget stærkt i Vejret, saaledes at man i 1922 i det mindre Tyskland havde 291 000 Føl. I de nærmest følgende Aar lykkedes det at holde Føltillægget oppe paa ca. 250 000, men derefter daler det hurtigt ned til ca. 130 000 aarligt, og her omkring har det siden holdt sig. Selvfølgelig bevirkede den stærke Forøgelse af Føltillægget i en Række Aar efter Krigen, at

Tabel V.

	1932	1931	1930
Føl under 1 Aar	136 501	129,567	126,614
Plage 1—2 Aar	127,020	123,064	131,798
Plage 2—3 Aar	130,107	134,748	141,727
Ialt Heste under 3 Aar	393,628	387,379	400,139
Heste 3—5 Aar	291,613	305,488	370,460
Heste 5—9 Aar	1,078,417	1,184,784	1.261,139
Heste over 9 Aar	1,629,330	1,573,344	1,489,792
Militærheste	40,531	40,616	40,649
Ialt Heste over 3 Aar	3,039,891	3,104,232	3,162,040
Ialt Heste	3,433,519	3,491,611	3,562,179

Tysklands Indførsel af Heste kunde sættes meget betydeligt ned, men den Nedskæring i Tillæget, som fandt Sted efter 1925, maatte til Gengæld til sin Tid medføre en Reaktion i modsat Retning, om der ikke indtraf noget uforudset, eller Anvendelsen af Heste gik stærkt tilbage. Dette sidste har ikke været Tifældet, og derfor ser vi ogsaa, at den samlede tyske Hestebestand er gaaet ret stærkt tilbage i de tre sidste Aar, saaledes fra 1930 til 1931 med ca. 74 000 og fra 1931 til 1932 med ca. 58 000 Stk., en Nedgang som hævdes ikke at skyldes en forøget Anvendelse af Motorkraft i Landbruget, men derimod den vanskelige økonomiske Situation, der hindrer Nyanskaffelser. Man sparer derfor mest muligt paa Hestekraft og slider sine Heste op til sidste Trevl, enten det nu er økonomisk eller ikke.

Men Tabel V viser ogsaa, at Antallet af Føl er forholdsvis ringe, kun ca. 4 pCt. af den samlede Hestestyrke, og det vil sige godt Halvdelen af, hvad man i Almindelighed anser for nødvendigt for at dække Afgangen. Vel har der i de sidste Par Aar været en ringe Stigning i Tillæget, men skal Tyskland op paa at dække sit eget Forbrug af Heste, saa maa Følantallet helt anderledes sættes op.

Antallet af Plage er i Forhold til Føllene ret stort, og Statistiken giver Udtryk for, at der indføres en Del Plage mellem 2 og 3 Aar. Hvad Antallet af arbejdsdygtige Heste angaar, da viser Hestene fra 3—9 Aar en betydelig Tilbagegang, medens Hestene over 9 Aar er tiltaget stærkt.

Bevægelserne i den tyske Hestebestands Sammensætning har altsaa fulgt de samme Retningslinier som den danske, maaske i mere udtalt Grad. Antallet af Heste under 3 Aar er forholdsvis ringe; den relativ store Bestand af Heste over 3 Aar gaar tilbage paa Grund af Rekrutteringens Utilstrækkelighed, og det gaar særligt ud over de yngre Aargange af denne Gruppe, medens de gamle endnu tiltager i Antal. Her staar vi sikkert overfor den mest betydende Aarsag til Tysklands forøgede Hesteindførsel; man er i Trang for Heste og maa derfor have en større Indførsel, thi Heste er nu en Gang et nødvendigt Driftsmiddel.

Den danske Hesteudførsel har imidlertid ikke fundet Sted til Tyskland alene, men der er ogsaa gaaet et større Antal Heste til andre Lande f. Eks. Schweiz, der har aftaget en Del til ganske gode Priser, ligesom England har vist sig som Køber til store, svære, laaddenbenede enten brune, sorte eller blaaskimlede Heste.

Afsætningsstedernes Antal er saaledes steget i Aarets Løb. De gamle Markeders større Begær og Aabningen af nye opfatter jeg som et fuldgyldigt Udtryk for, at nu begynder de tidligere Aars Nedskæring af Føltillæget at vise sine Følger gennem en vis Knaphed paa Heste i adskillige europæiske Lande.

I 1931 koncentrerede Udførslen sig især til Sommerhalvaaret og kulminerede i December. I 1932 har Eksporten derimod været mere ligeligt fordelt paa de enkelte Maaneder, som det ogsaa fremgaar af omstaaende Oversigt.

Men Udlandet er saa langt fra den danske Hesteavls eneste Aftager. Hjemmeforbrugets Dækning, der vel sker

Aar	Januar	Februar	Marts	April	Maj	Juni	Juli	August	September	Oktober	November	December
1932..	808	803	942	474	313	979	1053	1044	1094	508	681	644
1931..	92	75	82	136	258	695	581	648	615	826	602	834

under mere stilfærdige Former, og hvis Størrelse og Omfang det ikke er muligt at gøre Rede for paa lignende Maade som Eksporten, spiller sikkert en langt større Rolle. Gang efter Gang har jeg i de senere Aars Beretninger hævdet, at den ringe Eksport til Udlandet nærmest bidrog til at trykke Hjemmemarkedets Priser. Og selv om Begæret i Aar har været meget større, saa har Eksportens prisregulerende Indflydelse sikkert heller ikke i Aar gaaet i højnende Retning.

Medens der i tidligere Aar har været mere eller mindre livlig Efterspørgsel efter andre Landbrugsprodukter, og disse var forholdsvis let afsættelige, har det ofte knebet stærkt med Hestene. Anderledes i 1932, da det var let at sælge Heste, selv om Priserne ikke var saa høje som ønskeligt. Men i Forhold til de Priser, der i Aarets Løb har været paa andre Landbrugsprodukter, har Hesteavl været en forholdsvis god Forretning. At sælge 2 gode unge Heste til ca. 700 Kr. pr. Stk. gav en god samlet »Skilling«, der skattedes højt i disse trange Tider, og som kom ud af Bedriften. Selv om det maaske ikke gav meget for hver anvendt hjemmeavlet Foderenhed, saa var Hestene dog fuldt ud i Stand til at betale lige saa meget som de andre Husdyr, thi særligt Plagene udnyttede nu adskillige Grovfoderenheder, der ellers ikke var blevet udnyttet eller lavet i Penge. I Modsætning til, hvad tidligere har været Tilfældet, faar Plagene nu Lov til at gaa ude hele Vinteren, de udnytter derved en Del Græs, der ellers gaar til Spilde, foruden at deres Kvalitet bliver bedre. Og desuden maa man ogsaa huske paa, at Eksporthestene

ikke nu som tidligere fedes, men sælges i almindelig god Foderstand. Naar man derfor vil sammenligne Priserne før Krigen og nu, bør man vel erindre den Besparelse, her har fundet Sted.

Under saadanne Forhold tør man nok hævde, at Hesteavl, drevet under fornuftige Former, ikke har været nogen absolut Tabsforretning i 1932, og i Sammenligning med adskillige andre Grene har den været forholdsvis godt stillet, saa meget mere som Fremtiden tegnede sig adskilligt lysere for den end tidligere, medens mørke Skyer taarnede sig op paa andres Himmel.

Derfor blev 1932 et Aar, i hvilket gammel Kærlighed til Hesteavl, men kuet og sat til Side under Efterkrigstidens Modgang, begyndte at vaagne hos adskillige danske Landmænd, der ikke i flere Aar havde lagt Føl til. Maaske nogle, men vel nok de færreste, skred til Handling, men langt de fleste nøjedes med at tale om og tænke paa, at det vist blev nødvendigt at ofre Hestene og deres Tilvejebringelse lidt mere Interesse end tidligere. Jordbunden var saaledes beredt, det blev Forholdenes Udvikling i den efterfølgende Tid, der blev afgørende for, i hvilken Grad Ord og Tanker skulde give sig Udslag i Handling.

(Sluttes).

Statskonsulenternes Indberetninger for Aaret 1932.

III.

Beretning fra Statskonsulent Th. J. Brask.

Aaret 1932 har været fuldt optaget af Arbejde, der som sædvanlig fortrinsvis er foretaget uden for mit Hjem, idet jeg har været paa Rejse i 260 Dage. Hjemmearbejde bliver der under disse Forhold ikke megen Tid til, hvilket maaske nok i nogen Maade svækker Værdien af det Arbejde, der udføres ude omkring. Sagen er jo nemlig den, at det er en Betingelse for at kunne yde det bedste, at man kan naa at følge med i den faglige Udvikling, hvilket ikke lader sig gøre paa tilfredsstillende Maade, naar man stadigvæk er paa Farten.

Mejeribesøg. Ialt har jeg besøgt 201 Mejerier i forskellig Anledning. Hovedparten af Mejeribesøgene har haft til Formaal at føre Kontrol med Mejeriernes Praktisering af Reduktaseprøven og paase, at Mejerierne overholder de i Regulativ af 19. Januar 1928 nævnte Bestemmelser. En Del af Besøgene har været foranlediget af Vanskeligheder med at producere Smør af den for Lurmærkets Bevarelse krævede Kvalitet, ligesom en Del af Besøgene har været foranlediget af iværksatte Undersøgelser angaaende Forekomst af Skimmelsporer i dansk Smør. Paa Grund af de herskende økonomiske Tilstande foretages der ikke større Nyanskaffelser eller Ombygninger end højst nødvendig, saa min Bistand ved Planlæggelse af saadanne har kun været af ringe Omfang. En Undtagelse danner dog Anskaffelse af Anlæg for Langtidspasteurisering af Mælk, idet der i Aarets Løb er installeret mange af disse Anlæg, som jeg har synet og godkendt. Disse Anlæg indrettes nu saa godt som altid saaledes, at Mælken pasteuriseres i Flaskerne, hvilket ogsaa rent umiddelbart maa synes at være det ideelle, da man ved denne Arbejdsmaade er sikret mod enhver Forurening af Mælken efter Pasteuriseringen.

Den langtidspasteuriserede Mælk vinder allevegne Forbrugernes Bifald, og det viser sig som Regel, at hvor den kommer i Handelen, stiger Mælkeforbruget. Ja, Betryggelsen ved

gennem Brugen af denne Mælk, der i det væsentlige har den raa Mælks Egenskaber, at være sikret mod Smittefare, fører endog i nogle Tilfælde til, at Mælkeproducenter sender al deres Mælk til Mejeriet og køber langtidspasteuriseret Mælk til Drikkebrug.

Selv om det ikke mere volder nogen Vanskelighed at faa Dispensation fra de gældende Lovbestemmelser, der forbyder Salg af langtidspasteuriseret Mælk, er dermed ikke alle Skranker faldet, idet ganske enkelte Sundhedskommissioner synes at have ringe Forstaaelse af Mælkebehandling og Folkesundhed og nægter Tilladelse til Salget af denne udmærkede Mælk.

Udstillinger. I Aarets Løb har jeg deltaget i 33 Bøtteudstillinger omkring i Kredsene. Disse Udstillinger har vel ikke mere den samme Betydning som Lærested for Smørdommere, som de tidligere har haft, men de er dog stadig et godt Led i Bestræbelserne for at naa Fremskridt i Smørkvaliteten, idet de konstaterede Resultater her ikke alene ses, men ogsaa som Regel drøftes indgaaende af den som oftest ret talrige Forsamling, der her mødes. Ret ofte udstilles der ogsaa Ost ved disse Udstillinger, og i mange Tilfælde fungerer jeg ogsaa som Dommer i Osteafdelingen, ligesom jeg ret ofte i et kort Foredrag fremhæver, hvad jeg mener, den foretagne Smørbedømmelse viser os.

8 Gange har jeg været Dommer ved de lovbefalede Smørbedømmelser paa Forsøgslaboratoriet, ligesom jeg var Dommer ved de to provinsielle Mejeriudstillinger i København og Odense. En enkelt Gang har jeg været Dommer ved en Forsøgsosteudstilling, og to Gange har jeg deltaget i Ostelagerbedømmelse paa en Snes Mejerier i det sydøstlige Jylland. Disse Ostelagerbedømmelser er et betydningsfuldt Led i Bestræbelserne for Fremskridt paa Ostelavningens Omraade. Selv om Besøget paa hvert enkelt Mejeri er saa kortvarigt, at der ikke bliver Tid til nogen særlig indgaaende Drøftelse af de opnaaede Resultater, virker de alligevel som en udmærket Spore til stadig Fremgang. Her drives Lagerbedømmelserne paa den Maade, at de deltagende Mejeribestyrere udveksles fra Kreds til Kreds, hvilket giver dem betydelig forøget Betydning, idet vedkommende Bestyrere herved faar Lejlighed til at komme ud at se Forholdene i andre Egne og derved hente nye Impulser, som de senere kan frugtbargøre i deres egen Bedrift.

Saa vidt min Tid har tilladt det, har jeg deltaget i Lagerbedømmelserne af Smør, og jeg har medvirket som Dommer ved 189 saadanne Bedømmelser hos 14 forskellige Eksportø-

rer i Odense, Vejle og Esbjerg. Disse Lagerbedømmelser har sikkert en meget stor Betydning for Opretholdelse og Forbedring af vor Smørkvalitet, og de omfattes ogsaa med megen Interesse baade af Eksportørerne og Mejeribestyrerne. Enkelte af Eksportørerne har taget Katalaseprøven i deres Tjeneste, og selv om Katalaseprøven ikke altid falder sammen med den Bedømmelse, Smørret faar, saa er den dog en meget værdifuld Støtte for Fremstilling af et stabilt Smørprodukt. Man kan nemlig med ret stor Sikkerhed gaa ud fra, at naar Smørret viser Katalase, da er der et eller andet Sted noget galt, som snarest bør rettes, hvis man vil være sikker paa til enhver Tid at kunne fremstille fint og holdbart Smør. Kunde vi komme dertil, at der blot en Gang i hver Uge blev foretaget en Katalaseprøve af hvert Mejeris Smør, da tror jeg, at dette vilde øve en god Indflydelse paa Gennemsnitskvaliteten af det danske Smør.

Møder. Jeg har deltaget i 26 Møder af forskellig Art. Det skal saaledes nævnes, at jeg har overværet Dansk Mejeristforenings Delegeretmøde, Delegeretmøderne i de jydske og i de fynske Landboforeninger, i Mejeriforeningernes Fællesorganisation og de samvirkende jydske Mejeriforeninger. Desuden har jeg deltaget i en Del Møder i de lokale faglige Foreninger og en Del Udvalgsmøder dels i Statens Mejeriudvalg og dels i Udvalget for Tilrettelæggelse af Konsulentmøderne og i Udvalget for den jydske Mejeriudstilling. Jeg skal ogsaa nævne, at jeg deltog i det aarlige Konsulentmøde og i Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs ordinære Generalforsamling.

Som Fællescensor i Mejerilære og Tegning har jeg overværet Afgangsprøverne for Mejerister paa Mejeriskolerne Dalum og Ladelund.

Foredrag. Jeg har holdt 15 Foredrag af faglig Art, og jeg skal her særlig nævne, at jeg af og til har holdt Foredrag i Husmoderforeninger om Brugen af Mejeriprodukter i Husholdningen.

Min Korrespondance pr. Brev og Telefon har været af sædvanlig Omfang, og ikke saa sjældent har jeg modtaget Besøg i mit Hjem af Fagfolk, der ønskede at raadføre sig med mig om foreliggende Spørgsmaal.

Foruden den aarlige Beretning til Tidsskrift for Landøkonomi om Mejeribruget i det forløbne Aar har jeg skrevet enkelte Artikler af faglig Art til Dag- og Fagblade.

IV.

Beretning fra Statskonsulent Chr. H. Ibsen.

I Aaret 1932 har jeg været optaget uden for Hjemmet i 289 Dage.

Mejeribesøgene, der i Aar har udgjort 609, har som sædvanlig været Hovedarbejdet, men det store Antal Besøg skyldes selvfølgelig Landbrugsministeriets Cirkulære af 27. Marts 1931 om tvungen Reduktaseprøve af den til Mejerierne leverede Mælk, idet det i Cirkulæret forlanges, at alle Mejerier i Distriktet besøges mindst een Gang aarlig. Saa vidt jeg har kunnet skønne — for jeg kan i denne Henseende kun skønne, eftersom det under de foreliggende Omstændigheder er umuligt for mig at kontrollere, hvor megen Kontrol jeg har udført — har jeg i Aarets Løb naaet at besøge alle Mejerierne, naar undtages de ganske faa, der er beliggende paa de til Distriktet hørende Smaaøer. Ud over Mejeribesøgene har jeg deltaget i Bedømmelse af Smør 6 Gange ved Forsøgslaboratoriet, ved 45 Bøtteudstillinger i Kredsene, ved 9 Lagerbedømmelser her i København, 4 Gange paa Forsøgsmejeriet og ved den store Mejeriudstilling paa de østlige Øer, og i Bedømmelse af Ost ved 6 Osteudstillinger i Kredsene, 3 Gange paa Forsøgsmejeriet, ved Forsøgsosteudstillingen i Odense og ved den fynske Mejeriudstilling samt i Ostelagerbedømmelserne 2 Gange i Maribo-Kredsen paa henholdsvis 20 og 15 Mejerier, 2 Gange i Sorø-Kredsen paa 9 og 6 Mejerier, 2 Gange i Gl. Roskilde-Kredsen paa 10 Mejerier hver Gang og 1 Gang i Holbæk-Kredsen paa 6 Mejerier. Jeg har været indbudt til og deltaget i 14 Møder i Aarets Løb, hvoriblandt Delegeretmødet i Dansk Mejeristforening, Maribo Amts Mejeriforening, Sjællandske Landboforeninger og Lolland-Falsterske Landboforeninger, og jeg har holdt 18 Foredrag. Pasteuriseringsloven har krævet 5 og Smørloven 4 Møder. Endvidere har jeg sammen med Statskonsulenterne Balle og Johs. Jensen kontrolleret en Prøve med en Dampmaskine paa Mejeriernes Maskinfabrik i Kolding og som sædvanlig været Fællescensor i Maskinlære paa Dalum og Ladelund Mejeriskoler ved Afgangsprøverne for Mejerister.

Den tvungne Reduktaseprøve paa Mejerierne har som allerede nævnt bevirket, at jeg skal rundt paa Mejerierne mindst een Gang aarlig. Dette Arbejde, som det første Aar, hvor kun en forholdsvis kort Tid var til Raadighed, skulde gaa i et meget hastigt Tempo, var baade ensformigt, trættende og kedeligt, hvorimod det i Aar, hvor hele Aaret har været til Raadighed, har givet Anledning til mange Samtaler om for-

skellige Forekomster i det daglige Livs praktiske Arbejde i Mejerierne, Samtaler, som jeg i mange Tilfælde har haft stort Udbytte af, og der er jo dog Mulighed for, at ogsaa den anden Part i visse Tilfælde har haft Udbytte deraf. Selv om altsaa den egentlige Kontrol med Udførelsen af Reduktaseprøven ikke har kunnet glæde eller interessere, saa er jeg dog glad for dette Arbejde, fordi det giver Anledning til et nærmere Samarbejde, som ellers vanskeligt vilde komme i Stand.

Desværre har Anledninger til Mejeribesøg ogsaa i Aar været en mindre god Smørkvalitet, og dette har navnlig været Tilfældet i den sidste Trediedel af Aaret. Hvor det gjaldt Lurmærket, har de forekommende Fejl i alle Tilfælde i Begyndelsen været sur eller ostesur. Disse Fejl har der været skrevet og talt meget om gennem Aarene, og det samme kan siges om de Midler, der har været anvist til deres Afhjælpning, men trods dette er Forholdene de samme nu som tidligere. Naar Resultatet af al denne Talen og Handlen er blevet saaledes, er det ikke, fordi Gentagelserne ikke har gjort deres Nytte, men — efter min Mening — fordi Raaproduktet i et lige saa hastigt Tempo har forandret sig og krævet ændrede Fremgangsmaader, som man har foretaget Ændringerne i Flødens Syrning i Mejerierne. I et enkelt Tilfælde i Aar, hvor Surheden hurtigt blev ophævet ved en stærkere Syrning, fremkom i Stedet Fejlen oliet. Denne Fejl, som vi i Grunden ikke kender ret meget til, skyldtes her sikkert jernholdigt Skyllevand til Smørrets Behandling, eftersom en mindre Klortilsætning ikke hjalp det mindste. I saadanne Tilfælde kan de 6 Uger — i særlige Tilfælde dog 8 Uger, der i Følge Reglerne for Forsøgslaboratoriets lovbefalede Bedømmelser gives til Fejlens Afhjælpning, være for kort Tid til Smørrets varige Forbedring, thi selv om et Privatmejeri eller et Andelsmejeri, der altid har den fornødne Kapital til Raadighed til Anskaffelse af et Vandrensningsanlæg, vil ofre denne, saa varer det dog saa lang Tid, før et Vandrensningsanlæg kan leveres, opstilles og tages i Brug, at endog de i særlige Tilfælde givne 8 Uger ikke strækker til. I saadanne Tilfælde burde der, naar det kan godtgøres, at et Vandrensningsanlæg er bestilt, eller f. Eks. der skal graves eller bores efter andet Vand, og Arbejdet er paabegyndt, gives en yderligere Respit.

I min Beretning i Fjor skrev jeg om, at jeg mente at have høstet den Erfaring, at Fløde af Aftenmælk under ellers lige Forhold krævede en stærkere Syrning; i Aar mener jeg at have høstet andre Erfaringer, f. Eks. disse, at Fløden i den

Tid, der fodres stærkt med Lucerne, er vanskeligere at gennemsyrne end ellers normalt, samt at det samme er Tilfældet i Roebladetiden, hvor der undertiden gives et ret stort Tilskud af Kridt til Roebladefoderet. Det kan være, at disse »indhøstede Erfaringer« kun er Indbildninger, er Taabeligheder, men naar man nu har faaet dem, er de vanskelige at slippe af med igen, før de ved Forsøg er modbeviste. Jeg ved meget vel, at det vil være ganske uoverkommeligt for Forsøgsmejeriet at paatage sig at konstatere Ikke-Rigtigheden eller Rigtigheden af alle de af os praktiske og mer eller mindre teoretiske Mejerimænd formentlig indhøstede Erfaringer, men dersom Forsøgsmejeriet en lille Tid skulde mangle Arbejdsstof, saa vilde i hvert Fald jeg være glad for at faa mines Ikke-Rigtighed bevist.

I Forbindelse med en Omtale af Katalaseprøven i Fjor nævnte jeg forskellige Steder i Mejerierne, hvor Infektion af Fløde og Smør kunde finde Sted, og jeg omtalte ligeledes, hvordan saadant i videst mulig Udstrækning kunde undgaas i den daglige Virksomhed. Efter senere Beskæftigelse med dette Spørgsmaal maa jeg indrømme, at der navnlig med Hensyn til Skimmelinfektion er glemt en ikke uvæsentlig Kilde, nemlig Vandet. Dersom et Mejeri tager Vand fra en Brønd, der er forsynet med Trædæksel og maaske yderligere har Træbjælker og Stige af Træ i selve Brønden, kan man vist altid regne med til Brug at have inficeret Vand, eftersom Vand giver Fugtighed til Træet, og paa fugtigt Træ er altid Vækst. Hvor Vand tages direkte fra Borerør, kan eventuelt Træ i Forbindelse med Brønden selvfølgelig ikke inficere Vandet, men dersom dette gaar fra Borerør gennem en udækket Vandbeholder, hvad enten denne er af Træ, Metal eller Beton, og til Kærnen, maa man ogsaa saadanne Steder regne med at have inficeret Vand til Brug. En Vandbeholder af Træ er i bakteriologisk Henseende aldrig ren, og det samme er sikkert Tilfældet med Vand fra enhver udækket Beholder, hvor Nedfald fra Luften og de ellers over Beholderen værende faste Ting finder Sted. Man maa derfor bort fra Træbeholderne og over til Beholdere af Metal eller Beton samt til altid at have et tætsluttende Metallaag over disse, men det bedste og sikreste vil naturligvis være at lade Vandet fra Pumpen gaa gennem Vandrensningsanlægget og direkte til Kærnen. I denne Forbindelse maa bemærkes, at man fremtidig maa have sin Opmærksomhed henvendt paa en af Mejeribrugets gode mekaniske Hjælpere, Luftkompressoren. Ingen ved, hvor stor en Infektion denne tilfører Vandet fra Luften, men inficerer den Vandet, maa et saadant Forhold nemt kunne rettes.

Skulde disse nævnte og uden store Bekostninger let gennemførlige Foranstaltninger ikke være tilstrækkelige til at hindre Infektion i Fløde og Smør, er der vist ingen anden Mulighed end at indrette Syrnings- og Smørbehandlingslokalerne saaledes, at Luften i disse bliver ren. Dette kan sikkert kun ske ved en Rensning af Luften, før den sendes ind i Lokalerne, og dette Hjælpemiddel er da ogsaa forlængst taget i Brug saavel af Mælkekondenseringsfabrikerne i det Lokale, hvor Mælken aftappes, og af Margarinefabrikerne, hvor Margarinen behandles.

Vort Smør har i Efteraaret været noget tørt og lidt sprødt, men da der inden for Mejeriernes Vægge intet kan gøres for blivende at afhjælpe denne Fejl, maa man vist regne med under de nuværende Forhold, at Fejlen vil vise sig gennem hele Vinterfodringstiden.

Bøtteudstillingerne i Kredsene har jeg fulgt hele Tiden, og mit Indtryk er, at der snarere er en voksende end aftagende Interesse for disse Udstillinger med deres faglige og saglige Diskussioner, hvorimod jeg beklageligvis kun har haft Tid til at komme til ganske faa Lagerbedømmelser.

Spørgsmaalet om Syrning af Skummetmælken til Leverandørerne har været paa Tale flere Steder, og der er Interesse for Sagen i Øjeblikket, men saa vidt mig bekendt har dog kun eet Mejeri vedtaget Installeringen af et saadant Anlæg.

V.

Beretning fra Statskonsulent N. Tholstrup Pedersen.

Aaret 1932 afviger noget fra de foregaaende, idet den Tilbagegang i Arbejdet, som sporedes sidst paa Aaret 1931, endnu stadig gør sig gældende. De daarlige økonomiske Forhold inden for Landbruget har medført, at Arbejdet med Udvidelser og Ombygning af de mange gamle og daarligt indrettede Mejerier næsten overalt er stillet i Bero, og med tekniske Forbedringer, som Afjerningsanlæg og Blødgøringsanlæg for Kedelvandet staar det ogsaa daarligt til.

Jeg har i dette Aar været paa Rejse i 258 Dage, til Mejeribesøg er heraf medgaaet 165 og til Bøtteudstillinger 34 Dage; Ugebedømmelser og almindelige Rejser samt de provinsielle Mejeriudstillinger i København og Odense har saa taget Resten af Tiden.

Ved Bekæmpelsen af de i Aarets Løb forekommende Mangler ved Smørrets Holdbarhed er der ved Siden af de gammelkendte Midler ogsaa indført Brugen af et Desinfektions-

middel til Kærneælteren, nemlig Klorkalk, som maa siges at være et baade virkningsfuldt og ret ufarligt og samtidig billigt Middel. Til stærkt kimholdigt Brøndvand finder Klorkalk ogsaa nogen Anvendelse.

Der er forekommet enkelte Klager over Mug paa Smørret, men naar der trods den varme Sommer alligevel ikke fremkom talrige Tilfælde af Mug, skyldes det sikkert Mejeriernes gennemførte Saltbehandling af Drittelemballagen.

Teorien om, at vort Eksportsmør kun kan mugne paa Overfladen d. v. s. fra Emballagen, synes desværre ikke helt ufejlbarlig, man kan i hvert Fald ikke komme uden om den Kendsgerning, at det uholdbare Smør (navnlig ostesurt) ofte har en paafaldende Tendens til at mugne eller at faa »Mugsmag«, selv om Emballagen er saltet godt.

De sidste Par Aars Agitation for Eksport af Pakkesmør i Stedet for Drittelsmør er her i Nordjylland ved at tabe sin Interesse, idet man indser, at i første Omgang vil Pakkesmør kontra Drittelsmør kun faa Betydning for de Mejerier, der ligger saadan, at Smørret kan udskibes næsten daglig.

Ugebedømmelserne paa Smørlagrene fortsætter sin Udvikling, men om de allerede er naaet saa vidt, at Forsøgslaboratoriets lovbefalede Smørbedømmelser ikke længere er saa nødvendige, det er saa igen et helt andet Spørgsmaal. Iøvrigt kan Forsøgslaboratoriet ved at gøre Alvor af den gamle Plan om at indkalde Smørret direkte fra Lagrene let gøre de lovbefalede Smørbedømmelser mere uundværlige, end de er nu.

Den tvungne Reduktaseprøve virker gennemgaaende fuldt tilfredsstillende, selv om Bødebestemmelserne mange Steder er saa lavt ansat, at en Stramning sikkert snart vil vise sig nødvendig. I den kolde Aarstid kniber det maaske med at faa Prøverne udtaget hver Uge, fordi man paa Forhaand er klar over, at næsten alle Prøver gaar i I og II Klasse og ingen i IV Klasse. En Ændring i Reduktaseprøvens Bestemmelser for Vinterhalvaaret skal nok med Tiden vise sig nødvendig.

Af Nyheder paa det maskinelle Omraade maa omtales de saakaldte Pladepasteurer, der nu, efter faa Aars Prøvetid, indtager en saadan Stilling, at Fabrikationen af ældre Apparattyper næsten er indstillet. Pladepasteur i Forbindelse med Syrningsanlæg byder paa saa store økonomiske Fordele, at man alene af den Grund maa vente betydelig Fremgang for Skummetmælkens Syrning paa vore Mejerier.

Endvidere bør det ogsaa nævnes, at de fleste Bymejerier nu fremstiller langtidspasteuriseret Flaskemælk, hvilket har bragt Forbruget af Drikkemælk til at stige.

VI.

Beretning fra Statskonsulent Anton Christensen.

Indberetningen for 1931 indledes med en Bemærkning om, at de lave Priser paa Landbrugets Salgsprodukter paavirker Anskaffelsen af Redskaber og Maskiner; dette gælder i endnu højere Grad for Aaret 1932. Flere Maskinhandlere oplyser, at Salget i det forløbne Aar for flere Maskingruppers Vedkommende er under Halvdelen af det gennemsnitlige. Der er selvfølgelig Muligheder for i en pengeknap Tid at udsætte Anskaffelser, reparere og køre med de forhaandenværende Redskaber og Maskiner, saalænge de er blot nogenlunde brugelige, men der kommer en Dag, da de er opslidt, og Nyanskaffelser ikke længere kan udsættes.

Der er ikke fremkommet bemærkelsesværdige Nyheder inden for Plovene og ej heller nævneværdige Forskydninger. Flere Fabrikanter arbejder med Iver, og saavidt det foreløbig kan skønnes, ogsaa med Held paa at fremstille selvskærpende og varige Plovskær. Statens Redskabsudvalg har foretaget nogle endnu ikke afsluttede Prøver med enkelte af de nyere Skærtyper.

Det gaar langsomt med Standardiseringen af en Plovfod til Svingploven, derimod lysner det med Standardisering af Ringe til Cambridgetromler.

Radrensere er stadig Genstand for Landmændenes og Fabrikanternes Interesse; i Sommeren 1932 prøvedes nogle Radrensere fra Alslev og Uggerløse. Resultaterne af Prøverne er omtalt i 67. Beretning, der desuden indeholder Meddelelse om nogle nye Maskiner nemlig Pulverpusteren »Viking«, den danske Høvender »Dana« samt Vædskesprederen »Kragkær«. Som Fortsættelse af forrige Aars Arbejde er prøvet Ajlenedfælderen »Sanderum«, der ligeledes er omtalt i 67. Beretning. I Aarets Løb er der prøvet Kunstgødningssprederen »Vilmo«, der har samme Fordelingsapparat som »Villemoes«, men fremstilles betydelig bredere og er egnet til Herregaardsbrug; den er omtalt i 66. Beretning, hvori ogsaa findes Meddelelse om Enkeltprøve med to Sanderumplove, en Benknusemaskine samt Undersøgelse af et Møllerianlæg hos Gaardejer *Andreas Christensen*, Nybøl, Sundeved. I de senere Aar er der foretaget nogle Undersøgelser vedrørende Staldinventar og Staldventilation; de indvundne Erfaringer og Resultater er samlet i 68. Beretning om Statens Redskabsprøver, der udsendtes i 1932. De gennem en Aarrække foretagne Observa-

tioner vedrørende Plovdræning er fortsat i Sommeren 1932 paa Særslevgaard ved Snertinge. Resultaterne fra samtlige Observationer er samlet i 66. Beretning, der ligeledes er udsendt i det forløbne Aar.

Observationerne med de danske Sukkerroeoptagere fra *Andreas Christensen* og *Aksel Pedersen* er fortsat i Efteraaret 1932, ligesom der paa Clasonsborg er foretaget Prøve med Vestergaards Kartoffeloptager. I 67. Beretning er omtalt Resultaterne af en Del Arbejdsundersøgelser vedrørende Rodfrugternes Optagning og Hjemkørsel, Høberedningsforsøg og Grønfoderkonservering efter Virtanen-Metoden, Observationer vedrørende Brug af Fræsere ved Moseopdyrkning samt Undersøgelse af Cambridgetromler til Grundlag for Standardisering. Paa Palsgaard er observeret et nyt Grønfodertørreapparat. I Efteraaret og Begyndelsen af Vinteren begyndtes paa Observationer over Maskiner og Apparater til Transport og Rensning af Foderroer; dette Arbejde fortsættes.

Ligeledes videreføres nogle i Vinteren 1932 paabegyndte Undersøgelser vedrørende Aarsagerne til Tærskefejl hos Maltbyg; disse Undersøgelser foretages paa Foranledning af De samvirkende sjællandske Landboforeningers Planteavlsudvalg og i Samarbejde med Carlsberg Bryggeriernes Maltningslaboratorium. Efter Anmodning fra De samvirkende fynske Husmandsforeninger er der foretaget nogle Observationer med brugte Tærskemaskiner i Nislevgaardkolonien, Nordfyn.

Efter Branden paa Trollesminde i Juli 1932 blev der af Landbrugsministeriet nedsat et Udvalg til at forestaa Genopførelsen. Formanden for Statens Redskabsudvalg, Proprietær *H. Madsen,* Endrupgaard ved Fredensborg, blev valgt til Formand for Byggeudvalget, der har antaget mig som Sekretær.

I Juli 1932 besøgte jeg det engelske Landbrugsselskabs Udstilling i Southampton, i September var jeg til en Landbrugsmaskinkonference i Lausanne.

Som i de foregaaende Aar har jeg deltaget i adskillige Planteavlsmøder, Delegeretmøder og andre Landbomøder, holdt enkelte Foredrag samt medvirket ved Prøverne under Statens Redskabsudvalg. Jeg har skrevet nogle Artikler i Fagblade og Tidsskrifter samt medvirket ved Affattelse af Beretninger om Statens Redskabsprøver.

VII.

Beretning fra Statskonsulent Niels Balle.

Trods daarlige Tider blev der, særlig i Aarets første Halvdel, foretaget Udvidelser af ikke saa faa Elektricitetsværker med Anskaffelse af nye og i Reglen større Motorer. I adskillige Tilfælde har jeg bistaaet Værkerne baade ved Anskaffelse og Afprøvning af disse.

Der anvendes nu næsten kun kompressorløse Dieselmotorer, og som Regel er de af den lukkede Type med Cirkulationssmøring. Denne Motortype, der nu har været solgt her i Landet i henved en halv Snes Aar, har da ogsaa efter mine Erfaringer vist sig at være en driftssikker Maskine, der kun kræver meget lidt Pasning, og som er overmaade billig i Drift. — Som Tegn paa Stabiliteten i dens Økonomi skal jeg anføre et enkelt Eksempel: En 60 HK-Motor af nævnte Type afprøvedes paa et Elektricitetsværk, og Forbruget fandtes at være 180 Gram pr. HK-Time. Efter et Aars Forløb gentog jeg Prøven, og Motoren ydede atter samme Hestekraft med et Forbrug nøjagtig som sidst, nemlig 180 Gram.

Det er derfor naturligt, ja næsten selvfølgeligt, at den moderne Dieselmotor, der nu fremstilles i alle mulige Størrelser, finder Anvendelse paa flere og flere Omraader. Blandt disse kan nævnes dens stedse stigende Anvendelse i Mejeribruget. Hidtil er det dog mest til Bymejerier og til Mejerier, hvor der fremstilles Icecream, at den bliver brugt til at trække Kølemaskinen, men i adskillige Tilfælde har den ogsaa fundet Anvendelse paa almindelige Andelsmejerier, hvor den hidtidige Maskinkraft var for ringe, eller hvor den helt har afløst Dampmaskinen. I sidste Tilfælde maa der naturligvis alligevel bruges en mindre Dampkedel til Produktion af Damp til Kogning og Pasteurisering, medens varmt Skyllevand faas i rigelig Mængde ved at udnytte Varmen fra Motorens Udstødningsprodukter.

Særlig ved Udvidelse af ældre Mejerier og ved Opførelse af nye, hvor Dampforbruget ved Hjælp af Regenerativsystemer er formindsket til en Brøkdel af det tidligere, vil det være klogt at tage Dieselmotoren med i Overvejelserne.

Det er dog meget muligt, at Dampmaskinen vil beholde Føringen inden for Mejeribruget, vel at mærke, hvis der indføres mere moderne dampbesparende Maskiner, saaledes at Produktionen af Spildedamp kan bringes ned til det for et moderne Mejerianlæg netop fornødne. Antagelig er det Betragtninger af denne Art, der har faaet Dampmaskinfabrikanterne til at forsøge med nye og mere moderne Typer. Et

Forsøg i denne Retning er bl. a. gjort af »De danske Mejeriers Maskinfabrik« i Kolding, hvor jeg i afvigte Sommer overværede og kontrollerede en særdeles vellykket Prøve med en Dampmaskine af ny Konstruktion.

En virkelig betydelig Formindskelse i Forbrug og Vægt og dermed i Maskinens Pris faas dog næppe, før det tilladelige Damptryk paa 8 Atmosfærer blive betydelig forhøjet. — Hvorfor 12 eller 16 Atm. skulde være farligere end 8 Atm., har jeg aldrig kunnet forstaa, thi selvfølgelig dimensioneres i begge Tilfælde med samme Sikkerhedsgrad, og skulde der ske en Kedelsprængning, bliver Ulykkens Omfang saamænd ogsaa det samme, thi i begge Tilfælde bliver samtlige tilstedeværende skoldet. En Lovændring vilde sikkert her være paa sin Plads.

I Foraaret 1932 udsendte jeg Spørgeskemaer til godt et Par Hundrede Traktorejere. Hensigten med disse var at faa lidt at vide om, hvorledes »man« — d. v. s. Traktorejerne — gennemgaaende havde været tilfredse med Traktorerne. Ved Hjælp af tilstrækkelig mange Svar skulde man kunne faa en nogenlunde paalidelig Generalnævner. Der indkom ca. 120 Besvarelser, hvoraf de fleste var ret udførlige og gjorde et paalideligt Indtryk. Efter at jeg havde bearbejdet Materialet, udsendtes Resultatet i Uddrag til Pressen samt in extenso gennem »Jordbrugs-Teknik« og »Tolvmandsbladet«. Desuden er der blevet udsendt et betydeligt Antal Særtryk, mest til Indlandet, men adskillige er dog gaaet til Norge og Sverige. Skønt det fremgik af Svarene, at Traktorejerne i det store og hele havde været meget godt tilfredse med Traktor og Traktordrift, saa har Importen af Traktorer dog været stadig dalende i Aarets Løb, og det er nu lavere end nogensinde efter Krigens Slutning — en ret naturlig Følge af den faldende Købeevne og de stigende Priser paa Traktorerne. — Af Nyheder paa Traktoromraadet kan nævnes, at Holbæk Maskinfabrik har foretaget et meget lovende Forsøg paa at sammenbygge en af Firmaet konstrueret Fræsertromle med en Fordsontraktor. Om Jordfræserens Betydning for det almindelige Landbrug er det dog for tidligt at udtale sig, derimod er der ingen Tvivl om, at den egner sig udmærket til Opdyrkningsarbejder og til Arbejder i Gartnerier og Frugtplantager.

Ogsaa af de smaa Landbrugsmotorer er Salget i det sidste Aar gaaet stærkt tilbage, men takket være Inflation og Valutavanskeligheder er det nu mest danske Motorer, der sælges, hvor der endelig sælges noget.

Foruden Bremseprøver med Motorer har jeg i Aarets Løb foretaget Forsøg med Drivremme samt gennemført en ret

omfattende Forsøgsrække med Tovværk til Fiskeri (Vaadliner).

Min Tid har iøvrigt været stærkt optaget af Undervisning, idet jeg har ledet og deltaget i Undervisningen ved de forskellige Maskinkursus for Landmænd, der afholdes paa Teknologisk Institut, samt haft hele tre Hold (Landbrugere, Mejeribrugere og Kulturteknikere) at undervise og afholde Øvelser med paa Landbohøjskolen.

Mine skriftlige Arbejder har i Aar kun bestaaet i Artikler i Blade og Tidsskrifter.

Kursus for Husholdningskonsulenter og -lærerinder.

Samvirksomheden for landbrugsfagligt Oplysningsarbejde lader i Dagene den 9.—11. November 1933 paa Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole afholde et Kursus for Husholdningskonsulenter og -lærerinder, hvor der vil blive afholdt Foredrag om Ernæringsspørgsmaal, Vaskeforsøg, Varehandel m. m.

Der er Adgang til Kursus'et og de til dette knyttede Ekskursioner for Medlemmer af de i »Samvirksomheden for landbrugsfagligt Oplysningsarbejde« deltagende Organisationer. Andre særlig interesserede vil i det Omfang, som Pladsforholdene tillader, kunne faa Adgang til at deltage.

Kursus'et vil blive planlagt og ledet af et af Samvirksomheden nedsat Udvalg, bestaaende af Konsulent *H. Gejl Hansen,* Store Heddinge (Formand), Konsulent Frk. *C. Holmsgaard,* Skanderborg, og Laboratorieforstander, cand. polyt. Fru *J. Wille Jørgensen,* Sorø.

Indmeldelse til Kursus'et maa ske senest den 2. November til Det kgl. danske Landhusholdningsselskab, Rolighedsvej 26, København V.

Plan for Kursus for Husholdningskonsulenter og -lærerinder, som Samvirksomheden for landbrugsfagligt Oplysningsarbejde lader afholde paa Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole den 9.—11. November 1933.

Torsdag den 9. November.

Kl. 1 Eftm.: Docent, Dr. *Z. D. Lando:* Handelspolitisk Husførelse.

» 2½ » : Professor, Dr. phil. *Rich. Ege:* Hvor store Sukkermængder er Legemet i Stand til at omsætte uden Skade for Sundheden?

» 4 » : Ingeniør, cand. polyt. *K. Erik Jensen:* Muligheder for Fremstilling af danske Gryn i Tilknytning til Kartoffelmelsfabrikation.

Fredag den 10. November.

Kl. 8½ Fm.: Udflugt til Statens Forsøgsmejeri ved Hillerød.
» 2 Eftm.: Docent, Dr. *Z. D. Lando:* Danmark i Selvforsyningens Tegn.
» 3½ » : Professor, Dr. phil. *Rich. Ege:* Om vore Næringsmidlers Indhold af Vitaminenheder samt Metoderne til Bestemmelse af disse.

Lørdag den 11. November.

Kl. 10 Fm.: Besøg paa Sæbefabriken »Noma«.
» 1 Eftm.: Forsøgsassistent *Frode Hansen* og Laboratorieforstander, cand. polyt. Fru *J. Wille Jørgensen:* Vaskeforsøg.
» 3½ » : Ingeniør *Karl M. Nielsen:* Forædlet dansk Svinefedt, dets Egenskaber, Anvendelse og Økonomi.

Efter Foredragene vil der blive Lejlighed til Diskussion.

Foredragene afholdes i Auditorium VI paa Landbohøjskolen, Bülowsvej 13, København.

Mindre Meddelelser.

Kontrol med Eksportkartofler. I Henhold til Lov af 23. December 1932 har Landbrugsministeriet udstedt en Bekendtgørelse og et Regulativ af 30. September d. A., hvorefter en Kvalitetskontrol straks gøres obligatorisk for alle Kartofler, der udføres, og om hvilke det ikke godtgøres, at de er bestemt til industriel Forarbejdning.

Gennemførelsen af Kontrollen tilsigter at forhindre danske Kartofler af daarlig Kvalitet i at fremkomme paa udenlandske Markeder til Skade for Salget og det danske Landbrugs Renommé.

En Anmeldelse af Eksportkartofler til den for en Række Lande siden 1921 gældende Sundhedskontrol er tillige Anmeldelse til Kvalitetskontrol.

Kontrollen udføres af »Landbrugsministeriets Kartoffeleksportudvalg«, Bülowsvej 32 B, København V., ved dertil antagne Inspektører.

Boganmeldelser og udkomne Bøger.

Die Lage der Landwirtschaft im Freistaat Sachsen. Untersuchungen über die Rentabilität der Sächsischen Landwirtschaft in den Erntejahren 1929/30 und 1930/31. Bericht der Landesstelle zur Erforschung der landwirtschaftlichen Betriebsverhältnisse im Freistaat Sachsen. Af Professor, Dr. *Friedrich Falke,* under Medvirkning af Sekretær Hermann Isensee. Hefte 2. 66 Sider samt 1 Kort og flere Tabelbilag. (Verlag von Theodor Steinkopff. Dresden und Leipzig. 1933).

Beretningen omfatter de to Regnskabsaar 1929/30 og 1930/31, men gengiver ogsaa de væsentligste af Tallene fra de i Hefte 1 (omtalt i »Tidsskrift for Landøkonomi« 1932, Side 573) behandlede Regnskabsresultater fra de tre foregaaende Aar 1926/27—1928/29, ligesom der ogsaa er udregnet talrige Gennemsnitstal for hele Femaarsperioden 1926/27—1930/31. Undersøgelserne omfatter ca. 600 Ejendomme aarlig, og der synes at have foreligget et godt Regnskabsmateriale over Landbrugets ydre Omsætning samt over de enkelte Ejendommes samlede Økonomi. Derimod er der ingen Oplysninger meddelt om de enkelte Driftsgrenes Omsætnings- og Rentabilitetsforhold, naar disse betragtes som isolerede Enheder. Regnskaberne stammer fra Egne, hvis Landbrugsforhold i mange Henseender minder om Danmarks; men Produktionen er dog i langt højere Grad lagt an paa direkte Salg af Planteprodukter (Korn, Sukkerroer og Kartofler), medens Svineholdet til Gengæld indtager en mere beskeden Plads.

De i Beretningen meddelte Regnskabsresultater giver et stærkt Indtryk af de økonomiske Vanskeligheder, som ogsaa det tyske Landbrug har haft at kæmpe med under de synkende Produktpriser, og som det fremgaar af Tabel 1, har der i den omhandlede Femaarsperiode ikke kunnet blive noget til Forrentning af Landbrugskapitalen, naar der under Driftsomkostningerne medregnes normal Betaling til de arbejdende Familiemedlemmer; det bemærkes, at der blandt de opførte Driftsomkostninger ikke er indbefattet Renteudgifter. Hvis man

Tabel 1. **Landbrugets Driftsresultat i Gennemsnit af de 5 Aar 1926/27—1930/31.** (Reichsmark pr. ha aarlig).

Størrelsesgrupper	Brutto-udbytte	Drifts-omkost-ninger	Netto-udbytte	Familiens opnaaede Arbejds-fortjeneste efter Fradrag af 5 pCt. af Landbrugs-kapitalen
5— 10 ha	753	778	÷25	59
10— 20 »	649	671	÷22	3
20— 30 »	646	666	÷20	÷ 33
30— 50 »	687	698	÷11	÷ 56
50—100 »	664	675	÷11	÷110
100—200 »	564	588	÷24	÷ 96
Over 200 »	598	617	÷19	÷109
Alle Ejendomme...	622	641	÷19	÷ 77

ved Regnskabsopgørelsen gaar en anden Vej og undlader at belaste Bedriften med Arbejdsbetaling til Familiemedlemmerne, men derimod lægger 5 pCt. Rente af Landbrugskapitalen til de øvrige Udgifter ved Landbrugsproduktionen, faar man som Saldo det Beløb, der bliver igen som Arbejdsfortjeneste til Brugeren og hans Familie, efter at de øvrige Omkostninger er dækkede. Som det fremgaar af den bagerste Kolonne i Tabel 1, er der kun 2 af de 7 Størrelsesgrupper, der under disse Forudsætninger har kunnet give nogen Arbejdsfortjeneste, og for den ene af Grupperne (10—20 ha) er Beløbet ganske betydningsløst, medens det for den anden (5—10 ha) er noget større, men dog kun svarer til 24 pCt. af den normale Arbejdsbetaling til de arbejdende Familiemedlemmer. For de 5 Størrelsesgrupper med over 20 ha er Familiens Arbejdsfortjeneste negativ, og paa Ejendomme med over 50 ha har Brugeren (under Forudsætning af, at den samlede Landbrugskapital skulde forrentes med 5 pCt.) ikke blot maattet arbejde uden Vederlag, men har desuden maattet tilskyde ca. 100 Reichsmark pr. ha aarlig til Dækning af Underskudet.

Denne ringe Rentabilitet af Landbruget har selvfølgelig haft en meget uheldig Indflydelse paa de enkelte Ejendommes samlede Økonomi. I Tabel 2 er der foretaget en Sammenstilling af Indkomstens (svarende til den skattepligtige Indtægt her i Landet) og Privatforbrugets Størrelse pr. Ejendom i Gennemsnit for hele Femaarsperioden, og som det fremgaar heraf, har Ejendommene med under 20 ha gennemsnitlig haft en Indkomst af Landbruget paa ca. 1300 Reichsmark aarlig, medens

Tabel 2. **Indkomst, Privatforbrug og Formueformindskelse i Gennemsnit af de 5 Aar 1926/27—1930/31.**
(Reichsmark pr. Ejendom aarlig).

Størrelses-grupper	Ejendoms-størrelse, ha	Indkomst			Privat-forbrug	Formueform-indskelse
		fra Land-bruget	fra andre Indkomst-kilder	Ialt		
5— 10 ha ..	8.3	1306	195	1501	2071	570
10— 20 » ..	15,7	1309	409	1718	2559	841
20— 30 » ..	24,9	843	639	1482	3151	1669
30— 50 » ..	38,7	15	1581	1596	4155	2559
50—100 » ..	69,1	÷ 3138	3924	786	6837	6051
100—200 » ..	142,4	÷ 9291	8864	÷ 427	9202	9629
Over 200 » ..	259,7	÷22389	14253	÷8136	13572	21708
Alle Ejendomme	55,3	÷ 2025	2801	776	4873	4097

Indkomsten derefter aftager med stigende Ejendomsstørrelse, og for Ejendomme med over 50 ha har Indkomsten fra Landbruget endog været stærkt negativ. Trods ret betydelige Indtægter af andre Erhverv (navnlig for de større og de største Ejendomme) har den samlede Indkomst for Ejendomme med under 50 ha dog kun været omkring 1500—1700 Reichsmark aarlig; for Ejendomme med 50—100 ha har Indkomsten knapt naaet 800 Reichsmark, og for de endnu større Ejendomme har den været negativ. Størrelsesgruppen med over 200 ha har endog haft et erhvervsmæssigt Tab paa gennemsnitlig 8136 Reichsmark aarlig pr. Ejendom. Da Privatforbruget i alle Størrelsesgrupper har været betydeligt større end Indkomsten, er det gaaet meget stærkt ud over Nettoformuen, idet denne er formindsket med gennemsnitlig ca. 4100 Reichsmark pr. Ejendom aarlig, varierende fra 570 Reichsmark paa Ejendomme med ca. 8 ha til 21 708 Reichsmark aarlig paa Ejendomme med ca. 260 ha Landbrugsareal.

Dette var lidt af Hovedresultaterne. Beretningen indeholder imidlertid talrige andre interessante Oplysninger, som det dog vil føre for vidt at komme nærmere ind paa her. Men Beretningen maa anbefales som i høj Grad læseværdig.

Ivar Dokken.

Sorø Amts landøkonomiske Selskab gennem Hundrede Aar 1833—1933. Et Jubilæumsskrift udgivet af Selskabet ved Konsulent *H. Kristensen.* 160 Sider. (Slagelse).

Dette Skrift er delt i to Afsnit, hvert omfattende 50 Aar af Selskabets Virksomhed, og denne Deling er særdeles naturlig, eftersom Landbrugskrisen i Firserne, der fik saa afgørende Indflydelse paa vort Landbrugs Driftsformer, selvsagt ogsaa ændrede vore Landbrugsorganisationers Arbejdsfelter og dermed hele deres Virksomhed.

Sorø Amts landøkonomiske Selskab oprettedes, hvad Tidspunktet angaar, midt i Rækken af de amtsomfattende »økonomiske Selskaber«, der stiftedes i første Halvdel af forrige Aarhundrede, hovedsagelig med Det kgl. danske Landhusholdningsselskab som Forbillede; i Maribo, Randers, Odense og Holbæk var saadanne Selskaber oprettet i 1809—12; Bornholm kom i 1831, medens Thisted, Aarhus, Hjørring, Viborg og Svendborg først fulgte efter i Tiden 1841—57. Og som Selskabet ved sin Start tidsmæssigt indtog en Mellemplads, saaledes ogsaa dets Virksomhed, der ikke spændte over saa bred en Front som de tidligst oprettede Selskabers, der vel kan siges at være blevet til under Parolen: »Fædrelandets Genrejsning«, medens det dog optog og gennemførte en Række Opgaver, som senere Tiders landøkonomiske Foreninger lod ligge, eller som i Mellemtiden var taget op fra anden Kant.

Beskrivelsen af Virksomheden i de første 50 Aar er grupperet om Billeder af Store Frederikslund, Holsteinborg og Gunderslevholm som et Tegn paa, at det blandt Amtets større Gaarde vel navnlig var fra disse tre, nogle af de for Selskabet mest betydningsfulde Impulser udgik; foruden de større Gaarde var ogsaa Amtets højere Embedsstand rigt repræsenteret i Selskabets første Bestyrelser.

Af en Skrivelse til Landhusholdningsselskabet af 30. September 1833 fremgaar det, at man ønsker at virke som dettes Filialselskab for Sorø Amt, og det udtales 50 Aar senere, at ».... ingen af samtlige Landboforeninger i Danmark har virket mere og heldigere sammen med Landhusholdningsselskabet ....« Man finder da ogsaa i begge Selskabers Virksomhedsplaner de samme Punkter, f. Eks. Fremme af Høravlen, Udbredelse af gode Redskaber, Fremme af Jordens planmæssige Dyrkning og Præmiering af veldyrkede Husmandsbrug, mælkerige Køer og Husflid. Men ved Siden heraf havde Selskabet en udstrakt Virksomhed, dels selvstændigt og dels sammen med andre Foreninger; særlig bemærkelsesværdigt er Samarbejdet med Præstø Amts Landboforening, der er det første i sin Art her i Landet, og som bl. a. førte til Afholdelsen af »Kreatur- og Vareudstillinger« fra 1843.

Ved Beskrivelsen af de sidste 50 Aar trækker Forfatteren Linierne for hver Gren inden for Virksomheden op til vore

Dage. Mange af Opgaverne i denne Periode er nye, saaledes f. Eks. Ansættelsen af Konsulenter, Arbejdet for Svineavlen og Ungdomsarbejdet samt flere af Grenene inden for Kvægavlsarbejdet. Andre er af langt ældre Dato og maa blot tilpasses, eftersom Kravene ændres; blandt disse er der maaske særlig Grund til at nævne Planteavlsarbejdet, der lige fra 1838 ses at være taget op med Fremsyn og Kløgt; ikke mindre Interesse faar dette Arbejde, da Selskabet i 1872 knyttede *P. Nielsen*, Ørslev, til sig. Fra 1902 sorterer Arbejdet under et Fællesudvalg, der har ansat en Konsulent.

Det er ikke muligt her at komme ind paa alle de Opgaver, Sorø Amts landøkonomiske Selskab har taget op; det staar nu midt i et jævnt og støt og for sine Medlemmer og hele Amtet meget betydningsfuldt Virke.

Selskabets Husdyrbrugskonsulent, Sekretær og Kasserer har nu udarbejdet dette Jubilæumsskrift, som han har formaaet at gøre til en oplysende og underholdende Læsning i en smuk Form. *Ch. Neergaard.*

Danmarks Vareindførsel og -udførsel i Aaret 1932. Danmarks Statistik, Statistisk Tabelværk, 5. Række, Litra D, Nr. 53. Udgivet af Det statistiske Departement. 240 Sider. (G. B. N. F.' Kbhvn.).

Statistisk Aarbog 1933. Udgivet af Det statistiske Departement. Aarbogen følger i alt væsentligt samme Plan som i de nærmest foregaaende Aargange, hvorefter den er delt i 5 Hovedafsnit, der behandler henholdsvis det egentlige Danmark, Færø Amt, Kolonierne i Grønland, Island og internationale Forhold. 4 Tabeller i Afsnittet om Danmark er blevet udvidet eller omredigeret. 257 Sider. (G. B. N. F., Kbhvn.).

Bearbejdningsforsøg og Gødningsforsøg. 4. Beretning om Forsøgsvirksomheden ved Den Classenske Agerbrugsskole paa Næsgaard. Særtryk af Næsgaardbogen 1933. 46 Sider. (Nykøbing F.).

Det danske Landbrugs Historie. 18. og 19. Hefte. Udgivet paa Foranledning af Det kgl. danske Landhusholdningsselskab med Bistand af fagkyndige Medarbejdere ved Statskonsulent *K. Hansen*. 96 og 84 Sider. (G. E. C. Gad, Kbhvn.). I disse Hefter findes Afsnittet om Landbrugets Redskaber og Maskiner.

Fjerkræets Sundhedslære, særlig med Henblik paa Hønsenes Sygdomme. Af Professor *Carl H. Hansen*. Udsendt af Fællesudvalget for Fjerkræavlen. Særtryk af Statskonsulent W. A. Kock's Haandbog i Fjerkræavl. 48 Sider. (Kbhvn.).

Undersøgelser over Brucellainfektioners Forekomst i danske Hønsebesætninger. Af *Axel Thomsen.* 8 Sider. — **Tuberkulose i Vulva hos Koen.** Af *N. Plum.* 23 Sider. — **Fortsatte Undersøgelser vedrørende Forebyggelse af Anæmi hos Pattegrise.** Af *Vald. Adsersen.* 30 Sider. — **Undersøgelser over „hvid Kyllingediarrhoes« (Hønsetyfus') Udbredelse i Danmark.** 3. Meddelelse 1931—32. Af *C. O. Jensen.* 7 Sider. — **Statistiske Betragtninger over Miltbrands Forekomst blandt Husdyrene i Danmark i Aarene 1901—1931.** Af *N. Plum.* 16 Sider. — **Primær Uterustuberkulose hos en Ko samt Tilfælde af Vulvatuberkulose hos Køer.** Af *N. Plum.* 13 Sider. — **Et Tilfælde af tuberkuløs Kastning hos So, fremkaldt af Fjerkrætuberkelbaciller.** Af *C. Werdelin.* 8. Sider. — **Om Hundesyge-Vakcinationen efter Laidlaw-Dunkin's Metode.** Af *Axel Thomsen.* 11 Sider. — **Den laboratoriemæssige Miltbrandsdiagnose.** Af *P. Emsbo* og *N. Plum.* 26 Sider. — **Undersøgelser vedrørende Kvægets smitsomme Kastning.** XX. Om Kalvekastningens Profylakse med Henblik paa Nyinfektion. Af *Axel Thomsen.* 18 Sider. — **Om Aarsagsforholdene ved Dødelighed blandt Pattegrise.** Af *Vald. Adsersen.* 20 Sider. — **Fjerkrætuberkulosens Betydning som Fejlkilde ved Tuberkulinprøver hos Kvæg.** Af *N. Plum.* 16 Sider. — **Undersøgelser over „hvid Kyllingediarrhoes" (Hønsetyfus') Udbredelse i Danmark.** 4. Meddelelse 1932—33. Af *C. O. Jensen.* 8 Sider. — 124.—136. Meddelelse fra Statens veterinære Serumlaboratorium. Særtryk af Maanedsskrift for Dyrlæger, Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskoles Aarsskrift 1933 eller 4. Nordiska Veterinärmötet. (Kbhvn. og Helsingfors).

Naturlære. Grundtræk vedrørende Kemi samt Jordbundslære og Biologi. Af *P. Gregers Hansen.* 78 Sider. — **Plantedyrkning.** Grundtræk vedrørende Landbrugets Jorddyrkning og Plantekultur. Af *Chr. Stahl.* 71 Sider. — **Husdyrbrug.** Grundtræk vedrørende Husdyrenes Fodring, Avl og Pleje. Af *Halfdan Jørgensen.* 82 Sider. — Vejledninger for Elever i den landbrugsfaglige Aftenskole, Hefte 1—3. Udgivet af Det kgl. danske Landhusholdningsselskab.

Fjerkræavl og Fjerkræhold. Foredrag ved Samvirksomheden for landbrugsfagligt Oplysningsarbejdes Kursus den 17.—20. Oktober 1932. Særtryk af Tidsskrift for Landøkonomi. Udsendt af Fællesudvalget for Fjerkræavlen. 100 Sider. (Kbhvn.).

Udskiftningens historiske Gang gennem de europæiske Lande og dens Udførelse i landbrugsteknisk Henseende.

Af Statsraad *C. A. Koefoed.*

(Sluttet fra Side 665).

Polen. Noget mere indviklet er Udskiftningsproblemet i Polen, som er genoprettet ud af de 3 Lande, som i sin Tid delte det imellem sig. I alle disse 3 Lande havde Udskiftningen været i Gang før Krigen. I den tidligere preussiske Del af Polen var Udskiftningen, som var blevet udført efter de preussiske Love, formodentlig allerede afsluttet paa det Tidspunkt, da disse Provinser medgik til Dannelsen af det nuværende Polen. I tidligere russisk Polen, hvor der var en Del gamle Udskiftninger, for en betydelig Del egenmægtig udført af Bønderne, samt nogle nye Udskiftninger, udført efter den stolypinske Lov, var ved Tiden for Krigens Begyndelse formodentlig Halvdelen af Landsbyerne udskiftet. Derimod var der i de Dele af Hvide- og Lillerusland, som ved Freden i Riga blev afstaaet til Polen — en Strækning lige saa stor som hele Kongrespolen d. v. s. det tidligere russiske Polen — næppe udskiftet mere end 10—15 pCt. af Landsbyjorden, og i Galicien, som tidligere hørte til Østrig, var ved Verdenskrigens Udbrud kun nogle faa Landsbyer blevet udskiftet.

Da der som sagt i alle de 3 Lande, hvoraf Polen efter Verdenskrigen er opstaaet, før den Tid var blevet udskiftet, er det ikke saa underligt, at der er stor Forskel paa Arbejdets Udførelse. I Posen og tildels i Vestpreussen

er Udskiftningen set fra et landbrugsteknisk Synspunkt uden Sammenligning udført bedre end i nogen anden Del af det tidligere Preussen. I Galicien, hvor Udskiftningen var paabegyndt nogle faa Aar før Verdenskrigen og udviklede sig overordentlig langsomt, blev Arbejdet udført efter de sletteste nypreussiske Forskrifter. I geodætisk Henseende stod de utvivlsomt meget højt, men landbrugsteknisk set var de ikke meget værd. Udskiftningscentralen i Lemberg, hvis Arbejder jeg i December 1914 gjorde mig grundig bekendt med, efterlod hos mig Indtrykket af en livsfjern Institution. Intet Under at Arbejdet gik meget trægt fra Haanden. Ganske vist vanskeliggør Landejendommenes Lidenhed i høj Grad Udskiftningsarbejdet i Galicien, hvor der i Gennemsnit gaar 4 ha paa et Brug, men Bønderne var dog tilbøjelige til at lade deres Jorder udskifte radikalt og selv udflytte. Det hændte ikke sjældent, at naar der i den russiske Del af Volynien blev udskiftet Landsbyer tæt ved den galiciske Grænse, kom Bønderne fra den anden Side over for at se paa Arbejdet. Et saadant Besøg resulterede i, at disse Tilskuere henvendte sig til den russiske Landmaaler med Spørgsmaal om, hvorledes de skulde bære sig ad for at blive »omskrevet til Jeres Zar« for at blive udskiftet paa samme Maade som deres Naboer paa den russiske Side af Skellet.

I tidligere russisk Polen var Udskiftningsarbejderne som allerede nævnt blevet højst forskelligt udført i tidligere Tider, da der ikke blev ført nogen Kontrol med dem. I de til Dannelsen af Polen medgaaede Dele af Hvide- og Lillerusland, blev Udskiftningen før dette Tidspunkt selvfølgelig udført som i de øvrige Dele af Rusland.

Om Mængden af de efter Polens Genoprettelse og indtil den 1. Januar 1928 udførte Udskiftningsarbejder findes der ret udførlige Meddelelser i en af Ingeniør *Kasinski* (senere Leder af Landboreformernes Gennemførelse i Egenskab af Minister-Adjoint i Landbrugsministeriet)

forfattet Brochure[1]). Fra 1918 til 1927 incl. var der blevet udskiftet 629 321 ha eller omkring ved 6 pCt. af det Areal paa ca. 10 Mill. ha, som ved Tiden for Landets Genoprettelse endnu havde Udskiftning behov. Af de udførte Arbejder henhørte til:

de i Polen indgaaede Dele af Hvide- og Lillerusland	80 pCt.
tidligere russisk Polen	19,4 -
Galicien	0,5 -
tidligere preussisk Polen	0,1 -

At der paa tidligere preussisk Polen, d. v. s. paa Posen og Vestpreussen kun falder 0,1 pCt. af de udførte Arbejder, skyldes vistnok udelukkende den Omstændighed, at Udskiftningen praktisk talt var endt i disse Provinser, da de medgik til Dannelsen af det nuværende Polen. Et andet Sprog taler den havle Procent, som udgør Galiciens Andel i de udførte Udskiftninger. Her kan Grunden til det ringe Antal Udskiftninger næppe søges i andet end i, at det endnu ikke er lykkedes at overbevise den galiciske Landbefolkning om, at ogsaa den vil høste stor Nytte af de spredte Parcellers Sammenlægning, hvor smaa end de stedlige Brug er. Øjensynlig virker de dér udførte Udskiftninger ikke overbevisende nok paa Bønderne. Den overvældende store Mængde Udskiftninger i Hvide- og Lillerusland staar efter al Sandsynlighed i Forbindelse med, at indtil Krigens Begyndelse arbejdede de russiske Landindretningskommissioner i disse Egne.

Af en Beretning[2]) af den tidligere polske Agrarreformminister *Staniewicz* fremgaar det, at til 1. Januar 1930 var der nyudskiftet 1 200 000 ha, men der gives ingen Oplysninger om Fordelingen af dette Areal mellem de forskellige Provinser.

Disse den nyere Tids Arbejder udføres paa Grundlag af Loven af 31. Juli 1923, Instruktion af samme Dato

---

[1]) Ing. *Karol Kasinski:* Działalność Ministerstwa Reform Rolnych i Urzędów Ziemskich w okresie od roku 1918 do 1/1 1928 roku. Warszawa 1928.

[2]) Vierteljahrshefte der polnischen Landwirtschaft. Warszawa 1930.

samt nogle senere Ændringer af begge. Af disse Forskrifter fremgaar det, at saa vidt muligt skal enhver Gaards Tilliggende, saafremt de stedlige Forhold tillader dette, samles i en enkelt Lod, hvis Længde ikke maa overstige Bredden mere end 10 Gange; hvis det ikke er muligt at samle alle Kulturer (Agermark, Eng) i en Lod, kan de udvises hver for sig, men kun i Tilfælde af stor Forskel i Kvaliteten inden for samme Kultur kan en saadan udvises paa 2 Steder.

Endvidere meddeles fra højkompetent Side, at man saa vidt muligt overlader til Bønderne selv sammen med Landmaaleren at bestemme, hvorledes Udskiftningen skal foretages. Angaaende Udflytning paalægges ingen Tvang, men dog udflyttes i Gennemsnit 30 pCt. af Bøndergaardene samtidig med Udskiftningen. Til Udflytningen giver Staten langfristede Laan, der ikke maa overstige 1200 Zlot pr. Gaard.

Holland. For Holland blev der i 1924 udstedt en Lov om Udskiftning, og dér synes det, at der er blevet arbejdet med stor Energi. Sagen er dér, om jeg saa maa sige, faldet i gode Hænder. Det verdenskendte Nederlandsche Heidemaatschappij, organiseret i sin Tid med det danske Hedeselskab som Forbillede, har i Aartier interesseret sig for Udskiftning. Da jeg i 1905 aflagde et Besøg i dette Selskabs Bestyrelse, foreviste man mig med Stolthed et Kort over en Udskiftning, som det var lykkedes Selskabet at overtale Parthaverne til at gaa ind paa. Meget var det ikke, man havde faaet udrettet, det var 2 Brødre, som det var lykkedes at overtale til paa en fornuftig Maade at skifte den Jord imellem sig, som de først havde fordelt i Strimler og Stykker. Over for mig beklagede Bestyrelsen sig over, at det vilde være umuligt at faa gennemført en Lov om tvungen Udveksling af Parceller, og ad Frivillighedens Vej kommer man ikke langt, mentes der. Heidemaatschappij gav dog ikke op; af Direktør *Lonkhuyzen's* Beretning af 1925 til det internationale Landbrugsinstitut i Rom ses det, at i de forløbne

Aar har mange Grundbesiddere henvendt sig til Selskabet med Anmodning om Hjælp ved Sammenlægningen af deres Grundstykker, »og somme Tider er det lykkedes at gennemføre saadanne Arbejder«. I 1915 begyndte man saaledes at udskifte Ballumermeden paa Øen Ameland; det drejede sig her om henved 200 ha, delt i 4000 Parceller og tilhørende 119 Ejere. Det lykkedes at bringe Parcelantallet ned til 216.

Det synes, at Hedeselskabets ihærdige Arbejde lidt efter lidt har gjort den offentlige Mening i Holland tilgængelig for Tanken om Udstedelse af en Lov om tvungen Udskiftning, selv om end denne Lov ikke stemte helt overens med de hævdvundne Begreber om Ejendomsretten, eller maaske er det Verdenskrigen, der har ændret disse Begreber. Nok om det, ifølge Loven af 1924 kan Udskiftning foretages, naar $^1/_4$ af Ejerne af det til Udskiftning anmeldte Areal ønsker det. Begrænsningen af dette Areal synes, som ogsaa efter den franske Lov, at være fuldstændig vilkaarlig. De ved Udskiftningen anviste Parceller skal saavidt muligt svare i Værdi til samme Ejers tidligere Parceller. Afvigelser fra denne Regel maa ikke overstige 5 pCt. af Værdien og godtgøres med Penge.

Loven af 1924 overdrager Ledelsen af Udskiftningen til en særlig for dette Øjemed oprettet Kommission. Juridisk har altsaa Heidemaatschappij intet mere med denne Sag at gøre, personlig har dette Selskab dog nu som før Ledelsen i sin Haand, da dets Direktør er nævnte Kommissions Sekretær, og den Funktionær, som har ledet de af Selskabet før Lovens Udstedelse foretagne Udskiftninger, er Sekretærens Medhjælper, og det er selvfølgelig dem, der maa trække Læsset. Foreløbig er altsaa Ledelsen af Udskiftningen forblevet den samme som før, hvad kun kan være af det Gode for Sagens Fremme. Arealet af de udførte Arbejder er i stadig Fremgang, indtil 1932 incl. er der efter Lovens Udstedelse endelig udskiftet 10 203 ha. Dette er jo ikke meget, men det er jo endnu kun en Begyndelse.

Hvad Kvaliteten angaar, saa mangler det ikke de Ledende paa Forstaaelse af de Fortrin, som den radikale Udskiftning medfører, men det er forstaaeligt nok meget vanskeligt, paa det hollandske Landbrugs nuværende høje Udviklingsstandpunkt, at faa Bønderne til at gaa ind paa at tage hele det hver især tilkommende Areal i et Stykke, og endnu vanskeligere er det at forbinde Udskiftning med Udflytning. Dette saa meget mere som der ingen Hjælp ydes fra Statens Side til Bygningernes Overførelse paa Marklodden.

Andre Lande. Ved Fredsslutningerne i Versailles og St. Germain er der blevet tildelt forskellige Lande, som ikke tidligere havde nogen Lov om Udskiftning, Omraader, hvor saadanne Love var i Virksomhed før Krigen.

Frankrig fik saaledes Elsas-Lotringen, hvor en preussisk Lov om Udskiftning var udstedt allerede i 1872. Det er ikke udelukket, at denne Omstændighed har været en medvirkende Aarsag til Udstedelsen af Loven af 1918.

Italien fik tildelt Sydtyrol, hvor en østrigsk Udskiftningslov af 1909 var i Virksomhed. Hvorvidt dette har bidraget til, at der i 1932 blev udstedt en Lov om Udskiftning i Resten af Italien, skal jeg lade være usagt, men dette er højst rimeligt, da den tyrolske Lov er forblevet i Kraft. I Lighed med den franske, men i Modsætning til alle andre europæiske Landes Udskiftningslovgivning forudser den italienske Lov ikke Oprettelsen af nogen speciel, central eller stedlig Institution for Varetagelse af Udskiftningen. Ifølge den italienske Lov fremkaldes Udskiftning normalt af en enkelt deri interesseret Grundejer eller af en Gruppe saadanne, som til Præfekten for vedkommende Provins indgiver et Andragende om Udskiftning med Bilag af en Række Dokumenter, deriblandt et summarisk Projekt til den kommende Fordeling af Lodderne. I Tilfælde af særlig stærk Sammenfiltring af Parcellerne kan Udskiftning dog ogsaa paabydes af Præfekten efter Samraad med Provinsens økonomiske Raad.

Efter endelig Opsættelse af Udskiftningskortet konstitueres et Konsortium af Parthaverne i Udskiftningen, som det færdige Projekt forelægges. For Vedtagelse af Projektet fordres simpel Majoritet af Parthaverne, som maa repræsentere mindst Halvdelen af Kadastralindtægten. Hvis dette ikke opnaas, kan Præfekten dog efter Samraad med Økonomiraadet beslutte, at Udskiftningen skal fremmes. Foreløbig udskiftes kun dér, hvor større Grundforbedringsarbejder udføres.

I *Jugoslavien* staar Spørgsmaalet om Udstedelse af en almindelig, for hele Landet gældende Udskiftningslov foran sin Afgørelse. I Kroatien, Surmien og Slovenien arbejdes endnu efter Lovene fra Førkrigstiden, hvorimod Udskiftningen er gaaet i Staa i de andre tidligere østrigske og ungarske Provinser. I Gammelserbien og i Makedonien har der aldrig været nogen Udskiftning, men saavel Landbefolkningens kulturelle Udvikling som Landbrugets forhaandenværende Tilstand synes at tyde paa, at Tiden er inde for denne Reforms Paabegyndelse.

Paa Udskiftningens Omraade befinder *Czekoslovakiet* sig omtrent i samme Stilling som Jugoslavien. Ganske vist er det helt igennem dannet af Brudstykker af det tidligere Østrig-Ungarske Monarki og mangler saaledes den Kærne af ogsaa før Krigen uafhængigt Land, som Jugoslavien havde i Gammelserbien; men som i Jugoslavien saaledes ogsaa i Czekoslovakiet er Hovedlandet, d. v. s. det tidligere Bøhmen, endnu uberørt af Udskiftningen, som til Dato gaar livligt for sig i Mähren og i østrigsk Schlesien, medens den saa temmelig er gaaet i Staa i de tidligere ungarske Provinser: Slovakiet og det karpatiske Rusland.

Allerede i flere Aar har der været samlet Materialer for Udarbejdelse af en for hele Czekoslovakiet gældende Udskiftningslov, men endnu (December 1932) er Lovforslaget ikke blevet endelig udarbejdet.

For alle disse paa Udskiftningens Omraade nye Lande har øjensynlig de tysk-østrigske Arbejdsmetoder tjent som

eneste Forbillede. Holland, Frankrig og Italien har valgt en Mellemting mellem nypreussiske Metoder og Konsolidering. Jugoslavien og Czekoslovakiet har ganske vist endnu ikke sagt deres sidste Ord i Sagen, for saa vidt som der i disse Lande endnu ikke er udstedt nogen for hele Riget gældende Udskiftningslov, men i enkelte Provinser af begge disse Lande arbejdes efter de tidligere østrigske Love og, hvad Udførelsen i Marken angaar, efter nypreussisk Forbillede.

Hvorledes forklares dette? Sikkerlig ikke ved at vedkommende Myndigheder efter moden Overvejelse er kommet til den Overbevisning, at den preussisk-østrigske Metode for Udskiftning er den bedste. Snarere maa Forklaringen søges i Ukendskab til andre Metoder og i Frygt for den Revolution i hele Bondelandbrugets Struktur, som Udflytning af Gaardene utvivlsomt er i Forbindelse med en forudfattet Overbevisning om, at i givne Land er Udflytning ikke gennemførlig. Dertil kommer, at det endnu ikke er blevet talmæssigt bevist, at den radikale Udskiftning overhovedet er mere fremmende for Landbrugets Produktivitet end den preussiske Metode, endsige hvor stort dette Forspring er.

Ukendskab til andre Metoder end de tyske er forklarlig nok. Om den engelsk-skotske Udskiftning er der mig bekendt ikke skrevet indgaaende i de sidste Aarhundreder, maaske ikke siden *Fitzherbert* i Slutningen af det 16. Aarhundrede i sin »Book of Husbandry« lovpriste den radikale Udskiftning, og hvad der er blevet skrevet om Udskiftningen i de nord- og østeuropæiske Lande, som ogsaa har gennemført Udskiftningen mere eller mindre radikalt, er af sproglige Hensyn utilgængeligt for andre europæiske Folk. Tysk derimod er tilgængeligt for alle, og der er skrevet Masser af Bøger paa tysk om Udskiftningen i de forskellige tyske Lande. Det er i dem hovedsagelig den geodætiske Side af Reformen, der behandles. Der tales vel ofte om den økonomiske Side, men kun i Form af en Sammenligning mellem den tidligere Tilstand

og den, der er en Følge af den foretagne tyske Udskiftning.

Saa vidt mig bekendt, og jeg tror, at jeg saa nogenlunde har fulgt med paa dette Omraade, har ingen tysk Forfatter foretaget nogen indgaaende Sammenligning i denne Henseende mellem de forskellige Udskiftningsmetoder[1]).

Heller ikke kan man fortænke de Regeringer, som i den sidste Tid har udstedt Love om Udskiftning eller er i Færd med at gøre det, i, at de nærer Frygt for den Revolution af Bondelandbruget, som Udflytningen betyder, saa længe de ikke er overbevist om dens Fortrin fremfor andre, mindre revolutionerende Udskiftningsmetoder.

Resumé.

Formaalet for Udskiftning er først og fremmest at gøre enhver Lodsejer til selvstændig Herre over sit Landbrug. Dette er det eneste, hvori alle de forskellige Udskiftningsmetoder stemmer sammen.

I dens mest moderate Former er der intet som helst omvæltende i Udskiftningen. For ikke at tale om den luxemburgske Metode, som slet intet ændrer i Besiddelsen, men kun stiler efter at gøre alle eksisterende Grundstykker tilgængelige, er der ved den moderate Udskiftning af Handlinger, som griber ændrende ind i Besiddelsesformerne, kun: Deling af Fællesejet og stærkere eller svagere Mindskning af Parcelantallet, men i ingen af disse Handlinger er der noget revolutionerende, begge kan de paa et bestemt Trin i Udviklingen fremtvinges af Omstændighederne uden egentlig at skabe noget nyt. Fællesejet og Fællesbruget forsvinder af sig selv, efterhaanden som Jordknapheden stiger, og hvad Sammenlægning af Parcellerne angaar, saa kan den fortsatte Deling af Parcellerne mellem Arvingerne gøre den fuldstændig nød-

[1]) *Klebs:* Die Landeskultur-Gesetzgebung, deren Ausführung und Erfolg im Grossherzogtum Posen, Berlin 1860, omtaler vel den radikale Udskiftnings Fortrin fremfor den moderate, men kun ret forbigaaende.

vendig for at muliggøre rationel Bearbejdning. I Præmisserne til den ny italienske Lov om Udskiftning antydes det, at saadanne Forhold har fremkaldt de nord- og mellemitalienske »Jordforstørrelser« i Middelalderen; lignende Forhold har fremtvunget Konsolideringen i Nassau, der endog til at begynde med kunde foretages paa Øvrighedens Initiativ, uden Afventning af nogen Anmodning fra Lodsejernes Side.

En lignende Formindskelse af Parcellernes Antal ses ved Sammenligning af de 2 første Kort over Landsbyen Aarslev i Lyngbymuseet. Nr. 2 af disse Kort, som aabenbart gengiver Resultatet af en Rebning, udviser en Mindskning af Parcellernes Antal i Sammenligning med Kort Nr. 1, som fuldt ud kan staa Maal med den, der foretages ved en Konsolidering.

I og for sig er begge disse Handlinger: Deling af Fællesejet og Sammenlægning af Parceller med Bibeholdelse af Landsbyen hver for sig kun Palliativer, der gaar ud paa at mindske Ondets Følger, men ikke dets Aarsag, som er Bøndernes Sammenslutning i Landsbyer. Først med deres Udflytning fra Landsbyen begynder Fremgangen i Bondelandbruget. Ved Udflytning af Bygningerne fra Landsbyen til Marklodden opnaas ikke alene, at Landbrugeren kommer nærmere til den Jord, hvis Dyrkning er hans Hovedopgave, saa hans Arbejde herved lettes, ligesom ogsaa Tilsynet med Afgrødernes Udvikling og Kvægets Græsning gøres tilgængeligere; ikke mindre vigtigt er det, at Udflytningen river ham ud af Landsbyrutinen og tvinger ham til selv at bruge sin Omtanke, til at leve paa eget Initiativ. Det er heri, mere end i Deling af Fælleseje og Sammenlægning af Parceller, at Udskiftningens revolutionerende Virkning ligger.

Under min tidligere Virksomhed i Rusland har jeg haft rig Lejlighed til at iagttage Udflytningens vækkende Virkning paa Bønderne. Landsbybefolkningens tidligere ret inerte Masse opløste sig ved Udflytningen i initiativrige, selvbevidste og paa deres faglige Omraade kundskabs-

tørstende Individer. Og det var ikke alene mine maaske ikke helt upartiske Øjne, som saa denne Massernes Omformning. En Dag kørte jeg sammen med den stedlige Chef for Udskiftningsvæsenet henad en solbeskinnet, støvet Landevej. Det var ved Middagstid og utaalelig varmt. Forude øjnede vi en rank Skikkelse, der med faste, selvbevidste Skridt gik i samme Retning, som vi kørte. »Han derude synes ikke at tage sig Varmen ret nær«, bemærkede jeg. »Nej saamænd«, svarede min Ledsager, »men det er ogsaa en Udflytter«. »Kender De ham?« »Nej, men jeg kan se det paa hans Gang«. »Det skal vi snart faa undersøgt«. Vi indhentede Manden. »Hvor er Du fra?« »Fra Ivanovka«. »Har I faaet udskiftet?« »Ja, og jeg er flyttet ud«. Og saa begyndte han at fortælle om, hvordan han havde indrettet sig. Vi maatte absolut komme hen og se paa hans Gaard. Der var ingen Vej udenom, vi satte ham op paa Bukken og rullede hen til hans lille Gaard, medens han ustandselig fortalte om, hvad han allerede havde faaet gjort og om hans Fremtidsplaner. Man kunde virkelig kende Udflytterne paa deres Gang, for saa vidt som denne afspejlede deres frejdige Sindsstemning.

Og dog har det i det lange Løb, som man altid maa regne med, naar Talen er om Landboreformers Følger, ingen væsentlig Betydning, om Udflytningen foregaar samtidig med Udskiftningen eller senere, naar blot der ved Udvisning af Markparcellen bliver taget tilstrækkeligt Hensyn til dennes tilstundende Rolle som Brugets Midtpunkt. Saafremt dette er sket, kommer Udflytningen af sig selv, naar det dertil egnede Tidspunkt er inde. Hvis Udflytningen ikke foregaar samtidig med Udskiftningen, maa ganske vist Gaardsarealet og sædvanligvis ogsaa Haven forblive i vedkommende Lodsejers Besiddelse som en særlig Parcel, hvis Areal (Værdi) maa fraregnes Markparcellen; dette er selvfølgelig en Ulempe, men kun i Undtagelsestilfælde kan der her være Tale om Arealer, som efter deres Størrelse kan have væsentlig Betydning for givne Brug. Paa den anden Side kan den

tvungne Udflytning paa et maaske for Brugeren ubelejligt Tidspunkt være en endnu større Ulempe. Spørgsmaalet om saadanne Bopladsparcellers senere Skæbne har i sin Tid interesseret mig en Del; den er særdeles mangfoldig. Ofte forbliver den i givne Lodsejers Besiddelse og benyttes som en Slags Aftægtsplads for de Gamle og Vinterhjem for de skolesøgende Børn. I saadanne Tilfælde maa der selvfølgelig enten efterlades en Bolig paa Gaardtomten eller bygges en ny. Hyppigst sælges dog Husparcellen for at skaffe Penge til Udflytningen. Køberne kan være Smaabønder, Haandværkere eller Købmænd. Jeg har ogsaa set adskillige Eksempler paa, at en foretagsom, velhavende Bonde har sammenkøbt en Række af Bopladser og dannet sig et solidt Landbrug af dem.

Efter deres Udførelse i Marken kan de europæiske Arbejder for Bondelandbrugets Frigivelse deles i 4 Grupper:

1) Den radikale, med Udflytning af en større eller mindre Del af Bøndergaardene. Herhen hører: Skotland, England, Kempten, Skandinavien med Finland, Estland, Letland, Litauen, de tidligere preussiske og russiske Dele af det nuværende Polen og, før Revolutionen, Rusland, deriblandt ogsaa det nu i Rumænien indgaaede Bessarabien.

2) Den moderate, med principiel Opretholdelse af Landsbyerne og i Reglen Udvisning af Agerlandet i 2 eller flere Stykker, men med Inddragelse i den fælles Udskiftning af hele vedkommende Bymark. Herhen hører: Preussen i dets nuværende Grænser (med Undtagelse af Hessen-Nassau o. a. mindre, vestlige Landsdele) og de til det tidligere østrig-ungarske Monarki hørende Lande og Provinser, for saa vidt som Udskiftningen der var paabegyndt før Krigen.

3) Den konservative, ogsaa med principiel Opretholdelse af Landsbyen, men uden Fordring om Indlemmelse af hele Bymarken i Udskiftningen, som kan omfatte saavel en Del af denne som ogsaa Brudstykker af

2 Nabomarker (Fig. 14). I teknisk Henseende er denne Udskiftningsmetode i sin oprindelige Skikkelse snarere at betragte som en moderat Formindskelse af Parcellernes Antal og deres Tilgængeliggørelse end som en Udskiftning efter nordiske Begreber. Denne Form for Udskiftning, som er udgaaet fra den Nassauske Konsolidering, omfatter fuldt ud hele Sydvesttyskland. At dømme efter vedkommende Udskiftningslove hører ogsaa Holland, Frankrig og Italien til denne Gruppe, navnlig i den Henseende, at der i disse Lande ikke stilles nogen Fordring om, at Udskiftningen skal omfatte en hel Bymark. Udskiftningsmyndighederne kan saaledes ikke forlange, at Udskiftningen saa vidt muligt skal omfatte alle hver enkelt Andelshaver tilhørende Parceller og Andele. Ikke desto mindre synes det efter Udskiftningskortene at dømme, at de franske og navnlig de hollandske Arbejder er noget radikalere udført end de sydvesttyske, omend ogsaa disse, i Løbet af de sidste 20—30 Aar, synes at være undergaaet en Ændring henimod mere radikal Udførelse.

Det tidligere Kongerige Sachsen danner saavel paa Lovgivningens som paa Udførelsens Omraade et Mellemled mellem den moderate og den konservative Gruppe.

4) Den ultrakonservative, som intet eller saa godt som intet ændrer ved den bestaaende Fordeling af Parcellerne. Arbejderne for Frigørelse af Bondelandbruget indskrænkes her saa at sige udelukkende til Anlæg af et Vejnet, som sikrer den fri Tilgang hvis ikke til hver enkelt bestaaende Parcel saa til største Parten af disse. Henhen hører, saavidt mig bekendt kun Storhertugdømmet Luxemburg, og dér er Arbejderne til Advarsel for dem, der kunde ønske at efterligne dem, endda gaaet fuldstændig i Staa allerede for 30 Aar siden. Mærkeligt nok fremhæver franske og italienske Agrarforfattere de luxemburgske Udskiftningsarbejder dog som noget særdeles efterlignelsesværdigt. Jeg tvivler om, at vedkommende Forfattere nogensinde har været i Luxemburg.

I Jugoslavien og i Czekoslovakiet befinder Udskiftnin-

gen sig endnu paa et forberedende Stadium, hvorfor det endnu er usikkert, til hvilken af de ovennævnte Grupper disse Lande vil slutte sig, men de Arbejder, som hidindtil er blevet udført i disse Lande inden for Grænserne af de tidligere østrigske og ungarske Provinser, som er indgaaet i dem, tilhører den moderate Gruppe.

I de af Europas Lande, som har optaget Arbejdet for Bondelandbrugets Frigørelse, søges denne Opgave saaledes løst efter en Række forskellige Metoder, men hvilken af disse Metoder giver det bedste Resultat, saavel for Højnelsen af Landbrugets Produktivitet som for Bondestandens kulturelle Udvikling?

For os Nordboere vil det vel uden haandgribelige Beviser være indlysende, at jo kortere Afstanden er fra Gaard til Mark, des fordelagtigere vil Landbruget under øvrige lige Forhold være, men bevise med Tal, hvor meget fordelagtigere det er at drive Landbrug paa et velafrundet Grundstykke end paa en Gaard, hvis Tilliggende er splittet for alle Vinde eller har en højst ubekvem Form, kan vi ikke. Endnu er saadanne Tal ikke fremskaffet. De svenske og de finske Lovgivere forlangte heller ingen saadanne Beviser, da de besluttede at udstede Loven om Lagaskifte, fordi deres sunde Fornuft ogsaa uden konkrete Beviser sagde dem, at den ved Storskiftet skabte Fordeling af de enkelte Brugs Areal ikke var tilfredsstillende. De indsaa, at Landbrugets Udøvelse kunde lettes betydeligt ved en bedre Inddeling af Arealet — Maclean havde jo vist, hvorledes dette skulde gøres — og uden smaalige Hensyn blev Lovene om Lagaskifte og Laga-Stor-Skifte udstedt. Med andre Ord paabødes der ny Udskiftning af de allerede udskiftede Arealer. Resultatet blev, at den svenske og den finske Udskiftning at dømme efter de ikke faa Udskiftningskort, som er kommet mig i Hænde, staar betydelig højere end den danske.

Men det var dengang. Nu turde det være vanskeligere at gennemføre en Sag ved kun at appellere til vedkommendes sunde Fornuft; der vil blive forlangt bestemte

Tal, men de haves foreløbig ikke i noget Land. Professor *Laur* i Brugg har i sin Tid prøvet paa at udarbejde et Diagram, der skulde vise den Indflydelse, som Landbrugsarealets Form har paa Renindtægt, Bruttoudbytte, Driftsomkostninger o. a. Landbrugsforhold, men Professoren synes ikke at have været overbevist om Tilstrækkeligheden af det Materiale, som Diagrammet var bygget paa. Saa vidt mig bekendt er det aldrig blevet offentliggjort. I forskellige Bøger og Artikler om Udskiftning, navnlig i tyske og franske, findes der sammenlignende Tabeller over forskellige Landejendommes Driftsudgifter og Indtægter før og efter Udskiftningen, som undertiden kan virke meget overbevisende, navnlig for saa vidt som de angaar Driftsudgifterne. Skade at de kun belyser Forskellen mellem udskiftede og uudskiftede Ejendommes Driftsforhold, og ikke Betydningen af Udskiftningens større eller mindre Radikalisme. Netop en saadan Beregning kunde være af Betydning for Danmark. Ganskevist er der ingen, der ved, hvor mange utilfredsstillende Udskiftninger, der findes her i Landet, men vi ved, at de er der, og at der ikke er saa ganske faa af dem.

Indirekte Beviser for, at den radikale Udskiftning giver et bedre økonomisk Resultat end den mere moderate, er der en Del af. Det væsentligste af disse turde være det danske og det svenske Landbrugs nuværende Udvikling i Sammenligning med det tyske. Et Forsøg i denne Retning, som gik ud paa at sammenligne det danske Landbrugs Produktivitet paa Husdyravlens Omraade med de tilsvarende Tal for Tysklands Vedkommende efter de nyeste Oplysninger fra begge Lande resulterede i de Tal, som findes i efterfølgende Tabel.

	pr. 1000 ha Landbrugareal	
	Danmark	Tyskland
Antal Køer	512	353
Samlet Mælkemængde	1.561.600	811.900
Antal Svin	1.504	797
Antal Høns	7.182	3.180

Jeg ved meget vel, at en saadan Sammenstilling ikke kan tjene som et fuldgyldigt Bevis paa det danske Landbrugs Overlegenhed over et tyske. En Sammenligning af Produktiviteten af en enkelt Gren af en Virksomhed i ét Land med Produktiviteten af samme Gren i et andet Land er ikke tilstrækkelig til Fastslaaelse af det ene eller det andet Lands Overlegenhed for hele Virksomhedens Vedkommende. Ogsaa har andre vægtige Grunde end den noget radikalere Udskiftning været medvirkende til i Løbet af de sidste Hundrede Aar at fremkalde en hurtigere Udvikling af det danske Landbrug end af det tyske. Dog maa det ikke glemmes, at Husdyravlens Udvikling er en ret god Maalestok for Intensiviteten af den tempererede Zones Landbrug, samt at, ved den nævnte Periodes Begyndelse, stod det tyske Landbrug langt højere end det danske. Dette kan bl. a. skønnes af den Mængde af tyske Landmænd og Mejerifolk, som dengang fandt deres Brød i Danmark, og som i saa høj Grad, saavel ved deres samlede Masse som gennem enkelte fremragende Personers Dygtighed, har bidraget til det danske Landbrugs hurtige Udvikling.

Ogsaa de ovenomtalte sammenlignende Beregninger mellem Driftsudgifterne før og efter den højst ufuldkomne Udskiftning, som foretages i Frankrig, kan tjene som indirekte Bevis for, at en stærkere Sammendragning af Parcellerne, altsaa en radikalere Udskiftning, vilde have fremkaldt en endnu stærkere Mindskning af Driftsudgifterne. Maaske kan det endogsaa lade sig gøre ad rent matematisk Vej at beregne, hvormeget Driftsudgifterne normalt maa formindskes ved Radikalisering af en foretagen Udskiftning, noget lignende altsaa som *Thünens* Beregninger af Afstandens Indflydelse paa Landbrugets Rentabilitet. Alle saadanne Beregninger kan imidlertid kun oplyse den ene og efter min Erfaring mindst væsentlige Side af Udskiftningen, nemlig den mekaniske. Endnu vigtigere er den psykologiske Side, som giver sig til Kende i den frejdige Stemning, som den radikale Ud-

skiftning og navnlig Udflytningen skaber blandt Landbrugerne. Men dennes Indflydelse lader sig ikke maale.

Tidligere sagdes det i mange Lande, at Udflytningen nødvendigvis maatte virke hæmmende paa Landbefolkningens Udvikling ved at vanskeliggøre Skolegangen, og at den maatte hæmme den faglige og kulturelle Sammenslutning mellem Landboerne. Endnu mange Indvendinger gjordes der mod den radikale Udskiftning, men alle er forlængst gendrevet af Kendsgerningerne. Men det gaar her som med Trolden i Æsken. Hvor solidt man end mener at have bragt den paa Plads, den springer dog frem igen ved første Lejlighed. Nu hedder det sig rundt omkring i Landene, at Udflytning er ufordelagtig paa Grund af de derved forøgede Udgifter ved Elektrificering, Telefonanlæg og Levering af Mælk til Mejeriet. Jeg tror ikke, at nogen af de, der fremkommer med saadanne Indvendinger, har gjort Forsøg paa at sammenligne Betydningen af de af dem fremførte Indvendinger med den rent mekaniske Betydning af Udflytningen: hvad har ikke alene Mindskningen af Brandfaren at betyde. Og dog vejer disse beregnelige Fordele ved Udflytningen langtfra op mod de uberegnelige Fordele, som Landbrugerens større Nærhed ved sin Mark bringer.

Skulde det virkelig være umuligt ad statistisk Vej at paavise den Indflydelse, som Landbrugsarealets mere eller mindre bekvemme Beliggenhed har paa dansk Landbrugs Rentabilitet? Jeg havde tænkt mig, at de af vort udmærkede Driftsbureau indsamlede Regnskaber, sammen med Oplysninger om vedkommende Landbrugsarealers Beliggenhed, kunde give tilstrækkelig Materiale til en saadan Paavisning. Det synes imidlertid at vise sig, at hvis der muligvis ogsaa indsendes nogle faa Regnskaber fra Gaarde med et ubekvemt formet Tilliggende, saa vil der dog i ethvert Fald være saa faa af dem, at der ikke paa dem kan bygges nogen Slutning om Størrelsen af den Indflydelse, som Landbrugsarealets Form kan have paa givne Landbrugs Rentabilitet.

Dette alene er et vægtigt Bevis for, at det staar slet til med de Landbrug, hvis Tilliggende er ubekvemt formet, men ikke desto mindre, hvis der ikke indsendes Regnskaber fra saadanne Brug, maa de fremskaffes ad anden Vej. Sagen er for vigtig til at lades upaaagtet paa Grund af manglende Materiale, især da naar der er Mulighed for at fremskaffe det fornødne.

Naar Undersøgelsen saa har fastslaaet, at Landbrugsarealets Form har en betydelig Indflydelse paa Landbrugets Rentabilitet, og jeg tvivler aldeles ikke om, at denne Indflydelse er meget stor, maa der efter et fornuftigt opsat Spørgeskema indsamles Oplysning om de danske Landejendommes ydre Form. Naar dette er gjort, og naar man paa den Maade har faaet oplyst, hvormange danske Landejendommes Tilliggende, der er uheldigt formet, samt om Arten og Betydningen af de fundne Skavanker, ja saa vil Tiden være inde til at overveje, hvorvidt og hvorledes de fundne Mangler ved det danske Landbrugsareals Fordeling kan afhjælpes.

Hestene i 1932.

Af Statskonsulent *Aug. Kjær.*

(Sluttet fra Side 683).

Der var god Grund til at vente, at den Lysning, som i 1932 fandt Sted i Afsætningsforholdene, vilde medføre en større Tilslutning til Avlsarbejdet, hvadenten dette nu fandt Sted inden for de enkelte Bedrifter — altsaa under mere private Former — eller gennem officielle Foranstaltninger som Dyrskuer og Kaaringer.

Alene dette, at der kan rejses Tvivl om, hvorvidt der i 1932 er blevet bedækket flere Hopper end Aaret forud, taler ikke til Gunst for, at Hesteopdrætternes Antal er blevet synderlig forøget. Der var mange, der talte om, at man vist burde tænke paa at lægge et Føl til, men som oftest blev det ved Snakken.

Derimod synes jeg, at der har været adskilligt, der tydede paa, at de »gamle« Opdrættere i 1932 har benyttet de gode Hingste mere end i de foregaaende Aar og staar klar til at udnytte den Bedring, som de mere og mere følte sig overbevist om, var i rask Anmarsch, og som nok skulde skaffe forøget Interesse for Hesteavl og dermed for gode Avlsdyr.

At Krisen, bistaaet af en mangelfuld Forstaaelse af de ydre Kaars Betydning for en Avls eller Races Standpunkt, og af visse Menneskers Begejstring for »det fremmede« — uagtet det var skabt under og til Dels af ydre Forhold, som vi slet ikke kan præstere —, i nogen Maade har ført dansk Hesteavl ind i et Kaos, turde desværre være en Kendsgerning. At Forretningshensyn, paa en Tid, da Ud-

førslen var gaaet i staa, og Indførslen af Avlsdyr til Gengæld frembød gode Muligheder for Profit, ogsaa har foraarsaget Forvirring inden for dansk Hesteavl gennem den Krydsningsavl, som adskillige Steder blev sat i Værk, turde være givet, og som den kommende Tid maa raade Bod paa. I saa Henseende turde en stigende Interesse for Hesteavl sikkert være det bedste Middel, idet den tvinger Folk til at tænke sig om, og skaber Interesse for gode Avlsdyr, ikke mindst de af ren Race og god Afstamning. Hvorvidt en saadan voksende Interesse har givet sig Udslag gennem en større Tilslutning til de officielle Foranstaltninger til Avlens Fremme, skal det være mit Formaal at belyse i det følgende.

Som bekendt er disse Foranstaltninger af forskellig Art, men vigtigst af dem alle er utvivlsomt Afkomsbedømmelsen, der rigtigt udført er den Avlsforanstaltning, der bedst og sikrest udpeger de gode Avlsdyr, dem, der ikke mindst bør udnyttes i de daarlige Tider. Uagtet man fra alle Sider har været enige om at anerkende Afkomsbedømmelsens Vigtighed, saa har der været delte Meninger om, hvorledes den bedst skete. I de siden 1920 forløbne Aar, hvoraf det overvejende Antal har budt Kvægavlen gode Kaar, har Kvægavlens Mænd hævdet, at Afkomsbedømmelsen i sig selv var saa betydningsfuld, at den tildelte Anerkendelse, hvis Penge til Præmier ikke kunde skaffes, i sig selv var tilstrækkelig til at lokke Konkurrenter til. I Modsætning hertil hævdede Hesteavlens Mænd, og maaske særlig kraftigt Undertegnede, at Pengepræmierne spillede en meget stor Rolle for Tilslutningen til Afkomsbedømmelserne, og især i en Tid, da Konjunkturerne gik Avlen imod, og da det netop gjaldt om at faa sorteret Hingstene efter Avlsværdi. Vi ser derfor ogsaa, at Tilslutningen til Afkomsbedømmelserne efter 1927 gaar stærkt tilbage, og vilde være dalet endnu mere, om det ikke ved Tilskud fra Carlsberg-Bryggerierne, Foreningen af jydske Landboforeninger og De samvirkende jydske Hesteavls-

foreninger lykkedes at tilvejebringe Pengepræmier ved Afkomsbedømmelserne for Hingste af jydsk Race, hvorved der for disses Vedkommende dæmmedes op mod Tilbagegangen.

Hvis Priserne paa Kød og Mejeriprodukter vedblivende holder sig paa det nuværende lave Stade, maa en vis Afkøling i Interessen for Kvægavl befrygtes at ligge inden for Mulighedens Grænse. Der tales om Nedskæring i Bestanden, og at denne Nedskæring maa ske fra den rigtige Ende. Her vil omfattende Afkomsbedømmelser være af den største Betydning, men med Faldet i Interessen vil man snart erfare, at Tilslutningen daler stærkt, og den mest betydende Foranstaltning til Fremme af Kvalitetsavlen bliver berøvet en Del af sin Virkekraft, og netop paa et Tidspunkt, da den er mest tiltrængt.

Jeg kan ikke frigøre mig for en Følelse af, at de danske Husdyrlove i nogen Maade har været og er præget af de paa Tidspunktet for Lovens Vedtagelse herskende Konjunkturer. Disse Love har alle iværksat betydningsfulde Foranstaltninger til Avlens Fremme, og har gennem Pengepræmier og pekuniære Tilskud ydet direkte Opmuntring, men uden at spørge om, hvor Trangen var størst. Gang efter Gang er Husdyrloven blevet revideret, men ikke særligt under det Motto: »De Avlsgrene, der er nødvendige og har nogen videre Udbredelse, støttes af Staten gennem avlsfremmende Foranstaltninger, og de nødvendige Avlsgrene, som Konjunkturerne gaar imod, støttes i saadanne Tider yderligere gennem højere Præmier og Tilskud«. Det er nærmest gaaet i modsat Retning, idet de af Konjunkturerne forkuede Avlsgrene fik Støtten beskaaret.

En og anden vil maaske finde denne Udtalelse forunderlig paa et Tidspunkt, da Forholdene for Hesteavlen har antaget en langt lysere Karakter, og større Interesse for denne Avlsgren kan paaregnes i Fremtiden — maaske ogsaa mere Velvilje —, medens mørke Skyer truende hæver sig over andre Grene.

Jeg er ikke ukendt med den kolde Skulder, men jeg ved ogsaa, at Udviklingen gaar i Bølgegang. I Øjeblikket er Hestene paa Vej op af Bølgedalen, den Vej klarer de nok uden særlig pekuniær Hjælp. Da Vejen gik nedad mod Bølgedalens Bund, da trængtes der til direkte Støtte, og dansk Hesteavl havde sikkert nu staaet stærkere til at udnytte de bedre Tider for Hesteavl, om saadan Støtte var blevet ydet, men der var ingen særlig Stemning herfor. Jeg har set, hvad en saadan Tur ned mod Bølgedalens Bund har medført, og de Knubs, den gav. Derfor kan jeg kun ønske for andre, der eventuelt skal ud for en saadan Tur, at der drages Lære af, hvad der overgik dansk Hesteavl i Perioden 1920—32. Som Forholdene har udviklet sig, og der er kommet en absolut Tilbøjelighed til særligt at kaste sig over den Gren, der viser en forholdsvis god Lønsomhed i Øjeblikket, turde det være paa sin Plads ogsaa at erindre om at overveje Fremtidsudsigterne.

Jeg beder Læserne undskylde dette Sidespring, og vi vender tilbage til Præmieringen af ældre Hingste. I tidligere Beretninger har jeg nærmere omtalt de Forandringer heri, som hidførtes gennem Husdyrloven af 1927, hvorfor jeg ikke skal fordybe mig deri, men ligesom tidligere finder jeg det naturligt at omtale denne Præmiering for hver af de Racer, der har været fremstillet, og begynder som sædvanlig med Hingste af jydsk Race.

Som man vil se af Tabel VI, er der i 1932 anerkendt Afkom efter een Hingst mindre end Aaret forud. 1. Kl. 1. Grad tilkendtes »Skjalden«, Elite-Stambog Nr. 1773, tilhørende Vestfyns jydske Hesteavlsforening. Som Individ har Skjalden altid hørt til Racens bedste, og den store Samling Afkom, der blev fremstillet efter den, fastslog, at den som Avlsdyr indtager en tilsvarende Stilling. Foruden de 30 Hopper — hvoriblandt adskillige fortrinlige — og 8 Hingste fra Fyn, der fremstilledes for Kommissionen, var der yderligere 7 kaarede og præmierede Sønner i andre Landsdele. Der er ingen Tvivl om, at Skjalden har gavnet den jydske Avl paa Fyn i høj Grad,

og den er sikkert den Hingst, der i den historiske Tid har givet det bedste Afkom paa denne Ø.

1. Kl. 2. Grad tilkendtes Hingsten »Fin«, E.-Stbg. Nr. 1824, tilh. Hesteavlsforeningen »Østhimmerland«, Aalborg Amt. Der fremstilledes 4 Hingste og 5 Hopper.

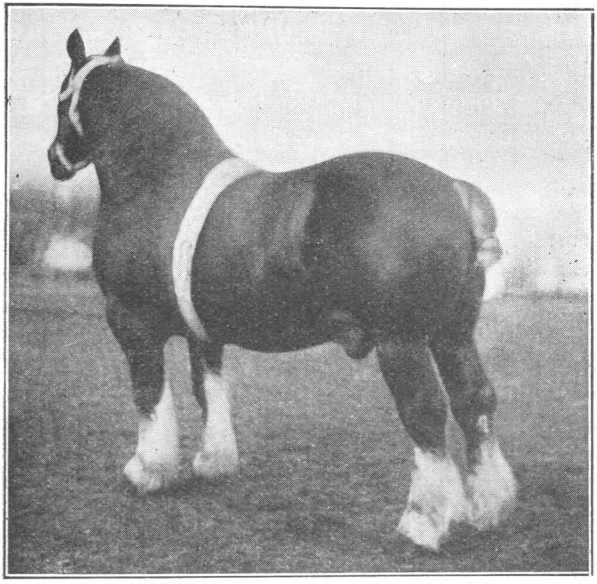

»Skjalden«, Elite-Stbg. Nr. 1773.

Afkommet efter Fin var stort, sværlemmet og betydeligt, men det kneb lidt med Ensartetheden.

Samme Anerkendelse fik »Vedsted Dux«, Nr. 412, tilh. Vedsted Hesteavlsforening, Aalborg Amt, for en Samling paa 9 Hopper, der alle betegnedes som egnede til Avl, samt 1 fortrinlig Vallak.

2. Kl. 1. Grad tilkendtes »Aarhus Dux«, E.-Stbg. Nr. 1775, for »stor« Samling, og 6 yngre Hingste opnaaede samme Anerkendelse for »alm.« Samlinger.

For Afkomsbedømmelsen er »status quo« saaledes ikke fuldt opretholdt fra Aaret forud, hvorimod Tabel VII udviser, at der er uddelt Individspræmie til det samme An-

Tabel VI. Præmier til ældre Hingste af jydsk Race.

Landsdel eller Amt	Afkomsbedømmelse Klasse					Individspræmie				I alt præmierede
	1.-1. Gr.	1.-2. Gr.	2.-1. Gr.	2.-2. Gr.	3.	1.	2.	3.	4.	
Sjælland	—	—	—	1	—	—	1	—	—	2
Fyn	1	—	—	1	—	2	1	—	—	5
Lolland-Falster ...	—	—	—	—	—	—	1	1	—	2
Hjørring	—	—	1	1	—	1	1	—	—	4
Aalborg	—	2	1	1	3	1	1	2	—	11
Thisted	—	—	1	1	—	1	1	1	1	6
Viborg	—	—	1	2	—	—	2	1	—	6
Ringkøbing	—	—	1	—	1	—	—	1	—	3
Ribe	—	—	—	—	—	—	1	1	—	2
Vejle	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1
Aarhus	—	—	1	—	—	—	1	2	—	4
Randers	—		1	3	1	2	1	2	1	11
Sønderjylland	—	—	—	1	—	1	—	—	—	2
Ialt...	1	2	7	11	5	9	11	11	2	59
Fremgang fra 1931	÷1	+1	—	+2	÷3	+2	—	—	÷2	÷1

tal Hingste som i 1931, men til Gengæld er Fremgangen iøjnefaldende i den forreste Del af Præmierækken, medens 4. Præmiehingstene har været i Tilbagegang.

Der er saaledes uddelt ni 1. Pr. mod syv i 1931, altsaa en Fremgang paa to, men i Virkeligheden større, da 1.-Præmiehingstenes Gennemsnitskvalitet ligger højere. Af de ni 1.-Præmiehingste var tre 5 og seks 4 Aar. De 5-Aars var de to Halvbrødre »Himmerbo«, E.-Stbg. Nr. 1825, og »Thybo«, E.-Stbg. Nr. 1826, samt »Hellevad Skjold«, Nr. 529. De to første var paa Grund af tilfældig Halthed forhindret i at møde frem i Fjor; Himmerbo var jo almindelig bekendt, Thybo virkede derimod ved sin Fremkomst som en mægtig Overraskelse for dem, der ikke i Stilhed havde fulgt dens Udvikling.

»Himmerbo«, tilh. Hesteavlsforeningen »Sydhimmerland«, Aalborg Amt, er en passende stor — 1 m 75 —

meget dyb, bred og sværlemmet Hingst af særdeles godt, jydsk Præg, men Ryggen er lidt blød, og Laarene kunde ønskes lidt dybere. Meget føre, velstillede og muskuløse Ben med gode Koder og Hove, Bevægelsen meget god og kraftig. »Thybo«, tilh. Øster-Alling og Omegns Hesteavlsforening, er en meget betydelig — 1 m 77 — dyb, bred, kort og meget velformet Hingst med meget føre og muskuløse Lemmer, lidt lette Bagkoder og noget flade Forhove, meget god og kraftig Bevægelse. Begge disse Hingste er faldet efter »Fjandbo«, E.-Stbg. Nr. 1752, og har fortrinlige Mødre af god og gammel Stamme. Hvilken, der er den bedste som Individ, kan der diskuteres om, men det vigtigste er, at de begge har vist sig som særdeles gode Avlsdyr, som der yderligere er Grund til at nære store Forventninger til.

Den tredie Femaaring, der fik 1. Præmie, var »Hellevad Skjold«, Nr. 529, tilh. Hellevad Hesteavlsforening, Aabenraa Amt. Det er en stor, betydelig og køn Hingst med jævn god Dybde, føre Ben, men lidt fransk paa højre Forben, noget rette, smalle Haser, Bevægelsen kraftig, men lidt snæver. Hingsten fik 2. Pr. i 1931.

Da samtlige med 1. Præmie belønnede 4-Aars var fremstillet ved Kaaringen, skal jeg nærmere omtale dem derunder.

Tilslutningen til Hingsteskuerne gik for de jydske Hingstes Vedkommende stærkt tilbage i 1931, og i 1932 er der en yderligere Tilbagegang paa 1, men for »Individshingstene«s Vedkommende er der absolut Fremgang i Kvalitet.

Den jydske Hesterace er som bekendt ikke den eneste Trækrace, der drives Avl med her i Landet, idet Avlen af belgiske Heste har antaget et ret stort Omfang.

Der er saaledes tildelt Hingste af belgisk Race 4 Præmier færre end i 1931. Antallet af erhvervede Afkomspræmier er talmæssig ens, men da der er en 3.-Afkomspræmie mindre og en 1. Kl. 2. Grad flere, maa man gaa ud fra, at der i kvalitetsmæssig Henseende er Fremgang.

Tabel VII. Præmier til ældre Hingste af belgisk Race.

Landsdel	Afkomsbedømmelse Klasse					Individspræmie				Ialt præmierede
	1.-1. Gr.	1.-2. Gr.	2.-1. Gr.	2.-2. Gr.	3.	1.	2.	3.	4.	
Sjælland	—	2	1	1	1	—	1	1	2	9
Fyn	—	2	—	2	—	3	3	—	—	10
Lolland-Falster	—	—	—	—	—	1	2	1	—	4
Bornholm	—	—	—	—	—	—	—	2	—	2
Sønderjylland	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1
Ialt	—	4	1	3	1	4	7	4	2	26
Fremgang fra 1931	—	+1	—	—	÷1	÷3	÷2	—	+1	÷4

Afkomspræmie 1. Kl. 2. Gr. fik paa Sjælland »Liberal de Hess«, Nr. 13, tilh. Jørgensen, Særslevgaard, Snertinge, »Arthur de Lalaing«, tilh. Kalundborg og Omegns Hesteavlsforening, og paa Fyn »Bachus«, tilh. Hans Kildemoes, Drigstrupgaard, Holmstrup, og »Loyal de Hess«, tilh. L. Anton Larsen, Rudgaard, Nr. Aaby. Utvivlsomt vil disse Hingste kunne virke paa god Maade inden for den belgiske Avl, men at den saa tiltrængte, store Hingsteproduktør skulde findes herimellem, turde vist være mere end tvivlsomt.

Blandt de fire Hingste, der som Individer tildeltes 1. Pr., var den 4-aarige fra Belgien indførte »Renomé de la Courte«, tilh. Sydvestfyns belgiske Hesteavlsforening, de øvrige langt overlegen. Det er en stor, meget betydelig og dyb Hingst med god Overlinie, men knap bred nok bagover; føre, faste Ben, gode Hove, Bevægelsen noget uregelmæssig for. Det er en Hingst, som man efter dens Eksteriør skulde være berettiget til at nære gode Forhaabninger til som Avlsdyr.

I snart 40 Aar har der været drevet Avl med belgiske Heste her i Landet; det ligger derfor nær at spørge, om Skuerne for ældre Hingste giver Udtryk for, at den dansk-belgiske Hesteavl med Hensyn til Produktion af gode

Hingste er naaet saa vidt, at den mere end hidtil kan frigøre sig fra sit hidtidige Afhængighedsforhold til Udlandet.

Tabel VIII.

	Afkomsbedømmelse Klasse					Individspræmie				Ialt præmierede
	1.-1. Gr.	1.-2. Gr.	2.-1. Gr.	2.-2. Gr.	3.	1.	2.	3.	4.	
Indførte fra Udlandet.	—	1	—	2	—	3	5	3	1	15
Tillagte her i Landet.	—	3	1	1	1	1	2	1	1	11
Ialt...	—	4	1	3	1	4	7	4	2	26

Sammenlignet med i Fjor, da der af 30 præmierede var 17 indførte, er den forholdsmæssige Stilling mellem Antallet af indførte og hjemmefødte Hingste praktisk talt den samme i 1932 som Aaret forud. Det er særligt inden for de individspræmierede, at de indførte Hingste er i Flertal, medens de hjemmefødte dominerer blandt dem, der fik Afkomspræmie. Er det en Tilfældighed, eller er det et Udtryk for Akklimatiseringens Betydning? Jeg spørger blot.

For øvrigt giver Tabellen for 1932 lige saa lidt som den fra 1931 noget Udtryk for, at den dansk-belgiske Hesteavl, til Trods for dens Alder her i Landet, kan undvære Tilførslen fra Udlandet, og hvad Udsigterne for en Ændring i dette Forhold angaar, da har man selvfølgelig Lov til at tro, hvad man vil, men at alt tyder paa, at Usikkerhedsmomentet er meget betydeligt, kommer man ikke uden om.

Den jydske og den belgiske Hest repræsenterer her i Landet Trækhesteavlen, som er den mest udbredte, men foruden denne saakaldte svære Avl har vi ogsaa en Avl af mere eller mindre forædlede Heste. Jeg skal ikke komme nærmere ind paa Avlen af Fuldblodsheste og Travere, der drives med Væddeløb for Øje, og som man vel

nok uden at træde nogen for nær kan betegne som Luksusavl. Det er muligt, at den kan være lønnende for et begrænset Antal Opdrættere, men den kræver ogsaa større Omhyggelighed og medfører ret store Driftsudgifter. Derfor vil den Avl, der har et mindre ensidigt Formaal, og hvor Hensynet til Arbejdet inden for de Brug, hvor Tillæget sker, kommer til at paavirke den paagældende Avls Retning og Maal, have langt større Udbredelse og Betydning. Betegnelsen Landavlen for alle de svære — koldblodige — Avlsretninger som ogsaa for de lette mere eller mindre forædlede Slag, som den almindelige Landbruger uden større Viderværdigheder kan drive Avl med, er efter min Mening ganske rammende, dels fordi den angiver dens større Omfang, og dels fordi den ogsaa peger paa dens økonomiske Betydning for Erhvervslivet og dermed for hele Samfundet. Nu er Erhvervslivets Krav ret afvigende og Forholdene ofte forskellige fra Sted til Sted, derved bliver der Plads for forskellige Afskygninger inden for Landavlen, ikke alene for de sværere Slag, men ogsaa for de mere forædlede. Disse sidste repræsenteres inden for den danske Landavl af den stedegne Frederiksborg-Hest og Oldenborg-Hesten, hvis Hjemegn maa søges i Elbens og Wesers Marskegne.

Frederiksborg-Racen har i 1932 været repræsenteret paa Skuerne for ældre Hingste paa Sjælland og Bornholm og har der erhvervet sig de Præmier, der angives i Tabel IX.

Tabel IX. Præmier til ældre Frederiksborg-Hingste.

Landsdel	Afkomsbedømmelse Klasse					Individspræmie				Ialt præmierede
	1.-1. Gr.	1.-2. Gr.	2.-1. Gr.	2.-2. Gr.	3.	1.	2.	3.	4.	
Sjælland	1	2	—	1	—	2	5	1	2	14
Bornholm.....	—	—	1	—	1	—	2	2	1	7
Ialt...	1	2	1	1	1	2	7	3	3	21
Fremgang fra 1931 ...	—	+2	÷4	÷2	+1	+1	—	+1	+2	+1

Racen har saaledes erhvervet een Præmie mere end i 1931, men Antallet af Hingste, der har faaet Afkomspræmie, er gaaet tilbage. Afkomspræmie 1. Kl. 1. Grad fik Aladdin-Sønnen »Kvik Torvedgaard, tilh. S. Sylvest, Lille Hagelse, Ølsted, for en Samling bestaaende af fem 4-aarige, tre 3-aarige og ni 2-aarige Plage, hvoraf 4 var Hingste og 14 Hopper. Samlingen betegnedes som bestaaende af smukke, veludviklede, ensartede og særdeles typiske Dyr med meget god Bredde og Dybde, men Forpiberne for fleres Vedkommende noget fine, ellers velstillede, tørre og rene Lemmer. Bevægelsen var hos alle regelmæssig, høj og kraftig. Alle blev anset for lovende Avlsdyr, og adskillige som særdeles betydelige.

1. Kl. 2. Gr. tilkendtes »Juvel II«, tilh. Fodby Hesteavlsforening, og »Sigurd Hornsherred«, tilh. Hornsherreds Hesteavlsforening.

Ligesom i 1931 fik den 5-aarige »Pommery Skovgaard«, tilh. Sorøegnens Hesteavlsforening, 1. Pr., og samme Udmærkelse tildeltes den 4-aarige »Juvel Lynggaard«, tilh. Gørløse Hesteavlsforening. Statskonsulent Søndergaard betegner den som en meget smuk typisk Hingst med lidt fine, men rene Lemmer og god Gang. Ogsaa den er Søn af Aladdin.

Oldenborg-Racen har haft Repræsentanter ved Skuerne paa Sjælland og Fyn, og den har der faaet de i Tabel X angivne Præmier.

Tabel X. Præmier til ældre Oldenborg-Hingste.

Landsdel	Afkomsbedømmelse					Individspræmie				Ialt præmierede
	Klasse									
	1.-1. Gr.	1.-2. Gr.	2.-1. Gr.	2.-2. Gr.	3.	1.	2.	3.	4.	
Sjælland	—	1	—	—	—	—	1	—	—	2
Fyn.....	—	—	—	—	—	3	1	—	—	4
Ialt...	—	1	—	—	—	3	2	—	—	6
Fremgang fra 1931 ...	—	÷1	÷1	÷2	—	+1	—	—	—	÷ 3

For denne Race betegner Skuerne i 1932 ingen Fremgang i talmæssig Henseende, og Tilbagegangen falder især paa de afkomspræmierede Hingste. Den indfødte »Diamant«, tilh. Hoppecentret »Sjælland«, fik 1. Kl. 2. Gr. for en Samling bestaaende af fem 3-aarige og otte 2-aarige Plage, hvoraf tre Hingste og ti Hopper.

Paa Fyn erhvervede Hingste af Oldenborg-Race tre 1. Præmier. Paa Fløjen stod den 5-aarige »Gunthardt«, Nr. 40, indført fra Oldenborg og tilh. P. Jespersen, Padesø, Veflinge. Det er en meget ædel og stærk Hingst med fortrinlig Bevægelse. Nr. 2 i Præmierækken var den sorte, ligeledes indførte, »Giselher«, Nr. 41, tilh. W. Jespersen, Gamborg, Kauslunde. En stor, typisk 5 Aars Hingst med lidt løs Forstilling og lidt svingende Forbevægelse. Paa 3. Plads kom den 5-aarige her i Landet fødte »Karl«, Nr. 42, tilh. R. Rasmussen, Bolyst, Haagerup. En baade dyb, bred, sværlemmet og typisk Hingst, men Bevægelsen var ikke kraftig.

Fremstillingen af Oldenborg-Hingste ved Skuerne for ældre Handyr giver ikke Indtryk af, at Racen har nogen særlig stor Udbredelse her i Landet. De Individer, der mødte frem, var imidlertid gode, men de $^2/_3$ var ogsaa indførte.

Skuerne for ældre Handyr har som allerede berørt ikke haft noget stort Omfang i en ret lang Aarrække, om end de for Hingstenes Vedkommende først rigtig er svundet ind i Aarene efter 1920. Hvor de nu som paa Øerne er blevet sluttet sammen med de provinsielle Fællesskuer, har de sikkert bidraget til at forøge disses Omfang og Anseelse, foruden at der har været Lejlighed til at præsentere de ældre Hingste for et større Publikum, og det maa anses for en stor Vinding. Men hvor Skuet for ældre Hingste som enkelte Steder i Jylland er knyttet til et mindre, lokalt Skue, kan det være smaat med Publikum. Imidlertid er Skuerne for ældre Dyr de fleste Steder søgt henlagt til Kredsens Fællesskue eller største lokale Dyrskue, men selv under de gunstigste Forhold frembyder

Ordningen paa Øerne betydelige Fordele frem for den i Jylland, som har været nødvendiggjort af denne Landsdels større Udstrækning.

I 1932 har de 4 store, provinsielle Landboforeninger afholdt Fællesskuer, nemlig i Skanderborg, Odense, Ringsted og Maribo. Desværre har jeg ikke kunnet overvære de to sidste, hvorfor mine Oplysninger derfra for en Del er hentet fra fremmede Kilder.

Ungskuet i Skanderborg omfattede kun 2- og 3-aarige Dyr. Uagtet Hesteavlen i Jylland — alt til Trods — indtager en forholdsvis fremskudt Stilling, var der kun anmeldt 16 3- og 27 2-aarige Hingste samt 14 3- og 20 2-aarige Hopper, altsaa en Del færre inden for disse Aargange end i 1931. Der var intet særligt gjort for at animere Opdrætterne til at udstille; Resultatet blev ogsaa derefter, thi selv om man mente at skimte lysere Tider for Hesteavlen, saa afkølede de økonomiske Forhold yderligere Jydernes beherskede Lyst til at udstille, da Udgifterne derved var forholdsvis store, og Salgsmulighederne ved Ungskuet var svundet ind til at ligge i Nærheden af 0.

De 3-aarige Hingste var Skuets bedste Hold, og der uddeltes til dette tre 1., fem 2. og fire 3. Præmier, og samtlige præmierede var kaaret om Foraaret. Paa Fløjen stod »Hof«, Nr. 569, tilh. Nørager og Omegns Hesteavlsforening. Den er faldet efter Matadoren »Fjandbo«, E.-Stbg. Nr. 1752, og en fortrinlig Ull-Datter, »Ulla«, E.-Stbg. Nr. 12040. Hof er ikke nogen særlig stor, men til Gengæld ualmindelig tung Hingst med fortrinlig Dybde og Præg. Som 2 Aars var den noget afrundet over Hofterne, men nu er Krydset baade lige, furet og tilfredsstillende bredt og Laarene fortrinlige. Benene er føre, og bortset fra lidt rette Haser velstillede og faste. Bevægelsen særdeles god og kraftig samt med god Haseaktion. Jeg anser »Hof« for det bedste Individ, den jydske Hesteavl hidtil har frembragt; den repræsenterer bedre end nogen anden »Landbrugshesten«, trivelig og solid, som den er,

og med udmærket Temperament og Bevægelse. Det var derfor lige til, at Hof i Konkurrencen med den 2-aarige »Fremad« om De samvirkende jydske Hesteavlsforeningers Ærespræmie- — Carlsberg-Kruset — gik af med Sejren som Skuets bedste Hingst. (Se Billedet Side 751).

Nr. 2 med 1. Præmie blev »Ellidshøj Eg«, Nr. 561, tilh. Ellidshøj og Omegns Hesteavlsforening. Den er faldet efter »Eg«, E.-Stbg. Nr. 1802, og er en stor, 1 m 77, kort, dyb og meget køn, brun Hingst med meget god Overlinie, men Bredden bagover kunde ønskes større. Meget føre Ben, noget rette Haser, gode Koder og Hove, Bevægelsen i Trav fortrinlig, lang i Skridt, men lidt vid bag. Nr. 3 blev »Nørre Herreds Fjandbo«, Nr. 565, tilh. Nørre Herreds Hesteavlsforening, Grenaa. Den er ligeledes faldet efter Fjandbo, og er en meget køn, passende stor Hingst af meget godt jydsk Præg og Slag, velstillede, faste forholdsmæssig føre Ben og særdeles gode Hove, let og kraftig Bevægelse, men ogsaa den kunde ønskes bredere af Bagpart.

Selv om det ikke kan siges, at der ved det jydske Ungskue smides med 1. Præmier, og det maa hævdes, at Publikum ogsaa er meget kritisk, tror jeg at kunne sige, at den offentlige Mening fuldt ud var tilfreds med disse 1.-Præmiehingste, og det samme tør man ogsaa nok hævde for de fem 2.-Præmiehingstes Vedkommende.

Var der almindelig Tilfredshed med de 3-aarige Hingstes Kvalitet, saa kan det ikke siges om de 2-aarige. Dels var Holdet betydeligt mindre end Aaret forud, og dels var de mødte ikke noget fuldgyldigt Udtryk for Aargangen. Da Salgsmulighederne havde vist sig minimale ved Ungskuerne i de foregaaende Aar, vilde mange Opdrættere ikke ofre Udgifterne ved at bringe deres magre Plage i Udstillingskondition, men det var endnu mere afgørende, at der gik adskillige af de bedste Hingstplage i Marsken. Ved Ungskuet 1933 viste det sig, at begge 1.-Præmiehingste blandt de 3 Aars samt to af dem, der fik 2. Præmie, havde gaaet i Marsken Sommeren 1932.

Jeg ved, at det vil være et smerteligt Syn for mig at se Antallet af 2 Aars Hingste ved Ungskuet svinde ind Aar for Aar. 1933 viste vel nok nogen Stigning i Antallet; man ventede nogen Handel, men Forventningerne skuffedes. Og naar man saa ser, hvilke Farer den stærke og tidlige Opfodring medfører for Levedygtighed, Frugtbarhed og Lemmernes Fasthed, foruden at den direkte koster mange Penge, og vi nu gennem en Aarrække har erfaret, hvilken fortrinlig Udvikling de 2-aarige Hingste kan undergaa i Marsken, saa spørger man uvilkaarlig sig selv, om vi har Raad til at tilsidesætte den Mulighed for et forbedret Hingsteopdræt, som vi fik til Raadighed ved Genforeningen. Flere Hingsteopdrættere nord for Kongeaaen har i nogle Aar sendt deres 2 Aars Hingstplage paa Græs i Tønder-Marsken og opnaaet et udmærket Resultat, og disse »Marsk-Hingste« har næsten uden Undtagelse udmærket sig ved solidt og reelt Bentøj samt fortrinlige Hove, og saavidt mig bekendt har der ikke været Grund til Tilbagebetaling som Følge af mangelfuld Frugtbarhed.

Der er for mig ingen Tvivl om, at den jydske Hesteavl har maattet betale en dyr Bod for den stærke og alt for tidlige Opfodring af de 2-aarige Hingstplage. Mange af vore bedste, unge Hingste er tidligt lagt i Graven, og endnu flere har vist for ringe Frugtbarhed i de unge Aar, netop i den Tid, hvor de avler bedst. Skal vi derfor fortsætte med at udstille de 2-aarige Hingste ved Ungskuerne i mindst samme Omfang som i tidligere Aar, saa maa vi indlede en virkelig Kamp mod Flæsket, og Dommerne maa vove Trøjen og risikere Fejltagelser — Risikoen er vist ikke saa stor — og yde de velfodrede, men ikke fede, og de »magre« Plage en Favør paa de fedes Bekostning.

Nu vil een og anden sikkert tænke: »Er han ikke klogere?« Nu har vi i lange Tider drøftet Overfedningen af de 2-aarige Hingstplage og Farerne derved. Hvad har det hjulpet? Folk kan ikke lade være at fede deres 2 Aars Hingstplage, naar disse skal til Ungskue. Og vi hører jo ofte Udstilleren af en mindre fed Plag udtale, at den ikke

var fed nok til at gøre sig mellem Konkurrenterne, der rigtig var i Kondition, hvorfor de næste Gang ikke undlader at fede den rigtig op. Hvor mange tænker paa, at den korte Glæde, der vandtes dermed, ofte maa betales dyrt, saa meget mere, som det ofte er helt andre — Køberne eller Assurancen —, der i første Linie maa betale Gildet. At man ikke kan faa Udviklingsmulighederne i en Hingstplag udnyttet ved at sultefodre den, er givet, og jeg ivrer ikke mod den kraftige, rationelle og omhyggelige Fodring, men derimod mod Overfedningen af de unge Dyr. Den har skadet Avlen i højeste Grad, hvorfor vi maa tage os i Agt.

Kan og vil »alle rette Vedkommende« ikke tage Konsekvenserne af den Belæring, som de mange tidlige Dødsfald ogsaa i 1933 bærer Bud om, saa lad os ikke fristes mere til Overfedning end nødvendigt. At sende den 2-aarige Hingst paa Græs i Marsken er et ypperligt præventivt Middel. Græsningen er her under normale Forhold saa rigelig og indholdsrig, at alle Udviklingsmulighederne i en Plag kan udnyttes, hvorfor »Hjælpekassen« med dens Mælk og Kærne, som man ellers saa flittigt søger, ikke alene er unødvendig, men hvad mere er, slet ikke kan komme til Anvendelse. Forstaar saa Opdrætteren sit Metier, ikke mindst ved Overgang fra Marskgræsningen til Vinterfoder, saa viser Erfaringerne fra de senere Aar, at der kan opnaas særdeles gode Resultater. Den for tidlige og for stærke Opfodring af et ungt Dyr rummer store, ja for store Farer for Avlen gennem forøget Dødelighed og mindre Frugtbarhed. Hensynet til Avlens Vel kræver, at denne Opfodring holdes inden for de rette Grænser. Den jydske Hest er jo særlig trivelig, lad os ikke benytte denne værdifulde Egenskab til Racens Fordærv.

Men tilbage til de 2-aarige jydske Hingste paa Ungskuet i Skanderborg. Der uddeltes en 1., fire 2., seks 3. og tre 4. Præmier.

1. Præmie fik »Fremad«, tilh. Hesteavlsforeningen Fremad, Vejen; Faderen er »Fjandbo«, E.-Stbg. Nr. 1754,

og Moderen en særdeles god Hoppe efter »Hilmer«, E.-Stbg. Nr. 1784. Fremad var en betydelig og køn Hingst med meget god Dybde af Bryst samt meget bredt og fyldigt Kryds, meget føre Ben, lidt lang Skank og rette Bagkoder, meget gode Hove, Bevægelsen meget kraftig, men lidt snæver bag.

Af de fire 2.-Præmiehingste var de to første noget uudviklede, men tiltalende og af god Type og Slag, de to sidste noget store, og ikke dybe nok.

Hoppeudstillingen var talmæssig ikke stor, til Gengæld var Kvaliteten over Forventning god, hvilket ikke mindst gælder de 2-aarige.

De 3-aarige Hopper var en pæn og god Samling, tre fik 1., to 2. og fem 3. Præmie, men desuagtet var det ikke nogen fuldgyldig Repræsentation for Landsdelens 3-aarige Hopper, dertil manglede der for mange og gode, som man traf ude paa de lokale Skuer. Alle tre 1.-Præmiehopper fyldte deres Plads godt.

De 2-aarige Hopper var en relativ stor, men tillige fortrinlig Samling af godt jydsk Præg og Slag og med nogle fortrinlige Hopper i den forreste Ende af Præmierækken.

Bedømmelsen var streng, men i saa Henseende har det jydske Ungskue jo haft en Tradition at vogte, og jeg vil haabe, at den vil fortsætte hermed, og, som Avlen gaar fremad i Kvalitet, flytte Mærkepælene frem og hæve Standarden. Der er visse Steder, hvor man skulde tro, at Dommerne mente, at Avlens Standpunkt bestemtes af Præmieskiltenes Farve, men det er kun Tilfældet, hvor Kvalitet og Præmiering virkelig stemmer overens. At kaste 1.-Præmieskilte i Grams kan anvendes i Reklamens Tjeneste. Det er muligt, at det en kortere Tid kan give Bonus, men før eller senere falder Skællene fra Folks Øjne, og saa giver det Bagslag. Men det, som er værst, er, at det luller Avlsretningens egne Folk i Søvn, og derved hindrer Avlens Fremskridt, thi naar det fremragende, det gode og mindre gode ikke skilles skarpt ad, skaber det Forvirring. Ved de jydske Ungskuer har Hestedom-

merne ikke haft særlige Tilbøjeligheder til Blødsødenhed, og selv om det hænder, at de gaar haardere frem, end »Folket« mener rigtigt, skal jeg ikke fordømme dem.

Fløjen indtoges af en fortrinlig Datter af Fjandbo. Den var meget køn, dyb, kort, førbenet og velstillet samt med meget god Bevægelse, men det brede Kryds var en Smule hængende. Den blev under Skuet solgt til Johs. Over-

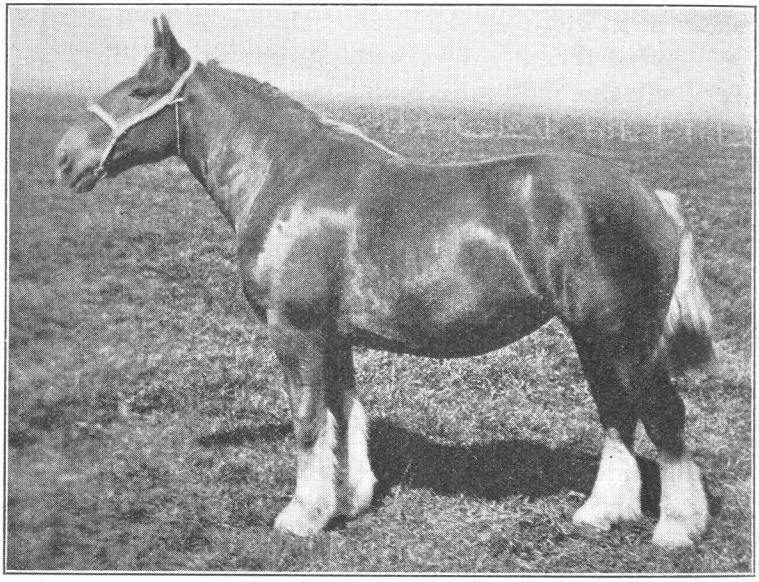

2 Aars Hoppe efter »Fjandbo«.

gaard, Stautrup, for 1400 Kr. plus Vilkaarspenge. Vedføjede Fotografi er taget efter at den i 8 Dage har gjort sin Tur for Selvbinderen sammen med 2 store Oldenborg-Heste.

Efter Fjandbo blev der stillet en Samling Afkom bestaaende af Hof, Nørre Herreds Fjandbo, Fjand — 2. Præmie blandt 3-aarige Hingste —, de tre første i Præmierækken blandt de 2-aarige Hingste samt ovennævnte 2 Aars Hoppe. Det var en fortrinlig og ensartet Samling, der paa afgørende Maade fastslog Fjandbo's overordentlige Avlsværdi og Betydning for den jydske Hesteavl.

Til Trods for Krisens knugende Tryk viste Ungskuet, at den jydske Hesteavl er i god og støt kvalitetsmæssig Fremgang. At man ved, hvad man vil, giver sig Udtryk gennem den konsekvente Haandhævden af Racetypen, derfor er der over de præmierede Dyr en Ensartethed, som man sjældent træffer Mage til andet Steds. Alene heri er der de bedste Løfter for Fremtiden, saa meget mere som en tilsvarende Fremgang i Kvalitet har fundet Sted.

Af belgiske Heste var anmeldt to, der begge præmieredes. En indført brun 3 Aars Hingst, tilh. Iver Bligaard, Oddense, fik 2. Præmie. Det var en ret typisk, ikke særlig betydelig, bred, jævnt dyb, kort Hingst med lav Ryg, jævnt føre Ben, stærkt bøjede Haser og lette Bagkoder, meget gode Hove, Bevægelsen i Skridt lidt vid bag, kraftig i Trav, lidt uregelmæssig for.

Af Hopper var der kun fremstillet en 2-aarig, der fik 3. Præmie. Da den fulgte efter nogle jævnaldrende jydske, der fik 4. Præmie, men var den overlegen i Kvalitet, virkede den sikkert som et stort Spørgsmaalstegn paa mange, der nok kom til at tænke over, hvad Meningen var.

I Realiteten stod Hesteudstillingen ved Ungskuet i Skanderborg i den jydske Hests Tegn, de faa af anden Race, der var mødt frem, tjente kun til at stille »Jyderne« i Relief.

Efter de Anstrengelser, der var gjort Aaret forud for at faa en saa stor og god Repræsentation af de forskellige Racer frem paa Jubilæumsskuet i Odense, var der Grund til at frygte, at Tilslutningen i 1932 skulde blive mindre, en Frygt, som ikke viste sig ubegrundet, idet de anmeldtes Antal var gaaet tilbage med godt $^1/_3$. Talstærkest repræsenteret var de belgiske Heste, men ogsaa blandt dem savnedes mange, der havde gjort sig godt paa de lokale Skuer.

Hvad Hingstplagene af belgisk Race angaar, da var de 2-aarige en ret tarvelig Afdeling, og der uddeltes derfor ingen 1. Præmier i denne. De 3-aarige Hingste var noget

bedre, men ikke absolut fremragende. 1. Pr. fik den store »Baron Rydhave«, tilh. I/S. i Sallinge. En stor, ikke dyb Hingst med god Ryg og Bagpart, men for lidt Bringebredde, Forbenene ikke føre, Bevægelsen meget kraftig, men lidt uregelmæssig for i Trav.

De 2-aarige Hopper dannede et ret godt Hold, hvortil der uddeltes tre 1., tre 2. og fire 3. Præmier, men uden nogen udtalt Spids.

De 3-aarige Hoppeplage var heller ikke fremragende, tre fik 1., en 2. og to 3. Præmie.

Derimod var Følhopperne et særdeles godt Hold, hvortil der uddeltes seks 1., fire 2. og fire 3. Præmier. Skade kun, at Fløjhoppen var for »skrumlet« til, uden at vække Anstød, at beklæde en saa fremskudt Plads.

De jydske Heste var endnu relativt faatalligere repræsenteret paa Fællesskuet, idet en meget betydelig Del af de gode jydske Hopper undlod at give Møde. Saaledes fandtes kun een af de fortrinlige ældre Hopper efter Skjalden, der kort Tid før var fremstillet som Afkom efter denne Hingst ved Stubberup Kro.

Af 3-aarige Hingste var kun fremstillet to, der erholdt henholdsvis 1. og 2. Præmie. »Dux Karmark«, tilh. Ærø Hesteavlsforening, stod paa Fløjen, men dens Udvikling siden Kaaringen har været mindre tilfredsstillende, dels var den i mindre god Kondition, og, hvad værre var, den var blevet »sur« i Benene. Det var ellers en tiltalende, men ikke særlig betydelig Hingst af god jydsk Type, kort og med meget god Bagpart, men Bringen noget smal, føre, laadne, noget svampede Ben, Underarmene kunde ønskes mere muskuløse, god Bevægelse.

Af Hoppeplagene var de 2-aarige Gruppens største og bedste Hold. Her uddeltes fire 1. og fire 2. Præmier. Alle 1.-Præmieplagene var, efter Skjalden, E.-Stbg. Nr. 1773, og maa betegnes som meget gode.

Af 3-aarige Hopper var der kun anmeldt fem, der alle præmieredes, nemlig fire med 1. og en med 2. Præmie.

Det var et lille, men pænt Hold med en meget tiltalende, velformet og velstillet Hoppe efter Skjalden paa Fløjen.

Følhopperne var faatallige og ikke gode nok, og i dette Hold uddeltes tre 2. og en 3. Præmie.

Ogsaa for Oldenborg-Hestenes Vedkommende klagedes der over, at Repræsentationen ikke var fuldgyldig som Udtryk for Avlens Stilling og Udbredelse.

Af Hingstplagene fik en 3-aarig samt to 2 Aars 2. Præmie, foruden at to 2 Aars fik 3. Præmie, men Kvaliteten var knap tilfredsstillende.

Af Følhopperne fik tre 1., tre 2. og en 3. Pr. Samlingen var ret god og med nogle meget gode Hopper i den forreste Ende af Præmierækken, men det kneb med Lemmernes Førhed.

Hoppeplagene var sparsomt repræsenteret, de 3 Aars manglede helt og de 2 Aars var ikke saa gode som ønskeligt.

Baade for det jydske og fynske Ungskue viste der sig en betydelig Tilbagegang i Antallet af anmeldte Dyr. Aarsagen hertil maa vist søges i den økonomiske Situation, der ikke opfordrede til større Udgifter, saa meget mere som der begge Steder i 1931 var gjort store Anstrengelser for at faa saa store og gode Udstillinger som muligt.

Der er ingen Tvivl om, at Hesteavlen i Jylland og paa Fyn gennemgaaende omfattes med større Interesse end i andre Landsdele. Derfor lyder det som et Æventyr, at der til Fællesskuet i Ringsted var anmeldt flere enkelte Numre af Heste end til de to andre Fællesskuer tilsammen. Aarsagerne hertil kan være mange, men muligt er det, at man bedre end i de vestlige Landsdele har faaet Fællesskuets førende Stilling banket ind i Opdrætternes Bevidsthed og maaske i mindre Grad staaet over for disse sidstes Spørgsmaal: »Kan det betale sig?«. For Jyllands Vedkommende er der ingen Tvivl om, at de store Afstande har bidraget til at formindske Tilslutningen, ligesom adskillige af de større lokale Dyrskuer som Aal-

borg, Hjørring o. fl. derved har faaet større Betydning i Opdrætternes Øjne.

I Jylland skal Anmeldelserne være inde senest 20. Maj, altsaa 2 Maaneder før Ungskuets Afholdelse, og flere Uger før de lokale Dyrskuer begynder. Da Plagene nu til Dags kun fodres tarveligt om Vinteren, og først ved Majdagstider rigtig er kommet paa Græs, er det naturligt, at mange Opdrættere, da de ikke paa et saa tidligt Tidspunkt er klar over Udviklingen, undlader at anmelde deres gode Plage. I tidligere Tid, da Pengene hang løsere hos Folk, anmeldte man rask væk til Ungskuet de Plage, man havde Tiltro til, og lod dem saa blive hjemme, hvis Udviklingen ikke var tilfredsstillende. Derfor var Mødeprocenten den Gang relativ lav. Nu til Dags er det anderledes. Er man i Tvivl, sparer man Indmeldelsespengene. For mig er der ingen Tvivl om, at en senere Anmeldelsesfrist til Ungskuet vil medføre en større Tilslutning.

Uagtet det sjællandske Fællesskue afholdes 8 Dage før det jydske Ungskue, er Anmeldelsesfristen en Del senere, og da det derved er muligt at faa en Del Individer med fra de lokale Dyrskuer, som ellers ikke var blevet anmeldt, turde det sikkert ikke være umotiveret, om man andet Steds drager Lære deraf; hverken Skuet eller Avlen vil lide derved.

Selv om det sjællandske Fællesskues Hesteafdeling var forholdsvis stor, saa var den dog lidt mindre end i 1931. Tilbagegangen falder paa Frederiksborg-Hestene og Belgierne, medens Oldenborgerne har en Fremgang paa 1 og Jyderne 6.

Frederiksborg-Hestene dominerede, idet de udgjorde Halvdelen af de anmeldte, og Statskonsulent Søndergaard omtaler Følhopperne — hvortil uddeltes elleve 1. og ni 2. Præmier — som det smukkest repræsenterede Hold. De yngre synes efter Præmieringen og Omtalen knapt at staa paa Højde dermed.

Til 3-aarige Hingste uddeltes to 1., tre 2. og en 3. Præmie. Paa Fløjen stod »Juvel Melløse«, en Kvik Torved-

gaard-Søn, tilh. Foreningen til Frederiksborgavlens Fremme paa Stevns. Aargangen betegnedes som tilfredsstillende.

De 2 Aars Hingste var efter Hr. Søndergaards Udtalelser knapt saa gode som de 3 Aars.

Oldenborg-Hestene, eller som de paa Sjælland betegnes, »Svært Halvblod« havde en forholdsvis stor og gennemgaaende god Fremstilling af Hopper, og særligt de 3-aarige rostes som ualmindelig gode, hvorimod Hingstplagene ikke var betydelige.

Fremstillingen af belgiske Heste var ret stor, men ingen af Holdene var særlig talstærke. Til Følhopper uddeltes to 1., to 2. og en 4. Præmie, medens to 4-aarige fik 2. Præmie. De to 1.-Præmiehopper er meget gode, dybe, brede og velprægede Ergot-Døtre, tilh. Andr. Clausen, Kaastrup, Kalundborg. Særlig Nr. 2, »Jefine II«, kunde ønskes førere af Forpiber.

Hoppeplagene var ganske gode, men det synes denne Gang, som tidligere, at have knebet med Benførheden hos en Del af de præmierede.

1. Præmie blandt de 2-aarige fik en ualmindelig, dyb, bred og velpræget Plag, der dog kunde ønskes førere af Forben.

Blandt de belgiske Heste er der særlig Grund til at fremhæve en Familiesamling efter Jefine, tilh. Andr. Clausen, Kaastrup.

Fremstillingen af jydske Heste var ikke stor, omend større end i foregaaende Aar. Det synes at have været en pæn Fremstilling af Hopper, men disse var ikke særlig betydelige. Dog var der blandt de 3-aarige og særligt blandt de 2-aarige Hoppeplage i hvert Hold en meget god Plag.

Den 3-aarige jydske Hingst »Roar« tilh. Roskildeegnens jydske Hesteavlsforening tilkendtes 1. og Ærespr. Det er en stor, kort, dyb og køn Hingst med lidt snævert Kryds, føre Ben, meget gode Hove, men Haserne noget rette, fortrinlig Bevægelse.

Til Fællesskuet i Maribo var anmeldt 46 Hopper og Hingstplage af jydsk samt 8 af belgisk Race.

Fremstillingen af jydske Heste var ikke alene større, men efter Præmieringen tillige af bedre Kvalitet, idet et betydeligt Antal fik 1. Præmie. Fremstillingen af belgiske Heste var ikke stor — dog flere end i 1931 — og efter de uddelte Præmier synes Kvaliteten ikke at have været særlig fin, kun 1 fik 1. Præmie.

Som allerede antydet, er der desuden adskillige lokale Dyrskuer, der kan rose sig af god Tilslutning af Heste, og som derfor faar en større Betydning end ellers almindelig for lokale Skuer. Jeg skal bl. a. nævne Dyrskuerne i Hillerød, Aalborg, Hjørring, der alle havde store og gode Hesteafdelinger.

Imidlertid er Skuerne med deres Klassificering og Præmiering ikke de eneste, der tager sig af det officielle Udvalg. Som Tiden er skredet, er Kaaringerne og særligt Hingstekaaringerne blevet dem en haard Konkurrent og øver nu sikkert lige saa stor avlsmæssig Indflydelse, uagtet de ikke uddeler Præmier, men lader sig betale derfor. De specificerer ikke de anerkendte i 1., 2., 3. og 4. Gruppe, men nøjes med »Kaaret« til dem, som man efter deres Eksteriør maa formene, vil kunne føre Avlen frem. Naar Kaaringerne hidtil har kunnet klare sig saa godt og bevare Folkets Tillid, skyldes det sikkert, at man har forstaaet Kaaringsreglernes Formaalsparagraf og derfor ikke smed Kaaringsskilte i Grams. Det har hidtil vist sig, at hvor man ikke har kunnet beherske de godgørende Tilbøjeligheder, gik Tilliden tabt.

Mest betydningsfuldt har det imidlertid været, at Hingstekaaringerne netop afholdtes paa det rette Tidspunkt, lige før Bedækningstiden, da Afsætningsmulighederne var størst. Ved Kaaringerne kunde Anerkendelsen bedre og hurtigere gøres i Penge, derfor kunde de, selv i den for Hesteavlen mest kritiske Tid, bedre opretholde Tilslutningen end Dyrskuerne.

I 1932 har samtlige de Avlsretninger, der har nogen

videre Udbredelse her i Landet, afholdt Hingstekaaringer. Disse afholdes som Regel i Februar og Marts, og da jeg ligesom Statskonsulent Jensen er Formand for Kaaringskommissionen for Heste af jydsk Race, og da de andre Avlsretningers Hingstekaaringer, som Regel falder sammen med de jydske, har jeg været afskaaret fra at deltage i eller overvære andre end de sidste, hvorfor jeg skal indskrænke mig til at omtale disse.

Kaaringerne for Heste af jydsk Race afholdes som sædvanlig paa en Række Pladser Landet over, undtagen Bornholm, og for Sjællands Vedkommende gled Kaaringen ud i 1932 paa Grund af mangelfuld Tilslutning. Der var ialt anmeldt 88 3-aarige og 40 4-aarige Hingste, mod henholdsvis 87 og 33 i 1931. Der kaaredes 31 3-aarige og 21 4-aarige Hingste mod henholdsvis 28 og 15 i 1931.

Tilslutningen var altsaa større end Aaret forud, og Antallet af kaarede laa ligeledes en Del højere, men det var mere betydende, at de kaaredes Kvalitet viste Fremgang. Det gjaldt ikke mindst de 3-aarige, blandt hvilke der fandtes adskillige fortrinlige, og Samlingen var som Helhed af god jydsk Type.

Ved Hingstekaaringerne for Heste af jydsk Race er der gennem en Aarrække lagt den største Vægt paa Typen. Man gik foran inden for Snorene og det interesserede og forstaaende Publikum udenfor fulgte med. Man kan derfor med fuld Ret sige, at jydsk Type ikke alene er et Udtryk for en Stræben mod et bestemt Maal, men at denne Stræben sker paa fælles Front og er et Udtryk for en udbredt og enig Fællesopfattelse af baade Maal og Veje. Og heri ligger de bedste Løfter om videre Fremgang. Men ikke nok hermed, Kaaringerne i 1932 viste maaske som aldrig før en iøjnefaldende Fremgang i Hovenes Kvalitet og Bevægelsens Kraft. Jeg har foran peget paa den heldige Indflydelse, som Græsningen i Marsken har øvet paa Hovenes Udvikling, men der er ingen Tvivl om, at den bedre Hovpleje, og det mere rationelle Beslag, som de fleste dygtige Opdrættere nu faar

sat i Værk, øver en overordentlig god Indflydelse. Den jydske Hest har ikke fra Naturens Haand svage Hove, men Hovplejen og Beslaget har ofte været af en saadan Art, at de i Stedet for at styrke og gavne Hovene, har bidraget til at ødelægge dem. Jeg tænker ikke mindst paa den Tilbøjelighed, der har været og endnu er til at passe Hoven til efter Skoen. Til Hingste vil maskinsmedede Sko som Regel være for smaa, desuagtet benytter man saadanne og hugger med Hovklingen den Del af Hovranden af, der rager ud over Skoen. Man pudser saa efter med Raspen, hvorved endnu yderligere af Glassuren fjernes, og søger man saa at erstatte denne med Kultjære, er skøre Hove hurtig en Kendsgerning. I samme Grad, der kommer et Samarbejde i Gang mellem Opdrætter og Beslagsmed, og de begge besidder den fornødne Indsigt, vil yderligere Fremskridt kunne paaregnes, men endnu staar vi for langt tilbage. Der er intet som helst i Vejen for, at vi kan komme fuldt ud paa Højde med andre Lande med Hensyn til Hovpleje og Beslag, naar blot vi vil, men saa maa de dygtige Smede ogsaa benyttes, og haandsmedede Sko anvendes, hvor det er paakrævet.

En Del af de kaarede 3 Aars, og især de bedste, var fremstillet ved de provinsielle Ung- og Fællesskuer. Ved Omtalen af disse har jeg beskrevet dem og skal derfor ikke yderligere fordybe mig i Omtalen af denne Aargang, som giver særdeles gode Løfter for den jydske Hesteavls Fremtid.

Til Gengæld maa jeg fordybe mig lidt mere i Omtalen af de 4-aarige, der i 1932 mødte forholdsvis godt frem. Som Samling betragtet var Aargangen at betegne som god, idet det overvejende Flertal af de bedste mødte frem, hvilket ikke plejer at være Tilfældet.

I 1931 betragtede jeg »Thybo Eg«, Nr. 539, »Hengest«, Nr. 534 og »Vrensted Dux«, Nr. 547, som Aargangens bedste. Det var de ogsaa Aaret efter, men jeg mente da at maatte indrømme Vrensted Dux Pladsen foran Thybo Eg, idet den havde udviklet sig fortrinligt i Aarets Løb

og var vel en stor —1 m 80 —, men ved Kaaringen baade dyb og bred Hingst med god Bagpart, men lidt blød Ryg. Føre — $28^1/_2$ cm Pibe — rene Ben, men Skanken noget smal og Bagkoderne lette, gode Hove, Bevægelsen lidt snæver, men særdeles let og kraftig.

Thybo Eg havde ligeledes udviklet sig godt, saa den maa betegnes som en betydelig, passende stor — 1 m 78 — meget køn, dyb, kort og bred Hingst med lidt højt Kryds. Føre Ben — $27^1/_2$ cm Pibe —, men paa Grund af daarligt Beslag var Hovene nu mindre gode end tidligere. Bevægelsen god og regelmæssig. Sommeren 1932 fik begge disse Hingste 1. Præmie ved Skuerne for ældre Hingste, omend hver i sit Amt, og jeg maatte da igen sætte Thybo Eg først, idet dens Hove, om end lidt lavdragtede for, var langt bedre end om Vinteren. Vrensted Dux var knap saa dyb som tidligere, og dens Kraftprøve slap og med mangelfuld Holdning, medens Thybo Eg gik særdeles godt.

Man ser her, hvorledes to meget nærstaaende Hingste, som Følge af mere eller mindre tilfældige Aarsagers Indflydelse, retmæssig maa flyttes om, hvis man strengt skal følge, hvad deres ydre Habitus viser fra Tid til anden. Heldigvis er det saa, at Avlsværdien ikke ændres. De er imidlertid begge et Par meget gode Hingste, og det samme maa siges om den endnu større — 1 m 81 — og mægtigere Hengest med den særdeles kraftige Bagpart, den lidt bløde Ryg, de meget føre Ben — 29 cm Pibe —, den kraftige Bevægelse, der dog var noget uregelmæssig for. Hengest fik 1. Pr. ved Amtskuet i Randers.

»Løsning Massa«, der som 2 og 3 Aars fik 2. Præmie ved Ungskuerne, kaaredes i Aalborg, og var en stor, betydelig og tung Hingst med lidt afrundet, ikke for bredt Kryds og føre Ben, kraftig Bevægelse, lidt hasende bag i Trav. I den efterfølgende Tid udviklede den sig særdeles godt og fik 1. Præmie ved Amtskuet i Skanderborg.

Paa Fyn kaaredes der adskillige gode Hingste, og blandt de 4-aarige stod den meget betydelige, dybe og

velprægede »Mønt«, Nr. 546, paa Fløjen. Den var meget før, havde gode Hove og bevægede sig meget godt, men den kunde ønskes lidt bredere bag over, og Bagkoderne var rette. »Lunde Skjald«, Nr. 545, blev ligeledes kaaret. Det var en meget tiltalende dyb, bred og velformet, men ikke sværlemmet Hingst af godt Slag; begge fik om Sommeren 1. Præmie, men da gik Lunde Skjald som Nr. 1.

Der er for mig ingen Tvivl om, at Kaaringernes Betydning — i det mindste inden for den jydske Avl og formentlig ogsaa inden for de øvrige Avlsretninger — tiltager Aar for Aar. Vi saa det ikke mindst gennem den forholdsvis livlige Handel med Hingste, som i 1932 fandt Sted ved eller i Tilslutning til de jydske Hingstekaaringer. Det var et stort Antal, der da skiftede Ejer, og Priserne steg ret livligt. Det var især Hesteavlsforeninger, der sikrede sig gode unge Hingste, men ogsaa adskillige private benyttede Lejligheden. Der betaltes op til 6000 Kr. kontant plus 7000 Kr. paa Vilkaar, saa Hingstepriserne derved kom op i en Højde, der virkede inciterende til godt Arbejde.

De jydske Hingstekaaringer kunde rose sig af god Tilslutning af saavel Hingste som Tilskuere, og efter Kaaringen blev der adskillige Steder aflagt Beretning om dennes Forløb samt holdt Foredrag.

Den jydske Hest har nu gennem en lang Aarrække været udsat for Kritik, snart fra en, snart fra en anden Side, og ofte af højst forskellig Natur. For nu at skabe et Grundlag for Bedømmelse af denne Kritiks Berettigelse, udarbejdede jeg et Foredrag paa Grundlag af til Raadighed værende Fotografier, der viste den jydske Hesteraces Udvikling fra 1869 til Nutiden, og holdt dette Foredrag ved flere af Kaaringerne. Lysbillederne sluttede med omstaaende Gengivelse, øverst »Grantop«, Stbg. Nr. 215. 5 Aar gl., 11 Kv. høj. Kongepræmie ved Landmandsforsamlingen 1869. Nederst »Hof«, $2^3/_4$ Aar gl., 11 Kv. høj, Championat 1931—32. De to Billeder taler deres Sprog om de Fremskridt, der er sket, og den Ændring,

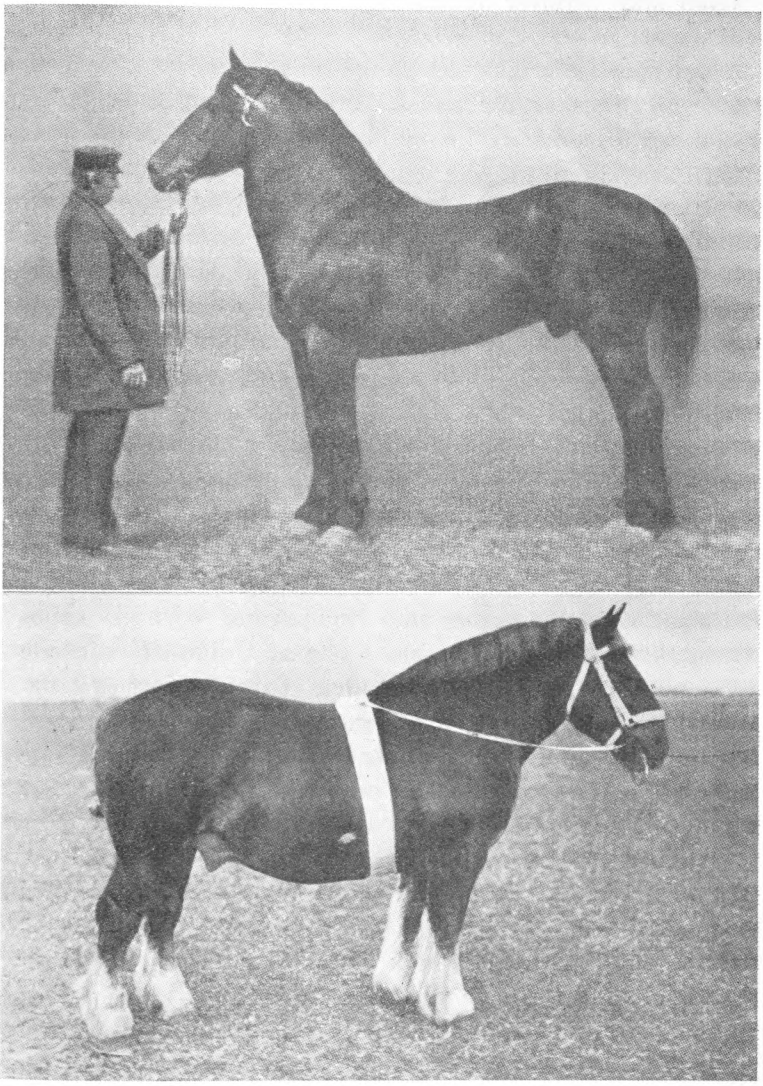

»Grantorp« og »Hof«.

der har fundet Sted i Typen, men ikke mindst om den jydske Hesteraces Bøjelighed, og at det kan nytte at gøre et Arbejde for denne Races Fremgang, samt at man saa

sandt ikke behøver at skamme sig over det Resultat, der er naaet.

Vel blev 1932 ikke det store, længe imødesete og ventede Opgangsaar for dansk Hesteavl, hvor livlig Efterspørgsel og stigende Priser bragte den ind i Rentabilitetens lune Havn, thi selv om Hesteavl var en lige saa god, undertiden bedre Forretning end flere af Landbrugets andre Produktionsgrene, normal Forrentning gav den endnu ikke i Almindelighed. Men i Modsætning til adskillige andre Produktionsgrene syntes ved Aarets Slutning Rentabilitetens Havnefyr at dukke op i Kimmingen.

Det har været 12 strænge Aars Sejlads, Dansk Hesteavl har været ude for, Modvind, Storm, Taage eller skjulte Strømninger har Gang paa Gang hindret Sejladsen og paavirket Kursen. Naar Havnen kom i Sigte, tør jeg, der ogsaa gjorde Turen med, roligt hævde, at det skyldtes de trofaste Hesteopdrætteres Udholdenhed og Vilje til at naa Maalet.

Naar vi i 1933 kunde staa Havnen ind og i en økonomisk kritisk Tid drage god Nytte af Udlandets stigende Efterspørgsel efter Heste foruden at dække vort eget Behov, da er der nok Grund for alle de, der i de forløbne Aar drog Nytte af Opdrætternes Udholdenhed, til at sige disse Tak for god og billig Forsyning med Heste. Og naar denne Udholdenhed tilmed muliggør, at de slipper over de følgende Aar, indtil deres Tilbagevenden til den forskudte Hesteavl kan bære Frugt, uden i særlig Grad at mærke Ubehagelighederne ved Manglen paa tilstrækkelig Hestekraft, kan der nok være Grund til at give Takken en varmere Klang. Om man gør det, er en anden Sag. Jeg tvivler. Men det betyder jo mindre i den foreliggende Situation, blot Hesteavlen igen kan klare sig og forhaabentlig i lange Tider vil vedblive hermed.

Paa mange Felter har den forløbne kritiske Periode for Hesteavlen frembudt adskilligt belærende, endog ud over Hesteopdrætternes Kreds. Først Forvekslingen af Krisens Aarsag, dernæst Nedskæringen i Føltillæget for

at bringe Tilbud og Efterspørgsel i Overensstemmelse og saa til Slut Bestræbelserne for at hindre, at Nedskæringen anvendtes længere end nødvendigt, at Krisen ikke skulde flyttes fra Hesteavl til Hestehold. I hvilken Grad dette er lykkedes, maa de kommende Aar give Svar paa.

Hesteavlen er ikke sluppet gennem Krisen ved kunstige Foranstaltningers Hjælp, Vejen til Bedring gik, som Loven om Tilbud og Efterspørgsel angiver. Lad os derfor haabe, at den fremkomne naturlige Bedring ikke skal blive forstyrret ved kunstige Indgreb, af hvad Art de end være kan.

Vejrforholdene i Landbrugsaaret 1932—33.

(Fra 1. Oktober 1932 til 30. September 1933).

Af Statsmeteorolog *H. Hansen.*

Oktober 1932 havde meget ustadigt Vejr; i Størstedelen af Landet faldt der saaledes Regn den 1.—3., 9.—10. og paa hver Dag fra den 13.—31.; for Landet som Helhed beløb Nedbørsdagenes Antal sig til 22, normalt 15; paa flere Stationer faldt der endog Regn paa 25—28 Dage og paa adskillige Dage betydelige Regnmængder. Nedbøren for hele Maaneden blev usædvanlig stor; i næsten hele Landet faldt der over 100 mm og i den sydlige Halvdel af Jylland, i Sydfyn og over en Strækning i Vest- og Midtsjælland endog mellem 150 og 200 mm; hele Landet fik gennemsnitlig 140 mm, normalt 66 mm. I Sammenligning med Normalen fik iøvrigt Thisted Amt 24 pCt., Hjørring Amt 67 pCt. og alle de øvrige Amter fra 90—160 pCt. for meget. Torden forekom paa 8 Dage, og Uvejrene havde stor Udbredelse over Landet den 1. og den 13.—14. Middellufttrykket for Maaneden var det laveste i Oktober siden 1842. Vinden blæste hyppigst fra Retninger omkring Sydvest; dog var i Tiden fra den 7.—14. sydlige og sydøstlige og i Maanedens Slutning østlige og nordøstlige Vinde de fremherskende; Natten mellem den 14. og 15. herskede der stærk Storm over Øerne og den 18. vestlig og nordvestlig Storm over større Strækninger af Landet. Temperaturen var i Jylland og paa Fyn hyppigst lidt under, paa Sjælland hyppigst lidt over Normalen; men Afvigelserne fra denne naaede kun paa enkelte Dage over $2^1/_2{}^0$; hele Maanedens Middeltemperatur blev i Jylland og

paa Fyn gennemsnitlig $^1/_2{}^0$ for lav, medens den paa Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm omtrent blev normal. Nattefrost forekom én eller nogle faa Gange paa flere Indlandsstationer i Nord- og Midtjylland, især Nætterne til den 5. og 6., 19.—20. og 25.—26.; men den laveste Temperatur naaede dog kun paa en enkelt Station ned under $\div 2\,^0$; paa de frostfrie Stationer naaede de laveste Temperaturer de fleste Steder ned mellem ca. $^1/_2{}^0$ og $3\,^0$. Solskinstimernes Antal blev de fleste Steder ca. 5—15 pCt. mindre end normalt.

November 1932 havde gennemgaaende mildt Vejr i første og sidste Tidøgn, medens Temperaturen hyppigst var lidt under Normalen i Tiden fra den 11.—19.; særlig milde var den 2.—3., 21. og hver Dag fra den 26.—30. med Døgnmidler, der blev ca. $3\,^0$—$5^1/_2{}^0$ for høje; hele Maanedens Middeltemperatur blev de fleste Steder mellem $^3/_4{}^0$ og $1^1/_2{}^0$ højere end normalt. Nattefrost forekom i Indlandet ca. 6—12 Gange i Jylland og ca. 3—5 Gange paa Fyn, Sjælland og Lolland-Falster, medens adskillige Kyststationer og Stationer paa de mindre Øer kun havde Frost en enkelt Nat eller var helt frostfrie; de laveste Temperaturer, der de fleste Steder aflæstes den 1.—2. og i Tiden fra den 15.—19., naaede i Indlandet i Jylland ned mellem ca. $\div 2^1/_2{}^0$ og $\div 5\,^0$, paa Fyn og Sjælland ned mellem ca. $\div 2\,^0$ og $\div 4\,^0$ og paa Lolland-Falster og Bornholm ned mellem ca. $\div ^1/_2{}^0$ og $\div 1^1/_2{}^0$; paa de frostfrie Stationer naaede de laveste Temperaturer ned mellem $0\,^0$ og $+ 1^1/_2{}^0$. Nedbøren var temmelig lille i næsten hele Landet; den var gennemgaaende størst, mellem ca. 50 og 70 mm, i Vest-, Midt- og Sydjylland samt i Sønderjylland og det indre af Bornholm og mindst, ca. 20—25 mm, paa Samsø og i Størstedelen af Sjælland; i Sammenligning med Normalen fik Ringkøbing, Viborg, Vejle og Ribe Amter og Sønderjylland fra 2—10 pCt., Svendborg Amt 17 pCt., Randers Amt, Samsø og de sjællandske Amter ca. 40—50 pCt. og de øvrige Amter ca. 25—35 pCt. for

lidt. Regnen faldt væsentlig den 2.—5., 8.—9. og paa hver Dag fra den 20.—28., medens der i Tiden fra den 10.—19. kun faldt ubetydelig Nedbør. Solskinstimernes Antal, der de fleste Steder var mellem 40 og 60, blev ca. 15—30 pCt. for lille i Nord- og Midtjylland og omtrent normalt i Sydjylland og paa Øerne. Vinden blæste hyppigst fra Retninger omkring Sydvest; dog var sydøstlige og østlige Vinde de fremherskende i Tiden fra den 8.—14. og den 18.—19.; Storm eller stormende Kuling indtraf den 22.—23. og 27.—28.

December 1932 havde sydvestlige og vestlige Vinde, mildt Vejr og meget lille Nedbør. Temperaturen var hver Dag over Normalen, undtagen i Tiden fra den 7.—12. og den 30., og Afvigelserne fra denne var ofte betydelige, især den 1., 3.—4. og Dagene fra den 15.—26., der alle blev ca. $3^1/_2{}^0$— $7^1/_2{}^0$ for varme; særlig kolde, ca. $3\,^0$—$3^1/_2{}^0$ koldere end normalt, var kun den 8. og 10.; hele Maanedens Middeltemperatur blev de fleste Steder mellem $1\,^0$ og $2\,^0$ højere end normalt. Frost forekom gennemsnitlig kun 9 Gange, normalt 16; den optraadte især i Tiden fra den 6.—14. og de sidste Dage i Maaneden, men i Reglen kun som Nattefrost; de laveste Temperaturer, der næsten overalt indtraf i Tiden fra den 8.—12., naaede i Indlandet i Jylland ned mellem ca. $\div 5\,^0$ og $\div 9\,^0$ og paa Øerne ned mellem ca. $\div 3\,^0$ og $\div 5\,^0$. Nedbøren var meget lille og beløb sig i Størstedelen af Landet til ca. 5—20 mm, og kun i det nordvestlige Jylland og over nogle mindre Omraader i Himmerland, Sønderjylland, paa Fyn og Samsø faldt der mere end 25 mm; for Landet som Helhed faldt der kun 16 mm, eller 72 pCt. mindre end normalt. Over større Omraader faldt der Nedbør i Tiden fra den 1.—7., 14.—17. og paa nogle Dage i sidste Tidøgn; men de daglige Mængder var ofte meget smaa. I Maanedens sidste Halvdel forekom der ofte Taage. Solskinstimernes Antal var gennemgaaende i Nærheden af det normale.

Januar 1933 havde i Tiden fra den 1.—9. meget ustadigt og meget mildt Vejr med Temperaturer, der paa de forskellige Dage gennemsnitlig var mellem 3° og $6^1/_2$° højere end normalt; herefter fulgte nogle Dage med aftagende Temperatur og lettere Nattefrost, der atter efterfulgtes af en næsten sammenhængende Frostperiode fra den 13.—25.; særlig kolde var den 15. og Dagene fra den 20.—24. med Døgnmidler, der blev mellem 3° og $7^1/_2$° for lave; i Slutningen af Maaneden steg Temperaturen atter over det normale. Frosten var gennemgaaende strengest i Tiden fra den 21.—25., da de laveste Temperaturer mange Steder naaede ned mellem ÷10° og ÷15° og paa adskillige Stationer endog ned mellem ÷15° og ÷20°. Maanedens Middeltemperatur blev de fleste Steder paa Øerne mellem $^1/_2$° og 1° lavere end normalt, medens den i Nordjylland blev nogle faa Tiendedele Grader højere og i den øvrige Del af Halvøen indtil ca. $^1/_2$° lavere end Normalen. I den meget milde Periode i første Tidøgn faldt der næsten hver Dag Regn over store Omraader af Landet; i den kolde Periode faldt der jævnligt Sne, især i Tiden fra den 18.—23.; men de daglige Mængder var i Reglen meget smaa. Nedbørsmængden for hele Maaneden blev lille overalt, især paa Øerne og i den østlige Del af Sønderjylland, hvor der de fleste Steder kun faldt mellem ca. 15 og 25 mm; i Sammenligning med Normalen fik i Jylland Hjørring og Aalborg Amter ca. 27 pCt., de øvrige Amter ca. 35—45 pCt. og Sønderjylland 55 pCt. for lidt; paa Øerne fik Bornholm, Svendborg og Sorø Amter ca. 25—35 pCt. og de øvrige Amter ca. 40—50 pCt. for lidt. I første Tidøgn og i Slutningen af Maaneden forekom der ofte Taage. Solskintimernes Antal blev de fleste Steder mellem 5 og 10 pCt. større end normalt. Vinden blæste hyppigst fra sydøstlige og sydlige Retninger; i den kolde Periode herskede der næsten uafbrudt sydøstlige og østlige Vinde.

Februar 1933 havde i første Halvdel vestlige Vinde med mildt, i sidste Halvdel østlige Vinde med koldt Vejr; i Maanedens første Halvdel var Temperaturen hver Dag over Normalen, og Afvigelserne fra denne var ofte betydelige, især den 1.—3., 5.—6., 8.—9. og 12.—13., der havde Døgnmidler, som blev mellem 3° og 7° for høje; i sidste Halvdel var Temperaturen til Gengæld hver Dag under Normalen; særlig kolde var den 19.—20. og 23.—24. med Døgnmidler, der blev ca. 4°—$5^1/_2$° for lave; hele Maanedens Middeltemperatur blev de fleste Steder mellem $^1/_4$° og $^1/_2$° højere end normalt. Frostdagenes Antal var gennemsnitlig 18, normalt 21; Frosten forekom især i Tiden fra den 11.—28., medens der i første Tidøgn de fleste Steder kun forekom let Nattefrost én eller nogle faa Gange; fra den 18.—24. herskede der uafbrudt Frost; denne var gennemgaaende strengest fra den 19.—21., da de laveste Temperaturer i Jylland mange Steder i Indlandet naaede ned mellem ÷ 13° og ÷ 20° og langs Kysterne og paa Øerne ned mellem ÷ 7° og ÷ 12°. Vejret var temmelig ustadigt med Nedbør over store Omraader af Landet fra den 1.—10. og 13.—24.; i det førstnævnte Tidsrum faldt Nedbøren næsten udelukkende som Regn, i det sidstnævnte som Sne. Nedbøren beløb sig i Størstedelen af Landet til ca. 40—60 mm, paa Bornholm dog til ca. 50—85 mm; i Sammenligning med Normalen fik i Jylland Thisted Amt 8 pCt., Hjørring, Aalborg, Aarhus og Ringkøbing Amter ca. 45—70 pCt. og de øvrige Amter ca. 25—35 pCt. for meget; paa Øerne fik Bornholm 129 pCt., de fynske Amter samt Sorø og Holbæk Amter ca. 15—30 pCt. og de øvrige Amter ca. 45—70 pCt. for meget. I Maanedens første Tidøgn forekom der jævnligt Taage med stor Udbredelse. Solskinstimernes Antal var de fleste Steder ca. 5—15 pCt. større end normalt.

Marts 1933. De første 3 Dage i Maaneden og et Par Dage omkring den 20. var Temperaturen lidt under Nor-

malen, iøvrigt var Vejret gennemgaaende mildt; særlig milde var Dagene fra den 11.—18. og den 26.—30. med Døgnmidler, der blev mellem 3° og 6° for høje; hele Maanedens Middeltemperatur blev derfor næsten overalt mellem 1° og 2° højere end normalt. Nattefrost forekom jævnligt; den havde stor Udbredelse den 1.—3. og 21.—27. og var gennemgaaende strengest den 1.—2. og den 21., da de laveste Temperaturer de fleste Steder naaede ned mellem ca. ÷4° og ÷7°. Vinden blæste hyppigst fra Horizontens sydlige Halvdel, og Vindforholdene var i Reglen rolige; kun herskede der den 20. Storm fra nordlige og nordvestlige Retninger over store Strækninger af Landet. Nedbøren var de fleste Steder paa Sjælland og Lolland-Falster og i den nordlige Halvdel af Jylland mellem 30 og 45 mm, i den sydlige Halvdel af Jylland og paa Fyn gennemgaaende mellem ca. 50 og 70 mm og paa Bornholm ca. 15—35 mm; i Sammenligning med Normalen fik Bornholm 31 pCt. og Maribo, Randers og Thisted Amter ca. 5—10 pCt. for lidt; Viborg Amt fik den normale Nedbør, medens Præstø, Københavns, Frederiksborg, Aalborg og Hjørring Amter fik ca. 5 pCt., Ringkøbing Amt 12 pCt. og de øvrige Amter ca. 20—40 pCt. for meget. Nedbøren faldt i Tiden fra den 2.—10. og den 14.—20., fra den 2.—5. og den 20. som Sne eller Slud, paa de øvrige Nedbørsdage som Regn; Maanedens sidste Tidøgn havde tørt Vejr og rigeligt Solskin. Antallet af Solskinstimer naaede i hele Maaneden de forskellige Steder op mellem 120 og 155; det blev gennemgaaende ca. 15—30 pCt. større end normalt. Taage forekom hyppigt i Tiden fra den 1.—17. og de sidste Dage i Maaneden.

April 1933 fik en meget lille Nedbør; for Landet som Helhed faldt der kun 13 mm, medens Normalen er 40; siden 1893, da der i April gennemsnitlig kun faldt 3 mm, har April ikke haft en saa ringe Nedbør. I Aar faldt der i Vendsyssel, Thy, Salling,

Himmerland og paa Djursland næsten overalt kun ca. 5—10 mm, i den øvrige Del af Jylland og paa Øerne gennemgaaende mellem ca. 10 og 20 mm og paa Bornholm mellem ca. 20 og 35 mm. Nedbørsdagenes Antal, der normalt er 12, beløb sig gennemsnitlig til 7; men adskillige Stationer havde kun 3—4 og enkelte endog kun 1—2 Dage med maalelig Nedbør. Over større Omraader af Landet faldt der Nedbør den 1.—3., 9., 15. og 18.—19.; men de daglige Mængder var som Regel smaa; den 15. og 18.—19. faldt der mange Steder Sne eller Slud. Vinden blæste i Tiden fra den 1.—23. hyppigst fra Retninger omkring Vest og Nordvest, i Resten af Maaneden fra sydøstlige Retninger; Storm eller stormende Kuling fra Vest og Nordvest herskede over store Strækninger af Landet den 3.—4., 13. og 15.; den 13. foraarsagede Stormen Sandfygninger adskillige Steder, især i Nord- og Østjylland og paa Sjælland. Temperaturen var gennemgaaende over Normalen i Tiden fra den 1.—13. og den 25.—30. og under denne i det mellemliggende Tidsrum; særlig milde var den 10.—12. og den 26. med Døgnmidler, der gennemgaaende blev ca. $3^1/_2{}^0$—$4^1/_2{}^0$ højere end normalt; særlig kolde — mellem 3^0 og $3^1/_2{}^0$ for kolde — var den 18.—20.; hele Maanedens Middeltemperatur blev de fleste Steder mellem ca. $^1/_4{}^0$ og $^3/_4{}^0$ højere end normalt. Nattefrost med stor Udbredelse i Indlandet forekom især den 7.—8., den 15., i Tiden fra den 17.—22. og den 25.; den var gennemgaaende strengest den 17.—18. og den 21.—22., da de laveste Temperaturer i Indlandet naaede ned mellem ca. $\div 4^0$ og $\div 8^0$ i Jylland, mellem ca. $\div 3^0$ og $\div 6^0$ paa Fyn og Sjælland og mellem ca. $\div ^1/_2{}^0$ og $\div 3^0$ paa Lolland-Falster og Bornholm; enkelte Kyststationer og Stationer paa de mindre Øer var dog helt frostfrie. Solskinstimernes Antal var meget stort; det naaede de forskellige Steder op mellem ca. 200 og 265, medens det normale Antal er 155—185.

Maj 1933 fik en Middeltemperatur, der de fleste Steder var mellem $^1/_4{}^0$ og $^3/_4{}^0$ højere end normalt. Temperaturen var gennemgaaende over Normalen i Tiden fra den 4.—9. og 19.—25. og under denne fra den 12.—18., medens den paa de øvrige Dage omtrent var normal; særlig milde var Dagene fra den 4.—7. samt den 21. og 25. med Døgnmidler, der gennemsnitlig var ca. $4\,^0$—$7\,^0$ højere end normalt. De højeste Temperaturer, der gennemgaaende forekom i Tiden fra den 5.—7., den 21., 25. og 27., naaede de fleste Steder op mellem ca. $20\,^0$ og $24\,^0$. Nattefrost forekom paa adskillige Stationer i Nord-, Midt- og Vestjylland Natten til den 3. og paa enkelte Stationer Nætterne til den 4., 19. og 30.; den 3. naaede den laveste Temperatur flere Steder ned mellem $\div 1\,^0$ og $\div 2\,^0$. Vejret var noget ustadigt med Regn over store Omraader af Landet paa næsten hver Dag i Tiden fra den 6.—17. og den 30.—31.; men de daglige Mængder var i Reglen kun smaa, især paa Sjælland, i Vestfyn og i Sønderjylland; enkelte Tordenbyger gav dog lokalt betydelig Nedbør. Regnmængden for hele Maaneden var ulige fordelt, men var iøvrigt lille i Størstedelen af Landet; den var mindst i den nordlige Halvdel af Sjælland, hvor der de fleste Steder kun faldt ca. 10—20 mm, og størst, mellem 50 og 70 mm, i Thy, paa Mors og i Salling samt i den østlige Del af Vendsyssel og Himmerland. I Sammenligning med Normalen fik Bornholm 6 pCt. og Aalborg og Thisted Amter henholdsvis 16 pCt. og 23 pCt. for meget, medens Frederiksborg Amt fik 69 pCt., Københavns, Sorø og Odense Amter ca. 40—50 pCt., Hjørring, Viborg, Ringkøbing og Ribe Amter ca. 2—12 pCt. og de øvrige Amter ca. 20—35 pCt. for lidt. Torden forekom paa 17 Dage, især i Tiden fra den 1.—12. og 24.—31.; Uvejrene havde stor Udbredelse over Landet den 6.—7. og 27., i Jylland tillige den 11. og 26. og paa Sjælland den 28. Solskinstimernes Antal blev gennemgaaende mellem ca. 15 og 30 pCt. mindre end normalt. Vindretningen var oftest mellem Nordvest og Nordøst og Vindene i Reglen svage.

Juni 1933 fik — for Landet som Helhed — en Middeltemperatur paa 16,0°, den højeste siden 1917; i Jylland, paa Fyn og Sjælland var Maanedens Middeltemperatur mellem ca. $15^1/_2$° og 17°, paa Lolland-Falster ca. $15^1/_2$°— $16^1/_2$° og paa Bornholm ca. 14°—15°; den blev de fleste Steder i Jylland mellem 2° og 3°, paa Fyn og Sjælland mellem 1° og 2°, paa Lolland-Falster mellem $^1/_2$° og $1^1/_2$° og paa Bornholm ca. $^1/_2$° —1° højere end normalt. I Tiden fra den 1.—17. var Vejret gennemgaaende varmt med Døgnmidler, der gennemsnitlig var ca. $3^1/_2$° højere end normalt, og daglige Maksimumstemperaturer, der i Reglen naaede op mellem 20° og 29°; i Resten af Maaneden var Temperaturen i Jylland hyppigst noget over, paa Øerne hyppigst lidt under Normalen. De laveste Nattemperaturer indtraf næsten overalt i Tiden fra den 1.—6.; de naaede de fleste Steder ned mellem 3° og 8°, paa flere jydske Stationer dog ned mellem 0° og +2° og paa en enkelt Station endog 1° under Frysepunktet. Nedbøren, der tildels faldt som Tordenbyger, var meget ulige fordelt; i Jylland var den over 75 mm paa en større Strækning i den vestlige Del, endvidere i Vendsyssel, paa Djursland, i Egnen mellem Skanderborg og Silkeborg samt i den sydlige Del af Sønderjylland; paa Øerne faldt der mere end 75 mm i det nordvestlige og sydøstlige Fyn, paa en Strækning i Nordøstsjælland fra Rungsted til Roskilde samt over Midtsjælland og Nordfalster; flere Steder, men forholdsvis lokalt, faldt der mere end 100 mm, i Hvalsø endog 177 mm; mindst var Nedbøren gennemgaaende i det vestlige Sjælland, paa Lolland, i det nordøstlige Fyn og den sydlige Del af Samsø, hvor der faldt ca. 25—45 mm; i Sammenligning med Normalen fik Langeland gennemsnitlig 7 pCt. for lidt, medens Bornholm, Københavns og Hjørring Amter fik ca. 75—80 pCt., Randers og Aarhus Amter ca. 65 pCt., Frederiksborg, Ribe, Ringkøbing, Viborg og Aalborg Amter ca. 35—45 pCt., de fynske Amter og Sønderjylland ca. 20—30 pCt. og de

øvrige Amter fra 7—18 pCt. for meget. I Maanedens første Halvdel faldt der mange Steder Regn fra den 9.—13.; men de daglige Mængder var i Reglen kun smaa; den overvejende Del af Nedbøren faldt i Maanedens sidste Halvdel, især den 17.—20.. 23.—24. og 27.—29. Torden forekom paa 20 Dage i Tiden fra den 8.—30., og Uvejrene havde jævnligt, især den 17.—18., 20. og 26.—28., stor Udbredelse over Landet; de var den 27. og 28. adskillige Steder ledsaget af voldsomme Regnskyl og enkelte Steder af stærkt Haglfald; ved Hvalsø maaltes saaledes 113 mm den 28. Vinden var ofte svag og skiftede jævnligt Retning; Vinde fra de østlige Retninger forekom hyppigst. Solskinstimernes Antal, der de forskellige Steder varierede mellem 280 og 330, blev gennemgaaende mellem ca. 15 og 30 pCt. større end normalt.

Juli 1933 fik en høj Middeltemperatur, for Landet som Helhed paa 17,4°, eller $1^1/_2$° højere end normalt; i 1932 var Middeltemperaturen i Juli dog noget højere end i Aar, nemlig 18,0°. Maanedens første Tidøgn havde gennemgaaende solrigt og varmt Vejr med en Gennemsnitstemperatur, der laa 3,8° over Normalen, og Maksimumstemperaturer, der mange Steder var mellem 25° og 30°; i de to sidste Tidøgn var Temperaturen ligeledes i Reglen over Normalen, men Afvigelserne fra denne var mere moderate og naaede kun over 3° paa en enkelt Dag henimod Slutningen af Maaneden. Fra den 1.—8. var Vejret tørt, medens der i Resten af Maaneden næsten daglig faldt Regn over større eller mindre Omraader af Landet; fra den 9.—15. faldt der næsten overalt Regn hver Dag, medens Bygerne var mere spredte i Maanedens sidste Halvdel. Nedbøren, der jævnligt faldt som stærke Tordenbyger, var ret ulige fordelt; paa Øerne var den over 100 mm paa en Strækning fra Maribo over Sakskøbing til Stubbekøbing og

paa en Strækning mellem Holbæk og Roskilde og i Jylland over et større Omraade mellem Viborg, Brande, Vejle, Aarhus og Grenaa; mindst Nedbør, ca. 35—45 mm, fik Thy, Salling og det nordlige Vendsyssel; for Landet som Helhed faldt der 77 mm, eller 20 pCt. mere end normalt. Af de forskellige Landsdele fik Sønderjylland gennemsnitlig 4 pCt., Hjørring Amt 10 pCt. og Thisted Amt 25 pCt. for lidt; Holbæk, Frederiksborg og Præstø Amter samt Bornholm fik omtrent den normale Nedbør, medens Københavns, Sorø, Odense og Ringkøbing Amter fik ca. 10—20 pCt., Aarhus Amt 80 pCt. og de øvrige Amter ca. 30—50 pCt. for meget. Torden forekom paa 22 Dage, og Uvejrene havde adskillige Gange stor Udbredelse over Landet, især den 9., den 12.—14., 16., 21.—22. og den 28.—29. Solskinstimernes Antal varierede de forskellige Steder mellem ca. 250 og 315; det blev de fleste Steder mellem ca. 10 og 20 pCt. større end normalt. Vindretningen var overvejende sydvestlig, vestlig og nordvestlig, og Vindfordelingen var omtrent normal.

August 1933 havde i Reglen Temperaturer noget over Normalen, naar undtages nogle faa Dage i Begyndelsen af andet og tredje Tidøgn; særlig varme var Dagene fra den 28.—30. med Døgnmidler, der blev ca. $3^1/_2{}^0$—4° højere end normalt, og Maksimumstemperaturer, der næsten overalt naaede op mellem 23° og 28°; for Landet som Helhed blev Maanedens ‚Middeltemperatur 16,2° eller 0,8° højere end normalt. Over store Omraader af Landet faldt der Regn, ofte ledsaget af Torden, den 1.—2. og i Tiden fra den 17.—24.; i det mellemliggende Tidsrum og i Slutningen af Maaneden var Vejret derimod tørt, fraregnet spredte Byger, der i Reglen kun gav ringe Nedbør. Regnmængden var ret ulige fordelt, men var iøvrigt under Normalen i Størstedelen af Landet, især paa Øerne og i Vest- og Sydjylland; den var størst — over 100 mm —

paa en Strækning fra Skagen gennem Vendsyssel og Himmerland til Viborg og Randers samt i Egnen mellem Aarhus og Skanderborg og i Egnen omkring Rødding og mindst — kun ca. 25 mm — i Egnene omkring Lammefjorden, Jægerspris, Køge og Aakirkeby. I Sammenligning med Normalen fik Hjørring Amt 23 pCt. og Aalborg Amt 18 pCt. for meget; Viborg Amt fik gennemsnitlig den normale Nedbør, medens Randers Amt fik 5 pCt., Aarhus Amt 10 pCt. og de øvrige jydske Amter og Sønderjylland ca. 15—30 pCt. for lidt; paa Øerne fik Odense Amt 8 pCt., Præstø Amt 20 pCt. og de øvrige Amter fra 35—55 pCt. for lidt; for Landet som Helhed faldt der 61 mm, normalt 80 mm. Torden forekom paa 16 Dage, og Uvejrene havde ofte stor Udbredelse over Landet, især den 1. og Dagene fra den 16.—23. Solskinstimernes Antal var de fleste Steder mellem 265 og 295; det blev gennemgaaende ca. 25—35 pCt. større end normalt. Vindretningen var overvejende vestlig og nordvestlig og kun sjældent østlig.

September 1933 havde hyppigst svage Vinde med temmelig mildt og tørt Vejr. Nedbøren var lille i hele Landet, især i Jylland, hvor den næsten overalt var mindre end 25 mm og mange Steder endog kun mellem 5 og 15 mm; for Landet som Helhed faldt der 21 mm, normalt 57 mm. Regnen faldt væsentligt den 1.—2., 14.—15. og 20.—25.; i Gennemsnit for hele Landet beløb Nedbørsdagenes Antal sig til 7, normalt 13; men mange Stationer, især i Jylland, fik kun Nedbør paa 3—5 Dage, og Bygerne var tilmed som Regel smaa. Temperaturen var i Maanedens Løb hyppigst noget over Normalen; men Afvigelserne fra denne naaede kun i Slutningen af Maaneden op over 3°; hele Maanedens Middeltemperatur blev de fleste Steder mellem $^3/_4{}^0$ og $1^1/_2{}^0$ højere end normalt. Let Nattefrost forekom enkelte Steder i Jylland Nætterne til den 15., 20. og 23. Solskinstimernes Antal

blev de fleste Steder ca. 10—25 pCt. større end normalt. Vindretningen var i Maanedens første Halvdel hyppigst omkring Nordvest, i sidste Halvdel østlig og nordøstlig.

I hosstaaende Tabeller er der i Tabel 1 for hver Maaned i Landbrugsaaret 1932—33 opført Temperaturens Afvigelse fra Normalen (1886—1925), saavel for de 5 Grupper, hvori Landet sædvanlig inddeles i klimatisk Henseende, som for hele Landet og Bornholm, hvis Temperaturforhold undertiden kan afvige noget fra de øvrige Landsdeles. Som Tabellen viser, fik hele Landbrugsaaret en Middeltemperatur, der gennemsnitlig var 0,9° højere end normalt; til Sammenligning kan anføres, at Middeltemperaturens Afvigelse fra Normalen i Landbrugsaaret 1931—32 var + 0,7°, i 1929—30 + 1,0°, i 1924—25 + 1,3° og i 1913—14 + 1,6°. Som omtalt, var Temperaturen i den usædvanlig regnrige Oktober i Jylland og paa Fyn hyppigst lidt under, paa Sjælland hyppigst lidt over Normalen; November havde mildt Vejr i første og sidste Tidøgn, lidt under normal Temperatur i det midterste og forholdsvis sjældent Nattefrost. I Efteraaret 1932 indtraf den første Nattefrost de fleste Steder Natten til den 1. eller 2. November; flere jydske Indlandsstationer fik dog første Frost i Tiden fra den 3.—6. Oktober og et Par særlig udsatte Stationer allerede i sidste Tidøgn af September, hvorimod flere Kyststationer og nogle Stationer paa Lolland først fik Frost den 15. November og enkelte udprægede Kyststationer og Stationer paa de mindre Øer endog først den 8.—10. December; til Sammenligning kan anføres, at Middeldatoen for første Efteraarsfrost i Indlandet falder i Tiden fra ca. 5.—10. Oktober i Jylland, fra ca. 15.—20. Oktober paa de større Øer og i Begyndelsen af November paa de mindre Øer og langs Kysterne. I December var Vejret som oftest meget mildt og Nattefrost forholdsvis sjælden, og det samme var Tilfældet i

Tabel 1. **Temperaturens Afvigelse fra Normalen.** (Celsius.)

	1932 Oktober	November	December	1933 Januar	Februar	Marts	April	Maj	Juni	Juli	August	September	Alle 12 Maaneder
Vestjylland	— 0,6	+ 1,0	+ 1,6	— 0,5	+ 0,3	+ 1,4	+ 0,8	+ 0,8	+ 2,5	+ 2,0	+ 1,2	+ 1,1	+ 1,0
Østjylland	— 0,4	+ 1,1	+ 1,7	— 0,1	+ 0,5	+ 1,7	+ 0,7	+ 0,6	+ 2,4	+ 1,8	+ 1,3	+ 1,4	+ 1,1
Fyn	— 0,5	+ 0,8	+ 1,1	— 0,6	+ 0,3	+ 1,7	+ 0,7	+ 0,5	+ 2,0	+ 1,8	+ 1,1	+ 1,3	+ 0,9
Sjælland	+ 0,1	+ 1,2	+ 1,4	— 0,5	+ 0,4	+ 1,9	+ 0,2	+ 0,4	+ 1,5	+ 1,2	+ 1,1	+ 1,2	+ 0,8
Lolland-Falster	0,0	+ 1,0	+ 0,9	— 1,0	+ 0,2	+ 1,3	+ 0,4	+ 0,2	+ 1,0	+ 0,9	+ 0,8	+ 1,0	+ 0,6
Danmark	— 0,3	+ 1,0	**+ 1,3**	— 0,5	+ 0,3	**+ 1,6**	+ 0,6	+ 0,5	**+ 1,9**	**+ 1,5**	+ 0,8	**+ 1,2**	+ 0,9
Bornholm	— 0,1	+ 0,5	+ 1,1	— 0,2	+ 0,1	+ 1,3	0,0	+ 0,3	+ 0,7	+ 1,6	+ 1,3	+ 0,9	+ 0,6

første Tidøgn af Januar, og først med andet Tidøgn af Januar begyndte Vinterens første Frostperiode; denne kulminerede med streng Frost i Tiden fra den 21.—25. og efterfulgtes i første Tidøgn af Februar af en næsten frostfri Periode med meget mildt Vejr; herefter kom saa Vinterens anden Frostperiode, der strakte sig over sidste Halvdel af Februar og det første Par Dage i Marts og var strengest i Dagene fra den 19.—21. Februar. Foraarsmaanederne, Marts, April og Maj, havde gennemgaaende mildt Vejr, naar undtages et Kuldetilbagefald i Tiden fra den 15.—22. April og en kortvarig, kølig Periode i andet Tidøgn af Maj. Nattefrost forekom jævnligt i Marts og i den kolde Periode i April; den sidste Nattefrost indtraf i Størstedelen af Landet, saavel i Jylland som paa Øerne, i Tiden fra den 18.—26. April; flere kolde Stationer i Jylland havde dog sidste Nattefrost den 3.—5. Maj, et Par Stationer den 30. Maj og en enkelt Natten til den 6. Juni, medens flere Kyststationer og Stationer paa de smaa Øer allerede havde sidste Frost i Tiden fra den 21.—26. Marts; Middeldatoen for sidste Foraarsfrost er iøvrigt i Indlandet ca. 10. Maj i Jylland, ca. 1. Maj paa Fyn og Sjælland og ca. 15.—20. April paa Lolland-Falster og langs Kysterne. Sommermaanederne, Juni, Juli og August, var alle varme og meget solrige; Gennemsnitstemperaturen for disse tre Maaneder blev i Aar for Landet som Helhed 16,5°, en Værdi, den i indeværende Aarhundrede kun er naaet op over i 1914 og 1917, da den henholdsvis var 16,9° og 16,8°. Som Gennemsnit af Observationer ved Landbohøjskolen og i Tarm var Antallet af Dage med Temperatur over Normalen i Juni 21, i Juli 26 og i August 25; Afvigelserne fra Normalen var i Tiden fra den 1.—17. Juni oftest større end 3°, medens i Juli kun 7 og i August kun 3 Dage havde Døgnmidler, der var mere end 3° for høje; de varmeste Dage var

Tabel 2.

	Frostdage		Nedbørsdage		Taagedage		Fugtighedsgrad i pCt.		Skydække (0—10)	
	1932—33	Normal	1932—33	Normal	1932—33	Normal	1932—33	Normal	1932—33	Normal
Oktober 1932	0,4	3	**22**	15	2	6	87	86	6,7	6,6
November	**5**	10	14	14	6	6	90	88	7,4	7,2
December	**9**	16	**9**	15	10	9	91	90	7,7	7,8
Januar 1933	20	21	12	14	11	11	91	90	**7,8**	7,4
Februar	18	21	**15**	11	9	9	88	89	7,3	7,0
Marts	15	18	11	13	**14**	9	86	87	5,9	6,6
April	7	7	**7**	12	5	6	74	80	**4,8**	5,7
Maj	0,3	1	12	11	5	4	77	75	**6,2**	5,2
Juni	»	»	10	10	1	2	72	74	**4,7**	5,2
Juli	»	»	13	13	1	2	77	77	**5,1**	5,6
August	»	»	12	15	1	2	78	81	**4,8**	5,9
September	0,1	0,2	**7**	13	6	3	83	83	5,2	5,4
Alle 12 Maaneder	75	97	144	156	71	69	83	84	6,1	6,3

de fleste Steder den 6.—9. Juli. Sommeren fortsattes ind i den regnfattige September, der hyppigst havde Temperatur noget over Normalen og paa adskillige Dage Maksimumstemperatur over 20°. Den absolut højeste Temperatur, der i Landbrugsaaret maaltes her i Landet, var 33,0° (den 8. Juli), den absolut laveste −22,6° (den 20. Februar).

Tabel 2 indeholder for Landet som Helhed Antallet af Dage med Frost, med Nedbør og med Taage samt Luftens Fugtighedsgrad og Skydækket, beregnet som Gennemsnit af Observationer fra ca. 30 Stationer. Som Tabellen viser, forekom der forholdsvis sjældent Frost i Maanederne fra Oktober—December, medens der i de øvrige Maaneder omtrent var Frost det normale Antal Gange. Nedbørsdagenes Antal var stort i Oktober og forholdsvis stort i Februar, men meget lille i April og September. Taage forekom hyppigt i Marts. Skydækket var forholdsvis stort i Januar og Maj og lille i April og Sommermaanederne.

Tabel 3 viser Nedbørens Mængde i Millimeter for hvert Amt o. s. v. I hele Landbrugsaaret fik Danmark gennemsnitlig 580 mm, hvilket er 46 mm, eller 8 pCt. mindre end normalt. Af de forskellige Dele af Landet fik Ribe Amt den største Nedbør med gennemsnitlig 676 mm (48 mm for lidt) og Holbæk Amt den mindste med gennemsnitlig 481 mm (51 mm for lidt); i Sammenligning med Normalen fik i Jylland Aalborg, Randers og Aarhus Amter fra 3—6 pCt. og Sønderjylland 1 pCt. for meget; Viborg Amt fik 1 pCt., Hjørring Amt 3 pCt., Ringkøbing, Ribe og Vejle Amter fra 5—7 pCt. og Thisted Amt 22 pCt. for lidt; paa Øerne fik Samsø 4 pCt., de fynske Amter fra 2—7 pCt., de sjællandske Amter og Maribo Amt fra 7—11 pCt., Bornholm 12 pCt. og Langeland 15 pCt. for lidt. Som tidligere omtalt var Vej-

Tabel 3. **Nedbør.** (Millimeter.)

	1932 Oktober	November	December	1933 Januar	Februar	Marts	April	Maj	Juni	Juli	August	September	Alle 12 Maaneder
Hjørring Amt.	115	36	25	30	51	37	5	42	79	55	102	19	596
Thisted » .	102	47	42	29	43	40	7	54	47	45	73	12	541
Ringkøbing » .	159	61	27	33	58	48	14	42	67	73	70	14	666
Ribe » .	166	64	16	33	50	57	17	37	72	88	65	11	676
Viborg Amt....	145	50	18	29	45	40	11	42	63	95	82	10	630
Aalborg »	126	40	22	31	50	40	8	50	62	88	97	14	628
Randers »	160	31	9	26	43	37	8	33	73	89	73	29	611
Aarhus »	170	44	9	27	52	52	12	33	82	117	78	19	695
Vejle »	166	57	11	27	51	58	11	30	57	87	61	12	628
Samsø.....	132	22	22	23	33	53	8	20	50	60	53	25	501
Odense Amt..	134	37	20	22	43	57	13	21	54	64	70	18	553
Svendborg » ..	155	43	12	32	47	57	15	32	65	85	49	23	615
Langeland	121	31	8	21	37	42	13	32	42	76	39	27	489
Holbæk Amt	138	23	15	21	32	46	10	21	47	60	44	24	481
Sorø »	138	23	11	24	36	43	16	25	46	72	36	22	492
Frederiksborg»	138	26	10	21	49	38	18	12	70	68	41	33	524
Københavns »	139	24	6	19	46	38	13	22	85	74	35	28	529
Præstø »	110	27	8	21	50	38	16	29	53	67	56	28	503
Maribo Amt ...	129	34	11	24	47	36	14	32	51	92	44	28	542
Vestjylland	136	52	28	31	51	46	11	44	66	65	78	14	620
Østjylland	153	44	14	28	48	45	10	37	67	95	78	17	638
Sønderjylland ..	153	56	16	23	50	63	18	34	67	68	68	15	631
Fyn.....	136	33	16	25	40	52	12	26	53	71	53	23	540
Sjælland.....	133	25	10	21	43	41	15	22	60	68	42	27	506
Lolland-Falster.	129	34	11	24	47	36	14	32	51	92	44	28	542
Danmark 1932—33....	140	41	16	25	46	47	13	33	61	77	61	21	580
Norm. (40Aar)	66	53	58	44	34	41	40	42	47	64	80	57	626
Afv. i pCt. ..	+112	—23	—72	—43	+35	+15	—68	—21	+30	+20	—24	—63	—8
Bornholm	138	39	10	30	71	24	26	36	65	56	32	35	562

ret meget ustadigt og Nedbøren usædvanlig stor i Oktober, medens den var lille i de tre følgende Maaneder, i December endog meget lille; i Februar faldt der rigelig Nedbør, og det samme var, om end i mindre Grad, Tilfældet i Marts, naar undtages Bornholm, Lolland-Falster, Djursland og Thy, der fik ca. 5—10 pCt., Bornholm endog 31 pCt. for lidt. Af Foraarsmaanederne havde April kun faa Regndage, og da Bygerne tilmed var smaa, blev Maanedens Nedbør usædvanlig lille — i Gennemsnit for hele Landet kun 13 mm —; Maj havde vel det normale Antal Regndage, især i Tiden fra den 6.—17. og den 30.—31.; men ogsaa i denne Maaned var Bygerne i Reglen smaa, fraregnet enkelte lokale Tordenbyger, hvorfor Regnmængden blev lille i Størstedelen af Landet, navnlig paa Øerne og i det sydlige Jylland. I Sommermaanederne, Juni, Juli og August, faldt Regnen ofte som Tordenbyger og var derfor ulige fordelt over Landet; i Juni og Juli var den dog rigelig de fleste Steder, i Juni endog betydelig større end normalt i Størstedelen af Jylland og Fyn samt i Nordøst- og Midtsjælland, paa Nordfalster og Bornholm og i Juli paa Lolland-Falster, i Sydfyn og den sydlige Halvdel af Jylland, hvorimod Thisted Amt i denne Maaned fik 25 pCt. for lidt; i August var Regnmængden de fleste Steder under Normalen, især paa Øerne og i Vest- og Sydsjælland; Aalborg og Hjørring Amter fik dog gennemsnitlig en Snes Procent for meget; September havde, som tidligere omtalt, kun faa Regndage og meget lille Nedbør; i August og September tilsammen fik Landet som Helhed 55 mm mindre Nedbør end normalt. I det milde Foraar og den varme, solrige Sommer forekom adskillige ret lange, tørre Perioder, af hvilke de vigtigste var: den 21.—31. Marts, den 4.—14. April, den 20. April—5. Maj, den 18.—30. Maj, den 1.—8. Juni, den 30. Juni—8. Juli, den 3.—14. og den 25.—31. August og den 3.—13. September. I

Tabel 4. **Nedbør.** (Millimeter.)

	21. Marts—15. Juni inkl.			April—September inkl.		
	1933 mm	Normal mm	Afvigelse i pCt.	1933 mm	Normal mm	Afvigelse i pCt.
Hjørring Amt	55	118	—53	302	326	— 7
Thisted »	69	121	—43	238	334	—29
Ringkøbing »	72	123	—41	280	350	—20
Ribe »	69	126	—45	290	369	—21
Viborg Amt	60	120	—50	303	334	— 9
Aalborg »	63	120	—48	319	322	— 1
Randers »	45	116	—61	305	315	— 3
Aarhus »	55	126	—56	341	344	— 1
Vejle »	50	130	—62	258	355	—27
Sønderjylland	65	133	—51	270	374	—28
Samsø	31	103	—70	216	279	--23
Odense Amt	43	119	—64	240	313	—23
Svendborg »	56	125	—55	269	328	—18
Langeland	53	107	—50	229	307	—25
Holbæk Amt	34	104	—67	206	293	—30
Sorø »	47	109	—57	217	296	—27
Frederiksborg »	32	115	—72	242	327	—26
Københavns »	39	114	—66	257	313	—18
Præstø »	52	112	—54	249	305	—18
Maribo Amt.....	57	116	—51	261	309	—16
Bornholm.....	65	100	—35	250	284	—12
Danmark	55	120	—54	266	330	—19

Tiden fra den 21. Marts til 15. Juni faldt der for Landet som Helhed kun 55 mm, eller knap Halvdelen af den normale Regnmængde (Tab. 4); af de forskellige Landsdele fik i dette Tidsrum Samsø og de nordsjællandske Amter — Holbæk, Frederiksborg og Københavns Amter — endog kun fra 31—39 mm, eller 66—72 pCt. for lidt; iøvrigt fik paa Øerne Bornholm 35 pCt., Maribo, Præstø, Sorø og Svendborg Amter ca. 50—55 pCt. og Odense Amt 64 pCt. og i Jylland Randers og Vejle Amter ca. 60 pCt., Aarhus og Hjørring Amter ca. 55 pCt. og de øvrige Amter og Sønderjylland ca. 40—50 pCt. for lidt. I Tidsrummet April—September inkl. (Tab. 4) fik Landet som Helhed ialt 266 mm Regn, eller 19 pCt. for lidt; i dette Tidsrum fik Aarhus Amt størst Nedbør med 341 mm, eller kun 1 pCt. for lidt, og Holbæk Amt mindst med 206 mm, eller 30 pCt. mindre end normalt.

Tabel 5. **Vindhyppighed for hele Landet.** (Procent.)

	N.	NØ.	Ø.	SØ.	S.	SV.	V.	NV.	Stille
Oktober 1932	4	6	8	15	15	**22**	14	14	2
November —	6	6	11	10	14	**28**	15	8	2
December —	5	7	3	11	21	**36**	11	4	2
Januar 1933	4	8	12	**23**	**18**	14	12	6	3
Februar —	9	9	13	**18**	10	13	13	14	1
Marts —	4	2	7	18	15	**22**	19	7	6
April —	11	9	6	10	7	11	**19**	**22**	5
Maj —	**16**	11	14	13	8	5	9	**17**	7
Juni —	7	15	**18**	14	8	7	14	11	6
Juli —	3	3	5	8	9	20	**26**	21	5
August —	7	2	1	6	11	16	**27**	**27**	3
September —	15	17	**20**	8	3	5	11	15	6
Alle 12 Maaneder	8	8	10	13	11	**16**	**16**	14	4
Normal (40 Aar)	7	8	11	12	10	16	19	14	3

Tabel 5 viser Vindhyppigheden i Procent i de enkelte Maaneder og hele Landbrugsaaret. I Oktober og November var Vinde fra Sydvest, i December Vinde fra Syd og Sydvest og i April og August Vinde fra Vest og Nordvest forholdsvis hyppige og Vinde fra de østlige Retninger forholdsvis sjældne; i Maj var Vinde omkring Nord, i Juni Vinde fra Nordøst, Øst og Sydøst og i September Vinde fra Nord, Nordøst og Øst betydelig hyppigere end normalt; hele Landbrugsaaret fik omtrent den normale Vindfordeling.

Tabel 6. **Antal Timer med Solskin.**

	Tylstrup	Bovbjerg	Hald	Aarhus	Askov	Graasten	Aarslev (Fyn)	Lyngby	København	Tystofte	Næsgaard (Falster)	Maribo
Oktober 1932	103	45	103	94	98	88	86	95	80	92	104	97
November —	45	26	41	43	57	53	56	56	43	56	49	50
December —	29	13	35	24	32	24	34	28	10	37	28	40
Januar 1933	37	32	41	27	46	—	43	38	30	50	27	43
Februar —	65	55	75	67	70	82	78	61	51	84	65	73
Marts —	120	130	154	142	153	141	154	135	123	141	147	149
April —	266	199	254	237	214	216	216	233	206	222	210	212
Maj —	195	195	195	190	176	194	202	218	200	231	197	224
Juni —	331	288	302	310	285	293	313	308	280	293	304	309
Juli —	317	248	281	290	261	257	289	284	268	268	269	270
August —	287	245	290	285	278	293	295	286	266	289	298	288
September —	160	157	176	174	198	193	196	190	188	190	187	187
Alle 12 Maaneder	1955	1633	1947	1883	1868	—	1962	1932	1745	1953	1885	1942
Normal for Aaret	1791	1344	—	—	—	—	1712	1744	1483	1784	1750	—
April—Septb. (inkl.) 1933	1556	1332	1498	1486	1412	1446	1511	1519	1408	1493	1465	1490
Normal (April—Septbr.)	1388	1049	—	—	—	—	1293	1343	1174	1352	1358	—

Tabel 6 indeholder Solskinstimernes Antal for hver Maaned og hele Landbrugsaaret, endvidere det samlede Antal Solskinstimer i Tidsrummet April—September inkl. tillige med nogle Normalværdier, der for de forskellige Stationer er beregnet som Middelværdier af Registreringer i 16—29 Aar. I hele Landbrugsaaret var Solskinstimernes Antal gennemsnitlig 12 pCt. og i Tidsrummet April—September inkl. gennemsnitlig 15 pCt. større end normalt. Som omtalt, fik Maj ca. 15—30 pCt. for lidt Solskin, medens April og Sommermaanederne var meget solrige; de mest solrige Perioder var i Sommer den 1.—16. Juni, den 2.—10. Juli og den 10.—14. og 26.—30. August.

Statskonsulenternes Indberetninger for Aaret 1932.

VIII.

Beretning fra Statskonsulent W. A. Kock.

I en snart 30-aarig Periode har jeg som Medlem af Bedømmelsesudvalg været nøje knyttet til et Arbejde, som jeg ikke har forsømt nogen Lejlighed til at fremhæve som værende af den allerstørste Betydning for vor Hønseavls Udvikling i virkelig praktisk og udpræget økonomisk Retning, nemlig Konkurrencer mellem hele Hønsehold. Det virker derfor opmuntrende at se, at man, alt som Aarene er gaaet, har faaet Øjnene op for Værdien af denne praktiske Foranstaltning, der har bidraget meget til Optagelsen af en planmæssig Avl, og som nu omfattes med den største Interesse. Foruden den af Statens Fjerkræudvalg anførende Landskonkurrence mellem hele Hønsehold har disse nyttige Konkurrencer ogsaa i enkelte Landsdele vundet en ret betydelig Udbredelse, og Jordbunden er beredt for en yderligere Udvikling af saadanne lokale Hønseholdskonkurrencer. Gennem alle disse Konkurrencer, hvortil Staten stadig yder Tilskud, er det lykkedes ikke alene at fremdrage de mest lønnende og mønsterværdigt drevne Hønsehold, der kan danne gode Eksempler til Efterfølgelse for andre Hønseholdere, men ogsaa, hvad der er af særlig Betydning, at udfinde de avlsmæssig set mest fremragende Hønsebesætninger, der anerkendes som Avlscentre og saaledes virker som gode Spredningssteder for Rugeæg, daggamle Kyllinger og Avlsdyr.

Det kan ikke fremhæves stærkt nok, at der i Fremtidens Hønseavl i fuld Udstrækning bør drages Nytte af disse fortrinlige Avlssteder. Da Anvendelsen af avlsmæssig set fremragende Haner er Vejen til Fremgang, idet der derved i Løbet af forholdsvis kort Tid vil kunne opnaas fortrinlige Resultater baade med Hensyn til Afkommet, Ægmængde, Ægstørrelse og Ægform, bør de fremkomne overflødige Hanekyllinger søges afhændet til andre Hønseholdere. Som Forholdene nu er, kan Gennemsnitslægningen af Landets samlede

Hønsebestand næppe ansættes til over ca. 110 Æg pr. Høne aarlig, medens avlsmæssig set fremragende Hønsebesætninger, der fodres og passes planmæssigt, kan staa med en Gennemsnitslægning af omkring 180 til 200 Æg aarlig, hvilket viser, hvad der kan naas og bør stiles efter.

Der udfoldes nu ikke alene paa selve Avlens, men ogsaa paa Ægkvalitetens Omraade et omfattende Oplysnings- og Agitationsarbejde gennem Foredrag, Demonstrationsudstillinger og paa anden Maade. Jeg tror i høj Grad paa Nytten af dette praktisk anlagte Arbejde, idet det under de nuværende vanskelige Forhold mere end nogensinde er nødvendigt for Landets Hønseholdere at sætte al Kraft ind paa at faa indført Forbedringer i Bedriften. Som jeg gennem Aarene har slaaet kraftig til Lyd for ude i Forsamlingshusene og andre Steder, hvor praktiske Landmænd og andre Ægproducenter mødes, gælder det om at skaffe Plan i Hønseholdet, fodre Hønsene paa rette Maade, passe dem og de rettidig udrugede Kyllinger godt, faa frembragt mange Efteraarsæg samt gøre et maalbevidst Arbejde for udelukkende at levere absolut prima Æg. Tiden er inde for at faa ryddet kraftigt op i adskillige Hønsebesætninger her i Landet for at faa fjernet de overflødige Haner og de elendige, uproduktive Høner, der giver Tab og kun bidrager til at øge Landets samlede Ægproduktion, hvilket der for Tiden paa ingen Maade er Grund til. Der er snarere Mulighed for, at Hønseantallet i de kommende Tider vil blive udsat for en Begrænsning.

Med Hensyn til Fjerkrækødproduktionen da har Tolden, 1 Kr. pr. kg, holdt det udenlandske Fjerkræ ude, og gennem de oprettede Fjerkræslagterier gøres der nu et Arbejde for gennem en bedre Behandling ved Slagtningen, Sortering efter Størrelse, Vægt og Kvalitet og ensartet Pakning i Standardkasser at faa mere ud af vort Udsætterfjerkræ, som der har været stigende Eksport af. Medens det er en kendt Sag, at det ikke lønner sig at fede gamle Høns, bør man komme ind paa at frasortere og fede de dertil egnede Unghaner.

Som bekendt danner Produktion af ungt Fjerkrækød i mange Lande en vigtig Gren indenfor Fjerkræavlen, medens Fedning af unge Haner og Høner og Opdræt af et til Fedning egnet Materiale hidtil kun har været lidt kendt herhjemme, men uden Tvivl er værd at optage. I saa Fald maa Opmærksomheden fæstnes paa Opdræt af det rette Materiale; selv om det kan lykkes at faa Unghaner af Italienere fede, bliver de ikke til, hvad man i Udlandet regner for en fin Kvalitetsvare. Anderledes gunstigt stiller Forholdet sig der-

imod med Blandingsunghaner af svær Oprindelse og Unghaner af de amerikanske Racer, men det kan ikke bortforklares, at deres gullige Hud- og Løbfarve ikke svarer til de Fordringer, der i England stilles til en absolut fin førsteklasses Vare.

Efterspørgslen fra Udlandet efter Avlsmateriale særlig af Italienere og Rhode Islands er i stadig Stigning, men der stilles Krav om, at det skal være avlsmæssig set fremragende Individer indenfor de paagældende Racer. Det smukke Udseende alene er saaledes, hvad naturligt er, ikke nok.

Endelig maa det erkendes, at der er Udviklingsmuligheder for Gaase- og Kalkunavlen. Medens de mindre og mellemstore Kalkuner er bedst afsættelige paa Hjemmemarkedet, foretrækkes i England, hvor Kalkunens Værdi tiltager med Størrelsen, gode, store, velbehandlede Kalkuner, der er Englændernes Julespise.

I min Egenskab af Statskonsulent og Medlem af forskellige Udvalg har jeg som sædvanlig deltaget i et betydeligt Antal Møder og Forhandlinger, afgivet Erklæringer i en Mængde Sager og i Aarets Løb beskæftiget mig med mange Opgaver. Lagt Beslag paa min Tid har desuden Foredrag, Kursus, Tilsynsrejser, skriftlige Arbejder, forskellige Undersøgelser, endvidere Forberedelsen af Verdensfjerkrækongressen i Rom, som jeg var Vicepræsident for, samt mit Arbejde som Formand for Statens Ægudvalg og Statens Fjerkræudvalg og som Skønsmand ved Bedømmelsen af Æg.

IX.

Beretning fra Statskonsulent Aug. Kjær.

Med Afslutningen af 1932 synes den Krise, der gennem en Aarrække har kuet Hesteavlen her i Landet, at mildnes betydeligt som Følge af stigende Efterspørgsel. Selv om denne forøgede Efterspørgsel ikke fulgtes af en tilsvarende Prisstigning, saa bevirkede dog de Restriktioner af forskellig Art, der lagde Hindringer i Vejen for andre Husdyrbrugsgrenes Afsætning, at adskillige kom til at se med mildere Øjne paa Hesteavlen og fik Forstaaelsen af, at skulde Erhvervslivet ikke komme i Betryk for Heste, saa maatte der indtages en anden og mere velvillig Stilling over for den Hesteavl, man hidtil havde negligeret.

Selv om mit Arbejde i 1932 har formet sig i Overensstemmelse med, hvad tidligere har været Tilfældet, saa har den

foran paapegede Ændring i Konjunkturerne for Hesteavl og dermed følgende Stigning i Interessen ikke kunnet undgaa at paavirke mit Arbejdes Omfang i nogen Grad, saa min Arbejdsevne har været fuldt beslaglagt. Angaaende de nærmere Forhold for Hesteavlen i Aarets Løb tillader jeg mig at henvise til min Artikel »Hestene i 1932« i »Tidsskrift for Landøkonomi«, Hefte 11 og 12, 1933.

Med Hensyn til Arbejdet skal jeg meddele, at jeg som sædvanlig i Februar og Marts Maaneder har ledet Kaaringerne for Hingste af jydsk Race, ligesom 12 Kaaringer for Hopper af samme Race, ved hvilke sidste der fremstilledes 208 Hopper, hvoraf 83 kaaredes i 1. og 111 i 2. Klasse. I de paagældende 2 Maaneder har jeg saaledes været stærkt optaget af Rejser. Desuden har jeg i Juni Maaned ledet en Hoppekaaring paa Sjælland, hvor der fremstilledes 10 Hopper, af hvilke 4 kaaredes i 1. og 4 i 2. Kl. Efter Paalæg af Landbrugsministeriet overværede jeg, som dettes Repræsentant, det store Skue for belgiske Trækheste i Bryssel. Skuet havde som sædvanlig stor Tilslutning, men Antallet af anmeldte Enkeltindivider laa dog ca. 100 lavere end Aaret forud, 728 mod 822 i 1931.

Som sædvanlig var Skuet et godt Udtryk for den svære belgiske Avls høje kvalitetsmæssige Stilling, og i de enkelte Afdelinger fandtes der adskillige fremragende Individer. Det gjaldt ikke mindst de to Afdelinger for store og middelstore 4-aarige Hingste, blandt hvilke sidste Championathingsten »Coctail de Velm« udtoges. Coctail var faldet efter den til det tyske Landstutteri solgte »Albion d'Hor«-Søn »Galois du Monceau«, der fik Championatet i 1926.

Medens Galois du Monceau, ligesom det overvejende Antal af tidligere Aars Championat-Hingste, hørte til blandt »de store«, var Coctail hjemmehørende blandt de middelstore, men til Gengæld var det en Hingst af fortrinlig Kvalitet og af særdeles godt Racepræg, føre, velstillede, ret groft behaarede Ben og særdeles god og kraftig Bevægelse. Den var dyb, men desuagtet lidt rund af Rib.

Skuet gav tillige Udtryk for, i hvilken Grad den belgiske Hesteavl nu hviler paa Albion d'Hor og ikke mindst paa dens endnu levende kæmpemæssige, fortrinlige Søn »Avenir d'Herse«, der ogsaa mødte frem ved Skuet og tilkendtes 1. Præmie for Afkom.

Som sædvanlig har jeg i Sommermaanederne overværet et betydeligt Antal større og mindre Skuer. Hvor det ønskedes, har jeg her ydet Dommerne Hjælp, ligesom jeg paa forskel-

lig Maade har søgt at vejlede Opdrættere, der henvendte sig til mig derom.

Ved Kaaringer og Dyrskuer har jeg haft en gunstig Lejlighed til at skaffe mig en Del Kendskab til Bestanden af Avlsdyr af jydsk Race, men ikke mindst i de senere Aar, da Fremstillingen ved Skuerne har været mindre end ønskelig, har det været paakrævet at forøge dette Kendskab gennem Besøg omkring hos Opdrætterne for at kunne yde Vejledning ved Omsætningen af Avlsdyr.

Ved saadanne Lejligheder har jeg undertiden kunnet give Opdrætterne Vejledninger, og jeg mener, at saadanne Besøg har Betydning, for at Samarbejdet mellem Opdrætter og Konsulent kan give de eftertragtede Resultater. Ved saadanne Besøg bliver der langt bedre Tid til en grundig Drøftelse af de Problemer, der ligger for, end ved mere eller mindre tilfældige Sammentræf paa en Dyrskueplads. Hertil kommer yderligere, at man ved en indgaaende Besigtigelse af de stedlige Forhold skaffer sig et langt bedre Grundlag for at tage Stilling til Sagen.

Ved saadanne Besøg har jeg, naar Lejlighed gaves, fotograferet de gode Dyr, jeg traf paa, og som jeg fandt det formaalstjenligt at opbevare Billeder af. Selv om jeg ogsaa benytter Lejligheden til at fotografere paa Dyrskuerne, saa viser det sig som Regel, at den der herskende Uro i høj Grad vanskeliggør Optagelse af gode, vellignende Billeder, hvorimod det paa langt bedre Maade lader sig gøre hjemme, hvor Dyrene er i Ro.

At vellignende Fotografier, der giver et fuldgyldigt Udtryk for det paagældende Dyrs ydre Habitus, er et i høj Grad paaskønnet Supplement til Beskrivelserne, er almindelig anerkendt. Derfor har jeg ogsaa i Aarets Løb forøget min Samling af Fotografier i ret høj Grad, hvilket i første Linie kommer Stambogsføringen til Gode, men sikkert ogsaa vil kunne være et Hjælpemiddel for Eftertiden til at bedømme Nutidens Hesteavls Stilling.

Skal de imidlertid dette, fordres, at Billederne ikke alene i fotografisk Henseende er gode, men at de ogsaa i hippologisk Henseende er rigtige. Den professionelle Fotograf vil selvfølgelig bedst kunne tilfredsstille den første Fordring, men man kan ikke forvente, at han er i Besiddelse af den hippologiske Indsigt, som kræves for at opfylde den sidste. Skal Hestebilleder blive gode — jeg ser her bort fra de rene Tilfældigheder — saa maa den, der fotograferer eller i det mindste leder Fotograferingen, være Hestekender og netop trykke paa Lukkerens Fjeder i det Øjeblik, da Hesten viser

sig for hans Øje, som den er, og tager sig ud. Derfor kræver Fotografering af Heste stor Taalmodighed, teknisk og saglig Indsigt samt stor Øvelse for at lykkes, men jeg mener ogsaa, at ingen bedre kan udføre den end Konsulenter.

Ligesom i tidligere Aar har jeg deltaget i Afstamningsbedømmelsen for jydske Heste anmeldt til Fællesskuet samt nogle lokale Dyrskuer paa Sjælland, og for Hingste anmeldt til Kaaringerne for Hingste af samme Race i Jylland samt for svære Hingste anmeldt til det jydske Ungskue, et Arbejde, der har krævet indgaaende Undersøgelser af Stamtavler og Slægtsoversigter o. s. v. og derfor har beslaglagt adskillig Tid.

I Lighed med i Fjor har jeg været Dommer i Konkurrencen mellem de to bedste Hingste ved Ungskuet i Skanderborg om den af de samvirkende jydske Hesteavlsforeninger udsatte Vandrepokal.

Som i de foregaaende Aar har jeg deltaget i et betydeligt Antal Møder og Forhandlinger, saaledes i Mødet for Statskonsulenter i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab, Udvalgsmøderne for Planlæggelse af det almindelige Konsulentmøde, ligesom jeg har deltaget i dette og ledet Forhandlingerne inden for Mødets Husdyrbrugssektion. Desuden har jeg deltaget i de provinsielle Landboforeningers Delegeretmøder i Aarhus, Odense, København og Nykøbing F., Møder i De samvirkende danske Landboforeningers og Foreningen af jydske Landboforeningers Husdyrudvalg, Mødet for jydske Husdyrbrugskonsulenter, Forsøgslaboratoriets Efteraarsmøde samt Repræsentant- og Bestyrelsesmøder i de samvirkende jydske, og de samvirkende fynske Hesteavlsforeninger for jydsk Avl.

Som Foredragsholder er der i Aarets Løb gjort mere Brug af mig end i 1931. Jeg har saaledes holdt Foredrag i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab, ved De samvirkende jydske Hesteavlsforeningers Repræsentantmøde, ved Hingstekaaringerne i Odense, Nykøbing F., Randers, Tønder, Nykøbing J., Aarhus, Hjørring og Aalborg, ved adskillige Hoppekaaringer, ved flere lokale Dyrskuer, ved Amtsskuet i Esbjerg og ved Ungskuet i Skanderborg samt Fællesskuet i Odense, hvor der sammen med Foredraget har været Lejlighed til at demonstrere en Del af de præmierede Dyr. Desuden har jeg talt ved nogle Foredragsmøder i Landboforeninger, saa jeg i Aarets Løb har været ret stærkt benyttet som Foredragsholder.

Den foran omtalte Del af min Virksomhed har meget hyppigt nødvendiggjort min Fraværelse fra Hjemmet, og den

Del af Tiden, der blev til overs herfra, har været stærkt beslaglagt af Kontorarbejde. Jeg har saaledes til Landbrugsministeriet afgivet Erklæringer om Statstilskud til en Del Hesteavlsforenings-Hingste, foruden at min Brevveksling med Institutioner og Private er tiltaget og nu maa betegnes som ret stor.

Stambogsføringen for Heste af jydsk Race har i Aarets Løb lagt stærkt Beslag paa mig, saa meget mere som Antallet af Anmeldelser er steget en Del i 1932. Jeg har i 1932 udarbejdet Elite-Stambog Bind VII, ligesom den almindelige Stambogs V Bind blev gjort færdig til Trykning.

Efter hos Landbrugsministeriet at have indhentet Tilladelse til at anvise Hopper efter »Husdyrloven«s § 7, udsendte jeg gennem en Række Landbrugsblade Meddelelse om, at der i 1932 vilde blive anvist Hopper til følgende Hingste: »Fjandbo«, Elite-Stambog Nr. 1752, »Lunde Dux«, Elite-Stbg. Nr. 1754, »Skjalden«, Elite-Stbg. Nr. 1773, »Himmerbo«, Elite-Stbg. Nr. 1825, og »Hof«, Nr. 569. Der anvistes 5 til Fjandbo, 1 til Skjalden, 2 til Himmerbo og 9 til Hof. Medens der i 1931 kun anvistes 7 Hopper, steg Antallet i 1932 til 17, hvoraf Hof tog Broderparten, saaledes at Husdyrlovens § 7 nu udnyttes bedre, og med den stigende Interesse, der senere har gjort sig gældende for Hesteavl, er der begrundet Anledning til at vente, at denne betydningsfulde Foranstaltning til Avlens Fremme vil blive endnu stærkere udnyttet i den kommende Tid.

X.

Beretning fra Statskonsulent Alf. L. Søndergaard.

Aaret 1932 indfriede i nogen Maade de Løfter om bedre Vilkaar for Hesteavlen, som de foregaaende Aar havde givet. Priserne holdt sig ret konstante og paa et nogenlunde rentabelt Niveau, særlig set paa Baggrund af Priserne for Landbrugets øvrige Produkter, der som bekendt gik meget stærkt ned i samme Periode. En noget stigende Eksport og den paa Grund af Valutavanskelighederne ret betydelige Indskrænkning af Importen bidrog stærkt til Stabilisering af Hjemmemarkedet, ligesom ogsaa den nu nødvendige Udskiftning af flere Aargange gamle, udslidte Heste omkring paa Gaardene gav Liv i Handelen og Omsætningen. Priserne vilde antagelig have ligget endnu højere, end Tilfældet var, dersom ikke den almindelige Pengeknaphed havde virket noget hæmmende.

Ganske naturligt medførte Udviklingen en betydelig forøget Interesse for Avlen i sin Helhed, hvilket gav sig Udtryk i en stigende Tilslutning ved Kaaringer og Dyrskuer, ligesom ogsaa et betydeligt større Antal Hopper blev holdt til Hingst end i de foregaaende Aar.

Som det ofte er fremhævet i de nu forløbne Kriseaar for Hesteavlen, var en forøget Produktion og bedre Udnyttelse af Avlsmaterialet en Nødvendighed baade for Opretholdelsen af Bestanden og for Kvaliteten af denne, men hvis »Tilløbet« til Avlen, saaledes som der nu er Udsigt til, og ligesom Tilfældet før har været, atter sker med baade »Skidt og Kanel«, er der stor Fare for, at det paany gaar ud over Kvaliteten, og Gennemsnitskvaliteten af vore Heste, ikke som vi ser dem ved Kaaringerne og paa Dyrskuerne, for de er gode nok, men som vi træffer dem paa Markedspladserne eller andre Steder, hvor der handles, og rundt omkring paa mange Ejendomme, taaler ikke en yderligere Forringelse, for saa gaar Rentabiliteten atter tabt baade for Opdrætterne og for Brugerne.

De igennem en Aarrække stærkt svingende Konjunkturer for Hesteavlen har gjort en virkelig rationel Avlsledelse besværlig og har i alt Fald ikke medført nogen væsentlig Forbedring af Gennemsnitskvaliteten. Vel er der arbejdet trofast og godt inden for »Kærnen« af Avlen, men til en gennemgribende Kvalitetsforbedring uden for denne har vi ikke i nogen større Udstrækning været i Stand til at naa under Krisen (heri medregnet Krigsaarene) med de Midler og Avlsorganer, vi har haft til Raadighed, og det maa erkendes, at der inden for vor Hesteavl ligger en stor Arbejdsmark for os til Indvinding, nogle vil maaske sige Tilbagevinding, af den reelle Værdi baade til Handel og Brug, der ligger i den gode Kvalitet — ikke alene hos Dyrskuedyrene, men ogsaa hos de Tusinder af Dyr, der Landet over dagligt griber ind i Bedrifternes Økonomi.

Et Led i Bestræbelserne i den Retning er det Arbejde, der, som omtalt i min sidste Beretning, nu er i Gang inden for det mindre Landbrug, der vel nok hidtil har været velsignet med den ringeste og derfor den dyreste Del af Hestebestanden her i Landet. Hensigten er som bekendt igennem en hjemlig Avl at skaffe det mindre Landbrug en bedre og mere økonomisk Hest i Brugen, end Tilfældet hidtil har været.

Sammenslutningen af Hesteavlsforeninger under De samvirkende jydske Husmandsforeninger omfatter nu 15 Lokalforeninger med 17 Hingste; heraf er 11 Frederiksborgavls-

foreninger og 4 norske. Men foruden disse Foreninger er der af private indkøbt adskillige gode Hingste til samme Formaal. Frederiksborgavlen gaar nu sin planmæssige Gang over det meste af Jylland. Avlen med norske Heste hæmmedes af Vanskeligheder ved Indkøbene af Avlsdyr, men mod Aarets Slutning modtog De samv. jydske Husmandsforeninger imidlertid et Tilbud fra Godsejer *Ancker,* Overgaard pr. Havndal, gaaende ud paa, at Godsejeren var villig til paa Overgaard at oprette et Slags Avlscenter for norske Heste, saaledes at Avlsdyrene i alt Fald i nogen Udstrækning kunde produceres herhjemme, saafremt Husmandsforeningerne vilde sikre Afsætningen. Efter nærmere Aftale blev Tilbudet accepteret, og i Vinterens Løb indkøbtes en meget god Hingst og 12 Hopper, af hvilke flere var drægtige ved betydelige norske Hingste.

Ogsaa i Aar har der været afholdt Kaaringer inden for de jydske Husmandsforeninger, og Fremstillingen af Dyr, der ønskedes benyttet i Avlen, nærmede sig stærkt 400, af hvilke dog en Del maatte afvises; ca. 80 af Hopperne var norske eller norske Blandinger, medens de øvrige for Størstedelen var »Russere«, der henvistes til Frederiksborghingste.

I Sommerens Løb har flere jydske Landboforeningsdyrskuer og enkelte Amtsskuer aabnet Adgang for Fremstillingen baade af Frederiksborg- og norske Heste, hvilket naturligvis er af stor Betydning for Fremme af Avlen.

For Frederiksborgavlen i Almindelighed var Aaret i avlsmæssig Henseende særdeles tilfredsstillende. Tilslutningen til Kaaringerne var bedre end tidligere, og af Hingste kaaredes paa Sjælland 11 4-aarige og 11 3-aarige. Antallet af Hingste er ikke for stort, særlig naar man tager i Betragtning, at flere af de bedste umiddelbart efter Kaaringerne blev solgt dels til Jylland og dels til Bornholm.

Paa Grund af de vanskelige økonomiske Forhold for Landbruget i Almindelighed blev flere lokale Dyrskuer omkring paa Sjælland aflyst. Enkelte Steder indkom der for faa Anmeldelser — Dyrene var ikke i Dyrskuekondition — og andre Steder frygtede man for et Underskud, Landboforeningerne under de forhaandenværende Omstændigheder ikke kunde bære. Men baade til Fællesskuet og til de Lokalskuer, der blev afholdt, var Frederiksborghestene saavel reelt som i Forhold til de andre Racer meget godt repræsenteret.

Til Afkomsskuerne var Fremstillingen lidt mindre end tidligere. Flere private Hingste, efter hvilke der udmærket godt kunde være fremstillet Afkom, blev holdt tilbage for at

spare de med Fremstillingen forbundne Udgifter. Særlig bemærkelsesværdigt i denne Forbindelse var det imidlertid, at Avlen for anden Gang oplevede, at en Hingst fik sit Afkom præmieret med I. Kl. A. Det drejede sig i Aar om Hingsten »Kvik Torvedgaard«, der forøvrigt er en Søn af »Aladdin«, der sidste Aar opnaaede samme Præmiering, hvilket er et udmærket Bevis paa Avlsværdien i denne Slægt og et Bevis paa, at »Aladdin«s Præmiering var fuldt berettiget.

Som yderligere Bevis paa den Interesse, hvormed Avlen omfattes, kan nævnes, at Antallet af Frederiksborghesteavlsforeninger paa Sjælland i Aarets Løb er gaaet op fra 14 til 17; de nye Foreninger er alle hjemmehørende i Vestsjælland.

I Henhold til Indberetningerne til Stambogsføringen var Antallet af bedækkede Hopper ret stærkt stigende. Flere Hingste havde bedækket omkring ved 100 Hopper og enkelte var oppe paa 125.

Ogsaa for Oldenborgavlen var Aaret ret tilfredsstillende. Indkøbene af nogle gode Hingste fra Moderlandet har givet fornyet Liv i Avlen. Tilslutningen til Kaaringerne var god baade paa Fyn og Sjælland. Paa Fyn, hvor Kaaringerne som sædvanlig afholdtes sammen med de andre Avlsretninger, var fremstillet 58 Hopper og 10 Hingste, og paa Sjælland 34 Hopper. Ogsaa ved Dyrskuerne var Fremstillingen ret stor. Paa det sjællandske Fællesskue var der saaledes en enestaaende smuk Samling af 3-aarige Hopper, af hvilke de fleste var indkøbt som Føl af Hoppecentret »Sjælland«. Centrets Hingst »Diamant« fremstillede en meget betydelig Samling Afkom, der præmieredes med I. Kl. B. Paa Fyn var Skuet paa Brahetrolleborg det vigtigste og saa stort og godt, at man skulde adskillige Aar tilbage i Tiden for at finde noget tilsvarende. Paa Fællesskuet i Odense var Racen derimod mindre godt repræsenteret. I Jylland er der i Aar ikke afholdt Kaaring for Oldenborgheste, men flere Hingste er solgt derover baade fra Sjælland og Fyn.

Inden for Traveravlen arbejdes der fortsat maalbevidst paa at fæstne en Type, der forener Hurtighed paa Banen med et smukt Eksteriør. Ogsaa i Aar har der været afholdt Kaaringer, og de Resultater, der i denne Henseende er naaet, er saa gode, at den Modstand, som Kaaringerne hidtil har mødt hos Hesteejerne, nu næsten ganske er overvundet. Fra Det danske Travselskab har baade Frederiksborg- og Oldenborgavlen i Aarets Løb som sædvanlig modtaget betydelig Støtte baade i Form af Præmier og ved direkte Pengetilskud. Endvidere har Selskabet afholdt en stor Del af Udgifterne ved Udgivelsen af »Hippologisk Tidsskrift«.

Ogsaa for Fuldblodsavlen er der stigende Interesse, hvilket væsentlig skyldes den Udbredelse, Ridesporten har opnaaet i de senere Aar. Det kniber endnu noget med tilstrækkelig godt Avlsmateriale, men der er dog i de senere Aar kommet enkelte gode Hingste her til Landet. Særlig virksom til Fremme af Avlen er »Dansk Fuldblodsstutteri«, og dette i Forbindelse med Remontekommissionen og undertegnede har i Aarets Løb ført en Del Forhandlinger om Muligheden for Udstationering af et Par af Stutteriets Hingste, dels paa Bornholm og dels i Nordsjælland, til Produktion af Remonter og Rideheste, for hvilke der nu er et ganske godt Marked.

Stambogsføringen kræver stadig forøget Arbejde, efterhaanden som Antallet af registrerede Dyr stiger. Tilslutningen har været god, og Anmeldelserne er indgaaet noget bedre og lettere end tidligere. I Aarets Løb er udkommet 18. Bind af Elitestambogen, og 6. Bind af Registerstambogen er under Udarbejdelse. Endvidere er der oprettet en Registrering for norske Vestlandsheste i Danmark. Det er foreløbig Meningen, at Uddrag om de registrerede Dyr aarligt skal offentliggøres i et Tillæg til de jydske Husmandsforeningers Husdyrbrugsberetning.

Ligesom de foregaaende Aar har jeg i saa stor Udstrækning som muligt deltaget i det almindelige Arbejde Avlen vedrørende. Foruden Kaaringer over hele Landet har jeg overværet saa mange af Dyrskuerne paa Øerne, som Tiden har tilladt. Desuden har jeg medvirket ved Afstamningsbedømmelsen af de til alle Dyrskuerne paa Sjælland og Bornholm anmeldte Dyr. Som sædvanlig har jeg deltaget i de provinsielle Landboforeningers Delegeretmøder samt i De samv. jydske Husmandsforeningers Sendemandsmøde og Husdyrbrugsmøder i Aarhus, endvidere i en Del Hesteavlsforeningers Generalforsamlinger, Bestyrelsesmøder m. m.

Ogsaa i Aar har jeg fungeret som Censor ved Den kongelige Veterinær- og Landbohøjskole baade for Veterinær- og Landbrugsstuderende.

Den stigende Interesse for Hesteavlen i Almindelighed har medført, at jeg i Aarets Løb har holdt et noget større Antal Foredrag end tidligere i Landboforeninger, Hesteavlsforeninger og i Tilslutning til Kaaringer og Dyrskuer.

Som Redaktør af »Hippologisk Tidsskrift« har jeg haft en Del Arbejde ved dette Blad, men forøvrigt ogsaa skrevet en Del Artikler i andre Fagblade. Endvidere har en Del skriftligt Arbejde for Ministeriet og andre Institutioner som sædvanlig beslaglagt nogen Tid.

Bestyrelsesmødet
i
Det kgl. danske Landhusholdningsselskab
Onsdag den 25. Oktober 1933.

Til Stede var Præsidenterne Forpagter *Chr. Sonne*, Godsejer *P. Olufsen* og Professor *L. Frederiksen*. Af Bestyrelsesraadets Medlemmer var mødt d'Herr. Proprietær *K. Bak*, Snærildgaard, Forstander *N. Bredkjær*, Tune Landboskole, Kammerherre *Cederfeld de Simonsen*, Erholm, Proprietær *A. P. Damsgaard-Sørensen*, Hareskovgaard, Direktør *K. Dorph-Petersen*, København, Proprietær *K. Fuglsang*, Hurup, Godsejer *B. A. Høyer*, Juhlsminde, Gaardejer *Aage Johnsen*, Højgaard, Forpagter *H. Junker*, Lerchenborg, Hofjægermester *K. F.* Greve *Knuth*, Tustrup, Godsejer *K. Langkilde*, Bramstrup, Professor *O. H. Larsen*, København, Hofjægermester *V. Baron Lerche*, Benzonsdal, Proprietær *A. Nikolaisen*, Kejsegaarden, Forstander *H. J. Rasmussen*, Næsgaard, Proprietær *J. H. Schmidt*, Vojensgaard, Godsejer *V. Selchau-Hansen*, Alslevgaard, Godsejer *J. Theilmann*, København, Proprietær *D. Villemoes*, Villemoesgaard, Forpagter *J. Willumsen*, Anhof, og Gaardejer *M. Wiuff*, Sillerupgaard.

Den ledende Præsident, Forpagter *Chr. Sonne*, bød Velkommen og rettede en særlig Velkomsthilsen til følgende nye Medlemmer af Bestyrelsesraadet, der for første Gang var til Stede: Hofjægermester *K. F.* Greve *Knuth*, Proprietær *D. Villemoes* og Gaardejer *M. Wiuff*. Endvidere mindede Præsidenten om følgende Mænd, der var afgaaet ved Døden, siden Bestyrelsen sidst var samlet i December i Fjor, nemlig: Grosserer *J. Stilling-Andersen*, fhv. Forpagter *Janus Winkel*, Landbrugslærer *Otto Christensen*, Hofjægermester *Fr. Sporon-Fiedler*, Hofjægermester *Aage Krabbe*, Direktør *J. E. Jacobsen*, Gaardejer *Mads Lambæk*, Professor, Dr. phil. *Fr. Weis* og Direktør for Landbohøjskolen, Professor *A. W. Mørkeberg*.

Efter at Godsejer *Olufsen* havde meddelt, at han af Helbredshensyn saa sig nødsaget til at trække sig tilbage som Præsident, skulde der stilles Forslag om Valg af et nyt Medlem af Præsidiet, og det vedtoges enstemmigt at foreslaa Selskabets Medlemmer hertil at vælge Hofjægermester *C. Lüttichau*, Tjele.

I Stedet for afdøde Direktør, Professor *A. W. Mørkeberg* vedtoges det enstemmigt at foreslaa Medlemmerne at vælge Forpagter *Aug. Bech,* Vallø Hovedgaard, til Medlem af Bestyrelsesraadet, og som ny Revisor i Stedet for Hofjægermester *A. H. Valentiner,* der ikke ønskede at modtage Genvalg, vedtoges det ligeledes enstemmigt at foreslaa Medlemmerne at vælge Kontorchef *H. C. Larsen,* København.

Efter at Foreningen af danske Landbrugskandidater og Nordiske Jordbrugsforskeres Forenings danske Afdeling har indmeldt sig i »Samvirksomheden for landbrugsfagligt Oplysningsarbejde« og som sine Repræsentanter til Fællesudvalget for denne har valgt henholdsvis Kontorchef *L. P. Frederiksen,* Aarhus, og Professor *K. A. Bondorff,* Kgs. Lyngby, valgte Bestyrelsen Godsejer, Dr. med. *K. A. Hasselbalch,* Borupgaard, og Direktør *K. Dorph-Petersen,* København, til Selskabets Repræsentanter i Fællesudvalget.

Angaaende Tidspunktet og Formen for Ikrafttræden af Selskabets nye Love førtes en Del Forhandling, og det vedtoges at lade Lovene træde i Kraft fra 1. Januar 1934 at regne med den midlertidige Bestemmelse, at de landboforeningsvalgte Repræsentanter i Bestyrelsesraadet forbliver i dette deres Valgperiode ud. Det vedtoges at foreslaa Generalforsamlingen at indvælge i Bestyrelsen enkelte af de Medlemmer, som herefter skulde udtræde med indeværende Aars Udgang, men som er Medlemmer af forskellige af Selskabets Udvalg.

Det vedtoges foreløbig gennem Bestyrelsesmedlemmerne at søge iværksat et Arbejde for Tilgang af Medlemmer til Selskabet.

Forslag til Virksomhedsplan og Budget for Aaret 1. April 1934 til 31. Marts 1935 blev vedtaget til Forelæggelse paa den kommende Generalforsamling.

Efter Henstilling fra Proprietær *A. P. Damsgaard-Sørensen* besluttede Bestyrelsen at nedsætte et forberedende Udvalg paa 8 Medlemmer til nærmere at overveje Spørgsmaalet om Linjerne for et fremtidigt Arbejde til Undersøgelse af saadanne drifts- og erhvervsøkonomiske Problemer, der fra Tid til anden rejser sig i Landbruget og paakræver en grundig, saglig Udredning og Klarlæggelse med den fremtidige Stilling paa længere Sigt for Øje.

Efter at Selskabet har modtaget Betænkning fra et efter Henstilling paa det almindelige Konsulentmøde i Februar i Aar nedsat foreløbigt Udvalg, vedtoges det at nedsætte et Arbejdsudvalg paa 5 Medlemmer med den Opgave at udar-

bejde bestemte Forslag til Selskabet om Optagelse af jordbrugsfysiske Arbejder og at lede de Undersøgelser, der eventuelt maatte blive iværksat i saa Henseende.

Efter Henstilling fra Deltagerne i Mejeribrugssektionen ved Konsulentmødet i Aar har Selskabet til Hensigt at udsætte en Prisopgave vedrørende hygiejniske Forhold i Mejeribygninger.

Der gaves Meddelelse om de af Landhusholdningsselskabet fornylig udgivne 3 Vejledninger for Elever i den landbrugsfaglige Aftenskole, som er fremkommet paa Foranledning af en Henvendelse fra Dansk Aftenskoleforening til »Samvirksomheden for landbrugsfagligt Oplysningsarbejde«.

I Anledning af, at 1938 vil være 150-Aaret for Stavnsbaandets Løsning her i Landet, drøftedes Spørgsmaalet om, hvorledes Landbruget paa værdig Maade bør fejre 150-Aaret for »Bondefrigørelsen«, og det vedtoges at forelægge Spørgsmaalet for Landboforeningerne, Husmandsforeningerne og Andelsselskaberne.

Der blev derefter fra Præsidiet givet forskellige Meddelelser om Selskabets nye Bygning, Rolighedsvej 26, hvortil Selskabets Kontorer, Arkiv m. v. er henflyttet i Begyndelsen af Oktober Maaned. Byggesummen er holdt inden for det anslaaede Beløb af 120 000 Kr. Efter Mødet blev Bygningen forevist for Bestyrelsesmedlemmerne. Bestyrelsen drøftede Selskabets Foredragsmøder i Vinteren 1934, hvortil Præsidiet forelagde forskellige Forslag. Det vedtoges at overlade Præsidiet Tilrettelæggelsen af Foredragene, hvorefter Meddelelse om den samlede Plan formentlig kan afgives paa Bestyrelsesmødet og Generalforsamlingen i December. Endvidere blev Spørgsmaalet om Almanakstykket for 1935 drøftet.

Angaaende Uddelingen af Selskabets Sølvbægre og Dueligheds medailler for 1933 blev der sluttelig givet Meddelelse. Der uddeles 5 Sølvbægre som Hædersbelønninger for Landboflid og 20 Dueligheds medailler.

Mindre Meddelelser.

† **Godsejer P. Olufsen.** Samtidig med, at nærværende Hefte af Tidsskriftet gik i Trykken, modtog Redaktionen Meddelelse om, at Medlem af Landhusholdningsselskabets Præsidium, Godsejer *P. Olufsen*, er afgaaet ved Døden den 19. November. Tidsskriftet vil i næste Nummer bringe en Nekrolog.

Landhusholdningsselskabets Bestyrelsesmøde og Generalforsamling afholdes Fredag den 15. December, henholdsvis Kl. $1^1/_2$ Eftm. og Kl. 8 Aften.

Selskabets Boligforhold. I første Halvdel af Oktober Maaned d. A. flyttede Det kgl. danske Landhusholdningsselskab ind i sin nye Bygning, der er opført paa et Areal af Landbohøjskolens Undervisningsmark ved Rolighedsvej efter Tegning af Arkitekt *Tyge Hvass*. I Bygningen, der er opført ved Midler tilhørende Selskabets Arbejdsfond, har foruden Sel-

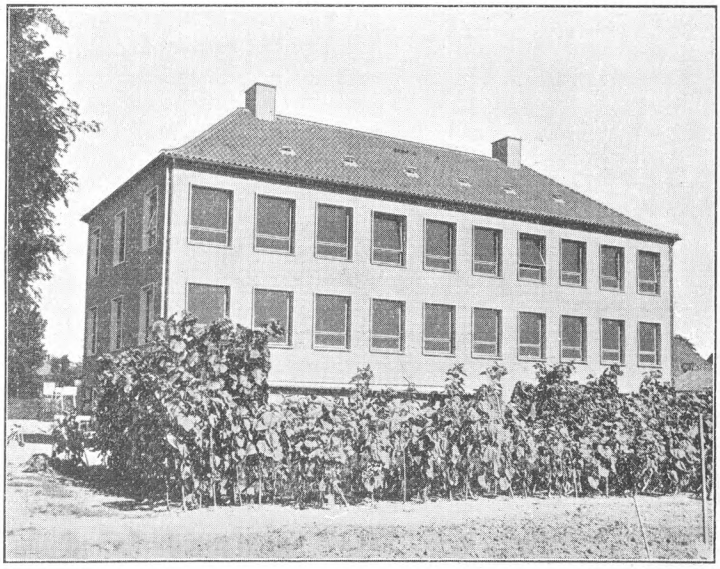

Landhusholdningsselskabets nye Bygning paa Rolighedsvej Nr. 26.

skabet og den til dette knyttede »Samvirksomhed for landbrugsfagligt Oplysningsarbejde« samt Tidsskrift for Landøkonomi's og Landøkonomisk Aarbog's Redaktion ogsaa Landøkonomisk Rejsebureau til Huse; desuden er der udlejet Kontorlokaler til Statens Planteavlskontor, Bladet »Vort Landbrug« og Foreningen af danske Landbrugskandidater. Tillige findes Lejlighed for en Portner.

Landhusholdningsselskabet har foruden Kontorlokaler og Arkiv ogsaa Mødesal i Bygningen; til Brug ved Foredragsmøder og Generalforsamlinger benytter Selskabet dog fremdeles sin Mødesal i Prinsens Palæ.

Udkomne Bøger.

And. Nielsens Lommebog for Landmænd og Landmandens Lommebog 1934. Udgivet af *Kirstine Nielsen*, Svejstrup Østergaard. Redigeret af *Th. Hauberg Lund.* 238 Sider. (G. B. N. F., Kbhvn.).

Landsudvalget for landøkonomisk Ungdomsarbejde. 1.—6. Beretning om Landsudvalgets Virksomhed 1926—1932. 361 Sider. (Frederiksberg).

Landsudvalget for landøkonomisk Ungdomsarbejde. 7. Beretning om Landsudvalgets Virksomhed omfattende Aaret 1. April 1932—31. Marts 1933. 24 Sider. (Frederiksberg).

7. Beretning fra Landøkonomisk Forsøgslaboratoriums Foderstofkontrol. Beretning om Kontrollens Virksomhed i Aaret $^{1}/_{9}$ 1932—$^{31}/_{8}$ 1933. Ved *A. C. Andersen* og *J. Gredsted Andersen.* 103 Sider. (Kbhvn.).

De samvirkende danske Landboforeningers Register-Stambog over Heste af Frederiksborg-Race og svært Halvblod. Bind VI. Udgivet af de samv. danske Landboforeningers Udvalg for Stambogsføring for Heste af Frederiksborg-Race og svært Halvblod, ved Statskonsulent *Alf. L. Søndergaard.* 144 Sider. (Slagelse).
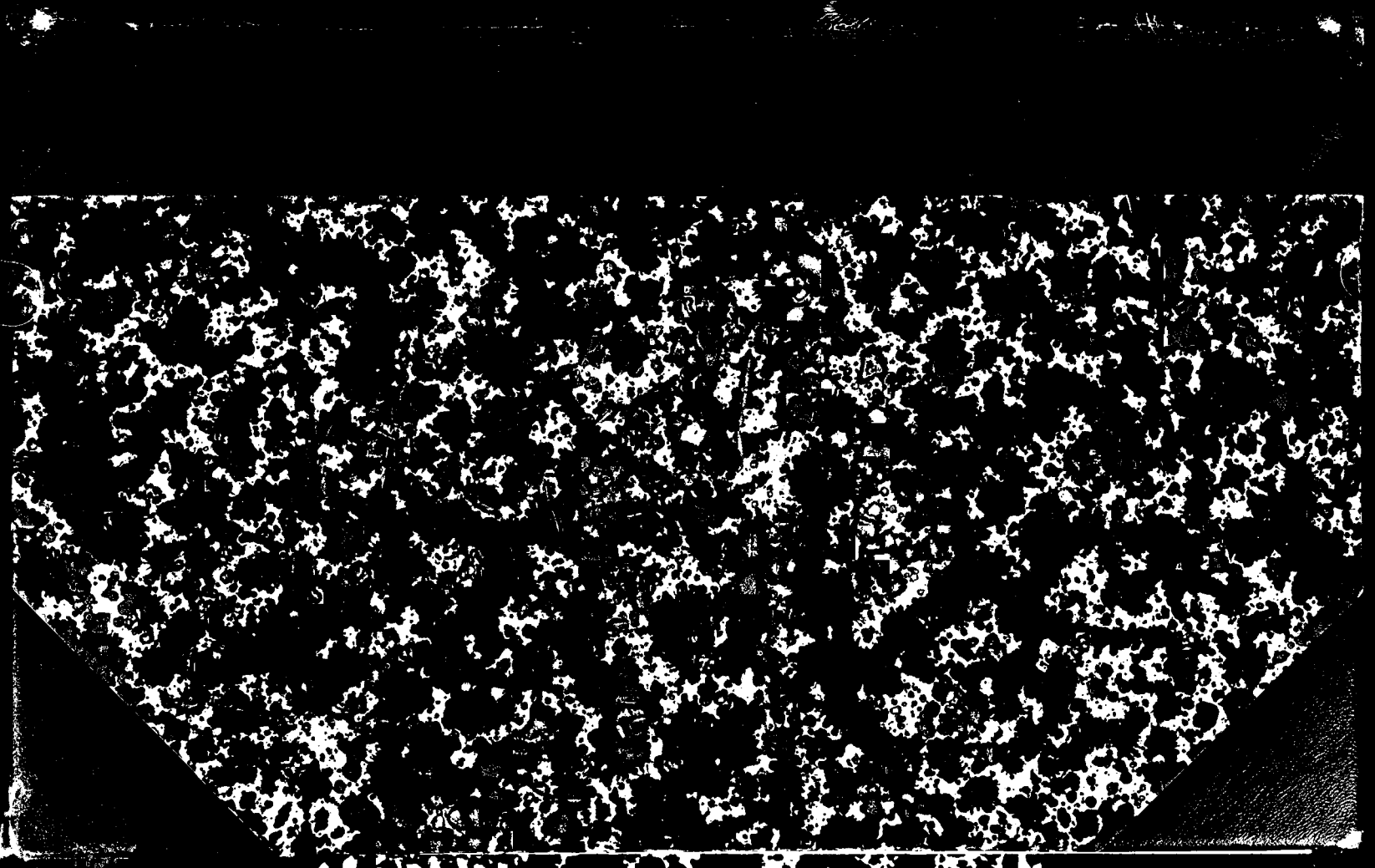
Beretning om Virksomheden i De samvirkende sjællandske Landboforeninger i Aaret 1932. Udarbejdet af Sekretariatet. 137 Sider. (Frederiksberg).